لوی خدای،لوی علم،لوی جهان

د عېنیت فلسفه

څېړنه او ارزونه

ډاکتر سید شیر اقا حرکت

Ketabton.com

Great

PHILOSO

Resea

Docto

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ برخه

فهرست

۱- سریزه
۲ ـ حرکت
۳ ـ فلسفه علم دې ؟
۴ ـ لوی جهان
۵ ـ د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک
۶ ـ شعوري پدیدې او د جبر او اختیار دیالکتیک
۷ ـ ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک
۸ ـ شعور او لا شعور
۹ ـ شپږم حس ،که د شعور او لا شعور دیالکتیک؟
۱۰ ـ اسلامي او غیر اسلامي فلسفې !
۱۱ ـ مرګ او ژوند فنا او بقاء
۱۲ ـ فلسفې لار
۱۳ ـ فلسفي قانونمندي
۱۴ ـ فلسفه او ځانګړي علوم
۱۵ ـ مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق» اراده
۱۶ ـ د عېنیت فلسفه او ځانګړي علمي اصالتونه
۱۷ ـ د فیثاغورث د متماتیک اصالت او د عېنیت د فلسفې نظر
۱۸ ـ د دکارت د ریاضیاتو اصالت د عېنیت د فلسفې له نظره

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹ ـ ثه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه اودعېنیت دفلسفې سر لیکه جوړه شوه
۲۰ ـ د فلسفې اساسي مسایل
۲۱ ـ فلسفي مجموع الجزایر
۲۲ـ دین او فلسفه
۲۳ـ فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابدیت کې
۲۴ ـ روح ــ ظهور ،بدلون او پایښت یي
۲۵ ـ دین-زیږنده او پرمختیا یي
۲۶ـ شیطان
۲۷ ـ فلسفه بې ثمره علم دي ؟

دوهمه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب فلسفي څېړنه

١ ـ د شعري تيورۍ علمي څېړنه
٢ ـ کلتور ـ د هغې صحيح او غلط تعبيرونه

د لوی ښبنتن په نامه چې يواځې انسان ته يې د تعقل او

تفکـر توان ورکړ .

ډاکټر شاولي

کلـه چې پـه ١٩٨٧م کـال کـې لـه زنـدان څخـه را خـلاص شـوم ، دمحتـرم ډاکټـر حرکـت د «عينيـت او ذهنيـت ديالکتيـک» زمـا لاس تـه را ورسـيده ، چې پـه ډيـر دقـت سـره مـي هغـه ولوسـتله او وپوهيـدم چـې دافغـان ليکوالـو پـه مـنځ کـې يـو ليکـونکي پيدا شـوي چـې توانيـدلي يـو ډيـر ژور اثـر پـه فلسـفي کـې ايجـاد کړي.

بيـا کلـه چـي پـس لـه ډيـرو کلونـو نـه وروسـته ډاکټـر صـاحب حرکت د جرمنـي د ايسن پـه ښـار کـي خپلـه نـشريه «حرکـت» خپـره کـړه او ماتـه ئـي د مطـا لعـي لـه پـاره راوليږلـه ، پـوه شـوم چـي د ډاکټر صاحب علا قمندي د فلسفي د ليکلو سره لا پاتي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني دوستانو چي هغوئ هم « حرکت » لوستلي وو له ما څخه پوښتنه وکړه چي په اوسني شرايطو کي ايا داسي فلسفي اثارو ته ضرورت شته ؟

ما دهغوئ په ځواب کي وويل چي هو ! اوس چي پرلپسي خشونتونه او جګړي زمونږ په ټولني کي بيداد کوي زما په آند يو علت ئي دادي ، هغه کسان چي په خشونت ، زور زياتي او جګړه کي بوخت دي د خپلو دغه کرغيړنو اعمالو په نتايجو ژور فکر نه کوي. يوائي فلسفه ده چي انسانانو ته دژور غور او انديښني توان ورکوي او يوائي د هغي په قوت د خپل مسؤليت او رسالت احساس کولي شي چي په خپله ټولنه کي ځه ډول چلند غوره کړي چي منطقي او معقول وي.

د بيلګي په توګه سيسرو **cicero** (۱۴۳ــ ۱۰۶) ق م د روم لوي ليکوال د افلاطون څخه داسي نقل قول کوي: « انسان ته نه ښائي چي هيڅکله د خپل هيواد او خپلو والدينو په مقابل کي له خشونت څخه کار واخلي.

او افلاطون داسي هم واي چي خپل هيواد ته بايد حتي دخپلو والدينو په پرتله زياد تره احترام وشي. يا افلاطون واي چي واک لرونکي او ټولواکان بايد يا فيلسوفان وي او يا په فلسفه وپوهيږي . نو زما په آند په فلسفي موضوعاتو کي ليکنه بي ګټي نه ده او د حرکت صاحب ليکني د سولي د فرهنګ په تقويه کي ډير ارزښت لري.

اوسني اثر چي د پخواني اثر يعني « د عينيت او ذهنيت ديالکتيک »په ادامه ليکل شويدي د ډاکتر حرکت ډير زيار او هڅي په کي متبلور شوي دي او ور څخه افغاني رنګ او ورمه احساسيږي. اوس چي د مطالعي خاوندانو ته د کتاب په ډول

وړاندي کيږي ، زما هيله داده چي په ډير غور او دقت سره ولوستل شي

هيله کوم چي دا اثر زمونږ دګران هيواد نور دانشمندان وهڅوي چي لکه ډاکتر صاحب غوندي په خپلو تخصصي ساحو کي ورته آثار هيواد والو ته وړاندي کړي.

په پاي کي ډاکتر صاحب ته په فرهنګي فعاليتونو کي لا زيات بريا ليتوبونه غواړم .

ډاکتر شاولي

جنوري 2009

(c) ketabton.com: The Digital Library

به نام کسی کافرید از عدم
به انسان عطا کرد بکرو قلم

فکر و قلم

عبدالکریم «میثاق»

بلي فكرو قلم يا به عبارهً ديگر انديشه وخامه در انكشاف ،ترقي و ديگر گونيهاي اجتماعي نقش برجسته وسازنده مي داشته باشد .

هر پديدهً زنده گاني چي به دانش اجتماعي و چي به دانش طبيعي ارتباط داشته باشد ،راهش از سرزمين پُر نقش و نگار انديشه وخامه مي گذرد .تمامي فراورده هاي مادي و معنويكه نيازمندي هاي انسان را رفع مي نمايد و موجب سهولت در زندگي انسان مي شود ، درگام نخست درباره اش فكر شده ودرگام بعدي آن فكر، به وسيله قلم نقش كاغذ مي گردد . همه چيزي را كه شما درپيرامون خود مي بينيد ازجرنگانه وپوقانه گرفته تا به وسايل بسيارپيچيده وپيشرفته تكنالوژي گوناگون امروزين، همه وهمه ، اول درذهن انسان ساخته شده است وسپس نقشه وشرح آن توسط قلم به روي كاغذ آورده شده وبعد درساختمان وتوليد آنها اقدام گرديده ودرخدمت انسان قرارگرفته است. ازينجا است كه ما به اهميت ونقش سازنده اهل انديشه وقلم پي مي بريم ومي دانيم كه در دنياي امروز اين همه پيشرفت ، ترقي وتكامل خارق العاده تكنالوژي كه باعث

سهولت ورفاه ، تشويش وترس انسان شده است ثمره انديشه وقلم انديشمندان ونويسندگان است.

هرگاه انديشمندان ونويسندگان به منظور بيداري وآگاهي انسان درجهت افكار ملكوتي فهم ودانش خود را به كار اندازند به يقين كه باعث خوشبختي انسان مي شود وهرگاه درجهت افكار شيطاني به كار برند يقيناً كه باعث بدبختي انسان مي شود . چنانچه تجربه روزمره جامعه بشري شاهد برحق اين مدعاست. همچنان اهل انديشه وقلم اگرانديشه وقلم شان را به منظور صلح ، امنيت ، همبستگي واتفاق انسانها وبه خاطر دفاع ازحقوق مظلومان وبرابري حقوق انسانها اعم اززن ومرد وتأمين عدالت اجتماعي ، آزادي مدني ، ايجاد وتحكيم دموكراسي برمبناي ارزشهاي اعلاميه جهاني حقوق بشر، به كار مي برند ، درحقيقت به سوي افكار ملكوتي گام مي بردارند وآنانيكه برعكس اينها ، انديشه وقلم شان را درجهت نفاق وشقاق ، خشونت وجنگ ، تبعيض هاي نژادي ، لساني ، اسارت مادي ومعنوي انسان ، به كار مي گيرند ، درحلقهً پيچيدهً افكار شيطاني دست وپا مي زنند .

مؤجزاينكه فكرو قلم درجامعه بشري نقش عمده ومهم دارد .كشورهايكه از داشتن شخصيتهاي اهل انديشه و قلم برخوردارند ونقش مثبت آنان را گرا مي ومحترم داشته اند توانسته اند به شاهراه ترقي وعدالت اجتماعي گامهاي استوار وثمربخشي بردارند ومردم شان ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردار باشند . مردم زماني مي توانند ازمزاياورفاه زندگاني برخوردارشوند كه به صورت آگاهانه وهشيارانه درخدمت وطن خويش قرارگيرند . بيداري، آگاهي وهشياري احاد مردم زماني

(c) ketabton.com: The Digital Library

به دست مي آيد كه به خاطر اين هدف والاي انساني وملي درميان مردم باحوصله مندي وپيگيرانه كار روشنگرانه فرهنگي به وسيله اهل انديشه وقلم صورت گيرد . كسانيكه درين راه كار ، كوشش وتلاش مي كنند وجيبهً بزرگ ملي وانساني خويش را ادا مي نمايند .

با درنظرداشت آنچه گفته آمد كارهاي ثمربخش فرهنگي يكي از اهل انديشه وقلم وطن محبوب ما افغانستان محترم داكتر شيرآقا حركت قابل ياد آوري وقدرداني است. ازچند سال بدينسو جناب داكتر حركت ، نشريه ي را به نام "حركت "چاپ ونشر مي نمايد . همه اهل فرهنگ وقلم مي دانند كه چاپ ونشر يك نشريه به خصوص در شرايط افغانستان ودرميان افغانها كار بسيار فرساينده ودشوار است. ازينكه داكتر حركت درين چند سال توانسته كه نشر "حركت "را ادامه دهد قابل ستايش است. اين ستايش زماني درخشان تر مي شود كه وي با ايجاد اين كار علمي فرهنگي توانسته است ساير فرهنگيان محترم را هم به كاروادارد وانديشه هاي بكر شان را نقش "حركت نمايد . " به عباره ديگر نه تنها خودش را بلكه جمع ديگري ازاهل فكرو قلم را نيزبه حركت درآورده است.

داكتر حركت زياد به مسايل فلسفي مي انديشد واين پرسشهاي فلسفي را دربرابرانسان مطرح مي سازد : كه ماكي هستيم ، ازكجا آمده ايم وبه كجا مي رويم ؟پرسشهايي كه ازطرف اهل اديان ، عرفان

وعلم پاسخهاي گونه گونه ارايه شده است. دين موضوع آفرينش را مطرح كرده وعلم موضوع تكامل را . عرفان زاهدانه ، مسئله رياضت كشي را وعرفان عاشقانه ، مسئله عشق را . داكترحركت هم در مقاله هاي خويش كوشيده است كه درين

موضوع پيچيده ازنگاه علمي برخورد نمايد . البته همه اهل انديشه وقلم مي دانند كه علم هيچ موضوع ومسئله را تازمانيكه درتجربه وعمل ثابت نشده باشد مدار اعتبارقرار نمي دهد . اين راز سربه مُهرنابكشوده خلقت ، باتمامي عظمت ، شكوه ونظم وجلالش تاكنون به صورت كل ناشناخته مانده وعلم هم بجزاز فرضيه هايي نتوانسته اين راز را به صورت حقيقي وانكار ناپذيربرملا سازد . يگانه فرضيه كه مورد توجه علم قرارگرفته وبرمبناي آن مطالعات علمي جريان دارد همانا فرضيه "بيگ بانگ " (انفجاربزرگ) است. هرچه درمورد شناخت هستي وكاينات جستجوصورت مي گيرد ودرساحه هاي مختلف هستي پژوهش به عمل مي آيد ودربخشي ازطبيعت وهستي رازهاي پيچيده (كه همه در يك نظم وسستم شگفتي انگيزجريان دارد ،) باز مي شود ، بلادرنگ دربرابرآفريدگاروپروردگارآن سرتعظيم وتسليم خم مي گردد .

درمقاله هاي گوناگون فلسفي جناب داكتر حركت كوشيده مي شود تا گرهي ازين رازهاي ناپيدا درشناخت علمي پديده هاي زندگي باز شود. مي توان يكي ازين پديده هارا كه انسان مي باشد مورد توجه قرارداد . خود انسان يك موجود مغلق وناشناخته است. درين جا آن گفته معروف را مي توان به ياد آورد كه گفته شده است: خود شناسي خدا شنا سي است. اين بدين معنا است كه وقتي انسان بخود متوجه گردد ، در مي يابد كه انسان ازنگاه ساختمان فزيكي ودنياي رواني

يك سيستم فوق العاده منظم وپيچيده ويك ماشين بي مثال وبي مانند وزيبااست وازين جهت گفته شده است كه انسان شهكار طبيعت ، اشرف مخلوقات وخليفه خدا به روي زمين است. درطبيعت وهستي هرچي كه آفريده شده است به خاطرخدمت به انسان است واين انسان است كه ميتواند براي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود دوزخ بسازد یا بهشت:

چشم فروبسته اگر واکني / در تو بود هرچه تمناکني عدالت خداوندي درین است که انسان را ، انسان آفرید و براي او عقل ، دانایي و هشیاري عنایت کرد و راه نیک و بد و خیر و شر را هم به او نشان داد . این دیگر به انسان است که به کدام راه گام بر مي دارد . خداوند نعمتهاي فراوان را براي انسان مفت و رایگان اعطا کرد به مانند آب و آکسجن که مایه حیات است و سایر نعمتها از قبیل غذا ، میوه ، نور ،انرژي و غیره نعمتهاي بي شمار و بي حساب و از همه مهم تر وغني تر و زیبا تر کره زندگي بخش زمین را.سیاره زیبا و ثروتمند زمین هرآنچه را که نیاز انسان است در خود دارد . سطح زمین ، فضاي بیکران آن و همچنان عُمق زمین مملو از انواع گوناگون نعمتها و ثروتها ي انبوه و عظیم است که انسان مي تواند براي رفاه و آسایش و آرامش مادي و معنوي خویش از انها استفاده نماید . هرگاه انسان باصلح و صفا ، احترام متقابل ، دوستي و همکاري ، تأمین عدالت اجتماعي و تدابیر سازنده ، زندگي نماید ، همین سیاره زمین و سایر سیاره هاي خدمتگذار زمین براي رفع نیازمندیهاي مادي ، معنوي و فرهنگي انسان کافي و شافي است. خداوند با اعطاي این همه امکانات و نعمات انسان را مورد امتحان و آزمایش قرارداد ، مگر متأسفانه انسان در اثر حرص و آز بي پایان و خودخواهي هاي بیکران درین آزمایش ناکام ماند . اگر انسان اینقدر بیرویه و بي تدبیر به تخریب طبیعت نمي پرداخت و با تدبیر مطلوب و معقول از افزایش نفوس جلوگیري مي کرد و دست به جنگ و تخریب و کشتار جمعي همدیگر نمي زد و دنیا را گدام ذخیره سلاح اتمي نمي ساخت و این همه بي اعتمادي را در میان هم به وجود نمي آورد ، زندگي گُل و گلزار مي بود و تمامي جامعه بشري در رفاه ،

عدالت ،آرامش و آسایش مادي ، معنوي و فرهنگي به سر مي بُرد . گرفتار خطر آلودگي ، خطر جنگ اتمي و گرفتار بحران بي اعتمادي ، فقر و گمراهي نمي شد و به سوي تباهي و بد بختي پیش نمي رفت.

مقاله هاي جناب دکتر حرکت که به نوع خود درزبان پشتو بي مثال است خدمت بزرگیست هم ازنگاه زبان و هم ازنگاه موضوع . مخاطبان دکترحرکت با مطالعات آثار جالب وي مي توانند ازنگاه شکل و مضمون آگاهي خود را بلند ببرند و در جهت رهایي از اسارت معنوي و مادي گامهاي استواري بردارند . آري انسان جامعه ما ، نیازمند رهایي از اسارت معنوي و مادي مي باشد و این رسالت اهل اندیشه و قلم است تا با تولید اندیشه هاي رهایي بخش و کارهاي مثبت فرهنگي درین راه وظایف روشنگرانه خویش را انجام دهند ؛ چنانچه دانشمند محترم جناب دکتور حرکت درین راه گامهاي مثبت و ثمر بخش بر میدارد .

آثار جناب وي به نقد اکادمیک ضرورت دارد که بایست توسط کارشناسان و متخصصان علم فلسفه انجام شود .

ازنگاه من کارهاي علمي و فرهنگي او براي بیداري و رهایي مردم افغانستان مفید مي باشد و از آفریدگار عالم تمنادارم که برایش درین راه نیک و خیر موفقیتهاي روز افزون عنایت برمایند

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفي سفر بري

«د ډاکتر حرکت کتاب ته يوه کره کتنه»

کره کتونکي: ډاکتر رحمت ربي زيرکيار

ماته منلي ډاکتر سيد شير اقا حرکت د کره کتني لپاره خپل يو اثر راوسپاره ، په دي سر ليک :«لوي خداي ، لوي علم،لوي جهان»: د عينيت فلسفه (دوهم ټوک ، په ۳۰۵ مخونو کي). په اقتباسونو کي ګوټيني ليندۍ [ ] ما زيرکيار د توضيح يا سمون لپاره ور ټومبلي دي. سيد شير اقا حرکت د کونړ ولايت د پاچا صاحبانو په درنه کورنۍ ور ګډيږي.د کتاب د ډکون نه داسي جوتيږي چي له پخواني شوروي اتحادنه ئي په تخنيکي ځانګه کي ډاکټري او په فلسفه کي د «دوهم مسلک [په] حيث »ډپلوم ترلاسه کړيدي. په افغانستان کي د خلکي کودتا (ثور ۱۳۵۷ ، اپريل ۱۹۷۸) سره جوخت چي ليکوال ئي «انقلاب» ګڼي ، کابل ته راستون شو او هلته ښاروال وټاکل شو. ډاکتر حرکت ليکي چي په دسمبر ۱۹۷۹ کي «دروسانو ديرغل څخه وروسته» وظيفه له لاسه ورکړه او د خپلي ۱۸ مياشتينۍ رسمي بيکارۍ په اوږدو کي ئي په فلسفه کي خپله «لومړۍ مقاله »پدي سر ليک بشپړه کړه: «دعينيت او ذهنيت ديالکتيک». (ددي لومړۍ فلسفي ليکني په لومړۍ جمله به وروسته

وګړيږم).

د ډاکتر حرکت د کتاب غټ فکري ټکي په لاندنيو شپږ څپرکيو (پراګرافونو)کي رانغاړوم:

(۱) د هسک څښتن «ټول خلقتونه اعجاز دي» (مخ ۱۳۶). خو هسک څښتن يواځي انسان ته امر کوي چي اقرء (ولوله ، ولاړ کړه ، ووايه). په اقرء کي د علم او قلم غښتلي مقام خوندي شوي دي ـــ هغه مقام چي انسان ئي ورړ دي. (۲) يواځي ددغه ستر اعجاز په مټ هسک څښتن انسان «خپل خليفه وټاکه». دلته بايد زه زيرکيار ووايم چي اوس هسک څښتن «خپل خليفه» (ناستن ، قايم مقام) نه لري ، بلکه انسان ئي په زمکه (ښائي په کائناتو Universe)کي واکمن کړي او مسؤليت ئی ور په غاړه کړي دي. وروسته له ډير ډير اوږد مهال ، کيداي شي چي انسان د لوي عالم لوي خاوند شي او بيا ددغه لوي علمي کفايت په برکت ددي وړ شي چي هسک څښتن ئي په کائناتو کي خپل خليفه وټاکي (۳) د هسک څښتن بي ساري خلقتونه انسان ته ددي مجال ورکوي چي د ځان په شمول د جهان خالق وپيژني. «د علم ، منطق او خداي لاريوه ده» او بايد چي «همدغه لار ونيسو ». ډاکتر حرکت پدي باور لري چي « دا لوي جهان ، دلوي خداي د لوي علم له مخي په قانونمند ډول پيدا [شويدي] پاي [بدلون] او تکامل مومي» (مخونه: ۱۴۵ ، ۱۵۲). علم هغومره دين دي لکه دين چي علم دي ، او معرفت د دواړو درسالت چورليز جوړوي (مخ ۱۵۷) (۴) د دين او فلسفي په اړوند کي ډاکتر حرکت په دي آند دي چي هسک څښتن: «ذاتي حقيقت دي او هيح حقيقت په يو وار نشي پيژندل کيدلي .» هسک څښتن ستر ذات دي «الله اکبر» ، او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دينه ستر دي چي د خپل مخلوق ياني د انسان د شعور په کڅوړه کي ځاي شي ، «نو ځکه بالذات د خداي ليدل او پيژندل» بي پايلي هڅه ده (مخ ۲۶۱) (۵) د ډاکټر حرکت عقيده په دي « حقيقت »را چاپيره ده چي: « يو او واحد لايتناهي لوي جهان د لا يتناهي خلقتونو سره د خداي دلوي علم او لوي قانونمندۍ [قضاء او قدر]له مخي پيدا [شوي دي]پائي او يواځي د علمي قانونمند معرفت له مخي د هغي [هغه] څخه معقوله ،سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده . دا جهان واحد جهان دي ... او يواځي د واحد عام قانون « قضاء او قدر »له مخي شکلي او نوعي تغير او تکامل مومي. دا قانون دخداي قانون دي او خداي ددي جهان او ټولو خلقتونو يواځيني خالق او صانع دي . ... دين او فلسفه په يوه لحظه کي ديوه هدف لپاره پيدا شوي دي او يو رسالت لري » . (مخونه: ۲۶۹ ــــ ۲۷۰) .دين او فلسفه لکه نوک او وری له يو بله نشي بيليدلي ، ځکه چي دهسک ښتن جهان ،علم او دهغه دخلقتونو د پيژندني (معرفت)قانون يو دي (مخ ۲۷۱) .

(۶) ډاکټر حرکت د خپلي لومړۍ فلسفي ليکني (د عينيت او ذهنيت ديالکتيک) لومړۍ جمله داسي راپيژني :« ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عيني واقعيت دي. » ليکوال پدي آند دي چي دغه جمله ئي د فلسفي مورچل د ليندي هغه غشي دي چي دنخښي منځ ولي او « د بي بنياده اړيکو ټول تنابونه » غوڅوي زما په آند ،په دغه جمله کي لږتر لږه د مادي فلسفي او معنوي فلسفي د سوله ئيزي همزيستۍ ګونګوسي روان دي .په بله وينا ،مادي فلسفه او معنوي فلسفه د يوي روپۍ دوه مخونه دي چي په ګډه سره د عين روپۍ اتبار

تمثيلوي امريکائي ليکوال او ټولنيز نقاد ويليم بوروز (۱۹۱۴ ــــ ۱۹۹۷) **Borroughs . W** کاږي چي« تخيل **illusion** انقلابي وسيله ده » . د نن واقعيتونه د پرون او هغه بل پرون تخيلونه وو .[(قانونمندي تخيل نه مني ، فلسفي ايديا ليستي تخيل کيدلي شي يواځي په سفسطه او تحريفي تيورۍ او منطق بدل شي ، خو زه پدي عقيده يم چي مشخص تخيل او ذهنيت پخپل ذات کي عيني واقعيت دي او په قانونمند شکل واقعيتونه افاده کولي شي . همدا سبب دي چي نه د افلاطون ، نه دارسطو ، نه دديکارت ، نه دکانت ، نه دهګل او حتا د مارکس په سرا پا ماده ګرايي او خارق العاده علمي نبوغ او استعداد سره د هغه غير اګاهانه ايديا ليستي تخيلات ترننه پوري په واقعيتونو بدل نه شول ،بلکه د هغوئ په اصطلاح د پرونۍ ورځي واقعيتونه ،همغسي د بې مفهومه تخيل په حيث ، تخيل پاتي شويدي « حرکت »)] . څوک به په بشپړ ډاډ سره ووائي چي دډاکټر حرکت تخيل [زه په تخيل باور نلرم « حرکت »] به کوم مهال د فلسفي پوهيدونکو په بيلابيلو مورچلونو کي د لږو ډير پام وړ ونه ګرځي ، «ليس للانسان الا ما سعي» ! ما په افغانستان کي د فلسفي دوه بوراګان له نژدي نه پيژندل:يو وروړ مي پوهاند سيد بهاو الدين مجروح و چي د فلسفي او سا پوهني (سايکالوجي)په بريدونو کي د نيمي شپي لاروي شوي وو او دځانځانۍ په ښامار (اژدهاي خودي)باندي ئي فکري غشي ورول. هغه دوهم وروړ مي ډاکټر غلام غوث شجاعي و چي د الماني کانت (۱۷۲۴ ــــ ۱۸۰۴) او هيګل (۱۷۷۰ ــــ ۱۸۳۱)د خورا مشکلو فلسفو تل ته ورکوز شوي وو او د مارکس (۱۸۱۸ ــ ۱۸۸۳) د اقتصادي تحليل سره ئي څه نا څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلي يارانه لرله. سور ښامار چي «د يو بعده انسان» په جوړولو کي لګيا وو او په لا يتناهي ماده ئي شخوند واهه د نيمي شپي په ترګمۍ کي ئي په کابل کي د شجاعي په مغزو کي منعکسه شوي فلسفه ووژله او ديو خندوړي بورا چغار ئي تم کړ. له دينه نهه کلونه وروسته، تور ښامار چي په معني ئي شخوند واهه، په ۱۹۸۸ کي ئي په پېښور کي په سپينه ورځ د پوهاند مجروح په وينه تنده ماته کړه. دا هغه توره بلا وه چي د انګريزي استعمار په پړپړو (د سيسو) په ۱۹۴۷ کي «تاريخ د معجزي په شکل زيږيدلي وه.

زه زير کيار په فلسفه کي برسيرن (سطحي) معلومات لرم. زه دوا ګپوهني (سياسي علومو) پوهيدونکي يم. نن پوهه (علم) دومره ژوره، ښانګوره او ځانګوره شويده چي سړي په ډيري خوارۍ سره په همغه خپله تنګه مسلکي سمڅه کي ساه ويستلي شي. که د فلسفي دوه ژوراندي بوراګان (پوهاند مجروح او ډاکټر شجاعي) ژوندي واي، د ډاکټر حرکت په کتاب به ئي پخي کره کتني ليکلاي واي. زما کره کتنه تور توتان دي، خو له يارانو قربان دي.

ډاکټر حرکت څه غواړئ؟ د شعور او فکر په بر مختګ سره د انسان پوښتني پاي ته ونه رسيدلي، بلکه لا زياتو پوښتنو ته ئي بلنه ورکړه. له بدي مرغي به دغه پوښتني د دوه ډلتيا (ماترياليزم، ايدياليزم) د احساساتي ځوابونو په لومو کي ښتلي. د دواړو ډلو د بي اساسه طرحو ډکون نه «د فلسفي مجموع الجزاير» راووت. په بله وينا فلسفه په يوه داسي «زرسريزه او زر پښيزه بلا او معما» واووښتله چي نه ورته څوک ورنژدي کيدلي شي او نه چاته ددغي معما د حل چل ورځي.» (

مخونه: ۳۰، ۲۳۵ـ۲۳۸).

ډاکټر حرکت غواړي چي غټو مسايلو او قانونمنديو ته ګوته ونيسي او د علم نورو څانګو پوهان ديته راوبلي چي هر يو د خپلي چار پوهني په ډګر کي لازمي څيړني وکړي او په دي ډول يوائي علم ته د ټولو ښکارندو (پديدو) او مناسباتو «د حقانيت» او واقعيت د تثبيت» تاج ورپه سر کړي. له دي لاري به ممکنه وي چي «د احساساتو او تخيلاتو رول يوائي د احساساتي او تخيلي مسايلو او پديدو په ساحه کي محدود شي.» (مخ ۳۱). ډاکټر حرکت فلسفي ته او په ځانګړي توګه «د اسلام په بناء رامنځته شوي علمي فلسفي ته» کلکه اړتيا ويني ـ هغي فلسفي ته چي د خپلي زماني ټولو پوښتنو ته د ځواب تومنه ولري. د دغي اړتيا د ډکولو لپاره ډاکټر حرکت د «افغان فلسفي څيړنيز مرکز» جوړولو ته ستر ګي په لار دي. (مخ ۱۳۹).

زير کيار يو کتاب (سياسي فکرونه او سياسي نظامونه په لويديزه او اسلامي نړۍ کي) په دسمبر ۲۰۰۵ کي خپور شو. د دغه کتاب لاسي نسخه مي د زيبز کال ۲۰۰۲ په جولاي (چنګابن ۱۳۸۱) کي بشپړه کړي وه. او هغه مهال چي د چاپولو لپاره استولي وه، هلته مي ليکلي وو چي: نن مونږ مسلمانان د خپلو اکو ديني پوهانو او دنيوي چار پوهانو مجموعي تفکر ته کلک اړيو ـ هغه ډول مجموعي تفکر ته چي د مسلمانانو معنوي اړتياوي پوره کوي او فکري او تخنيکي پرمختګ ته ئي لار پرانيزي. مونږ مسلمانان د هغه مسلمان منځګړتيا ته کلک اړيو چي ديني معنويت مو د خاورين عقلانيت سره يوځلاکړي او مونږ نور پريږدي چي د خپلي زماني مسلمانان او انسانان شو. ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخونه:۲۶۸ــــ ۲۶۹).اوس دوه پوښتني او یوه هیله لرم .
تاسي په خپل کتاب کي یو شمیر روسي او فارسي چیني کارولي دي .په دغو منابعو کي ستاسي دکتاب غټ فکري ټکي څومره منعکس شوي دي ؟د چا لیکني یا مفکوري ستاسي د لومړئ فلسفي لیکني «د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» د لومړئ جملي په ادعاکي کلک یا څه نا څه رول لوبولي دي ؟ زما هیله له ډاکټر حرکت نه داده چي که ذکر شوي لومړئ جمله په یو څو جملو کي راوسپړي او ساده ئي کړي ،تر څو زما په شان غیر فلسفي خلک هم ستاسي په ادعا روغ پوه شي. دکره کتني دتړي سره سم ،دکتاب یوڅو تخنیکي کمزوریو ته د لوستونکو پام راګرځوم ،ځکه چي د څیړني په رسمیاتو کي ارزښت لري:
۱ــ د کتاب د چاپ کال نه دي ښودل شوي. ۲ــ لیکوال کله دځان لپاره د «زه»، «زما» او «ما» ټکي کارولي دي او کله د هغوی جمع «مونږ». ۳ـ کتاب لړلیک (فهرست) نلري.
۴ـ په کتاب کي یو شمیر فارسي او روسي
اثار کارول شوي دي ،خو دهغوئ په لومړئ حواله کي د چاپ کال نه دي ښودل شوي.
۵ــ ماته (د عینیت فلسفه ، دوهم ټوک » د کره کتني لپاره را سپارل شوي وو . نه پوهیږم چي زما دا کره کتنه به ددغه کتاب د لومړي ټوک سره څومره اړخ ولګوي ؟
په کتاب کي فکري جرئت او رت نظر ځلیږي .ډاکټر ارت نظر ځلیږي .ډاکټر شیر اقا حرکت په مخونو کي د فلسفي د خپلواکۍ اعلامیه انځور کړي ده او دخپل کتاب لوستونکو ته بلنه ورکوي چي د فلسفي مجموع الجزایر په ضد ورسره په فلسفي سفر برۍ کي ګډون وکړي. پاي. (۲۶ـ۱ـ۲۰۰۹).

د پوهانو له خوا د عینیت فلسفۍ ارزونه

۱

م.ح. بارق شفیعی

عزیزم دکتور حرکت !
درصبا هنگام تفکر فلسفی ، «هراکلیتوس»از دانشمندان و فلاسفهٔ یونانی عالم را به رودی تشبیه کرد که همواره روان است و یک دم همانند دم دیگر نیست و ثبات وسکون دایمی رامنکر بود وعقیده داشت که به هیچ چیز نمیتوان گفت «می باشد »، باید گفت «می شود » و شدن نتیجهٔ «مبارزهٔ اضداد »است.
« دیموکراتیس»همه اجسام را مرکب از ذرات کوچک بی شمار میدانست و عقیده داشت که: « وجود ذرات ابدیست و به یک حرکت مستدیر دایمی که جز ذات انهاست متحرک هستند »
دکارت میگوید : «بعد وحرکت را به من بدهید ، جهان را می سازم. »
بیدل گفت: «گردون تپش آباد و زمین زلزله دارد . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقبال لاهوری با مصالعهً اینهمه از زبان موج از خود رفته یی گفت: «هستم اگر میروم ،گر نروم نیستم.»

درین جریان انسان اندیشمند به این حقیقت دست یافت که « حرکت »شکلی از موجودیت « ماده » است و ماده و حرکت از همدیگر جدا نیستند و همچنان به وجود حرکت بر زمینه های مختلف و در اسمان و زمین اگاهی بیشتر حاصل کرد و از « حرکت ساده »به «حرکت بغرنجتر » و پیچیده تری اشنایی پیدا کرد و از حرکات میکانیکی،فزیکی ،کیمیایی و بیالوژیکی به حرکت اجتماعی راه یافت.

ولی در این جریان این حقیقت نیز قد برافراشت که اگر « حرکت »تغییر را سبب میشود ،سکون(ولو نسبی)هم وجود دارد که این تغییر را تثبیت می کند و زمینه را برای جریان بعدی « حرکت»اماده می سازد. »

بنابران یقین دارم ،دوست محترم من این «سکون نسبی» ونقش آنرا در دوام وبقای « حرکت » و تغیر تمام پدیده های مادی فراموش نکرده اند ؛ولی در کتاب شان « دعینیت فلسفه »به نقش و تأثیر آن توجه لازم به نظر نیامد .

دکتور حرکت میداند که « سکون نسبی »در مقطع هر حرکتی انقلابی فرصتی است که باید برای توجیه دوام حرکت در راستای تغییر و تکامل به آن توجه کرد .

دور نمی رویم ،یکی از اشتباهات مهم ما در « انقلاب ثور »و بعد از حرکت جدی تغییر و تصرف قدرت سیاسی ، عدم استفاده و یا استفادهً نادرست و کم بها دادن به « سکون نسبی »بود که بعد از آن دست داد ، در حقیقت میتوان گفت ، رها کردن دنبال حرکت انقلابی !

ما از بامداد حرکت انقلابی به فکر بدست اوردن و انحصار موقعیت حساس و قدرت در سازمان حاکمیت افتادیم و نتوانستیم به تحکیم زمینه های عینی انقلاب و سمت دهی آن به سوی تکامل توجه کنیم.

اگر این انتباه از واقعیت رویداد ثور و نتایج آن به نظر تان درست می آید ، خوب است بخش سوم کتاب با ارزش تان را وقف این موضوع کنید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرکت خپروني لو مړۍ کليزي ته
د محترم م.ح. بارق شفيعي
ارزونې او سپارښتنې !

دوست و همسنگر گرامی من، محترم داکتر حرکت !

پیروزی و موفقیت بیشتر در راه خدمت به علم و دفاع از ارزشهای بزرگ ملی ،تاریخی ،مادی و معنوی کشور عزیز افغانستان پرافتخار، از ارزوهای منست.

برادر من ، دانشمند عزیز !

یاداشت مختصر ،ولی پرمحتوای آن همسنگر مبارز است پرمخاطرهٔ دوران ازمونهای بزرگ تاریخی که یاد اور اغازین مرحلهٔ پرافتخار خیزشهای انسانی نیروهای انقلابی جامعهٔ ما ،در برابر دشمنان سوگند خوردهٔ ملی و طبقاتی خلق زحمتکش میهن سترگ مان بود ،با ضمیمهٔ پنجمین شمارهٔ پر محتوا و مبارز «حرکت»رسید.بامطالعهٔ آن مسرور و محظوظ و از محتویات غنی و با ارزش آن مستفید شدم.

اجازه بدهید ،به خاطر اینکه جریدهٔ «حرکت»با نشر شمارهٔ ششم ، نخستین سال زندگی و حرکت پربار و هدفمند خود را پشت سر میگذارد و وارد دومین سال عمر گرانمایهٔ خدمات فرهنگی خویش می شود ، به شخص شما و تمام همکاران محترم و سایر علاقمندان آن،صمیمانه تبریک و تهنیت بگویم.

حقیقت این که «حرکت»و تلاش علمی و مسؤلانه آن در راستای رشد و تکامل اگاهی اجتماعی ، انکشاف و ارتقای شعور سیاسی در نهضت ملی و دموکراتیک خلق ستم کشیدهٔ افغانستان در جریان یک سال گذشته ، قابل تقدیر و در خور تمجید است.

باید شریفانه اعتراف نمود که حرکت درین جهته در گذشته ،بخصوص تا اخیر دههٔ هشتاد سدهٔ بیست به کفایت جوابگوی نیازهای اساسی روان اجتماعی ،در جامعهٔ مدنی و در میان همهٔ مردم زحمتکش افغانستان نبوده است و نتوانسته است بصورت هدفمند و سیستماتیک ،پلان شده و متمرکز ، بویژه با وجود تشکیلات پر عرض و طول و سر و صداهای پر شور شعبات تبلیغ و ترویج و اموزش حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، در مرکز و ولایات کشور ، قدم سازنده و کارا بردارد و با استفاده از وسایل اطلاعات جمعی حزب و دولت انقلابی ، در عرصه های مختلف فرهنگی ، درین گستره اساسی کارهای لازم و در خور توجهی را انجام دهد ، در حالی که تمام فهم و توجه شیطانی دشمنان حرکت در افغانستان ،بر مبنای فلسفه های ارتجاعی و غیر علمی ،برای تخریب و توقف روند به سر رسیدن اهداف انقلابی متوجه استفاده از ضعفها و خلاهاي بوده است که در طول سال های فراوان ،در عناصر متشکله روان اجتماعی مردم افغانستان در عرصه های اجتماعی ،فلسفی و مذهبی ،سیاسی ،اخلاقی و ...و ... رخنه کرده بود ،ولی مدعیان خدمت به تشکل اندیشه های پیشرو و به اصطلاح تیوریسنهای«جهان بینی علمی طبقهٔ کارگر»که دران روزگار ،از «جامعه شناسی علمی» و «روان شناسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعی» دم میزدند و امروزه از احاطهً علمی خود بر این عرصه های لافند و کتابهای هزار صفحه اي می نویسند ،به آن نپرداختند و یا به قدر کفایت نپرداختند وبا آن بابی اعتنائ و سطحی برخورد کردند و اما : «حرکت» و همکاران و همراهان «حرکت» در یک سال گذشته توانستند با نشر مطالب گسترده و عمیق علمی ،با رعایت و احترام به اصول پلورالیزم عقیدتی ،به شکل ازاد و دموکراتیک در زمینهً مسایل اجتماعی ،فلسفی ، مذهبی ، ،سیاسی ، اخلاقی و غیره تأملات فکری خویش را در قلمرو وبنای هستی اجتماعی نظام اجتماعی ـ اقتصادی افغانستان ابراز ودرین راستا حرکتی را به راه اندازند و کارهای با اهمیت تحلیلی و توضیحی را اغاز کنند .من فکر میکنم اینقدر ، با وجود وسایل محدود در عرصهً نشرات و تبلیغات کاریست ستوده ،پر ارج و با شهامت که میتوان دستاورد های آنرا پر ارزش خواند و برای دستاندر کاران آن تبریک گفت و موفقیت های درخشان شان را برای اینده ارزو کرد .

د «عینیت فلسفه» د کره کتنې په هنداره کې

کاندید اکادمیسن م. ظ. افق

۲ـ

پیل:

۱ـــ د ښاغلی حرکت سیاسی نظر دده د هیواد پالنی ښکارندوی.

۲ـ د لیکوال فلسفی نظر دده دفلسفې نوی والی.

۳ـ ماده یعنی څه او شعور څه ته وای ؟

۴ـ نتیجه.

پیل:

په تاریخي لحاظ ،کله چی علومو دخپل وروسته پاته والی په سبب انقسام نه وو موندلی نو دیوی عامی پوهنی یعنی دفلسفی تر نامه لاندی یی مطالعه کیدله .خو کله چی انسانانو د خپلو پرمختگونو په نتیجه کی علوم یو په بل پسی سره جلا کړل ،بیا نو فلسفه د یوی مستقلی پوهنی په څیر خپل وجود وښود .په همدغه اساس دی چی د فلسفی پوهان فلسفه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علومو مور بولی. که څه هم نوموړی تعبیر د حقیقته څخه لری ندی خو بیا یی هم یو لړ پوهان او فلسفو ښتنان ناسم ګڼی.

فلسفه چی د طبعیت، ټولنی او تفکر د عامو قوانینو مجموعه ده نه یوائی په افغانی تعلیماتو کی یی نفوذ نه شته او ډیر خلک کرکه او نفرت ورته ښیی بلکه د نن ورځی په غربی زده کړو کی یی هم اعتبار کم ښکاری. ځکه دوی په خپلو چارو کی زیاتره د محاسبی، تخنیک او کمپیوټر پوهنی استعمالوی چی باید نوی نسلونه یی نوموړی ډول علوم د ورځنی ژوند د اجرا په خاطر زیات په کار واچوی او د فلسفی اصولو، فکری، تحلیلی فعالیتونو په برخه یی مینه ځکه نه ښکاری چی د زړو او تاریخ وهلو رژیمونو د امپریالیزم په شمول، د تغیر او زوال په باب د خلکو سترګی خلاصوی او نوې رڼا څرک ورته وهی. په همدی توګه په وروسته پاته هیوادونو کی د نویو فلسفو او فکرونو لومړني او اساسی تاثیرات د ټولنی پر نوی والی او تغیر باندی داسی واقع کیږی چی باید د زمانی د نویو غوښتنو سره برابر د زړو فکرونو، عادتونو او خرافاتو پر ځای همدغه نوی فکرونه او فعالیتونه استقرار ومومی.

د همدغه ډول ضرورتونو پر اساس، په دی اخرو وختونو کی د ښاغلی شیر اقا حرکت یو ښکلی کتاب د «عینیت فلسفه» په ځینی محفلونو کی لاس پر لاس کیږی، او لیکوال یی هم مینه وال دی چی که د «عینیت فلسفه» د فلسفی پوهان او یا یی مینان په غور ولولی؛ نظر پری وړاندی کړی او حتا داسی نیوکی هم پری وکړی څو په وروسته چاپونو کی یی نور هم سموالی راشی. کتاب چی نژدی ۴۰۰ مخه لری په ښکلی بڼه، او ډوالی او سور متنا سب جوړ شویدی.

پر نوموړی اثر که څه هم یو لړ پوهانو خپل تقریظونه د «حرکت» په خپرونی کی خپاره او خپل نظرونه یی وړاندی کړیدی، چی په زړه پوری او ناکافی بریښی. په کتاب کی د ډیرو ژورو او ارزښتمنو مفهومونو او موضوعاتو د بیان تر څنګ دا مشکل پوره څرګند دی چی لیکوال یو لړ مغلق فلسفی او دیالکتیکی موضوعات او مقولات په هغه سطحه کی راوړی دی په کومه چی لیکوال او ځینی د مسلک خاوندان پری ښه پوهیږی.

څرنګه چی د کتاب د تفسیر او تقریظ بعدونه او اړخونه ډیر او پراخ دی او په باره کی یی لیکل ډیر وخت غواړی، نو زه به هڅه وکړم چی لومړی د لیکوال پر سیاسی نظر او او بیا یی پر فلسفی برخو باندی په لنډه توګه څه نا څه وړاندی کړم.

۱ـ دلیکوال سیاسی نظر دده د وطنپالنی ښکارندوی

د ګران هیواد په اخرو څلورو لسیزو کی چی د سیاسی جنبش د بی اتافاقۍ، د ګوندونو په حکومتونو کی پر چوکیانو او منافعو جنګونه او دښمنۍ د یوی خوا، خو د خارجی هیوادونو مداخلو، په سیمه او هیواد کی سختو رقابتونو د بلی خوا زمونږ هیواد خوار و زار، ټوکرټوکر او د ابادیو پر ځای یی پر ورانیو راواړاوه. اوس دادی د «۴۶» امپریالیستی هیوادونو او دهغوی د مزدورانو په تصرف کی داسی لوید لی دی چی په زرګونو زرګونو یی رامړه، کلی او ښارونه یی په خرابو را تبدیل کړی او تبدیلوی. البته، د افغانی مقاومت په نتیجه کی دادی ځینی امپریالیستی تجاوزګران هم داسی فکر کوی چی کاشکی یی د تجاوز کولو څخه وړاندی د افغان ـ انګلیس د دریو جنګونو هغه نتیجی په نظر کی نیولی وای، د کومو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه کې چې د انګریزي تاړاکګرانو سختۍ ا شرمناکې ماتې په نصیب شوی.

په هر صورت په هیواد کې د ډیرو خرابیو او تاوانونو په سبب زیات ګوندیانو او روشنفکرانو ،نه یوازې د کینږ اړخ فعالینود یو تعداد عملونو څخه بیزاري وښودله بلکه دښی اړخ ځینې وطنپالو هم د ټولنیزو ناخوالو او وحشتونو څخه پوره کرکه ښودلې ده.د نوموړو پیښو او جریانونو یوه نتیجه دا شوه څو په ټولنې کې د بې طرفۍ کلمه اعتبار و مومي ،هر چا به دبې طرفۍ غوغا پورته کړې وه او د خپل نجات لاره به یې ګڼله. بیلو بیلو خپرونو به هم پر خپل تندی د ازادۍ او بې طرفۍ کلمې ډیرې استعمالولې. په همدغه وختونو کې ښاغلی حرکت د بې ځایه بې طرفۍ پر ضد په ډیر خشم د کتاب په نهم مخ کې داسې وای: «... مونږ ټولې دغه ډول پدیدې نسبي ګڼو ،نو ځکه د لومړۍ ورځې څخه وایو چې مونږ هیڅکله بې طرفه نه یو ،مونږ ټاکلې او مشخص هدف او ارمان لرو.زمونږ طرف د هر څه دمخه زمونږ ګران هیواد افغانستان ، افغان اولس ،د هغوی ملي ګټې ،ملي رسوم ، عقاید او مقدسات او وروسته له هغه بین امللي او عام انساني تعلقات او تعهدات دي چې په پوره ایمانداری به د هغوی پلوي او دفاع کوو او نور به هم دی کار ته اړباسو... » دا نظر په رښتیا چې د بې طرفۍ معنا نه لري او یو ټاکلي ملي او وطني داسې نظر دی چې دملي ګټو او هیواد د ساتلو په خاطر باید هیڅ وخت تجاوز ګرانو ته اجازه ورنه کړو چې زمونږ د پاکې خاوري او ازادۍ پر ضد ګامونه راواخلي. دا چې نن ورځ په ډیرې ناځوانۍ او وحشت سره ناټو د امریکا په مشرۍ افغانستان اشغال کړي دي نو باید ټول وطنپال ګوندونه ، اولسونه او اشخاص په میړانه په مختلفو لارو ، وسایلو او تاکتیکونو د نوموړي اشغال پر ضد په یو موټي توګه مبارزه وکړي او خپلواکي تر لاسه کړي.

لیکوال د خپل کتاب په لسم مخ کې لوړ مطلب ته داسې ادامه ورکوی: «مونږ په دې باور لرو چې د افغان اولس خوشبختي ، پر مختګ او پایښت په ملي وحدت کې دی ، هغه به د سترګو د کسې په څیر د بین الافغانی او بین المللی منل شوو اصولو له مخې په پوره ایمانداری او تقوا سره ساتو »

د لیکوال په لوړ متن کې دوه ټکې دداخلي اونړیوال امنیت او سولې لپاره ډیر اهمیت لري ،ځکه چې په افغاني ټولنه کې بیلې ژبې او ملتونه او اقلیتونه وجود لري ،نو یې د ښه او ارام ژوند لپاره همدغه بین الافغاني ګډ ژوند او ټولنیز اصول باید پوره مراعات شي. د هر ملت او هر اقلیت حقوق باید یو له بله مراعات او ټول اولسونه د ورونو په شان په مینه سره ژوند وکړي.

په همدې توګه په نړیوال چار تر کې تر ټولو مهمه خبره داده چې هیڅ هیواد او قدرت ددې حق نه لري چې د بل ملت او هیواد پر ضد حمله وکړي او ازادي یې په غلامۍ وربدله کړي.دا دی وینو یې چې امریکا یې استعماري واکدارانو نړیوال ټول قوانین تر پښو لاندې کړي او په ډیر زور او ظلم یې د افغانانو خاوره د توپونو ، راکټونو او بمونو پواسطه لاندې کړه چې اورونو او وحشتونو یې د سیمې او حتا د نړۍ لمنې نیولې او لا یې هم نیسي.

ښاغلی حرکت د خپل کتاې په (۷۶) مخ کې نه یوازې د کمونستانو اعمال غندی بلکه پر کپیتالیزم هم وارونه کوی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کرکه ورته ګوری او داسې وایي: «کپیتالیزم چې لا پخوا زړه پدیده وه او د تاریخ ټولی بد نامۍ، ظلمونه، ناروا، چور او چپاول د دوی په هویت ثبت شوی دی او د ټولو اولسونو شتمنۍ یې غصب کړې او په یویشتمه سلیزه کې یې نړۍ د قطعي نابودۍ د ناورین سره مخامخ کړې ده، نړیوال امپریالیزم هم فکری تحجر نن په ټپه ړوند کړې او د تاتالیتاریستی حرص او آز له مخې ... د نابودۍ د کندې پر څنډه ولاړ، زوال یې حتمي او ورپسې قدم به یې د نابودۍ کندې ته ولیدل وی.»

په لوړ پراګراف کې لیکوال نه یوازې د کپیتالیزم پر ظالمانه ماهیت بحث کوی او د امپریالیزم د زوال څخه ډکه محتوا یې هم پوره پیژندلې بلکه د هغوی پر ضد یې ملي مبارزه یو ډیر مهم اصل بللی دی. د نن ورځې خصوصاً د پانګولي نړۍ جهاني بحران او په نړۍ کې په مختلفو پلمو پر ورړو ملتونو او هیوادونو غیر انساني تجاوزونه کول او د بوش په قول چې «امریکا د تیلو عملي ده» تر شعار لاندې د تیلو او طبیعي ثروتونو د تسخیرولو په خاطر هر ډول ظلمونو حتا تر نړیوال دریم جنګ پوری یې لا هم بې پروایي کړیده. نو باید په زغرده سره اعلان کړو چې د نوموړې ملي نظر د دفاع په خاطر ملي مبارزه د هر افغان ملي او تاریخي وظیفه ده.

۲ ــ د حرکت فلسفي نظر ده د فلسفي نوی والي:

ښاغلي حرکت د خپلو فلسفي او تیوریکو موضوعاتو د څېړنې لپاره د ډیر پخوا څخه خواری کښلې او ډیر علمي ــ فلسفي مواد یې سره ټول او ورغونډ کړی دی، چې البته مهمه نتیجه یې د «عینیت فلسفه» ښکاری.

لیکوال د خپلو څېړنو په اوږدو کې د لرغوني یونان

فیثاغورث، افلاطون، دموکریت، هراکلیت، ارسطو او داسې نورو مشهورو فیلسوفانو فلسفي لړیا ډیری تر نظر تیری کړې، د رنسانس او بیا یې د وروستیو پیړیو پوهانو لکه کانت، لاپلاس، دکارت، هګل، مارکس، انګلز، لنین، انشتاین، او داسې نورو پوهانو او فیلسوفانو د فلسفي موضوعاتو سره تماس نیولی چې یو لړ یې د خپلی تیوری «شعور او ماده هیڅ ډول مادي توپیر نلری او دواړه یو شان مادي واقعیتونه جوړوی» پر اساس انتقاد کړی هم دی. لیکوال د خپلو فلسفي څېړنو په نتیجه کې دی قضاوت ته ځان رسولی دی چې معنویت کوم مفهوم نه لری، هر څه چې دی هغه ټول ماده او مادیت دی. نو د دی لپاره چې موضوع یو څه ساده او روښانه شوی وی لازمه ده چې همدغه د مادیت پر هستۍ او معنویت پر نیستۍ، مادي او شعور باندې په لنډه توګه څه نا څه وړاندې کړو. البته هیره نه کړو چې لیکوال د «لوی جهان» تر عنوان لاندې په بې سره او بې پایه کائناتو کې ګرځیدلی او په پای کې داسې وای: «زه باور لرم چې خدای لوی ذات دی، زما په شعوری طیف کې نه ځاییږی، زه په قاصر شعور او عقل ځان د خدای د لوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم»

څرګنده ده چې د کیمیا، بیولوژی، فزیک او نورو طبیعي علومو پر بنا د مادي مفهوم او معنا ډیره ساده او تقریباً ټولو شاګردانو ته یې تعبیر یو شانته دی. خو د فلسفي متودولوژیو او تعبیرونو له مخې یو لړ فلسفي مقولې د مادي او معنا، مادیت او معنویت په شمول توپیر سره لری. د دی لپاره چې پر نوموړو مقولو چې د کتاب مهمه برخه جوړوی لږ رڼا لویدلی وی، لازمه ده چې د مادي له مفهومه څخه را پیل کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده یعنی څه او شعور څه ته وایي ؟

ماده هغه عینی واقعیت دی چې د انسانی شخه نه یوائې ازاد وجود لری بلکه د همدغه شعور پواسطه انعکاس مومی او پیژندل کیږی. ماده چې د جهان ټول موجودات او سیستمونه په برکی نیسی نه منځته راغلی او نه هم له منځه ځی بلکه د خپل موجودیت په مهمترینو بعدونو زمان او مکان کی مو قعیت لری.ماده د خپل حرکته سره داسی ذاتی اړیکی لری چې ګواکی همدغه حرکت یی یو له اشکالو د موجودیت شخه ګڼل کیږی. ماده د خپلو خصوصیتونو او داخلی تضادونو په نتیجه کی د تکامل داسی مرحلی ته راورسیده څو انسان اشرف المخلوقات په څیر یی د ځمکی پر مخ حضور وموند .

جهان هیڅ داسی شی نه پیژنی کوم چې د مادی یو خاص تیپ ، حالت او انعکاس ونه لری او یا هم د مادی خصوصیت ،شکل ، حرکت او یا هم د تاریخی تکامل کوم تولید ونه اوسی .د جهان د مادی او تاریخی وحدت پیژندنه د فلسفی ماتریالیزم لومړنی پرنسیب دی چې د خیالی فلسفو اصول یی درک نه شی کولای.د معاصری زمانی د مادی غیر مادی حالتونه لکه الکترو مقناطیسی قوه ، د جاذبی قوه ، نیوترونو جریان.او داسی نور طاقتونه چې د مادی غیر مادی بحثونه یی ډیر پراخ کړی او پراخوی یی د مادی د بحث یوه نوی او مهمه برخه ده.

ماده د فلسفی پوهنی له مخی ، د طبیعی علومو د تیوریو په مرسته د خپل جوړښت او خصوصیاتو ، همداسی یی د قانون او حرکت په واسطه تثبیت شوی ده.د اخبره به ستره جفاء وی چې ووایو ماده د یوی فلسفی مقولی په څیر د فزیک ،کیمیا او نورو

طبیعی علومو غوندی د کانکریتو (مشخصو) اصولو په څیر پیژدل کیدلی شی.ځکه چې نوموړی علوم خپل ټاکلی خصوصیتونه لری او په هیڅ ډول د مادی بی انتها شکلونه او تیپونه نه شی احتوا کولی. لنډه دا چې د مادی مفهوم د ماتریالیستی او تاریخی دیالکتیک په تیوری ،د مادی په نړیوالو خصوصیتونو او د تکامل په قوانینویی ،د حرکت په شکلونو ، انتها او بی انتها مفهومونو ، د جهان په وحدت او اختلا فونو سره پیژندل کیږی. اوس چې مو د مادی پر مفهوم ،د فلسفی له مخی څه نا څه وړاندی کړل ،لازمه ده د شعور په باب لو څه وو وایو .

شعور څه ته وایي؟

شعور د عینی واقعیت د انعکاس هغه شکل دی چې یوائی او یوائی په انسان د هغه په ماهیت او تاریخ اړه لری. شعور د دماغی جریاناتو هغه مجموعه ده چې د عینی جهان او پخپله د انسان پیژندنی په باب فعالانه برخه لری.البته ،د شعور په تخلیق او پیدا ښت کی یی اساسی عناصر کار ، د خلکو ژوند د خلکو اجتماعی تشکل او همداسی په تاریخی توګه انسانی ژبه ده . البته د ژبی قدامت هم د همدغه انسان د پیدا ښت او ظهور سره مستقیمه اړه لری.

په همدی توګه باید ووایو چې د شعور موجودیت بی له انسانی پوهنی او پیژندنی چې انسان د اجتماعی ـ تاریخی فعالیتونو او اطلاعاتو مسؤل دی ،امکان نلری.د واقعیتونو سره د انسان روابط په مستقیمه توګه یوائی دده سره نه تثبیتیږی(لکه همدغه حالت چې په حیواناتو کی ځرګند دی) بلکه د نورو انسانانو سره یو ځای د عملی فعالیت د مشخصاتو

سره مستقیم تړون لري. همدغه علت دی چې تر هرڅه لومړي مادي شیان او حوادث په خپل هغه علم او پوهنې سره پیژني چې د انسان د شعور یوه مهمه برخه جوړوي. دیوه شي او یا شیانو او پېښو په باب هر ډول احساس، تفکر، تعقل، ډول ډول غوښتنې، خیالات او بالاخره ټول دماغي فعالیتونه چې د انسان په تحرک او ورځنی پراتیک اړه لري د شعور او دهغه په حدودو پوري مربوط ګڼل کېږي.

البته نومورړي ټول حوادث او خصوصیتونه چې د شعور شکل او محتوا څرګندوي د تاریخي، سیاسي، اجتماعي او قانوني افکارو سره اخلاقیات، ادیان او مذاهب، ټولنیزه سایکالوجي، همداسې هنر او ادب د شعور او اجتماعي شعور مهمې برخې دي چې د نومورو ټولو پدیدو اساس او او ریښه بیاهم په ټولنیزو ـ تاریخي واقعیتونو پورې ګڼلی دی.

تفکر او تعقل چې د شعور ستري برخې دي، نه یوائې د معلوماتونو او استدلالونو یوه ساده مجموعه ده بلکه د واقعیتونو فعال، بادرکه او هدفمن داسې ستر جریان دی چې اساس یې بیا هم په عیني واقعیتونو او بشري پراتیک پورې تړل کېږي.

شعور که دیوې خوا د اجتماعي پراتیک په نتیجه کې تشکل موندلی، نو پر دې بلې خوا یې پر همدغه پراتیک تأثیر کړی او انتظام یې وربخښلی دی. د مادي او شعور تر منځ د ارتباط ډېرې مشکلې مسئلې چې نن لا ینحله بریښي د ساینس او فلسفې د ایدیولوجیکو مبارزو یوه ژوره داسې مسئله ده چې علمي فلسفې به یې راتلونکې انکشاف پواسطه د علم او فلسفې څښتنان ورو ورو ورحل کړي.

اوس چې مو په ډېره لنډه توګه، د فلسفې له مخې، ماده او شعور وپیژندل نو به وګورو چې ښاغلی حرکت شعور او معنویت څنګه مادي بولي؟ مخکې له دې چې د ښاغلي حرکت ځینې جملې او عبارتونه راوړم، دا خبره پوره منم چې د ټولنیزو نظامونو او بیا یې د علومو د انکشاف په نتیجه کې یو لړ هغه لرغوني او زاړه افکار او عقاید کوم چې ځینو انسانانو د ابدي واقعیت په څیر منل. د مثال په توګه، په لرغوني یونان کې فیلسوفانو اټمونه د جهاني اعمار اساسي داسې خښتې بللې چې ګواکې د تجزیې وړ نه دي. همدغه اټمي فلسفه تر نولسمې پېړۍ پورې د تغیر وړ نه بلله شوه.

په نولسمې پېړۍ کې چې فزیک او نور طبیعي علوم د انکشاف یوې ټاکل مرحلې ته راورسیدل نو یې د اتم ذره د تجزیې وړ وبلله او د تجربو په نتیجه کې یې څرګنده کړه چې اتم تر سل لا هم ډېرې برخې لري، خو تر ټولو یې مهمې برخې الکترونونه، پروتونونه، نیوترونونه او داسې نور دي. نو ګواکې د علمونو نوي کشفونه نه یوائې د انسان په ژوند کې تغیر راووست بلکه په عقیدو او افکارو کې یې هم نوی تحول څرګند کړ.

په همدې توګه، مونږ وینو چې د ځمکې ګرد والي موضوع د کوپرنیک (۱۴۷۳ ــ ۱۵۴۳ م) او کپلر (۱۵۷۱ ــ ۱۶۳۰) اروپايي نجو میانو تر زماني د قبول وړ نه وو او خلکو به تل ځمکه هواره بلله.

کله چې نومړو او نورو پوهانو د خپلو پوهنو، استدلالونو او وسایلو په واسطه د ځمکې ګردوالي په اثبات ورساوه نو نه یوائې انسانانو آسمانو او ستورو ته لار پیدا کړه بلکه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپخوانیو انسانانو زړو او باطلو افکارو ته هم پوره ټکانونه ورکړل او ددرانه خوبه یې راکښینول. په همدې ډول ،ګورو ، کله چې د نور ماهیت او مفهوم لا پوره نه وو کشف شوی نو به ډیرو خلکو د تقدس په سترګه ورته کتل ،خو کله چې ساینس څرګنده کړه ،چې نور د فوتونونو یو داسې شدید جریان دی چې په یوه ثانیه کې دري سوه زره (۳۰۰۰۰۰)کیلو متره سرعت لري ،دا حقیقت نه یوائې یو نوی کشف وګڼل شو ، بلکه د هغو افکارو او عقیدو ابطال یې هم اعلان کړ ، کومو ته چې سجدې کیدلې.

دا لوړ څو مثاله مې ځکه څرګند کړل چې په تاریخ کې د هر نوي فکر د مخالفتونو سره مخامخ شوی او مخامخ کیږي.ددې څخه زما منظور دادی چې د «عینیت فلسفه»باید په غور او پراخ تندی او حتا په جوړوونکی او سالم انتقاد سره ولوستله شي. ځکه چې یو لړ نوي خبرې پکښې دي.

اوس به دلیکوال څو عبارتونه راوړم ، په کومو کې چې یې شعور او معنویت مادي پدیدې بللې دي:

د کتاب په (۷۷)مخ کې داسې راغلي دي «... د مادیت او غیر مادیت پیوند هیڅکله جوش نشي خوړلای او که څوک وواي چې دغه کار شوني دي ،نو ایا پخپله دغه پیوند به مادي وي او که غیر مادي ؟ ماده دمادي څخه متأثره کیدلی شي او یا بله ماده متأثره کولای شي. » په (۶۷ مخ کې داسې ویل کیږي: « که چیري فکر او ذهن غیر مادي واي نو په هره زماني نقطه او مقطع کې چې مونږ هیله درلو دلې وی درول به یې ممکن وی. » نو موړي جمله هم تفسیر او ساده کولو ته ضرورت لري. (په دې معنا چې که ذهن غیر مادي وي ، نو عطالت به یې نه درلودلی ، او کله چې عطالت موجود نه اوسي ، نو په هره زماني مقطع کې

د هرې پروسې درول هم ممکن کار ګڼل کیدلی شي ــ لیکوال .

) لیکوال په (۹۰)یم مخ کې داسې وایي:« هر ټاکلی شعور د ټاکلی مادي واحد ددیا لکتیک په نتیجه کې منځ ته راځي.»

وړاندې مو ولیدل ، چې شعور یوائې او یوائې د انسان متکامل موجود ،د مغزونو محصول دی.نور مادي واحدونه ، البته ، انعکاسات او عکس العملونه لري ، او بس.

د کتاب په (۹۱) یم مخ کې داسې ویل کیږي: « کله چې شعور او لا شعور د هر مادي واحد جز لایتجزا ، یعنې چې یو له اشکالو د موجودیت څخه اوسي ، او په ذهن او شعورکې دیالکتیک هم وجود ولري ، نو دا خبره هم باید ومنو چې په هر مادي واحد کې د شعور او لاشعور دیالکتیک هم شته او په دغه پروسه کې شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلی شي...

»ددې خبرې یاد به هم وکړم چې په دماغ کې مختلف مرکزونه د مختلفو وظیفو د اجراء لپاره موجود دي چې ټاکلی ارزښتونه لري.د مثال په توګه، کله چې د امریکا یا اروپا په یوه سرکې ژوند کوو او نابېره په افغانستان کې د ناټو دبې رحمانه بمباریو په نتیجه کې د خپلو افغانانو او دوستانو د وژل کیدو خبر راورسیږي نو په غمونو کې مو ډوب کړي.دغه په غمونو کې دفوري ډوبیدو پروسه چې په انساني تیز فکر اړه لري د معنویت او شعور هغه جریان دی چې د انساني مغز محصول ګڼل کیږي.

په همدې ډول که دیوې لیرې فاصلې څخه د یوې وحشي پیښې یو سړی داسې وبیریږي چې په خولو کې لوند خیشت شي ، دلته چې د انسان دشعور د مختلفو مرکزونو ،احساساتو او حواسو د عکس العملونو پروسه موٌثره ونه ګڼل شي نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان او وحشي پیښې تر منځ د ارتباط فاصله څنګه مادي وبلله شي ؟ ګواکې د همدې لارې د ذهن او شعور ډېرې پیښې چې خارجي نړۍ انعکاسات څرګندوي هغه مادیت نه دي پر کوم چې بحث کیږي.

(دمخه هم دغه ډول موضوع ته اشاره وشوه او دعینیت په فلسفه کې په دغه موضوعاتو په خپل وخت کافي بحثونه شوي او په تاریکو اړخونو رڼا اچولي شویده. د بلې خوا د پخوانیو فلسفي نظریاتو او تیوریو په نسبت د عینیت دفلسفي نظریات بنیادي ماهیوي فرق لري. د عینیت فلسفه په پخوانیو ترمنولوژیکي ، متودولوژیکي ، تیماتیکي (مفرداتي) ابعادو کې د ځاییدو ګنجایش نلري ،خو ددې ضرورت سره سم لا هڅه نه ده کړې د عینیت د فلسفي د تیوریکي فورمولبندیو او قوانینو د ضرورتونو مطابق ، چې بې له هغې یې هم افاده او پوهاوي ډېر مشکل دي ، د هغې په ترمنولوژیکي ، متودولوژیکي او موضوعاتي او مفرداتي قضایاوو او مسایلو کې بدلون راولم ، ځکه چې افاده او پوهاوي به یې لا پسې مشکل شي ، نو په نظر کې لرو پورتني مسایل د عینیت دفلسفي د قانونمندیو د هضم او انطباق په پروسه کې په تدریجي شکل د پخواني زاړه ترمنولوژیکي ، متودولوژیکي او موضوعاتي او مفرداتي سیستم او بیروکراسۍ کې ځای ونیسي. خو د محترم کاندید اکادمیسن محمد ظاهر «افق» د لارښوونې په نسبت چې تل زما ډېر نږدې دوست ، مشوق ، ملاتړی او اندیوال پاتې شوی او په مسؤلیت او پوره جرئت سره یې زما په پخوانیو او موجوده لیکنو تقریظونه لیکلي ،نور پوهان یې هم دغه کار ته رابللي او باور

لرم په راتلونکي کې به هم په همدغه شهامت سره دوام ورکړي ، یوه لنډه یادونه وکړم. په پخواني فلسفي نظریاتو کې د شعور او مادې د متقابل مناسبت په اساس جهان په کل کې په مادي او معنوي ، یا عالم الاسباب او عالم الارواح او ټولې پدیدې او خلقتونه هم په مادي او معنوي ویشل شوي وو. دې مسئلې ته دفلسفي اساسي مسئله ویل کیده او ټول فلسفي تیوریکي ویش په همدغه بنیاد منځ ته راغلي او تر نن ورځې په همدغه مسئلې پورې تړلي پاتې دي. د فلسفي ګمراهۍ د همدغه اساسي مسئلې څخه شروع شوې ده. څرنګه چې ماده او شعور ذاتي توپیر نلري او دواړه یو شان قانونمند وجود لري. قانونمندي شکل د موجودیت دمادې او یوائې په ماده کې تحقق پیدا کولی شي. نو ځکه دغه ویش بې بنیاده وو ، تر نن ورځې پورې فلسفي څېړنې په علمي اساساتو نه وې ولاړې ، ډېرې فلسفي مکتبونه او فلسفه پوهان اوس هم فلسفه علم نه بولي ، حتا وتلي ماتریالیستان په ټولنیزو او شعوري مسایلو کې ایدیالیست پاتې دي ، مارکس ماتریالیزم په دیالکتیکي او تاریخي ویشي ، حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ وجود لري او دواړه د مادیت مستلزم دي ،لنین ماده هغه عیني واقعیت ګڼي چې د انسان په ذهن کې انعکاس پیدا کولی شي ، یعنې د انسان ذهن معیار د عینیت او حقیقت بولي ، خو واقعیت دا دی چې ډېر حقایق او عیني واقعیتونه د انسان په ذهن کې انعکاس نشي پیدا کولی ، که دقیق ووایم انعکاس پیدا کوي خو درک یې نشي کولی. دانسان مغز اکثراً په لاعلاجه امراضو اخته کیږي ،او مغز تر اخره پورې بې خبره پاتې کیږي ، لکن زمونږ لا شعور خپل ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکانات د هغی په دفاع کی پکار اچوی. دبلی خوا ډیر عینی واقعیتونه لکه کوچنی ذرات ، شعاعات او نور مونږ هیڅکله د خپل شعور په قوت نه شو پیژندلی او نه زمونږ په شعور کی کله انعکاس پیدا کولی شی او ټولی زړی فلسفی همدغه پدیدوته ایدیال ارزش قایل دی ،خو په حقیقت کی عینی پروسی او عینی واقعیتونه جوړوی. د مثال په ډول د لمر فوتونونه چی هم موجی او هم ذروی ماهیت او موجودیت لری او له ځمکی څخه ۱۵۰ ملیونه کیلو متره مسافه لری ، همداسی د نورو کهکشانونو څخه چی له ځمکی ملیونونه او ملیاردونه نوری کلونه لیری واقع دی شعاعات او ذرات یی تر ځمکی رارسی او د کلوروفیل په حجرو ،د انسان په بدن او ټولو موجوداتو کی د لایتناهی غذایی ،انرژیتیکی موادو ذخیری او نور هر ډول امکانات برابروی ، خو دعینیت فلسفی یواځی په هغه بنیاد چی لوی خدای د خپلی مقضی الا مر ارادی او لوی علم له مخی دا لوی جهان قانونمند پیدا کړی ، قانومند پایی او قانونمند بدلون او پرمختګ مومی او د خپل عالم خلف « انسان » لپاره یی مسخر ، مقدر او په معرفت یی مکلف ګرځولی ،خپلی څیړنی پیل او د خپل خدای په استعانت او پیرزوینی او دپوهانو په ملاتړ خپلو څیړنو ته دوام ورکوی.ـ لیکوال)

په هر صورت ،نوموړی دشعور او مادیت موضوع چی د بیولوجی ،کیمیا او سایکالوجی غوندی علومو د نور انکشاف سره نژدی اړیکی لری ،په نویو بعدونو کی به وده ومومی او ښاغلی حرکت به د خپل نظر د زیات غنی کیدو لپاره نوی وسایل ،اسناد او استدلالونه ومومی او نوی انکشافات به یی نصیب شی.

په پای کی به ووایم چی په کتاب ډیر زیار ایستل شوی او ډیر فلسفی ارزښت لری ، نو بیا هم پر یو لړ جملو او عباراتو لکه د (۹۵) مخ «... همغسی چی زما شعور د بل چا او د بل څه د لاشعور په نسبت شعور ګڼل کیږی ، په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لاشعور د متقابل تناسب په نسبت هم باید شعور وګڼل شی.» نوی نظر وشی ، دلیکنی پیچلتوب به ورک شی.

ددی لپاره چی لیکنه بی ځایه اوږده نه شی نو به دنتیجی په شکلووایم چی د ښاغلی حرکت فلسفی لیکنه ډیر مفاهیم لری چی باید استفاده ځینی وشی او دفلسفی مینان یی باید داسی په غورولولی او پر ویی لیکی چی په راتلونکی کی یی حتا لیکوال هم له نظریاتو څخه استفاده وکړای شی.البته ،دکتاب مطالعه نه باید یواځی د شکل له مخی وی ،بلکه د مختوا په اساس داسی جدی او دوستانه پیشنهادونه او انتقادونه وکړل شی څو په پښتو ژبه کی د یوه پوره درانه او معتبر اثر په حیث را منځ ته شی.

زه به په خپل نوبت د کتاب دنور ښه والی په خاطر دغه لاندی څو پیشنهادونه د کتاب لیکونکی ښاغلی ډاکټر حرکت ته وړاندی کړم:

۱ ــ په لیکنه کی یو لړ داسی مقولی او عبارتونه راغلی دی چی د بل چاپ په وخت کی باید نوی نظر پر وشی ، تشریح او ساده شی.

۲ ــ ځینی جملی او عبارتونه چی د فارسی اثارو څخه را اخستل شوی او په خپل فارسی متن کی راغلی دی ،نو که دبیا چاپ په وخت کی پښتو ژبی ته راواوړی ، نو به کتاب په یوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلیکوال په ژبه لیکل شوی وی.

۳ــ د کتاب په ځینو برخو کی چي تضاد وینه ښکاری کار غواړی ،ځوله دغه تکلیفه راووزی.

۴ــ دځینو مهو خبرو او قولونو ادرسونه بشپړ شی نو بی له شکه به داثر اهمیت نور هم زیات شی.

۵ــ د بیا چاپ په وخت کی د موضوعاتو یو ټاکلی او آزاد فهرست هم پوره ضرورت دی

دعینیت فلسفي تیزس په باب

دمحمد رحیم یوسفي دنظر ټکي

دپنځویشتو کلونو څخه به زیاته موده کیږي چي دپورتني سر لیک لاندي د هیواد په مطبوعاتو کي په پرلپسي توګه علمي فلسفي مطالب

خپریږي. پدي لړ کي په ۱۹۸۶ م کال کي دافغانستان دهغه وخت د ملي دفاع وزارت دسیاسي چارو د لوي ریاست لخوا ، د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندي ، دډاکټر حرکت یوه رساله هم چاپ شوي ده. د ۲۰۰۴ م کال څخه په مسلسل ډول د «حرکت » په دوه میاشتینۍ خپرونه کي چي د المان د اتحادي جمهوریت د ایسن په ښار کي خپریږي ، هم دعینیت دنوي تیزس په باب په پرلپسي ډول خپروني کیږي. دهغه میني او علاقي له مخي چي زه ئي له کوچنیوالي څخه د فلسفي مسایلو سره لرم او سره ددي چي پدي باره کي مسلکي زده کړي نلرم ، ما هره مقاله څو څو واري لوستلي او خوند او ګټه مي تري اخیستي ده. دا کار به زما په څیر نورو لوستونکو هم کړي اوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي نوي تيزس مبتكر او بنسټ ايښودونكي ډاكټر سيد شير اقا حركت دي چي په ټولنيزو علومو كي ئي لوړي زده كړي او په تخنيكي علوموكي ئي د دكتورا په كچه زده كړي كړي دي. كه په واقعيت سترگي پټي نشي او هر څه بي پري چچ او آزاد قضاوت وشي ، ډاكټر صاحب حركت دخپلي خپروني له لاري دسياسي او عيني فلسفود ارگانيک انتگريشن په بنياد ورځني مسايل مبتكرانه ارزولي او دواقعبينانه حل لاري ته ئي ځان رسولي دي. زما په عقيده يواځي د عينيت دفلسفي ليد لوري له مخي دغه ډول فلسفي امتزاج او تركيب ممكن گڼل كيدي شي. په قلم دي بركت اوسيٍ.

ډاكټر حركت وائي: «كه فلسفه ډيرو پوهانو مړ بنامار گڼلي او يا خوئي دتيرو زمانو علم بولي ، زما په آند فلسفه علم دي او هيڅوک د فلسفي تنگنظرۍ له مخي ، د فلسفي علم او فلسفي قانونمندۍ څخه هيڅكله انكار نشي كولي».

تاسو چي د دوه نيمو لسيزو راپدي خوا د عينيت دفلسفي مسايلو په وضاحت كي قلم پورته كړي او فلسفه د خداي (ج) دلوي علم يواځيني برحق او مقدر خلف علم گڼۍ او ټولي بشري شعوري لاسته راوړني د خداي (ج) د مقضي ارادي له مخي په قانونمند مسير رهبري او ټول علوم او جمعي بشري خود ،شعوراو عمل دحتمي گمراهۍ څخه په ژغورلو عقيده من ياستۍ او دخپل عمر د نيمائي څخه دزياتي برخي كلونه مو زيار او زحمت گاللي ،بي له شكه چي ستاسو دا زيار اوزحمت دهر افغان لپاره يو بي ساري او بي جوړه تاريخي خدمت دي چي دهيواد دځلانده تاريخ په علمي او فرهنگي لاسته راوړنو كي به ثبتيږي او وياړ به ئي نه يواځي تاسو بلكه ټولو افغانانو

پوري اړه ولري.

ماچي تر كومه ځايه د عينيت دفلسفي مقالي لوستلي او دنورو فيلسوفانو د علمي او فلسفي ليكنو سره مي پرتله كړي ،دي پايلي ته رسيدلي يم چي د «عينيت فلسفه» كاملاً يو نوي تيزس دي چي ديوه افغاني علمي شخصيت لخوا نړيوالو ته وړاندي كيږي. تاسي چي په علمي او فلسفي دلايلو ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عيني واقعيت بولئ، د فلسفي اساسي مسّله او د ټولو فلسفي مكتبونو تر منځ انگړونه ، لكه چي تاسي ورته اشاره كړي ،رنگيږي او فلسفه په يوه نا متجانس مخلوط بد ليږي. څه ډول اول تاسي دا لوي جرئت كړي او بيا ولي فلسفه پوهان تر اوسه پدي باره كي چوپه خوله پاتي شوي دي ؟

افغانستان دفرهنگونو ځانگو خو كونړ دفلسفي سيدانو مركز گڼل كيږي. نو دكونړ د اسمان تر څوكو غرونو ، دبي شميره درو مستو او ځبانده خوړونو او سيندونو او چي ځمكه تري لمر په ستركو نشي ليدلي گڼو ځنگلونو لكه څرنگه چي ئي علامه سيد جمال الدين افغان ، دشرق ستر نابغه او فيلسوف پخپله غيږ كي روزلي ، تاسي ته ئي هم جرئت دركړي چي د «عينيت فلسفي» د نوي تيزس په وړاندي كولو سره زاړه فلسفي ديوالونه رنگ او په كل كي د واحد فلسفي بنياد ډبره كښيږدئ. داسي معلوميږي چي علم او فلسفه نن سبا د كونړ د سيدانو په ميراث اووختي او وگورو چي سبا به څه پيښيږي ؟

زه پدي آند يم ، كه چيري زوړ يونان او يوناني ژبه د سقراط ،افلاطون او ارسطو تخيلي متافزيكي او مابعد الطبيعه متناقضو فلسفودوه نيم زره كاله د علم اوتمدن په مركز اووتلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه بدلولي شول ،د عینیت فلسفه هم داړونده پوهانو په کمه توجه او ملاتړسره ددي جوګه ده ،دغه شان رول دافغاني علمي زیربناء او د پښتو ژبي په پرمختګ کي ولوبوي. شک نشته چي د عینیت فلسفي بنسټ ایښودونکي ډاکتر حرکت ته پکار دادي چي نه یواځې د خپلي خپروني بلکه د ټولو افغاني ټولنیزو رسنیو ، علمي موٌسساتو او سازمانونو له لارې د سمینارونو او مباحثو په جوړولو دخپلو عمده تیزسونو دتبلیغ په باره کې هڅې وکړي.

شرط ندي چي مونږ یواځې د خپلو خدای بخښلو پوهانو په قبرونو د ګلونو ګیډۍ کښېږدو او ددعاء لاسونه ورته پورته کړو . پکار دادي ، ددغه ډول مسایلو سره انتقادي کړه وړه ولرو . لکه زه چي پخپل کم توان سره د عینیت دفلسفي په باره کي خپل نظر وړاندي کوم ،نور پوهان چي د علومو او با الخصوص د فلسفي په باره کي د لوړو تحصیلاتو او پوهي خاوندان دي ، باید د دغه لیکنو دعمده تیزسونو سره انتقادي کړه وړه ولري. هغه چي دتا ئیدوړدي تائید اود تعلیمي موٌسسو استادان هغي ته په خپلو پروګرامونو کي د بکر موضوعاتو په شکل ځاي ورکړي ، او هغه برخي چي دتائید وړندي په قطعي ډول رد شي . په پرمختللو هیوادونو کي ژورنالیستان ، خبرنګاران ،استادان او پوهان پدغه ډول موادو پسي سرګردانه ګرځي چي دهرچا څخه دمخه تري پخپله استفاده وکړي .

په پاي کي د ښاغلي ډاکتر حرکت څخه زما هیله داده :

ــ تر ډیره ځایه هڅه وشي چي مطالب په ساده ، فصیحه او بلیغه ژبه ولیکل شي ؛

ــ دخارجي اصطلاحاتو په څنګ کي د امکان په صورت

کي پښتو معنا ولیکل شي ؛

ــ کله چي کتابونه چا پیږي ، نه یواځي په افغانستان کي بلکه په ځیني خارجي ملکونو کي هم کتاب خانو او تعلیمي موٌسساتو ته توزیع شي . ستاسي د صحت او بریالیتوبونو په هیله

محمد رحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

فلسفه خورا قديمي او د شکل او ماهيت له مخې د خدای د لوی علم يوائينی بشري ذهني خلف علم ګڼل کيږي. د نړۍ ستر علمي مرکزونه، نوابغ او وتلي پوهان له ډيرو پخوا زمانو څخه تر نن ورځې په فلسفي څيړنو بخت دي. په نړۍ کې د ټولو توليد شوو کاغذونو زياته برخه يوائې په فلسفي ليکنو توره شوې او د نړۍ ټولې شخصي، ټولنيزې او دولتي کتابخانې، مساجد، معابد کليسي، کنيسي او نور په دغه کتابونو ډکې او نه يوائې د دغه بې شميره بنيادونو ديوالونه بلکه په سمه او غر ولاړې او پرتې هواري تيږي د فلسفي مقولو، قوانينو او فورمولبنديو د يادګارونو د زيرمو په توګه ساتل کيږي. ځانګړي علوم په حقيقت کې وجود نه لري او د ټولو پديدو او خلقتونو د زيږندي، ځرګندونو، بدلونونو، تکامل او ډول ډول حالتونو محاسبه او فورمولبندۍ يوائې په اصطلاح د ځانګړو علومو د متداخل فلسفي ارګانيک عملياتي قانونمند انتګرېشن له لارې ممکن ګڼل کيږي.

خو د دې ټولو خبرو سره سره، بيا هم د ځيني پوهانو په آند د فلسفې په نامه نه کوم ټاکلی ځانګړي علم وجود لري او نه دوی فلسفې ته د علم په نامه کوم ارزش او حيثيت قايل دي.

دوی فلسفې ته د لاس د شپږمې ګوتې په سترګه ګوري او خصوصاً د سرمايداري نظام په نننی سوپر ګلوبال امپرياليستي دوران کې چې حتا بشري د خير ښيګڼې ارزښتونه يوائې د شخصي سود او ګټې په تله ارزول کيږي او بې رديفه، بې قافيې او بې وزنه شعر و شاعري او

تخيلي زړې سفسطې يو شان د کهالت او بې کارۍ مصروفيت ګڼل کيږي او ټول علوم چې د تخنيکي - اقتصادي پر مختګ سره سم پر مخ ځي فلسفه د تاريخ ځپلې پديدي په حيث لکه «ليندۍ چې نه په سر تار لري او نه په غوږو کار» فلسفه هم د دغه نړيوالو پر مختګونو سره څه اړيکي نه لري او په نزولي قوس د خپل انحطاط لار وهي. زه په دغه باره کې تبصره ځکه نه کوم چې د نيکه مرغه دغه موضوع محترمو

ډاکټر شاولي، کانديد اکادميسن محمد ظاهر افق او نورو پوهانو د فلسفې د علمی ماهيت ارزونه او کره کتنه پورته په خپلو ليکنو کې کړې او ما هم د ورځني مروجه علومو او قانونمنديو له مخې، د دې کتاب د ډيرو حسابو، ژورو او مهمو علمي - فلسفي مسايلو او موضوعګانو نتايج او پايلې د مروجه ترمنولوژۍ، متودولوژۍ او فورمولبنديو په بنيادارزولي او د علمي دودونو او د ساتيرو په بڼه وړاندي شويدي.

مونږ تر ډيره ځايه په خپلو ليکنو، پريکړو او فورمولبنديو باور لرو او د لومړۍ ورځې څخه مو په ملي او نړيواله کچه پوهانو ته د ارزوني په خاطر وړاندي کړي او حتا د خپروني په کچه د سمينارونو

او د ګڼو معياري مقالو، رسالو او د فلسفي انجمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړیدو د لاري د ټولیزګډ علمي کار وړاندیزونه کړیدي. سره ددې چې ډیرو دوستانو زه د عینیت فلسفې علمي تیوریکي څیړنیزکار او د خپرونې نشر دوام ته هڅولي یم او ځیني دوستانو کله ناکله د خپرونې سره خپل مادي او معنوي ملاتړهم نه دي سپمولي او له دې

لارې یې په دغه کاملاً نوي او بکر علمي بحثونو کې یې زما رښتینولي ،باور ، عزم اومورال لوړ ساتلي او لاپسې زیات کار او زیار ته هڅولي یم ، خو له بده مرغه د فلسفې نوې علمي بنیاد د ایجادولو

او دتیرو فلسفي تیوریو د غورچاڼ په درانه کار کې چې په اوسنیو هیڅ شرایطو کې دیوه قوي ټیم ، یوه مملکت او حتا نړیوالو لپاره چې نن ورځ یواځې د سرمایې په حرص کې غرق دي ناشوني کار ګڼل کیږي ،زه لا تر اوسه د خپل سفر په لار کې یواځې پاتې یم اوزماله دغه پروژو سره نه د هیواد والو او نړیوالو له خوا بې شایبه ګډ کار علاقمندي ښودل شوې او نه د بې شایبه ګډ کار ختمه برابره شوې او نه یوه له دغه پروژو څخه کوم بل ځای د بلچا له خوا عملي شویده .

زه پدې عقیده یم چې پخوا هم فیلسوفان او پوهان د خپلو څیړنو په سمو او ناسمو پایلو ښه پوهیدل ، خو څرنګه چې په قانونمند ډول یې خپلو څیړنو ته دوام او پراختیا نه شوه ورکولي او نه یې د نړیوالو لپاره د قناعت ثبوتي دلایل وړاندې کولي شول، قصداً یې خپلې سمې او ناسمې تخیلي مفکورې اوارزونې په مغلقو اومهملو الفاظو او کڅوړو کې تاو کړې او د تخیلي جادویي ،فنتازي او ډول ډول غامضو او د قانونمند منطقي تسلسل څخه خالي تیوریو په بڼه د نورو د تیروتنې په

خاطر وړاندې کړیدي او اوس چې علمي ،تخنیکي او اقتصادي پرمختګونه د خپل دینامیزم په صعودي قوسونو لاروهي ،بیا هم په علمي څیړنیزو مسایلو کې دغه ځان غولوونکي او بل غولوونکي وضعه په پخواني حال باقي پاتې ده.

د عینیت فلسفې پخپل لومړي قدم پورته کولو او د «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت د عیني واقعیت» د مقولې په افادې سره په علمي ڼه ورشو کې دغه غولوونکي او تور تم حالت ته دهمیش لپاره د پای ټکی کښیښودل شو او وروسته له دې به ممکنه نه وي څوک د خپلې ناپوهۍ له مخې نورو ته دنا پوهانو نسبت.

دغه اثر چې ګرانو لوستونکو ته وړاندې کیږي د اوس لپاره له دري برخو څخه جوړ او دیوې مجموعي بڼه لري. په راتلونکي کې کیدلي شي دغه برخې نوري هم زیاتې او هره برخه چې نن نیمګړې بریښي تکمیل او د منځپانګې له مخې لا پسې پوره اوهره برخه د ځانګړي اثر په شکل چاپ او درنو لوستونکو ته د ارزونې او ګټې اخیستنې لپاره وړاندې شي.

د اثر لومړۍ برخه د «عینیت فلسفه»تر عنوان لاندې وړاندې شوې اود همدې عنوان لاندې زما لومړی اثر د ۱۳۶۵ هجري شمسي کال د جدي په میاشت کې د افغانستان د ملي اردو په مطبعه کې د سیاسي چارو د لوی ریاست له خوا چاپ او په ټولو نظامي او ملکي موٴسساتو او مینه والو وویشل شو .

په دغه برخه کې د لومړي ځل لپاره په ډیرو مهمو او تازه فلسفي مسایلو د عینیت فلسفې د لیدلوري له مخې هراړخیز بحثونه شوي چې کیدلي شي د درنو لوستونکو د پام وړ وګرځي. د فلسفې اساسي مسئله چې د پخواني فلسفي طرز

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفکر له مخې يې فلسفه په بې شمیره فلسفي مجموع الجزایر ،يو تربله ضد ونقیض او نه پخلا کیدونکو تیوريو ويشل شوې وه ،له سره بنيادي کره کتنه شوې او په توضیحي ډول ديته ګوته نیول شوې چې مادي او معنوي پدیدې په عالم الاسباب هیڅکله ذاتي توپیر نه سره لري ، نه دفلسفې اساسي مسًله جوړیدلی شي او نه دهغې له مخې ضدو نقیض فلسفي نظریات او تیوری رامنځته کول پکار دي.

مونږهمداسې د نوي طرز تفکر له مخې کړای شویدي د نوي لید لوري له مخې د شعور او لاشعور متقابل دیالکتیکي هر اړخیز مسایل وڅیړو او په همدغه بنیاد د خدای د لوی ذات دخلیفه په حیث د انسان رابطه د خپل معبود سره په علمي قانونمند ډول فورمولبندي کړو .مونږ د فلسفې د یوې اساسي مسًلې پرځای د مثال په ډول ډیر ربښتیني فلسفي اساسي مسایل فورمولبندي او کیدلي شي ډیر نور هم فورمولبندي شي .مونږ وکولي شول دپخوانیو فلسفو په آند د دین او فلسفې نه پخلاکیدونکې دښمنۍ په دوستۍ واړوو او په ګوته کړو چې دین او فلسفه یو شان د خدای او خدایي خلقتونو دمعرفت رسالت په غاړه لري او دهغوی تر منځ هیڅ ډول تضاد وجود نه لري او د دین او روح د ماهیت په باره کې مو د لوی خدای د پاک کلام د احکامو له مخې خپل نظر هم وړاندي کړي دي. مونږ پخوانیو فلسفه پوهانو لکه فارابي، ابن سینا ،رازي ،مولانا جلا ل الدین بلخي، فیثاغورث ،سقراط ، افلاطون ، ارسطو ،دکارت ، کانت ،هګل فارابي، ابن سینا ،رازي ،مولانا جلا ل الدین بلخي ، ابن رشد ،مارکس ،انګلس ،لنین اونوروا سلامي او غیر اسلامي مشهورو فلسفه پوهانو د نظریاتو د کره کتنې

په ترخ کې خپل مشخص نظر په څرګند ډول افاده او وړاندي کړي دي. مونږ دا هم ویلی چې دا جهان د خدای دلوی علم له مخې د «کن فیکون»د حکم په صدور قانونمند پیدا ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي او سره ددې چې جهان په لحظوي بدلون کې دي او قدیم په قدیم کې نور وجود نه لري ،حال په مستمر لحظوي بدلون کې دي او حال هیڅکله په ګورت کې نه راځي او په ابدي نظام کې ابد هم هیڅکله ابد ته نه رسیږي ، بیا هم د خدای په قانونمند نظام کې د قدامت څخه تر ابد پوري په هره لحظه کې چې هره محاسبه وغواړو ، سرته یې رسولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکت

حرکت د یوې خپرونې نوم دی چې د مطبوعاتي نړۍ په ورشو نوې قدم ږدي. دغه نوم که پرون د شخصي یا کورني تخلص، نن د خپرونې د نوم او سبا ته د محترمو پوهانو او عالمانو په شریکه هڅه په نوي فلسفي فکري محور، نوي علمي څېړنیز متود او یا نوي فلسفي مکتب بدلیږي، په ټولو حالاتو کې د دغه فلسفي ـ فزیکي مقولې لوی جهاني تکویني ماهیت تل په نظر کې وو او اوس هم پدې عقیده یو چې حرکت د نوي فلسفي طرز تفکر نوم دی چې ټولې پدیدې او واقعیتونه یواځې د علمي منطق، استدلال او مناسبتونو له مخې پرته د ذهنیګریو په پوره امانتدارۍ سره څېړي او د تل دپاره په علمي اصولو او قوانینو باور لري او ورته وفاداره پاتې کیږي.

دا نو مونه به هیڅکله شخصي ځانګړې اړه ونلري او ویاړ به ئې دهغه چا په نصیب وي چې پدې لار کې زیات زیار وګالي، زیاتې بریاوې ترلاسه کړي او د دغه فلسفي نوي طرز تفکر د قوانینو او مقولو د فورمولبندیو په سیستماتیک تشکل او د یوه نوي فلسفي مکتب د ارګانیک علمي جوړښت په رامنځته کولو کې پایدار او چټک قدمونه واخلي. خو زما په عقیده دغه ډول پدیدې همیشه د عصر او زمان د جمعي شعور مظهر او د حي علي الفلاح چیغه وي چې یوه تاریخي مرحله په بله اړوي، د اولسونو

دقیوداتو کړې ماتوي، نوي ساه او نوي ازادي ګاني وربښي، نو ځکه یې ویاړ او ګټې هم جمعي او شریکې وي.

په حقیقت کې دغه نوې فلسفي فکري نظر هغه وخت راپیدا شو کله چې د شلمې پیړۍ په اتمه لسیزه کې د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندې لومړې ځینې مقالې او وروسته د دغه مقالو مجموعه په کابل کې چاپ او د پراخه ارزونې دپاره پخپله په افغانستان او پخواني شوروي اتحاد کې علمي اکادمیکو مؤسساتو او مقاماتو ته وړاندې شوه. خو له بده مرغه تر اوسه پورې ئې په هکله لازم انتقادي نظر ندي لیکلې شوي. نومړې مقالې به د همدغه خپرونې د لارې یو ځل بیا د یو څه تغیر او تکمیل په راوستلو سره ارزونې ته وړاندې شي. ځکه دهغه وخت د شرایطو په پام کې نیولو سره په هغې کې یو څه شخصي سانسور او نرمښ رامنځته شوي وو.

د حرکت خپرونه، چې ټول علمي، سیاسي، ټولنیز او اقتصادي مسائل به په عام ډول علماً څېړي خو په خاص ډول به د نوي فلسفي فکري نظر لار تعقیبوي. نو ځکه ئې د «حرکت» په نامه نوموو. حرکت نوي تیزس دی، حرکت په عالم الاسباب کې د خداي د لوی علم د عامي قانونمندۍ او د هغې د ټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې د ټولو پدیدو د ظهور او متقابلو اړونده مناسباتو د علت او معلول مسبب ګڼل کیږي. دا لوی جهان موجود دی ځکه چې متحرک دی او متحرک دی ځکه چې موجود دی. دا جهان همغومره متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دی لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دی لکه څوره چې حرکت ابدي دی. لوی خداي د خپل لوی علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامي قانونمندۍ له مخې دلوي جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسې قائم بالذات او خلل ناپذير ګرځولي او يواځې دقضاء او قدردلوي علم دجبر او اختيار له مخې په هغې کې تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدي شي.

پدي ورستيو وختونو کي په افغانستان او دهغې دباندې ډيري خپروني خپريږي. هغه څوک چي په ايمانداري سره دغه کار سرته رسوي مونږ ئې هرکلي کوؤ. ددغه خپرونو په سرخطونو کي معمولاً ليکل کيږي: بي طرفه ، ازاده ، مستقله ، ملي ،اسلامي او داسي نور .مونږ ټولي دغه ډول پديدي نسبي ګڼونو ځکه دلومړۍ ورځې څخه وايو چي مونږ هيحکله بې طرفه نه يو .مونږ ټاکلي او مشخص هدف، طرف او ارمان لرو. زمونږ طرف دهر څه دمخه زمونږ ګران هيواد افغانستان ، افغان اولس، دهغوئ ملي ګټې ،منلي رسوم ، عنعنات ،عقايد او مقدسات او وروسته له هغې بين المللي او عام انساني تعلقات او تعهدات دي چي په پوره ايمانداري به دهغې پلوي او دفاع کوؤ او نور به هم دي کار ته اړ باسو.

د ازادۍ، استقلال او ملي موقف په باره کي زمونږ نظر دادي چي دقضاء او قدر دعام قانون له مخې مطلق مختار او مطلق مجبور وجود نلري او هر اولس ، ، هر دولت او هر څوک پرته له امتياز څخه مجبور او مکلف دي يو شان بين المللي عامه نظم ، منل شويو تعهداتو ،قوانينواو نورماتيفونو ته غاړه کښيږدي. دسر غړونو په صورت کي به زمونږ دريز دهميش دپاره متقابل وي.

د ملي او بين المللي تناسب په سيالۍ کي به زمونږ

موضعګيري دتل دپاره د بين المللي اصولو او قوانينو په نظر کي نيولو سره سره دملي موقف څخه د کلکي دفاع په طرف وي.

اسلام زمونږ دافغانانو او ديوه مليارد څخه زياتو مسلمانانو بر حق دين دي. په هغې پا بند او کلک معتقد يو. د نورو اديانو دپلويانو درناوي کوؤ او په مقابل کي ئي دجبر او زور استعمال روا نه بولو او يواځي دوما علينا الا البلاغ اصل او حکم ته معتقد يو. خو هغه څوک چي په ناروا او سپين سترګتوب سره تروريزم ،بنياد ګرائي او يا بل هر ډول خرافات داسلام دنوم سره تړي او پدي بهانه خپل ناروا سياسي اهداف پر مخ بيائي زمونږ دپاره هيڅکله دمنلو وړندي او پدي باره کي سپيناوي خپله ملي او اسلامي دنده بولو.

مونږ افغانستان دټولو افغانانو ګډ کور بولو اوکومي دښمنۍ او بي اتفاقۍ چي دمغرضو هيوادونو او دهغوئ دبريڅو لخوا دورونو قومونو تر منځ ايجاد شوي دهغې دله منځه وړلو او دوروری دباوري فضاء درامنځته کولو دپاره به هڅي کوؤ. مونږ پدي کلک باور لرو چي دافغان اولس خوشبختي ، پرمختګ او پايښت په ملي وحدت کي دي. هغه به دسترګو دکسي په څير دبين الافغاني او بين المللي منل شوؤ اصولو له مخي په پوره ايمانداري او تقوا سره ساتو.

مونږ دګاونډي ، اسلامي او دنړۍ دټولو هيوادونو سره د بين المللي قوانينو او اصولو سره سم سيال مناسبات او دوستي غواړو او په دغه اصولو پا بندي خپله ملي ، اسلامي او بين المللي مسؤليت او دين ګڼو او دمتقابل لوري څخه هم همدغه ډول تقاضا لرو.

مونږ په بين المللي منل شوؤ قوانينو ،اصولو ،تعهداتو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

منشورونو ،پريکړو ،...باندي دټولو لويو او وړو هيوادونو يو شان پابندي غواړو او داکاردبين المللي نيکو اړيکو ،دتروريزم له منځه وړلو اونړيوالي سولي دتأمين عمده او اساسي اصل او يو اځيني ضامن ګڼو.

دا خپرونه به په عمده ډول په پښتو او دري ژبو خپريږي او تنا سب به ئي يو اځي پدي پوري اړه ولري چي څوک څومره او په کومه ژبه خپلي ليکني کوي او مونږ ته ئي سپاري هغه ليکوالانو ته چي زمونږ فکري لار پخپلو ليکنو کي په نظر کي نيسي او يا په انتقادي ډول مونږ سمي لاري ته رهنمائي کوي مخکي له مخکي کور وداني وايو او دزړه له کومي مننه ور څخه کوؤ .

فلسفه علم دي؟

له هغه ورځي څخه چي د لومړي ځل لپاره باشعوره او دعقل خاوند انسان پدی نړۍ او يا دخدای دلوی جهان په کوم بل کونج کي سترګي وغړولي، په ژوند کي يي دلومړي ځل لپاره لمر راوخوت ورځ شوه، پريووت شپه شوه، پسرلي شو بوټي شنه شول، اوړي شو تخمونه يي ونيول او پاخه شول، مني شو تخمونه يي ورژيدل، ژمي شو بوټي وچ شول او په ځمکه راپريوتل، اسمان وريځ شو باران شو، ږلۍ شوه، واوري شوي، په اسمان کي بريښنا شوه، غړومبښ شو او يا يي د طبيعت بي شميره رنګينيو او خدايي نورو بي شميره خلقتونو ته پام شو ،دهمغي ورځي څخه فلسفي څيړني شروع شويد ي.فلسفي علم ،همغسي لکه چي په دي لحظوي بدليدونکي جهان کي مطلق حقايق وجود نه لري ، هيڅکله مطلق حقيقت ندي ، يو اځي دخدای دلوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کيږي او دعيني جهان ، ټولني او شعور دعامو قوانينو څخه بحث کوي .

دبشر دپيدايښت په لومړيو وختونو کي هيڅ ډول فلسفي انتزاعي تفکر او حتا ابتدايي قانونمنديو او ډيرو ساده علمي کړو وړومقولو ،قوانينو او قانونمنديو هم وجود نه درلود. او هر عمل او عکس العمل دغريزي، احساساتو اوعواطفو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کچه سرته رسیدل. نه دفسلفې او نه بله کومه داسې اصطلاح موجوده وه چې دعلم په واقعی مفهوم مبنیتیاې دلالت وکړي. بشرد بې شمیره کلونو عملی ژوند او ټولنیزو مناسباتو په ترڅ کې لومړې دابتدایي علمي تفکر، عقل او وروسته له هغې څخه دانتزاعي نتیجګیریو څخه برخمن شو. ددغه انتزاعي تفکرکوچنۍ علمي سرچینې داقتصادي او علمي -تخنیکي امکاناتو دپرمختګ په پروسه کې کرار کرار په فلسفي نظریاتو ، عقایدو ،فورمولبندیو او تیوریو بدلې شویدي . دفلسفې کلمه دلومړی ځل لپاره دمیلاد څخه نژدی ۶۰۰ کاله پخوا فیثاغورث پخپلو لیکنو کې راوړی او نژدی ۲۵۰ کاله وروسته له هغه څخه افلاطون دغه کلمه دیوه خاص علم لپاره وکاروله. فلسفه یوه دوه ګړې ګډوله او مرکبه یوناني کلمه ده. Phileosophiaچی Phileo ددوست لرم او Sophia دپوهی معنی لری. خو دډیرو کلونو وروسته دفلسفې کلمې په اصطلاح په یوه داسې خاص علم دلالت وکړ چې دطبیعت، ټولنې، شعور او دمعرفت دپروسې دعامو قوانینو څخه بحث کوي. حال داچې په عالم الاسباب کې نه خاص علوم وجود لري او نه د طبیعت، ټولني او شعور په عامو قوانینو کی ذاتی توپیر موجود دې او پوهانو ترنن ورځې پورې په فلسفي علم باندې دا هرډول ناحقه تورونه تړلي دي . فلسفه دعینې لوی جهان او ورپوری اړونده لوی علم او لویي قانونمندۍ دابدي تکامل په پروسه کې بشری نسبي ذهني علمي تفکر او قانونمندې نتیجه ګیرۍ ته ویل کیدې شي.د خدای لوی علم چې دهغې له مخې دا لوی جهان او دخدای ټول خلقتونه پیدا کړي ،په هر څه محیط او کامل علم دې. دهغې د ورشو څخه دباندې هیڅ ډول بله

قانونمندي وجود نلري. دلوی علم لویه قانونمندي دتناقص او د تناقض څخه مبرا او یوائې دمقدراتو له مخې دنوؤ پدیدو او خلقتونو دپیدایش په پروسه کې د خصوصي قوانینو په شکل ، تغیر او تحول پذیره ګڼل کیدلې شي. دخدای لوی علم او لویه قانونمندي دخدای دمقضي الامر ارادې (قضاء) له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منونکې دې.لوی علم بشري ایجاد او خلقت ندې او نه انساني عقل ، شعور، او مادي تخنیکي امکانات پدې قادر دي چې دلوی علم په عامو قانونمندیو کې تصرف وکړي او یا تغیر راوستلې شي بلکه یوائې دقضاء او قدر په تناسب ددغه قانونمندیو دتغیر او تکامل (دیالکتیک) په پروسه کې مجبور او مختار پاتې کیدلې شي. همغسی چې جهان ابدي او لایتناهي دې لویه علمي قانونمندي هم دلوی جهان دموجودیت او ابدیت په تناسب دهغې دموجودیت یوائېنې قانونمند شکل ګڼل کیږي. یعنې دلوی جهان موجودیت او ابدیت او لویه عامه قانونمندي یو تربله سره متقابل دیالکتیکی استلزامیت او علت او معلول تشکیلوي . دلوی علم د عامو قوانینو متماتیکی محاسبه او تجربي افاده دانساني امکاناتو څخه وتلې کاردې .دلوی علم عام قوانین په عینی شکل سره وجود لري او انسان دلوی خدای دعاقل، عالم او خلف مخلوق په حیث کولې شي دخپلو شعوري او ادارکي امکاناتو په تناسب دغه قانونمندي وپیژني او فورمولبندي یې کړي. خو دغه پیژندنه او فورمولبندۍ یوائې نسبي او په ځیني حالاتو کې کیدلې شي انحرافي ، کذبی بڼه ولری. ځکه دیوې خوا انساني شعوري طیف خورا محدود اودبلې خوا ځیني وخت غلط فکري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تراوشونه دغلطو تیوریو اوفورمولبندیو زیږنده ګرځي . نن مونږ پخپله دفلسفي مختلفو نظریاتو او مکتبونو تر منځ ددغسې اشتباهاتو او غلطیو شاهد یو. سره ددې چې فلسفي څیړني دبشر دپیدا ایښت دخورا پخوانیو مراحلو څخه شروع شوې او په اصطلاح فلسفه خورا قدیمی علم دې، ډیر زیات تحقیقات په همدې برخه کې سرته رسیدلي، دهرې مخروبې په دیوالونو، طاقچو او مخیزه تیرو، دهر مسجد، کلیسا، مندر او نورو بشري عبادتګاوؤ په دیوالونو فلسفي عبارات لیکل شوي او کتابخانې یې دهمدغه فلسفي اثارو څخه ډکې دي،خو ددې سره سره نن هم دا سوال پیدا کیږي چې فلسفه علم دې او که نه ؟ نن هم دفلسفي علم موضوع په دقیق ډول معلومه نده ،د شعور او مادې تر منځ ذاتي توپیر او تضاد دفلسفې اساسي یوائینۍ مسئله جوړوي اودټولو فلسفي نظریاتو ، مکتبونو ،تیوریو او فورمولبندیو دویش ،تقسیم بندۍ ، او فلسفي مجموع الجزایر د جوړیدو لپاره اساسي معیار ، علت او محک ګڼل کیږی .هغه کسان چې شعور پر مادې مقدم بولي او پدې باور دي چې مادي جهان دخدای د "کن فیکون" دامر په صدور، دجهاني روح او یا مطلقې ایدهٔ په اراده پیدا شوې ، هغوی ته ایدیالستان او هغه کسان چې ماده پر شعور مقدم ګڼي او شعور دمادې ددیالکتیکي تکامل زیږنده بولي ، هغوی ته ماتریالستان وایي . ماتریالستان ،شعور دمادي نړۍ دتاریخی تکاملي پروسې په نتیجه کې یوائې دخورا متکاملې مادې یعنې انساني مغز خصلت بولي خو پخپله شعور غیر مادي ګڼي . ، حال دا چې د شعور او مادې تر منځ دغه ډول ذاتي تضاد وجودنلري او دعالم الاسباب ټولې پدیدي او خلقتونه د لوی

خدای په مقضي اراده ،پرته له توپیره د یو شان قانومندیو تابع، قایم باالذات اود خپل عالم خلف انسان د معرفت په خاطر مسخر ،مقدر او د استفادې وړ ګرځولې دي. مونږ پدي عقیده یو چې شعو ر نه یوائې د مغز بلکه متناسباً لږو ډیردهرمادي موجود خصلت او مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري او په ماده او شعور دواړو کې یو شان ابدي قانونمندي جاري ده. دهمدې ځای څخه په فلسفي مسایلو او قضایاوؤ کې دعلم سره غیر علمي کړه وړه پیل کیږي ، عیني قوانین او قانونمند منطق د پوچ تخیل او تصورلار غوره اود ګمراهۍ په لار قدم پورته کوي او لا ترنن ورځې پورې د لاینحله معما په حیث باقي پاتې کیږي .بې علمي د غیر قانونمند تخیل او تصور له لارې په سوچه علمي ورشو کې د شته والي مشروعیت پیدا کوي او دهر بې علمه لپاره د غیر علمي فلسفو ، سفسطو او غیر قانونمند منطق ختمه او زمینه برابروي. مونږ دا نه وایو ، لوی خدای دا جهان قانونمند پیدا کړي ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومې. کله چې په دې جهان کې د خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر خورا لوی سماوي جرم او کتلې پورې په هیڅ حالت ،مکان او زمان کې بې قانونۍ او غیر قانونمند حرکت او بدلون ته ځای وجود نه لري او هره قانونمندي او قانون هم یوائې دقانونمند حرکت او بدلون په بنیاد تحقق پیدا کوي ، یعنې چې پخپله حرکت او قانونمندي شکل او بڼه دموجودیت د هرې پدیدي او خلقت ګڼل کیږي ، څه ډول او په کومه بڼه او ماهیت دغه غیر قانونمند تخیل ،تصور او منطق په دغه سر تا پا قانونمنده ورشوکې دپښې ځای او تحقق پیدا کولې شي ؟دا واضح خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده چې نه دغه بې علمه فلسفې علمي ماهیت او نه ثوک د خپلو دغه ډول فلسفو دعلمي ماهیت دثبوت لپاره کوم دلیل لرلې شي. هغه پوهان چې په مختلفو بهانواو پردلوګونو هڅه کوي خپلې تخیلي غیر علمي فلسفې او سفسطې په مختلفو نومونو لکه خاص علم ،عام قوانین ،عام مفاهیم ، ام العلوم ،انتزاعي او مجرد علم ، متودولوژیک علم ،د علومو سته (تنه)او داسې نورې بې مفهومه او مهملې نومونې چې غواړي په دوه خیږونو ودریږي او یا لکه د فیلمرغ په څیر د بار په وخت کې له ځانه مرغه او د الوتلو په وخت کې اوښ جوړ کړي.

نه خاص علوم او نه خاصې قانونمندۍ وجود لري. هر علم او هره قانونمندي مشخصه او البته ځینې ځانګړتیاوې او خصوصیات لري چې هیڅکله هر علمې مشخصتوب نه کمولي او نه له منځه وړلې شي. نو ځکه د فلسفې د علم دغه ډول افاده چې ګوندې دطبیعت ،ټولني او شعوردعامو قوانینواو مفاهیمو څخه بحث کوي ،هم سمه نه ده. عام قوانین او مفاهیم خارجي فزیکي وجود نلري. داچې ځیني پوهان لکه ارسطو ، دکارت او ځیني نور ،خاص او عام مفاهیم او قوانین او کل اوجز کله په یوه یا بل اړخ د فلسفي قضایاوو پورې تړي، پخپله ددوۍ فلسفي نظریات او تیورۍ یې بې بنیاده او بې اعتباره کړیدي. زه پدې باور یم چې ځانګړي علوم وجود نه لري ،فلسفه لکه چې دمخه وویل شول د خدای د لوی علم بشري ذهني بدیل علم دې نو ځکه داهم نا ممکنه خبره ده چې څوک په فلسفي علم کې عملي تجربي ثبوتي دلایل وړاندي کړې شي اویا لکه ځیني پوهان چې هڅه کوي د هغوۍ په اصطلاح د ځانګړو علومو له مخې په فلسفي مسایلو او قضایاوو ثبوتي دلایل وړاندې کړي

هم نا ممکن کار دې. د همدې بې ځایه هڅو او ناممکناتو په نتیجه کې خو ددې خته برابره شوې چې هر عالم پخپل آند په فلسفه جلا جلا تورونه وتړي او په مختلفو نومونو یې ونوموي.

دا غلطي اصلاً د فلسفې د نا سم حل څخه پیل شوې او په اصطلاح دغه سپې د همدغه د فلسفې د اساسي مسئلې په خیته کې مردار پروت دې. تر څو پورې چې دغه مرداري پاکه او د فلسفې د اساسي مسئلې په زړه کې سپیناوې را نه شي فلسفه به همداسې د ګمراهۍ په تورتم کې ځای پر ځای لکه بوینه څته پرته او په حقه به دهر چا هر تو رور پورې تړل کیدې شي. ددغه اساسي قضیې د سم حل په خاطر پکار دادي تر هر څه لومړې فلسفه د علم او دوهم د خدای د لوی علم د یوائیني خلف علمي بدیل په حیث ومنل شي. دریم داچې ټول فلسفي مسایل او قضایایوا ځې د ورځنې پیژندل شوو او منل شوو علمي مقولو او قوانینو په رڼاکې وڅېړل شي او وارزول شي او هیڅ ډول غیر علمي تخیل ،تصور ،منطق،سحر ،جادو او خرافاتي غیر علمي مذهبي عقاید په کې ونه کارول شي او نه ځای ورکړل شي. بشري ټولنه نن سبا د جمعي شعوري بلوغ هغې کچې ته رسیدلې نې کسان چې حق او باطل یو له بله سره جدا او په دې واحد لوی جهان کې د واحد خدای د سراسري واحدې قانونمندۍ غوره لارونیول شي.

کله چې منو ، ځانګړي علوم وجود نه لري ،څه ډول فلسفې ته د علومو علم ویلې شو ؟دا پخپله ددې معنا لري چې فلسفه پخپله علمي ارزش او ماهیت نه لري ، دعلمي ارزونو او څېړنو جوګه علم نه دي ، د بارازیت په څیر یوائې د نورو علومو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لارې تغذیه او په هغه څه چې نورو علومو یو ځل شخوند وهلي ، شخوند وهي ،هضم او یو ځل بیا په سمه او نا سمه توګه پخپل آند فور مولبندي کوي ،یعنې چې فلسفه مړ ښامار په توره وهي. په دې صورت کې به فلسفه د چا په نزد څه ډول ارزش ولري ؟ په هغه صورت کې چې ځانګړي علوم وجود ونه لري په کوم دلیل فلسفې ته د مختلفو علومو د میوو څخه د ډکو ځانګو د ونې د تنې نسبت کولي شو ؟د بلې خوا د مخه مونږ دا خبره هم کړې چې قانونمندي شکل د موجودیت د مادې او د دې لوی جهان د ټولو پدیدو او خلقتونو لپاره عمومیت لري ، او داسې ورشوګانې هیڅ چیرې وجود نه لري چې هلته دې یا قانون وجود ونه لري او یا دې د خاصو قوانینو لرونکې وي.د متودولوژیک علم په حیث د فلسفې منل ، په هغه صورت کي چې فلسفه علم ونه ګڼل شي مشکله بریښي او له بلې خوا ډیر متودولوژیک علوم وجود لري چې مونږ ورته فلسفه نه شو ویلې. زما په عقیده دا ټولی خبری هیڅ اساس نلری او پرته د فلسفی لفاظۍ څخه چی په هیڅ صورت سره پکی فلسفی منطقی تسلسل نشي مراعاتیدلې بل څه ندی.ماتریالستان هم شعور غیر مادي بولي خو احساس ته د مادیت حق قایل دی یعنې د هغوی په عقیده د مادې او شعور تر منځ د احساس او ادراک لار او پل واقع او یو تر بله سره پرې تړلي دي. پدې لار همیشنی لارویان ځي راځي یعنې شعوري احکام په مادي اعمالو او پروسو او برخلاف مادي اعمال او پروسې په شعوري احکامو ، ایدیالونو او ارزشونو بدلیږي. یا په بل عبارت پدې ترڅ کې شعور په ماده او یا ماده په شعور بدلیدلې شي. حال دا چې د مادې د بقاء د عام قانون له مخې ماده نه له منځه ځي او نه د هیڅ څخه منځته

راتلای شي. بلکه یوائې دیوه حالت څخه بل حالت یا دیوې نوعې څخه په بله نوعه بدلیږي. که چیرې دغه کار ممکن هم وګڼو نو هغه غوټه چې دغه متضاده مادي او غیر مادي نړۍ یو تر بله سره تړي مادي ده او که یا غیر مادي؟ پدې باره کې "دعېنیت فلسفه" په رساله کې پوره اوږد بحث شویدي چې ځینې نقاط دلته دقضیي دوضاحت په خاطر رانقلوم. هلته لیکل شویدي "ذهنیت نسبي عېنیت او هر مشخص ذهنیت عینی واقعیت دې". ددې څخه داسې معلومیږي چې دذهنیت او عینیت تفاوت نسبي دې او په ماهیت کې ذاتي توپیر نلري. شعور ذاتاًزماني او مکاني قیدیت لري او په اصطلاح یوائې په ذهني ختمه او په معینه زماني مقطع کې منځته راځي، تکامل، تقرر او انحطاط مومي. یعنې په هیڅ کی شعور منځته نشی راتلای او دحداقل زمانی مقطع څخه په کم وخت کی نه یوه قضیه یا حکم درک کیدلې او نه دهغې په باره کې لازم حکم صادریدلط شي. دمثال په ډول انساني ذهن دیوې ساده قضي ددرک او دهغې په باره کط دحکم دصدورلپاره نژدې نیمې ثانیي وخت ته ضرورت لري . همداسې تکامل، تقرر او انحطاط ښیي چې په ذهن کې حرکت موجود دې یعنې دغه درې واړه پدیدي په ذهن کې دحرکت مستلزم دي او حرکت هم یو داشکالو دموجودیت دمادې څخه دې .ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده. یا په بل عبارت مادیت او حرکت یو تربله سره په متقابل استلزام باندې ولاړدي.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسې قائم بالذات او خلل نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پذیر ګرځولي دي. همداسې ذهن دعطالت لرونکې دې چې عادت او مهارت دهغې مظاهر ګڼلې شو. او عطالت هم دمادې خصلت دې. دبلې خوا ذهنیت او شعور دخپل شکل او محتوا په لحاظ یوه پروسه ده او هره پروسه هم دزمان، مکان، حرکت او مادیت مستلزم ګڼل کیږي. دپورتنیو دلایلو په اساس حکم کولې شو چې هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې او دفلسفې اساسي مسئله چې دهغې په اساس دایدلیزم او ماتیریالیزم نظریاتي جدايي او تقسیم بندي راغلې کوم اساس او واقعیت نلري .هیګل چې دعقیدې له مخې ایدیالیستوو دلمړي ځل لپاره یې د دیالکتیک اساسي عمومي قوانین فورمولبندي کړل. خو هغه دغه قانونمندي د جهاني روح یامطلقې ایده دتکامل دمراحلو داصولو په حیث منل، نه دمادي جهان دعامې قانونمندۍ په حیث .هګل په حقیقت کې هغه قانونمندي چې په مادي دیالکتیکي قانونمند شکل سره یې دهغه په ذهن کې وجود درلود د دیالکتیکي قوانینو په شکل فورمولبندي کړي ، په غیر صورت کې به دغه فورمولبندۍ او قانونمندۍ هیڅکله تحقق نه وې پیدا کړې .

که چیرې دجهاني روح او مطلقې ایدۀ څخه دهګل مقصد خدای وي نو خدای کامل ذات دې او د هغه په ذات کې تغیر او تکامل متصور او ممکن ندې. خو بیا هم هګل کولې شول دفلسفي علم موضوع او اساسي مسئله دذهني تخیل او تصور پرځای د ذهني واقعیتونو په بنیاد څېړلې او فورمولبندی کړي وای او د خپل علمي فلسفي رسالت جاله به یې تر ګودره رسولې وې ،خو هګل په اصطلاح دعیني ایدیالیست په حیث او یا که دقیق وویل شي ، د خپل وخت ذهني تخیلي ، منطقي

وتلې فیلسوف او عالم په توګه له بده مرغه د خپلو همدغو علمي فلسفي نیمګړتیاوو له کبله یې د خپل علمي فلسفي رسالت جاله لهاوبو پورې نه ایستې شوه.

فیر باخ هم د ماتریالیست په حیث ټول عظیم مادي دینامیزم ،مناسبات ،قانونمندۍاو دیالکتیکي بدلون او تکامل یواځې وچ کلک او تنګ نظرانه میخانیکي او متافزیکي استمرار او تکرار وګڼه اود هګل د غیر قانونمند تخیلي ادیالیزم د بړستنې سره وړاندې وغورځاوه او میتافزیکي تحجر ته ارجحیت قایل شو. هغه پخپلو دغه کړو وړو سره پرته له دې چې له یوه متعصب تنګنظرانه موقف څخه بل متعصب تنګ نظرانه دریز غوره کړي بل هیڅ امتیاز ترلاسه نه کړ او دفلسفي علم اساسي مسئلې او موضوع قضیه او مشکل هم په همغه پخواني حالت لاینحل پاتې شو.

ویل کیږي چې مارکس او انګلز په اصطلاح دهګل دیالکتیک او دفیر باخ ماتریالیزم په ارګانیک ډول سره یو ځای او دلومړی ځل لپاره یې په فلسفه کی ددیالکتیکی ماتریالیزم تیوري او نظر رامنځته کړ. ماتریالیستان تر دا نن ورځې پورې هم په دې عقیده دي چې شعور غیر مادي او د خپل اړونده مادي واحد (مغز)سره په مناسبت کې د فلسفې اساسي مسئله جوړوي او یواځې د همدغه مناسبت په بنیاد د ادیالیزم او ماتریالیز م یو تر بله سره متضاد نظریات او عقاید رامنځته شوي دي. دوی همداسې عقیده لري چې احساس مادي او کله چې همدغه احساس په شعور بدلیږي غیر مادي بڼه غوره کوي .خو زما په عقیده دا خبره ځکه سمه نه ده چې مادي واحدونه او د همدغه ماتریالیستانو په اصطلاح غیر مادي شعور هیڅکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارګانیک مرکب او جوړښت نشي جوړولې او که څوک د خپلې دغه ډول خبرې د رښتینولۍ مدعي اوسي ، نو د دوی په آند ارګانیک جوړښت ماهیتاً څه ته ویل کیږي او دغه مادي او غیر مادي ارګانیک جوړښت مناسبت څه ډول جوړیدلې شي ؟

او یا د دغه مادي او غیر مادي ارګانیک جوړښت د ارتبات غوټه به مادي وي او که غیر مادي ؟

مونږ د مخه دا موضوع څیړلې چې شعور او نور مادي واحدونه پرته د ځینې نسبي تفاوتونو او خصوصیاتو هیڅ ډول ذاتي توپیر ونه لري او هره پروسه ، حرکت او بدلون په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې چې اوسې ، همزمان او هم مکان ټولې قانونمندې پروسې او حرکتونه په میخانیکي ،کیمیاوي ، بیولوژیکي ، فزیولوژیکي ،ساحوي،تشعشعي،روحي او نورو ټولو ورشو ګانو کې په متداخله لحظوي بڼه تحریکوي او په ټولو برخو او ابعادو کې متجانس، یو نواخت متناسب تعامل او پروسه جوړوي. زما په عقیده په عالم الاسباب کې ارګانیک جوړښت یوازې همدغه مادي واحد تجانس ، نه شلیدونکي ابدي پایداره ارتباط ، تسلسل او مناسبت ته ویل کیدې شي. ماتریالستان سره ددې چې په خپلو څیړنو کې یوازې د علمي کړو وړو او روښونو پلوي او مدعي اوددې جهان په مادي واحد جوړښت پوره باور لري او په اصطلاح پخپلو دغه ډول سر تر پایه علمي مادي فعالیتونو ویاړي ، خو بیا هم دوی هیڅکله په دې خبره فکر نه دې کړې چې که د دوی دغه ادعا په رښتیا سمه اوسي ،نو ولې په اکثره فلسفي مسایلو او قضایاوو کې چې د شعور او مادې د مناسبت یعنې د فلسفې د اساسي مسئلې په بنیاد را منځته کیږي ، دوی خپل

زغرد او واضح نظر نه اظهاروي او د شک او تردید په پوله کله یوې خوا او کله بلې خوا رغړي او خاصو علومو او خاصو ورشو ګانو ته بیا هم په شک او تردید سره حق قایلیږي ؟ په هره قدمه کې د ترلو دروازو او لا ینحله معماوو سره مخامخ کیږي او ددي په عوض چې د حل واقعي لار ولټوي د ګمراهیو لارنیسي او د غیر قانونمند تخیل او منطق د بې بنیاده اصولوله مخې دوی هم کذبي او انحرافي فورمولبندیو او تیوریوته غاړه ایښې ده.

ماتریالیستان د شعوري او ټولنیزو مسایلو په اړه تر اوسه ایدیالست پاتې شوي او څرنګه چې د فلسفې د اساسي مسئلې په دغه ډول ناسم تعبیر سره مشکله ده څوک شعوري او ټولنیز قضایا په دقیق ډول وڅیړلې او وارزولې شي. په همدې سبب حتا کارل مارکس چې د دیالکتیکی او تاریخي ماتریالیزم د تیوریولومړنې علمي څیړونکې او د ماتریالیزم او دیالکتیک د ارګانیک جوړښت موٌسس وو ، هم دیته اړشوې وو چې دغهواحده قانونمندیه متضادوتیوریو په بڼه وڅیړي ،د دیالکتیکي ماتیرالیزم او تاریخي ماتریالیزم ځانګړې تیورۍ فورمولبندي ، حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ موجود او دغه دواړه د مادیت مستلزم او دهغوی تر منځ کوم ذاتي توپیر نه شي په سترګو کیدلې .د همدې ځای څخه د فلسفې نظریاتي او تیوریکي سیستمونو ، ډلو او مکتبونو تر منځ پرته له کوم مقنع او اساسي علمي بنیاد او دلیل د ویش اونه پخلاکیدونکي دښمنۍ لړۍ له با با ادمه پیل او تر دې دمه دغه بې نتیجې او بې ثمره لوبه دوام لري چې پایلې یې هم پرته له تحریفي ،کذبې فورمولبندیو، تیوریو ،نظریاتو ،عقایدو او غیر علمي منطق څخه بل څه نه شو تصور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدلي. مارکس او انګلس په خپلو علمي څېړنو او تحلیلونو کې همېشه دغه ډول نیمګړتیاوې او نواقص احساس کړي او په وار وار یې هغې ته دقیقې اشارې او ګوتنیونې کړې دي. د مثال په توګه کارل مارکی لیکي: «ایده په مادي قوت بدلیږي، کله چې د پراخه پرګنو په عقیده باندې بدله شي» (د مارکس او انګلس کلیات...). خو دوی او نور وماتیریالیستانو نه دي کړې شوي په دې باره کې مقنع او ثبوتي علمي دلایل وړاندې او یا د ننني مروجه علمي قوانینو له مخې خپلې علمي څېړنې، وړاند وینې او تحلیلونه سمبال کړي. ځکه چې دوی او ټولو ماتریالیستانو د مادې او شعور خپل کذبي تضاد د یوه واقعیت او د فلسفې د اساسي مسئلې په توګه بې قېد و شرطه منلې او کلک پرې ولاړ وو. لکه څرنګه په دې باره کې د مخه مونږ خپل دلایل وړاندې کړي، په نوموړې مسئله کې نه کوم بنیادي تضاد وجود لري، نه په دغه بنیاد د فلسفې کومه اساسي مسئله څوک رامنځته کولې شي او نه په دغه د علمي عقایدو، قوانینو او فورمولبندیو ویش او دیفرنسییشن را منځته کېدلې شي. په هغه صورت کې چې د ویش عامل، سمبول او محک بې بنیاده او په غلطه را منځته شوې او سي، نو په دغه بنیادونو که متضادې تیورۍ، فورمولبندۍ او هره ځانګړې عقیده رامنځته کیږي هیڅکله ریښتیني بڼه نه شي لرلې، او د خپلې ګستاخۍ او سپین سترګتوب څخه په بخښنه، اجازه راکړۍ ووایم چې ټولې نظریاتي تیوریکي څېړنې په پټو سترګو د غیر علمي تخیل د ګمراهۍ په لار روانې دي. او دهمدې کبله دغه ټول نظریاتي فلسفي مکتبونه او تیوریک سیستمونه په خپلو نظریاتي وضاحتونو کې همیشه د مشکل او

اشتباهاتو سره مخامخ دي او د هغوی فورمولبندۍ پرته د تحریف او تکذیب بله بڼه نه شي لرلي. خو دا خبره په هیڅ صورت سره د دی معنا نلری چې ګوندې دغه نظریات او فلسفي تیوریک سیستمونه علمي ارزش نلري او په هغې باندې سترګې پټې شي. په حقیقت کې دغه ټولې فلسفي خیړنې چې د ماتریالیستي یا ایدیالستي نظریاتو خاوندانو لخوا شوي په حقیقت کې د بشري علمي څېړنو او تحقیقاتو ستری زیرمې جوړوي او هر یوه نظریاتي عقیده چې پخپل آند یې موجوده فلسفی حقایق او واقعیتونه د مشخصې لیدتوګې او زاویې څخه خیړلي او په هیڅ صورت سره یوه نظریه د بلې نظریې ځای نشي نیولې او خلا یې نشي ډکولې تل به د خپلو خپلو ارزشنو څخه برخمنې وي. زما په عقیده د دغه ټولو مختلفو علمي نظریاتي خیړنو متودولوژیکي، ادبي، علمي منطقي، ترمنولوژیکي ارزشونه او د هغې علمي او فلسفي زړې به د همیش لپاره د حقیقت او واقعیت په خیر پر ځای پاتې وي او هیڅکله باید له نظره ونه غورځول شي او سترګې پرې پټې نشي، خوزما یواځینې ضروري اصلاحي شرط او وړاندیز به داوي چې په دغه پخواني نظریاتو کې شته نیمګړتیاوې او غلطۍ د عېنیت د فلسفې د نوي لید لوري له مخې پوره او اصلاح شي. په اکثره مواردو کې د زمان او علمي ـ تخنیکي انکشافاتو فاکتورونه اساسي رول لوبولې شي. کوم نظر چی ما په پورته ډول عرض کړی زه پخپله د تدقیق او تأمل وړ بولم. که چیرې د فلسفي خیړونو د باصلاحیته پوهانو لخوا تصحیح، تکمیل او تائید شي نو لازم به داوي چې د فلسفي علم په اساسي مسئله، موضوع او ځیني نورو میتود ولوژیک، نصابي او مفرداتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسایلو او اړخونوله مخې پرې له سره غور وشي او فلسفي څېړنې دهغې په برابر تنظیم شي. دماتریالستي دیالکتیک پلویان وایي چې فلسفه یو خاص علم دې او د طبیعت، ټولنې او شعور دعامو قوانینو څخه بحث کوي او پدې باره کې کومه اضافي توضیح وجود نلري تر څو هغه شک او ابهام چې په پورتنۍ جمله کې موجود دی له منځه یوسي. ځکه پخپله دخاص علم او عام قوانین داسې مفاهیم دي چې اضافي توضیح ته ضرورت لري. دهرعلم قوانین پخپله پرته دتاکیدي تذکرڅخه یو څه نسبي عمومیتونه لري خو دخاص علم افاده یوه اضافی فوق العادگي ده چې دفلسفي علم دپاره ددیالکتیکي ماتریالیزم پلویان ورته قایل شوي خو پدې باره کې دضروري او لازمي توضیح په هکله پټه خوله پاتې شوي دي. دا په حقیقت کې یو ځرګنده تجاهل العارفانه اشتباه ده ، ځکه پدې باره کې که توضیح ورکړې شي سمدستي دهغې باره کې داسې پوښتنې راولاړیږي چې ځواب ویل ورته مشکل دي.هیګل او ځینې نورفلسفي عالمان فلسفه دعلومو علم ګڼي. هغوی پدې توګه دیوې خوا فلسفي ته مافوق علمي حیثیت قایلیږي خو په حقیقت کې داخبره داسې معنا لري چې ګوندې فلسفه یو پارازیت علم دي چې پخپلو پښو نشي ودریدلې او دڅېړنې غوندې په نورو علومو باردې.داګز ستنسیالیزم پیروان وایي علم بل شې او فلسفه بل شې دي. هغوی دا خبره غوره کړې ، ځکه که علم ورته ووایي نو دلیل ورته نلري او که دلیل ورته پیدا کوي دهغې تر شا چې کومې پوښتنې راپیدا کیږي هغې ته ځواب ویل مشکل دي. نو منلې یې ده چې دسل هو څخه همدا یوه نه ښه ده.ځینې فلسفه پوهان فلسفه مجرد او انتزاعي

علم شمیري او پدې عقیده دي دا چې مجرد او انتزاعي عام مفاهیم خارجي وجود نلري نو څېړنه یې هم نه کوم اساس لري او نه ضرورت. دهغوی په نظر فلسفه دذهني تصوراتو او خیال بافیو علم دې.

لازمه ده دا دیوه ځرګند حقیقت په څیر ومنل شي چې دلوی خدای لوی جهان دهغه ذات دلوی علم دقوانینو مطابق منځته راغلې، پایي او تغیر او تکامل مومي. نوری لاری پدې کې لټول پرته دګمراهی څخه بل انجام نشي لرلې .دپورتنۍ ډیری لنډې یادوني او توضیح په ترڅ کې دې نتیجې ته رسیږو چې دلوی علم قانونمندي دانساني ذهنګریو او ادراکي امکاناتو څخه پورته په عیني توګه دمادي لوی جهان دپیدایش سره سم په ابدي شکل موجود او دهغې تجربي عملي او متیماتیکي محاسبه هم دانساني علم، پوهې او تخنیکي امکاناتو څخه اوچت او ناممکن کارځکه ګڼل کیږي چې میکره او ماکره جهانونه، سیستمونه او نظامونه همغسې چې دابعادو له مخې یوه لایتناهي ورشو تشکیلوي دخپل تنوع، تعدد او نورو هر ډول پارامترونو له مخې چې په هیڅ صورت دانسان په شعوري طیف کې نه ځائیږي هم لایتناهي دي. دغه ټول مادي موجودات دکوچنۍ ذرې څخه نیولې ترخورا لویو سماوي اجرامو پورې دخپل ټول لایتناهی تعدد ، تنوع او نورو لایتناهی تفاوتونو سره که دیوې خوا دمختلفو جهانونو ، نظامونو ، سیستمونو او منفردو مادي واحدونو په حیث په متقابل توازن، تعادل او استقرار کې واقع دي دبلې خوا همزمان په هغې کي کمي ،کیفي دیالکتیکي دینامیزم ،خلقتي ستاتیزم او ابدي تحول او تکامل جریان لري. یعني هر موجود په ځانګړي توګه او یا د سیستم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام په حیث د ټولو لایتناهی تعدد، رنګینیو، تفاوتونو او مشابهتونو سره په همغه یوه لحظه کې همغه مشخص ځانګړې مادي واحد یا سیستم او نظام دې او هم ندې. حتا په هغه صورت کې که مونږ مادي جهاني موجودیت یو ساده میتافزیکي استمرار او تکرار قبول کړو بیا هم د دغه لایتناهي مادي واحدونو، سیستمونو او نظامونو موجودیت او حرکت متیماتیکي افاده د بې شمیره انتګرالي او دیفرنسیالي معادلاتي سیستمونو او د هغوی د بې شمیره مشقاتو او نورو افادوی تسلسلونو پواسطه به په عالم الاسباب کې ناممکن کار وي. اوس پخپله ددې سنجش او تصور کیدلې شي، کله چې دغسې عظیم لایتناهي نظام په هر اړخیز او لایتناهي بعدي لحظوي دیالکتیکي دینامیکي متحول او تکاملي پروسوي استمرار کې قرار لري متماتیکی افاده او محاسبه به یې ممکن کار وی؟آیا د دغسې یوه عظیم لایتناهي دیالیکتیکي دینامیک نظام عملي تجربه به په کوم لابراتوار کې ممکنه وی؟ بې له شکه دا د بشر د امکاناتو څخه وتلې کار دې. لیکن لوی علم پرته له شکه د دغه عظیم جهان د لایتناهي مادي موجودیتونو لایتناهي مناسبتونو او لایتناهي دیالکتیکي دینامیک تحول او تکامل علم دې. د هغی هره یوه پروسه د لوی علم د عامې قانونمندۍ پواسطه افاده کیدلې او د دغه لوی جهان په عملي لابراتوارونو کې د تجربې وړ او ټول قضایا یې د قضا او قدر د تناسب له مخې په عیني توګه د انساني نسبي معرفت د پاره وجود لري. دغه لوی جهان د ټول عظمت، تفاوتونو، او دینامیزم سره سره متوازن، متعادل مستقر او هر څه پکی سیال پیدا دي او د لوی علم عامه قانونمندي د دغه

سیستمونو د استقراریت تضمین کوي .لازم دا دي بشر د دغه قانونمندیو مطابق عمل وکړي نه د هغې په ضد. زه پدې باره کې د اضافي وضاحت څخه تیریږم خو د مثال په توګه دومره وایم چې که زمونږ په شمسی نظام کې لمر د لوی والي، طاقت او مرکزیت سمبول دې نو ډیره کوچنۍ ذره د همدغه لمر او د هغی په څیر لایتناهی نظامونو د جوړښت، پایښت او ابدیت سمبول او خښته ده. انسان، حیوان، نبات، جماد او د لوی جهان نور ټول مغلقترین موجودات چی د لوی علم د عامې قانونمندۍ له مخې خلق شوي واقعاً د یوه خارق العاده مافوق انساني طاقت او ذات د خلقت مظاهر او مخلوق ګڼل کیږې. د دغه مخلوقاتو د ټولو اوصافو، خواصو او د هغوی د جوړښت د خورا مغلقو سیستمونو پروګرام او قضایي جبر او دیترمینیزم په یوه کوچنی حجره او د هغی څخه په لا کوچنی جوړښت کی ځای پځای کول هم یو اځی او یو اځی د مافوق انسانی او یوه خارق العاده ذات صنع ګڼل کیدلې شي. پورتنې نظر د یوی طرحی په شکل وړاندی شو تر څو د فلسفه پوهانو او عالمانو توجه د غه عمده مسئلې ته راوګرځي او د هغی له مخې د فلسفي علم د ماهیت، موضوع اساسي مسئلې نظریاتي اړخونو او تیوریو په باره کې په نوې لید توګه لازمې فورمول بندۍ رامنځته شي .کله مو چې دا ومنل، چې لوی علم په لوی جهان محیط علم او قانونمندي ده او د هغې د ساحې څخه یوه کوچنۍ ذره هم بیرون نشي پاتې کیدلې حتما دا سوال هم راولاړیږی چې آیا نور علوم په ځانګړي ډول وجود لري؟ که لري یې د هغوی مناسبتونه د لوی علم سره څه ډول دی؟د خدای لوی جهان د ترکیب، فزیکي حالت او د اسې نورو اوصافو له مخې متجانس، یو نواخت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میتافزیک، په یوه حالت پیدا او په همغه حالت فناء جهان ندی.
هر مادي واحد، هر موجود هر مولود د پیدایش، بقاء، انحطاط
او فنا مراحل لري. پخپله لویه قانونمندي د یوه منفرد واحد
دبقاء په عمودیت او د دغه واحد د نوع په افقیت کې کامل
توافق او حتا شباهت هم نلری. د جهان ترکیبي تناسبونه او
تفاوتونه، فزیکي، کیماوي او نور حالتونه پد غه قانونمندیو
مستقیم تاثیر لري او لازم تاثیر او تغیر منځته راوړي. مونږ حتا
د یوه مشخص عنصر یا ترکیب په ارتباط مختلف فزیکي
حالتونه لکه جامد، مایع، غاز، مختلف تشعسعات،
مقناطیسي، الکتریکي، جاذبي ساحې، پلازمایي، فوتوني او
نور حالتونه چې تر اوسه پورې یې مونږ نه پیژنو هر یو د ځانګړو
او متفاوتو قانونمندیو لرونکي دي. د بلی خوا د خدای لوی
جهان د لایتناهي عدم تجانس، تنوع او تفاوتونو سره سره په
لایتناهی تحول او تکامل کې قرار لري چې د هغې په تناسب او
مطابقت قانونمندي هم په مستمر شکل سره تغیر کوي. دغه
قوانین او د هغې یو تربله دیالکتیکي تداخل پرته لدې چې
د چالخوا پیژندل شوې وي یا نه د قضاء د حکم له مخې د طبیعي
جبر په شکل جریان لري. لیکن بشري معرفت، پیژندنه هم
کاملا بې تاثیره ندي او تل د قدر په تناسب تاثیر لري (د قضاء او
قدر په باره کی به په لازم وخت کې بحث وشي) بشري معرفت
یوه تکاملي پروسه او بشري ضرورتونه او د علومو څخه
د استفادې سطحه هم تل په تکامل او تغیر کې ده. خود دغه
علومو او قوانینو تحقیقي او تدقیقي کچه د لوی علم او حتا
د فلسفي علم د عامو قوانینو د معیارونو سره هیڅکله د مقایسې
وړ نده او تل د نسبي او خصوصي حالتونو او تقریبي محاسبو

په شکل منل کیدلې شي. د فلسفي قانونمندۍ په سطحه د هغې
برابرول او تنظیمول نه ممکنه ده او نه ضروري. په همدې علت
ویلې شو چې پرته د فلسفي علم او عامې قانونمندۍ څخه
ځانګړي علمي قوانین او پخپله علوم هم د بشري ضرورتونو په
تناسب د استفادې وړ ګرځي. دغه علوم د انسانانو د جدي
ضرورتونو له مخې منځته راځي او کله چې دغه ضرورتونه له
منځه ځي پخپله علوم هم خپل شته والی د لاسه ورکوي لیکن
د هغې فلسفي زړې یا فلسفي عامه قانونمندي پر ځای پاتې
کیږي. د فلسفې څخه پرته نور علوم تل نسبي او تقریبي ماهیت
لري ځکه چې هیڅ علم نشي کولې په یوه مسئله یا قضیه کې
ټول مؤثر فکتورونه محاسبه کړې شي او د بلې خوا په ځینو
مسائلو کې د ډیرې دقیقې محاسبې ضرورت هم نه لیدل کیږي.
که چیرې د پرنسیب له مخې د موضوع سره دقیق کره وړه وشي
نو ویلی شو چې ځانګړي علوم په ځانګړې توګه وجود نلري او
په حقیقت کې ټول علوم یو تربله سره د لویې عامې قانونمندۍ
په چوکاټ کې تداخل لري او په تحقیقاتي او تجربي پروسو کې
د هغې جدا کول ناممکن کار دې. یعنې ممکنه نده یوه فزیکي،
کیماوي یا بیولوژیکي پروسه یا تجربه په خالص او ځانګړې
توګه عملی شی بلکه هغه یو تر بله په متداخل شکل سره هم
مکان او همزمان جریان لری. په ځانګړې علمي توګه د یوې
مسئلې د څیړنې په جریان کې ځینې مناسبتونه او فکتورونه په
نظر کې نه نیول کیږي او ترې صرف نظر کیږي او یو اځې د هرې
مسئلې د اهمیت په تناسب د یوه ضریب په اضافه کولو سره
د هغې تلافي کیږی. خو دا کار په هیڅ صورت سره د دغه علم
د نسبیت او تقریبیت درجه نشي کمولې. هر ځانګړې علم خامخا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفلسفي عامې قانونمندۍ خصوصي او تقریبي حالتونه او پدیدې دي چې دډیالکتیک دمشخص اړخ په حیث دمشخص علم دلارې زمونږ دذهن دمحدود میخانیکیت یا بیوفزیولوژیکیت دمختلفو اړخونو دانعکاس په هنداروکې منعکس کیږي او پدی ډول دفلسفي علم د عامې قانونمندۍ دلمړۍ درجې مشق په حیث په نسبي او تقریبي لحاظ دځانګړو علومو دمنځته راتلو سبب ګرځی. کیدلې شي دمختلفو علومو نوموړی ذهنی میخانیکیتونه دوهم وار دذهن دفلسفی منطق په هنداره کی مجموعاً په استقرایي او قیاسي ډول انعکاس ومومي او ددغه مختلفو علومو دمنطقي ارګانیک انتګریشن، قیاس، تحلیل او تجزیي په نتیجه کې دډیالکتیک نسبي فلسفي قانونمندي رامنځته شي .فلسفي علم او فلسفي قانونمندۍ بیا پخپل وار دخدای دلوی علم ، لویي قانونمندۍ، خدایي ټولو خلقتونو او لوی حقیقت دمعرفت په پروسه کې بشري ذهني نسبي عامه قانونمنده پیژندنه، قانونمندي او علم ګڼل کیږی . تل تحول او تکامل کوی او دتل لپاره دذهني نسبي حقیقت په توګه پاتې کیري. پدي توګه ځانګړي علوم او قانونمندۍ دبشر دشعوري کچې په تناسب دځانګړو ضرورتونو له مخې په مختلفو وختونو کې منځته راځي، داستفادې وړ ګرځي، ورو ورو خپل ارزش دلاسه ورکوي او له منځه ځي خو دهغې فلسفي زړې او یا که دقیق وویل شي دلویي قانونمندۍ او لوی علم دقانونمندیو خصوصي حالت په حیث دتل دپاره پاتې کیږي . لکه ځیني فزیکي، کیماوي، بیولوژیکي.... قوانین او یا دهغوی متیماتیکي ارزونه چې دتل لپاره خپل ارزش له لاسه نه ورکوي .پدې باره کې چې ایا

فلسفي علم ته دانتزاعي څیړنو په حیث ضرورت شته او که نه؟ که شته نو دغه ضرورتونه کوم دي؟ آیا فلسفه دنورو علومو دلارې تغذیه کیږی ؟.... او نور ځانګړي علوم څه ډول په ذهني تورتم کې دفلسفي علم دڅراغ په مرسته سمه لاره مخ په وړاندې نیولې شي ؟ پدې باره کې به په راتلونکي وخت کې لازم بحث وشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی جهان

دفلسفي او لوی علم د سرخط لاندې بحث کې مونږ دې نتیجې ته ورسیدو چې فلسفه دلوی جهان دلوی حقیقت او ټولو لایتناهی پدیدو او مظاهرو دمعرفت په پروسه کې دبشري ذهنګریو، مقدراتو او امکاناتو مطابق هر اړخیزه قانونمنده فورمولبندي او علمي افاده ګڼل کیږي. خو لوی علم دبشري ذهنګریو او مقدراتو څخه پورته په لوی جهان باندی محیط او دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منوونکې دې.

په دغه بحث کې دلوی علم او لوی جهان دمتقابل استلزامیت ذکر هم شوې چې په حقیقت کې د همدغه متقابل استلزامیت په بنیاد د خدای د لوی علم قانونمندې د ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت استلزامي شکل دموجودیت ګرځېدلې او دیوه موجودیت پرته دبل دموجودیت څخه، نشي متصور کیدلې.

دلوی علم دمحیط څخه وتلې هیڅ ډول بله قانونمندي وجود نلري، لوی علم دلوی جهان دلوی دیالکتیک دابدي همزمان ستاتیزم او دینامیزم علم ګڼل کیږي. دلوی علم په باره کې خبرې کول زمونږ دبحث موضوع نده یواځې دبشري ذهني فلسفي

درک له مخې دلوی جهان په باره کې ځینیي مسایل څیړو.

په پخوا وختونو کې چې لا د انسانانو شعور او پوهې کافي انکشاف نه وؤ کړې نو دهغوی درک او معرفت هم یواځې دخپل نژدې چاپیریال څخه تر هغه ځایه چې یې دحواسو مزي غزیدلې او ابتدایي شعوري منطق اجازه ورکوله دحواسو دامکاناتو او غریزي مجبوري ضرورتونو له مخې عملي او ممکن ګڼل کیدل.

دوی دطبیعي او اجتماعي سهولتونو او افتونو سره عملاً په دوه ګوني ډول مخامخ او یواځې داحساساتو په کچه یې دبشر په ذهن کی دخیر او شر، نیکی او بدی، دوستی او دښمنی او داسې نور، تمیز کول شروع شو. په همدغه اساس دوی ډلګی جوړولې او له ابتداء څخه درحماني او شیطاني قوتونو دموجودیت له مخې دبشري ټولنې دټولنیزو مناسباتو دوه ګونې دښمنانه احساساتي او دوستانه عقلاني تهدابونه کښیښودل شول. دشعور او فکر په انکشاف سره بشر دبې شمیره پوښتنو سره مخامخ کیده او له بده مرغه دغه پوښتنو تل دوه ګوني احساساتي او عقلاني ځوابونه پیدا کول او تر ننني ورځې پورې ددې په عوض چې په علم او علمي منطق ډډه ولګول شي بشري احساساتو او شیطانیقوتونو تل د تلې ډیره درنه پله جوړه کړې او د بې شمیره متضادو، لاینحله او نه پخلا کیدونکو پرابلمونو دایجاد سبب ګرځیدلې دې. دبلې خوا بشر دهمغه ابتدا څخه ددې لوی جهان دلایتناهي پدیدو او خارق العاده رنګنیو په هکله عملاً بې تفاوته نه دې پاتې شوې. که ځیني کسانو تل شپې دستورو په نظاره سبا کړې، دهغوی حرکتونه او تګ لارې یې تعقیب کړې، په هغې کې یې مختلف اشکال، حرکات، حدود او ارتباطات پیدا کړی، بې ساري

(c) ketabton.com: The Digital Library

عظمتونه، بې شميره نظامونه او د قدرت مرکزونه موندلي، پدغه لوی جهان کې يې خپل موقف او موضع تثبيت کړي، لازمې قانونمندۍ يې کشف کړي او فومول بندي کړي، د علم او معرفت کړۍ، مرحلې، امکانات او متودونه ايجاد کړي، حق او حقيقت ته قايل او پخپله د دغه لارۍ لارويان او پيروان ګرځيدلي دي.

دوهمې ډلې دعملي درک او فهم له مخې زيارونه ګاللي او دبشري ضرورتونو او نياز دپاره يې د مادي نعماتو سترې زيرمې ايجاد کړيدي. دريم، څلورم او نورو د علم، فرهنګ او داسې نورو ساحو کې ستر خدمتونه سرته رسولي او عملي نتائج يې ترلاسه کړيدي چې اول لاس تحقيقاتي لاسته راوړنو په باره کې معلوماتونه يې دلويو او کوچنيو مجموعو په شکل دنړۍ په عامه کتابخانو او ارشيفونو کې موجود دي.

زه غواړم يواځې ځينې پرنسيبي مسائلو او عامو قانونمنديو ته دخپل ليد لوري او فهم له مخې اشاره وکړم. خو ددې علومو د متخصصيونو دپاره پکار دي چې دنوي مادي تخنيکي امکاناتو، علمي پرمختياوو، نظرياتو او متودونو په اساس هر يو پخپله ساحه کې لازم تحقيقاتي مواد او نتيجه ګيرۍ وړاندي او په ارګانيک ډول دهغو له مخې ددې مادی، معنوی لايتناهی مناسباتو، ديناميک تحول او تکامل دپاره علمی قانونمند بنياد کښيښودل شی او يواځی علم دټولو پديدو، مظاهرو او مناسباتو دحقانيت او واقعيت دتثبيت لپاره يواځينې معيار او محک ومنل شي او داحساساتو او تخيلاتو رول يواځی داحساساتي او تخيلي مسائلو او پديدو په ساحه کې محدود شي.

همغسې چې په فلسفي علم کې دغلطو، ناقصو او خامو فکري تراوشونو په نتيجه کې انحرافي او غلطو تيوريو او فورمولبنديو ځای نيولې وؤ دلوی جهان په باره کی هم دغه ډول انحرافي تيوريو، تخيلي نظرياتو، فرضيو، ارقامو او اعدادوهم ځای نيولې چې دمقنع ثبوتي دلايل وړاندې کول يې په هکله ډير مشکل کار ګڼل کيږي.

دپخوانيو انسانانو لپاره هغه چاپيريال چې ژوند يې پکې کاوه ددې لوی جهان په معنی او مفهوم وؤ. تر کومه ځايه پورې چې يې مزل وهلې شو او نظر يې رسيده، په همغه ځای دهغوی جهان ختميده او دهغې بريد څخه وړاندی په اصطلاح دپيريانو، ديوانو، بلاګانو، جوج ماجوج جهان او يا مطلقه تاريکي مستقره وه .ددوی جهان کيدلې شو چې دطبيعي عوارضو، انساني دښمنيو او حيواني خطرونو پواسطه هم محدود شي. پدې باره کې مختلفو عقلي، عقيدوي، مذهبي او داسی نورو نظريو افسانو ځای نيولی وؤ او خلکو پری باور کاوه. داخبره اوس هم معموله ده چې "څلور کنجه جهان می ورپسې ولټوه" يا "داڅلور کنجه جهان ما ټول ليدلې" معلوميږي چې دهغوۍ په نظر دې جهان څلور کنجه درلودل او دهمواري پرتې ځمکې په شکل وو. دا ډول تخيلي کيسي او افساني ديوه نسل څخه بل ته تر ننني ورځې پورې ډيري پاتې دي او ډير خلک پرې اوس هم باور لري.

افلاطون چې د ق م په ۴ پيړۍ کې اوسيده دلوی جهان په باره کې يې ليکلي نظريات پريښي دي. هغه دجيوسنتريزم دنظريي پيروي کوله. جيو په يوناني ژبه کې ځمکې ته وايي يعني هغه پدې عقيده وؤ چې ځمکه دجهان مرکز، پر ځای ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او لمر او نور ستوري دهغې چارچاپیر ګرځي. افلاطو دځمکې په کرویت عقیده نه درلودله.کوپرنیک (۱۵۴۳ــ ۱۴۷۳) پولینډی عالم د لومړی ځل لپاره وویل چې ځمکه کروي ده هم پخپل محور او هم دلمر په مدار ګرځي. کوپرنیک دهیلیوسنتریزم دنظریې پلوي وؤ یعنې لمر یې دجهان مرکز ګاڼه او پدي عقیده وؤ چې ټول ستوري په یوه سطحه کې دلمر نه ګرد چورلي. سره دځینې اشتباهاتو بیا هم دکوپرنیک نظر دجهاني معلوماتو په باره کې یو ستر انقلابی بدلون رامنځته کړ.

کانت، لاپلاس، کپلر او ځینی نورو دکوپرنیک اشتباهات اصلاح او دسماوي اجرامو دحرکت په باره کې یې ځیني فزیکي او متماتیکي معلومات وړاندې او شمې یې جوړې کړې.

لاپلاس دستورو او سیاراتو دپیدایش په باره کې خپله دنیبولا چې ګرم غاز ته ویل کیږي، کانت دګرد او دوړو او چمبرلاین دیخونو دکوچنیو ټوټو دموجودیت څخه دستورو او سیارو دمنځته راتګ په نظر و دریدل. هغوی دا هم وویل چې لمر دکائناتو مرکز نه بلکه لمر هم دنورو ستورو غوندې یو ستورې او یواځې د زمونږ دشمسي نظام مرکز ګڼل کیږي. ځمکه او نورې ددی شمسي نظام سیارې ترې ګرد چاپیر په خپلو معینو مدارونو ګرځي.

ددوی او ځیني نورو عالمانو دنظریاتو په اساس دکسموګوني یعنی دستورو او جهان دپیدایش، کسمولوژي، استرونومي، فضایي نسبتي تیوری او داسې نورو علومو او تیوریو اساسات فورمولبندي او اړونده څیړني پیل شو ې.

کله چې نیوتن دجاذبې عمومي قانون کشف کړ ،پدي

علومو کې نور ستر بدلونونه راغلل. دغه قانون یې دټولو اجرامو لپاره قابل دتطبیق وګاڼه او ددغه علومو ټول مسائل لکه دنورو فزیکي قضایاوؤ په څیر څیړل شروع شول.

په ۱۹۵۷ کال کې فضا ته دتوغندیو توغول پیل او بیا سپوږمی، مریخ او نورو سیارو ته سفرونه شروع او دغه توغوندي دټاکلو لارو ځیني په ټاکلو محلونو کې ښکته او ډیر بار ارزښته معلوماتونه ځمکې ته رالیږي او په حقه ددغه علومو او اړونده عالمانو ستر بریالیتوبونه ګڼل کیدلې شي.

کومه هرارشي چې دجهان پیژندني په باره کې پورته ذکر شوه عالمانو او یانورو پوهانو وړاندی کړې، سره ددی چې هغوی پخپله هم پرې پوره باور نلري او هیڅا تر اوسه جرئت ندې کړې چې په خپلو نظریو او فرضیو ټینګ ودریږي او یا دهغې په باره کې دمنلو وړمقنع ثبوتي دلایل وړاندې کړي ، بیا هم زه ستر برې او دمنلو وړ بولم . خو زما لپاره هیڅکله دا دمنلو وړ نده چې دداسې احتمالي، تخیلي غیر دقیقو نظریو او فرضیو په اساس څوک وغواړي چې حقیقي علمي تیوری او فومولبندی جوړې کړي . لازم دادي چې هرې نظریې ته دهغې دمحتوا مطابق ارزش ورکړل شي او په پټو سترګو معجزه ونه ګڼل شي.

دفلسفي علم په بحث کې مونږ ولیدل چې څه ډول دمختلفو نظریو او مکتبونو پیروانو په ډیر څرګندو مسائلو کې یو بل ته ندي قانع شوي او خپلې لارې یې تر ننني ورځې پورې جدا ساتلي او تعقیبوي یې.

دلوی جهان په باره کې مسائل او نظریات لا ډیر مغلق او یو پیچلې ځنځیري سیستم جوړوي چې دیوه اړخ څخه تر بل اړخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سفر او مزل يې ناشونې بريښي ځکه چې دغه پروسې ډېرې بطې او په اکثره مواردو کې مليونونه کلونه دوام کوي او د مختلفو نظامونو او سيستمونو تر منځ مسافې چې ديوی مشترکې قضيې او فرضيې په ترڅ کې يې ځيرل ضروري بريښي هم کله د مليونونو نوري کلونو په اندازه وي. لا پخواني عالمان پديې عقيده وؤ چې دا جهان لايتناهي او د مختلفو بې شميره ګلاکتيکونو "کهکشانونو"، سيستمونو او نظامونو څخه جوړ او د هر مجاور نظام، سيستم او ګلاکتيک او داسې نورو تر منځ د حساب څخه وتلې مسافې پرتې دي.

په کوم ګلاکتيک کې چې زمونږ شمسي نظام واقع دې ستوري يې مونږ اکثراً په غير مجهزو سترګو ليدلی شو. اوړونده عالمان پدې باور دی چې زمونږ په ګلاکتيک "کهکشان" کې ۱۰۰ مليارده زمونږ د شمسي نظام غونډي او لا دهغې څخه لوی نظامونه شته چې د همجواره نظامونو تر منځ مسافې ډېرو نوري کلونو ته رسيږي. که مونږ نور ګلاکتيکونه هم په نظر کې ونيسو نو تعداد، مسافې او مناسبتونه هر يو لايتناهي ته رسيږي. دداډول لايتناهي سيستمونو، نظامونو، مسافو او مناسبتونو د موجوديت او دهغې د همزمان ستاتيزم او ديناميزم په صورت کې د کومې محاسبې، متماتيکي افادې او عامې فومولبندی امکانات نه نن او نه په راتلونکي کې څوک تر لاسه کولې شي. ځکه چې حتا ډېر محدود او ځانګړې مسايل او قضايا بايد همزمان په متعددو کاردينا تي سيستمو کې مطالعه او لازم نتايج تر لاسه شي چې اصلاً ناشونې کار ګڼل کيږي. نن چی کوم عالمان داډول محاسبې سرته رسوي فوق العاده احتمالي وي او هغوی تل هڅې کوي خپل

اشتباهات د متعددو احتمالي ضريبونو په استعمال سره اصلاح او تلافي کړي. خو کله نا کله بر خلاف د هغوی غلطۍ څو چنده کيږي.

د مخه اشاره وشوه چې دغه پروسې ميلونونه کلونه دوام پيدا کوي. نو ديوې خوا د انسانانو د بې شميره نسلونو عمر ددې لپاره کفايت نه کوي چې يوه پروژه تکميل او د بلې خوا اوس چې شخصي او دولتي شرکتونه او مؤسسې غواړي عاجلې انتفاعي پروژې پکار واچوي، کله به څوک حاضر شي پداسې پروژو کې سرمايه ګذاري وکړي. دريمه خبره داده، ډېر وخت کيدلی شي داسې هم پيښه شي، کوم نظام چې مونږ غواړو مطالعه او دهغې په اساس عامه قانونمندي فورمولبندي کړو ميلونونه او يا لااقل ډېر ډېر کلونه پخوا له منځه تللي اوسي او زمونږ هڅې به خوشې په خوشې ديوه داسې انجام شوي عمل په باره کې سر ته رسيدلې اوسي چې په حقيقت کې فزيکي وجود نه لري او مونږ يواځې د هغوی د انعکاسي تصويرونو په ځيړنو مصروف او طبعاً ب نتايج به يې هم ګټورې پايلې ونه لري.

ډېر وخت ځيني عالمان پخپلو محاسبو کې دوګانه «+» «-» نتايج تر لاسه کوي او دهغې له مخې په مثبت منفي، وجود او عدم وجود لکه ماده ـ انتي ماده، ماده ـ خلاء، ذره ـ انتي زره او داسې نورو مفاهيمو چې ګوندي ماهيوي تضاديت لري اطلاق کوي حال دا چې په اکثره مواردو کې هغوی ماهيوي تضاد نلري او يواځې قبول شوي او منل شوي صول، علائم او افاده کوي. زه نپوهيږم څه ډول پدغه مسايلو کې د دغه پوهانو باسواده او باشعوره ذهن او منطق دامني چې دداسې بيحسابه انرژي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو لويو کتلو ترمنځ او يا اړخ ته دغه ډول تش په نامه خلا وجود لرلې شي. زه چې پدې باره کې شايد ډير ناڅيزه معلومات ولرم بيا هم زما ذهن او منطق هيڅکله دا نشي منلې او که څوک ددې خبري مدعي اوسې دهغه څخه زما پوښتنه داده چې ددغه يو جانبه بې حسابه پوتنسيال په مقابل کې چې نومورې خلاء ته ددې ټولو کتلو دغورځولو دپاره موجو ددې کومه متقابل قوه مانع کيدلې شي ؟

زه پدې عقيده يم چې پدې لايتناهي لوی جهان کې ديوې ذري په اندازه خلاء او په بل عبارت مړه نقطه وجود نشي لرلې. که په رښتيا سره ددا ډول کوچنۍ خلاء دموجوديدو امکان پيدا شي نو دالوی جهان به پکې غرق او واقعي قيامت به جوړ شي. که چيري بيا هم داومنو چې داسې کوچنۍ خلاء پيدا شوه او دالوی جهان پکی غرق نشو نو دابه ددې معنا ولري چې همدغه دکوچنۍ ذرې په اندازه خلاء بيل جهان، هلته جداګانه قانونمندي او العياذ باالله هلته دبيل خدای حاکميت موجود دې. چې نشته !!!

همغسي چې دالوی جهان لايتناهي، مناسبات لايتناهي او بدلون او تکامل لايتناهي ګڼل کيږي همغومره دابحث هم اوږديدلې شي. ليکن دپورتنيو څه نا څه يادونو په نتيجه کې ويلې شو چې بشر دتل لپاره نه يوائې پدی علت چی دا جهان دابعادو، تعداد او تنوع له پلوه لايتناهي دې دکلي معرفت څخه عاجز دې بلکه دهغې همزمان بدلون او تکامل، ستاتيزم او ديناميزم هم داکار ناممکن ګرځوې.

څه ډول تعاملات دمثال په ډول زمونږ دنظام په لمر او دمشابه بې شميره نورو لمرونو په دننه کې پيښيږي چې

ددا ډول لايتناهي کمی نه ختميدونکې انرژي دتوليد باعث کيږي؟ پدي لوی جهان کې دمطلقو تورتمي ساحو يا تورو غارونو دموجوديت راز په څه کې دې چی هر څه يي په لمن کې ورلويږي دوباره يي څوک په حال نه خبريږی؟ خو ويل کيږی چی هر څه دهغې په غيږ کې داسې زبيښل کيږي چې دټولو موجوداتو ماليکولي، اتمي، پروتوني، الکتروني، پوزيتروني، نيتروني، کوارک، نيترين او دهغې څخه لاپسې کوچنيو ذراتو دجوړښتونو پنجري او پښتۍ داسې ورماتوي او يو په بل کې ورننباسي چې دلويو ستورو په حجم کتلو څخه دفوتبال دتوپ په اندازه او لاکوچني حجمونه جوړوي. سوال پيدا کيږي پدغه تورو غارونو کی چی ځينی کسان يي خلاء بولي دومره عظيمه قوه چې داکار سرته رسوي له کومه شوه چې ددغه عظيمو کتلو داجزاوؤ په ټټر کې چې کومي لايتناهي قوې موجودې دي دفع او بيا څه ډول يو تشکل رامنځته شو چې دغه عظيمی قوې يي پخپل کوچني حجم کې ټينګي ونيولې او ويي ساتلې. داسې هم ويل کيږي چې پدغه توروغارونو کې هر څه په حقيقت کې دنوي جهانونو دجوړښت په اوليه موادو بدليږي، کرار کرار تجمع کوي او کله چې بحراني کتلې ته رسيږي **BigBang** (لويه چاودنه) کوي او هر څه په اصطلاح دلاپلاس او ګانت په نيبولا يعنې ګرم غاز او ګرد او يا دچمبرلاين ديخونو په ټوټو او يا په بل عبارت دنوي جهان دبناء په خښتو بدلوي او نوي جهانونه ترې جوړيږي. ددا ډول فرضيو وړاندې کول، منل او ردول درې واړه مشکل کار ديي. په هر حالت کيې يي عجله پکار نده او پوره غور او سنجش پری کول پکار دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کانت، لاپلاس او چمبرلاین د نظریاتو په هکله ډېر حسن نیت په صورت کې کېدلې شي دلوی جهان د بدلون او تکامل په پروسه کې ډېر کوچني عامل او ډېر خصوصي حالت په حیث ومنل شي نه د جهان د پیدایش د مبداء او یا په کل کی دهغی دعوا ملو په حیث.

ځیني کسان پدې باره کې عقیده لري چې ددې جهان زوړ دفتر اول او اخر نلري او څوک ترې نشي خبریدلی، او د پوهانو او فیلسوفانو د تخیلي، تصوري او فنتازي تیوریو وړاندې کولو لپاره یې بوینه د خامو خټو ناپایداره پلندی برابره کړې ده . پدې باره کې زه پدې عقیده یم چې پدې جهان کې هیڅ شې بې پله نه ورکیږي، ددې جهان د زاړه دفتر ټولې پاڼې پوره دي او دامکاناتو په لاسته راوړلو سره هر وخت چې مونږ وغواړو د حاضر وخت په بنیاد د دفتر دابتدا څخه تر انتها پورې مطالعه او محاسبه کړو. دا موضوع په یوه بله لیکنه کې ما په کافي اندازه څېړلې ده.

ډیر وخت داسې هم پیښیږي چې ځیني کسان د خپلو فرضیو دتائید په خاطر د ناقصو فکري تراوشونو او حتی کله نا کله دخود ساخته منطق او استدلال له مخې ځیني نوری فریې وړاندې کوي او په نتیجه کې اشتباهات لاپسې زیاتوي.

دمخه یادآوری وشوه چې کله نیوتن د ځمکی د جاذبې عام قانون کشف کړ، انشتاین نسبي تیوري او همداسې نورو عالمانو نور فزیکی قوانین کشف کړل هغه د ټول لوی جهان دپاره عام ومنل شول او دهغی په اساس یعنې دفزیک دعلم د قوانینو او البته دلوی جهان پوری تړلی نور مسائل او قضایا دکیمیا، بیولوژي، متماتیک او داسې نورو علومو له

مخې څېړل کیږي. زما په نظر دا مسئله هم دپوره تأمل وړ ده. ځکه چې دا ډول علوم په ځانګړې توګه په حقیقت کې وجود نلري . ددې علومو په نامه کېدلې شي ځانګړې افادې لکه ۴ = ۲ + ۲ ، $E = mc2$ ، $H2 \; So4$ او داسې نور مفاهیم او معادلې وجود ولري خو کله چې خبره تعامل او پروسې ته رسیږي دا افادې هیڅکله په ځانګړې توګه نه پاتې کیږي او دلمړی لحظې څخه تر پایه پورې په متداخل ډول هر څه دوام پیدا کوي او دغه علوم یوائې په متمم، مکمل او همزمان تداخل سره یوه پروسه تکمیل او یوه عامه قانونمندي افاده کولې شي. او بس.

اوس پخپله قضاوت کولې شو چې ایا ممکنه ده دلوی جهان او یا لوی علم عامه قانونمندي یوائې دفزیک دعلم یا دهغه دکوم ځانګړې قانون لکه د جاذبې قانون، نسبتي تیوری او داسې نورو په واسطه افاده کړو او که څوک غواړي دا کار وکړي او یا یې کړې وي څومره حق په جانب او نتائج یې څومره دقیق ګڼل کیدلې شي. دې کې شک نشته کله چې دعامې قانونمندی مسئله مطرح نه وي په خصوصي ځانګړو مسائلو کې د دغه علومو ځانګړې قوانین تر ننني ورځې پورې د استفادې وړ وو ، خو محاسبوي نیمګړتیاوې او تفاوتونه د منل شوؤ او تجربه شوؤ دبې خطری دضریبونو او یا د تدریجي اصلاحي پروسو «**correction**» په واسطه تلافي کیږي او دممکنه حوادثو دپیښیدو څخه جلوګیري کیدلې شي .

دمخه وویل شول چې دلوی جهان ځیني نظامونه له مونږ څخه دومره لیرې واقع دي چې نور دهغه ځایه څخه تر مونږ پورې په میلونونو کلونو کې رارسیدلی شی. ځیني وخت داسی هم پیښیږي کله چې دلمړي ځل لپاره ددغه نظام څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ معلومات تر لاسه کوو پخپله دغه نظام له منځه تللي اوسي خو مونږ به هغه دیوه موجود نظام په حیث ګڼو ، ځکه کله چې نور له هغه ځایه زونږ په لور حرکت کاوه ، دغه نظام موجود وو او مونږ لپاره له منځه تللي او موجود نظامونو تر منځ مشکل ګڼل کیږي .

دا قضیه ددی دلیل هم کیدلی شي ، ووایو چې پدي لوی جهان کې هیڅ کومه پدیده بی پله لا درک کیدلی او له منځه نشي تللې او دهرې کوچنۍ او لویې حادثې او بدلون او تکامل په هکله معلومات د تل لپاره پاتې کیږي او دامکاناتو په صورت کې د پرنسیب له مخې هر ډول محاسبې ترسره کیدلی او هر ډول معلوماتونه لاسته راوړل کیدلی شي. مونږ کولی شو په دې باره کې ډیر ژوندي مثالونه راوړو لکه د **DNA** له لارې د وراثت تسلسل تثبیتول او تعقیبول ، او که په راتلونکي کې انسانان نور امکانات هم پیدا کوي نو کولې به شي د تیرو حوادثو اوپروسو په باره کې معلوماتونه تر لاسه او دراتلونکي په باره کې قانونمندي دقیقي پیشګویي او اټکل وکړي. لیکن دلوی علم څښتن دلوی جهان په ټولو حوادثو او خورا کوچني حرکت باندي په تیره، حال او راتلونکې زمانه کې علیم البصیر دې.

همغسې چې دالوی جهان دابعادو ، پدیدو دشکلي او ماهیوي تنوع، دینامیکي وجدي حالت، او نورو ذات البیني پروسو له مخې لایتناهي او محاسباتي افاده او قانونمنده فورمولبندي یې دبشري عملي امکاناتو څخه وتلي او ناممکن کار ګڼل کیږي په همدې توګه ددغه جهان ډیره کوچنۍ پدیده هم دننه پخپل ذات او ماهیت کې همدومره ډیره ژوره او په هغې

باندې د حقیقت په حیث کامل علم او معلومات پیدا کول دانسان دمقدراتو څخه وتلي او اچت کار ګڼل کیږي . حال داچې په پرنسیب او نظر له مخې انسان لپاره ، چې د خدای خلیفه ګڼل کیږي کوم ممانعت نه شته ، خو په عمل کې ، څرنګه چې ددې کار لپاره کوم ضرورت نه لیدل کیږي ، نو یې عملي مقدرات هم موجود نه دي.

سقراط، افلاطو، دهغوی څخه وروسته نور ډیر عالمان او حتا نننی ملایي حکمت اوځینې فلسفي نظریات اوس هم پدې عقیده دي چې داجهان دڅلورو عناصرو څخه جوړ شویدې حال دا چې تر نننۍ ورځې پورې دکشف شوو عناصرو شمیر له ۱۱۸ عناصرو څخه پورته ځغلې او دمندلیف په جدول کې لا ډیر نور ځایونه خالي پاتې دي. ځینې کسان مالیکول چې دځانګړو فزیکي، کمیاوي او داسې نورو خواصو درلودونکې دې ددې جهان دبناء اساسي خښته ګڼی او ځینې نورو عالمانو اتم تر دانڅدې پرون پورې غیر قابل دتجزیې واحد ګڼه او پدې عقیده وؤ چې اتم پرته له شکه ددې جهان دجوړښت اساسي ډبره تشکیلوي. اوس چې اتم تجزیه شوې او دهغې په داخلي نظام کې مختلف نور کوچني واحدونه او حتا مستقل نظامونه موندل شوي بیا هم ذروي، هایدروجني او نور تعاملات او چاودنې داتم په نوم یادیږي.

زه په دې عقیده یم ، څرنګه چې د اتم په تشکل سره عناصر تشکل مومې ، نود عالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدې پرته له شکه د خدای په مقضي الامر اراده سره د اتم دجوړښت له لارې تشکل موندلې او په حقه سره ددې جهان د بناء خښته ګڼل کیږي. شاید داسې پوښتنه پیدا شي ، خورا کوچنۍ ذرې چې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه پورې يې بشر په ميندلو قادر شوې د کوارکاو نيترين په نومونو ياديږي چې د انرژی په درلودلو سره ځانونه ښکاره کوي ، نو ولې دغه کوچنۍ ذرې د دې جهان د بناء او د هغې پورې اړونده خلقتونو او پديدود جوړښت خښتې نه شي جوړيدلې ؟ د دې علت ډير عوامل کيدلې شي ، خو زه به ځيني دلته ذکر کړم .لومړې دا چې دغه کوچنۍ ذرې دوامداره او پايداره ژوند نه لري او لکه چې د مخه هم ورته اشاره وشوه ، يوائې هغه وخت ځرګنديدلې شي چې انرژي ولري . خوداچې وروسته څه ورپيښيږي، د هغوی په دننه کې کومې پروسې جريان لري، په کومو نورو کوچنيو اجزاوؤ ماتيدلې شي او د دې لوی جهان په جوړښت او نظام کې څه ډول موقف لري هيڅ تر اوسه ځرګنده نده او هيڅوک پرې نن هم نه پوهيږي. خو زما په عقيده لکه ځرنګه چې يو وخت اتم د اسرارو پټه خزانه ګڼل کيده د هغې په منځ کې هر بعدي کوچنې واحد به هم د همېش د پاره دغه ډول پټ رازونه د ځان سره وساتي .دوهم دا چې دغه کوچنۍ ذرې طفيلي او د اتم په چاپيريال پورې تړلې ژوند لري او د اتم د چاپيريال څخه د باندې يې پيدا کول دي. اتم پرته له دې چې نسبي پايداره ژوند لري ، په خپل بنياد کې د نسبي خودبقاء او خود کفاء پايداره جوړښتونو لپاره مقدر او مقضي قايم بالذات قانونمند پوتنسيال لکه ويلانس او داسې نور لري. په دې باره کې به په راتلونکي کې انشأالله توضيحي بحث وشي.

ځرنګه چې د دې لوی جهان اخري پولې ته څوک ندي رسيدلې چې د بل جهان خواته پښه ورواړوي او نه هغې ځګې څوکي ته څوک ختلي چې ښکته ژورې کندې ته توپ ووهي په همدې ډول د دې جهان کوچنيو واحدونو کوچنيو کوټګيو ته

سفر هم لا پای ته ندې رسيدلې او زما په نظر هيڅکله به زمونږ د ذهن رڼا دغه تاريکو او ژورو کنجونو ته ونه رسيږي او نه به زمونږ فهم او درک پدغه کوچنيو محلونو کې د معمولو پروسو او ورځنيو جريانونو د فورمولبنديو په افاده باندې قادر شي. خو هغه چا چې په قضاء کې د دغه جوړښتونو بنياد ايښې دې او د هغې د پاسه يې د دې لوی جهان ماڼۍ آباده کړې او دغه لوی نظام د همېش د پاره په همزمان متغير، متکامل ستاتيک او دينامک وجدي حالت کې ساتي طبعاً هره لحظه د خپل لوی علم د لارې د هغې په ټولو خصوصياتو، اوصافو او قانونمنديو عالم او قادر دې.

عظمت، طاقت او لوی پوتنسيالونه په لويوالي کې په عادی او رواجی منطق برابره او منلی مسئله ګڼل کيږي ، خو دغه پديدې په خورا کوچنيوالي کې يوائې هغه څه دي چې د لوی علم او لوی جهان د ابديت، متقابل استلزاميت او ابدي ديالکتيک اساسي زړې تشکيلوي او د بلې خوا دا هغه يوائيني ممکنات دي چې انسان د خپل شعور او درک له مخې د ميکره جهان د عظمتونو په اساس د ماکره جهان عظمتونه تصور کولې ، مشابهتونه او مناسبتونه موندلې او په قياسي او استقرايي لحاظ د لوی جهان د پاره د لوی علم د قوانينو نسبي فورمولبندي او مقايسوي ارزوني کولې شي.

په همدې باره کې يو لنډ وضاحت. د لمر د ننه د عظيمو ذروي انفجاراتو ، د هيلوم او نورو اړونده عناصرو د تجزيي، د ميلونونو درجو حرارت ، د بې حسابه انرژۍ توليد ،د فوتونونو د تسلسلونو پواسطه د ميلونونو کيلومترو په ليريوالي د هغی انتقال او د هغی پواسطه د نبات د کلوروفيل په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچنۍ حجره کې دفوتو سنتيز دعمليې په ترڅ کې دبې حسابه رنګارنګ غذايي ذخايرو توليد او يا هغه پخپله باالذات دټولو موجوداتو دبود ونبود او مرګ او ژوند علت او معلول ګرځول په رښتيا چې دعظمت معجزه ده او دنيمه باسواده انسان دادراک او فهم څخه اوچته مسئله به هم نه اوسي. خو هغه قوه چې داتم په هسته کې ددوه همجواره پروتونونو تر منځ او يا دهغوی تر څنګ لکه دويده ښامار نيترون په سينه کې موجوده ده دعادي انسان خو لا څه چې عالمان يې هم پوره په راز ندي پوهيدلي او نه يې د سنجش دعهدې څخه وتلي شي . نو پدې باره کې دکهترۍ او مهترۍ اطلاق هم دپوره تأمل وړ دې.

نپوهيږم چا شميرلي او څه ډول يې شميرلي خو داسې وايې چې دانسان کوچني مغز د ۱۵ مليارده عصبي او نورو اړونده ريښکيو او بې شميره کوچنيو واحدونو څخه تشکيل شويدې چې عايق، نيمه عايق او هادي جوړښتونه لري او اړونده واحدونه او جوړښتونه په مستقيم او غير مستقيم ډول د هادي او نيمه عايق ريښکيو پواسطه تړی او يا يې دعايق حايل پواسطه جلا کوي. هر څوک فکر او سنجش کولې شي چې پدې کوچنيوالي سره دا څومره پيچلې او مغلق جوړښت دی. څومره بې شميره فعاليتونه سرته رسوي. څومره بې شميره او مغلق سيستمونه په شعوري او لا شعوري ډول اداره کوي، څومره بي شميره معلوماتونه دځان سره ساتي او دڅومره.... بې شميره لکه دفاعي ، معفيتي، ارثي، تکاملي او نورو اجرأتو قابليت لري او تقريباً په لحظوی شکل ددغه پديدو دمناسبتونو له مخې په نسبي قضاوت او نتيجه ګيرۍ هم قادر دې .

هو ! دا هم لويه معجزه او خارق العاده خلقت دي. که دننني

تخنيکي -علمي سويې مطابق دومره مواد راټول او دغه ډول مغلق ميکانيزم ترې جوړ چې اول ممکن ندې او که ممکن هم شي نو دهغې دځای پځای کولو دپاره به که دروغجن نشم ددې ځمکې څخه لوی سر پکار وي.

دبلې خوا انساني، حيواني او نباتي حجرات چې ميکره سکوپي واحدونه ګڼل کيږي او په هغې کې ډير زيات نور کوچنی واحدونه چې ځينی يې تر واسه کشف او دځيني نورو په کشف لا تر اوسه دبشر لاس ندي بر شوې او سر يې پري نه خلاصيږي. زه پدي باره کې دقيق نه غږيږم ځکه چې پوره پري نپوهيږم خو داسې وايې چې پدغه کوچنۍ حجره کې دامينو اسيدونو تسلسلونه، د ۴۶ کروموزومونو واحدونه او يا ۲۳ جوړې کروموزومونه او په هغې کې DNA ,RNA او داسې نور واړه جوړښتونه چې تر اوسه پرې هيڅوک پوره نه پوهيږي موجود دي. DNA دتعجب وړ ډير کوچني جوړښتونه دي چې دانسان دوجود داعضاوؤ، اجزاوؤ، اوصافو او ټولو نورو کمي او کيفي جوړښتونو دارثي انتقال پروګرام پکې پروت دي. دغه پروګرام دانسانانو دموجوده څه دپاسه ۶ مليارده نفوس، دمختلفو اتنيکي ـ نژادي ګروپونو، مليتونو، قومونو، طائفو او منفردو انسانانو په افقيت او عموديت کې يو تربله سره څرګند تفاوتونه لري. يعني دانسان دوجود ديوي کوچنۍ حجرې څخه نيولي دبدن دټولو اعضاوؤ لکه قلب، جګر، پختورګو، سترګو، غوږونو، دسترګو درنګ، ويښتانو، دويښتانو درنګ، دپوستکي درنګ، دانسان دمغز مغلقترين جوړښت، بلکه دهر انسان دخصوصياتو په تفاوتونو او دزماني فاکتور دديالکتيکي بدلون اوتکامل په عموديت او افقيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ټول کمې او کیفیاوصاف او خصوصیات هم پدغه پروګرامونو کې په نظر کې نیول کیږي. دهمدغه خصوصیاتو له مخې دبوسنیا د ۸۰۰ تنو مسلمانانو مړي چې څو کاله پخوا په جنګونو کې وژل شوي وؤ او همداسې د شهید محمد داودخان دکورنۍ اعضاوو ټول کسان تشخیص او خپلوانو ته سپارل شول. دازمونږ پدې کوچنۍ نړۍ کې دخلقت دعجایباتو دډیرې ساده، نیمګړې او ناقصې یادوني نمونه ګڼلی شو. راشئ پدې باره کې ډیر ژور فکر وکړو چې کومې پدیدې ته زیات ارزش قائیدلې شو. دانسانې مغز ته او که ډیر کوچنې DNA ته او داهم په نظر کې ولرو چې دغه ډول دخلقت عجائبات او معجزې به نورې څومره موجودې اوسي؟ (د معجزې کلمه دلته یوائې په لغوي مفهوم سره راوړل شویده.)

راشئ پدې خبره هم فکر وکړو چې دا هر څه ټول خوشې په خوشې یوائې دعظمت او قدرت نمایش دې او که دې دڅه لپاره دې؟ او که دا هرڅه دحقیقت او واقعیت مظاهر او پدیدې دي چې پوهیدل او باور پرې کول پکار دي. نوموړې پدیدې که دیوې خوا دانتباه په خاطر دعظمت او قدرت نمایش هم اوسي دبلې خوا دعالي علمي کلتور نمایش هم دې چې انسان دباشعوره، عاقل، عالم خلف په حیث ددغه عالي علمي کلتور ددرک او عملي عام تطبیق او ترویج مسئولیت او مکلیفیت په غاړه لري. نه دا چې دخپلو شعوري، علمي او مادي تخنیکي امکاناتو په وسیله په ذات البینی انساني او عام خلقتي مناسبتونو او مسایلو کې دتبعیض او تنګنظرۍ څخه کاروا خلي او دشخصی ګټو په خاطر لکه نن چی په نړۍ کې ظلم او ناروا دوام لري، په نورو باندی مظالم روا وګڼي.

زه باور لرم چې خدای لوی ذات دې. زما په شعوري طیف کې نه ځائیږي. زه په قاصر شعور او عقل ځان د خدای د لوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم. خو په هغه څه چې د خدای په باره کې د خدای په کلام کې ذکر شویدي، پرته له شکه باور او ایمان لرم او ټول شکونه مې په یقین او کلکه عقیده بدل شوي دي او همدومره دپاکي عقیدې په خاطر زما او بل هر چا لپاره کفایت کوي.

زه پدې هم عقیده لرم چې انسان خدای پدې جهان کې خپل خلیفه ګرځولې دې او هر انسان د خپلو مقدراتو له مخې په نسبي لحاظ دخدای په علم دپوهې مقدرات هم لري. خدای دا جهان او ټول خلقتونه قانونمند پیداکړي ،قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. هر انسان کولې شي یوائې ددې لاري په عملي او نسبي ډول دخدای په علم ځان پوه کړي. د خدای دذات او صفاتود معرفت لار دخدای کلام اوپه علم د پوهې لار عالم الاسباب او ټول خلقتونه دي. اضافه له دې لاري وجود نلري. تخیلات ، تصورات او نوري هر ډول هڅې پرته دوخت ضایع کولو څخه بل څه نه دي.

زه او بل هر څوک باید هڅه ونکړي عبث دخدای دذات او صفاتو په باره کې خبري وکړي. خدای انسان د خپل علم په معرفت مقدر او مکلف ګرځولې ترڅو دبشریت په ګټه دهغې څخه عملي استفاده وشي. انشاءالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینیت او ذهنیت
دیالکتیک

ذهنیت نسبي عینیت دي ځکه چې په کلي ډول عیني واقیعتونه نه شي منعکس کولي او هر مشخص ذهنیت په خپل ذات کې عیني واقیعت دي. همغسي چې د تلویزیون او سینما په پرده څیرې او رنګونه د عیني واقیعت په څیر د نورو عیني واقیعتونو د نسبي عیني انعکاس په توګه منلي شو او داډول ډیر نور مثالونه هم کیدلای شي راوړل شي، داهم باید ومنو چې ذهنیت هم په خپل ذات کې عیني واقیعت دي چې په نسبي لحاظ نور عیني واقیعتونه منعکس کوي. کله چې نوې پدیدې د دیالکتیکي تکامل او تغییر په نتیجه کې ظهور کوي، په نوي شکل او ماهیت د نورو پدیدو سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع کیږي او په نوي شکل او ماهیت په ذهنیتونو کې انعکاس پیدا کوي.

ذهنیتونه همیشه د تکامل په مختلفو دورو کې د عینیت سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او نوموړو ارتباطاتو پخپله په ذهنیتونو کې تر نننۍ ورځې پورې په شکل د اشکالو په خورا مختلفو ډولونو سره انعکاس پیدا کړیدي.

دچا ذهنیت د ذهنیت څخه بیګانه شوي او په خپله خیالي

تنګه دنیا ګڼي کې چې اصلاً خارجي عیني وجود نه لري دیوه بې ساري قدرت، دیوې مطلقې ایده، دیوه جهاني روح او دا سې نورو په څیر یې تبارز کړیدي او د خپل ذهنیت له وریځو څخه یې ځانونو د پاره مجازي خدایان جوړ کړي دي.

ځیني نور چې د ذهنیت سترګې یې هم غړیږي او غواړي واقیعتونه په عیني ډول تشخیص او تعریف کړي د ذهنیت سره په اصطلاح ذهني کړه وړه کوي. دریمه ډله هم غواړي چې فلسفي مسایل د واقعیت له مخې درک کړي خو هڅوي د خورا عامیانه لید لوري څخه دغه مسایل ارزوي او د دغه مختلفو عقایدو، نظریاتو او افکارو په بحبوحه او تیل ناتیل کې علمیت او فلسفه له خپل اصلي قانونمند مسیره پریوتي، د قانونمند فکري تراوش تداوم شلیدلي او د علمي قانونمندۍ د تیوریتیکي اصولو د منطقي تسلسل په له منځه تلو سره پخپله منطق عامل د بې منطقۍ ګرځیدلی دي.

په بشري شعور کې، د حوادثو، پدیدو، بدلونونو او قانونمندیو یواځې ډیر کوچنی طیف انعکاس پیدا کوي او پاتې برخه لا شعور تشکیلوي. شعوري پدیدې او خلقتونه د انساني مقدراتو له مخې د بشري ذهنیګریو، امیالو او لاسوهنې معرض ګرځي او هیڅکله د انساني هوس، غرایزو، حرص او شخصي ګټو په خاطر د تعرض، نقصاناتو او د نظام د تخریب او تباهۍ څخه مصؤن نه شي پاتې کیدلې. خو د دې لوی جهان د خلقتونو، پدیدو او قانونمندو بدلونونو خورا ستره برخه بشري لاشعور جوړوي چې د بشري لاسوهنې او تعرض څخه مبرأ او یواځې د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی علم د قانونمندیو، اصولو او معیارونو مطابق په متداخل

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتګرالي تعاملاتو سره ددې لوی جهان قانونمند جوړښت ، پایښت ،بدلون او تکامل پایداره ساتي. شعور او لاشعور په قانونمند دیالکتیکي ارتباط کې قرار لري او قانونمندي ددغه دیالکتیک یواځیني اساسي لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک یواځې او یواځې دهمدغه لویي علمي قانونمندۍ له لارې دتماس ، مماس ، تقابل او راز و نیاز هغه کوچنې محل ، نقطه او ظریفه رابطه ده چې بشر په کې د خپل علمي استعداد ، شعوري درک، تقوا ،کرامت او نورو مناسبتونو او لارو چارو په وسیله د برحق معبود سره د الهام او پیغمبرانو «ع »لپاره د وحي او نبوي رسالت امکانات او علت جوړوي. پدې ډول د خدای رابطه د لوی جهان ، د هغې دټولو خلقتونو او په خاصه توګه د خپل خلف مخلوق انسان سره یواځې دعلم له لارې ده. ددغه خلقتونو د قانونمند پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل ،چې له یوې خوا د خدای دلوی ذات د عدل ،انصاف ،رحم ،کرم اود سترو نعمتونو د سخاوتمندانه پیرزوینې اساسي عامل او وسیله ده هم یواځې د علم په بنیاد عملي بڼه پیدا کوي او له بلې خوا د دین او شریعت په صراط المستقیم دخدای او جهان دمعرفت هر قدم او هره بیلګه هم د علم په مشعل روښانه کیږي او ددغه ابدي سفر یواځیني مرستندوی او رهنما هم یواځې علم ، قانونمندي او با الاخره بیا هم یواځې علم دې چې ټول دغه خارق العاده ناممکن مناسبات د خدای د مقضي ارادې له مخې د متقابل استلزامیت ، متقابل منفعت او متقابل ضرورت ، جبر او اختیار په بنیاد ممکن ګرځوي. په نتیجه کې ویلې شو چې علم او قانونمندي په کل کې شکل دموجودیت دجهان او په

هغې پورې داړونده پدیدو او خلقتونو ګڼل کیږي.

دشعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کې د جهان دمادي موجودیت او دهغې دټولو پدیدو او خلقتونو د ټولو منا سبتونو د دیالکتیک د تهداب اساسي تیږه او زړې تشکیلوي.دعملي ژوند او تجاربوڅخه مونږ د عددي ،ګرافیکي ، عصبي ، روحي ، فزیو لوژیکي ،بیو لوژیکي او نورو پروسو له مخې کمي او کیفي شواهد په لاس کې لرو چې د همدغه شعور او لاشعور دیالکتیک څیړنیز مادي کمیتونه او کیفیتونه جوړوي. پدې توګه ویلې شو چې د شعور او لاشعور دیالکتیک چې د خدای او انسان او بلکه د خدای د ټولو خلقتونو سره د قضاء او قدر د عام قانون په بنیاد یواځې قانونمنده علمي رابطه جوړوي ، هم د مادي ارزښتونو له لارې افاده کیږي ،یعني چې دخدای او انسان تر منځ د الهام ،تلقین ،وحیې او دیته ورته نورو رحماني مناسباتو او معنوي قانونمند افهام وتفهیم رابطه وجود لري.

دمخه مونږ فلسفه د خدای د لوی علم دبشري ذهني خلف علم په حیث قبوله کړې وه. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک چې د خدایي خلقتونو د پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل بنسټ ګڼل کیږي ، هم باید د فلسفې اساسي مسئله وګڼل شي او ټولې مقولې ،قوانین ،فورمولبندۍ ،تیورۍ ،علوم او نظریات دفلسفې د اساسي مسئلې همدغه منبع زیږنده او دعلومو هرویش ،تشخیص ، تفکیک ،تفریق هم په همدغه بنیاد منځته راتلای شي. قرآن چې د خدایي احکامو ،اصولو اود لوی علم د شعور او لا شعور د دیالکتیک یواځینۍ او لومړنۍ معتبره منبع او مرجع ده ، په پرنسیپ کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو علمي او ټولو نیزو مسایلو او قضایاوو د علمي منطقي قانونمندۍ ریښه هم د همدغه قانونمند دیالکتیک او مناسبت په زړه کې ښخه ده. یعنې چې د علم او قانونمندۍ خالق په واقعي مفهوم او معنا خدای دې او یوائینې لیکلې محفوظ علمي سند قرآنکریم ګڼل کیږي. پدې باره کې به پخپل نور لازم بحثونه هم وشي، خو پدې ځای کې ددې خبرې ذکر ضروري ګڼم ،چې اسلامي فلسفه پوهانو د اسلامي فلسفي څیړنو په وخت کې یوناني، اروپایي او نورو فلسفي څیړنو او تیوریو ته مراجعه سمه نه وه. ځکه دوی له لومړۍ ورځې څخه د علمي قانونمند حقیقت زړې له لاسه ورکړ او د حقیقت د مستقیمې او لنډې لارې پر ځای د تخیل ،انحراف او حتا ګمراهۍ په کږلیچونو او ګړنګونو رهي شول. دوی د غربي غیر اسلامي فلسفو ټول ګناهونه ،غلطۍ، اشتباهات او نیمګړتیاوې نا خود اګاه او غیر شعوري د اسلامي فلسفو د علمي څرګندو او واضح قانونمندو مفاهیو په بوده او تنسته کې واخښلې او په همدې لحاظ د اسلامي فلسفې روڼ علمي حقیقت تر ننه همغسې لا مکدر پاتې دې.شک نه شته چې په ټولو فلسفو کې ځینې مفرداتې، متودولوژیکې، ژبنې منطقي، علمي او دیته ورته نور حقایق پراته دي او مراجعه ورته هیڅکله له ګټې خالي نه ده ، خو نه داسې مراجعه چې اسلامي فلسفه په کې خپل علمي قانونمند حقیقت له لاسه ورکړي اد نورو د سهوؤ، خطاوؤ او حتا د ګمراهیو په لارو روا نه شي. پکار دادي چې نورې فلسفې د علم او حقیقت مشعل له اسلامي فلسفې څخه تر لاسه او دهغې له مخې په خپلو څیړنو او علمي حقایقو کې سمون راولي.

ذهني ختړه هم بالذات دیالکتیکي تکامل او بدلون مومي او پخپل وار با الذات په خپل ذهنیت او نوروذهنیتونو کې لکه دعیني واقعیتونو په څیر منعکس کیږي اولازم تأثرات رامنځته کوي او ذهنیتونه او شعور یو په بل کي په نا مرئي شکل لکه نور عیني واقعیتونه اوپدیدي دمتقابل انعکاس قابلیت لري او همدلته مختلفې شعور پدیدي سره تړل کیږي او دشپږم حس ،خوب ،تلقین او الهام دزیږندي علت او معلول ګرځي . دبلې خوا همغسې چه معین احساس ذهنیت منځ ته راوړی مشخص ذهنیت هم دخارجی عینیت څخه پرته معین احساس لکه په طبیعي ډول تحریکولې شي چې دا پخپله دذهنیت د عینیت د اثبات او د عینیت او ذهنیت ددیالکتیک د موجودیت د دلایلو څخه یو دلیل هم ګڼل کیدلې شي. د مثال په ډول کله چې یو څوک خپله تیره ناوړه خاطره په یاد راوړي یو ځل بیا د همغه تیرو خاطرو د عواقبو څخه متأثر کیږي.

په ذهن کې د ذهنیت دانعکاس ډیر معقول دلیل همغه دروسي عالمانو سچنوف او بالخصوص پاولوف غیر شرطي رفلکسونه مثال راوړل کیدای شي چه په حقیقت کې دیوه ذهنیت بیو پسیکولوژیکي او ځیني نور انعکاسات په بل ذهن کې ښئی. یا دا چې کله یو ذهن تکامل او تغیر مومي او نوموړې تغیر دیوه روحي حالت « د کوچنیو ذراتو د انعکاس» په څیر پخپله په ذهن کي منعکس کیږی.

په ذهن کی دذهنیت د انعکاس پسیکو فزیولوژیکي، پسیکو شیمی او پسیکو بیولوژیکي او داسي نورو علتونو تشخیص په اینده پوري اړه پیدا کوي چې دعلم او تخنیک او همداسي داجتماعي شعور د سطحې دلوړ تیا په صورت کي به

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه پټیدونکي ثبوت په څیر منځ ته راووځي. په ذهن کي د خارجي عینیت نسبي انعکاس همغه د پاولوف دشرطی رفلکسونو په اساس او د شعور دعمومي پروسي د تخنیک مطابق توضیاو تشریح کیدلې شي.

پدې باید کلکه عقیده ولرو هغه نړۍ چې مونږ په کي ژوند کوو دهرڅه دمخه مادي ده. مادي نړۍ یواځې او یواځې دمادي قوانینو په چوکاټ کې د تسلسلي پروسو او فعل و انفعالاتو په ترڅ کې بقا درلودلای شي او بیا هم یواځې دهمدغه قوانینو مطابق تبارز ،تغیر او تکامل کولې شي. کله چی مونږ دنړۍ او دهغې پورې دمربوطو پدیدو او قوانینو په مادیت اطلاق کوو، نو پخپله او بې له هر ډول شک څخه غیر مادی مفاهیمو، قوانینو او داسی نورو مفاهیمواو پدیدو ته په حقیقت کی ځای نشی پاتی کیدلی. یواځی دمادیت په لمن کې دیوه موجود او یوی پدیدي دموجودیت تبارز او تثبیت ممکن ګڼل کیدلي شي اوداهرڅه دلوی خدای د لوی علم دلوي قانونمندۍ له مخي په دې لوی جهان یعني عالم الاسباب کيې دبشر او نورو خلقتونو دپاره متناسباً قانونمند ، مسخر او مقدر ګرځیدلي دي.

و ، اي لینن پخپل اثر (ماتریالیسم او امپیریوکریتیسیسم) کی د مادي په باره کي هر اړخیز بحث کوي اوپه اصطلاح د ذهني ایډیالستانو په مقابل کې د ماتیریالیسم څخه دفأع کوي. هغه وایي دمادې په نا مه کوم ټاکلې شې وجود نلري. ما ده یو انتزاعي فلسفي مفهوم دې چې په هر عینی موجود چې زمونږ په ذهن کې انعکاس پیدا کوي ، دلالت کوي . (دلینن کلیات اتلسم جلد) و.اي لینن دانسان شعور معیار دحقیقت او

واقعیت ګڼي.حال داچي دا سمه نده . ځکه چي مطلقه با شعوره ماده وجود نلري .زمونږد ذهن شعوري طیف خورا کوچنې او دډیرو واقعیتونو ددرک څخه عاجز دي او هیڅکله معیار دحقیقت او واقیعیت نشي ګڼل کیدلي . پدي ډول ماتریالیستان په شعوري او همداسي اجتماعي پدیدو کي ایدیا لیستان پاتي شویدي . کارل مارکس هم ماتریالیزم په دوه برخو یعني دیالکتیکي او تاریخي باندي ویشي ، حال داچي په دیالکتیک کي تاریخ او په تاریخ کي دیاالکتیک وجود لري او دواړه دمادیت مقید او مستلزم دي.

ماده یوه فلسفی مقوله ده چي په ټول عینی واقیعت دلالت کوي. دیالکتیک د مادي دموجودیت یواځیني قانونمند شکل دي. ماده ابدي ده ځکه چي د مادي حرکت ابدي دي . ماده موجوده ده ځکه چي متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چي موجوده ده . مطلقه باشعوره اومطقه بي شعوره ماده وجود نلري . حرکت ، زمان مکان ، شعور ،قانونمندي ،... دمادي دموجودیت شکلونه دي .

کله چې دی نتیجي ته رسیږو چې په نړۍ (البته دنړۍ څخه زما مرام دموجوداتو عام مفهوم دی عالم الاسباب) کي دخدای دمقضي اومقدري ارادې له مخې هیڅ مفهوم هیڅ قانون او هیڅ یوه غیر مادي پدیده او خلقت وجود نه لري او که لري یی یا دواقیعت څخه لیرې او یا فرضي ، تصوري او نسبي شکل لري . شاید پوښتنه پیدا شي چي دا ټول روبنا یي او معنوی مفاهیم ، مسا یل او قوانین خیر څه مفهوم لري او په څه ډول هغه توجیه کید لي شي ؟

هو !که مونږ پخپل تحلیلي او تحقیقي نظر کې تنګ نظره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سو او دټولو علومو څخه په جرئت سره خلاقانه مثبت او صحیح برداشت وکولې شو او ذهن د ذهن د کلمې دلفظ په چوکاټ کې نه بلکې هغه ټولې عینې پروسې ستر ګو ته نیغې ودروؤ چې نومورې کلمه پرې دلالت کوي او په همدغه ساحه کې دخپلې پوښتنې لپاره ځواب ولټوو حتماً خپل مطلوب او واقعی ځواب لاس ته راوړې شو . یا که لږ څه وړاندې ولاړ شو او سیاست د سیاست د کلمې په لفظ کې وڅیړو چې هغه هم دمادیت حلقې ته داخلیږی داد مسئلې یو اړخ دې. دبلې خوا اول سیاست یو ذهنیت دې چې په مادي ډول په ذهن کې ځای نیسي او وجود لري. دوهم دا چې سیاست دمتضادو طبقو ، قشرونو او دولتونو په مینځ کې د مناسباتو څخه عبارت دې او هغه ټولې مبارزی چې په اصطلاح د بابا آدم څخه تردې دم پورې دمختلفو متضادو طبقو او قشرونو په مینځ کی دخپل حاکمیت داستقرار په خاطر تیرې شویدي ترې استفها میږي. اوس پخپله پوهیدلې شو چې سیاست مادي او که غیر مادي مفهوم دي .که مونږ دسیاست دکلمې تر شا دهغې مادي مفهوم ونشو لیدلې او هغه ټولې خورې او ترخې خاطرې سترګو ته نیغې ونه دروو نو په څه ډول به مونږ وکولې شو دسیاست کلمه تشریح کړو او که یې تشریح کړو څه ارزښت به ولري او پرته ددغه مادي ماهیت څخه به دچا ددلچسپۍ وړ وګرځي. نو کله چې مونږ دسیاست کلمه په ژبه راوړو او یا یې په فکر کې را ګرځوؤ که غواړو او که نه دهغې تر شا ټولنه په خپل مادي حالت د ټولو تضادونو سره واقع ده او دسیاست کلمه نوره ممکنه نده چې وروسته له دي په معنوي حالت کې دي پاتې شي. همداسی که مونږ دفکر کلمه په فکر کې را ګرځوو او دهغې په باره کې فکر

کوو دغه موضوع دفکر دکلمې له چوکاټ څخه ووځي او په یوه سلسله بیولوژیکي ، فزیولوژیکي ، بیوشیمیکي ، پسیکولوژیکي او داسې نورو پروسو او تعاملاتو باندې بدلیږي چې په څرګند ډول معنویت ته پکې ځای نه پاتې کیږي .همداسې په سلګونو نور مثالونه راوړل کیدې شي چې باید مونږ ددغه تردد او دوه لاري څخه راوباسي خو بیا هم متاً سفانه ګورو چې مونږ ټول پدغه دوه لارې کې ولاړ یو یوې خواته راته دانسان د نازک احساس ، خیال او تصور تنګه ورشو او بله خوا دمادي پرزولو او ولاړولو ، تحول او تکامل لایتناهي پراخ جهان پروت دې او دا جرئت نه کوو چې ددغه دوه لاري څخه دعینیت په مستقیمه لار «صراط المستقیم» حرکت وکړو ښکاره خبره ده چې دتنګ او محدود نظر خاوندان ددوی دفکر جوړه تنګه دنیا ګۍ کې لاراګیر او خوشې په هیڅ پسې ګرځي.

د پراخ او واقعي عیني نظر خاوندان ددغه توهماتو دتنګې دنیا ګۍ څخه وتلي او دخدای د مقضي الامر ارادې له مخې جوړ جهان په لمن کې هرڅه دهغې په ټولو تحولاتو او ارتبا طاتو سره څیړي او وار په وار د حقیقت دانې راټولوي او دمعرفت دناوې په غاړه یې امیل کوي.

کله چې دا قبلوو چې شعور ، فکر ، تصور او داسې نور په حقیقت کې دیو سلسله مادي تعاملاتو او پروسو څخه عبارت دي. نو دا خو دا معنا لري چې ګوندې فکر ، ذهن ، تصور ، شعور او نور په خپل ماهیت او ذات کې مادي دي. لیکن مادي خو مونږ هغه څه بولو چې دهغې احساس وکولې شو. عکاسي یې کړې شو ، کاپي یې کړې شو او نور. تصور ، شعور او فکر خو مونږ عکاسي ، احساس او کاپي کولای نشو نو پس باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل شي چې نوموړي پدیدي مادي نه بلکه معنوي پدیدي دي. زما په نظر داچې مونږ هغه احساس ، عکاسي او کاپي کولې نه شو باید ووایم چې زمونږ دنن سبا احساس ، عکاسي او کاپي او ځیني نور د مادیت یواځیني معیار نشي ګڼل کیدې او دبلې خوا البته دابه زمونږاو د اوسني علم او تخنیکي وسایلو د وروسته پاتې والي ګناه وي چې دغه پدیدي نه شو درک کولې که نه زما په نظر تصور ، تفکر او داسې نور که نن نه نو سبا دا دراک او احساس وړ پدیدي دي. څرنګه کولې شو دا په ثبوت ورسوو چې تفکر ، تصور او داسې نور د احساس او ادراک وړ پدیدي دي ؟که مونږ ټول ژوندی او غیر ژوندی موجودات په نظر کی ونیسو ، وینو چې دانرژیتیکی پوتنسیال او تعادل ، ترکیب او تجزیي ، جذب اودفع ، انقباض او انبساط او ځیني نور قوانین او قضایا دشکلي تفاوت او تباین څخه پرته په هغوی کې عمومیت لري او په نوموړي لحاظ هم ژوندي او هم غیر ژوندي موجودات تقریبأ نبضي خاصیت لري.که چیرې مونږ یواځې دانرژتیکي پوتنسیال موضوع په نظر کې ونیسو وینو چې ټول موجودات دخپل بقا او موجودیت په ترڅ کې یا انرژی اخلي او یا یي له لاسه ورکوي یا داچې یو ډول انرژي په بل ډول بدلیږي چې البته دا ټول تغیرات دمادې په فزیکي حالت کې د تغیر باعث کیږي او دمادې دحالت تغیر پرته له دې چې د مادي پروسو او قوانینو په چوکاټ کې سرته ورسیږي په بل ډول ممکن نه دي. پس دې نتیجي ته رسیږو: هر هغه حالت ، هر هغه خاصیت او هر هغه شکل دموجودیت د ا مادې چې مونږ مادې پورې ارتباط ورکوو پرته دمادي اتباط څخه هیڅ یوه پدیده دمادې سره ارتباط نشي لرلې په دغه جمله کې ذهن او

شعور هم ددغه خصوصیاتو څخه مبرا نشي ګڼل کیدلي. کله چې دا خبره منو ، نو دغه پدیدي حتماً داحساس او ادراک وړ هم دی. یا که قضیه لږڅه په ساده ډول مطرح شي. کله چی دیوه اتم داخلي انرژیتیکي پوتنسیال لوړیږي او یا ټیټیږي یعني کله چې الکترونونه اضافي انرژی اخلي او یا یي له لاسه ورکوي ، الکترون دټیټی انرژی دمدار څخه دلوړی انرژۍ مدار ته تغیر دمحل کوی ، یا په بل عبارت د هستې له مرکز څخه لیریوځي او که د انرژي اندازه نوره هم زیاته شي ځینی د دغه اتمونو څخه دهستې دساحې څخه خارجیږی . د قضیي دعکس په صورت کې الکترونونه انرژی له لاسه ورکوی او له لوړو مدارونو څخه د هستې مرکز ته نژدي کیږي . په دواړو صورتونو کې دانرژۍ تفا وت او تغیر دکوچینیو زرو او تشعشعا تو په څیر لکه میزون ، نیترینا او کوارک چی تر اوسه کشف شوي او ځیني نور چې په راتلونکي کې به به کشف شي له یوې مبدأ څخه بلې ته انتقا لیږي اویا دمستقل وا حد په څیر آزادیږي یعنی نوموړی مادي پروسې داتم په مادي حالت او خواصو کي تغیر راولي او همداسې نوموړي ذرات یا نوموړې پروسې هم مستقل ما دي واحدونه ما دي حا لتونه یا نوي اشکال دموجودیت د ما دې منځ ته راوړي .که چیری موضوع دوباره لږ څه په عام ډول مطرح کړو وینو چې که حیه ، غیر حیه یا که پخپله مغز د انسان دې او یا ما ده په لایتناهی تبا ین او اشکالو سره چې مونږتر اوسه پوری پیژندلی او یا به یي و پیژنو د پورتني چوکاټ څخه نشي خارجیدلې او مونږ کولې شو د انرژیتیکي پو تنسیال په مثال کې خپل مطلوب مو ضوعات په کلی ډول په پاخه او منطقی استدلال سره و څیړو او پدې کلکه عقیده پیدا کړو ، ما ده په هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل او ډول سره چې ده د انرژیتیکي پوتنسیال د تغیر په صورت کې د هغې په خواصو او حالتونو کې تغیر راځي او د غه تغیر منطقاً قابل د درک دې. دې کې شک نشته همغسې چې مونږ د انرژۍ مختلف ډولونه تر اوسه پورې نه پیژنو او اوسنې علم او تخنیک د هغې په کشف نه دې بریالیې شوې د مادې د زیاتو ډولونو، حالتونو او د موجودیت د شکلونو په کشف هم نه یو بریالي شوي او هغه نه پیژنو. نو کیدلې شي شعور، تفکر او نور چې په مغز او نورو مربوطه اعضا وو کې د مادې د تسلسلي پروسو او تعاملاتو محصله ده او د پورتني مثال په ارتباط ویلې شو چې همدغه د انرژیتیکي پوتنسیال د تغیر او تفاوت په نتیجه کي چې مختلف روحی حالتونه منځ ته راځی، هم یو حالت د موجودیت د مادې څخه وی او همداسې باید اوسي. مونږ عملاً وینو، کله چې په وجود کې د شحم، شکري، مختلفو مالګو، او یا نورو توکو تناسب له منځه ځي د انسان په صحي او روحي حالتونو مستقیم تاثیر لري او قابل د کنترول، سنجش او ازمایش هم دي. نو ځکه په اطمینان سره باید وویل شي، همغسې چې د علم او تخنیک په انکشاف سره تر ننۍ ورځې پورې بشریت د ډیرو وړو ذرو لکه میزون، نیترینا، کوارک او مختلفو تشعشعاتو په کشف بریالې شویدې د روحي حالت او شعور په مادي تحلیل او تجزیه باندې هم بریالې کیدونکي دې. زه نه غواړم د لته ګلوزوییزم یا د فوګت، بیو خنیر، مالیشوت او د یڅکین نظریات چې ویل به یې: (فکر د مغزو پورې داسې اړه لري لکه صفرا چې د ځیګر پورې اړه لري) یا دا چې (روح د میز، نور او اواز څخه دومره فرق لري لکه چې نوموړي شیان په خپلو منځونو کې یو تربله سره فرق لري). یا

لکه کانت چې ویل یې: (حیوانات مغلق ماشینونه دي) رد یا تایید کړم، یا دهوبس، سپینوزا، لایب نیتز، یا هومه، یوهانس، مولر، وبر، هلی هولتس، فشنر، هربارت، وونت آلمانی او با لخصوص د سچنوف او پا و لوف او ځینی نورو معاصرو پسیکو لو ژستانو چې په نوي لید توګه او طرز تفکر سره یې په دې هکله لیکنې کړي دي او خپل نظریات یې وړاندې کړي، په مشخص ډول خپل انتقادي نظرو ړاندي کړم، ځکه په دی مقا له کی د هغې لپاره ګنجا یش نشته. هو ! دی کې شک نشته چې زما نظر د ځینو سره په اکثرو مسایلو کي په توافق او ځینو نورو سره په تضاد کي دې. زه فقط دومره وایم چې دا مسا یل د زیات احتیا ط وړ دي ځکه روحي پدیدې خپل خاص میخانیکیت لري او په عادي میخانیکي چوکاټ کې ځا ئیدلې او تشریح کیدلې نه شي او د هغې په نسبت دومره فوق العاده مغلقې او پیچلي دي په کومه اندازه چې په مغز او نورو ارګانونو کې انواع او اشکال د حرکتونو د میخانیکي حرکت په نسبت او د مغز مادی ترکیب دیوې ساده ما دي په نسبت مغلق او پیچلې دې. د بلې خوا شعور یوا ځې د انسان د مغزو او اعضا وو محصول ندې او یوائې په هغې پورې اړه نه لري بلکه په انساني شعور کې عمده رول انساني ټولنه لوبوي یعني د هغې د ختې په برابرولو کې ټولنیز تاریخي او بیولوژیکي ارثي فاکتور د ډیر اهمیت وړ دې. زما په نظر د مادیت او معنویت او د هغې د حدودو د ټاکلو په مسا ئلو کې دا موضوع د جدي پاملرني وړ ده چې ما دي ذاتیت د کوچنۍ ذري څخه نیولي تر کلي مادي موجودیت پوري مطلق مفهوم دي او مادي خواص، اوصاف، حالتونه او نور د مادیت او غیر مادیت په ارزش کې هیڅ رول

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وزن نه لري ، او کتله ،جرم ، وزن ،سُبستانسیون «ماهیت» ، انرژي ،ګراویتاسیون ، او نورټول نسبي مفاهیم کیږي . دمخه مونږ ویلي وو چې مطلقه باشعوره او بې شعوره ماده وجود نه لري ، په همدې بنیاد دا هم ویلې شو ،سره ددې چې په شعوري ،ادراکي ،عقلي او فکري پروسو کې د انساني مغز رول خورا ستردې ،خو یوائیني نه دي ،بلکه په دې پروسه کې د ذهني ختې په عمده رول هم څوک سترګې نه شي پټولې. د مادې او شعور د مادیت او معنویت مسایل یو تر بله یوائې په همدې چوکاټ کې فرق کیدلې شي او یوائې دهمدې تناسب له مخې هغوی ته دمادیت او معنویت نسبي مقام قایلیدلې او فرضولې شو . که نه په حقیقت کې ماده او معنا دواړه یوائې او یوائې مادي عیني واقیعتونه دي او ذاتي توپیر سره نلري ،ځکه چې دعالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدي خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې د خپل خلف انسان لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي.په همدی لحاظ ویلې شو چې د مادي او په اصطلاح معنوي جهان په مینځ کې داسې کومه غیرقابل عبور کنده « ژوره »او موانع نشته او داسې نده چې ګوندي دا دواړه یو تر بله سره جدا جهانونه دي بلکه د ځیني ملحوظاتو له مخې که لږ څه په غیر دقیق ډول سره وویل شي د یوه ختم او دبل شروع سره لازم او ملزوم او یو تر بله سره په ارګانیک ډول تړلي او ژور دیا لکتیکي ارتباط کې سره واقع دي. دمثال په ډول که مونږ د ما کره جهان دموجوداتو ځنځیر دمیکره جهان په لوري تعقیب کړو او بالاخره د ساحې پراخه ورشو ته قدم وروا خلو داسې نشی پیښنید لې چې ګوندي ددې ځنځیر کومه حلقه دي موجوده نه اوسي او هیڅکله داسې هم نشي پیښنیدلې چې ګوندي په

دوراهي کې واقع شو او یا دې له مونږ څخه په دې سفر کې لاره ورکه شي. ددغه ځنځیر ټولي حلقي کلکي سره تړلي دي. یا په اصطلاح د مادیت مندری د هر مادي واحد په غوږ کې پرته ده خو که دموضوع جزئیاتو ته غور وکړو ، دا هریو بیل بیل قلمرو او هره محدوده جدا ګانه خواص لري ،او هر ځای ځانګړي نسبي قوانین حکمفرما دي.

په دې ډول که مونږ دخارجي جهان په مقابل کې دساده غیر حیه موادو څخه نیولی ، د نباتاتو ، حیواناتو او بالاخره د انسانانو عکس العملونه او دخارجي تاثیراتو د انعکاس مسایل په هر اړخیز ډول وڅیړو او په دې صورت کې هم دغه ځنځیر له ابتدا څخه تر انتها پورې تعقیب کړو دا به راته پوره پوره څرګنده شي چې ددې ځنځیر کړۍ هم یو په بل پورې کلکې تړلي او ددغې سلسلي په مابین کې هم کومه موانع او انقطاع نه لیدل کیږي.همداسې که د مسایلو په جزئیاتو باندې د بحث په ترڅ کې د مندلیف جدول ته نظر واچوو لیدل کیږي چې ځیني عناصر د کیمیاوي او فزیکي خواصو له مخې ډیر فعال او ځیني نوري یې غیر فعال او حتا نیترال حالت لري. دد وی حسا سیت د مقناطیسي ، الکتریکي ، رادیویي ، صوتي ، فضایي تشعشعاتو او نورو امواجو او تاثیراتو په مقابل کې کاملاً متفاوت او په کمې او کیفې لحاظ په مختلف ډول دهغوی د تاثیر څخه متاثره کیږي.که مونږ د عناصرو د ولانسونو د قانون له مخې دغه سلسلي تعقیب کړو ، هم مختلف تفاوتونه په سترګو کیږي.نو دلته البته دا سوال او شک باید پیدا شي ، کله چې غیر حیه موجودات یو خاص ډول احساس نه لري پس ددوی دغه د هري پدیدې او تاثیر په مقابل کې د متقابل تاثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دهغي ثخه د مشخص برداشت علت څه شي دې ؟ یعني دا چې د هر مشخص تاثیر په مقابل کې مشخص او ټاکلې تأثر ښئ ثرنګه تشریح کیدلې شي. شاید وویل شي ،د نو موړی عنصر دا خلي مالیکولي ، اتمي او ذروي جوړښت ددي کار مستلزم دې. پس د انساني شعور د پیدا ایښت تخنیک خیر څه شي دې ؟ آیا هغه هم د انسان د مغز او نورو ارګانونو دداخلی جوړښت خاصه نده ؟په دواړو صورتو نو کې خارجی جهان په شکل د اشکالو سره په غیر حیه او حیه موجو دا تو او حتا انسان باندي تاثیر کوي او دهغې په مقابل کې هر یو په معین شکل سره مشخص عکس العمل ښئي. دې کې شک نشته چې دغه عکس العملونه یو تر بله سره فرق لري. خو که داسي پوښتنه هم راپیدا شي چې ایا ټول انسانان د معیني پدیدي او تاثیر په مقابل کی عین عکس العمل ښیي؟ هیڅکله نه. دغه عکس العملونه نه یوا ځې پو شي ندي بلکه اکثرا او قات متضا د هم وي .ددې علت دادې چې د ټولو انسانانو د ذهنیت متفکره ختېه یو شې نده او دبلې خوا انسانان پرته لدي چې طبیعي محصول دې اجتماعي محصول هم دې او بر علاوه لدې چی دخپل شعور تابع دې د خپل شعور له لارې د اجتماعي شعور تابع هم دې. کـه وغواړو چی د مادیت او معنویت ، احساس او انعکاس په هکله د مارکس او لینن نظر واورو هغوی داسې حکم کوی:

« معنویت دمادیت ثخه پرته بل شې نه دې چې د انسان مغز ته داخل شوې او په هغي کې یې تغیر موندلې دې» عني کارل مارکس فریدریش انګلس دمادیت او معنویت تر منځ تباین ته هم قایل دي او هم نه دي . لکه چي دمخه ما وویل د شعوري

اوټولنیزو پدیدو په هکله هغوئ ایدیالیستي نظر لري یعني ایدیا لیستان پاتي شوي دي.(دمارکس. انګلس کلیات جلد ۲۳ صفخه ۲۱). یا لنین لیکي « هره ماده په حقیقت کی احساس ته ورته د انعکاس خواص لری .» (د و. ای. لینن کلیات ،جلد ۱۸ ،صفحه ۹۱) یا (حرکت شیر اقا ،د عینیت فلسفه ،ټوک لومړې .صفحه ۱۳). دوی لکه چي دمخه هم ورته اشاره شوي د خپل ذهنیت دجبر له مخي واقعیتونه په قانونمند ډول افاده کوي ، خو ثرنګه چي هغوئ پدي ورشو کي ایدیا لیست پاتي دي ، ددغه جبر ، ددغه واقعیت او ددغه قانونمند حقیقت د پوهي او توضیح ثخه عاجز دي. د غیر حیه موادو د آمیزش ، ترکیب او انعکاس مسایل د ډیري د لچسپی وړ موضوع ده. غیر حیه جهان دې چې د طبیعت ټول اسرار په خپله سینه کې ساتي ، د نړۍ د ټولو مظاهرو د ظهور مسبب یوا ځې او یوا ځې متحرک ذرات دي چې په حیه او غیر حیه جهانونو کي یو تر بله سره فرق نه لری مثلاً که دهایدرو جن اتم په نظر کي ونیسو که په اوبو کي دې که په امینو اسیدو نو کي او که په نورو هایدرو کاربنو نو او که حتا د انسان په مغز کي دې یو تر بله سره فرق نلري او که چیری داسی فرق موجود وي کیدې شي د مربوطه مادي وا حد د اجزاو دمتقابل دیالکتیک په نتیجه کې کوم جزئې انحراف د اتم په پنجره کې منځ ته راغلی اوسي. زما په نظر د د لچسپیۍ وړ به داوي چې که دغه د احساس او ادراک استازو پخپلو لمنو کې ډیر څه را ټول کړي وي او مونږ ددریاب ثخه ثا ثکې ترې را اخلو او همدا سي هم ده .ځکه او سنې علم او تخنیک دومره پر مخ نه دی تللی چی دعناصرو او بالخصوص د هغوی د متشکله وړو ذراتو په ټولو رازونو او خواصو مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه شو. حتا د هغوی په کيميا وي او فزيکي خواصو لا بشريت په کلي ډول ندي پوه شوي نو په اصطلاح د هغوی په ذهن او ادراکي خواصو خو په کامل ډول هيڅکله نشي پوهيدلي. نو دلته په حقه سره د دغه ذراتو ذهن زمونږ په ذهن پوري خندلی شي او په حقيقت کي زمونږ ذهن د هغوی د ذهن جزګڼل کيدلي شي. همدغه متحرک ذرات دي پرته له دي چي بي شميره د يفرنسيالي او انتګرالي معادلي ي د هغوی د ټولو مشتقاتو او موهومي او متوالي حالتونو سره حل کړي په کلي ډول جهان د هغه په ټولو رازونو سره منعکس کوي. نو دلته دي نتيجي ته رسيږو چي د متحرکو ذراتو د ذهن دانعکاس نسبيت مطلق او کامل انعکاس ته تقرب کوي. يا په بل عبارت همغسي چي انساني وجود متفکر مغز لري او د نسبي عېني ذهنيت او نسبي عېني شعور څښتن دي د تقريبي مطلق عېني ذهنيت او شعور څښتن يواځي او يواځي په اصطلاح د ټولو متحرکو ذراتو کلي مجموعي متفکر مغز ګڼل کيدلي شي. يعني د هغوی شناخت تقريباً مطلق او کلي او په عالم الاسباب کي د خداي د مقضي ارادي له مخي د خداي د ارادي واقعي تمثيل ګڼل کيدي شي. زمونږ شناخت نسبی او جزيً دی. او يواځی د پرنسيب له مخي په لا يتناهی تکامل سره زمونږ ټولنيز ذهن او شعور د هغوی ذهن اوشعور ته تقرب کولي شي. دهمدغه دمتحرکو ذراتو د عکس العمل، تاثير، تشخيص او برداشت په وا سطه ممکنه ده چي نن په مليونو ميله لري موجوداتو ترکيب او خواص معلوميږي او د نورو سيارو او ستورو په هکله حقايق لاس ته را وړو، يا د فضا يي بيړيو په وا سطه د ځمکی د اعما قو په هکله څرګندوني او معلوماتو نه لاس ته را وړل کيږی. که د موسيقۍ

په پردو کي ښکلي اهنګونه دي، که د نقاش د زړه په وينو ليکل شوي رنګينی تابلوګاني، که د شاعر او ليکوال د پاکو احساساتو کارنامي او هنګامي، که د انقلاب د زنده باد چيغي نا ري او سوري او که کارګري دوران جوړونکي تحرک او د ينا ميزم دا ټول د متحرکو ذراتو د تشخيص، تفريق او تحرک مستلزم او مولود دي. دا جهان په عالم الاسباب کي د خدای دمقضي ارادي او لوی علم له مخي يواځي او يواځي د هغوی موجود، مولود او مظاهر ګڼل کيږی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعوري پديدي او د جبر او اختيار د يالتيک

جبر او اختيار «قضاً او قدر» دد يالکتيک دعام قانون په ثير همغسي چې د طبيعت او ټولني په ټولو ساحو کې عموميت لري او په خپل ديالکتيکي تضاد ، تحرک او قانونمندی سره د مختلفو پديدو د منځته راتګ سبب او علت او معلول تشکيلوي ، په شعوري پديدو کې هم په اصطلاح چې د مادي موجوديت خاص حالتونه ، شکلونه او ماهيتونه جوړوي خو ذاتي توپير نلري هم دجبر او اختيار عام قوانين جاري دي.

جبر او اختيار د هرڅه دمخه په نظام کې قانونمندي، تعادل، پايداري او استقرار دي چې د نظام پايښت او قانونمند بدلون او تکامل تضمينوي. جبر او اختيار يعني سيال متقابل موجوديت ، سيال موجوديت يعني عدل ، انصاف او دنظام تعادل ، او تعادل د بقاء او پايښت په معنا دي . خداى سيال ذات دې نو ځکه يې دا لوی جهان دانصاف ، تعادل او دمتقابل سيال قانونمند موجوديت په بنياد هست کړې دې ..
اختيار که د يوی پديدی ، منحيث د پديدي ، دذاتي پايدارى، بقاً او سکون په معني دي او دزاړه نظام ساتل غواړي ، جبر د

حرکت بدلون او تکامل مستلزم او دنظام بدلول غواړي. په دې معنا چې جبر او اختيار د سکون او حرکت همزمان او هم مکان ديالکتيک ،د زاړه او نوي نظام همزمان او هم مکان سياله مبارزه او ځکه خو په نتيجه کې جبر او اختيار دنظام د پايښت او ابديت مستلزم ګڼل کيږي. ديوی پديدی د جبر او اختيار د ديالکتيک راز هم يوازی او يوازی پدغه مناسبت او زاويه کی لټول کيدلی شی .

اختيار ځرنګه چې ديوی پديدی د ثبات او سکون مستلزم ګڼل کيږي او سکون په حقيقت کې وجود نه لري ،نوځکه تيريدونکی نسبی خصلت لری. جبر چی د تحرک تغير مستلزم او ديالکتيکي عامل او لوکوموتيف حيثيت لري ،البته چي ابدی بڼه لری. خو د اختيار سکون او نسبيت هيڅکله ددې معنا نه لري چې د جبر او اختيار يعني دقضاء او قدر عام قانون دې په عدم ديالکتيکي تعادل او يوطرفه جاده بدل او په يو جانبه برتری او رجحان دي واوړي. همغسي چې ماده ابدي او په لايتناهی ډول متبارزه او متباينه ده د جبر او اختيار قوانين هم ابدي او د مادي د تباين او تبارز په تناسب هر ځای جاري دی. هر چيرې چې ماده ده هلته جبر او اختيار وجود لري. مطلق مختار او مطلق مجبور نه وجود لري او نه يې لرلې شي. هره پديده او هر موجود په نسبی لحاظ لږ و ډير مختار يا مجبور دی. کله چی نوی پديدی نوی اضداد او د مختلفو پديدو په منځ کی نوی مناسبات او ارتباطات ټينګيږی ،د جبر او اختيار قوانين هم د پيښ شوی تکامل او تغير مطابق په نوی ماهيت او شکل سره تبارز کوی.

ځرنګه چی هر شعور د انعکاس تو يو خاص او معين

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپلکس دی نو ځکه شعور یو خاص او انعکاس په عام ډول دمادی د موجودیت شکل ګڼل کیږی او دجبر او اختیار قوانین پکې جریان لری.

شعور که فردي دي او که اجتماعي تاریخي پدیده ده اوزماني قیدیت لري. د وخت په تیریدو سره انکشاف یا انحطاط مومي، تغیر کوي، ځیني قضایا او مفکورې، ځیني نورو نوو قضایا وو او مفکورو ته ځای پریږدي .یعنې دا چې په ذهن کې مغلق ترین شکل د حرکت جریان لري. حرکت پخپله شکل د موجودیت د مادی دی حرکت بې له مادی او ماده پرته له حرکت څخه وجود نشی لرلی نو د ذهن حرکت هم د ذهن په مادیت دلالت کوي.

همدا سې هره شعوري پروسه زماني قیدیت لري او یوازې په ټاکلي وخت او زماني مقطع کې تحقق موندلې شي. مختلف ذهنیتونه یوه قضیه په مختلفو ټاکلو وختونو کې درک او دهغې په باب حکم صادرولې شي. ددغه ذکر شوې زماني مقطع څخه په کم وخت کې ممکنه نده چې ذهن موضوع یا درک او یا دهغې په باره کې لازم حکم صادر کړي. په همدې ډول د مکاني فاکتور څخه پرته هم دشعور یا ذهنیت تصور ممکن ندې. دا دری واړه فاکتورونه چې ذهن متحرک دې او ذهن نشي کیدلې په زماني او مکاني لحاظ د معینې اندازې څخه زیات مترا کم یا متباعد شي پدې دلالت کوي چې ذهن عطالت لري او عطالت هم شکل دموجودیت د مادې او پدې دلالت کوي چې ذهن مادي دې .

بله مسئله چې د ذهنیت په مادیت اطلاق کوي هغه د ذهنیت دینامیزم او عطالت دې. که مونږ پسیکولوژیکي حقایق او

قضا یا په نظر کې ونیسو وینو همغسې چې ذهنیت په زماني او مکاني لحاظ بې اندازې محدودیدلې یا لوئېدلې نشي د خپل عطالت او دینامیزم په تناسب سرکشه او پخپل واک هم دې.

همدغه د ذهنیت دینامیزم او عطالت له کبله دې چې ذهنیت او فکرپه سملاسي توګه د آرزوسره سم تغیر نشي کولې او هر مشخص ذهن او فکر ټاکلې نسبي استقراریت لري. څرنګه چې دینامیزم او عطالت یوازې او یوازې دمادې خاصیت دې، نو دا یو بل دلیل د ذهنیت دمادیت لپاره ګڼل کیدې شي.ذهن دې چې دبل هر مادي واحد او بل هرمادي کمیت او کیفیت په نسبت ډیر لوی عطالت لري او کله چې دتحجر مرحلې ته ورسیږي تحول او تغیر دعقیدي په کلي ډول ناشوني ګرځي .

زما په نظر عادت د ذهني عطالت او دینامیزم څخه پرته بل شې نه دې چې انساني ذهن او فکر پکې پرته له دې چې فکري انرژي په پوره اندازه مصرف او په کار واچوي په نسبتاً لږه انرژي توجه سره د یوې قضیي څخه بلی قضیي، د یوه مفهوم څخه بل مفهوم او د یوی پروسې څخه بلې پروسې ته تیریږي او دهغې اخذ او افاده کوي.

د فکری عطالت او دینامیزم اثبات مونږ او تاسې هر یو د یوې ساده او د ټولو لپاره ممکنې تجربې له لارې کولې شو. مثلأ که مونږ یو څو مشخصې پدیدې او مفاهیم په نظر کې ونیسو او په منظمه توګه په کافي سرعت سره په تکراري ډول په هغې فکري مرور وکړو (پدې شرط چې فکري تمرکزموجود اوسي) و به وینو چې سملاسي مونږ خپل فکر په یوه نقطه او یا یوه معینه مقطع کی نشو درولې او حتمأ له مونږ څخه د یوه مفهوم څخه بل مفهوم ، له یوې پدیدې څخه بلې پدیدې او یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لااقل د هغوی له یوه جز نه بل جز ته را څخه تیریږي. پدي تجربه کې عملاً فکری عطالت او دینا میزم درک کیدلې شي.

که چیرې فکر او ذهن غیر مادي وای نو په هره یوه نقطه او مقطع کې چې مونږ هیله درلودلې د هغې درول به ممکن وای.

فکر کوم نورو دلائلو راوړلو ته به اړتیا نه وي. چې لومړی مونږ د شعور، فکر او ذهن په مادیت او بیا په هغې کې د جبر او اختیار د دیالکتیک په استمرار باندي متیقن شو. حرکت او عطالت د مادیت او مادیت د جبر او اختیار مستلزم دې. ځکه لوي خداي دا لوي جهان د خپل لوي علم له مخې قانونمند پیدا کړي او جبر او اختیار «قضاٌ او قدر» د خدای د لوی او واحد جهان سراسري عامه قانونمندي ده. که وغواړو په عام ډول په روحي پدیدو کې د جبر او اختیار د قانونمندۍ او دیالکتیک په باب خپل نظر وړاندې کړو ویلې شم چې هغه په دومره اندازه الستیکي او په ځیني حالاتو کې نا مرئې او لامدرک دې په کومه اندازه چې روحي پدیدې د نورو محسوسو پدیدو په نسبت لطیفي او الستیکي دي.

په عملي ډول مونږ او تاسي هر یو د دغه فکري جبر او ائتیار، د دغه دیالکتیکي تضاد د مبارزې او مناقشې په ډگر کې واقع او عملاً هره شیبه د هغې په نسبت متأثریو. نو ښه به دا وي چې په نظري ډول هم د دغه جبر او اختیار او د هغې د دیالکتیک څخه ځان خبر کړو.

تاریخي حقایق او پسیکولوژیکي تحقیقات دا ښیي چې انسان تل هڅه کړیده په لمړي وار د ځان څخه لرې شیانو په باب معلومات لاس ته راوړي او د هغوی سره خپلې ستونځې او مبارزه سرته ورسوي او بیا په اصطلاح د خپلو وریجو څخه

کسکر ټول کړي. حال دا چې دا مبارزه نه سرته رسیدلې او نه به ور سیږي. همدا سبب دې انساني فکر چې خپل ځان ته ډیر نژدې واقع دې د خپل ځان په هکله بې فکره پاتې شوې او ترنن ورځې پورې یې خپل هویت او ماهیت نه د خپل ځان او نه د نورو په وړاندې تثبیت کړې شوې. نو ځکه د هر چا هر تور لاس پخپله د ذهن او فکر په سپینو کالیو پاک شوې او له فکر څخه هم ځان پخپل ځان او یا جهان کی ورک وو او بې مورده دومره لوی شوې چې پخپل ځان کې نه ځایده او یو خارق العاده قدرت ترې جوړ شوې او ځان یې د ځان لپاره بلا گرځیدلې او لکه ((ځان ځانی ښامار)) په خیر په ځان خوله لگوی او د خپل ځان او جهان په خوراک نه مړیږی او کله تری ځان په ځان او جهان کې ورک شي او د هر چا او هرڅه غلامۍ ته غاړه ږدي. په هرصورت ذهن په هر موقف کې چې وو د جبر او اختیار قوانین د تل لپاره هلته جاري وو او د بشر په ذهن کې یې انعکاس پیدا کړیدې. یوې ډلې د واقیعت یو اړخ نیولې او هغه یې مطلق گڼلې او بلې ډلې متقابل اړخ پورې ځان نښلولې دې.

دریمه ډله بیا د دواړو په مابین کې یو تناسب او تعادل ته قایل شویده. یو شمیر داسي نظر هم لري چې د فکر د دیالکتیکی تحول لمړۍ پړاو جبر او د تعقل په پړاو کې انسان مختار بولي حال دا چې پخپله په تعقل کې هم جبر او اختیار موجود دی.

همدا سبب دې چې د تاریخ په اوږدو کې مختلف جریانونه لکه قدریه، جبریه یا معتزله او اشعریه او یا د دوی بین البیني جریانونه منځ ته راغلي دي او لا ترننۍ ورځي پورې د هغوی شخړه روانه ده په لویدیزه نړۍ کی هم د یترمینزم او اندیتر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیزم پوره مینه وال او پیروان لري.

څرنګه چې پخوانې فلسفي افکار محدود وؤ اکثراً یا په یوه خوا کې پاتې کېدل او یا یې په متزلزل او مترددډول د هغوی ترمنځ اهتزاز درلود، نه یې شو کولی دد غه اړخونو په منځ کې ارګانیک دیالکتیکي ارتباط ټینګ کړي.

مارکس او انګلس دلومړي ځل لپاره د هګل دیالکتیک او دفیرباخ ماتیریالیزم، لکه چې دمخه هم پرې بحث وشو، په ارګانیک دیالکتیکي بڼه، خو ددوه ځانګړو تیوریو یعنې د دیا لکتیکي ماتیریالیزم او تاریخي ماتیریالیزم تیورۍ په تباین او تفریق سره فورمولبندي کړلې او له بده مرغه دې خبرې ته متوجه نه شول چې په تاریخ کې دیالکتیک او دیالکتیک تاریخ وجود لري. شک نه شته چې دوی په ډېرو مسایلو او قضایاوؤ کې هڅه کوله چې علمي کړه وړه ولري، خو دا چې دوی د شعور او مادې د تضاد په بنیاد د فلسفې د اساسي مسئلې ناسمې طرحې ته هم متوجه نه شول او د ټولنیزو او شعوري قضایاوؤ په اړوند تر اخره پورې ایدیالیست پاتې شول.

سره ددې چې هغوی په وار وار له همدې سببه په خپلو څېړنو، تحلیلونو او فورمولبندیو کې د ډېرو مشکلاتو او لاینحله پرابلمونو سره مخامخ وو، بیا هم دوی ونه کړې شول ددغه مسئلې دحل سمه لاره پیدا او خپلې نیمګړتیاوې، سهوې او غلطۍ اصلاح کړي.

زما په عقیده تر څو پورې چې دعلمي مسایلو سره غیر علمي یعنې تخیلي، تصوري سحري، جادویي او یا بل هر ډول خرافاتي کړه وړه وجود ولري او تر څو پورې چې د عالم الاسباب

د ټولو خلقتونو او پدیدو په څېړنو، تحلیل او فورمولبندیو کې یوازې اا او یوازې علمي قانونمند کړه وړه رواج پیدا نه کړي ،ترڅو پورې چې د انسان په ذهن دا مفکوره ځای ونه نیسي چې علم او قانونمندي انساني خلقت نه دې، بلکې یوازې په معرفت یې مقدر او مکلف ګرځېدلی دی، تر هغې به خرافات او مزخرفات په علم او علمي ورشو کې باقي پاتې وي.

ددې قضیې دښې او سالمې پوهې په خاطر له هر څه دمخه به ضرورداوي، پوه شو چې، علم، قانون او قانونمندي څه ته وایي؟ په دې خبره که ټول نه وي، نو اکثر کسان پوهیږي چې ،علم د مستمرې قانونمندۍ د قوانینو با مسما نوم دی، خو ددغه مفاهیو سره ناسم کړو وړو حتا پوهان د شک او غلط فهمیو سره مخامخ کړیدي. دمثال په ډول مونږ ترافیکي اصول او مقررات هم د علم او قانون په نومونو یادوؤ، په ملک کې بې شمیره مالیاتي مقررات هم د قوانینو او علم په نومونو یادوؤ، د هیوادونو اساسي قوانین که مطلق ظالمانه، مشروطه او حتا که په اصطلاح دموکراتیک هم دي مونږ یو شان د قوانینو په نومونو یادوؤ او حتا هیڅوک پدې باره کې هیڅ ډول تفکیک او تمیز ته هم حاضر نه دي. همدا اسې د نیوتن دجهاني جاذبې عام قانون او درګوني قوانین (قانون دانرژي، قانون د تناسب دقوې او تعجیل او قانون د تساوي د عمل او عکس العمل)، د انشتین د نسبتي تیورۍ قوانین، سقراط، افلاطون، ارسطو، کانت، دکارت، هګل، مارکس، انګلس، لینن، البیروني، فارابي، ابن سینا، رازي، ابن رشد، ابن خلدون او ډېرو نورو هم خپل قوانین او فورمولبندۍ، چې دهغوی د ذهنیګریو څخه خالي نه دي ایجاد کړیدي. دوی ټول مدعي دي چې دا هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی لاسته راوړنې دي . هیڅ یو بل ته نه غاړه ږدي ، نه کامپرامایز ته قایل دي او هر څه خپل شخصي ذهني محصول ګڼي او په همدې خاطر علم د هر کس او هر چا د لوبو نانځکه او ناولۍ ګرځیدلې ده. ملیونونه کلونه انسانانو په دې نړۍ کې ژوند کړې ، له تاریخي دورې څخه هم زرونه کلونه تیریږي او په دې ټوله موده کې علمي او غیر علمي ، حق او نا حق ، منطقي او مزخرف نظریات او عقاید په جبر او رضاء په خلکو منل شوي دي. هر څوک ځان د دغه کار جوګه او مستحق ګڼي او نن پخپله علم ،قانون او قانونمندي په ټول صراحت او وضاحت سره چې باید لرلې یې ،په حقیقت کې د مزخرفاتو ، مجهولاتو او شخصي ذهني غیر منطقي تخیلاتو په جړه مشوره او ګنج الفساد بدل شوي دي. په دې باره کې حقایقو ته به په راتلونکي کې پخپل نوبت مراجعه کیږي ، دا وسني بحث د لنډ والي په خاطر غواړم همدومره ووایم چې ،حقیقي علم ،قانون او قانونمندي یواځې هغه ده چې خدای د هغې له مخې دا لوی جهان او د هغې ټول خلقتونه او پدیدې پیدا کړي دي. یعنې چې علم خدایي خلقت دې ، انسان یې د خلقت څخه عاجز او یواځې د خپلو مقدراتو په کچه د هغې په معرفت مکلف ګرځیدلې دې.

په علم باندې د معرفت ټولې د تخیل او تصور ، سحر او جادو او نورو مزخرفاتو ټولې لارې تړلې دي. یواځې د منل شوو مقولو ، اصولو او قوانینو له لارې ممکنه ده د خدایي خلقتونو په قانونمندیو علم او پوهه حاصله شي.

زما له نظره په زړه پورې به دا وي چې که مونږ وکولې شو په مشخص ډول په شعوري پدیدو کې د جبر او اختیار په قضا یا وو او مسایلو باندې په ټا کلې توګه بحث وکړو او په نوي

لید توګه دهغې دیالکتیک توضیح کړو.

دمخه د تفکر او ذهن تحرک او تغیر ته اشاره وشوه پخپله حرکت او تغیر د جبر او اختیار مستلزم دې د بلې خوا څرنګه چې د حرکت او تغیر مقولې د پدیدو د دیالکتیک اساس تشکیلوي نو دیالکتیک هم پخپله په نوموړې مفهوم کې نغښتې دې. په تفکر کې د جبر او اختیار نور قضا یا او مسایل د همدې مرکزي قضیې څخه استنباطیږي. او هغه په دې مفهوم چې آیا دغه حرکت او تغیر مثبت دې یا منفي ، صعودي دې یا نزولي ، تکاملي دې یا انحطاطي ، اختیاري دې یا مجبوري او یا داسې نور.

وا قیعت دا دې چې د تفکر او ذهن په ساحه کې د مختلفو قضا یا وو اختیاري او مجبوري اړخونو تثبیتول ډیر مغلق او پیچلي کار دې ،ځکه چې په مغز او ذهني خته کې د حرکتونو سیستم او تسلسل ډیر مغلق او پیچلي دې. که چیرې مونږ دا موضوع د یوه منفرد تفکر او ذهن د ننیو قضا یا وو د مختلفو اړخونو په منځ کې د جبر او اختیار د دیالکتیک له نقطې نظره څیړو طبعاً د اجتماعي تفکر او ذهن د قضا یا وو د مختلفو اړخونو د جبراو اختیار د دیالکتیک څخه تو پیر لري.

همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور د متقابل جبر او اختیار قضا یا بیا د دې دواړو سره مطابقت نلري. همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور او طبیعت د جبر او اختیار قضا یا طبعاً د پورته ذکر شوو قضا یا وو سره د مقایسې وړ نه دي. په حقیقت کې دا هر یو بیل بحث تشکیلوی چې د هر نقطې نظره د تحقیق او تد قیق وړ مسائل پکې پراته دي. د بلې خوا دا چې مونږ نوموړي قضا یا او مسائل د کومې نقطې نظره او کوم لحاظ څخه څیړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هره مسئله کې بیا نور شقوق منځ ته را تلای شي.

البته په دې باب زیات تې لیکني او څېړني شویدي او زه نه غواړم د داسې موضوعاتو دمینه وا لو لپاره اشکال نما یې وکړم بیا هم باید ووایم دا موضوعات پوره مغلق او ترننني ورځي پورې پدې باره کې لړ بریالیتوب نه ترلاسه شو یدي .البته د هغې پوره او کامل تحقیق د را تلونکو نسلونو دنده ده او په هغوی پورې اړه لري. زه یوازې کولې شم نو موړې موضوع ددې کو چینی رسالې په چوکاټ کې په نوي طرز تفکر او لید توګې د مشخصې زاویې څخه د مباحثې میدان ته وا چوم او دمینه وا لو افکار پدې باب تحریک کړم.

ځکه په دې باره کې د موثقو معلو ماتو را ټولول پرته له دې چې تخصصي پوهې ته اړتیا لري، پرا خه امکا نا تو او پر مختللي وسا ئلو او مجهزو تحقیقا تي مرکزونو او کمپلکسونو ته هم پوره اړتیا لیدل کیږیز.

زه پخپلو کا ملاً محدودو شرا یطو سره هڅه کوم داسې یوه قضیه دمبا حثی میدان ته وا چوم.

د مثال په توګه که مونږ د فکري تحول او فکري تحجر چې دیوې پدیدي دوه متضا د دیا لکتیکي اړخونه دي په نظر کې ونیسو او هغه دجبر او اختیار په تله کې وا چوو پرته له دې چې زیا ت تعمق وکړو وینو چې په ذکر شوی قضیه کې دوه اړخیز جبر او اختیار مو جود دې همغسې لکه چې په هره یوه بله پدیده کې مو جود دې.

که چیرې د انسا ني تفکر نور قضا یا شا ته وا چول شي او یوازې ددغه دوه عمده مرکزونو د دیا لکتیکی تقا بل له مخې د تفکر مسا یل و څیړل شي و ینو چې تفکر د خپل تشکل په لمړۍ

مرحله کې کله چې د مختلفو طبیعي اجتماعي او پیسکو لو ژیکي عوا ملو د مستقیم او غیر مستقیم تا ثیر لاندي واقع وي، د فکری تحول او الستیکیت جنبه یې ډیره زیا ته قوي او تقریباً پرته لدې چې خپل دا خلي متقا بل عطا لتي عکس العمل حس کړي په ډیره عجو لا نه او حریصا نه توګه د نوو معلو ما تو نو او اطلا عا تو په را ټولولو بو خت او په هغې کې د یوه ورک هدف په لټه کې وي ، تر څو هغه پیدا او دهغی په خوا کی د فکری استقراریت خیمه ووهی. فکر ورو ورو د نسبې تحجر د زیاتیدو له کبله په ځا ن درنیږي. خپل پخوا نې الستیکیت د لاسه ور کوي او جبراً یو څه د خپل ټا کلي هدف په تو ګه مني او دهغی په خوا کې استقر اریت پیدا کوی.

همدا وخت دي چې د فکري تحجر مرحله په چټکۍ سره شروع کیږي فکر ورو ورو د همدی یوي مفکوري په ګرد چا پیر متمر کز او وار په وار دهغې دغا ړې غړ وندې د همدې یوه موږي پورې سرې غوټې کیږي او دفکري تحول امکا نا ت یې محدودیږي. پخوا دوه اړخیز جبر او اختیا ر ته اشا ره وشوه هغه په دی مفهوم چې که په لمړی پړا و کې فکر دفکري الستیکیت ا ختیا ر په لاس درلود او دفکري عدم ا نکشا ف دجبر لاندې وو په دوهم پړاو کې که فکر دفکري انکشا ف د اختیا ر لرونکې دې دفکري تحجر او انجما د جبر په جا ل کې را ګیر شویدې او سره ددې چې د اطلا عا تو او حوا دثو په منځ کې وا قع دې هغه یې با ید منلې او قبلولې. خو دا چې فکرنور خپل الستیکیت په نسبي ډول له لاسه ورکړې او دانجما د اړخ یې قوي شویدې یا په بل عبا رت د جبر په مقا بل کې یې خپل اختیا ر بایللی دی، نو ځکه نوې مفکوري چې په حقیقت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ائينی ټولنيزي لاسته راوړني ګټل کيږي، نه تنها منلې يې نه شي، بلکی په کرکه ورته ګوري او هغه اجتما عي فسق او فسا دګڼي.

دهغو ځوا نا نو په با ب چې د استفت (د و ر) پړی په لاس ور غلې او ټول تحولا ت په پوره ذوق سره تعقيبوي او په حقيقت کې دد غو تحولا تو اسا سي محر کين او د مو جوده ا جتما عي جوړښت معما را ن ګڼل کيږي. د متحجر فکر خاوند دځا ن سره ځونګيږي او افسوس کوي چې ځوا نا ن خرا ب شول ، د ټولنې را تلونکې به څرنګه شي او لا زيا ته کړي چې زمو نږ څه ښه وختونه وو.

البته اوس مونږ قضا وت کولي شو چې څرنګه هغه متجسس ، متحول او الستيکی فکر چې په پوره مينې او ذوق سره يې ټول نوي اطلاعا ت را ټول ول، اوس ولي دهغې داوريدلو ، ليدلو او پو هيدلو څخه دا سې موړ شو.

کله چې دې د نوو مو ضوعاتو مينه وا ل و په خوا کې يې دا سې کسا ن وو چې همدي مو ضوعا تو ته هغوی په کرکه کتل او نن چې دې پخپل ما حول کي تغير او تکا مل ته په کرکه سره ګوري دا سې کسا ن شته چې هغوی ددي مو ضو عا تو د را ټولو لو په مينه او مزه نه مړيږي او دهمدي شرا يطو په تحليل او تجزيه او دهغې څخه د ښه درک او قضا وت له مخې خپلې را تلونکي ته په پوره اميد وا ری سره ګوري. سوال پيدا کيږي څرنګه کيدلې شي چې دوه انسا ني ذهنه په يو ډول شرا يطو ، ځا ی او حتا کورنۍ کې يو دټولني د تکا مل مو جوده تګلاره آبا دي او دوهم يې بر با دي بولي. همدلته دې چی د پورته ذکر شوې قضيي يعني دفکري تحول او فکري تحجر د يا لکتيکي

تقا بل او جبر او اختيا ر څر ګند يږي.

ددې ځا ی څخه دا هم څر ګند يږي کله چې ذهن خپل الستيکيت په نسبي لحا ظ له لاسه ور کوي ، ورو ورو متحجر او پدې لوري يې عطا لت زيا تيږي نو داددې دليل هم کيدلی شي چې په ذهن کې يو بل ډول حرکت هم موجود دې چی په ذهن کې د ما ديت د کمي او کيفي تنوع د ترسب او تغير د حر کت په نا مه يا ديدلې شي. په همدې علت ويلې شو چې په ذهن کې د کمي تغيرا تو بدلون په کيفي تحولا تو با ندې چې د ديا لکتيک اسا سي عمو مي قا نون ګڼل کيږي هم تحقق مومي. نو دفکري عطا لت او فکري استقراريت تغير پخپله د فکري ما ديت د تغير مستلزم دې او دا بيا په خپل وار د ذهن په ما ديت دلا لت کوي.

د پورتني بحث څخه دا سې معلو ميږي چې ذهن غير ما دي نه دې. که چيرې غيری ما دی وای نو هغه به تل الستيکی هم وای او هر وخت به ځوا ن ، تحول غوښتونکی او تل به ئي د اجتما عی شرا يطو د تحول سره سم تحول کولی نو څرنګه چی هيڅ ذهن پورتنی امکا نا ت نه لری هغه غير ما دی هم نه شو منلی.

څرنګه چی متحجر فکر دزړی پديدی په حيث با يد د متحول او ځوان فکر په وړاندی تسليمۍ ته غا ړه کښيږدی. خو دا کا ر دفکری تحجر د جبر له مخی په خو ښۍ سره نشی منلې.

نو ځکه د خپلې بقا په خا طر د مقتدر حريف په وړا ندې د حيلې او انحرا فا تو دلارې مخ ته ځي. زاړه فکرونه په دا سې پړاو کې که دقدرت خا وند وي ، په مطلق العنا نيت اتکا کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کمزورۍ په صورت کې د ما یوسۍ او تدریجي فکري مرګ ګنج ته پنا وړي.

باید ووایم چې پورته ذکر شوې موضوع د اجتماعي شعور او ذهن په باب هم صدق کوي. سره لدې چې په ټولنه کې نوې تحول خوښونکي قوتونه تل په نمو او هغوی تل د نوو شرایطو سره په هر لحاظ د موجوده وضعې تحول او بدلول غواړي او بیا هم ټولنیز شعور د یوې مفکورې، نظر او ایدیولوژۍ په چوکاټ کې خپل د تقبل او منلو پخواني خواص له لاسه ورکوي او په هغه دینامیزم سره چې یې تر لاسه کړې دې غواړي د خپل تحکم په لور وړاندې ولاړ شي او لکه څرنګه چې ورته مخکې اشاره وشوه دا چې د نوو قواوو په مقابل کې ورته د استدلال او منطق توان نه دي پاتې په فکري تحجر، د ګم او مطلق العنانیت اتکا کوي او طبیعي ده چې د خپلې بقا د پاره هر ډول انحراف روا ګڼي او په دې ساده حقیقت نه غواړي ځان پوه کړي، دا چې سل او زر یې زړه پدیده ګڼلې او س یې د خپل زړښت وخت هم را رسیدلی دی، تاریخ ددی شاهد دی، داسې نظریات او مفکورې که په مذهبي او یا ایدیولوژیکي ساحو کې وې او که د اجتماعي اقتصادي نظامونو په چوکاټ کې تل یې خپل مترقي خصلت د لاسه ورکړې او د مارکس په اصطلاح د نوو تحول خوښونکو قوتونو لپاره ځولنی ګرځیدلې دي.

کمونیستانو خپله ایدیولوژي «علمي کمونیزم» د تل لپاره مترقي ایدیولوژي ګڼله خو له ډیره بده مرغه د ژوند په ټولو سطوحو او اړخونو کې یې ډیر سطحي او دګماتیک کړه وړه درلودل، کارل مارکس خو ویلي وو چې پاک ارمانونه د پاکو

لارو او پاکو هلوځلو په واسطه تر لاسه کیدلې شي. لیکن په اصطلاح کمونستانو د پاکو شعارونو د پردې لاندې ډیر ناپاک نیتونه لرل او پالل. دوی په هیڅ وجه د دغه ارزښتونو او معیارونو جوګه نه وو او د همدغه بې ارزښتۍ او دګماتیزم په ترګمۍ کې د تاریخ کندې ته ولویدل.

کپیټالیزم چې لا پخوا زړه پدیده وه او د تاریخ ټولې بدنامۍ، ظلم، ناروا، چورو چپاول د دوی په هویت ثبت دي او د ټولو اولسونو شتمنۍ یې غصب کړې او په یویشتمه سلیزه کې ئې نړۍ د قطعي نابودۍ د ناورین سره مخامخ کړې، نړیوال امپریالیزم هم نن فکري تحجر په ټپو ړوند کړې او د اُتالیتاریستي حرص او آز له مخې د نابودۍ په څنډه ولاړ، زوال ئې حتمي او ورپسي قدم به یې د نابودۍ کندې ته ولیدل وي !!!

همداسې که مونږ د احساس او شعور دیالکتیک په نظر کې ونیسو او فرض کړو چې احساس مادي او شعور غیر مادي دي پرته لدې چې ددې موضوع جبر او اختیار او دهغې مختلف دیالکتیکي جوانب وڅیړو کفایت کوي فقط یو سوال مطرح کړو:

په څه ډول او کومه وسیله دیوې مادي پدیدې ارتباط د یوې غیر مادي پدیدې سره ټینګیدلی شي؟ ایا هغه پل چې ددې دواړو پدیدو په منځ کې پروت دي، او یا هغه غوټه چې دا دواړو پدیدې سره تړي او د هغې په منځ کې دیالکتیکي علت او معلول منځ ته را وړي تصور کیدلې شي؟ او که څوک یې تصور کولی شي په څه ډول؟ هغه پیوند چې ددې پدیدو په منځ کې واقع دي د مادیت او که غیر مادیت په خټه لیم شویدي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينيت او ذهنيت د ديا لکتيک په رسا له کې دې موضوع ته اشا ره شوي چې احسا س شعور منځ ته را وړي او شعور احسا س تحريک کولې شي، پرته لدې چې عيني خا رجي عارض مو جود اوسي.

نو که مونږ دا ومنو چې احساس ما دي او شعور غير ما دي دې دا با يد هم ومنو کله چې احساس په شعور بد ليږي دا مفهوم لري چې ما ده له منځه ځي او کله چې شعور په احسا س بدليږي نو د هيڅ څخه ما ده منځ ته را ځي. حا ل دا چې د ما دې دبقا د عا م قا نون له مخې مونږ پو هيږو چې ما ده نه له منځه ځي او نه دهيڅ شي څخه منځ ته را تلای شي نو ځکه ويلې شو چې د احسا س او شعور د يا لکتيک او متقا بل جبر او اختيا ر هم د دوه اړخيز ما ديت مستلزم او ښکا رندوی دې. دبلې خوا پو هيږو چې هر انسا ن مختلف روحي حالتونه لري او بيا هغه شيبه په شيبه بد ليږي. اول با يد دا سې سوال مطرح شي ، کله چې شعور غير ما دي اوسې نو په څه ډول دا مختلف روحي حا لتونه منځ ته را ځي؟ ښا يي وويل شي دا تغيرات په مغز کي پيښيږي او دهرې روحي وضعې مطا بق مغز هم يو خا ص حا لت ځا ن ته غوره کوي. زه هم دا منم خو د نه منلو اود پوښتني مسئله دا ده چې د مغز دا خا ص حا لتونه څرنګه په يو غير ما دي محيط کې په مختلف ډول انعکاس پيدا کوي او کوم ډول تعا ملات په کومو تعا ملاتو بد ليږي چې دا سې مختلف روحي حا لتونه منځ ته را وړي؟ يا که دا سې يوه مسئله مطرح کړو ، يو تن خپله يوه ډيره ترخه پخوا نۍ خا طره په فکر کې را ګرځوې د مسا ل په توګه د مو ټر ټکر ، مرمۍ خوړل يا د ګوتي د پريکولو ترخه خا طره را يا دوې.دفعتاً په خپله سينه يا بله کوم مربوطه عضو کې

ددرد احسا س کوي .نو بيا با يد دا سې سوا ل مطرح شي چې په څه ډول دغه غير ما دي روحي خا طرې ما دي مغز متأ ثر او هغه په سينه يا بله مربوطه عضوه کې درد پيدا کړ ؟ په څه ډول غير ما دي خا طره په ما دي پروسه ، احسا س او عمل با ندی بدليدلې شي ؟

دا سی ډير زيا ت قضا يا او مسا ئل مطرح کيدلې شي چې په هغې کې لږ څه تعمق مونږ او تا سې پدې متيقن کولې شي او با يد مو متيقن کړي چې د ما ديت او غير ما ديت پيوند هيڅکله جوش نشي خوړلې. ما ده دما دې څخه متأ ثره کيدلې او يا بله ما ده متأ ثره کولې شي. دما دې خواص ، دما دې مو جو ديت ،مختلف شکلونه يوازې او يوازې کيدلې شي ، چې ما دي اوسي ، پدې با يد معتقد او متيقن اوسو او له همدې زاوئي او ليد لارې له مخې دا مسا يل وڅيړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک

په فلسفي ادبیاتو کې د ایدیالیزم او ماتریالیزم او ایدیالیستي او ماتیالیستي دیالکتیک مفاهیم ترننۍ ورځې پورې مروج او ډېرو مولفانو په لیکنو کې لیدل کیږي. که څه مخکې له مارکس، انګلیس او لینن څخه وو او که وروسته له هغوی، څخه هر یوه د پورتنیو مفاهیمو په منځ کې فارقه حدودو او پولو ته قایل وو او نن هم قایل دي. یا په بل عبارت دغه دواړه مفاهیم د دوی په نظر د تاریخي پدیدو په حیث په مختلفو تاریخي دورو کې د متضاد متقابل موقف او تناسب څخه برخوردار وو.

مخکې له دې چې د نوموړو پدیدو د ماهیت او محتوا او د هغې په منځ کې د تباین او تفریق په مسئله په مشخص ډول بحث وکړو غواړم ووایم چې دیالکتیک د ابدي او لایتناهي عیني پروسې په څیر تل جریان لري او په ذهنیتونو کې یې ترننۍ ورځې پورې د مختلفو مفاهیمو، مقولو، قوانینو، علومو او پدیدو په حیث انعکاس او تبارز موندلی دی. دیالکتیک عامه او کلي سراسري پروسه ده. د هغې څخه که غیر حیه جهان دی که نباتات، حیوانات، انسان او که مافوق انساني

ټولني یا موجودات (که چیرې موجود اوسي) د هغوی د ترکیب او تکامل په تناسب برداشت، احساس، ادراک او د هغې څخه په لوړه سویه پیچلې معرفتي او پذیرشي پروسې او انعکاس صورت نیسي.

که چیرې په تیره لنډه تاریخي دوره کې په بشري ذهن کې د دیالکتیکي پروسو انعکاس، پذیرش او ادراک ته نظر واچوو، وینو چې په لمړنیو پړاونو کې انسان ناخودآګاه د خپل ماحول سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او پرته له دې چې هغه تعریف کړي په شکل د اشکالو سره نوموړو دیالکتیکي پروسو د هغوی په ذهنیتونو کې انعکاس پیداکاوه.

هغوی د ورځني پراتیک او علمي دیالکتیک په نتیجه کې کرار کرار د انتزاعي فکرونو او دیالکتیکي تیورۍ خاوندان شول. منفرد ځیزونه او پدیدې د ماضي، حال او استقبال او همداسې د خپل ماحول او چاپیریال سره په ارتباط کې څیړل شروع شول. دیالکتیک هم له یوې ورځې څخه بلې ته په الفاظو مقولو او داسې نورو مفاهیمو په څیر د اشخاصو او ټولنو د دیالکتیکي درک په تناسب تبارز مونده. پخواني یوناني پوه هراکلیت پرته له دې چې هغه په کوم نامه یاد کړي دغه دیالکتیکي واقعیت درک او اظهار کړ چې: «په نړۍ کې هر څه تغیر مومي او د دغې تغیر انګیزه په دې کې ده چې د نوموړو پدیدو خواص د هغوی په اضدادو باندې څه ډول بدلیږي. مونږ د یوه ګل بوی دوه واري نه شو بویولی.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلام، ۳۲ مخ).

د لومړۍ ځل لپاره چې د دیالکتیک مفهوم منځ ته راغې د سوال او ځواب په له لارې په خبرو کې برلاسې او قدرت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا سې د مفاهیمو او اشیا وو د طبقه بندۍ فن او مهارت ته ویل کیده.

زینون، ارسطو او افلاطون هم پخپل وار سره په دیالکتیکی مفاهیمو کی نسبي تسلسل او ترتیب منځ ته راوړ.(همغه ځای. ۳۶، ۴۶ او ۶۰ مخونه).

په اتلسمه میلا دی پیړۍ کې د ډیروپوهانو په لیکنو کې او ځیني دیالکتیکي مقولي او قوانین په جلا توګه تعریف او هڅه یي کیدله هغې ته د یوه سیستم او تیورۍ په څیر تشکل ورکړي.

هیګل نوموړې هدف د «اکمال» درجې ته ورساوه. یعني دا چې هیګل دیالکتیک او د دیالکتیک ترټولو اساسې قوانین تعریف او ځیني نورعام قوانین یي البته د شعور او مطلق عقل په ساحه کې دجفتو مقولو په حیث فورمولبندي کړل. هګل د عیني ایدیالیست په حیث فکر کاوه چې د مطلقي ایده د تکامل مراحل یي په ایدیالیستي دیالکتیکي قوانینو کي طبقه بندي کړیدي. حال دا چې هغه نا خود اګاه دذهنیت دمادي قانونمند تاثیر لاندي ماتیریالیستي دیالکتیکي قوانین په تخیلي بڼه فورمولبندي کړي وو.

باید وویل شی چی په افغانستان، چین هند او ایران کې هم له ډیر پخوا څخه ځیني پوهانو لکه البیروني، فارابي، ابن سینا، ابن رشد، کنفوسیوس او ډیرو نورو پخپلو لیکونو او اثارو کې ماتیریالیستي دیالکتیکي قوانین او مفاهیم څرګند کړي او دخپل چاپیریال او پیښو سره یي دیالکتیکي کړه وړه درلودل.

پدې څو محدودو کرښو کې نشي کیدلې د دیالکتیک تا

ریخچه یا تکاملي پروسه توضیح یا تشریح شي. خو دومره باید وویل شي چې ماده تل موجوده وه او وي به او دیالکتیک د هغې د موجودیت یو اځینې شکل او وجدي حالت ته ویل کیږي. خو د ابتدا څخه د ما دې د دیالکتیک سره د انسان د ذهنیت د ادراک غوښتي په لازمه اندازه نوی تړل شوې. نو ځکه یي په مفاهیمو مقولو او قوانینو کې تبارز هم نه شو کولې او هر افهام او ادراک که ځانګړې دي او که ټولنیز په ذهني خته کې د بیوپسیکولوژیکي او نورو فاکتورونو په څیر تمرکز او تجمع پیدا کوله ترڅو پدې باب د فکري تراوش پوتنسیال ته ورسیده. ځینی وخت داسې هم کیدلې شول چې خام فکرونه د ناقصو نظریا تو په څیر یا قسماً او یا په کاذب ډول یوه دیالکتیکي پروسه تمثیل او یا څرګنده کړي. د مثال په توګه له پخوا څخه هم ماده موجوده وه او هم دیالکتیک. خو ځینو کسانو ماده یوا ځې په میخانیکي او میتافزیکيې حالت او عدم ارتباط او تغیر کې لیدله او وینی یي او ځینې نور بیا دا ټول تبدلات، تحولات، ارتباطات، او تغیر په هیڅ کې ویني او دې ساده مسئلي ته نه ځیر کیږي چې د څه شي تبدیل په څه شي؟ هیڅ څرنګه بل هیڅ ته تحول او تقرب کولې شي؟ او که یي کولې شي ددې تحول معیار او مقیاس به څه وي؟ د یوه هیڅ د نورو هیڅ سره د ارتباط او اړیکو وسیله په څه ډول پوهیدې شو؟ دا او داسې نور نظریات د خام او ناقص تفکر محصول ګڼل کیدې شي او په اصطلاح ناقص فکر دې چې دوریځو څخه اوبه ا ن جوړوي او یا په بل عبارت سره وو ایم سره ددې چې هم ماتریالیزم او هم دیالکتیک موجود وو، بیا هم ځیني پوهان د مړی ما دې غلا مان وو او په هغی کې یي دیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکتيک نشو ليدلې. ځنې نور چې بيا ايدياليستان هم وو د عينې مسائلو سره يې ديالکتيکي برخورد درلود او لکه چې پورته ورته اشاره وشوه داسې فکر يې کاوه چې د جهاني روح، مطلق عقل او داسې نورو مسايلو مراحل يې د ديالکتيکي تسلسل او قوانينو په چوکاټ کې ځای پر ځای کړي او پدې توګه يې هڅه کوله عيني واقيعتونه او قوانين د کاذبو مسايلو او مفکورو د اثبات د پاره وسيله وګرځوي. هيګل ديالکتيک يوازې د مطلق عقل د تکامل د پړاوونو د هارمونيزم محصول او مولود ګاڼه.

پدې ډول ماديت او ديالکتيک تر ډيره وخته پورې د بشريت په ذهن کې په منفرد شکل سره ژوند کاوه. تر څو چې مارکس او انګلس وکولې شول د لومړي ځل لپاره ديالکتيک او ماديت د اوهام پرستۍ او کاذبو نظرياتو څخه وباسي او د فيرباخ ماترياليزم اد هګل ديالکتيک سره په ارګانيک ډول يو ځای کړي. دوی هڅه وکړه د دغه قوانينو څخه په استفادي سره په ټولنيزو، اقتصادي او نورو مسائلو لکه په روسيه کې د سوسياليستي انقلاب د بري، د شوروي ټولني د جوړيدو او په شرقي اروپا کې د نړيوال سوسياليستي نظام په جوړيدو کې تري ګټه واخلي. خو ددي ټولو خبرو سره سره، څرنګه چې دوی د ټولنيزو او شعوري پديدو په هکله لا ايداليست پاتې وو او د دغه پديدو د عيني قوانينو څخه بې خبره وو، په همدي علت يې نهايې پريکړي او نتايج په واقعيتونو نه وو ولاړ او دغه لوي نړيوال نظام ونړيده.

د پورتنی لنډی يادونې څخه منظور دا وو چې يو وخت ټولې پديدي په جدا ګانه او منفرد ډول درک کيدلي او د ضرورت له

مخې د هغويی سره لازم برخورد کيده. خبري چې د انسانانو تر منځ د مفاهمي او ارتباط اسانه طريقه وه د انسانانو ديالکتيکي ارتباط هم تر هرڅه د مخه د خبرو په ورشو کې ټينګ او د معاشرت پدي ساحه کي يو پربل باندي د برلاسي بازار تود شو. که څه هم د انساني ټولنې د ابتدايي مناسباتو څخه پرته د نورو پديدو ديالکتيکي ارتباطاتو درک اسانه کار نه وو خو بيا هم انسانان د مادي ژوند سره بې ميني پاتي کيدلي نه شول او د معاشرت او ارتباط په ترڅ کې يې خپل متقابل اړيکي درک کړي او له ډير پخوا څخه ځينو پخوانيو هوښيارانو پخپل وار سره همغسې چې وو ځيني ديالکتيکي څرګندوني کړيدی او پخپلو نظرياتو کی يې هغي ته انعکاس ورکړيدې.

د اتلسمې پيړۍ څخه را پدی خوا ديوې خوا علم او تخنيک ډير پرمخ ولاړل. انسان مجبور وو په ټولنيز او طبيعي لحاظ سره خپل متقابل ديالکتيکي ارتباطات په عملي او نظري توګه د خپل چاپيريال سره پراخه کړې، طبعاً نو موړو افکارو په ذهنيتو کې هم انعکاس پيدا کوو. د بلې خوا څرنګه چې بشري ټولنو په عمومي توګه د عقيدي له مخی په مذهبی او ايدياليستي ايډيالونو او موازينو اتکاء درلودله د لومړي ځل لپاره د ايدياليستي ديالکتيک مفکوره رامنځته شوه. حال دا چې ايدياليستي ايدیالونه د انسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدرنو ځکه يې په معرفت هم قادر نه دي. زما په نظر ديالکتيک د مادي هغه وجدي حالت دي چې د هغې په ابدي ديناميزم دلالت کوي او په بې شميره قوانينو، مقولو او علومو سره افاده کيدلي شي. خداي دا لوی جهان مادي او قانونمند پيدا کړيدي. ماده او ديالکتيک يو تربله لازم او ملزوم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان په معرفت مسخر ګرځیدلي دي . غیر مادي جهان ،قانونمندي ،خلقتونه اصلاً وجود نلري او که وجود هم ولري نو انسان د هغي په معرفت قادر نشي ګڼل کیدلي .

کله چي مو دیا لکتیک پدی ډول تعریف کړ. نو پخپله په دیالکتیک کي ایدیا لیزم ته ځای نه پاتی کیږي. او د ایدیالیستي دیا لکتیک مفهوم یوا زي کیدلي شي د نسبي مفهوم په حیث د فا رقه فا کتور په څیر استعما ل شي. خو ښه به دا وي چی د دیا لکتیک د کلمي په څنګ کي په هیڅ صورت سره د ایدیا لیزم کلمه استعما ل نه شي.

کله چي دیا لکتیک د مادي موجودیت دټولو اشکا لو متحول، متغیر او متکامل دینا میک حالت ته ویل کیږي . دیالکتیک د مادي دابدي دینامیزم بهترینه افاده او مسميَ بهِ نوم ګڼلي شو . څرنګه چي دینامیزم دمادي خصلت دي .نو ځکه ماده پرته له دیالکتیک اودیالکتیک پرته له مادي وجود نشي لرلي.

پدي صورت کي نو دهیکل او د هغه څخه دمخه ایدیا لیستی پوهانو دیا لکتیک څه وو او په څه ډول اید یا لیستی نظر یا ت په دیا لکتیکی تسلسل او شکل کي ځا یدلي او یا د دیا لکتیکي منطق د قوا نینو او مقولو دلاری توضیح کیدلي شي ؟. حقیقت دا دي کوم شي چي وجود و نلري هلته دیا لکتیک هم وجود نشي لرلي اوداید یا لیستی دیالکتیک مفهوم هم پوچ او بی معنا دي چي تر او سه پوري ځیني مفا هیم وو چي ابتدا یي ما دي منبع یي نلرلي او په دیا لکتیکي چو کاټ کي ځای په ځا ی شوي دي. علت یي دادي چي هر غیر ما دي مفهوم او تصور دهرڅه دمخه مشخص ذهنیت دي او هر

مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي .او په هر عیني واقعیت کي دیالکتیک وجود لري .دغه پوهانو فکرکړي چي ګوندي العیاذ با الله دخدای دذات او صفاتو دیالکتیک یي کشف او توضیح کړي یا د مطلقي ایده ، مطلق عقل ، جهانی روح او داسي نور ... خو په حقیقت کي هغوی، دخپلو ذهني پروسو د دیالکتیک بیان کړیدي .حال داچي انسان د تل لپاره دخدای دپیژندني او توصیف څخه عاجز دي. شک نشته چي مارکس د هګل دایدیالیستي دیالکتیک په مقابل کي دماتریا لیستي دیالکتیک تیوري طرحه کړه خو دشعوري او ټولنیزو پدیدو په هکله ټول ماتریالیستان تر اوسه هم ایدیالست پاتي شوي او تاریخي ماتریالیزم یي ددیالکتیکي ماتریالیزم څخه جدا کړ حال داچي په تاریخ کي دیالکتیک او په دیالکتیک کي تاریخ وجود لري .

ما تیر یا لیستی د یا لکتیک د خپلی حکمروا یي او قلمرو څخه خا رج هیڅ ډول ما دي ورشو ګا ني او محدودي په رسمیت نه پیژني او زما په نظر نه کله چیري دا سي ورشو ګا ني وجود لر لي شي.

دیا لکتیک کلي اوعا م مفهو م دي په خپله حکمروا یي کي هیڅ ډول تجزیه او ملوک الطوایفي هم نه مني.

ما ده یوا زي په د یا لکتیکي شکل کي و جود لرلي شي او دیا لکتیک هم یوا زي او په قطعي شکل سره یوا زي په ما ده کي تبا رز کولي شي. په همدي دلیل د اید یا لیستي دیا لکتیک مفهوم او یا د ما تیر یا لیستي دیا لکتیک څخه د تا ریخی ما تیر یا لیزم مفا هیم تفریقول درست نه بریښي البته په نسبي لحا ظ د فلسفي د دیا لکتیک او یا دهغي څخه هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشخص ډول په نورو علمي ساحو کې د دیالکتیکي مفاهیمو او
اصطلاحاتو د ضرورت په صورت کې او یا د موضوع د زیاتې
توضیح او یا تشخیص په خاطر او یا بالاخره پدې خاطر کله
چې ضرورت نه وي موضوع په زیات عمق او ابعادو سره مطر
ح بحث شي او یا کله چې مطلوب لوستونکي یا اوریدونکي په
ټولو ابعادو او عمق سره د موضوع د فهم قدرت ونلري. کیدلې
شي ځینې داسې اصطلاحات استعمال شي خو دا په هیڅ
صورت دا مانا نه لري چې دا یو تربله جدا او غیر مرتبط بحثو
نه دي. دیالکتیک باید په همدې عمق او ابعادو سره و پو
هیږو او په همدې چوکاټ کې د مسائلو سره برخورد وشي.

۲۴-۱۱-۱۳۶۳

شعور او لا شعور

شعور او لا شعور که ظاهراً یو له بله سره متضاد دیالکتیکي مفاهیم جوړوي، خو په حقیقت کې د همدغه پدیدو او خلقتونو د اطلاعاتي او معلوماتي، کیفیتاً او ماهیتاً متفاوتو محرکاتو او تمبوني د ځنځیري همغې یوې سلسلې څخه بل څه نه دي، چې یو ځل بیا د همدغه پدیدو او خلقتونو د اګاهۍ او شعور متفاوتې لوړې او ټیټې کچې، معیارونه او محک څرګندوي. لا شعور ته تحت الشعور یا فوق الشعور هم ویل کیدی شي. مشکله ده په دې باره کې د پدیدو او خلقتونو د احساس او ادراک د کهترۍ او مهترۍ، برترۍ او بد ترۍ معیارونه او رجحان درجه بندي او تمیز کړل شي.

نو موړی مفاهیم تل نسبي ماهیت لري او زما په نظر هر پلو، اړخ او ساحه کې، د همغې پدیدې او خلقت چې په کې متحسسه او مدرکه ده د برترۍ او امتیاز څرګندوی ده. کله چې د شعور او لا شعور کلمه مونږ په ژبه راوړو، سملاسي باید دا سوال هم ورسره پیدا شي چې د چا او څه شعور د چا او څه د لا شعورۍ په نسبت او یا بر خلاف. یوازې پدې صورت کې به مونږ ددې مفاهیمو سره علمي او سم برخورد کړې اوسي. که چیرې د شعور او لا شعور د مفاهیمو او سنې لفظي مناسبت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی د ماهیوي عینیت سره صحیح او معیاري قبول کړو ځیني لاندی موضوعګاني د یا دونې وړ بلل کیږي.

په پخوانیو لیکنو کی ورته اشاره وشوه چی هر شعور دانعکاساتو او احساساتو د ټاکلي کمپلکس څخه عبارت دې چې په نسبی ډول عیني واقیعتونه منعکس کوي او په مختلفو مادي واحدونو کی حقایق په متفاوت ډول پرته له دې چې کوم اړخ ته امتیاز قایل شو ،څرګند یږی.

ماده او شعور یو تر بله د یالکتیکی علت او معلول تشکیلوی او یو تر بله سره نه شلیدونکي اړیکي لري. دا ساده یا دونه ددې لپاره پوخ دلیل کیدلې شي ، ووایو چې شعور د خپل مادي واحد په نسبت له خارجه څخه کومه وارده شوې پدیده او حالت ندي بلکه پخپله د مادې د تکامل په پروسه کې دهغې دوجدي حالت سره متناسب او د خداي د مقضي الامر ارادي او لوي علم د قانونمندیو په بناٌ، یوتر بله لازم ملزوم او علت او معلول جوړوي . شعور په حقیقت کی د هر مادې واحد د مادی موجودیت د لحظوي بدلیدونکي وجدي حالت ،کلی ترین شکل یا په بل عبارت د هغه د دیالکتیکي عمومی حالت او وجد محصله ګڼل کیږی. یا که لا په څرګنده او ساده ډول وویل شي ، هر ټاکلی شعور یوا ځې د ټاکلي مادي واحد د ټاکلي دیالکتیک په نتیجه کې منځ ته را ځي. دیالکتیک د مادي هغه مسما بهِ نوم دي چې دهغې په ځانګړې ابدي دینامیزم دلالت کوي (ډاکتر صاحب شاولي پدي نظر دي چي دنوم پرځاي خاصیت ولیکل شي، خو زما په عقیده دیالکتیک خاصیت نه بلکه د مادې « هر مادي واحد ،پدیدي او خلقت» بالذاتهِ بنیادي جدا نا پذیره وجدي حالت څخه عبارت دي

،چي د مادي موجودیت د بناً مسبب او اساسي علت ګڼل کیږي ، نو مونږ هم معمولاً هر وخت د مادي واحدونو ماهیتونه نه افاده کوي ،نو ځکه ما مسما بهِ نوم لیکلې ، یعني اوصاف ندي بلکه ماهیت او سُبستانسیون دي ، یعني همدغه مادي واحد د همدغه مشخص وجدي حالت په بناء وجود لري او که چیري دغه وجدي حالت بدلیږي نو موږې مادي واحد په دغه کمیت او کیفیت نشي پاتي کیدلي .نو ځکه ښه به داوي چي نوم (یعني مسمي بهِ نوم) ورته ووایو ځکه چي ټاکلي نه بدلیدونکي حالت افاَده کوي او خواص کیدلي شي تغیر پیدا کړي خو د موجوده مادي واحد ماهیت تغیر ونه کړي. د خواصو په تغیر سره اصل شئ او پدیده له منځه نه ځی لکن د ماهیت په تغیر سره اصل شئ په پخواني حالت نه پاتیږي او بل حالت غوره کوي .

زه د محترم ډاکتر صاحب د نیوکي او ارزوني سره ځکه موافق یم چې تر اوسه پورې مروجې تیوري ګاني همدا ډول حکم کوي. یعني پوهان شعور د هغه نسبي متکامل خلقت چي مرکزي عصبي سیستم او عقل ولري یعني د انسان د مغز او مرکزي عصبي سیستم خاصیت بولي .دا تیوري ګاني د مادي واحدونو او خلقتونو د مادي جوړښت د ماهیت او سوبستانسیون په بناء نه بلکه په تخیلي او تصوري ډول رامنځته شوي او د واقعیتونو سره هیڅ ارتباط او اړیکي نلري.

په همدي علت د « عینیت فلسفې »نظریاتي تیوریکي لید لورې د واقعیتونو په بناء ټولو نظریاتي علمي ، فلسفي ټولنو او مکتبونو ته د نوي فورمولبندیو وړاندیز کوي او پخپله یي هم د دغه حقایقو او واقعیتونو له مخې د علمي او فلسفي قضایاوو او مسایلو څیړنه پیل کړې ده .

د شعور په هکله له ډیر پخوا څخه هوښیارانو ډیری لیکنې کړیدي ،چې دهغه وختونو د شعور د سطحې د لوړوالي او دهغوی د فردي ذکاوت او تجسس ښکارندوی دي . لکن دلاشعور په باره کې زمانه کومه مشخصه فورمولبندي او څیړنه په سترګو شوي او نه د شعور په کنډه کې د تش په نامه توازن په خاطر د لاشعور کلمه ، پرته له دې چې توضیح ، تفسیر او فورمولبندي شي او یا یې په ضرورت بحث وشي ، په بې مفهومه او کور کورانه ډول راوړل شویده . دمخه مونږ د شعور او لاشعور د ځانګړو مفاهیمو دافادې ، فورمولبندۍ، دیالکتیک ، ضرورت او اهمیت په اړه پوره مطالب وړاندې کړي ، همدغه مسًله مو د قضاء او قدر د خدایي علم د عام قانون له مخې، د انساني ذهني فلسفي خلف علم د اساسي مسًلې او دخپل معبود سره د انسان دخلف په حیث دارتباط د یوځینۍ لارې او چارې په توګه فور مولبندي کړې ده. په راتلونکي کې به هم ټول فلسفي مسایل د همدغه لید لوري او نظریاتي عقیدې له مخې فور مولبندي او څیړل کیږي. په دې باره کې ، په پخوانیو نظر یا تو با ندی ،د اوس لپاره ،زه نه غواړم بحث وکړم ځکه چې په دا سې کو چنیو رسا لو کې د هغې څیړنه ممکنه نه ده ،خو دومره با ید حتماً ووایم چې په پخوا زما نو کې ددې مو ضوع سره په عمومي تو ګه علمي کره وړه نه کیدل او اکثراً په فردي تخیلاتو ،پوهه او ذکاوت ډېره لګول کیدله او حقا یقیو اځې دنا دره دانو په څیر دځیني پوهانو په لیکنو کې میندل کیدلې او یو اځې د ژور وفکرونو خا وندا نو او دقیق څیړونکو لخوا ممکنه ده د عینیت دفلسفې د نوي نظریاتي لید لوري په مرسته د علمي مقولو ، قوانینو او تیوریو په بنه فورمولبندي

شي.

هغه وخت چې مارکس او انګلیس د نوی نړۍ لید په توګه ماتیریالیزم او د یالکتیک په ارګانیک ډول سره یوځای کړل ، ددغه ډول تیوریود جوړښت امکانات متصور وو او کیدلای شو ل دټولو پدیدو او په هغه جمله کې، د شعوري او لا شعوري پدیدو او دهغوی د دیالکتیک سره د علمي کره وړو لاره جوړه او دټولو مسایلو څیړنه یواځې په نسبي علمي قانونمند ډول پیل شوي وای. خو څرنګه چې هغوی دشعور او ټولنیزو پدیدو په برخه کې ایدیالیست پاتې شوي وؤ او هغوی ونه کړای شول ټولنیزي پدیدي او شعوري مسایل دپخواني تخیلاتو او تصوراتو څخه راوباسي اوهمغه پخواني زاړه کره وړه ورسره کیدلنو ځکه دغه ډول توقع کول ترې هم په نا امیدۍ بدله شوه . په ظاهر کې منل شوې وه چې ګوندې دمسایلو او قضایاوو سره به علمي کره وړه کیږي خو په حقیقت کې دټولو مسایلو سره په پخواني زاړه تخیلي غیر علمي او خرافاتي کره وړه لا تراوسه دوام لري . دوی شعور او ټولنیزي پدیدي یواځې دمادي پورې مربوطې ګڼي خو دمادیت څخه یې منکر دي ، اوس پخپله فکر کولې شو چې څه ډول دوی مادي او غیر مادي (معنوي)جهانونه د یوې قانونمندۍ لاندې راوستلې شي ، کوم یو چې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې خدای په عالم الاسباب کې یواځې دمادي قوانینو په بنه د انسان او نورو مخلوقاتو لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي. پدې باره کې د عینیت فلسفې نظر له پخوا څرګند دې چې «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني وا قیعت دي». کله چې مو ذهنیت او شعور د عیني وا قیعت په څیر و منل نو په هغې کې دد یالکتیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودیت منل هم حتمي دي . پخوا دا خبره هم مونږ منلي وه چي مطلقه بي شعوره او مطلقه باشعوره ماده هم وجود نلري او شعور او لا شعور د دیالکتیکي تقابل په حیث د هر مادي واحد نه شلیدونکي وجدي حالت ګڼل کیږي . کله چي شعور او لاشعور د هر مادي واحد جز لا یتجزا او په ذهن او شعور کي دیا لکتیک هم وجود لري نو دا خبره هم باید ومنو چي په هر مادي واحد کي د شعور او لاشعور دیالکتیک شته او په دغه پروسه کي شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلي چي د وحي ،الهام ،شپږم حس او دا سي نورو نامرئي اګاهیو او شعوري پروسو سرچینه هم د همدغه منبع او مناسباتو زیږنده ګڼل کیږي . په نتیجه کی ویلی شو چی د خارجی عینیت څخه پرته پخپله د ذهنی ختهی او شعور دا خلی دیا لکتیک هم د موجوده شعور د تغیر او دنو یو شعوری پرو سو د منځ ته را تلو باعث ګرځی .او د شعور او لا شعور ټول موضوعات باید د همدغه زاویې دلیدلاري له مخي و څیړل شي. دا چې ذهن د داخلي دیالکتیک دادلون بدلون ، یو ذهن په بل ذهن او یا کوم خارجي عینیت په ذهن کې انعکاس مومي فکر کوم په عمومی ډول د شعور منځ ته را تلو او پیدا کید و په تخنیک کې به ډیر تو پیر نه وي موجود او په واقعیت کې شعوري پروسي د انعکا سا تو د دیا لکتیکي ارګانیک کامپلکس د ترکیب څخه عبارت دې او کوم خاص ماهیوي تفاوت پکي متصور ندې.انساني شعوري مقدرات د انساني اختیاراتو په کچه ، په خدایي نظام کې ، انساني خود سري رامنځته کوي او په حقیقت کې شیطاني قوتونه د خپلو شخصي ګټو په خاطر دغه لوی جهاني نظام ړنګول غواړي .پوښتني پیدا کیږي:ایا دوی دا حق لري ؟

ایا د حق ، عدالت او انصاف پلوي قوتونه دا حق لري ، دوی ته د دغه کار اجازه ورکړي ؟ خو لاشعوري پروسې چې د خدای د مقضي ارادې او د خدای د لوی علم د عامې قانونمندی له مخې، ددې لوی جهان ارګانیک تناسب همغسې لکه چی پخوا ورته اشا ره وشوه شعور او لا شعور د هر ما دی وا حد ظاهراً دوه متضا د خو په حقیقت کې واحد دیا لکتیکي اړخونه تشکیلوی او هیڅ ما دي وا حد مونږ په اصطلاح پرته له دا سې دیا لکتیکی تضا د څخه نشو میندلې .ددې سره سره هم مونږ په ډیرو لیکنو کی وینو چی شعور یوا ځی د مغز زیږنده ګڼل کیږی او یواځې او یوا ځې شعور د همدغې متکا ملې ما دي خاصه بولي .زه پدي عقیده یم چي انسان او بل هر مادی واحد د مختلفو داخلي او خارجي قواوو د تاثیر څخه متحسس او متأثردي .دغه قواوي په هر مادي واحد کي د خپل تأثیر معین او مشخص مرکزونه لري او د هغوی د فاکتورونو دویکتورونو محصله د خپلو خپلو مرکزونو څخه تیریږي ،خو دا هیڅکله ددي معني نلري چي ګوندي د احساس او درک موٌثریت یواځي په دغه مرکزونو کي وجود لري . پدي جمله کي د شعوري اوفکري تأثیراتو او تأثراتو دویکتورونو محصله هم شک نشته چي د ذهني شعوري مرکز یعني انساني دماغ څخه تیریږي .پدي صورت کي هم هیڅکله دا ددي معني نلري چي ګوندي دانسان په وجود کي یواځینی متحسسه او مدرکه ماده دانسان مغز دي . دانسان مغز هم پخپله د شعور اولاشعور د دیلکتیک او علت او معلول معرض ګڼل کیږي او پخپله چي هم په بي شمیره مهلکو مرضونو اخته اوسي ، دځان څخه کاملاً بي خبره وي او دمرستي په خاطر د لاشعور دروازه ټکوي دمرستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

طلب کوي او دلاشعور دلاري ئي اکثر بلا ګاني دفع کيږي.پدي توګه په ټولو مادي واحدونو کي اګاهي او عدم اګاهي عام واقعيت دي خو نسبيت منل پکي حتمي دي.

پدي توګه په انساني وجود مختلفي داخلي او خارجي قوي تاثير کوي اودهري قوي دويکتورونو محصله دځپلو مرکزونو ځخه تيريږي .دغه تأثيرات او تأثرات او يا په بل عبارت وجدي حالت په مجموع کي دانسان روح اوروان جوړوي چي تر نننۍ ورځي پوري نا مکشوفه علم ګڼل کيږي .په همدي علت انساني رواني اوپسيکولوژيکي مرکز هم يوندي اومونږ ځکه انساني شعور کمپلکس داحساساتو اوانعکاساتو ګڼلي دي او د همدي نظر مطابق شعوري پروسي د ځيږني او معرفت وړ حالتونه ګڼل کيږي .د روان شناسۍ په باره کي دعلومو دعدم موفقيت او وروسته پاتي والي اساسي علت زما په نظر همدادي چي دذهن ،شعور، فکر،روح اوروان په واقعيت اوعينيت او دهغي په ماديت ځوک باور نلري .حال داچي خداي دا جهان مادي اوقانونمند پيداکړي او دانسان د معرفت په خاطر ئي مسخر او مقدر ګرځولي دي .زه پدي عقيده يم چي ماديت قانونمند اوقانونمندي مادي ده او په عالم الاسباب کي غير قانونمند جهان اوغير مادي قانونمندي وجود نلري . ځرنګه چي انسان خداي پدي جهان کي خپل خلف ګرځولي دي .که چيري غير مادي جهان او غير مادي قوانينو وجود درلودلي هغه به ئي هم دانسان په معرفت مسخر او مقدر ګرځولي وي. پدي باره کي دمخه پوره دلايل ذکر شويدي.ډير پوهان دغه مسايل يوائي دخداي په ارادي پوري مربوط ګڼي اود هغي په باره کي ځانته دخه ويلو اجازه نه ورکوي او هغه ځوک چي پدي

باره کي ځانته دخه ويلو اجازه ورکوي، ځرنګه چي په رواني مسايلو کي ماديت او قانونمندۍ ته قايل ندي او عقيده پري نلري،نو پرته دتوهماتو ، تخيلاتو اوسفسطو هيڅ کومي قانونمندۍ ته يئ لاس نه رسي . پسيکولوژۍ ډيره پراخه ور شو لري او تر نننۍ ورځی پوری لا نا مکشوفه علم ګڼل کيږی .په هغی کی مختلف شقوق منځ ته را تلای شي. پدغه شقوقو کی تفريق او تباين هم په را تلونکی کی يوا ځی د دقيقو تحقيقاتو او تحليل په ترځ کی کيدلی شی. پدي اساس انسانی پسيکولوژيکی مرکز يو ندی بلکه ډير دی. سره ددی که په غير د قيق ډول دا ومنو چی د انسانی پسيکولوژۍ قواوو کرښي د «ويکتورونو محصله» د مغز ځخه تيريږی بيا هم دا ددي معنا نلری چی دانساني شعور يوا ځنی مولد او منبع د هغه مغز دی.

د شعور په منځته راتللو کی اساسی رول په اصطلاح شعوری ځته لوبوی چی په هيڅ صورت سره يوا ځی په مغز پوری اړه نلری او دبلي خوا شعوري او رواني حالتونه يو تر بله سره فرق لري . زما په نظر شعوری پروسی او انعکاسات د همغه مادی واحد په ټولو مادی ابعادو پوری اړه لری . دا سی ذهنی ځته او داسی فوق العاده ذهنی او شعوری ارګانونه او مادی واحدونه وجود نلري چی هلته دی لا شعور ځای و نلری او داسی مادی واحدونه هم نشته چی هلته دی شعوری انعکاسات او تعاملات موجود نه وسی.

يو ځل بيا داددی دليل کيدی شی چی د ماديت ، شعور او لا شعور متقابل استلزاميت او موجوديت هر ډول نسبيت منلی شی يا په بل عبارت د نسبيت هر نهايت ته تقرب کولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی لیکن په هیڅ صورت سره دغه نسبیت مطلقیت ته نشی رسیدلی او نه باید دچا خوشبا وری او شخصی علا قمندی هغه دی سر حد ته ور سوی.

ددی موضوع سره یوا ځی پدی ډول بر خورد کول پکا ر دی. همغسی چی زما شعور د بل چا او بل څه دلا شعور په نسبت شعور ګڼل کیږی په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لا شعور د متقا بل تنا سب په نسبت هم با ید شعورو ګڼل شی.

کله چی دهر ما دی وا حد شعور د داخلی یا خا رجی عا رض د دیا لکتیک (دهغه د ما دی مو جودیت د کلی ترین شکل) په مقا بل کی د هغه تشخیصی ، تدا رکی او یا په مجموع کی د نو موړی عا رض په با ره کی د یوه وا حد حا لت او پو تنسیا ل په څیرو منو د شعور او لا شعور په مو ضوع د خپل پخوا نی محدود چا پیر یا ل څخه را وو زی او د هر ما دی وا حد د نه شلیدونکی خصلت په څیر تبا رز کوی یعنی دا چی هر متکا مل ما دی وا حد په هغه جمله کی دا نسا ن مغز هم د لا شعور پیټی په اوږو لری او هر خورا سا ده متشکل ما دی وا حد بیا هم څه نا څه شعوری تشخیص او تدا رک لری نو ځکه ویلی شو چی شعور او لا شعور د دوه متضا دو دیا لکتیکی اړخونو په څیر د هر ما دی وا حد خا صه ده او پخپله ما دیت ، شعور او لا شعور یو تر بله سره متقا بل استلزا میت لری په نتیجه کی ویلی شو چی شعور او لاشعورهم د ما دی د مو جو دیت د شکلونو څخه یو شکل ګڼل کیږی.او دا پخپله دما دي په قانونمندۍ دلالت کوي.

مخکی وویل شو چی شعور او لا شعور دواړه نسبی مفا هیم دی نو ځکه د شعور او لاشعور په با ره کی پخوا نی نظر یا ت

هم باید د همدی نسبیت په تنا سب وارزول شی او یوا ځی دهمدی نسبیت له مخی کولی شو چا ته عا لي او چا ته ټیټه درجه شعور قا یل شو او دا تریخ وا قیعت هم ومنو چې مطلقه با شعوره او مطلقه بې شعوره ما ده وجود نلری او نه به یي و لرلې شي.

هره ما ده په نسبی لحا ظ د انعکا س ، تشخیص ، درک او داسې نورو خوا صو او خصوصیا تو لرو نکی ده.

دا مو ضوع هم د پوره غور او دلچسپۍ وړ ده: هغه څه چې زما لا شعور درک کوي زما شعور دهغې د درک څخه عا جز دې.

د مثا ل په ډول پخپله په انسا ني مغز پدغه ډیره متکا مله او منکشفه ما ده کې ډیر ژور او پیچلي تعا ملات او بد لونونه د خا رجي او دا خلي عوا ملو په نتیجه کې پیښیږي.

مغز یا انکشا ف مو مي یا انحطا ط ، مغز په مختلفو مهلکو ا مراضو اخته کیږی یا همدا سې د بد ن نور غړي د داسې آفتونو سره مخا مخ کیږي او تل په هغې کې تغیرا ت او تحولات جر یا ن لري خو زمونږ شعور د دغې ټولو تغیرا تو په نسبت بي شعوره پا تې کیږي. په هغې کې ا نعکا س نه پیدا کوي او نه مونږ ورڅخه خبر یدلې شو. لیکن زمونږ لا شعور پدې با ره کې نه یوا ځې د کا مل شعور لرونکې، بلکه د داسی تحو لا تو په نسبت مخکې له مخکې کا مله پیشبیني او پوره مقدماتي اما دګي لري یعني نه یوا ځې د مستقیم عمل او عکس العمل د قانون او پرنسیب له مخې بلکه د دغه عمل دمشتقاتو د قانون له مخې هم عکس العمل ښودلي شي .که وغوا ړو نو موړې مطلب د متما تیک په ژبه عرض کړو نو ویلی شو چې زمونږ لا شعور د داسې پیښو د با لفعل وقوع په نسبت خو لا څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغې د ځو ومې درجې مشتقا تو په چو کا ټ کې پیشبیني لري او د تحول او تبدل د ماهیت او اهمیت له مخې زمونږ لا شعور د نومورو مشتقا تو د سلسلې له مخې آګا هي پیدا کوي او دهغې په مقا بل کې متقا بل تد ا فعي یا تعرضي حا لت غوره کوي. لیکن زما شعور د شعور سره سره په اصطلا ح د غفلت او حما قت په د را نه خوب ویده دې او پدې با ره کې د خپلې لا شعورۍ په نسبت د هر ډول درک څخه عا جز دې. اوس پخپله قضا وت کولې شو او پدې پو هیدلې شو چې زمونږ شعور څومره لا شعوره او لا شعور مو با شعوره دې. که لږ څه نور هم د قضیې عمق ته متو جه شو سړې په دوه لا رې کې وا قع کیږي او پدې نه پو هیږي چې اوس کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایي. ددې قضیې سره پدا سې بر خورد کې مونږ په حقیقت کې د مسئلې په دیا لکتیک با ندې پو هیدل شروع کوو. د شعور او لا شعور مو ضوع یوا ځې د همدې زا ویې څخه پخپل اصلي ما هیت او شکل سره لیدل کیدې او تو ضیح کیدلې شي. دهغې د نسبیت راز لکه څنګه چې مخکې ورته اشا ره وشوه هم په همدې مقطع او منا سبت کې لټول پکا ر دي. تر اوسه پورې ددې مو ضوع سره یو اړخیز او یا په بل عبا رت سره ذ هني بر خورد شویدي او پرته ددې چې د مو ضوع دیا لکتیک په نظر کې ونیول شي د مسئلې په یوه اړخ با ندې ډېره لګول شوېده. د پورتنیو یا دونو په ترڅ کې مونږ ته با ید ددې جرئت پیدا شي چې دشعوري او لا شعوري مفا هیمو د پخوا نیو قبول شوو معیا ري اصطلا حي چو کا ت څخه را ووځو او په نوي ما هیت سره د هغه د دیا لکتیک او دوا ړو متضا دو اړخونو سره دا مسا یل مطا لعه او بر رسي کړو.

که چیرې د شعور منځ ته را تلو تخنیک په نظر کې ونیسو یو ځل بیا مو نږ د شعور او لا شعور د دیا لکتیکي تقا بل او تضا د په مو جو دیت متیقن کوي. که د شعور د منځته را تګ تعریف تکرار کړو او یوا ځې پدې اکتفا وکړو چې شعور د انسا ن په ذهن کې د خا رجي عیني جها ن انعکا س ته ویل کیږي نو هغه وخت چې ذهن په ذهن کې ا نعکا س پیدا کوي او یا کله چې پخپله په ذهن کې خورا پیچلي تعا ملات پیښیږي او شعوري حا لت بدلوي هغې ته څه ویلې شو.

که چیرې دا سې وا قیعتونه قبول نکړو دا معنا لري چې خیر ذهن پخپله هغه مړه ختمه ده چې په هغې کې هیڅ نوع تغیر ، تکا مل ، تحول او تعا مل صورت نه نیسي او نه پو هیږو په څه ډول خا رجي عیني جها ن منعکس کولې شي .ځکه دا سې مړه ختمه د انعکا س قدرت او خا صیت هم نشي لرلي او بلکه په قطعي شکل سره ووایم دا سې مړه ختمه په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې .زما په نظر د شعور د منځ ته را تلو د تخنیک وا قیعت به دا سې وي چې دیوې خوا پخپله په ذهني ختمه کې دهغې د دا خلي دیا لکتیک په اسا س عظیمترین تحولات او تغیرات منځ ته را ځي البته چې نو موړي تحولات او تغیرات د ذهني ختمې په کلي تر کیب ،ا ووجد ي حا لت کې تغیر را ولي او طبعاً د هغې پذیرشي او تقبلي خوا ص او دانعکا س امکا نا ت یي هم تغیر مومي د بلې خوا کله چې خا رجي عا رض دکومې لارې په ذهني ختمه تا ثیر کوي او هغه متا ثره کوي په ذهني ختمه کې یو سلسله مختلف النوع تغیرات ،تحولات او تعا ملات صورت نیسي .

ذهني ختمه د خپل پخوا ني ما هیت او حا لت او د مو جو ده تحول او تغیر مطا بق د نو موړي تا ثیر په مقا بل کې مشخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکس العمل ښيي. همدغه عکس العمل د هر مادي واحد په چوکاټ کې چې اوسي د همدغه مادي واحد یو ډول شعور ګڼل کیدې شي. ځکه چې هغه لا على التعین عکس العمل ندې ،هغه هدفمند او مشخص عکس العمل دې. د هغې خواص ، اوصاف ، تکتیک او تخنیک که دهغه مادي واحدونو په چوکاټ کې دي چې د تکامل په عالي مدارجو کې واقع دي او که ډیر ساده مادي واحدونه دي په نسبي لحاظ یو بل ته سره ورته دي. پدې باره کې په سلګونو مثالونه را وړل کیدې شي او هر یو یې مونږ پدې متیقن کوي چې د انعکاس مسایل د هر مادي واحد په چوکاټ کې چې اوسي یو بل ته په نسبې لحاظ ورته هدفونو د لاس ته را وړلو په خاطر صورت نیسي نو ځکه باید مونږ هغه شعورو بولو دا چې هغه د عالي متکامل بیولوژیکي مادي واحد په سویه دي او که د ساده مادي په سویه. ددې مطالبو دیادونې څخه وروسته که مونږ بیا یو ځل د شعور او لا شعور مسایل مخې ته را واچوو کولې شو لا پسې د هغې د دیالکتیک په عمق کې ورداخل شو او هغه پدې معنا چې هر مادي واحد د تکامل په هره درجه کې چې اوسي د ټولو پدیدو د درک او په هرڅه پوهیدلو څخه عاجز دي. یعنې دا چې با شعورترین مادي واحد پخپل ذات کې د لا شعورۍ فیصدي لرې چې ددغې مادي واحد د شعور د لاشعور د شعور لرونکې ده یعنې هغه څه چې زمونږ په شعور کې نه منعکس کیږي حتمأ زمونږ په لا شعور کې په شکل داشکالو سره انعکاس پیدا کوي او طبعأ د هغې د قوې کرښې «ویکتورونه» زمونږ دلا شعور د شعور د مرکز څخه تیریږي.

پس په هر مادي واحد کې په اصطلاح همغسې چې شعوري

مرکز او سیستم لري زمونږ لاشعوري اګاه سیستم هم موجوددي . اوس را ځئ پدې باره کی فکر وکړو چې کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایو . ددې دواړو مفاهیمو په منځ کې کوم تناسب او تعادل ته سره قایل شو ؟ پدې باره کې فکر وکړو چې پخپله شعور د چا مخلوق دې ؟آیا د کوم شعور مخلوق دې او که د لاشعور ؟ مونږ ډیرې پدیدي او موجودات وینو چې په کلي ډول د لا شعور مخلوق ګڼل کیږي. لیکن هیڅ شې اوکومه پدیده مونږ نشو پیدا کولې چې په کُلې ډول دې د شعور مخلوق اوسي ۰ دا هم کاملاً څرګند واقعیت دې چې هر عالیترین شعور په قطعي ډول د لا شعور مخلوق دې ۰ یعنې ددغه خلقتونو خلقت یوائې د خدای د مقضي ارادي له مخې کیږي.که دانسان شعور او ارادي په کي لاس وهنه کولې ، څه بد بختې به یې نه وي رامنځته کړي. شکر خپل خدای ته چې زمونږ سرنوشت یې دې ځینې انسانانو ته په لاس ندې ورکړې .خو مونږ د عالم الاسباب د قانونمند موجودیت څخه پدې حقیقت او واقعیت هم باوري یو چې بې علته هیڅ یو خلقت اوپدیده نه شي رامنځته کیدلې. لازم دادي په یوه بل حقیقت او واقعیت باور ولرو چې زمونږ لا شعور دخدای د مقضي الامر ارادي له مخې زمونږ د شعور د زیږندې علت او مسبب ګرځیدلې دې. زه پدې عقیده یم چې زمونږ او بلکه دهرڅه دلا شعور بې شمیره عاملین دخدای دلوی علم ، لویي قانونمندۍ اومقضي الامر ارادې له مخې د خدای دلوی جهان دخارق العاده خلقتونو اونظام ، تابع اوبې قیدوشرطه ابدي معماران او محافظین ګڼل کیږي. خو زما ، ستا او دبل هرڅه شعور هغه یاغي ،باغي ،مخربه ، سرکشه او خود پسنده قوه اوعاملین دي چې هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنفس ،غریزي ،شهوت ،حرص او په اصطلاح ټولو نورو شیطاني قواوو داغیز لاندې دخپلو ناروا خواهشاتو څخه ځاروي او بل چا ته پکې هیڅ حق قایل ندي.او حتا ځیني نبیان[ع] ددغه شیطاني قوې دشر څخه په امن نه دي پاتې شوي العیاذبا الله. کوم څه چې لاشعور دخدای دارادې له مخې ابادوي، زمونږ شعور پرته دهغې دتخریب څخه هیڅ کومه بله علاقه نلري. که چیرې شعور وجود نلرلې ،پدې جهان کې به واقعي سوله او بلاتشبیه جنتي ژوند تأمین وې.

بل که مونږ د شعور او لا شعور کمي او کیفي تناسب په باره کې غور وکړو او هغه لایتناهي تعاملات او مناسبات ستر گوته نیغ ودرؤو چې مونږ په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د هغې د تاثیر څخه متاثر یو ،لیدل کیږي هغه څه چې زمونږ په لاشعور کې انعکاس پیدا کوي په هیڅ صورت د هغه څه سره د مقایسې وړ ندي کوم چې زمونږ په شعور کې منعکس کیږي ۰ پورتنې نظرزه د یوې علمي طرحې په څیر د داسې موضوعاتو مینه والو لپاره وړاندې کوم ۰ دې کې شک نشته ښه به داوي چې پدې باره کې تحقیقات او لازمې تجربې سرته رسیدلې وای او پدې کوچنۍ رساله کې په نومړو موادو په مشخص ډول بحث شوې وای خو څرنگه چې د داسې تحقیقاتو لپا ره وسایل او امکانات موجود ندي او بلکه په ځیني موضوعاتو کې تخصصي مسلکي پوهه هم ایجابوي نو ځکه مې یوائې پورتنۍ طرحه د داسې مسایلو د مینه والو لپاره وړاندې کړه او پدې باره کې د زیاتو تحقیقاتو سلسله هغوی ته سپارم.

شپږم حس
که
د شعور او لا شعور دیالکتیک؟

دا موضوع په ۱۳۶۸ هجري شمسي کال کي د «اخبار هفته» په «۵۵» گڼه کې په یو څه تصرف او تلخیص سره چاپ شوي وه او د مفهوم د پوهاوي په برخه کې یي ځیني تیمگړتیاوې رامنځته کړې وې. غواړم یو ځل بیا هغه په مکمل ډول د حرکت نشریي محترمو لوستونکو ته دارزونې لپاره وړاندي کړم.

انسانان د خپل پیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه تل دیوه نامعلوم علت په واسطه ځوریدلي ،دیوي نامعلومي منبع او مرجع څخه ورته د خوښۍ یا غم الهام شوې ، دیوه پټ اثر د تاثیر له مخې یو څه ته هڅیدلې او دیوې خارق العاده قوې په ذریعه یوه لورته لټیدلې خو ندې پوه شوې چې دا ټول هرڅه ، څه ډول پیښیږي او د زیږندې انگیزه او علت یي له کومې سرچینې څخه دې .

دوی ندي پوهیدلي چې کومه خوشالي یي خندوي او کوم نامعلوم غم ودرد یي ژړوي. کله داسي هم پیښه شوي چې انسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوښۍ او غم په نرۍ پوله دریدلي او غم وخندا یې شریکه شویده. نیکان ددغه راز او الهام له برکته لوړو درجو ته رسیدلي او بدانو ته لوی شیطاني طاقت ګرځیدلی دی. پیران ددغه پټ راز په قوت نوي او نوي مریدان راټولوي او مریدان هڅه کوي دهمدغه لاري دپیرۍ درجي ته ورسیږي. پدې ډول دغه نا معلوم علت هر چاته دشک، تردید، تشویش، خفګان، خوښۍ او نورو ډیرو غیرموجه الهامونو او اګاهي دمنبع په حیث دهرچا او باالخصوص دارو اپوهانو د توجه وړ ګرځیدلی، خو هیڅوک پدې نپوهیږي، په څه ډول ځیني پیښبیدونکي پیښي مخکي له مخکي دانسانانو په ذهن کي راګرځي؛ د کومي ناوړه پیښي دوقوع څخه دمخه دظاهري علت څخه پرته انسان غمجن معلومیږي؛ یا بي له کوم علت څخه خوشحاله بریښي او نن هم ددغه رحماني او شیطاني خوبونو انګیزه او منبع دټولو له نظره پټه خزانه پرته ده.

دې او دېته ورته ډیرو نورو مسایلو دبشر دپیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه د هغوی ذهنیتونه مصروف ساتلي او تل یې دې ته هڅولي چې دغه پټ راز، دغه نامعلومه سرچینه، دغه دخیر او شر منبع، دغه دضعف او قدرت اساسي محرک په هره وسیله او هر چیري چې ممکنه وي وڅیړي، پټ رازونه یې نړیوالو ته افشاء او یا یې دخپل تحکم وسیله او قمچینه وګرځوي.

پدې باره کي هیچا خپلې هڅې ندي سپمولي او خپل هر اړخیز مفید نظریات یې مینه والو ته وړاندي کړي، خو له بده مرغه دهیچا نظر رڼایي ته ندې وتلې. زه غواړم د ځیني پوهانو او مختلفو نظریاتي عقیدوي مکتبونو او سیستمونو نظریات

البته دخپل نظر داظهار سره یوځای د موضوع مینوالو ته وړاندې کړم.

شپږم حس، داخلي حس، نبوغ، کرامات، انچوییشن او یا په بل هر نامه چې دغه پدیده مونږ یادولی شو دلاتین کلمې intueri, intuitio » څخه اخستل شوي او لغوي معنا یې (په ځیر سره ګورم) او په اصطلاح کې دثبوت څخه پرته د مستقیمي نظارې او کتنې دلارې دحقیقت لاس ته راوړلو ته ویل کیږي. «ښاغلي ډاکتر شاولي د نبوغ یا (Genious) په باره کي داسې نظر لري چې په انساني فزیولوژي کې د مطالعې وړ مسئله ده او په پارا سایکالوژي پوري اړه نلري. لکه چې احصائي ښودلې ده، دزیږیدلي ماشومانو په منځ کې تقریباً په ۲۰ فیصده کوچنیانو کې نبوغ وجود لري، خود نامناسب او خراب چاپیریال له وجهې څخه ډیره لږه فیصدي دجامعې له خوا پیژندل کیږي او له بده مرغه په ځینې جوامعو کې لکه افغانستان سل په سلو کې ضایع کیږي.

شعور او لاشعور د فروید په نظریاتو کې په لاندې ډول افاده او په مختلفو کتګوریو ویشل شوي دي:

شعور Super Ego

ماتحت شعور Ego

لاشعور Id

Id: ذاتي غرایزدې چې دنطفې د پیدا ایښت څخه وجود لري؛

Ego: وروسته له زیږیدو څخه منځته راځي؛

Super Ego: هغه وخت پیدا کیږي چې انسان یا سړی په ښو او بدو پوه شي.

د فروید په نظر Super Ego, Ego, Id سره په مجادله کې واقع کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اما شعور یوائې په فلسفي کې وجود لري چې دمادې په مقابل کې استعمالیږي. لا شعور په فلسفي کي یا د مادي سره مترادف دې او یا باالکل نه استعمالیږي.»

په فلسفي لحاظ شپږم حس دمستقیمې معنوي پوهې او تفکر دیو شکل په مفهوم افاده کیږي چې دا پخپله دتأمل وړ خبره ده دا البته همغه د تخیلي او تصوري تیوریو نظردي چې پوهان تر اوسه ورته معتقد او باور پرې لري. (ټول فلسفي اود اروا پوهني ادبیات او فلسفي قاموسونه).

هغه نظر چې محترم ډاکتر صاحب شاولي وړاندي کړي ، تر نن ورځی پوري په فلسفه او روانشناسۍ کي مسلط او مروج تخیلي او تصوري تیوریک نظر ګڼل کیږي. دکوم یوه په مقابل کي چي مونږ خپل د عینیت فلسفې مقابل نظر وړاندي کړې.

افلاطون وائي: فکري تخیل دمستقیم دانش یو شکل دي چي دناګهاني او له انتظاره پرته روشنۍ په څیر راپیدا کیږي او دعقل او زده کړي امادګي ایجابوي. پدي توګه افلاطون دخپلو ذهني پروسو دتاثیر لاندي چي په عیني شکل وجود لري متأثر دي ، په پورتني عبارت کي د مستقیمي کتنې دلاري د تجربي شعوري پروسي تخنیک افاده کوي او نپوهیږم په کوم دلیل هغه دفکري تخیل سره یوشي ګڼی ! زما په نظر تجربي معرفت یوه مرحله ده ،فکري تخیل بله مرحله ،تصور او نور مراحل... او شپږم حس بعدي مرحله ده.یعنې دافلاطون پورتنې عبارت دشپږم حس سره مستقیم مناسبت نلري . ما دغه نقل قول دلته د یوه اروا پوه په تقلید راوړې. معنا داچې اروا پوه دشپږم حس دپروسې په ماهیت ندې پوه شوې . افلاطون ستر رسالت سرته رسولې او د بشریت په وړاندې یې خپل دین ادا

کړې دې ،بده داروا پوه اشتباه ده. خو ددې ټولو اشتباهاتو او ګناهونو جرړه د فلسفي مسایلو ،موضوع ، او مفاهیمو په عدم درک کې نغښتې ده چې د عینیت په فلسفه کې نژدي ۲۵ کاله پخوا څیړل شوې او له بده مرغه حتا دپوهانو تر اګاهي تر اوسه نده رسیدلې. لیکن یوه عادي پیښه دثانیو دننه دهرچا تر غوږو رسیږي.

دکارت واي: «شپږم حس زما په نظر دحواسو په ناپایداره ګواهۍ او غولونکي نامنظم تخیل باندي عقیده نده بلکه ددقیق او واضح عقل تصوردې ،دومره ساده او دومره واضح چې هیڅ شک نه پریږدي چې ایا مونږ فکر کووا او که یا په عیني شکل سره دواضح او دقیق عقل پایداره تصور دې چې دعقل اوتصور دطبیعي نور پواسطه منځته راځي او دخپلې سادګۍ له مخې دخپل اصل څخه هم لا پسې دقیق او واضح ښکاري .»

دکارت دفکري تخیل او مستقیم دانش تر منځ فرق ته قایل دې خو نوموړي دغه پروسې په ډیرې خوشبینۍ سره څیړي او داخلي حسي معرفت ته دعیني واقعیتونو دمستقمي حسي کتني دمعرفت سره دپوره شباهت خولا څه چې دهغې څخه یي لا هم واضح ګڼي. البته دکارت د ساینس دان په حیث چې نوموړي پروسي دعیني واقعیت په څیر څیړي دستایلو وړدي. خو پدي کې شک نشته چې هم په فلسفي لحاظ او هم ددکارت په نقل قول کې څرګنده او بربنډه مبالغه معلومیږي. فلسفه شعرنه دې چې د شعري احساساتي وجدي حالتونو ، دبدیع او بیان ادبي مختلف صنعتونو او رنګینیو یاد قافیوي ،عروضي ،ردیفي،ازاد شعر او مسجع نثر د قیوداتو له مخې په کې څوک استثناأتو او فوق العادګۍ ته قایل او هرڅه دشعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریحو ،احساساتو ،عواطفو ،غرا یزو په کچه په نظرکې ونیول شي. فلسفه د ژورو فکرونو ، ژورو تحلیلونو ،قانونمندیو ، قانومندو فورمول بندیو او تیوریو علم دې او هرڅه دژور درک او په طلایي تله تلل کیږي. مونږ پوهیږو چې واقعیتونه او حقیقتونه دومره په اسانۍ نه شي ترلاسه کیدلې. حتا په مستقیمه نظاره کې هم دپدیدو ظاهري شکل مونږ تل په نسبي توګه لیدلې شو او زمونږ حواس او مرکزي عصبي سیستم کومه دیجیتال کمره نده چې د دکارت په قول ،شکلونه او څیري داصلي واقعیتونو څخه هم ښکلي ښکاره کړي. نو ځکه ویلې شو په پورتني دواړو حالتونو کې دفلسفي مسایلو سره ریښتیا هم شاعرانه احساساتي کړه وړه شویدي.

هګل په خپل فلسفي سیستم کې په دیالکتیکي ډول مستقیم او غیر مستقیم معرفت ته انطباق ورکړې او داخلي حس دحسي مستقیمي نظا ري او کتني د معرفت په څیر څیړل کیږي. اول خو شپږم حس یا د شعور او لاشعور دیالکتیک دمستقیمي کتني دمعرفت سره هیڅ ډول مستقیمي اړیکي نلري ؛دوهم : هګل دیالکتیک یوائې په مطلقه ایده او هغه هم دمطلقي ایده دمراحلو په طبقه بندۍاو تکامل کېویني. پدي ډول هګل دعیني ایدیالست په حیث هغه پروسو ته چې په عیني ډول په هر ذهن کي جریان لري اودشعور او لاشعور دیالکتیک او شپږم حس یې منځته راوړې ، ندي قایل . پداسي مواردو کې معمولاً تیو رۍ دقیقي نه وي او تخیلي ،تصوري او انحرافي بڼي لري . پوښتنه پیدا کیږي چې څیر هګل پورتنۍ فورمولبندي په کوم علمي بنیاد او دکوم منطق له مخې کړې ده.

فیرباخ وایي: بې قید و شرطه ،بې له شکه ،دلمر په څیر څرګند... یوائې حسي مظاهر دي ، نو ځکه دشپږم حس دمعرفت راز هم په احساس کي متمرکز دې. (فیرباخ ،منتخب فلسفي اثار ،مسکو ،۱۹۵۵ جلد ۱ ، صفحه ۱۸۷). دمخه ما وویل چې احساس ، تجربي ادراک او پراګما تیک تجربي معرفت دشپږم حس او دشعور او لاشعور ددیالکتیک سره هیڅ اړیکي او مناسبتونه نلري. شک نشته چې دشعور ،درک ، فهم اوذهني زیربناء ذخیري داحساس دلاري اکمالیږي او په نتیجه کي دشعور او لاشعور او شپږم حس دپاره خته برابریږي ،نو مستقیمه کتنه او پرګما تیک معرفت په دغه پروسو تاثیر لري .خو څرنګه چي اکثر پوهان او ټول فلسفي عقیدتي انستیتو تونه دذهنیت ، شعور ، ټولنیزو قوانینو او ځیني نورو پدیدو په مادیت باور نلري ،دفلسفي اساسي مسًلي ،موضوع او ځیني نورو قضایاوؤکي بنیادي اشتباه کوي او تیو رۍ تخیلي او انحرافي بڼه غوره کوي او حدث ددغه تیورۍ اساسي بنیاد تشکیلوي ،نو ځکه ویلي شو چې احساس او شپږم حس تر منځ ډیر لوي واټن پروت دي . فیرباخ څرنګه چي ماتریالیست متا فزیست وؤ ،دهګل په ایدیا لیستي دیالکتیک یا نپوهیده او یا یي پري باور نه درلود ، په هر صورت دهغه د شپږم حس تیوري یا اساس او بنیاد نلري او یا یي لا اقل درسته افاده کړي شوي نه ده.

آ. برګسون لیکي: شپږم حس لکه یوه غریزه ده چي په مستقیم ډول او دمقدماتي امادګۍ څخه پرته دارګانیزم دسلوک شکلونه ټاکي.

زیګموند . فروید شپږم حس دخلاقیت پټ غیر شعوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدايي پرنسيب بولي. او ځيني بوژوازي فلسفي مکتبونه شپږم حس القاء او الهام او کاملاً خارق العاده غير شعوري پروسه مني. حال دا چي خدای دا جهان قانونمند او دانسانانو دپاره مسخر پيدا کړي او په معرفت يي مقدر او مکلف ګرځولي دي.

دماترياليستي ديالکتيک پيروان دشپږم حس دمفهوم اساسي علت او معقوليت دشعور دغير مستقيم والي په اوصافو کي ګوري، کوم يو چي داحساس او معقوليت يووالي ثرګندوي (دشعور دغير مستقيم والي اوصاف هيڅکله داحساس او معقوليت ديووالي دثرګندوني په معني ندي ، ځکه چي ماترياليستان تر نن ورځي پوري هم په هغي باور نلري ، بلکه داحساس او معقوليت يووالي دمستقيم شعوري معرفت تجربي پروسه تشکيلوي) او پدي عقيده دي چي دمعرفت علمي پروسي او دنړۍ دادراک او شناخت مختلف هنري شکلونه (ادراک او معرفت دهنري شکلونو سره مستقيم اړيکي نلري) هروخت په ثرګند ، منطقي او حقيقي ثبوتي شکل سره نشي ترلاسه کيدلي (دا ځکه چي هغوی د شعوري او ټولنيزو مسايلو په برخه کي ايدياليستان پاتي دي). اکثر وخت انسانانو ته په ډيرو مغلقو او پيچلو مسايلو او وضع کي دفعتاً په ذهن کي دحل لار ورګرځي . (دا استدلال علمي بنياد او علمي منطقي تسلسل نلري. ددي په مقابل کي کفايت کوي وويل شي چي خداي دا جهان قانونمند پيدا کړي او په علم کي معجزي وجود نلري .دوی‌ دپ ددي پر ځای چي دشپږم حس دوقوع او ظهور دليل او علت توضيح کړي د اساسي مسئلې دمرکز څخه ليري په شکمنو مدارونو کي طوافونه کوي او دتت

او خړپړ سراب له مخي دخپل شک تخيلي او تصوري مجازي تصويرونه وړاندي کوي) د شپږم حس رول هغه وخت عمده دي کله چي دمعرفت دموجوده او پيژندل شوؤ طريقو څخه خارج ديوه مجهول څيړلو ته ضرورت پيښيږي. دشپږم حس د معرفت دلاري ټول هغه مشخصات نشي تر لاسه کيدلي کوم چي ديوی قضي دثبوت دپاره ضروري ګڼل کيږي. شپږم حس يا داخلي حس بله خاصه او جدا لاره نلري (حال دا چي دغه مناسبت هيڅکله مستقيم نه بلکه يوائي دشعور او لا شعور دديالکتيک دلاري په غير مستقيم ډول تامينيږي)کومه يوه چي داحساس ،تصور او تفکر دمنل شوي لاري څخه پرته دي ترلاسه شي. شپږم حس دهغوی په عقيده يو خاص تيپ دتفکر دي چي دهغي مختلف عناصر په لږو ډير لاشعوري شکل سره شعور ته داخليږي. همدغه دشعور او لاشعور ديالکتيک د خدای او دهغه دخلف بنده تر منځ د مناسبت او ارتباط وسيله جوړيږي. دداخلي حس له مخي دحقيقت او افکارو نهايي هدف په ثرګند ډول سره پيژندل کيږي او دوی لپاره کافي دي چي حقيقت پري و پيژندل شي خو ددي دپاره چي ځان او نورو ته پري قناعت ورکړي شي کافي نه ګڼل کيږي ځکه ددي دپاره ثبوت پکاردي. څرنګه چي دغه ټولي پروسي په عيني شکل سره واقع او دشعور او لاشعور دديالکتيک دلاري يو پر بل متقابل تأثرات واردوي ،نو ځکه دعيني واقعيت په څير ټول انسانان او په هغه جمله کي ماترياليستان دهغي څخه متأثر او متحسس دي ، واقعيتونه يي په ذهن کي انعکاس پيدا کوي خو ددرک څخه يي عاجز دي ، ځکه چي دوی پدغه ساحه کي په کلي ډول ايدياليست پاتي دي او غيرعلمي فکر کوي . که

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنۍ څو جملې په غور سره ولولو معلومیږي چې د علمي منطقي تسلسل څخه بې محتوا دي .ددي اساسي علت دا دي چې ماتریا لیستان د خپلو ماتریا لیستي عقایدو سره سره د شعوري او ټولنیزو پدیدو په باره کي ایدیا لیستي عقیده او نظر لري.

داوؤ په ځغلنده کتنه کي د شپږم حس په باره کي د پوهانو تاریخي ،علمي ،فلسفي عقیدتي نظر او د هغې په باره کي زمونږ تبصره .په اکثره ذکر شوؤ نظریو کي د حقیقت زړي او داني په څر ګند ډول لیدل کیږي ، ځکه په حقیقت کې هر نظر د عیني واقعیتونو څخه سرچینه اخلي خو له بده مرغه هر څوک دغه واقعیتونه د خپل ذهنیت په نا ثیقل شوي هنداره کي ګوري او یواځې د هغې له مخې په همغه تناسب قضاوت کولي شي .په همدي علت واقعیتونه لکه لعلونه په ایرو کي پټ او تیت و پرک پراته دي. لازم دي هغه یو یو راټول ، د ذهنیګریو پایداره زړتې یې له مخ څخه پاکي او وروسته له هغې د منل شوو اصولو (د عینیت د فلسفي د لید لاري) له مخې د معرفت د ناوي په غاړه امیل شي .

د پورتني تحلیل څخه په نتیجه کیږی سره څه ډول دا منلي شو چې ګوندې مونږ دي د قناعت وړ نتائج خو لا څه ،چې حتي د فلسفي ،اروا پوهني ، شعور ، لاشعور او ډیرو نورو مسایلو په باره کي ابتداي بنیادي څیړني پیل کړي اوسي ؟ پره له شکه، چې د نننې علمي تخنیکي انکشافاتو په عصر کې مونږ لا د علومو دانجرړ مشوړي د تار سر ندي پیدا کړي ، حال دا چې ډیر پخوا لا مونږ ددي پوره امکانات درلودل چې د علومو بې سروسامانه وضعي ته د پای ټکي کښیښودل شي او نن چې

دغه امکانات لا په زیاته پیمانه موجود دي د مخه تر دي چې خبیث شیطاني قوتونه د عام بشریت د ذهنیت کټې پخپل خباثت سره تومنه (تخمیر) او عام بشریت په خپل بلا قید و شرطه خدمت ګذاره غلامانو بدل کړي ، باید هرڅه د ټولنیزو ښیګڼو د بهیر اصلي مسیر او جریان ته پریووځي .شیطاني قوتونو ته هوښیار ځان ، خو احمق عام بشریت پکار دي او ډیر هوښیار احمقان یي د سرمایي د مسمریسم په چټل خورۍ د خپلو ناولو ارمانونو د پوره کولو په خاطر ګمارلي دي .حق لرو وو ایو چې شعور « ځانځاني ښامار » او قامخوره ماهي جوړ شوي ،شعور دغه خبیثانو لا وخته د خپلو ګټو په خاطر احمق ګرځولې ، شعور نن اغواګري ده ،شعور بلواده ،شعور بغاوت دي ،شعور دروغ دي ،خیانت دي ،جفا ده ،جنګ دي ،تباهي ده ، تنګنظري ده ، حرص دي او ټولو نورو شعوري بد بختیو څخه منتج د ټول با شعوره انسان او انسانیت د پاره د شرم ،کرکي او نفرت څخه ډکه نننۍ نړیواله وضعه ده ...ا و نور.

هو !د موجوده نړیوالي وضعي او د با شعوره انسان د کلتوري ژوند د محصلي څخه په قضاوت سره خو همداسي معلومیږي چې ګوندي په ربښتیا هم په موجوده ناوړه او ناروا شعوري طریقه پرته د بوالهوسۍ ،غریزي ،خودخواهۍ ،شهوت او نورو منفي اعمالو بل څه متصور ندي .یواځې ځیني احمقان دي چې د سرمایي حرص لیوني کړي ، خپله خوشبختي یواځې د نورو په بدبختۍ کي ویني او که پدي پوه شي چې نړیوال د دوئ سره یوشان خوشبخته کیږي ،حاضر دي جهانیان او جهان یو ځای د تباهۍ کندي ته وغورځوي.خو زما په عقیده موجوده واقعیتونه بل ډول ګواهي ورکوي او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدي معنا چي عام اولس هيڅکله احمق نشي پاتي کيدلې . دا جهان نه ختميدونکي غذايي او انرژيتيکي زيرمي لري . په هغې د علمي ـ تخنيکي لاسته راوړنو برلاسي هر ډول امکانات زمونږ په واک کي راکړي او د پراخ نظر خاوندان پدي عقيده دي ، هر ځومره غذا ، پوشاک ، انرژي ، او نوري هر ډول ذخيري چي وغواړي ،جوړولي شي ،نو د هر ډول حرص او تنګنظرۍ څخه مبراء او په عام بشريت د پوره رواداري په ټولو اوصافو متصف دي . دوئ بلا تشبيه د خدايي عام سخاوت ،پيرزوئيني ،عدالت او انصاف له مخي جهان د جهان په پراخه لمن کي په هر اړخيز امکاناتو سره ويني ، ځيري او ارزيابي کوي. پدي توګه شعور د شعور په حاکميت کي او يا په بل عبارت په شعور سالارۍ کي ديوي خوا د شعور د ذهني تنګنظرانه تاريک سلول په محاط محيط کي د بنده بندګي او منفي تفکر ، منفي عمل او منفي ژوند جوړ شوي او په اصطلاح زمونږ په کوچنۍ نړۍ کي يي د بابا ادم «ع» څخه تر دي دم پوري په ناوړه قهر اميزه ورانوونکي ديناميزم او طوفان بدل شوي چي پايلي يي نن مونږ په افغانستان ، پاکستان ، عراق ، فلسطين او د نړۍ په ګوټ ګوټ کي وينو او ډير زر به په ټوله نړۍ خپله لمن وغوړوي او قيامت به جوړ کړي . د بلي خوا که لږڅه انساني ،منطقي او علمي فکر وشي بشريت د موجوده زيرمو او امکناتو په لرلو سره ځانته بلا تشبيه جنتي ژوند جوړولي شي . او هيڅ ډول حرص ، تنګنظرۍ ، جنګ ،ظلم ،ناروا او نورو غير انساني کړو وړو د پاره هيڅ ضرورت او حاجت نه پاتي کيږي او زما په عقيده پر ځاي ده چي د حق او باطل او يا په بل عبارت د قانونمند منطق او غير قانوني بغاوت او ماجراجويي په پوله

د عادلانه او غير عادلانه جنګ په خاطر په عظيم ديناميزم سره د قشونو سوق الجيش او صف بندي تکميل او همدغه مسئله به په عمده او اساسي بشري تضاد باندي بدله شي. دا د مسًلي سياسي اړخ دي . زمونږ هدف د موضوع فلسفي او علمي اړخ ځيړل دي . ښه به داوي د موضوع د ښه پوهاوي په خاطر د شعور او لاشعور او شپږم حس د منځته راتګ په ميخانيکيت يو څه بحث وشي. خو مخکي له دي غواړم د فرويد هغه نظر چي لاشعور او ماده مترادف ګڼي او محترم ډاکتر صاحب ورته اشاره کړيده ، او سره د دي چي پدي باره کي لازم بحث شوي هم دي ، بياهم لنډه ياد اوري وکړم. زه د فرويد د غه نظر سره کاملاً همنظر يم او زه بلکه وايم چي شعور او ماده هيڅ ډول ذاتي توپير نلري او دواړه يو شان مادي واقعيتونه جوړوي . خو د فرويد د غه نظر په قاطعيت سره ردوم چي هغه لاشعور د مادي سره مترادف ګڼي او د خپل ذهن خود ساخته او خود بافته مهمل تخيلي او تصوري لفظ «Id» په ذريعه افاده کوي او شعور غير مادي ګڼي. دا همغه بي مفهومه قضئي ته ورته ده چي نن هم حواس مادي او شعور غير مادي ګڼل کيږي چي البته په هکله يي پوره بحث شويدي.

ــــ شعور: ټول مادي انعکاسات چي د حواسو د لاري انساني ذهني سيستم ته داخليږي ،په مرکزي شعوري عصبي سيستم کي متقابل عکس العمل پيدا کوي او په دغه سيستم کي د قانونمندي شعوري پروسي په شکل ذخيره کيږي شعور بلل کيږي.

ــــ لا شعور : هغه مادي انعکاسات چي د حواسو انساني طيف يي له درک څخه عاجز دي او د انسان په مرکزي عصبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعوري سيستم کې عکس العمل نه پيدا کوي ، بيا هم دانسان ذهني سيستم (ذهني ختمې) ته داخليږي ، په مرکزي لاشعوري عصبي سيستم کي متقابل عکس العمل پيدا کوي او په دغه سيستم کي دقانونمندي لاشعوري پروسي په شکل ذخيره کيږي لا شعور بلل کيږي . يعني زه پدي عقيده يم چي د انعکاس لاشعوري مرکز هم وجود لري او دخداي دمقضي ارادي مطابق فعاليت کوي . والله اعلم.

ټول هغه څه چې په شعوري سيستم کې انعکاس نه پيدا کوي حتماً په لا شعوري سيستم کې منعکس کيږي. انسا ني شعوري طيف دلاشعور په نسبت په فيصدي کې نشي راتلاي او ډير کوچني دي. نو ځکه خو شعور سالاري د تعصب او تنګنظرۍ په مرضونو اخته ده. مونږ يوائي سره او بنفش او دهغوئ تر منځ رنګونه او شعاعات ليدلي شو ،صوتي امواج چي دڅپي اوږوالي ئي ديوه « هرڅ» څخه تر شلو زرو « هرڅو » پوري او سي انساني روغ غوږونه يي اوريدلي شي. په همدي ډول دنورو انعکاساتو او تأثراتو خورا کوچنې طيف په شعوري او پاتي خورا پراخه ساحه په لا شعوري مرکزي سيستم کي منعکس کيږي . د شعور او لاشعور نسبي پرتله په ساده توګه داډول کيدلي شي چي شعور دانسان مقدرات دي او لاشعور دخداي د مقضي الامر ارادي په کچه د متقابل تناسب او قانونمندۍ له مخي تحقق پيدا کوي. خداي په کل کي دجهان دعام قانونمند همزمان ستاتيک ،ديناميک ،متحول يعني ديالکتيکي نظام خالق دي او پخپله دغه نظام ئي دشعور او لاشعور دقانونمند و مقضي او مقدرو ارادو يعني دقضاء او قدر دعام قانون له مخي دټولو خلقتونو دخلقت په ټولو

مراحلو مقدر ګرځولي دي .لا شعور په ټولو امکاناتو او لويه قانونمندۍ سره دخداي مقضي اراده تمثيلوي او شعور په عالم الاسباب کي دانسان او ټولو خلقتونو مقدرات ګڼل کيږي . انسان دخپلو شخصي ګټو په خاطر دخپل شعور او مقدراتو څخه سوء استفاده کوي ، شخصي ځانګړي موخي تعقيبوي او په نړيوال نظام کي معمولاً تخريبي اعمال سرته رسوي او د نظام تناسب او تعادل له منځه وړي ، لاشعور برعلاوه لدي چي دخداي دمقضي ارادي له مخي د ټولو خلقتونو دخلقت مسبب ګڼل کيږي ، دشعور ټولي وراني ويجاړي او نيمګړتياوي چي دجهاني نظام په ارګانيک تناسب کې يي رامنځته کوي ، د خپل عضويت له لاري په قانونمند متناسب عضويت او ترکيب بدلوي . پدي توګه ويلي شو ،پدي جهان کي دخورا مغلقو خلقتونو دخلقت مسبب پخپله په اصطلاح لاشعور يعني دخداي دلوي علم لويه قانونمندي ده. په نتيجه کي ويلي شو ،زمونږ لاشعور په حقيقت کي دټولو خلقتونو دخلقت اوددي لوي جهان دمتناسب ، قانونمند ، ديالکتيکي استقرار مسبب ګڼل کيږي. هر څوک چي دغه قانونمندي ورانول غواړي د مقدراتو په سرحد کي به حتماً دقضاء څپيړه په مخ مني. دا داسي قانونمندي ده چي پدي لوي جهان کي که يوه ذره بي ځايه کيږي يوائې ددي قانون له مخي به وي .

طبيعيون پدي نظر دي چي ټول خلقتونه دطبيعت مخلوق دي او دخداي دذات څخه منکر دي. داروين هم يو ددغه جملي څخه وؤ چي انسان دطبيعت ددوامداره تحول متکامل ترين مخلوق ګڼي. زه هم دا منم او دخداي قانون هم دامني .خو د نه منلو وړ خبره داده چي اول دداروين او نورو پلويانو په نظر به

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعت څه ته ویل کیږي ؟ د طبیعت په نوم مشخص کوم شي وجود نلري. مختلف خلقتونه ،پدیدي ، عناصر ، مرکبات او داسي نور چي متکاملترین خلقت یی انسان ګڼل کیږي ځیني کسان طبیعي پدیدي بولي. اوس دي دداروین پلویان لطفاً ووایي چي کوم یو له دغو پدیدو څخه مختلف خلقتونه او یا یو له هغو څخه پیدا کولي شي. انسان چي خدای پدي جهان کي خپل خلیفه ګرځولې دي ، ایا یو داکتر ،پروفیسور ،اکادمیسن چي ټول علمي تخنیکي وسایل او امکانات هم په واک کې لري کولې شي یوه ډیره کوچنۍ عضوه جوړه او هلته یوه ساده قانونمندي برقراره کړي. ۱۵ ملیارده عصبي ریښکۍ په یوه موټي مغز کي ځای پځای کول ، په DNA کې چې ذره بیني کوچني عضوي واحد دې ، دانسان دجوړښت مغلقترین ارثي سیستم په ټول تاریخي ، عضوي او نور ارګانیک دیالکتیکي متحول پروګرام او داسي نور بي شمیره سیستمونه ځای پځای کول ،او ټول دغه بي شمیره خلقتونه په همزمان ستاتیک دینامیک وجدي متحول حالت کي دابدي متعادل ،متوازن جهاني نظام په حیث ساتل په اصطلاح دهري طبیعي پدیدي او په کل کي ددغه ټول خلقتي خاًتیک (نامنظم) نظام دامکاناتو څخه وتلي کار ګڼل کیږي. دا خبره هم سمه نده چي ځیني کسان دختو او ګټو څخه خدایان جوړوي ، یا ځان ته دخدای نسبت کوي او یا ځیني هڅه کوي دخدای په ذات او صفاتو او څرنګوالي باندي خبري وکړي. دا ډول اعمال ،مفکوري او عقاید هیڅ ډول علمي ،عقیدتي او منطقي بنیاد نشي لرلي او نه دباور او منلو وړ دي. خدای هغه ذات دي چي د خپل لوي علم له مخي یي دا خارق العاده خلقتونه ، او لوی جهان پیدا کړي

او په خارق العاده ډول یي پخپل نظام کې ساتي. افلاطون ،ارسطو او نور دمثُل نظریات وړاندي کوي . په عالم الاسباب کي د مثُل په عالم باندي علم او معرفت دانسان دپاره نه مسخر ،نه مقدر او نه ممکن ګڼل کیږي او نه دمثُل دنظر دخاوندانو په قول دمثُل په مثال څوک رښتیني تیوري ګاني جوړولي شي . دبلي خوا افلاطون مثُل قائم باالذات ګڼي او ارسطو هغه په معقولاتو پوري تړي او پدي عقیده دي چي معقولات یوائي په عقل کي وجود لرلي شي او دبلي خوا عام مفاهیم چې اصلاً خارجي وجود نلري. خو فارابي ددي دواړو پوهانو دنظریاتو تفاوت بنیادي نه ګڼي او هغي ته یوائي ظاهري ارزش او تباین قایل دي. زه نه غواړم دبحث په اوږدولو سره داصل موضوع څخه لیري ووځم خو دومره باید ووایم چي دوۍ دریواړه په خپلو خبرو کي رښتیني او حق په جانب ندي.او ددي علت دادي چي دوۍ موضوع بي بنیاده او ناسمه مطرح کوي ،دموضوع په مدار ګرځي او په متواتر ډول کله موضوع ته داخل او کله تري ووځي . څرنګه چي دوۍ دخپل ذهن دقانونمند منطق څخه بحث کوي ، حق په جانب دي ځکه چي پخپله ذهن عیني واقعیت دي . خو داچي دوۍ ذهن عیني واقعیت نه ګڼي دموضوع دمدار څخه لیري ووځي او په ناسمه لارروانیږي. زما په عقیده واقعیت دواقعیت څخه لیري او جدا فکر کول پخپله ناسم کار دي.

انسان ، سازمان او ټولنه دخپلو مقدراتو په محیط کي په غفلت او سرکشۍ ګرم او ملامت ګڼل کیږي . دا دهرڅه څخه دمخه یوه زماني مقطع او معین محاط محیط جوړوي. واقعیتونه او حقیقتونه زماني او مکاني قیدیت لري او دهغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتغیر په تنا سب تغیر کوي. نتني حقیقت او واقعیت نه پرون داسي وو او نه به سباته داسي اوسي. ممکنه نده څوک پخواني واقعیتونه په پخواني کمیت او کیفیت سره نن دڅیړنو لاندي ونیسئ. هر انسان ،هر جمعیت او هره ټولنه د خپلو مقدراتو له مخي یواځي دخپل زماني او مکاني واقعیتونو په څیړنو باندي قادر ګڼل کیدي شي. دتیري او راتلونکي قانونمندۍ راسپړل او پیشګویي کول په کل کي د خداي په قضاء پوري اړه لري ،خو په پرنسیب کي دحال دقانونمندۍ دژورو څیړنو له مخي ممکنه ده چي تیري قانونمندئ راوسپړل شي اودراتلونکي قانونمندۍ پیشګویي وشي نه داچي دحقیقت او واقعیت په غیاب کي څوک تخیلي او تصوري تیوریګاني جوړي کړي. پدي جهان کي په پرنسیب کي ناممکنات وجودنلري خو مغلقي قانونمندۍ او اوږدي زماني او مکاني فاصلي یو بل سره جدا کوي او لیري باسي. نپوهیږم څه ډول ځیني پوهان ددغه ټولو موانعو ، مشکلاتو او حتي ناممکناتو څخه قدم اړوي او په داسي ډیرو مهمو او مغلقو مسایلو کي په تشو تخیلاتو ،تصوراتو ،حدسیاتو او فنتازي ډډه لګوي او په پټو سترګو ناممکني فیصلي ممکني ګڼي.

دخداي په قوانینو کي بي له شکه داسي احکام ،اوامر او حتي هدایات وجود نشي لرلي چي خپل بندګان دي په ناممکناتو مجبور وګرځوي او یا دي دهغي په خاطر تعذیب کړي. داسي سهوي ،خطاوي او ګناهونه یواځي دبنده څخه سر وهلي شي.

پدي توګه واقعیتونه دمستقیمي تجربي او یا دوسایلو په مرستي سره د مشخصو متودونو او روشونو دلاري څیړل کیدلي او مطالعه کیدلي شي. زموږ ضرورت او رسالت اوز

موږ چاپیریال په حاضر وخت کي زموږ دپاره موجوده واقعیتونه او حقیقتونه تشکیلوي. تیر واقعیتونه دنن او نتني دسبا په څیرندي او یواځي موجوده واقعیتونه موږ دپاره مسخر او مقدر ګڼل کیدې شي. دماضي او مستقبل په لور هره لار دحال دقانونمندۍ له مبدا څخه شروع کیږي. که حال ونه پیژندل شي د تیر او راتلونکي پیژندل ناممکن دي. ددي څخه بله منل او کول بیهوده کار دي. دچاهدف چي کار نه کول وي ، په ناشوني کار پوري نښلي. دمثال په ډول چي یو ملیون کاله پخوا به څه تیرېدل ؟داسمانونو دبره او لاندي څه شي وجود لري ؟ شروع اوختم ددي جهان چیري دي ؟اودیته ورته پوښتني. په دي باره کي بهترین مصداق د قرآن دلاري دخداي د « کن فیکون » د آمر صدور دي . دا په هر لحاظ خورا علمي او منطقي پریکړه ده. ځکه چې جهان په لحظوي دیالکتیکي بدلون کې دې ، قدیم وجود نه لري او په همغه قدیم کې په لحظوي توګه بدل شوې ، حال هم په لحظوي بدلونکې دې او په موتې کې یې څوک د یوې لحظې لپاره څوک ساکن نه شي ساتلې او ابد په ابدي نظام کې هیڅکله ابد ته نه شي رسیدلې او دمخه موږوویل چې په ټولو زماني او مکاني ابعادو کې دمختلفو قضایاوو څیړل یواځې د حال د قانونمندۍ د پیژندګلوۍ له مبدأ څخه پیل کیږي ، نو ځکه د قدیم او ابد څیړنه او پلټنه کول بې معنا او بې مفهومه کار دې او ځکه خو دغه ټول مفاهیم او حقایق په قانونمند او منطقي بڼه دخداي د «کن فیکون» په آمر کې خلاصه شویدي. خو په تیر ،حال او راتلونکي همیشه پوره علم لري. یواځي انسان ددغه حکم له صدور څخه په انتباه، کولې شي په خپل دنیایي ژوند او

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاط محیط کې کولې شي د حال د قانونمندۍ له لارې د قديم او ابد په قانونمنده لار تعقيب کړي ، ځکه چې جهان قانونمند پيدا دې ، قانونمند پايي او قانونمند بدلون او تکامل مومې ، د همدغه قانونمندۍ په بنياد انسان د خپل خدای له طرفه د خدای د خليفه په حيث د دې جهان او په هغې پورې اړونده خلقتونو او پديدو په معرفت مقدر او مکلف ګرځيدلي دي. دا کار شونې دې ، په دې کې علمي قانونمند منطق او امکانات وجود لري. په فلسفي څېړنو کې که غير اسلامي فلسفه پوهان د خپل تعصب له مخې د دغه ډول او د پته ورته ډيرو نورو قرآني علمي لاس رسيو څخه بې برخې وو ، اسلامي پوهانو ته پکار وو چې خپلې علمي ،فلسفي څېړنې يې د قرآني علمي اساساتو په بنياد ، لکه څرنګه چې په ابتداء کې پيل شوې وې ، تر اخره پورې دوام ورکړې وې او د غرب او شرق د تخيلي او خرافاتي فلسفو په جال کې سوټ بوټ نه وې تړل شوي . پدې خاطر ويلې شو چې د «کن فيکون» د امر د صدور څخه بله علمي او منطقي پريکړه نشي په سترګو کيدلی . مونږ د نورو بشري علمي حقايقو څخه منکر نه يو ، خو لکه څرنګه چې مونږ په مختلفو مواردو او پيښو کې ورته اشاره کړې ،حقايق په دغه بحثونو او تيوريو کې د نادره دانو په شکل پيدا کيږي ، زياته برخه يې انفرادي ځانګړي تخيلي بحثونه جوړوي ، نو ځکه هر قدم وړاندې د بن بست او تړلو دروازو شاته پاتيږي او يا د ګمراهۍ ناوړه پيښو سره مخامخ کيږي .

د پورتني بحث په ترڅ کې چې په ژورو علمي او فلسفي مسايلو ، لکه د شعور او لاشعور ديالکتيک ، د خدای سره د انسان د اړيکو لارې چارې او د دې لوی جهان قانونمند

پيدا ايښت ، پايښت ،بدلون او پرمختګ ،چې مونږ مليونونه کلونه، وړاندې وروسته خوادثو په څېړنه مقدوروي ، په حقيقت کې مونږ په يوه بل ستر تصميم او وضاحت مکلف ګرځوي چې پرې سوچ وکړو او د حل لارې يې ولټوو .

دا البته يواځې پدې خاطر هم نه چې ګوندې مونږ ډير ژور او جدي بحث پيل کړې او يواځې مونږ د دې جوګه يو پدې باره کې څېړنې وکړو ،قضاوت وکړو ،سپيناوې راولو او پريکړه وکړو .داکومه پټه او مجهوله خبره نه ده ، کله چې يو دهقان د خپل پټي په کنډۍ کې کوډله او ديره جوړوي ،هيڅکله دا پوښتنه نه له ځانه او له بله نه کوي ،چې دا چا جوړ کړيدي ؟ کله چې يو موږک د خپلې استوګنې لپاره سوړه جوړوي ، هيڅ شک ،ترديد او ويره نه لري چې ګوندې د بل چا به وي او په زغرده په کې منډې رامنډې وهي. کله چې يوه مرغۍ ځاله جوړوي ، هغه پرته له شکه خپل حريم او ملکيت ګڼي او نورې مرغۍ هغه ځای ننوتلو ته نه پريږدي. د شاتو مچيو ګبينې ته که څوک نږدې کيږي ، چيچي يې او که د ميږي په مېنه پښه کښيږدې هم ارام به دې پرې نږدي. دا ځکه چې دا خبرې له هيچا څخه پټې او مجهولې نه دي ، نو چا ته پوښتنه او شک هم نه پيدا کيږي. خو کله چې سورلنډې پردي کور ته د چرګ پسې ننوځي ، زړه يې له ويرې ترې بوټ وتلې وي او په اندکه کشپش،د عامو خلکو په اصطلاح ، د سورلنډي غوندې تښتي. پدې دواړو حالاتو کې خبره معلومه ده ، پټه پنا ه نه شته ، هر څوک خپل موقف او د بل موقف ، خپل ملکيت او د بل ملکيت پيژني او انسان خو لاڅه چې د حيواناتو ، مرغانو او خزندوتر منځ هم شخړه او دعوه دنګله منځته نه شي راتلای او هر يو د خپل موقف په تناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه حق او نا حق ګڼي. خو کله چې خبره د سترو عظمتونو، خارق العاده خلقتونو، حتا د خدای د خلافت وارثینو، انسانانو د امکاناتو څخه وتلي ظرافتونو او پدیدي په سترګو کیږي، عالم او پوه انسانان خو لا پر ځای پریږده، د ساده انسان څخه هم ډیر ساده انسان، حیوان، الوتونکي، خزندې او نور مخلوقات د خپلو خپلو مقدراتو او خدایي قضاء د قوانینو سره سم پرته له سر غړونې ژوند او ګذاره کوي. همدغه پخواني انسانان وو چې لا د علم او تخنیکي پرمختیا او ابتدایي څرک او کوم وسایل هم نه په سترګو کیدل، دوی د عادي او فوق العاده خلقتونو ترمنځ تباین او تمیز ته قایل وو. د هغوی په اړه یي همغسې چې لازم وو قضاوت کاوه. کله یي چې لمر او اور د یخنی په وخت کې ډډې تودې کړې او یا چې د باران اوبو تنده ورماته کړه نو یي د مهربانه خدایانو په حیث ومنل او که به یي د دغه ډول نورو منابعو څخه ضرر، قهر او غضب لیده، نو به یي د جبار، قهار او دې ته ورته نومونو سره پیژندل. دغه قضاوتونه او څیړني په مجموع کې د عادي بې سواده انسانانو له خوا پیل شویدي، ځکه چې په هغه وختونو کې نه تعلیمي موٌسسو وجود درلود او نه سیستماتیک تعلیمي نصاب، پروګرام او درسي موادو. پدي باره کي اضافي بحثونه اصلاً ګنجایش نلري. دي کي شک نشته چي خداي څوک نه شي لیدلي. د لوي ذات، لوي خالق او صانع، لوی حقیقت اود لوي علم څښتن په حیث تري څوک څه ډول انکار کولي شي. دخداي دین، دخداي لار او شریعت فردي او اجتماعي ضرورت دي. دخداي حکم دخداي دلوي علم، لوي قانونمندی او لوي منطق له مخي دجهان د معرفت، حفاظت او

متعادلي، متوازني استفادي په معنا دي کوم یو چي زمونږ دژوند حاد ترینو مجبوریتونو او ضرورتونو ته خورا منطقي ځوابونه واي. هر څوک به هرڅه غواړي ووائي. د علم، قانونمندی او منطق په مقابل کي عبث خبري ګنجایش نلري. خداي مونږ دخداي دخارق العاده خلقتونو له مخي پیژندلي او باور پري لرلي شو. دخداي مقضي الامر اراده زمونږ په تارو پودکي ابنل شوي او دخداي د لوي علم لویه قانونمندي، زمونږ دشاوخوا خلقتونو قانونمند بنیاد تشکیلوي. هغه څوک چي دخداي څخه منکریږي د دغه واقعیتونو او قانونمندی څخه څه ډول کولي شي منکر شي، کوم یو چي زمونږ دضرورتونو او مجبوریتونو زیرمي او یوائیني حقیقتونه او واقعیتونه ګڼل کیږي.

پورته مونږ وویل دهر مادي واحد وجدي حالت که شعوري دي یا لاشعوري، دوامداره تغیر کي دي. شعور او لاشعور په هره پدیده او خلقت کي په اصطلاح دوه متضاد دیالکتیکي اړخونه تشکیلوي خو په حقیقت کي د انسان د اُرګانیزم د مختلفو پروسو تسلسل دي چي ذاتي تو پیر په کي نه شي لیدل کیدلي او په نتیجه کي د شعور او لا شعور واحد ذاتي حقیقت یعني د شپږم حس د ایجاد علت ومعلول او یا په بل عبارت دخالق او مخلوق د مقضي او مقدرو ارادو رابطه ټینګیږي، همدلته د خداي د خلف انسان د مناسبت او ارتباط د راز غوټه دخداي دمقضي ارادي له مخي دخپل خالق د ذاتي موجودیت سره تړل کیږي، په همدي زماني تاریخي مقطع کي د فلسفي د عمرونو عظیمه لاینحله معما د حل لار پیداکوي او د خود ساخته او خود بافته تخیلي او تصوري بي بنیاده تیوریوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلسله د ابد لپاره شليږي . ډاکتر صاحب شاولي د شپږم حس په باره کي پخوانيو نظريا تو ته داسي اشاره کوي: « شپږم حس په پارا سايکو لوژي (parapsychology) پوري اړه لري . پارا سا يکولوژي هغه موضوعات مطالعه کوي چي ننني ساينس د هغي د توضيح څخه عاجز دي . پورتني موضوعات تيلي پاتي (Telepathy) غيب ګويي (Clairvoyan) مستقيم درک (Intuition) او نور خارق العاده حوادث دي. په فيزيولوژي کي يو قانون دي چي د انسان په جسم کي هر عمل د يوه ساختمان يا اناتو ميک جوړښت پو اسطه سرته رسيږي . تر او سه پوري د انسان په مغز کي داسي ساختمان ندي کشف شوي چي د هغي په تخريب سره شپږم حس له منځه ولاړ شي. لکه د سترګو په تخريب سره چي بينايي له منځه ځي» . پدي باره کي د شپږم حس په فورمولبندی کي فکر کوم په کافي اندازه وضاحت شوي دي. هلته ما اشاره کړي چي شعوري او لاشعوري پروسي د انسان په وجود کي واحد تسلسلونه جوړوي او په خپل منځ کي ذاتي فرق سره نلري . د مثال په ډول مونږ د سرو او بنفش شعاعاتو تر منځ رنګونه او يا په بل عبارت هغه شعاعات چي د ځپي « موج » اوږود والي يي د هغي تر منځ وي ليدلي شو يعني زمونږ په شعوري طيف کي راځي. د هغي دواړو خواوي زمونږ د شعوري طيف څخه خارج واقع دي .خو په حقيقت کي د هغي دواړو خواوو ته په کم تفاوت يو شان امواج دي او هيڅ ذاتي توپير سره نلري.په همدي علت مونږ لاشعور ته تحت الشعور او فوق الشعور هم ويلي شو . نپوهيږم ولي تر او سه پوري ساينس پوهان د غه موضوع ته نه دي متوجه شوي. او نه يواځي په فلسفي بلکه ټولو علمي مسايلو کي يي

ستر مشکلات او لا ينحله معما ګاني را منځته کړيدي. ځرنګه چي لا شعوري پروسي او د شپږم حس تأثرات د ټولو مادي موجوداتو د پاره عموميت لري او د يوه ارګان پوري مقيد نه ګڼل کيږي نو ځکه د کوم ارګان د فعاليت څخه په وليدلو د غه حس هم له منځه نه ځي.

که مونږ ايکس « X » شعاع ،الکترو مقناطيسي امواج او يا نور ذرات او شعاعات چي انساني حواس ئي د احساس او ادراک څخه عاجز دي او يا که داسي تأثرات چي انسان ئي په احساس قادر دي په نظر کي نيسو په حقيقت کي يو شان شعوري او لاشعوري سيستمونه متأثر کوي. يواځي په دومره تفاوت سره چي په يوه حالت کي ئي زمونږ حواس احساسوي او په دوهم حالت کي ئی زمونږ حواس نه احساسوي . پرته له دي د حادثي په ماهيت کي اضافه له دي بل کوم تفاوت نه ليدل کيږي او د غه تأثرات د نومړو پروسو ټوله ساحه متأثره کوي او په عکس العمل کي به ئي هم تفاوت همدومره وي چي په يوه حالت کي شعوري او په دوهم حالت کي لا شعوري اوسي. د شعور او لاشعور تر منځ ديالکتيکي ارتباط موجود او بعدي پروسه لکه ځرنګه چي دمخه توضيح شوه دوام پيدا کوي. په مادي قانونمندیو چي څوک پوهيږي ،ورته پوره معلومه ده چي د غه تغيرات د کوچنيو ذراتو او انرژي د کمي او کيفي تغير پرته منځته نشي راتلاي او د انرژي او ذراتو د کمي او کيفي تغيراتو سره د اطلاعاتو او معلوماتو مبادله حتمي ده. ځرنګه چي تغيرات يواځي په قانونمند شکل سره صورت نيسي د شعور او لاشعور د ديالکتيک په نتيجه کي د اطلاعاتو مبادله يا د شپږم حس منځته راتلل هم قانونمنده بڼه لري او د سنجش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ګټل کیږي .

د اسي معلومیږي چي د شعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کي په هر مادي واحد ، هره پدیده او هر خلقت کي ، د قضاء او قدر ، جبر او اختیار او دیترمینیزم او اندیترمینیزم د خدائ عام قانون له مخي د خداي او انسان ، خداي او نورو خلقتونو د مقضي او مقدرو ارادو ژوندي تمثیل ګڼل کیدي شي . فکر کوم چي سرکشه او باغي بندګان به پدي دنیا کي د خپلو سرکشیو او بغاوتونو جزا او نیکان به د نیکیو احسان د خداي د مقضي ارادي او د همدغه عام قانون د مقدراتو له مخي متقبل کیږي . پخپله د خداي د مقضي ارادي له مخي هر حکم چي صادریږي او هر مادي واحد په لاشعوري شکل متقبل کیږي پخپله د نیکۍ او بدۍ د جزاء په معنا دي . د القاء ، الهام او وحي امکانات هم د همدغه قانون ، د همدغه د شعور او لاشعور د دیالکتیک دلاري ممکن ګڼل کیږي . البته د خداي د مقضي ارادي د تعمیل په خاطر په نورو مواردو کي نوري لاري چاري او قانونمند امکانات وجود لري . غواړم یو ځل بیا تاکیداً ووایم چي خداي پدي جهان کي د انسان د پاره ټول قانونمند امکانات برابر او انسان ئي پري مقدر او مکلف ګرځولي دي ،نو ځکه خو به انسان د بغاوت او سرکشۍ په صورت کي مقصر ګڼل کیږي . که چیري دا جهان قانونمند پیدا نه وي نو به انسان هم مقصر نه ګڼل کیدي او پخپله بي قانوني به د هغه د پاره د برئت لوي دلیل ګرځیدلي .

د پورتنۍ نه چندان اوږدي توضیح په ترڅ کي مونږ دي نتیجي ته رسیږو چي شعور او لاشعور د قضاً او قدر د عام قانون څخه منتج وجدي حالت او محصلي په توګه د دي لوي

جهان په ختمه کي ذره په ذره اښل شوي دیالکتیکي تقابل جوړوي او په کل کي د نظام د پایښت ، تحول او تکامل سبب ګرځي .

د شپږم حس په موضوع کي د اطلاعاتو او معلوماتو تأخیر او تقدم د ارزوني وړ او چي څه ډول دا پیښیږي یو لنډ مکث کول به پري د ګټي څخه خالي نه وي . د طبیعي علومو او ساینس د قانونمندیو له مخي پدي پوهیدلي شو چي د دي جهان د لوي نظام د ډیري کوچنۍ ذري تر کچي پوري لاعلي التعین په تصادفي ډول تغیر د محل او حرکت نشي کولي . هر څه د معیني قانونمندۍ له مخي په قانونمند شکل سره پیښیږي او تر شا د پلټني او څیړني په خاطر ځانګړي مشخصي نښي نښاني پریږدي . د دغه حرکتونو تنوع ، ارګانیک ترکیب او تناسب د دي لوي جهان مادي موجودیت ، رنګونه ، خوندونه ، روښني ، تاریکي ، حرارت ، برودت ، انرژیتیکي پوتنسیال ، غذائي زیرمي او د ټولو نورو پدیدو او خلقتونو مادي زیربناً جوړوي .لوي خداي د خپل لوي علم د عامي قانونمندۍ له مخي د لوي جهان مادي موجودیت ، حرکت او ابدیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول، قایم بالذات او خلل ناپذیر ګرځولي دي .

محترم ډاکتر صاحب واي چي « د اسلام د عقیدي په اساس یوائي خداي ابدي قایم با الذات دي نور ټول د خداي په اراده فنا منونکي دي » . دا خبره سمه ده . خو که مونږ په مستقیم ډول خداي ته د علت او معلول نسبت وکړو او پخپله ئي د عالم الاسباب د کون و فساد په پروسه کي شامل و بولو ، خداي به پخپله معرض د علت واقع شي ، او خداي د علت و معلول څخه بي نیازه ذات دي او په عالم الاسباب کي ئي ټول خلقتونه د مقدراتو په کچه مختار او په قانونمند شکل قایم با الذات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځولي دي . والله اعلم . ددا سي يوه خود كفاء او خود بقاء نظام موجوديت پرته د كامل او مقتدر خالق او صانع څخه ممكن او متصور نشي ګڼل كيدلي او يواځي د خداي ، د خداي د لوي علم او لوي جهان متقابل استلزامي موجوديت يو تربله سره متقابلاً د كمال او جلال مظهر ګرځيدلي شي . د لوي خداي او لوي جهان د متقابل مستلزم ابدي نظام بقاء يواځي د خداي د لوي علم د قضاء او قدر د لوي قانونمندۍ په بناء جوړيدلي شي . پدي توګه د لوي خداي د لوي علم له مخي د لوي جهان موجوديت يو تربله متقابل دري ګوني لازمي شرط ګڼل كيږي او يو له بل څخه پرته ئی اصلاً موجوديت ،مظاهر او معرفت متصور ندي او يواځي په كل كي يو تربله متمماً ،مكملاً او مستلزماً قابل د نسبي شناخت ، افادي او معرفت ګرځی. په عالم الاسباب كي د موجوده شرايطو له مخي انسان يواځي همدغه ډول قضاوت كولي شي .ددي څخه پورته يواځي خداي ښه پوهيږي او بس. سره ددي چي د خداي او انسان تر منځ مستقيمه شعوري رابطه وجود نلري او د معرفت څخه ئی عاجز دي خو د شعور او لا شعور ديالكتيك او وجدي حالت د خداي د لوي علم د لوي قانونمندۍ له مخي د دغه نسبي معرفت زيربناء جوړوي. دغه زير بناء په حقيقت كي د انسان د پاره مسخر او مقدر مادي موجوديت دي. په هغي كي مادي قانونمندي موجوده ده . د شعوري قانونمندۍ سره په ارتباط كي ده. كه چيري دغه مناسبات د انسان د پاره په ګويا ژبه ترجمه شي ،لكه چي ډير له دغو منا سبتونو څخه ترجمه شوي هم دي. لكه ځيني متماتيكي ،فزيكي ، هندسي قوانين چي په ګرافيكي ژبو خبري كوي او مونږ په هغي پوهيږو .

ډاكتران ډير ښه پوهيږي ،خو مونږ هم د بيولوژي څخه پدي پوهيږو چي د انسان په وجود كي بي شميره وړي او غټي غُدي موجودي دي چي په لاشعوري ډول د انسان د وجود نظام د خارجي او داخلي عوارضو ،حوادثو او امراضو په مقابل كي دفاع كوي. پدي پروسو كي د خداي اراده لومړي په مادي پروسوكي انعكاس پيدا كوي او بيا د هغه پروسو سره په ديالكتيكي تقابل كي واقع كيږي چي د انسان د پاره قابل د احساس او قابل د درک دي او يو مشترک وجدي حالت رامنځته كوي. نوموړي وجدي حالت معمولاً د طبي الاتو په ذريعه په ګرافيكي ، عددي او يا نورو شكلونو سره افاده او ډاكتران پري بلا شكه پوهيږي. د ډاكترانو پرته عادي خلک هم نن پدي خبره پوهيږي چي پانقراس په وينه كي شكره تنظيموي. كله چي شكره په وينه كي زياتيږي ،پانقراس انسولين توليدوي او د شكري اندازه په وينه كي كميږي او نورمال حالت غوره كوي. برخلاف ،كله چي شكره په وجود كي كميږي پانقراس ګلو كاګون توليدوي او د اركانيزم فعاليت دا ډول تنظيموي چي د شكري اندازه په وينه كي لوړه شي . د عينيت په فلسفه كي مونږ دا موضوع وڅيړله چي پوهانو ،په هغه جمله كي ماترياليستانو هم ، څه ډول په غلطۍ سره په شعور او ادراک باندي د احساس بدليدو ته د مادي له منځه تګ په سترګه كتل .حال دا چي ټولو د انرژي د تحفظ په قانون او د مادي د بقاء په قانون باندي پوره عقيده درلودله. او همدلته يوه ستره نه جبرانيدونكي عظيمه اشتباه او بلكه ګناه رامنځته او ټولو فلسفي عقايدو او نظرياتو خاوندان په مختلفو لارو روان او په نتيجه كي مختلف او كاملاً متضاد فلسفي مجموع الجزائ ئي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړ. په دغه قضیه کې د انسان او دهغه داحساس او ناقص شعور او عقل یعني دنسبي مادیت او معنویت مسًله مطرح بحث وه او بیا هم قضئي ناقصه او ناسمه پایله او پریکړه درلوده،دشعور او لا شعور په دیالکتیک کې دمطلق مادیت او معنویت او یا په بل عبارت دمطلق شعور او نسبي شعور ، چي دا هر یو په حقیقت کې نسبي مفاهیم دي ، قضیه مطرح بحث ګڼل کیږي. که په پخوانۍ قضیه کې دمادي او شعورتر منځ د پل جوړیدل هدف وؤ په دوهمه قضیه کې منظور دمطلق شعور او انساني نسبي شعور تر منځ دپله ترړل په کار دي (دمتماتیکيaxioma ــ تعارفاتو له مخې دا منل شوي چي که چیري یو مطلق او یا لایتناهي کمیت یاعدد په کوم عدد تقسیم او یا تري کوم عدد کم شي بیا هم هغه مطلق او لایتناهي پاتي کیږي) . دمخه مونږ ویلي وو چي خداي په کل او جز کي واحد دي ،خلقت او پدیده نده ،انسان ئی دمعرفت او توصیف څخه دهمیش دپاره عاجز دي .دهر هغه څه په معرفت او توصیف چي انساس قادر شو ، خداي نشي ګڼل کیدلي. نو ځکه په دوهمه قضیه کې دشعور او لاشعور تر منځ د پله په تیریدو سره انسان دعالم خلف په حیث یواځي دخداي په علم معرفت پیدا کولي شي نه دهغه په ذات او په صفاتو. ځکه دشعور اولاشعور رابطه دمستقیمي نظاري او تجربي حسي ــ ادراکي پروسو دکچي څخه په ډیره لوړه سطحه مناسبات ،اړیکي او تعاملات ګڼل کیږي.

دغه ډول مناسباتً موجود دي اود شعو او لا شعور د دیالکتیک په پروسه کې چي د انسان پاره دخداي اراده په مقدرو شعوري پروسو بدلیږي او مونږ عملاً دخداي د مقضي

ارادي د بالوسیله امکان دلاري د خداي د علم څخه مستفید کیږو او یواځي دهمدغه رابطي له مخې انسان دخداي د عالم خلف په حیث ګڼل کیدلي شي . ددغه رابطي له لاري زمونږ په شعوري سیستم او ذهني ختمه کي دخداي د مقضي ارادي له مخې مادي شعوري پروسي او تحرکات ایجادیږي چي په طبي مدرنه وسایلو او الاتو کې دارقامو ،ګرافیکونو او نورو فاکتورونو په څیر داسي انعکاس پیداکوي چي مسلکي کسان پرته له ترجمانۍ څخه هم پري پوهیږي. په همدي خاطر مونږ په جرئت سره ویلاي شو چي دشعور او لاشعور ددیالکتیک په پروسه کي مونږ دخداي په علم دشپږم حس ،خوب ، الهام ، القاء ، وحي او نورو لارو پرته ددي لاري هم لازمه اګاهي پیداکوؤ. ددغه موضوعاتو په جزئیاتو او میخانیکیت باندي بحث کول ماد پاره مشکل او یو ډول ګستاخي هم معلومیږي او یا لا اقل اضافي مطالعه ورته پکار ده ، خو بیا هم زه غواړم په خپله سویه دغه موضوع دهغي دمیخانیکیتونو په کچه د بحث ډګر ته پري باسم تر څو مسلکي پوهان دغه موضوع دموجوده علمي ــ تخنیکي امکاناتو له مخې پخپل آند په هر اړخیز ډول وڅیړي او دخداي دارادي په رازونو ځانونه پوه کړي.

دانسان دبدن د متابولیزم پروسه یواځي دتایرایت د غُدي دفعالیت په صورت کي فعالیت کولي شي. همداسي دتریخي ،جګر ،توري ،او بي شمیره ارګانونو او غُدو یوتر بله سره تړلي او مربوط عضوي فعالیتونه ،یا دانسان دبدن دعضویت داندوکرین او ایکسوکرین جمعي مربوط فعالیتونه دخداي د خارق العاده لوي علم له مخې تنظیم او دشعور او لاشعور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیالکتیک د دقیق نظام له مخي فعالیت کوي. دغه لوي او ډیر مغلق نظام بالاخره یو اځي هغه وخت فعالیت کولي شي کله چي د هیپوتالاموس hypothalamus غُده چي په مغز کي ده سالم فعالیت وکړي. د دغه غُدي د غفلت په صورت کي یعني کله چي ځیني اانسانان د خداي د احکامو څخه نا فرماني او بغاوت کوي او مسکرات، مخدرات او نور مواد استعمالوي، ټول ترشحات او انزایمونه په صحیحه توګه نه ترشح کیږي او یا نه توزیع کیږي. بدن د سالم فعالیت څخه پریوځي، د زیات افراط او تفریط په صورت کي انسان د قضاء د جبر څپیړه په مخ خوري، په مهلکو مرضونو اخته کیږي، مور معیوب بچیان زیږوي او نور او نور او د دوذخ عذابونه بلا تشبیه پدي دنیا کيویني. مونږ پدي پوهیږو چي ټول خلقتونه، عضوي او غیر عضوي جوړښتونه ترکومي کچي دقیق او مغلق دي. دغه حرکتونه په هر صورت کي قانونمند دي. غیر قانونمند تصادفات هم وجود نلري. دغه حرکتونه د خداي د لوي علم دلوئ قانونمندۍ له مخي، یا په ظاهرکي د مختلفو علومو او متماتیک د قانونمندیو مطابق منځته راتلاي شي او بس. نو ځکه د همدغه قانونمندیو پواسطه افاده کیدلي هم شي.

تاًخیر او تقدم د قضي لکه چي د مخه ورته اشاره وشوه، هم د قانونمندۍ له مخي پیښیدلي شي. دا ټول حوادث د خداي د لوي علم د دقت په کچه منځته راځي. که داسي نه وي دا نظام به تر اوسه نه وي پاتي. همدا سبب دي چي مونږ باید په خداي او د خداي په علم ایمان ولرو. د دغه خلقتونو د جوړښت په سرشت کي ټول معادلاتي حالتونه په ټولو مغلق ترینو اشکالو او ارګانیک تعاملي شکلي جزئیاتو سره، د ۲+۲ څخه نیولي تر

انتګرال، دیفرنسیال، سینوسوئید، پارابولیک، هایپر بولیک، کیمیاوي ویلانسي قوانین، بیولوژیکي او نور او نورو علومو د قوانینو د جزئیاتو تر کچي اښل شویدي. یعني قانونمندي په ټول تار و پود پدي لوي جهان کي د خداي د لوي علم او مقضي ارادي له مخي موجوده او برقراره ده او انسانان ئي د هغي په شناخت او معرفت مقدر او مکلف ګرځولي دي. پدي علومو کي دغه ټول حالتونه، په هغه جمله کي د تاًخیر او سبقت مسًله او داسي نور ممکن او په لازم وخت کي تحقق پیدا کوي. همدا سبب دي چي ځیني وخت د شپږم حس او یا نورو پروسو دلاري مونږ دیوي حادثي د پیښیدو د مخه په هغي اګاهي پیدا کوؤ. که مونږ وغواړو په یوه سیستم کي یو حکم، یوه اګاهي، یو حالت او اداره رامنځته کړو د همدغه قوانینو په معرفت او شناخت دغه عمل سرته رسولي شو. مونږ کولي شو د هر مادي واحد دوجدي حالت دافادي معادله ولیکو. که چیري مونږ د دغه معادلي دلمړۍ او یا د دوهمي درجي مشتق له مخي یو اتومات جوړ او په دغه سیستم کي ئي نصب کړو، کیدلي شي په لازم تقدم سره عمل وکړي، د متصورو پیښو څخه لازمه اګاهي پیدا کړو، د وقوع څخه ئي جلوګیري او یا مرسته ورسره وکړو. مونږ دغه کار د موجوده علمي ـ تخنیکي امکاناتو څخه د استفادي په کچه سرته رسوؤ، خود خداي جلا جلاله د لوي علم او مقضي ارادي له مخي په څه خارق العاده عظمت او ظرافت چي هیڅ تصور ئي ممکن نه دي، سرته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي او غیر اسلامي فلسفي !

په پرنسیب او ماهیت کې زه هیڅ ډول فلسفي ویش ته نه قایل یم، نه پرې باور لرم، نه د فلسفي مجموع الجزایرو د موجودیت لپاره کوم دلیل وجود لري او نه د قانونمند تداخل پرته پروسې، تعاملات او علوم په ځانګړي ډول په دې جهان کې چیرې وجود لرلې شي. ځکه چې جهان، نظام او قانونمندي په کل کې واحده ده او د واحدې فلسفي د عامې قانونمندۍ پواسطه افاده کیږي. ځینې کسان هڅه کوي فلسفي قانونمندي په اصطلاح د ساده میخانیکیتونو او ځانګړو حوادثو د قانونمندیو پواسطه افاده او په اصطلاح ساده او عام فهمه کړي. ساده میخانیکیتونه او د حواسو لوبې د دې په عوض چې فلسفه ساده کړي هغه په سفسطه او د لارې د سر په بحثونو بدلوي. د مخه مونږ وویل چې د ټول ژور علمي او فلسفي بحثونه ډیر ساده لوحانه او عامیانه پیل شویدي، ځینو د دغه بحثونو څخه له نیکه مرغه د وخت په تیریدو سره خپل علمي ماهیت بدل کړې، خو په ځینې د هغو کې پرته له ظاهري بڼې بل هیڅ ډول بدلون نه دې رامنځته شوې. فیثاغورث د میلاد څخه ۶۰۰ کاله پخوا ویلې وو چې «عدد اصل د ټول جهان دې» او

اکثره مسایل او حتا ټولنیز قضایا یې د اعدادو د ځانګړو ارقامو پواسطه افاده کول او ځینې کسان تر نن ورځې پورې هم په هغې باور لري. (تاریخ فلسفه در جهان اسلام) د «حنا فاخوري او خلیل جر لیکنه، د عبد المحمد آیتي ژباړه، ۳۳ مخ» حال دا چې متماتیکي ارقام او اعداد، خو لا څه چې، متماتیکي فورمولبندۍ یو اځې هغه وخت قانونمندي، افاده کولې شي، کله چې هغه په فزیکي، کیمیاوي، بیولوژیکي، فیزیولوژیکي او نورو میخانیکیتونو کې په حرکت راشي. په غیر صورت کې متماتیکي ارقام، اعداد او فورمولبندۍ د هیڅ ډول قانونمندۍ د افادې جوګه نه دي. ارسطو هم د عامو قوانینو، مفاهیمو او کل په عوض د اجزاوؤ او حسي پدیدو له لارې فلسفه قابل د افادې، تحلیل او فهم ګڼله. حال دا چې شعوري تعقلي پروسه د ساده حسي میخانیکیتونو په بنیاد رامنځته او په ذهني خته کې د تعاملاتو په ترڅ کې د شعور، تعقل او ادراک مختلف ماهیتونه او بڼې غوره کوي. همدا سې، کومه ارزونه او تعریف چې ارسطو د شکل او صورت څخه د جسم د داخلي اتمي او مالیکولي جوړښت پرځای، په غلطه، د هغه خارجي جوړښت منلې وو، تر اوسه پورې په فلسفه کې په خپل ځای پاتې دې. دکارت هم چې د ښځایه خوشباورۍ له مخې په متماتیک او خپله تحلیلي هندسه خارق العاده باور پیدا کړې وو، هڅه یې کوله د ټولو علومو مادي او ماهیوي ارزښتونه له منځه یوسي او ټول علوم په ایدیالیستي بڼه او ماهیت د مادي ارزش څخه خالي او بې محتوا کړي او د تحلیلي هندسې د متماتیکي قوانینو پواسطه افاده او عملي کړي. حال دا چې د ټولو علومو عملي او نظري ارزښتونه یو اځې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادي کمي او کیفي ارزښتونو پواسطه د مقایسې او ارزونې وړ دي. ماؤ دزي دون هم په خپلو فلسفي اثارو کې همیشه هڅه کړې چې د ساده میخانیکیتونو ، ځانګړو ورزنیو عملي حوادثو قوانینو په ذریعه فلسفه ساده او عام فهمه کړي .لیکن د دغه ډول غیر قانونمند استقرائي او قیاسي تخیلي لوبو او د ساده مفاهیمو په ځغلنده حرکتونو کې فلسفه معمولاً له خپلې لارې بې لارې کیږي او د دي په عوض چې ساده شي فهم یې د دغه بې شمیره پدیدو څخه د نتیجګیرۍ په پروسه کې مشکلیږي .پورتني مثالونه مونږ په دې باوري کوي چې د دغه ډول فلسفي نا سالمو ، نیمګړو او حتا غلطو فکري تراوشونو رټې د فلسفي طرز تفکر او شعور پر هنداره ډیري پاتې دي او اکثره د دغه کاذبو ، په اصطلاح علمي ، مفاهیمو ، قوانینو او تیوریو ، د خپل علمي ارزش په څنګ کې مذهبي تقدس هم پیدا کړې او سرغړونه یا په مقابل کې یې څه ویل هر څوک د مذهب څخه د سرغړونې په تور محکومیدلې شي. مونږ په دې باوریو چې دین او علم یو شان د خدای دلوی علم په مرسته د خدای ، د خدای د لوی جهان او ټولو خلقتونو معرفت او د بشر په ګټه سالمې ، بې غرضانه او منصفانه استفادې ته ویل کیږي. راتلونکو ځوانو نسلونو ته پکار دي چې خپل دغه رسالت درک او د خپلو علمي استعدادونو ،علمي ـ تخنیکي پرمختیاوو او مدرنه وسایلو او امکاناتو په مرسته ټولې رټې د خپل شعور او ذهن له هنداري څخه پاکې او د رښتیني علم د مستقیمې لارې رښتیني لارویان وګرځي.

البته د موضوع د پوهاوي د اسانتیا او تفکیک په خاطر کیدلي شي د متودولوژیک روش په حیث ،موضوعاتي

او یا بل هر ډول ویش چې په هیڅ صورت به د بنیادي ماهیوي تباین په معنا نه وي ، رامنځته شي. پورتنۍ موضوع ما پدې خاطر عنوان کړي چې په فلسفي نظام کې بې مورده فلسفي ملوک الطوائفي د سترو اشتباهاتو او ابهاماتو باعث شوي او فلسفي علمي فضاء ئې تته او خړه پړه کړي ، باید چې لازم وضاحتونه رامنځته او د شکونو فضاء رڼه شي .

زما د پورتني تذکر سره چې ، واقعاً په پخوانیو نظریاتو ،عقایدو ،انساني تخیلي او تصوري مذهبي او علمي لیوالتیا او انګیرنو ، تیوریو ، قوانینو او حتا علومو باندې د ځانګړو بشري ذهنیګرانه تأثیراتو او تأثراتو رټې او سیورې پروت وو او په خپل نوبت د بې شمیره کذبي او تحریفي تیوریو ،عقایدو ،ادیانو ،مذاهبو او مجازي خدایانو سبب ګرځیدلې دې.یواځې د اسلام د اکمل دین په ظهور سره په بشري ژوند کې ستر علمي ،اجتماعي ،مذهبي ،سیاسي ، اقتصادي او عقیدوي بې ساري او بې بدیله ژور کمي او کیفي انقلابي هر اړخیز بدلون رامنځته او د ټولو مسایلو او حوادثو سره د واقعیتونو له مخې علمي ،منصفانه او عادلانه کړه وړه پیل شول . د دې لوی جهان د لوی قانونمند نظام ،د هغې قانونمند پیدایښت ،پایښت ،پایداري ، او قانونمند لحظوي بدلون او تکامل پخپله د هغې د علمي قانونمند موجودیت مشهود ثبوت او دلیل ګڼل کیږي.د دې خبرې یو بل انکار نه منونکې اعجاز او معرف ثبوت او دلیل دا دې ، چې دغه هر اړخیز کمي او کیفي علمي بدلون او ستر معجز ارزښتونه د یوه معلوم الحال امي انسان په وجود کې تحقق پیدا کړ او د هیچا د پاره د شک او پوښتني دلیل په لاس نه شو ورتلاي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څوک په هر موقف او موضع کې چې وو هک پک پاتې شول. دجهان ، دین ،مذهب او خدایانو په باره کې زاړه طلسمات رنګ او دژوند دټولو شئونو سره علمي کره وړه پیل او یوائې علم دجهان او ټولو خلقتونو پیدایش ،بقاء،تعادل ،توازن ،تحول او تکامل معیار او محک ومنل شو . علم همیشه هغه منطق ،هغه دلیل او هغه وسیله ده چې یوائې په منلو یې هرسړي مجبور ګڼل کیږي او په مقابل کې یې دبرهان اودعوي داقامی امکان هیڅ لپاره وجود نلري. یوائې داسلام دین ،داسلام برنامه ،داسلام اصول او مناسبات دي چې دلومړۍ کلمي ،لومړۍ جملي اولومړي بیان څخه یوه امي انسان ته داقرء په حکم سره دقرئت ،لوح ،قلم ،کتاب ،علم او دیته ورته عباراتو په تکرار تأکید کیږي ،ټولو تبعیضونو ته دپای ټکي ږدي ، بشریت دپاره دعادلانه ذات البیني مناسباتو او سولیز ګډ ژوند ابدي برنامه او شرایط وړاندي کوي او دبشري ژوند دټولو اړخونو ،طبیعي او شعوري ټولو پدیدو سره په حقیقت کي واقعي علمي کره وړه پیل او لوي واحد خداي ،لوي واحد علم او لوي واحد جهان یوتربله لازم وملزوم ابدي قائم باالذات حقیقت او نه شلیدونکي بالذاةِ قانونمند واقعیت جوړوي او دخداي دمقضي الامر ارادي له مخې علم ،دین ،فلسفه ،واقعیتونه او عملي ژوند په یوه محور او پایداره بناء باندي اتکاء پیداکوي. که ارشمیدس ویلي وؤ چې «ماته د اتکاء نقطه راکړۍ زه دانړۍ په بل مخ اړوم» نوموړي نقطه چي ټولي واهي تخیلي تیورۍ ،عقاید ،نظریات او بي بنیاده وابستګۍ او تړونونه ړنګوي او هرڅه دپاره عیني واقعي بنیاد او اتکاء پیداکوي او دهر ډول شک او شبهي امکان له منځه

وړي ،یوائې هغه حقایق دي چې داسلام دظهور او اسلامي هر اړخیز انقلاب په نتیجه کي شرف دمعرفت پیداکوي. هو !دلوي خداي دلوي علم له مخي همزمان ،هم مکان ،متحول ،ستاتیک دینامیک قانونمند جهان پیداکول او په دغه لوي عظمت سره دغه لویه سراسري ابدي قانونمند ي دیوه امي انسان په ژبه ، نه د یوه کتاب په شکل چي دکوم سفر څخه یې له ځانه سره راوړې اوسي بلکه ددرویشت کلن عملي روزمره ژوند په اوږدو کې پداسي عباراتو افاده کیدل چي د ادبیاتو ،شکل او محتواله مخي یې ساري وجود نه درلوداو لوی اعجاز ګڼل کیږي.حتماً هم هغه وخت ،هم نن اوهم په راتلونکي او ترابده پوري قابل قبول او بلا شکه حقیقت او واقعیت په حیث منل په کار دي. د خدای ټول خلقتونه اعجاز دي خو تر ټولو لوی اعجاز علم دې. زما په عقیده انسان لپاره دژوند دهدف ،با شعوره کار او عمل ، ډاډ من سرنوشت ، عقیدي ،دخیر ښیګڼي ټولنیزو ارزوګانو او دیته ورته نورو انساني مسئولیتونو لپاره بله ډاډمنه تکیه ګاه وجود نلري . یوائې دعلم له مخي خدای انسان خپل خلیفه وټاکه ،دا جهان دخدای دعلم له مخې قانون مند پیدادې ، ددي جهان او نظام بقاء ، معرفت ، حفاظت تحول او تکامل یوائې دعلمي کړو وړو له مخي ممکن دي .

داسلام دمخه چي په هر قوم ،قبیله او محل کې ځانګړو ادیانو او مجازي خدایانو وجود درلود او اکثر خدایان به یا محلي واکداران او یا پخپله د بندګانو په لاس او فکر جوړ مخلوق ګڼل کیدل او په ځیني مواردو کي به دخدایانو تعداد دبندګانو له تعداد څخه هم زیات وؤ او دواحد خدای ،واحد علم او واحد جهان دمفکوري او مقولي سره یې هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمون نه درلوداو دیوه ساده منطق لرونکي انسان پرې باور نه شو کولي، نو ځکه بې بنیاده او مجازي خدایان او ادیان هم نور دچا د پاره دمنلو وړ نه وؤ او خود منسوخ او پر ځای یی د اسلا م مبین دین دټول بشریت لپاره سراسري واحد ابدي دین په حیث ومنل شو. فلسفې او دین واحد علمي مفهوم ،مضمون او رسالت پیدا کړ او په حقه سره ،لکه چې پورته اشاره وشوه په ټولو ساحو کې بنیادي علمي انقلاب رامنځته شو.

ددغه انقلاب اساسي مفاهیم څه ډول ارزیابي کیدلي شي ؟

۱ــ هغسي چې د اسلام په دین کي دوحدانیت مسًله په قاطعیت سره مطرح شوي ، په بل هیڅ دین او علمي تیورۍ کي نه وه مطرح شوي. حتي په مسیحیت کي دوحدانیت مسًله د خدای ،دخدای ځوي او مقدس روح « اب ، ابن او روح القدس » دتثلیث په دري ګوني اقنوم ولاړه ده .

۲ــ دخدای وحدانیت دخدای د علم په بناء د «کن فیکون» د مقضي حکم په صدور د خدای د واحد لوي جهان دپیدایش مستلزم وګڼل شو او د علمي مقدراتو له مخي انسان دخدای دعاقل او عالم خلف په حیث په قانونمند ډول دجهان په معرفت مأمور وګرځیده او دجهان وجود ،تحول او بقاء یواځي دعلم په بناء مقیده شوه او دا همغه داتکاء نقطه ده چي دمخه تردي یي دبشر دپاره شرف دمعرفت نه درلود .

۳ــ د «کن فیکون» دحکم په صدور او دعلم په بناء دجهان پیدایش ،تحول او بقاء قیدیت او دهغي دتیر ،حال او راتلونکي دځیرلو امکان ، دخدای دعلم او فلسفي اساسي مسًلې او موضوع ته په قاطعیت سره ځواب وواېه او په فلسفه کې یي بې مورده خیالبافیو ،تصوراتو ،اوهامو ،سفسطو او

نورو ټولو انحرافي تیوریګانو ته د پاي ټکي کښیښود. هغه تیوري چې ویل به یي « اغاز و انجام ان کهنه کتاب افتاده است» پوچه او بې معنا وګڼله او دهر چا دپاره یي د «کن فیکون» په حکم او مقوله همدا نن ورځ اودمادي وجد موجوده حالت د کار د پیل په خاطرخورا مناسب زمان او موضوع وګڼل.

۴ــ علم او قانونمندي دجهان دپیدایش ،تحول او بقاء د عمده اصل په حیث ،دجهان سره دهر ډول کړو وړو طریقه او وسیله وګڼل شول او طبعاً په دغه ډول منظم نظام کي غیر قانونمند کړو وړو ته ځاي نشو پاتې کیدلې او ټول روحي ،عصبي اوعقلي ناروغان اولیونیان باید په خپلو دتداوۍ په مرکزونو تقسیم او یا لا اقل نن دغه ضروري عمل انجام شي او نړۍ دهغوۍ دشر څخه وژغورل شي .

۵ــ په بشري ټولنه کي د اسلام ظهور د انقلاب په واقعي مفهوم سره غیر قابل دتصور هر اړخیزه ژور کمي او کیفي بدلون وؤ او دهري پوښتني ځوابګویه ګڼل کیږي. خدای وجود لري؟ خداي چیري دي؟ داجهان څه وخت پیدا شوې؟ روح وجود لري؟د تناسخ مسًله څه ډول ده ؟ روح څه شي دې ؟ روح مقدم دي که ماده ؟ خدای څوک لیدلې او پیژندلې شي ؟ فلسفه علم دې؟ دفلسفي اساسي مسًله څه ده ؟ دفلسفې موضوع به څه وي ؟ ... دا ډ ول ټولو مسائلو او قضایاوؤته یواځي د اسلامي انقلاب دظهور او اسلامي فلسفي له مخي پخپل وخت مقنع ځواب ویل ممکن دي. دغه ډول ځینو پوښتنو ته د «عینیت فلسفه» کي د اسلامي انقلاب د بنیادي تحولاتو او حقایقو له مخي ځوابونه ویل شوي او ځیني نوروته به ځوان نسل دهمدغه احکامو دلاسته راوړنو په بنیاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوابونه ووای. نن چې جمعي شعور دبلوغ مرحلي ته رسیدلي ، نن چي علم او تخنیک دارګانیک منطقي تحلیل په مرحله کي دي او نن چي ددغه اوبې شمیره نورو پرابلمونو په موجودیت کي نړیوال هغي ته دځواب له ویلو څخه عاجزدي او غواړی دځانونو د بقاء او تحکم په خاطر خپل اولسونه دهرډول غفلت او تباهی په مرضونو اخته کوي ،فلسفي ته او بالخصوص د اسلام په بناد نوي رامنځته شوي علمي فلسفي ته شدید ضرورت لیدل کیږي ترڅو دغه ټولو پوښتنو ته ځواب ووایي. مونږ غواړو د دغه فلسفي قانونمندیو او دعلومو دچټک پرمختګ په بنیاد پوهان ، ځوانان او ټول هیوادوال« **افغان فلسفي څیړنیز مرکز** »جوړولو ته راوبولو او دهر اړخیز خلا قانه هلو ځلو او ابتکاراتو هیله یي وکړو .

په همدې ځای کې یوه ډیره ساده او څرګندده پوښتنه راولاړیږي ،کله چې اسلام دعلم په بناء ټول قانونمند جهان اوخلقتونه دي ، اسلا م دعلم په بناء بشري عادلانه او منصفانه قانون او مناسبات دي ،اسلام دعلم په بناء پخپله علم ،فلسفه او قانونمندي ده ، اسلام دعلم په بناء دین ،مذهب ،طاعت او عبادت یعني دنظام او ټول بشریت ترقي ،انساني سولییزګډ ژوند او ځان او بل یعني د خدای د قانون له مخې دځان ،ټولني او په کل کې د ټولو خلقتونو عادلانه او منصفانه ساتنه ده او عالم بشریت په دغه مرحله او زمان کي ددي سزاوار او مستحق وؤ ، چې دغه ډول مکمل دین ،قانون او نظام ولري او پکار داوو عالم بشریت دا مشترک مسؤلیت ، په مسؤلیت سره په غاړه واخلي او منطقي ځواب یي ورته ووایي.ایا دا لازمه وه چې اسلامي پوهان او فیلسوفان د پخوانیو تخیلي ،تحریفي او

حتا کاذبو فلسفوپه پله قدم واخلي او د اسلام د حقیقي علمي فلسفې د صراط المستقیم څخه بل خوا مخ واړوي ؟که دمخه تر دي ددي کار دپاره منطقي بنیاد وجود نه درلود ،داسلام په ظهور سره دغه بنیاد هم ایجاد شو . باید دصداقت ،عدالت او علمي مقضي او مقدري قانونمندۍ او ارزشونو په بنیاد متقابل مستلزم هم اهنګ عام بشري نظام هر اړخیز سراسري عالمي

علمي منطقي مناسبات برقراره شوي واي . لیکن له بده مرغه نه اسلامي پوهان او فیلسوفان دغه علمي بنیادي بدلونونو ته متوجه او نه ددغه عظیمو علمي ارزشونو په ارزش وپوهیدل او دهمغه پخوانیو زړو فلسفو لارویان او تعقیبوونکي پاتې شول او په علمي څیړنو کې هم پخواني زوړ بنیاد ،ن پخوانۍ زړه فلسفه او پخواني زاړه مناسبات تر نننۍ ورځې پورې لا همغسې زړه په زړه پاتې دي . په پیل کي ځیني مقدماتي بدلونونه رامنځته خو څرنګه چي په پخواني زاړه ترنګړ کي اضافه لدي څه نه ځائیدل او نه زاړه قوتونه نوو بدلونونو ته اماده وؤ ، یښمن هم په کمین کې او ډیر هر اړخیز امکانات یي په لاس کې لرل ، نو له همغه ابتدا څخه دفشار ساحه ایجاد او په تنګیدو شوه ، له یوي ورځي څخه بلي ته واقعیتونو ،قانونمندیو او وضعي سیاسي اقتصادي بڼه غوره کوله ،کهنه پرست او کانسرواتیف مرتجع قوتونو د لازم پوتنسیا ل په ترلاسه کولو سره نوي بدلونونه پر شا وتمبول او دټولنیز ژوند په مختلفو اړخونوکي دمختلفو شعارونو دبیرغ لاندي حادترین تضادونه ،مخالفتونه ، مقاومتونه او بیرحمانه تباهۍ دوام درلود او تر نن ورځې پورې لادوام لري او نړۍ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندسي تصاعد په سرسام آوره زيا تيدونكي تعجيل سره د تباهۍ ګړنګ په لور كشوي ، ټول نوي قانونمند علمي بنيادونه ،نوې فلسفې او نوې تيورۍ دزړو فلسفو او زړو تيوريو دزړو برستنو لاندي سا خپه پرتي دي او تر څو پوري چې نوې فلسفه دخبيثو قوتونو دباستيل څخه ازاده نشي ،ترڅو چې حقيقت او علم معيار دحقيقت ونه ګرځي او تر څوچي نړيوال سراسري علمي ،كلتوري پروفسيونا ليستي انقلاب بريالې نشي ، نړۍ ته به هيڅوك دقطعي نابودۍ څخه نجات ور نكړې شي .

شايد پوښتنه پيدا شي چې فلسفه دنړۍ دبود و نبود ، دټولنيزژوند مختلفو اړخونو او انساني خيرښيګڼو پوري څه اړه لري ؟دا جهان قانونمند پيدادي او په قانونمند كړوړو سره يوائې ټاكلي قانو نمند نتايج ترلاسه كيدلې شي او دتحريف او مسخ كيدو امكان په كې كم ليدل كيږي. ځكه خو شيطاني قوتونه هڅه كوي واقعيتونه په خپل واقعي شكل برملا نشي او په خړو اوبو كې ماهيان ونيسي. په همدي خاطر ځينې فاسدې او حريصې كړۍ حتا هڅه كوي دعلمي ـ تخنيكي پرمختګونو مخنيو ې وكړي تر څو لاسته راوړني يې يوائې دهغوی په كنترول كي پاتي شي. په همدي خاطر د علومو او فلسفې اساسي مسايلو ،موضوعاتي نصاب اومفردات ،دقضاياؤ او فرضيو طرحي ،دعلومو دمتودولوژۍ او دتحقيقاتي موادو دذاتي اوصافو ، خواصو ،نوع ،كميت او كيفيت سره تناسب او مطابقت و نلري.

ساينسي علوم مثبت علوم اونتايج يې بايد هميشه مشخص او ټاكلي وې.خو دمخه مونږوويل چې ځا نګړي علوم

وجود نه لري او ټولې پروسې او ټول علوم په متداخل انتګريشن او متداخل تعامل كې سره قرار لري ، خو په عملي ژوند كې مونږ دغه د موادو متداخل انتګريشن او متقابل عكس العملونه ،تأثرات او متأثرات په محاسبه كې نه شو راړلې او اكثر وخت ددغه ډول محاسبو ضرورت هم نه ليدل كيږي ،او دا كار دې ته ورته وي لكه څوك چې د ډبرې سكاره د طلا په تله ګرام ګرام وتلي ،نو ځكه خو نتايج هم د واقعيتونو سره سمون نه لري. ليكن په عمل كي ډير وخت داسي پيښيږي چې عين قضايا مختلف متفاو ت نتايج ولري چې علت يې د تيورۍ او علمي ــ تخنيكي انكشافاتو عمدي تحريف او مخنيوي او د جمعي شعوري سطحي ټيټوالي اوسي . دي كې شك نشته چي په عمل كي شايد قضاياوؤاو مسايلو كي سل په سلو كي ډير ودقيقو نتا يجو ته ضرورت نه اوسي او دټاكلو ضريبونو پواسطه نتايج دقناعت وړ وګرځي ،خو په تيوريكي مسايلو كي يوائې سل په سلو كي دقت او صحت لازمي او كافي شرط ګڼل كيږي . ځكه چې په تيو ريكي مسايلو كې كه د يوه ميكرون په اندازه انحراف را منځته شي ، په عملي ساحه كې كيدلې شي هغه په عظيمه اشتباه او ګناه بدل شي. په نظرياتي قياسي استقرائی تحليلونو او نتيجګريو كي هم نظري انحرافات دكوم دقيق علمي روش او پرنسيبونو له مخي نه تعقيبيږي او په سترو اشاباهاتو منتج كيدې شي. په صحي مسايلو كي دفوق العاده دقت سره سره چې چارې سرته رسيږي بيا هم دغه ډول اشتباهات كله چي دلسګونو ،او سلګونو زره انسانانو په تباهئ تمام شي، وروسته له هغي لازم تدا بير نيول كيږي.همداسي تيو ريكي انحرافات حتي كيدلې شي په عملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه کي د ۱۸۰ درجو مخالف نتایجو سبب هم شي. متماتیک ، فزیک ،کیمیا ، بیالوژي ،فزیولوژي او ډیر نور چي ساینسي او مثبته علوم ګڼل کیږي ، قوانین یي کاملاً یو تر بله او پخپله دهر علم په ساحه کي سره فرق لري . مثلاً په فزیک کي د مخانیک ، نور ،ذروي ، کوانت ، ګراویتاسیون ، الکترومقناطیسي امواجو ،ساحه ، ذرات ، تشعشعات او نورو ساحو کي قوانین کاملاً یو له بله سره فرق لري .علوم نن ډیر تخصصي او په ډیرو کوچنیو څانګو ویشل شویدي . دمخه ما پدي موضوع بحث کړي وؤ چي ځانګړي علوم وجود نلري او اکثره پروسي او علوم په متداخل شکل سره موجود او جریان لري.دعلومو په دومره همزمان وسیع او پراخ دیفرنسییشن او تداخل سره نن دهیچا دپاره ممکنه نده خپله ځانګړي علمي لار په مسلسل ډول تعقیب او تري ورکه نشي . یوائځي فلسفي علم د خداي دلوي علم یوائیني انساني ذهني خلف علم په حیث ددي جوګه او ستر رسالت لري ځانګړي علوم د خدای د لوی علم په صراط المستقیم رهنمایي او د ګمرای څخه یي وژغوري . دغه رسالت ، موقف ، موضعګیري او علمي کیفي ارزش له نیکه مرغه فلسفي د اسلام دظهور څخه وروسته هغه وخت تر لاسه کړچي دین او علم خپل واقعي علمي ماهیت او محتوا پیدا کړله . پدي توګه یوائي دفلسفي په لمن کي ، یوائي د فلسفي قوانینو او دیالکتیکي هر اړخیز متودولوژیک روش له مخي ممکنه ده ټول علوم په ارګانیک انتګراسیون سره په سراسري کلي منطقي قانونمندۍ واوړي او په زړه پوري علمي سیستم ایجاد او برقرار شي ي . خو له ډیره بده مرغه نه نړیوال د تعصب او تنګنظری له مخي ددغه حقیقت منلو ته حاضر شول

اونه اسلامي محققین او علماء پدي قادر شول چي د اسلامي فلسفي دنوي کیفي علمي ماهیت څخه په استفادي سره زړه فلسفي بناء رنګه او په نوي علمي بنیا د هغه اباده کړي . بر خلاف هغوی پخپله دزړو فلسفو په زنګ وهلو کړیو او انحرافاتو کي راګیر او د اسلامي فلسفي علمي حقایق او ارزشونه یي مکدر کړل . د خدای دذات او صفاتو په باره کي یي د مشکوکو تعبیرونو ، تفسیرونو او اظهاراتو له مخي اسلامي امت او ټول نړیوال په شک او تردید کي پري ایستل او پخپله همدوي د خدای دذات او صفاتو په باره کي تخیلي او تصوري طرحي ، تیوربي او نظریي وړاندي کړي. حال دا چي خدای لوی ذات دی ، دانسان په شعوري طیف کي نه ځائیږي او دخدای لوی ذات دانسان دپاره هیڅکله مسخر نشي ګڼل کیدلي او نه دهغه په مقدراتو کي راتلای شي نو ځکه انسان دهمیش دپاره دخدای دذات او صفاتو دمعرفت څخه عاجز دی. پدي باره کي تخیلي او تصوري تیوري هیڅ ډول ګنجایش او مورد نشي لرلي او نه باید څوک دا ډول بي ځایه هڅي وکړي.

زما په عقیده مونږ چي قادر نه یو په عالم الاسباب کي ټول موجوده حقایق عملاً وپیژنو ،څه ډول ممکنه ده د خداي دکامل حقیقت په حیث په ټوله معنا او مفهوم وپیژندلي شو ؟ انسان خپل خداي یوائي دخداي د بي ساري خلقتونو له مخي پیژ ندلي شي. دخداي پیژندنه زما په نظر همدومره ضرور ده چي کامل ایمان پري ولرو او زمونږ ټول شکونه په یقین بدل شي ،د خدای ددین د اصولو ،احکامو ،اوامرو اونواهیو په واقعي مفهم ځانونه پوه کړو ، طاعت او عبادت یي وکړو او دا هرڅه دټول بشریت لپاره یو شان د ښه خدمت په لار کي دهر اړخیزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

استفادې ورړو ګرځوو .

تر او سه پورې چې د پوهانو کوم فلسفي نظريات ما لوستي دي ، ډېر نامتو فيلسوفان چې په کومه موضوع يې عقل کار ندي کړي ، د دي په عوض چې په خپله ناپوهۍ اعتراف وکړي ، ځان پوه کړي او وروسته له هغې خپل تحقيق ته دوام ورکړي او د بې منطقه غير علمي استدلال څخه تيرشي بر خلاف په تجاهل العارفانه سفسطو ، مبهمو او مهملو عباراتو ، تيوريو او انحرافاتو شروع کوي او د هغوی دغه کړه وړه پخپله د هغوی د ناپوهۍ او بې منطقۍ عامل ګرځي او په مجموع کې فلسفي بهير نه جبرانيدونکي زيانونه ګالي. د پورتني بحث څخه وروسته په لږ سوچ سره مونږ دې نتيجې ته رسيږو چې د علم ،منطق او خداي لار يوه ده . پکار دادي همدغه لار ونيسو او تر مقصود منزله ځانونه ورسوؤ .

مرګ او ژوند
فنا او بقاء

مرګ او ژوند ، فنا او بقا دواړه غبرګې مقولې او مفاهيم په حقيقت کې يو بل ته ورته معنی لري ، ليکن تر ننني ورځې پورې مرګ او ژوند په خاص ډول يوائې په اصطلاح د ژوندي شيانو لپاره او فنا او بقا لږ څه په عام مفهوم سره د ټولو موجوداتو دپاره استعماليږي ٠

مرګ او ژوند يا فنا او بقا په ټولو پديدو کې د متقابلو متضاد و ديالکتيکي اړخونو په حيث وجود لري ٠ هيڅ مادي واحد او هيڅ کومه پديده د داسې ديالکتيکي تقابل څخه پرته وجود نلري ٠ مرګ او ژوند يا فنا او بقا د ټولو مبارزو اساس او د هر ډول تکامل او تغير محرک او انګيزه ګڼل کيږي .مرګ د نوي ژوند شروع او زيږوونکې او د هر نوي ژوند لارد مرګ په لور ده ٠ هره پديده او هر مادي واحد همزمان او هم مکان د مرګ او ژوند نوزاد په غيږ کې روزی او لويوي او په موازی ډول د داسی متقابل او متضاد جدو جهد په مسير کې واقع دي. هر مادي واحد همزما ن د خپلې بقا او فنا په لور حرکت کوي .مرګ سره له دې چې د هرې پديدي او هر مادي وا حد ابدي ملګرې دې بيا هم نسبي خصلت او ماهيت لري. ژوند د مادې مطلق او ابدي خصلت دې ځکه چې ماده تل ژوندۍ او ابدي ده ٠ مړه ماده وجود نلري او نه به يې ولر لې شي ٠ ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندی ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې ژوندۍ ده. لیکن دا چې د مادې د موجودیت ډولونه یو تر بله سره فرق لري او همداسې دا چې ماده د مختلفو حرکتونو او د هغې دمختلفو کمپلکسونو په چوکاټ کې بقا لري او مختلف مادي واحدونه تشکیلوي نو ځکه ویلې شو چې ژوند هم مختلفې درجې او ډولونه لري. تر ننني ورځې پورې د مرګ او ژوند پدیدې او مقولې یواځې دمادي واحدونو د ځینې خاصو حالتونو او کمپلکسونو پورې منسوب او تړل کیږي او د هغې له مخې د ژوندي او غیر ژوندي موجواتو تقسیم بندي او غلط تعبیرونه منځ ته راغلی دي. حال دا چې مړ اصلاً وجود نلري. هر مرګ لکه چې مخکې هم ورته اشاره وشوه نسبي دې او هرمړې په خپل ذات کې مړ ندې. ځینی د ژوند شکلونه په پخواني ډول په همدغه مادي واحد کې دوام لري او ځیني نور د ژوند مستقل ډولونه د نومړي نسبي مرګ په نتیجه کې منځ ته را ځي. یعنی د ژوند هغه مستقل ډولونه چې د پخواني ژوند په بندیخانه کې بندیان ؤو او نه یې شو کولې د هغه د امپراطورۍ څخه سر د باندې وباسي او یا د هغه د تحکم څخه سر غړونه وکړي خو بالاخره د مرګ او ژوند د دیالتیک په نتیجه کې نسبي مرګ منځ ته راځي او د امپراطورۍ د بند یخانو دروازي ړنګیږي. یوه لور ته د مرګ ویرجنه او غمجنه فضاٌ، د ژوند آخری شیبې آخري ساکښنه، آخري لیدنه کتنه، آخری آرزوګاني او امیدونه د ژوند دپاره آخرین تلاش او جدوجهد، آخرین احساس او درک او داسې نور. بل لورته د نوي ژوند لمړۍ شیبې خوشحالي ګانې، لمړنۍ ساکښنه او سترګي غړونه، لمړنۍ هیلي او آرزوګاني، لمړنۍ د ژوندناري سوري

، هوا او هوس او دې ته ورته نور٠ داسې دې دیوه مادي واحد او یوې پدیدې د مرګ او ژوند دیالتیک او واقعیت. زما په نظر دا هغه څه دي چې باید قبول شي او د داسې لید لوری په رڼا کې د مرګ او ژوند پورې مربوط مسآئل په عیني ډول وڅیړل شي٠

برخلاف د ایدیالیزم طرفداران ماده او ژوند سره جدا کوي او هغه دجهاني روح، مطلقې ایدهٔ او داسې نورو په رواداری پورې مربوط ګڼی٠ که چیرې جهانی روح وغواړي ځیني مادي واحدونو ته روح بخښي او نور ټول مادي واحدونه مړه بولي٠ د هغوی په نظر روح هیڅکله نه مري٠ کولې شي ماده ترک کړي او په آزاد ډول ژوند وکړي پدې توګه هغوی داسې عقیده لري چې ژوند پرته دمادې په آزاد او مستقل ډول هم وجود لري. لیکن واقعیت داسې دې همغسې چې مړه ماده وجود نشي لرلې او نه یی لري د مادې څخه پرته په آزاد او مستقل ډول ژوند هم وجود نلري. ماده تل ژوندۍ او ژوند د مادې خصلت او یو د اشکالو د موجودیت څخه دیې. غیر مادي یا د مادې څخه پرته ژوند په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې. د خدای مقضي اراده همداسې حکم کوي او خدای عالم الاسباب د خپل لوی علم له مخې همدغه قانونمند پیدا او دخپلو مخلوقاتو لپاره مسخر، مقدر او داستفادې وړ ګرځولي دي. ژوند د هر مادي واحد په چوکاټ کې په هر شکل د اشکالو سره چې اوسي یواځې د همغه مادي واحد د دیالکتیک یعنې د هغه د کُلي مادي موجودیت د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل، تبادل او تقابل، وجدي حالت او نورو محصول او مولود دې او بس٠ هرکله که پورتنې ذکر شوې انرژیتیکي پوتنسیال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انرژیتیکي تعادل ، تعامل ، تبدل او تقابل ، تغیر کوي او یا له منځه ځي ژوند هم یا تغیر د شکل کوي یا د موجوده مادي واحد په چوکاټ کی په نسبي لحاظ له منځه ځي ٠

د بلی خوا همغسې چې ماده په لایتناهي شکل سره متبا رزه او موجوده ده د هغې د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل ، تعامل ، تبادل او تقابل ډولونه هم لایتناهي دي او په لایتناهي ډول سره د فنا او بقا په لور حرکت کوي .نو د مرګ او د ژوند مسائل او شکلونه او ډولونه هم د هغې سره معادل او متناسب دي ٠

پورتنې بحث په عالم الاسباب کي د خدای دلوی علم دقوانینو له مخې چې انسان پرې مقدر ګڼل شوې ،ترتیب شویدې . دې کې هم شک نشته چې پدې جهان کي هیڅ عمل، هیڅ حرکت ،هیڅ تأُثیر او تأُثر او پدیده ، پرته له دې چې له ځانه پوره نښي او علائِم پریږدي له منځه نشي تللې او د دغه نښو او علائِمو له مخې انسان همیشه مقدر دې چې د دغه پیښو ماضي ،حال او مستقبل د ځان د پاره معلوم کړي.د دې څخه پورته د انسان د مقدراتو څخه اُچت ګڼل کیږي او یوائې د خدای د کلام او یا هغه علومو له مخې چې د خدایي کتاب په بناٌ منځته راغلي استنباط کیدلې شي. خارج له هغې ، زه پدې عقیده یم ،چې د انسان په مقدراتو کې نشي راتلای او هرڅه که څوک ووایي دا اضافه ګویي او خلاف ګویي څخه پرته به بل څه نه وي . تر اوسه پورې په مختلفو فلسفي نظامونو کې د غه ډول اضافه ګویي او خلاف ګویي ګانې ډیري شویدي او کومه محصله ترې چا نده ترلاسه کړې. الغیب عند الله.

فلسفي لار

مولانا ابوالکلام ازاد ،په ۱۹۴۸ م کال کې ، کله چې د هند د ښوونې او روزنې وزیر وو ،د « هند د سراسري ښوونیز کنفرانس» د پرانیستو په وخت کي وویل: « حتا د فلسفي عمومي تاریخ هم د یونان څخه شروع او د اروپا په اوسنۍ فلسفه پای مومي ،او چیني او هندي فلسفي تفکر یوائې په څنډه «حاشیه »کي پاتې دې. دا د فلسفې همغه عمومي تاریخ دي چې د هند په پوهنتونونو کي یې زده کړه کیږي .لکن تاسې ټول دا منۍ چې په نړۍ کې د فلسفي تفکر د غه ډول بدلون او تحول د حقیقت سره سمون نلري . نن څوک نشي کولې د ما بعد الطبیعه او فلسفي تفکر په ورشوکې د هند په سترو لاسته راوړنو سترګي پټې کړي . دا سمه ده چې په وروستیو وختونو کې هندي فلسفي څیړنیزو موادو په هندي پوهنتونونو کې رواج موندلي لکن د غه فلسفې هغسې چې لازمه ده د نړۍ د فلسفې په عمومي تاریخ کې منلې مقام ندې نیولې . » (د سرو پالي رادا کریشنان تر څارني لاندي د لیکونکو ډله ،د شرقي فلسفي تاریخ ، سریزه ، لومړي مخ) .

د مولانا ابوالکلام ازاد د دغه وړاندیز له مخې د هند د ستر فیلسوف ، د « جنتا » پارټۍ مشر او وروسته د هند صدراعظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رادا کريشنان په مشرۍ د فلسفي څېړنو ستره ډله جوړه او هغوی د دغه څېړنې دا ډول پيل کړي: «ايراني شاعر نړۍ د زاړه کتاب سره تشبيه کړې چې لومړی او وروستی پاڼې يې ولېدلي دي.

ما زآغاز و ز انجام جهان بي خبريم
اول و اخر اين کهنه کتاب افتاده است»

او په پورته ذکر شوي لومړي مخ کي ليکي: « بشر له هغه وخت څخه چې شعور پيدا کړي، د دغه ورکو شوو پاڼو په لټه کي شو يدي. همدغه لټه او د هغي پايلي فلسفه نوميږي. فيلسوف د فلسفې د ماهيت د توضيح په باره کې کتابونه ليکي، لکن شاعر دغه مطلب په يوه بيت سره افاده کوي.»

هندي ټولنه چې د ډيري اوږدي مودي څخه په فلسفي څېړنو کې تجربي لري او د شلمې پيړۍ د علمي ـ تخنيکي پر مختللي امکاناتو څخه هم برخمنه ده، داسي يوه بااعتباره هيًت بايد د شلمې پيړۍ د علمي ـ تخنيکي ټولو پرمختګونو او امکاناتو څخه په استفاده د فلسفي موضوعاتو او فلسفي اساسي مسئلې د څېړنو د پاره نوې علمي قانونمند بنياد ايجاد او فلسفي څېړنې د نوي عصر او نوي ايجاباتو سره سم پر مخ تللي وای.

په ډير تأسف سره بايد ووايم دغه بااعتباره هيًت خپل تاريخي رسالت ته ندي متوجه شوې، او سره د دې چې د بشري ژوند په ټولو اړخونو او د علم و تخنيک په ټولو ساحو کې د تصور څخه او چت بدلونونه راغلي، لکن دوی په خپلو فلسفي څېړنو کې د ميلاد څخه د مخه معيارونو يعني مابعدالطبيعه تخيلي او تصوري فلسفو او د هغي څخه راوروسته نورو زړو

نورمونو او عقايدو ته وفادار پاتې شويدي. نن هم که د هند لويه فلسفه او نړيوالې فلسفې د نړۍ د قديمي « کهنه کتاب» دورکو پاڼو په لټه کي اوسې او غواړي د هغي د پايلو له مخې د فلسفې راتلونکي سرنوشت وټاکي، نو پايلي به يې همغه زړې فلسفې او زړې سفسطې پاتې وي.

د دغه «کهنه کتاب» د مخې او شا، پاڼو په باره کي مونږ د مخه ليکلي وو چې ټولي پرځای دي او هيڅکله به د دي ضرورت نه وي چې فيلسوفان خپل باارزښه وختونه د کتاب د زړو پاڼو په راټولولو مصرف کړي. که څوک پدې عقيده وي چې پخواني مادي وجدي حالتونه د خيال او تصور له مخې د «مُثُل» په بڼه په تجربي لحاظ څيړل ممکن دي، زما په عقيده د عبث خيال او تصور پرته بل څه ندي.

هره فلسفي وضعه، حالت او مسًله که د پرون ورځې وه او که د سبا ورځي، که بي شميره کلونه پخوا وه او يا همدومره کلونه وروسته، څيړل يې د همدا نن ورځي او بلکه د موجوده لحظي د وضعې او حالت له مخې پکار دي. بل امکان او بله لار يې هيڅ وجود نلري او دا ځکه چې مادي وجدي حالتونه په مستمر لحظوي ډيالکتيکي تغير کي قرار لري او هر ډول تير او راتلونکې تغير يوازې د موجوده حالت د قانونمندۍ د معرفت د لاري پيژندل ممکن دي. ځکه چې جهان په لحظوي بدلون او تغير کې قرار لري او قديم په قديم کې هيڅکله نور وجود نه لري، حال هم څوک په يوه وضعيت او حالت کې څوک نه شي ساتلې او ابد به هم هيڅکله ابد ته ونه رسيږي، خو دا چې قانونمندي شکل د موجوديت د مادې دي او په ماده کې هيڅ بدلون نه شي رامنځته کيدلې، مګر يوازې په قانونمند شکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره ، یعني دا جهان همغسې چې قانومند پیدا دی ، قانومند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. پدې قانونمنده پروسه کې دډیري کوچنۍ ذرې په کچه تناقص نشي پیښیدلې . ددغه قانونمندیو سلسله دهمیش لپاره په هر لوري په ځنځیري ډول کلکه تړلې ده او تل په قانونمند شکل سره د زمان او مکان په عمودیت او افقیت کې تعقیبیدلې شي. په هغه صورت کې چې مونږ یوائې دموجوده وضعې له مخې دحال ،تیر او راتلونکي مادي وجدي حالت فلسفي څیړنه ترسره کولې شو او فلسفه هم په عالم الاسباب کي دخداي دلوي علم یوائینې انساني ذهني خلف علم ګڼل

کیږي او انسان دهغي په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلي دي ،نو فلسفه هم دهمدغه مقدراتو او امکاناتو له مخي په عالم الاسباب کي د خداي دلوي علم انساني ذهني معرفت او قانونمندې افادي ته ویل کیږي. په دې صورت کې نه زاړه کتابونه چیرې پاتې دي ، نه یې د رژېدلو پانو لټون ته څه ضرورت لیدل کیږي. دا جهان قانونمند پیدا دې او قانونمند پایي ،انسان دغه قانونمندي پیژني او په قانونمند شکل سره ئې فورمولبندي کوي او همدي ته فلسفه ویل کیږي. همغسي چې مونږ په عالم الاسباب کې دخارق العاده او فوق العاده جهانونو دټولو مزایاوؤ څخه مستفید کیدلې نشو د هغې په معرفت قادر او مکلف هم نه یو او منطقاً ورته ضرورت هم نه لیدل کیږي.پدي باره کي مونږ یوائې هغه څه منلي او باور پري کولي شو چي دخدای په کلام کې یې ذکر شوې اوسي . دهغې پرته په نورو جهانونو ،عالم الارواح او دخداي په ذات او صفاتو انسان نه مقدر

دې او نه مکلف . پورته چي کوم عبارت په هندي فلسفه کې لیکل شوې چې ګوندې « فیلسوف دفلسفي دماهیت د توضیح په باره کي کتابونه لیکي،لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي»

هم د منلو وړندیې. شعر د فلسفې د افادې ژبه نه ده او نه فلسفي قضایا او مسایل په شعري ژبه ممکن دي او نه ضروري. شعر مقید کلام دي ،شعر احساسات دي ،عاطفه ده ، غریزه ده ،شعر مبالغه،غلو او اغراق دي ،شعر ادبي صنعتونه او رنګینۍ دي او دغه توکي دفلسفې د قد او قامت سره نه جوړیږي . پخپله شاعران وایي چې شعر معنا نه لري ، خو فلسفه یوائې دمعنا داره ، دقیقې او قانونمندې افادي ژبه ده. کوم مواد چې شاعر په شعرکې دخپل زړه د پټ راز د افادې لپاره په ګونګه ژبه ، چې یوائې پخپله پرې پوهیدلې شي ،او که داسې نه وي ،نو بیا خو شعر نه ګڼل کیږي ، او رښتیا هم ،کله چې یو حقیقي رښتینې فطري شاعر د سر په بیه د حقیقت اظهار ته اړووځي ، د سد سره ډډه نه شي لګولې او نه د شعور ،عقل او هوش سره سمون لري ،نو باید په ګونګه ،مهمله ،مجمله ، مجهوله او نورو دیته ورته ژبني افادو سره افاده شوې اوسي او ددې خبرو سره سره بیا هم دغه افاده رسوای عالم او دهرچا لپاره مفهوم هم اوسي. دیته ویې اصلي شعر او اصلي شاعر !

هر شاعر او هر څوک چې هڅه کوي علمي یا فلسفي شعر ولیکي ، پخپله دا هڅه د شعر دفلسفي دمنطق سره سمون نلري . شعر هیڅکله قانونمنده پدیده نه ګڼل کیږي .په شعر کې قانونمند استمرار وجود نلري او همیشه ګذرا پدیده ده ، نو ځکه خو تعریف نلري او شرط ندې چې معنا دې هم ولري. نو څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ممکنه ده معنا داره او قانونمنده پدیدي د شعري همیشه ګذرا پدیدي پواسطه افاده شي ،پداسې حال کي چې فلسفه قانونمندي فصیحي ، بلیغي ،ساده او لنډي قانونمندي افادي ته ویل کیږي او بیا هم پداسي حال کي چي تر نن ورځی پوري یو شاعر حاضر ندي حتي پخپله خپل شعر معنا کړي. اصلي فطري شاعران د خدای ، خدایي خدمتګار مخلوق دي. هغوی هیڅکله دخه او چا لپاره شعر نه لیکي. د هغوی شعر یوائې د غیر ارادي دروني احساس په بناء دهغوی د حقیقت چیغه ده او بس.فلسفه علم دي ، علمي طرحه ده ، مسئًله ده قضیه اودهغي قانونمنده افاده ده ، قانونمندي او د هغي څخه قانومنده استقرائي او قیاسي نتیجګیري ده او دا دواړه یو تر بله سره هیڅ ماهیوي او شکلي شباهت او ورته والي نلري او په هیڅ قالب کي سره جوړ نه راځي. سره ددي چې زه هم اکثراً دفلسفي شعرونو او فلسفي شاعرانو یادونه کوم او په عرف کي هم دا خبره مروجه ده چي فلان ښه فیلسوف او بسمدان ښه عالم شاعران دي او دې کې هم شک نشته چې شعر ښکلي کلام اولوی امتیاز دې او هر بل بې کیفیته او بي محتوا کلام ته کیفیت او ښکلا ورکوي نو ځکه هر څوک هڅه کوي خپل عبارات او مفکوري په شعري بڼه افاده کړي . خو ددي ټولو خبرو سره سره زه پدي عقیده یم چي د فطري شعري احساس څخه پرته د بل هر ډول احساس او مفکوري په لرلو سره شعر خپل شعري ارزش اوکیفیت له لاسه ورکوي.زه غواړم دلته د سترو فیلسوفانو د شعرونو نموني راوړم :

اګریک ذره رابر ګیري از جاي
فرو ریزد همه عالم سرا پاي

"مولانا جلال الدین بلخي"

واړه ته ئي خندول که ژړول کړي — زه پخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم
هر یو مخ کله لایق وي د آبرو — اوښکې نه درومي په مخ د هر ناولي

زړه یې مه بوله تور کاڼې دصحرا دې
په لیدو د زخمي زړه چې زخمي نه شي

"رحمان بابا"

د کون ودفساد دمحصلې محسوس وجود یم
په زر رنګه نمایم که وم وم که نه وم نه وم

"غلام دستګیر «رڼګ»"

پدې اشعارو کي ډیر ژور فلسفي مفاهیم پراته دي . لکن دیته په هیڅ صورت فلسفه نشي ویل کیدلې. ځکه چي پدي شعرونو کې نه کومه قضیه او مسئًله طرحه شوې،نه کومه فورمولبندي شته او نه کوم قانونمند منطقي او تیوریکي ثبوت .

د بشر دفلسفي پوهي څخه ډیر زیات او بلکه بي شمیره کلونه تیریږي ،په فلسفه کي ټول عمر بهترین مغزونه په کار بخت وؤ ،او فلسفه چي تر هر بل علم څخه په فصیحه ،بلیغه، منطقي او علمي ژبه خبرې کوي، بیا هم تر نن ورځي پوري فلسفه په رښتیني توګه نه ځان پیژني

او نه جهان.او شعر چي په هرلحاظ مقید کلام ګڼل کیږي ، څه ډول یي د فلسفي افادي وړ ئی ګڼلي شو ؟ په علم او فلسفه کي فصاحت او بلاغت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي چې په شعر کي وجود نه لري.

زه په ټول ارادت او ژور احترام سره د پوهانو هغه ستر رسالت چي د تاریخ په اوږدو کې یي خپل ټول ژوند فلسفي او نورو علمي څیړنو ته وقف کړې ،کړاوونه،ظلمونه او حتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرګونه يې منلي خو د علمي حقيقت ويلو څخه نه دي منکر شوي او مونږ لپاره يې ستري علمي زيرمې په ميراث پريښي دي ، په پوره درناوي سره ستايم. شک نشته چې علمي حقيقتونه او واقعيتونه د سطحي په مخ برملا ندي پراته او د بې ساري زحمتونو او کړاوونو پرته د خاصو شرائطو ،وسايلو ،مادي بيز ،عصر ،زمان او نورو بې شميره فاکتورنو پورې هم اړه لري او هيح ممکنه نه ده ټولې لاسته راوړني په يو وار په يوه عصر وزمان کې په لازمو معيارونو سره ترلاسه شي. هغه لاسته راوړني چې پخوانيو پوهانو پخپلو نيمګړو او ناسمو شرايطو او ناڅيزه امکاناتو سره لرلي مونږ يي د علم او تخنيک د پرمختګونو په پراخه امکاناتو سره نشو ترلاسه کولې.خو که مونږ نن پدي خبرو پسي ګرځو چې ګوندي دا جهان د څلورو عنصرو څخه جوړ دې هم سمه به نه وي . څرنګه چې علمي حقايق د پيړيو پدي ذخيره شوو پانګو کې يو ائې لکه په بحر کې څاڅکې د نادره دانو په څير پيدا کيدلې شي. دي کې هم شک نشته چې ډيرو له د غه علمي زيرمو او تيوريو او حتي علمي شخصيتونو د تقدس او پرستش مقامونه حاصل او د اولسونو په عقيدت بدل شويدي او بايد د احترام وړ وګڼل شي ،نن يو ائې زمونږ په نړۍ کې په زرګونو اديان او مجازي خدايان وجود لري او هرڅوک خپل خدای برحق بولي ، حال داچې يوائې يو خدای معبود برحق ګڼل کيږي .ايا ممکنه ده په اوسني جمعي بشري شعوري معيارونو او علمي ــ تخنيکي امکاناتو سره د غه ټول علمي او مذهبي تحريفي ازدحام چې په غير قابل تحمل محموله او نا بکاره بيرو کراسۍ او طاقت فرسا عطالت بدل شوې ، په کلي او مجموعي ډول پرته د تشخيص او

تفکيک ، د حقيقت او واقعيت په توګه ومنو ؟ حال داچې حقيقت په ټولو حالاتو کي واحد دي.

زه پدي عقيده يم ، تفکيک ضروري دې. که علمي حقايق دي او که مذهبي تعدد ، دواړه يو حقيقت افاده کوي. چند پارچګي خو لا څه چې دوګانګي هم پکي د منلو وړ نده. نن دا يوه اړينه خبره ده چې علمي حقايق د لفظي انجر مشوړو او د مهملو او مجهولو نامفهومو خبرو د ګڼ بازار څخه راووځي او د علمي منل شوو قوانينو او معيارونو له مخې په علمي پاخه بنسټ د راتلونکي لپاره پلانګذاري شي. ډير کسان نن هم علم او دين دوه متضادي او مخالفي پديدي ګڼي او همزمان او هم مکان په يوه قلمرو کې د هغي شتون ناممکن بولي. زما په عقيده علم او دين دواړه د معرفت ،پوهي ،نظام ،عدالت ،قانون ، اداري ، ...او ديته ورته ټولنيزو جمعي ښيګڼو يو شان رسالت په غاړه لري او په خپل منځ کې هيڅ ډول ذاتي توپير سره نلري. علم دين او دين علم دي ،ځکه چې دواړه يو شان د معرفت رسالت لري. که څوک دا خبره راسره نه مني ، زما وړانديز دادي ، راشئ دواړه پديدي د علمي قوانينو او معيارونو له مخې وڅيړو او لازم نتائج په لاس راوړو . پدي صورت کي به هيڅ لپاره د مخالفت امکان موجود نه اوسي. تر څو چې د غه ډول سپيناوي رامنځته نه شي ،د فرصت طلبه انسانانو او به به همداسي د بوسو لاندي رواني او واقعيتونه به د پوچو او مهملو الفاظو او سفسطو په بحبوحو کي پټ او لا درکه پاتي وي.

پکار دادي ټولې فلسفي ــ علمي تيورۍ د نوي علمي ــ تخنيکي لاسته راوړنو په کچه د منل شوو معياري قوانينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،مقولو ، تيزسونو او ترمنولوژيکي جوړښتونو مطابق
فورمولبندي او عامه ذهنيتونو ته وړاندي شي او دعلمي
حقايقو دتيوريکي قيوداتو له مخې دتحريفي تيوريو او
لفاظيو مخه ونيول شي.

په افغانستان کې وروستۍ قسمي مطبوعاتي ازادي ددي
سبب شوې چې په هيواد کې بې شميره ګوندونه ،سازمانونه
،ټولني ، ويديو ، اوديو او چاپي خپروني دروا او ناروا اهدافو
په خاطر ايجاد ،دمختلفو سليقو له مخې داشخاصو ،افرادو
په نومونو چې اهليت ، شخصيت او اولس او هيواد ته وفاداري
يې دپوښتنو لاندې دي ، افتخاري بنيادونه ،ټولنې ،منارونه او
نور تاسيسات نومول کيږي ، غير مسؤلانه القاب ، رتبې ،
مقامونه، نشانونه ورکول کيږي او په باره کې يې دحقيقت
څخه ليري تبليغات شپه او ورځ دوام لري ،او پرته لدي چې
سيمه ئيز ،قومي ، لساني ،مذهبي او داسي نور تعصب اميزه
عداوتونه او دښمنۍ رامنځته کړي بله موخه نلري ،واقعاً نه
يواځي يې دافغاني ټولنې ټولنيزه فضاء مکدره کړي بلکه ترشا
داسي د بې مسؤليته بيګانه پرستو « شخصيتونو » ډلي
اوتحريفي غيرواقعي اسناد او مطبوعات پريږدي چې
دافغانانو دننني غميزې د حل څخه به د هغي سپيناوې او حل
ډير مشکل وي. ښه به داوي چې ددولت او حکومت د ټولو
ادارو په ټولو پوړيو کې قوانين او اصول په جدي ډول مراعات
او دراتلونکي وخت لپاره رهنمودي مقررات ايجاد او مراعات
شي.

فلسفي قانونمندي

ډير ځله په ذهن کې داسې پوښتې راولاړيږي ،څه ډول
ممکنه ده چې دزمان او مکان په دومره اوږده او فراخ بُعدي
عموديت او اُفقيت کې ، ډير ډيرکلونه د پوهانو او فيلسوفانود
ژوند د خلاقه علمي فعاليت محصله دې نه يواځې مساوي په
صفر بلکه په منفي نتايجو او محصله منتج شي ؟ څه ډول
هغوی کولی شول د خپل با ارزښه وخت سرمايه ګذاري دداسي
قمار په تخته وکړي چې د ګټني چانس يې هيڅ موجود نه
اوسي؟ دوی د خپل ورځني ، مياشتيني ،کلني او دعمر د کار
نتايج څه ډول ارزول ؟ دوی تري راضي وؤ ؟ که نه وؤ. ولي يې
دغه بې بنياده او بې ګټي کار ته دوام ورکاوه ؟ دوی دهغه
امتياز څخه چي په ټولنه کي يې ددغه بي ثمره فعاليت په نتيجه
کي ترلاسه کړي وؤ ،او دخاص وعام د مادي او معنوي هرډول
امتياز او احترام څخه برخورداره وؤ ،څه ډول احساس کاوه ؟
او دا ډول نوري پوښتني.

۶۰۰۰ کاله دتارخي دوري اونږدي ۳۰۰۰ کاله له هغه
وخت څخه تيريږي چې دپوهانود فلسفي څيړنو ليکلي اسناد
مونږ ته راپاتې دي . پدې دومره اوږده موده کې دفکر او پوهي
ټول وتلي او نامتو کسان ،اکاډيمۍ ، پوهنتونونه ، ټول علمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکزونه او مادي زيرمي د پوهانو او علومو په خدمت کيږي وي. پخپله پوهانو ځيرنيز اصول، متودولوژي، مقررات او قيودات ايجاد او فورمولبندي کړيدي او ځيرونکي يي هدفمند منتج کار او فعاليت ته متعهد او مجبور ګرځولي. ولي دوئ قرنونه قرنونه دخپل عملي او نظري فعاليت په موده کې دومره بې مسؤليته او بې تفاوته پاتي شويدي؟ دوی خو پدي ښه پوهيدل چې هر فعاليت، دتصميم، فعاليت او منتج مثبت يا منفي لاسته راوړني څخه جوړ دې. او خصوصاً په علمي فعاليتونو کې د ممکنه نتايجو وړاندوينه او محاسبه هم مخکي له مخکې کيدلې شي. د هرې ورځې په مازيګر او يا لا اقل د هر فعاليت په ختم کې يو ساده دهقان يا تجار د خپلې ګټې او زيان اندازه ځان لپاره معلوموي. دوی پدي باره کې هم هيڅ فکر ندې کړې چې ولې خدای د «والعصر ...» يعني د مازيګر په وخت چې سود او زيان پکې معلوميږي قسم ياد کړيدې؟ د خدای په کلام کې دوخت دارزش او اهميت په باره کې په کراتو کراتو يادونه شويده. ولي ټولو دغه پوهانو دغه اصل په نظر کې ندي نيولې؟ او پراخه پرګني يي تر نن ورځې پورې په ګمراهۍ کې ساتلې دي. پوهان دا حق هم نلري چې يوائي په خپلو اعترافاتو د خپلو ګناهونو لوی پيټې سپک کړي. ځکه دعلومو لار په اصطلاح دسد سکندر تر شا مطلقي تاريکي ته نده ورته چې هر څوک دې پکې لار ورکه او ګمراه شي. دعلومو لار رڼه، ټاکلي او معلومه ده، يوائې اشخاص دي چې دناپوهۍ له مخې او يا تجاهل العارفانه عمدي په غلطه لار او غلط لوري قدم اخلي او په پايلو يي سترګي پټوي. دهرې علمي پروسي اغاز، دوام او منتج مثبت يا منفي انجام معلوم

او په مشخصه او دقيقه توګه دهغې وړاد وينه کيدلې شي.

دې کې شک نشته چې ډير پوهان خپلو علمي اصولو او پرنسيپونو ته حتا د ژوند په قيمت تل وفادار پاتې شوي او هوډاو عقيده يي نده ماته کړي. سقراط د شکران د زهرو ګوټ ته د خپلو عقيدوي اصولو د ماتولو په نسبت ارجحيت قايل شو، برونو په سرو لمبو وروخوت خود خپلې عقيدې پت يي وساته، ګاليله چې ځمکي ته ګرده او خوځنده ويلې وؤ، هيڅ ګوابڼ له دې عقيدې ونه ګرځولې شو او ډيرو نوروهم پدې لارکې مرګونه، زندانونه او د زغم څخه وتلې شکنجې ګاللي، دخپلې عقيدې پت او تقدس يي ساتلې او ورته وفادار پاتې شويدي.

رابه شو د فلسفي په باره کې د ځينو فيلسوفانو خپلو څرګندونو ته: فيثاغورث نژدي ۶۰۰ کاله دميلاد څخه دمخه ليکلي «عدد اصل دکائناتو دې.» (تاريخ فلسفه در جهان اسلام، دحنا فاخوريا و خليل جر ليکنه، دعبد المحمد آيتي فارسي ژباړه، ۳۳ مخ)؛ سقراط چې دفلسفي پلار يادېده او دافلاطون اُستاد، ځيني اصول وړاندې کړي چې يو له هغو دادي «ټول محسوس عالم موجود ندې. ځکه چې بل عالم هم وجود لري، چې پد ي عالم کې د هغې داشياؤ د حقايقو د سيوري پرته بل څه مونږ په خپلو حواسو نه شو درک کولې، په بل جهان کي وجود لري. او هغه دمُثُل، دمجردو افکارو او ازلي حقايقو عالم دي.» (همدغه کتاب ۴۵ مخ)؛ افلاطون واي «فلسفه دقدر وړ ذوق دي» (همدغه کتاب، ۴۸ مخ)؛ ارسطو علوم په نظري، عملي او صناعي تقسيموي، چې شامل د الهياتو او ماوراءالطبيعه دي، او هغي ته ارسطو «فلسفهً

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولـي» واي .» (د همدغـه کتـاب ۶۰ مـخ) ، کانـت او هګـل پـه اواخـرو کـي د حواسـو پـه بـاره کـي شـک پيـدا کـړ او ويـل ئـي « عقـل يـوائيني داور دي چـي کـولي شـي دحسـي مـدرکاتو پـه بـاره کـي قـضاوت وکـړي. امـا کانـت وويـل چـي رياضـيات د تجربـي څخـه مـستقل او د تجربـي دمخـه يـو حقيقـت دي،د پنځـو مجـذور پنځـه ويـشت کيـږي اود حواسـو تـصديق پـوري اړه نلـري.» (تـاريخ فلـسفه ، دويـل دورانـت ليکنـه ، دعبـاس زريـاب فارسـي ژبـاړه ، ۲۲۸ او ۲۶۳ مخونـــه) ؛ ؛ماتريـــا لـــستان پـــدي عقيـــده دي « ځرنګـه چـي دذهـن تـاثير پـه بـدن بانـدي انکـار نـه منـونکي دي ،پـس ذهـن هـم بايـد دجـسم او تـن پـه څيـر ، لکـه صـفرا ،مـادي او جـسماني اوسـي .» دکـارت واي « فکـر کـوم پـس وجـود لـرم .» ؛ايـديا لـستان واي « دد کـارت پـه قـول ځرنګـه چـې زمـونږ وجـود زمـونږ دمفکـورې وروسـته عـرض وجـود کـولې شـي، نـود نـورو شـيانو وجـود هـم زمـونږ دمفکـورې مـديون او هغـه وخـت موجوديـدلې شـي چـې زمـونږ دحواسـو پواسـطه درک او ذهنـي وجـود پيـدا کړې ؛ جـسم دمفهـوم څخـه پرتـه بـل څـه نـدې او مـاده يـوائې مجموعـه دتـصوراتو ده.»او بـالاخره ، دمخـه مـونږ د «فلـسفي لار» پـه موضـوع کـې وليکـل چـې د شلمې پيـړۍ د لـومړۍ نيمـايي پـه اخـرو دوه کلونـو کـې چـې علـم او تخنيـک پـه کـافي انـدازه پـر مـخ تللـې، قـوي او بـا صـلاحيته فلـسفې ټـيم چـې د «سـروپـالي رادا کرشـنان» پـه مـشرۍ تاکـل شـوې وؤ ، هـم دې نتيجـي تـه ورسـيده چـې دجهـان پـه بـاره کـې د فلـسفي څيړنـو دکتـاب لـومړۍ او اخـري پـاڼې ورکـې دي او« بـشر لـه هغـه وخـت څخـه چـې شـعور يـي پيـدا کړې،ددغـه ورکـو شـوو پـاڼو پـه لټـه کـې شـو يـدي. همدغـه لټـه او دهغـې پـايلي فلـسفه نـوميږي . فيلـسوف دفلـسفي دماهيـت د توضـيح پـه بـاره

کـې کتابونـه ليکـي،لکن شـاعر دغـه مطلـب پـه يـوه بيت سـره افـاده کـوي .» او پـدي بـاره کـي يـو څـه لنـډ بحـث او ضـروري يادونـه همغلته هم شويده.

د پوهـانو پـه پورتنيـو ځرګنـدونو تبـصره ددي دپـاره چـي موضـوع اوږده نـشي لازم نـه ګـڼم او دبلـي خـوا دمخـه هـم پـدي موضـوعاتو کافي بحثونـه شـوي دي. خـو دومـره بايـد ووايـم او درانـه لوسـتونکي هـم پخپلـه قـضاوت کـول شـي چـې د فلـسفي ډيـرو ژورو او اساسـي مـسايلو سـره پـه پورتنيوتيـوريکي فورمولبنـديو کـې څـومره سـطحي ، غيـر مـسؤلانه او سـاده لوحانـه کـړه وړه شـوي او دخپلـو مقـدراتو او امکانـاتو څخـه وتلـې مـسايلو لکـه د عـالم الارواح جهـان اوحتـي د خـداي ذات او صـفاتو پـه بـاره کـې يـې پرتـه دهـر ډول صـلاحيت او قانونمنـد منطـق څخه کورکورانه تصوري او تخيلي بحثونه کړيدي.

دتيـرو فلـسفي بحثونـو ،تحليلونـو او څيړنـو څخـه مـونږ دي نتيجـي تـه ورسـيدلو چـې دخـداى ټـول خلقتونـه او پـه هغـه جملـه کـې انـسان هـم دخـداى د عـالم خلـف مخلـوق پـه حيـث ، يـوائې د خپلـو خپلـو مقـدراتو پـه کچـه مختـار او ددغـه محـدودې څخـه وتلـې دخـداى دمقـضي ارادې دجبـر تـابع ګڼـل کيـږي. پـه همـدې دليـل مـونږ پـدې عقيـده يـو چـې پـه عـالم الاسـباب کـي مطلـق مختـار او مطلـق مجبـور وجـود نـه لـري. مـونږ پـدې هـم پـوهيږو چـې انـساني شـعوري طيـف څـومره محـدود او د هغـې څخـه وتلـې ورشـو بـشري لا شـعور پـورې اړه لـري. لا شـعوري ورشـو ګـاني يـوائې د شـعور او لاشـعو د ديالکتيـک لـه مخـې پـه قانونمنـد ه بڼـه او همداسـې دالهـام او وحـي پـه شـکل هـم پـه نـسبي توګـه قابـل ددرک او فهـم ګڼـل کيـږي . پـدې بـاره کـې د شـپږم حـس تـر عنـوان لانـدې موضـوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په کافي اندازه بحث شويدي.دا ممکنه نده چې هر څوک د هر څه په باره کې بې بنياده فلسفي بحثونه وکړي او علمي قانونمند حقيقتونه او واقعيتونه دې ترلاسه کړي . په همدي ډول که مونږ يوه قضيه ، يوه فرضيه او يا هر ډول بله علمي مسًله بې بنياده او يا په غير علمي شکل طرحه کړو ، نه يې علمي قانونمنده منطقي افاده ممکنه ده او نه په حقيقت او واقعيت باندي ولاړه منتجه نتيجه او فورمولبندي تري ترلاسه کيدلې شي. په نتيجه کې ويلې شو ، ټول فلسفي مسايل چې تراوسه پورې په واهي ، تخيلي او تصوري غير واقعي بنياد باندې بنا ء شويدي ،د هغې توضيحي افاده ، فورمولبندي او تيوريکي جوړښت نه دواقعيت سره سمون لري او نه پکې علمي قانونمند منطقي تسلسل منځته راتلې شي. په حقيقت کې پخپله دغه روش او نا سمې طرحې هر څيړونکې په غير علمي او غير منطقي استدلال مجبورکړې ، ځکه دناسمې قضيي دطرحې په بنا ء ممکنه نده منطقي قانونمنده علمي فور مولبندي رامنځته شي . په نتيجه کي داکثره پوهانو فلسفي هڅې عمداً اويا ناخود اګاه په مهملو ، نامفهومو او مغلقو عباراتو او سفسطو باندې بدلې شويدي . ولي پوهانو خپل علمي مسائل او قضايا ناسم او بې بنياده طرح کړيدي ؟ولي هغوی تر اوسه په خپله دغه عظيمه غلطۍ ندي پوهيدلي ؟او بيا ولي دوی پدي نپوهيدل چې ټولي فورمولبندۍ، پريکړې او نتائج يي غلط او دمنلو وړ ندي ؟ ځکه د هرې علمي مسًلې دنتيجي په صحت او غلطۍ پوهيدل ممکن کار ګڼل کيږي. سره ددې چې ډيرو پوهانو وقتاً فوقتاً شعوري يا لاشعوري ، مستقيم يا غير مستقيم دخپل ذهني جبر دتاثير او درک لاندي

ځينې ډيري دقيقي يادونې اوفرمولبندۍ کړيدي (ځکه چي هر څوک ، هر وخت عملاً د خپل ذهن د تاثير لاندې دي او کيدلې شي ځيني وختونه په لاشعوري ډول قانونمندې دقيقي علمي ثرګندونې وکړي لکه هګل چي نا خود اګاه دعيني ايدياليست په حيث فکر کاوه ، د مطلقي ايده د تکامل د مراحلو دطبقه بندۍ د قوانينو ديالکتيک فورمولبندي کوي ،برخلاف ماترياليستي ديالکتيکي قوانين يي فورمولبندي کړي وؤ . په فلسفه کې ددغه ډول بې بنياده مسًلو طرحه له ډيره بده مرغه چې عموميت لري . اساسي مشکل پدې کې دې چې پوهان د خپل ذهني جبر دتاثير لاندې د ځيني حقايقو دقيقي ثرګندونې کوي ،خو په علت او دليل يي نه پوهيږي او دموجوده خرافاتي ، جادويي ،پيريانو ،ديوانو ، بلاګانو او دي ته ورته کيسو ، داستانونو ،فلمونو په بنياد د ناسمو ،دواقعيت څخه ليري او مزخرفو فورمولبنديو د وړاندي کولو جرئت پيدا کوي او يوه ډله نور پوهان په پټو ، سترګود هغوی دغه ټول ناسم اعمال ستايي اوفلسفه د ګمراهۍ لار نيسي ،کومه قانونمنده فورمولبندي او تيوري او دقناعت وړ نتائج په لاس نه ورځي او په همدي علت فلسفي هم تر اوسه پوري نزولي انحطاطي مسير طي کړي دي. نن هم ټولو نړيوالوته ناسمې طرحې ، تحريفي تيورۍ او کاذب حقايق سم بريښي . فلسفه پخپله پخپل ځان د تخيلاتو ،تصوراتو ، ابهاماتو له لارې د هر ډول تورونو عامل ګرځيدلي ده. ښکاره دادي چي فلسفه د خپل علمي ماهيت مطابق خپل هويت تثبيت کړي که نه نو هر څوک به حق لري وواي چې « هر څه پوچ ا و بي معني د فلاسفه وو په کتابونو کي پيدا کيږي. »

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي علوم دعملي تجربي تدريجي اصلاحاتو «Korrektion » او دځيني تدقيقي علمي ضريبونو د استعمال دلاري نسبي علمي حقايق او نتائج ترلاسه کولې شي او سره ددې چې ځانګړي علوم د ځانګړي واقعيت او حقيقت په څير وجود نلري بيا هم د «احتياج مادر ايجاد » د مقولي په بناء يي کافي علمي زيرمې او حقايق ايجاد کړيدي . فلسفه چې دعامو قوانينو اوعامو مفاهيمو د علم په حيث عملي تجربي امکانات نلري ،دځانګړو علومودغه ډول عملي تجربي قانونمند نتايج او حقايق کيدلې شي د نسبي عملي تجربي فاکتور په حيث ومنل شي او د همدغه نتايجو د قياسي استقرايي منطق په بناء فلسفه نه يواځې په تخيلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کيدې شي او دهغې د نتايجو د قيمت ګذارۍ دپاره ډيره مناسبه لار او وسيله ګڼل کيږي . په نتيجه کي ويلې شو چې فلسفه يواځې تخيلي او تصوري علم نه بلکه د عملي تجربي واقعيتونو په بناء نسبي عملي تجربي علم ګڼل کيږي او همدا سې فلسفي علمي نتايج دخدای دخلف علم په حيث د لوی جهان د لابرا توار دعملي نتايجو په بناء د عملي ارزوني قابليت لري.

په پای کې پدې ساده تقسيم بندۍ او تفکيک قناعت کوو : هر فلسفي علم او قانونمندي ځانګړې علم او قانونمندي ګڼل کيدې شي . لکن ځانګړې علم او قانونمندي آو يا دهغوۍ ميخانيکي مجموعه هيڅکله فلسفي علم او قانونمندي نشي ګڼل کيدلې. هر علم قانونمندي ده لکن هره قانونمندي علم ندي . د مثال په ډول اتشفشان ،زلزله ، سيلاب ، انقلاب ، انفلاق ، احساسات ،عواطف ،غريزه ، شعر او ډير نور سره ددي چې

قانونمندي پيښېي او اعمال ګڼل کيږي خو علمي فورمولبندي، تيوري ،افاده او تعريف يي ممکن ندې. ځکه چې هر يو له دغه پيښو په عين شکل دوهم وار نه تکراريږي يعني استمرار پکې وجود نلري ،او علم مستمري قانونمندۍ ته ويل کيږي. د خدای علم په ټولو علومو او قانونمنديو محيط علم دې او سره ددې چې انسان په ځمکه او جهان کې خدای خپل خليفه ګڼلې او فلسفه چې مونږ په عالم الاسباب کې د خدای د علم خلف علم بولو ، حتا په کوچنۍ قضيه کې يي دخدای دعلم قايم مقام نه شو ګڼلې. ځکه چې خدای په ټولو زماني ، مکاني ،کمي ،کيفي ابعادو اوا وصافوهر وخت علم لري. او انسان ددغه ډول امکاناتو څخه د تل دپاره عاجز او يواځې د خپلو انساني مقدراتو او شعوري امکاناتو په تنګ محاط محيط کې مقدر او مکلف ګرځول شويدې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه او ځانګړي علوم

۱ـــ **فلسفه** : فلسفه د عالم الاسباب او ټولو خلقتونو دخلقت، تغیر او تکامل «دیالکتیک» دڅېړنې او قانونمندي افادي علم ته ویل کېږي.

ـــ **دفلسفي موضوع**: یواځې عالم الاسباب او دهغې پوري اړونده قانونمندۍ څېړي. خارج له هغې «عالم الارواح او دخدای ذات او صفات» دانسان په مقدراتو کې نه راځي، دانسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدر او نه خدای انسان د هغې په معرفت مکلف ګرځولې، نو ځکه یې دمعرفت او پوهې څخه د همیش لپاره عاجز دي او یواځې په هغه څه پوهیدلې شي چې دخدای په کلام کې یې ذکر شویدي او باید باور او ایمان پرې ولري.

ـ **فلسفي اساسي مسایل** :

ـ « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې»؛

ـ «دا جهان یواځې په قانونمند حالت او بڼه سره وجود لري، قانونمند پیدا، قانونمند پایي، قانونمند بدلون مومي او

تکامل کوي. یعني قانونمندي شکل دموجودیت د مادې دې»

ـ «ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجودیت د مادې دې»؛

ـ «مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري»؛

ـ «مطلق مختار او مطلق مجبور نشته»

ـ «فلسفه دین او دین فلسفه ده، ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي»؛

ـ «ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ـ «ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کې په مستقل ډول وجود نه لري»؛

ـ «غیر مادي ایدیا لیستي فلسفي په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري»؛

ـ «حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندۍ او دهغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پدیدو دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کیږي»؛

ـ «دا جهان همغومره متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دې. لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او قائم با الذات او خلل ناپذیر ګرځولې او یواځې دقضاء او قدر دلوی علم دجبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ « ... او داسي نور په هره ساحه کې اساسي مسایل فورمول بندي شي.

ـ فلسفه مجرد علم دی که مشخص؟: مشخص پدي مفهوم چې یواځې په عالم الاسباب کې د خلقتونو او پدیدو د پیدا ایښت، پایښت، بدلون او تکامل د دیالکتیکي قوانینو څخه بحث کوي او د خدای د ذات او عالم الارواح د موجودیت د قوانینو د معرفت څخه پدې جهان کې د همیش لپاره عاجز او یواځې په هغه څه ایمان او باور ولرل شي چې د خدای په کلام کې یې ذکر شوې او یا د علم او قانونمند منطق داصولو او قوانینو سره سمون لري .

مجرد پدې مفهوم چې د عالم الاسباب د دیالکتیک د خورا عامو قوانینو څخه بحث کوي . څرنګه چې ټول خلقتونه په عملي او تجربي قانونمند ډول عرض وجود کوي او د انسان دلپاره په زماني او مکاني ، افقي او عمودي ابعادو کې همیشه د تجربي وړدي نو فلسفي علمي نتایج هم د ځانګړو علومو د عملي تجربي قانونمندو منطقي نتایجو له مخې د قیاسي استقرائي قانونمند منطق په بناء نه په تخیلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کیدې شي. د شعور او لاشعور د دیالکتیک په پروسه کې هم لاشعوري حقیقتونه او واقعیتونه د خدای د مقضي ارادي له مخې په شعوري پروسو او حقیقتونو او واقعیتونو بدلیږي او دا د فلسفي عملي تجربي افادې یوه بله لار او طریقه ګڼلې شو .

ــ د فلسفې او ځانګړو علومو دیالکتیک: د مخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري او ټولې پروسې او قوانین د مختلفو

خلقتونو او پدیدو د کمیت ، کیفیت او نورو خصوصیاتو له مخې په متعادل او متناسب متداخل ډول جریان پیدا کوي او د مختلفو ځانګړو خلقتونو د ظهور او ایجاد سبب ګرځي. دغه خلقتونه د مختلفو لویو او کوچنیو نظامونو په حیث د خپل ذات البیني متعادل او متناسب دیالکتیک له مخې لوی او واړه نظامونه او په کل کې د عالم الاسباب لوی نظام جوړوي. دغه بې شمیره نظامونه ، پدیدي او خلقتونه د خپلو ځانګړو ذاتي خصوصیاتو له مخې لکه فزیکي حالت یعني جامد ، مایع ، غاز ، تشعشعي ، الکترو مقناطیسي ، جاذبي « Gravitation » او نورو ساحوي تفاوتونو ؛ مادي جوړښت لکه عضوي ، غیر عضوي او په عضوي کې لکه نباتي ، حیواني ؛ د ترکیب له مخې لکه فزیکي ، کیمیاوي او بیولوژیکي او ډیرو نورو خصوصیاتو له مخې د قانونمندۍ په ټولو ابعادو او جهتونو کې یو تر بله سره کاملاً فرق لري. په مجموعي ډول د یوه تعامل چې په متداخل شکل سره په مادي واحد کې جریان پیدا کوي ، همزمان او هم مکان د دیالکتیکي پروسې په حیث د ټولو قانونمندیو په نظر کې نیول او په متداخل ډول د هغې محاسبه ډیر مشکل او حتا ناشونې کار دې. په همدې علت د فلسفې او ځانګړو علومو تر منځ ویش « Differentiation » مجبوري لازمي ګڼل کیږي.

د فلسفې او ځانګړو علومو د مجبوري لازمي ویش په هکله ما دغه یو ډیر ساده مثال ذکر کړ. د فلسفې او ځانګړو علومو د مناسباتو او دیالکتیک په باره کې د مخه ماڅه ناڅه ذکر کړي دي. بیا هم که لازمه وه ، اضافي بحث به پری وشي.

د دغه ویش دوهم علت به زما په نظر دا هم وي چې په ځانګړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علوموکي ،ځرنګه چې ډیر دقت ته ضرورت نه لیدل کیږي او دعملي تدریجي تجربي اصلاح اوهمداسې د تدقیقي ضریبونو په کارولو سره ځینې قانونمندې محاسباتي نیمګړتیاوې رفع کیدلې او یا اقل کچې ته راټیټیدلې شي . که چیرې له دغه پرنسیب څخه ګټه پورته شوې نه وای، نه به ځانګړو علومو د نن ورځې په کچه پرمختګ کړې وې او نه به فلسفې د خپلو نتایجو د تصدیق په خاطر عملي ثبوتي دلیل درلودلې.اوعلمي څیړنې به په کل کې بې نتیجې اومنجمدې پاتې وې.

که چیرې فی مادي واحد عنصر ، مخلوط او یا مرکب په نظرکې ونیسو او یوائې د حرارت فاکتور ته په ترتیب سره تغیر ورکړو ، وبه وینو چې د حرارت په تناسب ددغه مادي واحد فزیکي حالت د مادي منجمد څخه مایع ، غاز ، تشعشعي ، الکترومقناطیسي ،فوتوني او ډیر نور حالتونه غوره کولې شي. که چیرې مونږ د قوانینو بدلون یوائې په دغه یو بعدي مسیر کې په نظرکې ونیسو ، وینو چې: په جامد حالت کې ساده میخانیکي فیزیکي قوانین جاري دي ؛ په مایع حالت کې په هایدرولیکي ؛ په غازاتو کې په آیرودینامیکي ؛ په تشعشعي حالت کې د شعاعاتو د قانون ؛او په الکترو مقناطیسي ؛ فوتوني او نورو ساحو کې په نورو کاملاً متفاوتو قوانینو بدلیږي « ددې په څنګ کې په هره مرحله او هره قدمه کې نور په لسګونو قوانین زیږي او هر یو خپلې خپلې ریښې ځغلوي ، خو هغه مونږ په نظر کې نه نیسو ځکه مونږ موضوع دیو بعدي حالت په یوه مسیر کې څیړو » . بیا هم که مونږ یوائې ساده ترمودینامیکي قانوني تسلسل په دغه مسیرکې په نظرکې ونیسو . وینو چې: په جامد کې د حرارت انتقال د مالیکولونو ،

اتمونو او ذراتو د اهتزاز دقوانینو ؛ په مایعاتو او غازاتو کې بیا هم په متفاوت شکل د کتلوي مقدارونو دکانونشن «حرکت» په شکل ؛ او په نورو ساحو کې بیا هم په نورو متفاوتو قانونمندیو او کله چې فوتوني حالت یعني کله چې سرعت د نور سرعت « ۳۰۰۰۰۰ کیلو متره في ثانیه » ته رسیږي قوانین کاملاً په بل ډول تغیر کوي او علم تر اوسه پدې نظردی چې هیڅ مادي واحد له دې پورته سرعت نشي ترلاسه کولې او دا اخرین حد د سرعت کڼل کیږي چې تر اوسه یې بشر پیژني ،خو زما په نظر ، پدې باره کې مطلق حکم صادرول نه منطقي دې او نه ضروي . تر اوسه پوري مونږ موضوع په یو فاکتوري خطي مسیر کې او هغه هم د یوه ډیر ساده شکل په نظر کې نیولو سره څیړلې ده. که چیرې مونږ څو فاکتوري او څوبعدي حالتونه ددغه ساده قضیې وڅیړو موضوع به نوره هم مشکله او که چیري مونږ موضوع د یوه ساده واحد عنصر ،مخلوط او مرکب په چوکاټ کې نه بلکه د څو عنصري ، مخلوط او مرکب په چوکاټ او یا دهغې څخه هم پورته دغیر عضوي ،عضوي ، نباتي ، حیواني او یا دهغې څخه هم پورته د ذهني مادي واحدونو او کامپلکسونو په چوکاټ کې مطاعه کول غواړو .

محترم لوستونکي څه فکر کوي ؟ننني بشري جمعي شعور او موجوده علمي ــ تخنیکي وسایل به یې د محاسبي له عهدې څخه ووځي؟ په قاطعیت سره ویل کیدې شي چې په نظري ډول په پرنسیپ کې هو ، خو په عملي ډول نه ! ! ! لکن د خدای په لوی علم کې ددې کار لپاره ټول قانونمند امکانات برابر شویدي . او پخپل وخت سره به که ژوند باقي وو د امکان په صورت کې لازم بحث وشي . په غیر صورت کې به راتلونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نسلونه یي حتماً د تحقیق او محاسبي دعهدې څخه څه نا څه ووتلې شي . ما دا نسبتاً ساده مسًله د قضایاوو داِشکال د نمایش په خاطر نده ذکر کړي بلکه د فلسفي مسایلوَد مختلفو بعدونو دعمق او بیا هم د ټولو مشکلاتو سره سره ، په هغې کې د حل دلارو دموجودیت دنمایش هڅه وکړه. او یوائې په همدي خاطر !

دا ډول قضایاپه مختلفوساحوکې په مختلفو شکلونو ، بعدونو او ژورتیا سره مطرح کیدلې شي .

دمخه ما آیرو دینامیکي قوانینو ته اشاره وکړه.غواړم دپورتنۍ مسًلې دلا ښه پوهاوي په خاطر په تخنیکی چوکاټ کې په مسًله بحث وکړم .د هوا بازۍ د تاریخ شروع روسان د مژایسکي خوامریکایان د رایټ د ورونو د ابتکار څخه بولي.په هر صورت هوابازي په عملي ډول د شلمي م پیړۍ دشروع څخه پیل او نژدې دیوي پیړۍ په عمر کې یي لوړ افقونه تسخیر کړیدي.په ابتداکې پوهانو فکر کاوه ، کله چې د طیارې د الوتنې په وخت کې دهوا ذرات په طیاره لګیږي ،دپورته کیدو «دبرداشت» قوه تولیدیږي . وروسته ژوکوفسکي په اثبات ورسوله چې آیرودینامیکي د برداشت قوه د هوا دفشار دتفاوت په نتیجه کې چې دالوتنې په وخت کې د طیارې «الوتکي» دوزر دلاندې او باندې سطحو تر منځ منځته راځي ، ایجادیږي .وګورو چې آیرودینامیکي قوانین د سرعت د فاکتور په تدریجي تغیر سره څه ډول تغیر کوي ؟ په ابتدا کې د الوتکو دپاره هم په یو څه تفاوت د موټر د انجن څخه استفاده کېده او هغه پدي معنا چې دالوتکې په انجن کې سلندرونو په ستاره اي شکل سره قراردرلوده چې پکو ته یي دوراني حرکت ورکاوه او

هغوی د کشش قوه تولیدوله . پدې انجنونو سره ممکنه وه الوتکه یوائې له ۳۰۰ تر ۴۰۰ کیلومتره في ساعت سرعت ولرلې شي. ددي څخه پورته د پکي د مقاومت زیاتوالي د سرعت د زیاتیدو مخه نیوله . دسرعت دزیاتوالي په خاطر پوهانو دزاړه حکمت له تجربو څخه په استفاده د جیټ انجن کشف کړ ، خو پکه د کشش دقوې دوسیلي په حیث پاتې شوه . پدې صورت کې نیمه قوه پکي او نیمه نوره د توربین څخه په سرعت سره خارج شوو غازاتو تولیدوله او الوتکې له ۷۰۰څخه تر ۹۰۰ کیلو متره في ساعت اعظمي سرعت نیولې شو. بشر زیات سرعت ته ضرورت درلود او ددې کار لپاره بې پکي خالص جیټ انجنونه جوړ شول او پدې وسیله دالوتکې چټکتیاد غږ له چټکتیا څخه واووختله.ددي سرحد څخه په اووختلو آیرودینامیکي قوانینو تغیر پیداکړ او ددي په بناء باید دالوتکي جوړښت هم تغیر کړي واي او مونږ نن وینو چې دغږ څخه چټکې الوتکي د نورو الوتکو په نسبت بل ډول جوړښت لري . دالوتکې دجوړښت په تغیر سره د الوتکې سرعت زیات اود غږ د سرعت دوه ،دري برابره او لا نوره هم زیات شو .دانجن دننه کمپریسور او توربین دمقاومت دزیاتیدو په نسبت بیا پرابلم پیدا شو. دالوتکي او دغږ د سرعتونو تناسب په « M » سره ښودل کیږي اود «ماخ »دعدد په نوم یادیږي . لازم داوو ، کومې الوتکې چې د غږ دري برابره او زیات سرعت درلود بې کمپریسوره او بې توربینه جیټ انجنونه ورته جوړ شوي واي . نن دغه ډول انجن لرونکې الوتکې موجودې او اکثره بې پیلوټه الوتکې دا ډول انجنونه لري ،خو دهغې دپاره پکار دادي چې لومړي یي بله الوتکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته آو تر لازم سرعته ورسوي ، څرنګه چې دغه ډول الوتکې يا اکتشافي او يا الوتونکي بمونه وي ، نو بعدي پروازئي درادار او په ځيني مواردو کي د پيلوټ پواسطه کنترولېږي .

پوهان نن دنوروا و نورو ،حتي فوتوني انجنونو د جوړولو په فکرونو کې دي چې همزمان هر چيرې چې وغواړي حاضر او هر ډول امکانات ولري . پدي بحث کې مونږ يوا ځې د سرعت د پارامتر په تغير سره وويل چې قوانين په ټولو مراحلو کې په کافي اندازه تغير کوي .که مونږ د ټولو پارامترونو دتغيراتو تاَثير په نظر کي ونيسو دا مسًله به لابغرنجه هر اړخيز نوربعدونه هم پيدا کړي . په نتيجه کي ويلې شو که پرنسيباً دفلسفې او ځانګړو علومو ويش ناممکن بريښي ، عملاد ًمجبوريت له مخې لازمي ګڼل کيږي . دفلسفې او ځانګړو علومو دديالکتيکي عدم ارتباط په صورت کې که فلسفه عملي تجربي ثبوتي دليل دلاسه ورکوي ، ځانګړي علوم هم ممکن نده چې خپل واقعي موقف ،لار او ګودر پيدا کړې شي . د هغي متقابل ديالکتيک ضروري او جبري او لازم وملزوم ګڼل کيږي.

مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق » اراده

مقضي او مقدره ارادې د قضاء او قدر د قانون په لوی جهانګير محاط محيط کې ،يوتر بله سره د لوی جهان او د هغي د ټولو خلقتونو د پيدا يښت ، پايښت او ديالکتيکي بدلون او تکامل ،علت او معلول انګيزه او يوا ځينې لوی علمي قانونمند وجودي وجدي حالت ګڼل کيږي . انسان د خدای دذات د پيژندنې او توصيف څخه دهميش د پاره عاجز دې. پدي صورت کې هر چاته دا پوښتنه پيدا کيدلې شي چې د خالق او مخلوق ترمنځ د ارتباط لار او وسيله به څه ډول وي ؟ په کوم دليل او وسيلي سره خدای او انسان ارادي ديالکتيکي ارتباط لرلې او انسان د خدای د عالم خلف په حيث لازم ديالکتيکي مقدرات حاصلولې شي ؟ مونږ ددي خبرې شاهد او پوهيږو چې د ماديت او معنويت په غير واقعي بنياد د فلسفې د اساسي مسًلې مطرح کولو ، په فلسفي نظام کې څومره بې مورده ځانګړتياوې ،تناقضات ، موضعګيرۍ او اختلافات رامنځته او لا تر اوسه په خپل حال باقي پاتې دي. فکر کوم ، هغه ډيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمده او اساسي مسّله اود هغي په اړوند نور فلسفي قضايامونږ وکولې شول د عينيت د فلسفې د موضعګيرۍ له مخې په ثبوتي ډول فورمولبندي او شايد د پوهانو د توجه او قناعت وړ ګرځيدلې اوسي. زمونږ په آند ډيرو فلسفي مسايلو ته په دغه تيوريک بحث کې ځواب ويل شوې ، د شک او تردد جرړي له منځه تللي او په لازم لوري د تحرک پوره امکانات برابر شويدي.

همداسې په فلسفي بحثونو کې مونږ د عالم الارواح ، جنت، دوزخ ، اعراف ، برزخ ،لوح محفوظ ،مُثُل ،د خدای د ذات او صفاتو او ډيرو نورو مثايلو په باره کې د ډير وسترو فيلسوفانو او پوهانو د فلسفي بحثونو شاهد هم يو .حال داچې دغه ټول بحثونه د انسان د مقدراتو او ممکناتو څخه وتلې کار ګڼل کيږي ، مګر هغه چې يې د خدای په کلام کې ذکر شوې اوسي. زما په عقيده هغومره چې پدې باره کې يې د خدای په کلام کې ذکر شوې ، همغومره به ضروري او حتمي ګڼل کيدل . خارج له هغې ، زياتو معلوماتو ته به ضرورت نه ليدل کيده نو ځکه يې نه د خدای په کلام کې ذکرشوې، نه د انسان په مقدراتو کې راځي او نه يې انسان په معرفت مکلف ګرځول شويدې .نو ځکه اضافه له دې ،کومې هڅې چې پوهانو او فيلسوفانو په تصوري او تخيلي شکل پيل کړي او اوس هم دوام لري کاملاً د نا ممکناتو څخه دي او بې مورده ګڼل کيږي .مونږ پدې باور لرو چې انسان د خدای د کامل معرفت او توصيف څخه د هميش د پاره عاجز دي ، ځکه چې خدای د لوی حقيقت په حيث د انسان په شعور کې نه ځائيږي ،خو په عالم الاسباب کې د خدای د خليفه په حيث بايد د خدای په علم د نسبي پوهې د معرفت لازم

وسايل او امکانات ولري.په غير صورت کې به څه ډول د خدای خليفه جوړ او وګڼل شي ؟ د دغه ضرورت او مجبوريت له مخې پوهانو اوفيلسوفانو د تخيل، تصور ، تصوف ، کراماتو ،عبادت ، رياضت ، سحر ،جادو او حتي ډيروالعياذباالله د شيطانت له لارې هڅې کړيدي ، په دروغو او ټګۍ ځانونه د خدای خليفه او قايم مقام جوړ کړي،حتي ډيرو ځانونو څخه مجازي خدايان جوړ کړي ،په دروغويي طريقي ،لاري چاري ، تيورۍ او فورمولبندۍ جوړې کړي او پايله يې ګمراهي شويده او نن هم دغه مسّله پخپل ځای لا ينحله پاتې ده. نوموړې مسّله ډيره مغلقه ،مشکله ،نامرئي او په همغه کچه د اهميت وړهم ده .پوهان هغه د قضاء او قدر ، جبر او اختيار ، ديترمينيزم او انديترمينيزم په نامه يادوي . دا سمه ده. زه هغي ته د شعور او لا شعور ديالکتيک هم وايم .پدې باره کې، لکه چې د مخه هم ورته اشاره شوې وه ،ما د « شپږم حس که د شعور او لاشعور ديالکتيک » تر عنوان لاندې يوه مقاله ليکلې او د ميلادي پيړۍ د اتيايمي لسيزي په لمړيو کلونو کې د « اخبار هفته » په ۵۵ ګڼه کې چاپ او پدې موضوع بحث شوې وو .که چيرې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د خالق او مخلوق د مقضي او مقدرو ارادو ډډليږداو ديالکتيکي قانونمندو مناسباتو تحقق ممکن نه وې ګرځيدلې ،انسان به هيڅ کله د خدای خلف نه وې ، نه به قضاء او قدر وې او نه به د لوی جهان او د هغې د بې شمېره خلقتونو پيدايښت، پايښت او ديالکتيکي قانونمند علت او معلول تحقق پيدا کړې وې . پدې معنا چې د جهان د پيدايښت ، پايښت او ديالکتيکي تحول او تکامل لپاره به نه انګيزه وې او نه علت . څرنګه چې خدای دا لوی جهان قاونمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیداکړي او قانونمندي شکل د موجودیت د مادي دي ،یعني ماده او قانون یو تربله لازم و ملزوم ګڼل کیږي او په بل ډول او وسیله دهغې پیدا ایښت ،پایښت بدلون او تکامل خدای لازم او ممکن ندي ګڼلي ، پکار دادي د دي جهان ،پدیدو او خلقتونو سره هر کره وړه یواځي د علمي لارو چارو له مخې په قانونمند ډول وشي . لکن له ډیره بده مرغه پوهانو دغه ضرورت او مجبوریت ندي درک کړي او دخپل ذهني متا فزیکیت له مخې یي مابعد الطبیعت په تصوري او تخلي خارق العاده ،کور کورانه او دعلمي قانونمند منطق څخه بې محتوا او دمقدراتو څخه وتلي واهي فلسفي تیوریو ته مخه کړي ، د کاذب رسالت لار نیسی اود تخیل په وزرو ددي لوي جهان اغاز او انجام معلو مول غواړي او پدي لټه کي کیږي چې په عالم الارواح کې څه پیښ شوي او لا پیښیږي به ،دجنت او دوذخ دثواب او عذاب کچه او اندازه څه ډول تلل کیدې او معلومیدې شي ؟حال دا چې خدای دانسان لپاره یواځې عالم الاسباب مقدر او مسخر ګرځولي تر څو هغه په قانونمند ډول دځان او ټول بشریت لپاره قابل د استفادې وګرځوې .

علم او عقیده سره ددي چې د ماهیت او معنا په لحاظ په موازي ډول عین اهداف تعقیبوي خو دکچې او مقیاس د تناسب له مخې دواړه یوشي ندي . پدې معنا چې په دین او عقیده کې حرج او جبر وجود او ځای نلري ،یواځې د یقین ،عقیدې او نیک عمل پورې اړه لري. پدې لار کې علمي ثبوتي استدلال او نتائج پکار ندي او نه فلسفه دعلم په حیث دا رسالت لري چې حتماً دې د خدای دذاتي معرفت او نورو اړونده موضوعاتو د پیژندګلوۍ له عهدې څخه ووځي او

ګوندې حتماً دې قانع کننده ثبوتي دلایل وړاندې شي . پدې باره کې پخپله شخصي باور او یقین لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي . خدای عادل او منصف ذات دې او انسان یي مختار پیدا کړیدي .که خدای خپل مخلوق یواځې مجبور پیدا کړې وې ، دقیامت دورځې محاسبه به په کوم اساس ،دکوم عدالت او قضاوت له مخې کیدلې ؟ زما په نظر په عقیدوي مسایلو کې پوهه او ثبوتي دلایل د لازمي او کافي شرط په حیث ضرور نه ګڼل کیږي ، لکن په علمي موضوعاتوکې د پوهې او قانونمندي فورمولبندۍ موجودیت او ثبوتي دلایل دلازمي او کافي شرط په حیث ضروري او مجبوري ګڼل کیږي او پرته لدې به هره افاده نیمګړې او نا کافي وې . همدلته په فلسفه کې لوی بحران رامنځته شو ، فلسفه ګمراه شوه ،خپل علمي قانونمد مادي ماهیت یي چې بشر پرې مقدر او مکلف ګرځیدلې له لاسه ورکړ او پخپله فلسفه منحیث دعلم ، د علم سره په تضاد کې واقع شوه . همدلته د فلسفې او نورو علومو تر منځ تباین او تباني خپلې لاري سره جلا کړي ، همدلته فلسفې خپل قانونمند منطق له لاسه ورکړ او پخپله منطق عامل د بې منطقۍ وګرځیده ، په همدي مقطع کې فلسفه په نا مشخص ،مذبذب او کورکورانه ډول د لارې د سر په بحث او یا په بل عبارت په سفسطه بدله شوه ،په همدغه مساعده موقع کې دمختلفو نظریاتو پیروانو فلسفې ته د خپلې عقیدي او نظر د اصالت د جزائرو د پیدا کولو لار پیدا کړه او په واقعي مفهوم فلسفه په غیر تحلیلي نابکاره کانګلمرات «مخلوط» او انارشۍ بدله او ځکه یي نن خپل علمي موقف او ماهیت له لاسه ورکړ ې دې .

کوم رکود ، سکون او ګمراهي چې نږدي ۳۰۰۰ کاله دمخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فلسفي علمي ورشو کې راپیدا شوې او فلسفه یې په جړه مشوره ، غامضه مسًله او لا ینحله معما بدله کړې ، تر ننه باقي پاتې ده. شک نشته چې د فلسفي تیوریو په شکلي کمیت او کیفیت ، موضوعاتي ویش او دیفرنسیشن کې ستر تغیرات رامنځته شوي خو فلسفي موضوعي محیط او ماهیت د فورمولبندیو ماهیت د پخوا په څیر محدود او متحجر پاتې شوېدې. علت یې د فلسفې د اساسي مسًلې غلط تعبیر او بې بنیاده د عیني او ذهني محیطونو جدا کول وو. ماتریالیستان په ټولنیزو او ذهني پدیدو کې ایدیالست پاتې شوي او ایدیالستان چې فزیک دانان او ساینس پوهان هم وو چې تندې به یې په غره هم لګیده ،ویل به یې نه یې منم دا غرندې بلکه زما د احساساتو کامپلکس او مجموعه ده. خو د فلسفې بوجۍ د موضوعاتو د تکاثف او ازدحام له کبله د پوچو تخیلاتو په بنیاد پړسیده او په هر لوري یې بوړې کاوه او فلسفي تیورۍ او موضوعات له یوې ورځې څخه بلې ته لا پسې په جړه

مشوره او عظیم عطالت لرونکي بار بدله شویده. یوازې د عینیت د فلسفې په نوي طرز تفکر او لید لوري سره لکه چې دمخه هم دې موضوع ته اشاره و شوه ، دمقضي او مقدرې ارادې ،قضاء او قدر د عام قانون او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په انعطافي مقطع کې، موجوده معما د حل لار پیدا کولې شي. زما په نظر عقیده هغه وخت پیدا کیږي چې شکونه په باور بدل شي . فلسفه او علوم د خپل تکامل په پروسه کې همیشه په تجربي ثبوتي ډول د عقیدې په واقعیت او رښتینولۍ د تائید مهر لګوي او د خپل لایتناهي تکامل په پروسه کې د لوي او کامل حقیقت مجانب ته په هایپر بولیک

ډول تقرب کوي او دواړه په کامل ثبوتي لوی حقیقت بدلیږي . همدلته عقیده او فلسفه او یا په بل عبارت ،فلسفه او دین په اصطلاح د تضاد دمواضعو څخه د توافق مواضعو ته راپرې ووځي اودو جانبه متناسبه متممه مکمله پایله غوره کوي. دادې د فلسفې او دین د نسبي حقیقت موضیعي موقف او د کامل حقیقت په لور د هغوئۍ غبرګونې مجرا او مسیر.

یوازې د قضاء او قدر په ډیر باریک او نامرئي سرحد کې انسان د خدای د عالم خلف په حیث د خوب ، الهام ،وحي او حتي د احساس او ادراک دلارې د خدای د مقضي ارادې د شعوري فهم امکان پیدا کوي او په همدې بنیاد یعني قضاء او قدر ، جبر او اختیار او شعور او لا شعور د مناسبت او دیالکتیک په نرۍ پوله د خالق او مخلوق د ارادو د افهام وتفهیم او عملي ارتباط شرایط قائمیږي او د همدې علت او معلول له مخې موجوده لوی جهاني نظام جوړیږي.

نوموړې نظام د خدای د مقضي ارادې او لوی علم له مخې متناسب او متعادل پیدا دې ،بشري شعور د خپلې افراطي استفادې په نسبت په نظام کې د دغه تناسب او تعادل له منځه وړي او د خپلو مقدراتو په کچه د فردي یا اجتماعي یعني سالمي یا ناسالمي استفادې وړ ګرځوي ، خو په دواړو حالاتو کې د نظام تناسب ړنګیږي او د مقدرې ارادې د پولې څخه په وتلو سره د مقضي ارادې په جبر سره دوباره د نظام تناسب او تعادل بر قراریږي. پدې توګه په نظام کې د مقضي او مقدرو ارادو متقابل اختیاري او جبري فرصتونه تاًمینیږي. یوازې د جبر او یا یوازې د قدر د امکاناتو په صورت کې به نظام یو جانبه عطالت او قهقرائي ناپایداره حرکت درلودلې. په بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبارت ،په نظام کې هم د خلقتونو د نسبي بقاء مقدرستاتیزم وجود لري او هم مقضي متحول دینامیزم ، یا که نور هم په لنډ ډول سره وویل شي ، ابدي همزمان ستاتیک ـ دینامیک دیالکتیک یا دلوی خدای دلوی علم له مخې لوی واحد ، ابدي، پایداره ،متناسب ،متعادل جهان استقرار پیداکوي او پخپله دمقضي او مقدرارادودیالکتیک دنظام دبقاء تضمین کوي .

پدې ډول مونږ وکولې شول په عامو مفاهیمو یعنې په فلسفي بڼه د قضاء او قدر او شعور او لاشعور دديالکتیک ډیره ستره مسئله د موجوده منل شوو قوانینو د اصولو له مخې ،فورمولبندي کړو .شک نشته چې په عامو مفاهیمو سره ددغه ډول سترو قضایاوو افاده او پوهاوې دواړه ډیر مشکل کار ګڼل کیږي ،او خصوصاً کله چې دغه طرحې او افادې په فلسفي ادبیاتو کې غیر معمول او دلومړي ځل لپاره په سترګو کیږي. سره ددې چې د شپږم حس په موضوع کې د دغه مسئلې په ځینې اړخونو څه ناڅه بحث شوېدې ،بیا هم پکار دادي چې دغه مسایل عام شهرت او دعامې استفادې وړ وګرځي او دمسایلو د جزئیاتو په کچه دموضوعاتو دمتخصصینو لخواد هغې په تخنیکي اړخونو په تفصیل سره بحثونه وشي. خصوصاً دغه موضوع په څرګندو ځانګړو مثالونو کې وڅیړل شي چې څه ډول دقضاء او قدر اوشعور او لاشعور په دیالکتیک کې لاشعوري پروسې په شعوري پروسو ، پدیدو، فاکتونو ، ارقامو ، ګرافیکونو او ډیرو نورومفهومو شعوري حقایقواوواقعیتونو بدلیږي .

دخالق او مخلوق دمقضي او مقدرې ارادو دد یالکتیک د

حقایقو او عامه تیورۍ فورمولبندي او نړیوالو ته دهغې وړاندي کونه برعلاوه ددې چې په فلسفي علم کې ټول ناممکنات ممکن ګرځوي، هرې معما ته دحل ځواب وایي ، دفلسفي تیورۍ هره تړلې کوڅه د حقیقت او واقعیت په لور خلاصوي او فلسفي ادبیاتو ته د مهملو ،مجملو او مغلقو فورمولبندیو څخه نجات ورکوي ، بشریت د لا شعور د غیر محاط امکاناتو محیط ته د لارې په پیداکولو سره د دې امکان هم پیداکوي چې دغه ورشو دلویي سرمایه ګذارۍ په قوت د متخصصینو په ذریعه وڅیړي ، د بشریت دښیګڼې په خاطر ټول امکانات تر لاسه او وروسته لدې د حرص ،آز ،حسادت او تنګنظرۍ نړۍ ته دپای ټکې کښیږدي او نړیوالو دپاره دخدایي سخاوت سخاوتمندانه مناسبات او جهان جوړ کړي . ددې لارې انسانان کولې شي دانسانانو ،حیواناتو او نباتاتو تدافعي ، معفیتي ، وقایوي او مراقبتي سیستمونه په ژوره توګه وڅیړي او لکه څرنګه چې لا شعوري نظام خپل چاپریال په تناسب او تعادل کې ساتي ، همدغه د تعادل او تناسب استازو ته د حیه او غیر حیه نظامونو د تناسب او تعادل چارې وسپارل شي .پدې وسیله دا هم ممکنه ده چې راتلونکي تولیدات او مرکبات له یو سره ټول په متناسب او متعادل ډول تولید او نړۍ او نړیوال د افراط و تفریط د مضره تناسبونو د ګزند او چاپریال هم د ککړتیا څخه وژغورل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینیت فلسفه
او ځانګړي علمي اصالتونه

دا جهان د مادي موجود په حیث خدای د خپل لوی علم له مخې د واحد قانونمند دیالکتیکي نظام په شکل پیدا کړیدي . مادیت ،وحدت ،قانونمندي او دیالکتیک د دې نظام بنسټ او اساس تشکیلوي. د دې جهان د ننه او د باندې داسې ورشو ګانې وجود نلري چې هلته دې ځانګړې قانونمندي او ځانګړي نظامونه موجود اوسي . په دې نظام کې ټولي پروسې او تعاملات په متداخل ارګانیک دیا لکتیکي شکل جریان لري او د مختلفو پدیدو او خلقتونو د ظهور سبب ګرځي . د دغه متداخلې پروسې او تعاملات نباید د مختلفو علوموبلکه د مختلفو وجدي او روحي حالتونو ،دیالکتیکي تحولاتو او تغیراتو ،د نظام د ساتنې او محافظت د عواملو او ډیرو نورو حالتونو چې تر اوسه پورې یې مونږ نه په راز پوه او نه په افاده قادریوخو په کل کې د دغه خدایي ابدي ،قایم بالذات ،خود کفاً ،خود بقاً دیالکتیکي نظام جوړوي. د دغه پروسې د ذات البیني تداخل دیالکتیکي او ارګانیک جبر او اختیار له مخې په همزمان او هم مکان تحول ، تکامل او دینامیزم کې قرار لري او د دغې مطابق ټول وجدي ، روحي حالتونه او کمي او کیفي

ارزشونه جوړوي. مشکله خبره ده چې پروسې ، پدیدې او علوم په دغه دیالکتیکي دینامیزم کې په متداخل ډول یو د بل انګیزه او علت و معلول ونه ګرځي او په مستقل شکل سره دې یا د پروسي او یا د علم په حیث اثبات او عرض وجود وکړي شي. په دې جهان کې د ستنې د ستومې په اندازه نه تشه موجوده ده او نه دا ممکنه ده چې ګوندې د یوې ذرې په بې ځایه کیدو دې په اصطلاح جهان ونه لړزیږي. دا نظام تر دې کچې پورې تړلې او واحد نظام ګڼل کیدې شي.

مولانا بلخي وایي:

اګر برګیري یک ذره از جای
فرو ریزد همه عالم سرا پای

په نتیجه کې ویلې شو چې مستقل علوم ،مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او د هغوی مستقلې ملوک الطوائفۍ او ورشوګانې وجود نلري او ټول موجودات له ځیلمه په متداخل هر اړخیز فعالیت کې قرار لري. کله چې د الکترولیت یو انبیق په برقي جریان پورې تړل کیږي ،یا یوه لمده بطرۍ د موټر د چالانیدو د پاره استعمالیږي یا دو چې بطرۍ پواسطه رادیو فعالیت کوي، په دریواړو صورتونو کې ډیر تفاوت وجود نلري. که یو الکترولیت په برقي چارج پورې تړو :

د ایونیزیشن د عملي په شروع سره کیمیاوي فعالیت شروع کیږي ؛د منفي او مثبت قطبونو په لورد ایونونو حرکت میخانیکي فزیکي فعالیت ګڼل کیږي ؛د حرکت ، اصطکاک او برقي جریان په نتیجه کې حرارت پیدا کیږي او د حرارت په موجودیت کې ترمو دینامیکي فعالیتونه یعني د حرارت انتقال او تبادله پیل او د نورو فعالیتونو د رامنځته کیدو سبب ګرځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

؛ دعضوي موادو په موجوديت کي همزمان بيولوژيکي ، فيزيولوژيکي او همداسې نور او نور فعاليتونه شروع کيږي...

مونږ دغه ډول متداخليې سلسلې د مختلفو پروسو ، مختلفو تعاملاتو ،مختلفو پديدو ... په مختلفو جهتونو کې تعقيبولې شو او دا ددي معني لري چې مستقل علوم ، مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او نوري پديدي وجود نلري ،ټول يو تر بله سره علت ومعلول اويو تر بله سره انګيزه جوړيږي او مختلف فعاليتونه يواځې په متداخل شکل سره جريان پيدا کوي.

داجهان دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې په خارق العاده قانونمند نظم او تناسب سره پيدا دې ، د همدغه ارادې له مخې به په همدغه تناسب او نظم سره پايي اودهمدغه ارادې له مخې خودکفاء ،خود بقاء اوخود حافظ او ناصر ګڼل کيږي او بل کړه وړه نه مني. انسان يواځې دخپل قدر او اختيار له مخې ددغه مادي جهان په قانونمند معرفت مقدر ، مکلف او موًظف ګرځيدلې دې. فلسفه دخدای دلوې علم انساني ،ذهني،عقلي تراوش او افادي ته ويل کيږي. انسان ديوې خواپخپل عملي ژوند کې ډيرو دقيقو محاسبو ته ضرورت نلري اودبلې خوادخدای دلوې علم په هم زمان او هم مکان ديالکتيکي تحول او تکامل او فلسفي علمي انتګريشن « کلي ،مجموعي وجدي حالت» اوعلمي پروسوي قانونمنده ګلوبال محاسبه باندي قادر هم نه دې ،نو ځکه دضرورت او مجبوريت له مخې دعلومو نسبي ويش اوديفرنسييشن ته قايل اوپخپل عملي ژوند کې د موجوده عملي امکاناتو له مخې په اصطلاح لوټه په اوبو کې ږدې او قدم مختداخلي او دواقعيتونو او امکاناتو

په عدم موجوديت کې ،ځيني وخت دانحرافي او واهي تيوريو درامنځته کيدو سبب هم ګرځې. «پراتيک معيار دحقيقت دي » ،نو ځکه دمختلفو علومو څخه په نسبي عملي استفادي او تجربي تدريجي اصلاح او دځيني عملي تجربي ضريبونو داستعمال له مخې کيدې شي نسبي دقيقي محاسبې تر سره شي. بشر په همدغه اساس او بنياد مختلف توليدي مرکزو نه جوړ اوبې ساري کلتوري فرهنګي زيرمي يي ايجاد اوخپل استهلاکي ضرورتو نه پوره کړي ،چي مونږ عملاً نن ددغه ډول مرکزونو او لاسته راوړنو شاهد يو .ددي لارې دا هم ممکنه ده چي فلسفي عامي تيوری هم په نسبي عملي ډول وارزول شي او د فلسفي تيوريو د سترو او غير قابل تصور اشتباهاتو اوغلطيو څخه هم جلوګيري وشي. له ډيره بده مرغه ، دفلسفي علومو پدې دومره اوږده تاريخ کې ، سره ددې چې ډير فيلسوفان ساينس پوهان هم وو ، نه يي دي کړې شوي د تجربي علومو د متودونو او روشونو څخه د فلسفي تيوريو د اشتباهاتو دمخنيوي دپاره عملي ارګانيک او منطقي ډول استفاده وکړي .برخلاف پوهانو دغه روشونه او متودونه کاملاً په ميخانيکي ډول تيوريکي نظرياتي ساحي ته انتقال کړي او په تخيلي او تصوري ډول يي د استقرائي او قياسي لوبود جدل په ډګر کې دتحت الشعور ، فوق الشعور او مابعد الطبيعه ، ماقبل الطبيعه او ديته ورته عنوانونو لاندې يي بې بنياده واهي انحرافي تيوريګاني رامنځته کړيدي.خو دې خبري ته هيڅ ندي متوجه شوي چي په تيوريکي نظرياتي مسايلو کې د يوه ميکرون په اندازه انحراف په °۱۸۰ انحراف بدليدلې شي. د پوهانو دغه ناسم عمل هر چاته دا جرئت ورکړې ،چې په علومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په هر ډول قانونمندۍ سترګې پټې او انارشيزم ته حق قايل او حتا ساينس پوهان د فيلسوف د لقب د حاصلولو په شوق په ذهني ايدياليستانو بدل او غواړي د احساساتو د کمپلکس د زيارت ملنګان وګرځي . علومو خپل مستمر قانونمند ماهيت او ارزش له لاسه ورکړي او ځای يې تخيلاتو ، اجمالاتو او لفاظۍ ډک کړې ، هر سړي د مهملو ،مغلقو او بې مفهومو بې معنا افادو دلارې د فلسفه ګرائي جوګه او په حقيقت کې علم د علم په حيث خپل تعبير او ماهيت له لاسه ورکړيدې. نن هم علمي قانونمندۍ ، قوانين ،اصول ،مقررات ، مقاولې ،علايم ، نښې نښاني او متودولوژيکي روشونه يو له بله سره څوک نه تفکيکوي ،او هغې ته يو شان قانونمند حيثيت قايل دي . په همدې علت د هر ځانګړي علم عالم لکه منطق ،کلام ، متماتيک، ښوونه اوډيرو نورو علومو د اصالتونو له لارې په فلسفي حريم ورننوځي .حال دا چې په اصطلاح په دغه علومو کې باالذاتهِ او في نفسهِ کومه قانونمندي وجود نلري او يواځې د نورو قانونمنديو دافادي وسايل ګڼل کيږي او يا په بل عبارت دغه مقولې او قوانين ، د مثال په ډول متماتيک ، فزيک ، ترموديناميک او نور يواځې هغه وخت قانونمند علمي ارزش پيداکوي چې د هغې بې ساه ارقام په نورو قانونمنديو کې په حرکت راشي .

دمخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې وه چې انسان د قانونمندۍ ايجادګر نه بلکه يواځې دخپلې پوهې او علم له مخې د هر يو ځانګړي علم معرف ګڼل کيږي. کله چې انسان دخدای عالم خلف په حيث ايجادګر د قانون او جهان نه اوسې ، دطبيعيونو هغه نظر چې ګوندې دا جهان ، قانونمندي او

خلقتونه طبعيت پيداکړي ، هم د منلو وړ ندي . ټول مسلمانان او بلکه قاطع اکثريت انسانان پدې عقيده دي چې دا جهان خدای پيداکړې دي. مونږ پدي عقيده هم يو چې دا جهان خدای قانونمند پيداکړې او قانونمندي شکل د موجوديت د مادې دې .پدې کې هم شک نشته چې د خدای د وجود او عدم وجود په باره کې څوک علمي ثبوتي دليل نشي وړاندي کولې.ځکه چې انسان په علمي ثبوتي ډول د خدای د معرفت او توصيف څخه د هميش لپاره عاجزدې. خو دهغه څه په منلو مکلف دې چې د خدای په کلام کې يې ذکر شوې اود خدای د خارق العاده خلقتونو له مخې يې بايد شک په يقين بدل او په خپل خدای ايمان ولري.ځيني کسان د ناپوهۍ ، جهالت او يا کبر او غرور له مخې د خدای څخه منکريږي. هغومره چې د خدای د موجوديت د پاره بې شميره دلايل وجود لري ، د عدم موجوديت په باره کې يو هم نه په سترګو کيږي. مونږ دلته د علم ، قانونمندۍ او منطق څخه بحث کوو چې د هر معقول او باشعوره انسان لپاره بايد قابل د قبول اوسې او يا يې په مقابل کې همداسې علمي ،قانونمند منطقي دليل ولري.

دې کې شک نشته چې د علومو په ټولو قانونمنديو ،محاسبو ،تفکيک ، انتګريشن او ديفرنسييشن باندې پوهيدل د ټولو لپاره اسان کار نه دې خو پدې خبره هرڅوک په اسانۍ پوهيدلې شي چې نپوهيږي. پوښتنه پيداکيږي. ولي پدغسي مواردوکې يو عالم انسان چې د موضوع په اهميت او پدې هم پوهيږي چې نپوهيږي او بيا هم په اصطلاح تجاهل العارفانه د خپلې ناپوهۍ او بې منطقه منطق څخه نه تيريږي او ارجحيت ورته قائيليږي. نن بشريت د عقل او شعور د بلوغ لوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

افقونو ته رسیدلي ،علم او تخنیک فوق العاده پرمختګ کړي ،دشپږ ملیاردو څخه زیات انسانان د ځمکې په مخ ژوند کوي ، ټول غواړي د ټولو دپاره منلي او قابل قبول قوانین او دښه سولئیز ژوند ښه شرایط ولري.لکن تر اوسه پوري پدي ندي قادر شوي حتا پنځه ماده یي یو ډیر ساده قانون جوړ کړي چې پخپله یې مراعات کړې شي.روسي تزار چې هم حاکم ، هم قاضي ، هم حافظ او هم مجري د قانون وؤ ، ویل به یې «قوانین، عبث لیکل کیږي ، کله چې یې نه مراعتوي».

برخلاف خدای دا لوی جهان او ټول خلقتونه په قانونمند همزمان ستاتیک دینامیک دیالکتیکي تحول او تکامل پایداره حالت سره پیدا کړي او د ذرې په اندازه تغیر چې مرزي یې نه وي ،په کې نشي راتلای او هر څه به د قضاء او قدر د قانون مطابق په متناسب او متعادل ډول د نظام او قانونمندۍ سره سم ابدي پایداره پاتې وي . پوهان وایي د انسان مغز د پنځلس ملیارده عصبي ریښکیو او خدای خبر څومره حجرو څخه جوړ دې.په هره حجره کي ۲۳ جوړي کروموزومه او DNA او RNA وجود لري . که چیرې د مقدراتو د حدودو څخه د کوم باغي انسان د سرکشۍ په نسبت یو کروموزوم یعني Trisomi 21 د نظام

په خلاف تغیر وکړي ، د دغه باغي انسان جزا به دوراثت د بې حسابه هر اړخیزي پایداره قانونمندۍ سره سره په ارثي مونیزم بدلیدل یعنې د Mongoloid په زیږیدو منتج شي . همداسې که چیرې د ځیني باغي انسانانو څخه شعوري بغاوت یعني رادیو اکتیف ،مخدرات ، مسکرات او یا بل کوم ډول سرکشي سر ووهي . د بدن معفیتي او مقید تړلي قانونمند نظام رنګ

،نورمال حجرات یاغي او د نن ورځي په کچه د کریبس بلا پرې نازلیدل حتمي دي.

په پورتني مثالونو کې مونږ ولیدل چې مسایل او قضایا څومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ سره مطرح کیږ ي خو ریښتیي یې تر کومو ژورو پوري ځغلي او بشریت د څه ډول لویو لا علاجه بدبختیو او ستونځو سره مخامخ کولې شي. خو دغه کارونه د ځیني کسانو لخوا عمداً د خپلو شومو اعمالو او نیتونو د پلي کولو په خاطر تر سره کیږي. همدلته د فلسفي او ځانګړو علومو د دیالکتیک غوټه تړل کیږي او د مشترک استلزام تعلق او ضرورت ختمه برابریږي. د تیورۍ او عمل د متقابل استلزام په باره کې ویل کیږي چې « عمل د تیورۍ په نشتوالي کي ړوند او تیوري چې عملي بڼه و نلري ،بې مفهومه ده » فلسفه او ځانګړي علوم هم دغه شان متقابل موقف او ماهیت لري « فلسفه پرته د ځانګړو علومو تجربي ثبوتي برهان او دلیل نشي لرلې او د فلسفي لارښوونو پرته د ځانګړو علومو روانیدل د ګمراهۍ په لار حتمي دي ».

د مقضي او مقدرې ارادې په موضوع او دهغې د متقابل استلزامیت او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په قضیه کې مونږ وکولې شول د خالق او دهغه عالم خلف مخلوق یعني انسان د ارادو مختلف فلسفي اړخونه او ځیني نور اړونده فلسفي مسایل فورمولبندي او عامه اذهانو ته وړاندې کړو . که د مادې او شعور د مسئلې فورمولبندي ، په طوفاني هوا کې د همالیا د ایورسټ په څوکه آوؤختل وؤ ،نو د شعور او لاشعور دیالکتیک یا د خالق او مخلوق د ارادو مناسبت او د خدای د خلیفه په حیث د انساني امکاناتو فورمولبندي به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکهکشانونو دسیر وسفر او تسخیر څخه کم نه وي. پدې ترتیب مونږ وکولې شول د خدای، جهان او علم یعنې انسان د دري ګوني متقابل مناسبت اساسي مسایل دعملي قانونمند منطق له مخې فورمولبندي او دعملي استفادي طریقې او امکانات په ګوته کړو. پدې ساحه کې نوي فلسفي ادبیاتو، نوي ترمنولوژۍ، نوي فورمولبندیو، نوو تیوریو او وضاحتونو ته ضرورت لیدل کیږي. باید عامه ذهنیتونه لومړي پدې معتقد او بیا دعملي استفادې د لارو چارو سره اشنا شي.

پکار دادي دخدای دلوی علم له مخې د خدایي خلقتونو د اساسي مسایلو په میخانیکیتونو او ذات البیني تفاوتونو، چې په عملي ژوند کې یې نن ستر پرابلمونه رامنځته کړي بنیادي فلسفي بحثونه وشي. یو له دغه مسایلو څخه دنظام او نسل دبقاء او دمختلفو خلقتونو د پیدا ایښت مسًله ده. خدای ټول خلقتونه دنظام دحفاظت په خاطر په ټولو اوصافو، ټولو خصلتونو، علاقمندیو او امکاناتو سره مختلف او متفاوت پیدا کړیدي. یو په هوا، بل په ځمکه، دریم په اوبو کي ژوند کوي. یو ګلان بویوي، دګلانو شیري ټولوي او پري تغذیه کیږي. دوهم ټول سروکار دچټلۍ او کثافاتو سره لري. یو غوښې خوري، بل واښه خوري او دریم له هیڅ شي څخه کرکه نلري. یو شات او شکري ټولوي بل زهر او دریم بل څه. یو ځان غواړي او بل د جهان سره علاقه لري ادغه ټولې چارې د خدایي عبادت او بندګۍ په واسطه تنظیمیږي اوهمدغه دخدای دین، طریقت او شریعت ګڼل کیږي.

هو! همدغه د جهان، نظام او خلقتونو د پیدا ایښت، پایښت لار او چاره ده. خدای همداسې ټول خلقتونه دمقاومت

، معافیت او وقایوي امکاناتو له مخې مختلف پیدا کړیدي تر څو هرڅوک د ځاني خطر له مخې پابند دنظام اوسي. ملائکو عبث تشویش نه درلود چې ددي باشعوره انسان پیدا ایښت به دبغاوت او فساد منبع وګرځي. سره ددې چې په لوی جهاني نظام کې د نظام دحفاظت او حراست ټولې لارې چارې پیشبیني شوې او هر څه د قضاء او قدر د عام قانون او دخدای د ارادیې له مخې جریان لري او یواځې انسان د بغاوت له مخې د خپل نفس قانون مني اودا لوی جهان یې د نابودۍ د خطر سره مخامخ کړیدې.

د نظام دحفاظت په خاطر د خلقتونو د جنس، نوع، صنف، افرادو او نسلونو د پایداره تواتر مسًله ډیر ارزش او اهمیت وړ ګڼل کیږي. دمخه مونږ د یوې حجرې دننه د یوه کروموزوم په تفاوت ولیدل چې څه ډول د وراثت هر اړخیز پایدار سیستم رڼګیږي او په ارثي مونیزم باندي بدلیږي. او علت یې هم یواځې دعامو قوانینو څخه د باشعوره انسان سر غړونه وه. که چیرې د قضاء او قدر او جبر او اختیار عام قانون له مخې په مستمر شکل سره تناسب او تعادل ته د مواد و د بازګشت سلسلي وجود نه درلودې، پدي جهان کې به هیڅ خلقت، پدیده، وضعه او حالت پایداره نه وي پاتې او عام سراسري انارشیزم به جریان درلودې. زه غواړم د خلقتونو دجنس، نوع او نورو سلسلو د بقاء په مسًله د تولد او تناسل د عواملو د اهمیت له مخې بحث وکړم.

د تولد او تناسل بقاء ځکه پایداره پاتې او لا دوام لري چې خدای دهغې بنیاد په مینه، محبت، وفادارۍ، صداقت، عطوفت، فداکارۍ او د اسلام په مبین دین کې د نراو ښځې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ د سیال کفائت او پاک عقیدت په اصولو بناء کړیدي. مینه همیشه پاکه او مقدسه ده. مینه د هرچا او هر خلقت شخصي ملکیت او د هر ډول تعرض، تصرف او سوء قصد څخه مصؤنه ده. مینه یواځي په مینه بدلیدې شي. مینه مقدس ارزش دې، متاع او کالي نه دي، خرڅ یې ناروا او په قطعي ډول ممنوع دې. هغه څوک چي مینه خرڅوي ځان خرڅوي. هغوی چې د مینې په ارزش نه پوهیږي، هغوی ټیټ، ناپوه او بدبخت انسانان دي. حیوانات، الوتونکي او خزندي مینه نه خرڅوي او یواځي د خپل سیال کوف د مینې په بدل کې یې د نسل او نوع د بقاء دمقدس مقصد او ارمان په مقابل کې وړاندي کوي. هغوئ مقاربت، مجامعت او د مینې شریکي یواځې او یواځې د نسل دبقاء د مقدس ارمان په خاطر کوي. په غیر صورت کې ډلي ډلي حیوانات، الوتونکي او خزندي یوځای ګرځې، خو هیچا به دهیڅ یوه څخه بې نزاکتي نه وي لیدلي. خوکله چې د مقابل لوري د نسل دبقاء علایم احساسیږي، هر یو په لومړۍ درجه مقابلي ته حاضریږي. یواځې انسان دې چې ټول مقدسات او ارزشونه یواځې د سرمایداري سود او زیان، هوا و هوس او شهوت په کنډه پیمانه کوي او نور ټول ارزشونه ورته بې ارزښه ښکاري. که چیري د مینې مقدس ارزشونه او ایدیالونه او د نسل دبقاء پاک ارمانونه په پام کې نه وې، خدای د نسل د مقدساتو په بناء تناسلي سیستمونه، تناسلي الات څومره مصؤن او له بله پلوه څومره آسیب پذیره پیدا کړي او څومره یې د مینې، محبت، عطوفت، صداقت، شرم، حیاء او سل و زر نورو قیوداتو په پردو پوښلي او د متفاوتو معفیتي، مقاومتي، وقایوي، او ډیرو نورو خطرونو په حلقو مقید

ګرځولي، بیا هم باغي انسان ددغه ټولو انګړونو څخه دبې حیاییاو بې شرمۍ ډګرته ووځي او په بې شرمۍ سره حتا د هر روا او ناروا، وقت وناوقت حیوان او انسان او بل هرڅه مقاربت او مجامعت څخه ډډه نه کوي او ځان او ټول نسلونه د تباهۍ د خطر سره مخامخ کوي. نن دهمدغه بې مسؤلیته اعمالو په نتیجه کې یواځې دځلوېښت ملیونو انسانانو څخه ډیر زیات د ایدز په مرض اخته انسانان د مرګ او ژوند په پوله د بدبختۍ، رنځ او درد مایوسانه شپې ورځې تیروي.

د تأسف خبره داده چې ځینې ځان غوښتونکي کړۍ دغه ډول تباه کوونکي پروګرامونه، ځانونو د پاره د تنفس د ساحې دفراخولو په خاطر عملي کول غواړي. هغوی عمداً علوم، قانونمندۍ او تیورۍ تحریفوي او عام بشریت د حماقت په لور کشوي. یواځې فلسفه او فلسفي اصالت دې چې علومو او عام بشریت ته ددغه ډول ګمراهۍ څخه نجات ور کولې شي.

د پورتني بحث څخه دا ډول نتیجګیري کولې شو:

— دا جهان واحد او تړلي نظام او دیوي کوچنۍ ذري په اندازه حرکت پکې محسوس دي؛

— پدي جهان کې ځانګړي علوم وجود نلري او ټولي قانونمندۍ، پروسې او تعاملات همزمان او هم مکان په متداخل ډول پیښیږي، جریان لري او د مختلفو خلقتونو دزیږندي، پایښت، تحول او تکامل انګیزه او علت و معلول جوړیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فیثا غورث د متما تیک اصالت او د عېنیت د فلسفې نظر

داسې ویل کیږي چې د فیثاغورث څخه لیکلي اثار نه دي پاتې خو دهغه هندسي قضیه (په یوه قایم الزاویه مثلث کې د وتر مربع مساوي کیږي په مجموع د مربعاتو د دوه نورو ضلعو) ډېره مشهوره ده.

ځیني کسان فیثاغورث د فینیقیه د خلکو څخه ګڼي او وایي چې ګوندې په صور کې پیدا شوېدې. ځیني نور هغه د ساموس اهل ګڼي چې د پولوکرا تس دظلم څخه یې خپل وطن پرېښود او صقلیه ته په ۵۳۲ ق.م کې مهاجر او د کروتون په ښار کې یې سکونت اختیار کړ. فیثاغورث څرنګه چې په تنا سخ یعنې دا چې روح د یوه جسد څخه بل جسد ته ځای بدلوي، عقیده درلوده، نو ځکه یې د حیواناتو غوښې او د ځیني حبوباتو خوړل او د پوستکو په خاطر د حیواناتو قرباني کول په ځان حرام ګڼل. فیثاغورث د مذهبي او سیاسي ډلې مشري کوله چې د تقوا او صداقت له مخې سره راټول وو او د فیثاغورث د رهنمایي لاندې

یې د ریاضي، علم النجوم، موسیقي، طب او نورې زده کړې کولې او څه یې درلود له د دولت چارې عالمو کسانو ته په لاس ورشي.

فیثاغورث د متماتیک اصالت دا ډول افاده کوي «عدد د ټولو کائناتو اصل دي.»(تاریخ فلسفه در جهان اسلام ص ۳۳) فیثاغورث پخپل دې قول کې ځکه زه حق په جانب ګڼم چې ټولې قانونمندۍ یواځې د متماتیک په ژبه په دقیق او علمي شکل سره افاده کیدلې شي.

کله چې زه د ننګرهار د لیسې په یوولسم ټولګي کې ووم صاحب الدین خان د ننګرهار د ښوونې او روزنې مدیر او زمونږ د الجبر استاد وو. د افغانستان د هغه وخت د معارف د تعلیمي نصاب له مخې به په یوولسم ټولګي کې د وهمه درجه الجبري معادلې تدریس کیدلې. کله چې استاد ټولګي ته راغې او د لومړي ځل لپاره یې د $ax^2 + bx + c = 0$ معادله یې په تخته ولیکله. څرنګه چې ما د پاره نا اشنا معلومه شوه. سمدستي مې ترې پوښتنه وکړه. استاده! پدي خو پوهیږم چې جمع، تفریق، ضرب، تقسیم، ربح، تناسب او نورود ریاضي مسایًلو او فورمولونو څخه څه ډول او په کوم ځاي کي استفاده وکړو. پدي خبره پوه نشوم چې ددې معادلې څخه به څه ډول او په کوم ځاي کي ګټه اخلو؟ استاد په ځواب کې وویل. که چیرې ددې معادلې د مختلفو سیستمونو، طاقتونو، مختلف تعداد، مشتقاتو، انتګرالي او دیفرنسیالي حالتونو په حل بریالي شو، مونږ د پاره به ددي جهان د ټولو حوادثو او واقعاتو د ماضي، حال او مستقبل څخه خبریدل کوم مشکل کار نه وي.

دغه جملي زما په مغز کې لوی بحران را ولاړ او نور په هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه نه شوم.اضافي پوښتنه مې هم ونکړه ځکه چې راته بې ځایه معلومه شوه او بې له هغې به پرې نه وې پوه شوې .کله چې په دولسم ټولګي کې دانتګرال او دیفرنسیال سره ښه نا ښه اشنا شوم ،په MPCB کې مو دغه معادلات یو څه مفصل ولوستل او کله چې د پخواني شوروي اتحاد داکراین جمهوریت ته تحصیل لپاره ولاړم او هلته مې دغه مسایل په مفصل ډول ولوستل ، یوائې هلته زه پدې خبره پوه شوم چې متماتیک رښتیا هم څه ډول معجزی کولې شي او په لومړي سطحي نظر کې سړي ته داسې ښکاري چې ګوندې په رښتیا هم ددغه اصالت جوګه ګڼل کیږي. بې مورده به نه وي که د همدې خبرې د تائید په خاطر د یوې بلې خاطرې ذکر وکړم.

داکراین په جمهوریت کې ددرې میاشتې روسي ژبې لوستلو څخه وروسته ځیني نور عمومي مضامین لکه متماتیک ،فزیک ، کیمیا ،مواد شناسي او نور شروع شول. دمواد شناسۍ مضمون یوه پروفیسور درس راکاوه او مونږ دپاره نااشنا مضمون وو چې دموادو د اتمي ، مالیکولي پنجرو او داخلي عمومي جوړښت څخه یې بحث کاوه. پدې مضمون کې به زما اود استاد تر منځ همیشنۍ شخړه پیښه وه ځکه چې مضمون مشکل وو ، ما پرې ځان پوهول غوښتل او دفلزاتو او غیر فلزاتو او دهغوی دمرکباتو د اتمي او مالیکولي جوړښتونو د پنجرو او په مختلفو مدارونو او هسته کې د پروتونونو او الکترونونو موقعیت او تناسبونو او په مختلفو حالتونو کې د هغوی د مختلفو وضعیتونو توضیح د هر استاد لپاره هم اسان کار نه وو. همیشه به مو یو بل ته سره قناعت نه شو ورکولې. یوه ورځ کله چې درس ته راغې او دهمیش په

شان شخړې دوام پیدا کړ ،په اخرکې یې راته وویل. زه درته یو پیشنهاد لرم . زه ورته غوږ شوم او په دوام یې راته وویل. راشه چې زه او ته په همدې مضمون کې دډاکترۍ دپاره کار شروع کړو ،مخکې له دې چې دانجنرۍ دیپلوم واخلې دډاکترۍ دیپلوم به ترلاسه کړې او په عین وخت کې به ددوه دیپلومونو خاوند شې. زه هم ډیر خوشحاله شوم خو کله چې مې دوطندارانو سره مصلحت وکړ .ځینو وویل چې روسي ژبه ډیره سخته ده . ددواړو کارونو پر مخ بیول به درته مشکل شي او مونږ وینو چې ته د طلایي د مدال اخستلو لپاره اماده ګې لرې ،په دې کار هم بیا نه شې بریالې کیدلې . یوه تن لا راته وویل مونږ غواړو ځان ناکام کړو چې یو کال موزیات شي. لنډه داچې ددغه کار څخه مې صرف نظر وکړ. ددې اورېدې کیسې څخه زما مطلب دا وو ،کله چې ما دیپلوم دفاع کړ او د سالون څخه راووتلم.تصادفي ددروازې مخې ته همغه پرو فیسور دیوه بل استاد سره ولاړ وو. تبریکي یې راته وویله او هغه پروفیسور زیاته کړه ،که زما خبره دې منلې وې. اوس به دې دوه دیپلومه په جیب کې وې . ما ورته وویل. هغه خبرې خو تیرې شوې . اوس به راته ستاسې مشوره څه وي؟ دوی دواړه یو هم دمتماتیک استاد نه وو. یو دمواد شناسي او بل دآیرو دینامیک استاد وو. دواړو غیر ارادي همزمان په یو اواز وویل. که وخت دې پیدا کاوه ،متماتیک لوله. او زه یو ځل بیا دمتماتیک عظمت او اهمیت ته متوجه شوم . نوفیثاغورث او دکارت دواړو چې دمتماتیک اصالت په ټولو علومو باندې برقرارول غوښتل هم ډیر به ملامته نه وو.

متماتیک دټولو قانونمندیو دافادې ژبه ده . ټولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانونمندی که شعوري دي ،که ټولنیزي او که طبیعي — میخانیکي دي دمتماتیکي قوانینو په مرسته قابل دافادي ګڼل کیږي. هغه وخت به ډیر لیري نه وي چې په اصطلاح دغه بې شعوره موجودات یو دبل دحال په ژبه سره پوه او مونږ دپاره ترجمانان جوړ شي. نن دانسان په واسطه جوړشوي جوړښتونو او میخانیکیتونو وجدي حالت بلا کوي ،دسترګي درپ په میلیونمه زری ګي میلیونونه عملیات اجرا کوي ،فکر کوي ،سنجش کوي او باور لرم ډیر زر به دمختلفو پدیدو تر منځ لکه څرنګه چې دموادو تبادله موجوده ده داطلاعاتو اومعلوماتو تبادله به هم جاري او دحال ژبې به ګویا شي .

هو !دمتماتیک په وسیله با شعوره او با کلتوره انسان داهرڅه کولې شي. هغه څه چې دنه کیدو دي ، هغه په ټولو قانونمندیو دمتماتیک دعلمي اصالت برقراریدل دي. او داځکه چې متماتیک با الذاتهِ او في نفسهِ عاري دقانونمندی څخه دي. دمتماتیک ارقام او اعداد تر څو چې په بله قانونمندی کې په حرکت رانشي مړه دي او هیڅ شي نشي افاده کولې. له ډیره بده مرغه فیثاغورث او حتا دکارت ټوله لوبه په مړو ارقامو او اعدادو سرته رسولې او غوښتل یي همدغه بې مفهومه او بې مضمونه لوبه د عملي فعالیت په ټوله ساحه حاکمه کړي ، چې البته محصله به یي صفر وي. مړه ارقام او اعداد ګونګي بلاګاني دي ، هیڅ شي نشي افاده کولې او حتي دالهام ژبه یي هم ګونګه ده. دمثال په ډول فیثاغورث لیکي «عدد یا فرد است یازوج .فرد عددمحدود کامل است وزوج عددنامحدودناقص...» اویا مثلاً« عددسه ،با مکان که داراي سه بعد است تطبیق میکند ،(دا خبره سمه ده ځکه چې

مکان درې بعده لري) وعدد پنج باصفت ،وشش با رطوبت وهفت با عقل ونوروصحت ،وهشت با عشق وصداقت،ونه با تفکر در امور ،وده که محتواي همهٔ این اعداد است،صاحب طبعیت الهي است ومطابق است با ترکیب عالم وجودکه محتواي همهٔ اشیاً است.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلامي ص۳۴و۳۵) .دغه اعداد او ارقام د پورتنیو مفاهیمو سره هیڅ ډول ارتباط او مناسبت نه لري. د متماتیک په واسطه دا ډول افادي ناسم او دمنطق څخه لیرې کار معلومیږي.

هو ! سمه خبره داده چې متماتیک نه باالذاتهِ دعلومو داصالت جوګه او نه اصل دټولو کائناتو دې. دکائناَتو اصل اوبنیاد حرکت او قانونمندي ده اودغه دواړه دمادیت مستلزم او خداي دا لوي مادي جهان دخپل لوي علم داصالت او رسالت معرض ګرځولې او خپل عالم خلف بنده یي باالوسیله دهغي په معرفت مقدر مکلف ګرځولې دي. په متماتیک کې نه مادیت شته اونه قانونمندي ،نوځکه داصالت رسالت هم نشي ایفاء کولې.خومتماتیک دقانونمندی دافادې وسیله او ژبه او دذهن نور دي چې دهرظلمت څخه تیریدلې او قانونمندي په قانون بینو سترګو « دذهن په سترګو » لیدلې شي.

شک نشته چې فیثاغورث دهغه وخت په امکاناتو سره ندي کړې شوي ځیني قانونمندی ووینی ، لیکن دمتما تیک د قانونبینو سترګو نظر یي لاهغه وخت په فلسفي علم لګیدلې وو اووګوری په څو پورتنیو جملو کي یي څومره عالي علمي مفاهیم او مقولې افاده کړیدي. خو کاشکي دغه کار نه دساده ارقامو او اعدادو بلکه دمتماتیکي معادلو په واسطه صورت نیولې وې .که ما هم ددې سترې قانوني اشتباه او ګناه څخه ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه درلودې او ستر ګې مې پرې پټولې شوې نو زه به هم دمتماتیک اصالت ته قایل او منلې به مې وې.

دمتماتیک اعجاز هغه وخت ځرګندیدلې شي چې دالکترولیت په انبیق کې دآیونیزیشن عملیه شروع او آیونونه دمثبت او منفي قطبونو په لار کې دمتماتیکي معادلو پواسطه ګوتې په ګوتې تعقیبیږي. او یا دکیمیاوي ویلانسونو دقانون له مخې کیمیاوي تعاملات دترکیب او تجزیې په پروسه کې دمتماتیکي معادلو پواسطه افاده کیږي او تعقیبید لې شي.

دا مسایل هغه وخت لا ددلچسپۍ وړګرځي چې یو آیروبوس دځو سوه ټنه بار او په سوونو مسافرینو په بارولو سره دځمکې دیوه قطب ځخه تر بل قطب پوري، په مختلفو متر ولوژیکي شرائطو او دجغرافیایي ځلور فصله زماني یو کلن واټن لار دوریځو، بوربوړکیو، ګردبادونو اوطوفانونو په ټیل ناټیل کې دټولو آیرودینامیکي اودالوتني ددینامیک ټول تاثیرات اوتاثراتو سره په ځو ساعتونو کې وهي، یواځې متماتیکي دیفرنسیالي او انتګرالي معادلي دهغوی دمشتقاتو سره دغه محاسبه په دقیق ډول افاده کولې شي. اویاټول کیمیاوي تعاملات، دمثال په ډول دشکري، امینو اسیدونو، کاوچوک «ربړ»، پلاستیک اویا نورو کاربوهایدریدونو ځنځیري تعاملاتو سلسلې چې په حقیقت کې ددې لوی مادي جهان قانونمند بنیاد جوړوي، یواځې او یواځې دمتماتیک پواسطه کیدلې شي افاده او محاسبه شي اوبس. لیکن ددې ټولو امکاناتو په لرلو سره سره بیا هم متماتیک ددغه قانونمندیو مادي بنیاد او اصالت نشي ګڼل کیدلې!

د دکارت دریاضیاتو اصالت د عینیت دفلسفي له نظره

د فیثاغورث دریاضیاتو او بلکه په مجموع کې دریاضیاتو داصالت په باره کې مونږ دموضوع په مختلفو اړخونو بحث وکړ. او پدې متیقین شو چې متماتیک له کومه حیثه اصالت لرلې شي اوله کومه حیثه یې نشي لرلې. مونږ وویل چې متماتیک دهر علم دقانونمند دینامیزم د افادې ژبه ده خو دهیځ ډول قانونمندۍ اصل او بنیاد نشي جوړولي او نه داصالت بار رسالت په غاړه استلې شي. په ستاتیزم کې اصلاً قانونمندي وجود نلري. ستاتیزم نسبي مفهوم دي. مونږ فکر کوو، دځمکې په سر چې مونږ ژوند کوو ولاړه ده، حال داچې دلمر ګرد چاپیر ۳۹۰۰۰ کیلو متره په یوه ثانیه کې انتقالي سرعت لري. او په ۲۴ ساعتو کې یو وار په خپل محور چورلي یعني وضیعي دوراني سرعت او حرکت لري. متماتیکي ارقام او اعداد بالذاته حرکت او دینامیزم نه لري او یواځې هغه وخت په حرکت راځي چې کومه قانونمندي افاده کړي او یا لا اقل په اواز بدل شي یعني وویل شي، یو، دوه، درې او...

ددکارت فلسفه «فکر کوم پس وجود لرم». که دا خبره دې ته واړوو چې قانونمندي شکل دموجودیت دمادې او ماده یواځې په قانونمند شکل سره وجود لرلې شي، نو دا افاده هم منلې شو

او دقیقه ده. خو دکارت د ذهني ایدیالست په حیث د سقراط او افلاطون د «مُثُل» د متافزیکیت ،مابعدالطبیعیت او ما قبل الطبیعیت فلسفي سره قرابت لري چې دهغې دقانونمندۍ څخه په عالم الاسباب کې انسان اګاهي نشي حاصلولی او دانسان لپاره دغه نظامونه مسخراو مقدرنه ګڼل کیږي او دکارت په هغه قانونمندۍ چې پورته ما ورته اشاره وکړه ، اصلاً باور او عقیده نه لري نو ځکه ددکار پورتنۍ مقوله «فکرکوم پس وجود لرم» ، مونږ نه پوهیږو په کوم دلیل ، کوم بنیاد او کومې قانونمندۍ له مخې یې لیکلې ده ، سمه نه ده او نه د دکارت ذهني ایدیالیستي عقیده ،متافزیکیت او مابعدالطبیعیت ددې جوګه دې چې دغه ډول قانونمند مفهوم افاده کړې شي . دکارت خو باید دیوه ریاضیدان په حیث پدې پوه شوې وای چې دمعرفت پروسې یو اړخ د «د فکر کولو »څخه نه شروع کیږي، متماتیک دقانونمندۍ افاده ده او قانونمندي بالذاتهِ پروسه ده ،دینامیزم دې او حرکت دې او ددې هر څه معروض مادي موجود او بلکه دا ټول اشکال د موجودیت دمادې ګڼل کیږي. شک نشته کله چې دکارت دتحلیلي هندسې په متماتیکي افاده باندې موفق شو ،فکر یې کاوه چې ،دټولو علومو دپاره یې واحده قانونمندي اختراع کړې چې هغه متماتیکي قانونمندي ده او هرڅه باید دمتماتیک دحاکمیت لاندې راشي. او په پوره جرئت سره یې ویل: «تنها معرفت ریاضی است که می توان نام معرفت بر آن نهاد. وازینجا بدین نتیجه رسید که:در واقع حساب وهندسه نه فقط تنها علومی هستند که باید به مطالعهً انها پرداخت بلکه در پژوهش برای یافتن شاهراه حقیقت نباید خودرا به چیزی سرګرم نمود که نتایّج آن درقطع

ویقین از نتایّج حاصل از براهین حساب وهندسه کمتر باشد » (نقد تفکر فلسفی غرب از قرون اوسطی تا اوایل قرن حاضر ص.۱۰۸.)

حال دا چې هندسه تش دېې محتوا مکان مقوله او افاده نده په کوم څه چې دکارت عقیده لري . دکارت هندسه د مادي واحد د خارجي شکل په حیث پېژني . دمادي واحد خارجي شکل او هندسه هر ډول جوړیدلی شي او دغه ډول هندسي اشکال یو اځې په ځانګړو حالاتو او موادو کې د مقاومتي اهدافو او دیکوریشن پرته بل کوم ارزش نشي لرلی یعنې چې د جهان دتکوین په جوړښتونو کې یا قطعاً رول نه لري او یا ډیر کم رول لوبولی شي.د کومې هندسې، شکل ،صورت او مکان په باره کې چې بحث دوام لري هغه د هر عنصر ، هربیولوژیکي ، کیمیاوي ، فیزیولوژیکي او نورو مادي واحدونو دپاره کاملاً مشخص او ثابت ګڼل کیږي. همدغه مکان او صورت مونږ شکل دموجودیت دمشخصي مادې ،عنصر ، کیمیاوي ، بیولوژیکي او نورو مادي واحدونو بولو او پرته له هغې ، ماده ممکنه نه ده چې وجود ولرلی شي . همدغه ځانګړې جوړښتونه خدای د دې لوی جهاني نظام دبنیادي خښتو په حیث پیدا کړې دي او همدغه ځانګړي جوړښتونه د دې لوی جهان د ابدي پایداره پیدا ایښت او پایښت متضمن ګڼل کیږي. په دغه ډول نظام کې د یوې کوچنۍ ذرې په اندازه نقص د نظام په نقص بدلیدلی شي. د مادي واحد خارجي هندسه چې دکارت د هغې څخه بحث کوي او یاد ارسطو له بحثونو څخه مونږ ور سره اشنا شوي یو او یا نن هم چې ځیني فلسفي تیورۍ هغې ته ورته عقیده لري، دهغه هندسې سره چې مونږ پرې بحث کوو کومې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنیادي اړیکي نلري بلکه بنیادي تفاوتونه سره لري. شک نشته چي د ځیني مادي واحدونو خارجي هندسه هم کله ناکله د ددغه داخلي هندسي جوړښتونو له مخې یو شان خارجي بڼه غوره کوي او په اکثره حالاتو کې لکه الماس د خاص ارزش لرونکې خارجي کریستالي بڼه غوره کوي. په همدې ډول مونږ د زمرد ،کانسیت ،شیشي ،مالګې ،شکرې او ډیرو نورو د نومونو سره اشنا یو . دکارت هڅه کړي همدغه هندسه د خپل مادي ارزش څخه بې ارزشه او له منځه یوسي او په تحلیلي ذهني متماتیکي معادلو یې بدله کړي او بالاخره د ټولو علومو ، ټولو قانونمندیو څخه مادي محتوا وباسي او د متماتیک په مړو ارقامو یې واړوي.ځکه پرته له مادي ارزش څخه حرکت وجود نه لري، قانونمندي وجود نه لري ،علم وجود نه لري او په عالم الاسباب کې د خدای د مقضي ارادې له مخې هیڅ قانونمند وجود او شئ د افادې لپاره وجود نه لري ، یعني چې د دکارت علم اصلاً وجود نه لري. د مادي ماهیت پرته هندسه او مکان او د مشخصي هندسې،صورت او مکان څخه خارج ماده وجود نشي لرلې. یوازې ماده او هندسه دواړه په متمم او مکمل حالت کې د مادي قانونمند موجودیت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي او یوازې پدې صورت کې هم ماده او هم هندسه دواړه قانونمند ماهیت ، محتوا او مفهوم پیداکوي .مکان او ماده جدا ناپذیر دي . یو د بل په عدم موجودیت کي نه وجود لرلې شي ، نه مفهوم او نه ارزش . ماده په معین مکان او معین قانونمند وجدي حالت کې قرار لري او مکان او قانونمندي دواړه اشکال د موجودیت د مادې دي. مونږ ته د بیولوژي ، فیزیولوژي او مواد شناسۍ څخه پوره معلومه ده

چې هر دغه ډول مادي ترکیب او مادي واحد مشخص او ټاکلې حجروي ،اتمي او مالیکولي جوړښتونه لري خو یوتر بله سره متفاوت او متباین دي . همدغه ټاکلي هندسه د حیه او غیر حیه موجوداتو دژوند ، تکامل ، بقاً او مقاومت دوجود لپاره بهترین شرائط برابروي او پرته له دغه موجوده هندسې څخه بې له شکه دهغې په ټولو کیفیتونو او کمیتونو کې نیمګړتیاوې رامنځته کیږي. د شلمې م پیړۍ په لومړۍ نیمایي کې لا پوهانو هڅې پیل کړې چې خصوصاً د فلزاتو ایدیال هندسي مودلونه جوړ کړې. ځکه پدې صورت کې دهغې مقاومت په کافي اندازه زیاتیدي شي او ددې په عوض چې دیوه موټر د اکسل قطر د لس سانتي مترو په اندازه جوړکړي ،کولې شي د پنځو سانتي مترو په اندازه جوړشي. دا کار دهوایي صنعت لپاره په خاص ډول زیات ارزش لري.

دکارت د هندسې او صورت په باره کې نظریات د ارسطو څخه تقلید کړیدي . هغه غوښتل په فلسفه کې د ارسطوځای ونیسي نو ځکه یې د هندسې او شکل په باره کې ارسطو ته ورته نظر درلود. ددوی دواړو نظر ډیر سطحي او په زیات احتمال دوئی دواړو ته هغه د اشیاوؤد خارجي شکل په حیث د ارزش او توجه وړ وو. دوی هندسه یوازې د مادي موجودیت په خارجي صورت کي تصور کولي شوه او د داخلي حجروي ،اتمي ،مالیکولي او نورو جوړښتونو او دهغې اهمیت او ارزش څخه بې خبره وو. حال دا چې د اشیاوؤ خارجي شکل دومره د ارزش وړ نه ګڼل کیږي ، ځکه خارجي شکل ته هر ډول چې انسان وغواړي تغیر ورکولې شي او دا یوازې داخلي جوړښتونه دي چې تقریباً همیشه ثابت پاتې کیږي او که چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تغیر رامنځته شي ، پخواني مادي واحد به په خپل پخواني کمیت او کیفیت هیڅکله پاتې نه شي. ددوی نظر ددوارو دویناوو څخه په څرګند ډول معلومیږي. دمثال په ډول ارسطو واي:«هرشیئ مجموعه ای از «صورت»و «هیولا » است.صورت حقیقی است که از مادهً خامی بنام هیولی پدیدار شده است:وخود این صورت به نوبهً خود مادهً صورتی عالیتر وبرترخواهد ګردید (دیوې خوا ارسطو صورت او ماده سره جدا کوي خو سمدستې اضافه کوي چې صورت حقیقي دې اود خامې مادې څخه چې هیولي نومیږي تشکیل شوېدې او پخپله دغه صورت پخپل نوبت دبل عالي تر او برتر صورت ماده جوړیږي) .مثلاً انسان بالغ صورت فعلی کودک است وکودک ماده وهیولای آن است، در حالی که خود کودک صورت جنین وجنین مادهً آن است وهمین طورجنین صورت نطفه و نطفه هیولی ومادهً جنین است تا برسد به مادةالموادوهیولای اولی که فاقد صورت است.» (تاریخ فلسفه ،ویل دورانت ،ص.۶۷ ،۶۸). دلومړني ښوونځي په دوهم ټولګي کې ،کله چې یې مونږ.ته جمع راوښووله :

2+2= 4

دا یې هم راته وویل چې یواځې هم جنس شیان په خپلو منځونو کې سره جمع کیدلې شي.

صورت پخپله حقیقت ندي ، یواځې دمادي په موجودیت سره حقیقت پیدا کولې شي ، او ماده یواځې په معین او مشخص شکل سره وجود لرلې شي یعني صورت او یا په بل عبارت مکان شکل دموجودیت دمادي دې او یو تربله په لازم وملزوم موجودیت سره مفهوم او ارزش پیداکولي شي . دلته زما مقصد دمعین او مشخص شکل څخه دمادي دداخلي

حجروي ،اتمي ، مالیکولي او نورذروي ـــــــ تشعشعي جوړښت څخه دي. د مادي خارجي شکل ته کیدلي شي هر ډول تغیر ورکړل شي. نو دارسطو لخوا د صورت او هیولا جمع کول سم کار نه بریښي. همداسي په پورتني عبارت کي واقعي عیني قانونمندي ،قانونمند منطق او منطقي تسلسل دخبرو هم وجود نلري ،سره ددي چي د منطق بنیانګذار پخپله ارسطو ګڼل کیږي. یو ځل بیا تاءکیداً وایم چي هر مادي موجود ،هر مادي واحد او هره مادي لویه او کوچنۍ ذره معین ،مشخص او ټاکلي داخلي جوړښت ، شکل او صورت لري (البته دډیر فشار او حرارت په نسبت کیدلي شي موقتي تغیر پکي راشي او یائیني مواد یو تربله سره په هندسي متداخل شکل سره قرارو لري)، نو په څه ډول دا منلي شو کله چي ارسطو وايي:

انسان بالغ صورت فعلي کودک است وکودک ماده وهیولاي آن است او همداسي د پورتني عبارت تر اخره پوري. له دي ځاي څخه په څرګند ډول معلومیږي چي ارسطو او دکارت چي ساینس پوه هم وو دموادو او اشیاوؤ دداخلي جوړښت اودهغي دعظیم ارزش او اهمیت څخه هم بي خبره وؤ او ورته ارزش قایل نه وو . ارسطو له یوي خوا لیکي چي «هیولاي اولي فاقد صورت است »اوپخپله واي چي «ولي چنین چیزي وجود ندارد زیرا هر شیئ موجودي واجد صورتي است» دا خبره سمه ده.خیر ولي دیوي غټي قضئي اومسئلي نتیجه ګیري او محصله دا ډول کوي چي پخپله ئې نشي منلي. ارسطو وړاندي لیکي «ماده به وسیعترین معني خود قوه وامکان صورت وصورت فعلیت وحقیقت نهاي ماده است؛ماده مانع ازاین است که صورت به نحودیګري تجلي یابد ،وصورت بناوشکل وجودي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده مي باشد. صورت تنها شکل نیست بلکه قوهً متشکله وضرورت ونیروي دافعهً دروني است تا ماده رابراي هیًت وهدف مخصوصي راهبري کند ؛صورت تحقق استعداد ماده و مجموع قواي عمل ووجود وصیرورت است که در هر شيئ موجود مي باشد.» په پورتني عبارت کې هر څه چې د صورت،مکان او هندسي په ادرس ویل شوي ، ځیني حقایق وجود لري ځکه هم ارسطو او هم دکارت خپلي څرګندوني د خپل ذهنیت دحقایقو په بنیاد کړي ، خو څرنګه چې هغوئ پخپله دیته معتقد نه وو او یا تري کاملاً بي خبره وو او ټولي فورمولبندئ ئي د تخیلي منطق له مخي کړیدي طبعاً عاري دحقیقت او قانونمند منطقي تسلسل په کي وجود نلري ، اوزما پورتنۍ ادعا ثابتوي چي هندسه ، مکان ،صورت او د مادي داخلي جوړښت پرته ، ذاتي وجود نلري او یوازي دمادي په موجودیت کي تحقق پیدا کولي شي. ارسطو او دکارت دخپلو تخیلي فلسفي نظریاتو په بناء پایداره فلسفي تیوریکي نظرنلري او دا پخپله په فلسفي څیړنو کي هغه ستره اشتباه ده چي په حقایقود پوهیدلو پرته په هیڅ قیمت سره تلا في کیدلي نشي. حتي دارسطو مشا ئیانو پخپل منځ او دارسطو سره اختلاف دنظر درلود او پدي نپوهیدل چي دارسطو فلسفه دالفاظو اوکه داشیاوؤ څخه بحث کوي ؟او دا ځکه چي ارسطو صورت په اشیاوؤ او اشیا ء په صورت او حتي کل په جز اوجز په کل کي په متداخل شکل سره لیدل او دغه مفاهیم او مقولي ئي یو تر بله سره نشوي تفکیکولي او حتي دیوي فلسفي قضیئ په فورمولبندۍ کي خپل فلسفي نظریاتي دریزونه بدلوي او پدي باره کي دمخه بحث شویدي.

شک نشته چي مختلف هندسي ،مکانونه اوصورتونه دخپلو مادي موجودیتونو په تحقق سره کیدلي شي یو تر بله څو مرتبه ئي په متداخل شکل سره وجود ولري. د مثال په ډول په اوبو کي دمالګي ،شکري ،غاز او نورو انحلال.لیکن غوړي چي په اوبو کي نه حل کیږي مګر دلازم کتلیزاتور په صورت کي .دسوډیم انحلال په اوبو کي . یا په تیزابو ، القلي او نورو کي دفلزاتو او نورو موادو حلیدل اود مختلفو مرکباتو او مخلوطونو جوړول. دا خبري یو تر بله سره لکه ځمکه او اسمان فرق لري ، پدي نپوهیدل او یو تر بله سره شریکول او نه تفکیکول نه بخښونکي ګناه ګڼل کیږي. ددي څخه بله ستره ګناه ،زما په عقیده ،پدي کار سترګي پټول او هغې ته دانتقاد ګوته نه نیول دي.اوددې کار څخه لا ستره ګناه به داوي چې یو څوک ښه پوهیږي چې نه پوهیږي ،خو بیا هم تجاهل العارفانه انحرافي او غلطي تیوریګاني جوړوي.

دکارت په خپله فلسفه کې دهمدغه ډول اشتباهاتو سره مخامخ دې. دکارت په یوه داسې مثلث « ریاضي ،هندسه او منطق »ډېره لګولې چې پخپله ذاتي وجود نلري ،في نفسهِ دقانونمندۍ څخه مبراء او خالي خو دکارت د هغې په وسیلهَ غواړي دټولو علومو عملي او نظري فلسفه بناء او بلکه شخصاً ځان موّظف او مکلف ګڼي په یواځې ځان ددغه لا یتناهي همزمان او هم مکان متحول او متغییر دیالکتیک فلسفه اوقانونمندي دابد لپاره پخپل ذهني متا فزیکي ایدیا لیستي بې بنیاده بنیاد باندي ودروي. که ووایم چې دا کار بې وسیلي اسمان ته دختلو په اندازه سخت دې. نو دا کار خو رحمان بابا ممکن ګڼلي ،چې وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په يو قدم تر عرشه پورې رسي
ما ليدلې دې رفتار د درويشانو
نودا کار ددې څخه هم لکه چې سخت برېښي .

پورته دارسطو دصورت (ددکارت هندسي او مکان) په باره کې لازم بحث وشو ، که د دکارت په نظرياتو هم بحث وشي ،ډير به اوږد شي. ښه به داوي يواځې ځيني عمده مسائلو ته اشاره وشي او يواځې دډير لزوم په صورت کي به پرې بحث وشي.

ځوان ۲۳کلن دکارت چې رياضي او هندسه يي په قبضه کې راغلي وه او سر تا پا انرژي ،حرارت،ديناميزم اواحساسات وو ،ټولې ذهني ،فکري ،مکاني او زماني مصافې يي له نظره لنډې معلوميدلي ،هر څه يي ديوه قاطع حکم له مخې «مي انديشة پس هستم » د رياضي دبداهت اوبراهينو په چوکاټ کې غوښتل په اثبات ورسوي او ځای په ځای يي کړي. دکارت مدعي وو چې د ۱۶۱۹م کال دنوومبر په لسمه ديوه حقيقت دکشف په روش بريالې شو ې چې دهغې له مخې کولې شي په ډيره چټکۍ سره هندسه دکمال درجې ته ورسوي . دکارت ويل: «يکی از نخستين فکر های که به خاطرم رسيد اين بود که غالبا ًکار های که به دست اساتيد متعدد انجام می ګيرد در کمال به پايهٔ کارهای که فقط ساختهٔ دست يک نفرباشد نمی رسد » (نقد تفکر فلسفي غرب ،اتين ژيلسون ، ص ،۱۱۳ ، ترجمهٔ فارسي). دکارت حتي پدې عقيده وو چې: «خداوندوظيفهٔ تحصيل معرفت را به عهدهٔ او نهاده وتنها راه پيروزی وی اين است که خود با دست تنها به آن بپردازد » . دکارت ټول مسائل داحساساتو له مخې په ډيره سادګۍ مطرح کول چې ګوندې

هندسه يي دکمال درجې ته رسولي. زه وايم کاشکې بشريت دننني ورځی دعلم او تخنيک دبې ساري انکشاف په شرائطو کط ديوه نبات دحجري هندسه دکمال درجې ته ورسوي. پدې صورت کې به انسان دټول بشريت دضرورت څخه اضافه دغذايي موادو رنګارنګ ذخيري جوړې کړي. کاشکې دانسان دبدن ديوې حجر ې هندسه دکمال درجې ته ورسوي. پدې صورت کې به دانسان دعمر په اوږدولو قادر شي . کاشکې انسان په ننني شرائطو کې ديورانيم او يا بل فلز داتم او هستې او يا دهغې په منځ کې نيترونونو چې لکه ويده ښاماران پراته دي ،په ټولو رازونو پوه شي.پدي صورت کې به دتيلو او سکرو لوګي نوره هوا نه کثيفوي او بشريت به نه خلاصيدونکي دانر ژي ذخيري لاسته راوړي.

دکارت خپل روش پخپله داسې توضيح کوي: «او روش تحليل قدما رابا جبر متأخرين پيروزمندانه،با هم ترکيب کردو پيدا ست جهش بعدی وی اين بود که اين دو علم رابا منطق هم ترکيب کند.وروش دکارتی نتيجهً اين تجربه بود که به ګفتهً خود وی (از مزايای هر سه علم بر خوردارو از نقايص ان خالی بود) کاشکې هروخت هرڅه داسې ايډيال سرته رسيدلې شوې ....دکارت خودرا وقف اين نظريه کرده بود که همه علوم يک واحد بيش نيستند يعني ميان (شناخت همه وجهل به همه) جای وچيزی برای انتخاب وجود نداشت... » .

دکارت دتحليلي هندسې په متماتيکي افادې سره پدې دليل چې پخپله مفهوم شکل افاده کوي ،اشکال له هندسې څخه حذف کړل او ددې لپاره چې متماتيک دټولو علومو لکه فلسفه، اخلاق ،طب ،او نورو دافادې جوګه شي ،لازم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتزاعي ترين حالت غوره کړي يعني داچې کميت بايد دمتماتيک څخه حذف کړې شي. پدې صورت کې به متماتيک انتزاعي ترين علم او دټولو علومو دافادې جوګه شي. بايد وويل شي چې نور علوم خو هم دمادي کميتونو په واسطه قيمت ګذاري کيږي. پدې صورت کې بايد نور علوم هم بې کميته شي چې دمتماتيک په واسطه يي افاده ممکنه شي او په نتيجه کې به ترې د دکارت ايدياليزم او دافلاطون او سقراط د « مُثُل» اصالت ،متافيزيکيت ،ماقبل او مابعد الطبعيت جوړشي.

دکارت دخپل نظر داظهار په خاطر داسې استدلال کوي: «چون بديهی ترين همهٔ علوم انتزاعی ترين انها نيز هست پس برای اينکه ساير علوم هم درست همان بداهت رياضيات را داشته باشد کافی است همهٔ انهارا هم مانند رياضيات انتزاعي کنيم »

زه دخپلې ادعاً دثبوت په خاطر غواړم ددکارت خپل استدلال وړاندې کړم : هستند کسانی که ميګويند «نمی دانم خدا هست يا نه ولی حتی همين هاهم قبول دارند که اګر خدای وجود داشته باشد بايد بالضرورجوهری کامل ونا متناهی باشدواين به علاوهً اصل عليت،تنها چيزی است که برای اثبات وجود خداوند لازم است.

پس نتيجه ميګيريم که خداوند به هنګام افرينش مفهوم کامل را در ما نهاده است ، « تا همچون مهری باشد که صنعتګر بر روی صنعت خويش می زند »خلاصه هيچ چيز طبيعي ترازين مفهوم نيست زيرا به ګفتهً دکارت در تاًمل سوم « رسالهً تاًملات» : «تنها از همين که خداوند مرا افريده اين فکر در من رجحان می يابد که:او به نحوی صورت ومثال خويش رادر من

نهاده است و من اين مشابهت را ــ که متضمن مفهوم خدا است با همان قوهً ادراک می کنم که خودم را به آن ادراک می نما يم. » به عبارهً ديګر :در اينجا آن طور که همواره در استنتاجهای صحيح هندسی رايج است ،استنتاج بصورت ادراک شهود های در داخل شهود های ديګر نيست، زيرا ازانجا که خود عمل شک متضمن مفهوم کمال است ،وان هم با مفهوم خدا ايکي است پس درست همان طورکه حق داريم بګوييم « شک می کنم پس هستم» حق داريم بګوييم «شک می کنم پس خدا هست.».

په پای کې غواړم ووايم چې ټول مادي او معنوي اوکمي اوکيفي ارزشونه يواځې دمادي اوکمي ارزشونو دلارې ظهور کولې شي او قيمت ګذاري کيدلې شي . که دهندسې څخه شکل او متماتيک څخه کميت وايستل شي بله وسيله وجود نلري چې هغوی پرې دعلم په حيث تبارز وکړي او په هغه صورت کې داصالت مسًله به اصلاً مطرح بحث نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه

او د عینیت د فلسفې سر لیکه جوړه شوه

کله چې لا زه په لومړني ښوونځي کې وم، د سعدي، جامي او نظامي کتابونه چې ژور فلسفي او صوفیانه مطالب یې درلودل ما لوستلي وو. د ننګرهار په لیسه کې هم مونږ ډیر پوه استادان درلودل چې د ویښ زلمیانو د جنبش غړي، د فلسفي افکارو خاوندان، ډیر مشهور شاعران او وطنپرست مبارزین وو. دوی به تل فلسفي بحثونه کول، فلسفي اشعار به یې ویل او علمي کنفرانسونه به یې جوړول، خو هغه وخت دا ټولې خبرې مونږ لپاره یو شان تورتم ځنګل معلومیده. د ننګرهار د لیسې په ورستیو کلونو کې په ځیني کنفرانسونو او ډرامو کې عملاً برخه اخیستل، دورځنې مسایلو او ټولنیزو پرابلمونو په مقابل کې د استادانو انتقادي کره وړه او په کل کې د جمعي شعوري سطحې لوړوالې هر څوک یو څه ته هڅوه. د غه وخت مونږ فکر کاوه چې ټول خلک نیکان پیدا دي او هر څوک د پندار نیک، ګفتار نیک او کردار نیک د اصولو په پرنسیب ژوند کوي. خو کله چې یوه کنفرانس ته زما په ډیر ښه نیت لیکل شوې مقاله سانسور شوه زما ټوله خوشباوري په شک بدله او د کنجکاوۍ

حس راته پیدا شو او هغه د چا خبره «اول هر چیز را میخواندم باز امضاً میکردم». د ننګرهار د لیسې څخه په فراغت سره د طب په پوهنځي کې شامل شوم او د همغه لومړي کال په نیمایي کې د پخواني شوروي اتحاد د اکراین د جمهوریت کیف ښارته ولاړم. هلته د مسلکي درسونو په څنګ کې په فلسفه او نورو ټولنیزو مسایلو په باره کې ازاد کورسونه موجود وو او د ځیني عمده موضوعګانو په باره کې به کنفرانسونه جوړیدل. په ټوله تدریسي دوره کې زه د دغه کورسونو څخه په استفادې سره د ډیرو ټولنیزو مسایلو د الفباً سره پوره اشنا شوم. د تحصیل څخه وطن ته په راستنیدو سره په هوایي پوهنځي کې د استاد په حیث مقرر شوم. په هوایي پوهنځي کې مې د پیلوټانو، تخنیکانو، او حتی انجینرانو لپاره یو تدریسي کتاب تالیف او طبع کړ او د ټولو لپاره د استفادې وړ وګرځیده. په ۱۹۷۳م کال کې د هوایي پوهنځي د قوماندان په حیث مقرر شوم. او کله چې دري کاله وروسته یو ځل بیا د کیف ښارته د دکتورا لپاره تللم او تصادفاً یوه د مخه مې د سردار محمد داود خان چې د دولت رئیس او صدراعظم وو ولیدل. (او هغه داسې چې په همدغه ورځ دفعتاً په فکر کې را وګرځیدل چې مجید، چې د دولت د رئیس یاور وو تلفون وکړم چې که رئیس صاحب د دولت (هغه وخت محمد داود خان په همدغه نوم یادیده) د ملاقات وخت راکړي. دغه کار مې وکړ، رئیس صاحب د دولت هم منلې وه او دغرمې وروسته د هغه په ملاقات مشرف شوم. نژدې ۴۵ دقیقې په ډیره مهربانۍ مفصل صحبت یې راسره وکړ. د محمد ظاهرشاه د صدارت د وخت د مختفو پروژو، د هغه وخت د بودجې او ډیرو نورو مسایلو په باره کې خبرې وکړې. باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایم چې محمد داود خان له ما سره ډیره مینه او علاقه لرله او کله چې لومړې ځل د کودتا (چې هغه وخت د انقلاب په نامه یادیده) څخه وروسته د هوایي قوماندانو او ځینې وزیرانو سره دفتر ته ورغلې وو، د خبرو په جریان کې یې پوښتنه وکړه، تاسې کې د هوایي پوهنځي قوماندان څوک دي؟ زه ولاړ شوم او وروسته له هغې یې ډیرې پوښتنې ماته راجع کولي او وروسته له هغې یې هم زه د توجه وړ وم. په همدې خاطر ما جرئت وکړ د ملاقات غوښتنه وکړم. د خبرو په پای کې یې راته وویل «اوس چې خارج ته ځې، ځیني ایدیولوژۍ او مسایل چې زمونږ د ټولنې د شرایطو او عنعاناتو سره سمون نه لري، باید له ځانه سره را نه وړل شي. ما په ځواب کې وویل: رئیس صاحب د دولت په ډیر اطمنان سره عرض کوم چې زما دلغزش دوره تیره شوې، زه به واقعاً هغه څه زده کوم چې زمونږ خلک او وطن ورته ضرورت لري. شهید محمد داود خان په تبسم سره وویل. بریالیتوب درته غواړم). نو ځکه مې له لومړۍ ورځې څخه تصمیم ونیوه چې په تخنیکی او فلسفی علومو، دواړو کی په موازی ډول په دکتورا کار وکړم. ددی کار لپاره داجتماعی علومو په پوهنتون کی شامل او دديپلوم د اخستلو سره سم می په فلسفه کی دد کتورا کارونه شروع کړل. خو په لنډه موده کې په افغانستان کی انقلاب وشو. ما خپله تخنیکي ډاکتري چې کارونه یې بای ته رسیدلي وو، دفاع او وطن ته دراستنیدو یوه ورځ دمخه چې لا زه په مسکو کې ووم، د کابل ښاروال په حیث مقرر شوې وم. د کابل په ښاروالۍ کې زما دماموریت په دوره کې به عمده کار زما په فکر د کابل دښار ماستر پلان تکمیلول او دقانوني سند او انستیتوت په حیث دهغې

منظورول او ډیرو پروژو تفصیلي پلانونو جوړول او عملی کول وو.

دروسانو دیرغل څخه وروسته زه بې وظیفې او ۱۸ میاشتې په کور کښیناستم. دا زما لپاره ښه فرصت وو او ما په فلسفه او ټولنیزو علومو کې خپلې لوستنې او زده کړې غنې او خپله لومړۍ مقاله مې ولیکله. ددې مقالې عنوان «د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» او ددې مقالې لومړۍ جمله داوه «ذهنیت نسبې عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې». زه د لومړۍ شیبې څخه ددغه جملې په ارزش وپوهیدم. ځکه چې ددغه سنګر څخه زما د لیندۍ غشې دهر هدف په منځ لګیده اودبې بنیاده اړیکو او مناسباتو ټول تنا بونه یې شلول.

کله چې لومړۍ مقاله تکمیل شوه د پرنسیب له مخې مې یو نقل داردو د سیاسي چارو لوی ریًس ته، چې په هغه وخت کې محمد یاسین صادقي وو، وسپارله. په همدې وخت کې دهغه سر مشاور دفتر ته رانتووت او سمد ستي یې پوښتنه وکړه. څه شې دې؟ رئیس ځواب ورکړ. رفیق حرکت در فلسفه یک مقاله نوشته کرده. مشاور بې له ځنډه وویل. ضرورت نه شته په فلسفه کې څوک مقالې ولیکي، هر څه مارکس، انګلس اولینن لیکلی دی.. ما ځواب ورکړ. هغوۍ خو ورته خلاق علم ویلې نه دګم. مشاور مخ واړوو او په خپله شعبه ننووت. وروسته ددغه مقالې څو نقلونه ما ځینې دوستانو ته چې په فلسفه پوهیدل او یو نقل مې دافغانستان دعلومو اکادمۍ ته وسپاره. ډیرې مشترکې غونډې پرې جوړې او ډیر وخت یې ونیوه. پدې وخت کې ما څو نورې مقالې هم ولیکلې او یو بروشور ترې جوړ شو او د بروشور په شکل مې د علومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکادمۍ ته وسپاره. وروسته له څه مودې اکادمۍ ماته مکتوب راولیږه او دلیکنې ستاینه یکې شوې وه خو په کې یې لیکلي وو چې مونږ پرې نظر نشو ورکولی. تاسې دټولنیزو علومو انستیتوت ته مراجعه وکړۍ. ما مکتوب له ځانه سره واخیست او د علومو اکادمۍ علمي غونډۍ ته ورغلم او عرض مې ورته وکړ. د ټولو استادانو څخه په معذرت چې ما مرجع نده غلطه کړې. انستیتوت مرجع نشي ګڼل کیدلې. اکادمي یوائینۍ مرجع ده چې زما لیکنه وارزوي، ویې منی او د چاپ اجازه ورکړي او یا یې په دلایلو سره رد کړي. پدې وخت کې کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق پورته او ویې ویل. «زه ستا لیکنه تائیدوم او درسره یم» او یوائیني کس وو چې لیکلې نظر یې پرې ولیکه، خو له بده مرغه په مطبعه کې نپوهیږم چې ولې دغه سند لا درکه شوې وو. وروسته کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي وویل «ډیر وخت مې همدغه مفکوره په فکر کې ګرځیدله راګرځیدله. ښه شوه چې تا ډیره ښه لیکلي ده» په اخیر کې مرحوم پوهاند محمد علی زهما ولاړ شو او ویې ویل «استادان محترم! من شرافتمندانه اعتراف میکنم که بالای این نوشته تقریظ نوشته کرده نمیتوانم. هر کس که نوشته کرده میتواند. بفرمایند، در غیر آن اجازهٔ چاپ داده شود. در اینده کسی نوشته خواهد کرد». په پای کې محترم عبدالحکیم هلالي ته چې د فلسفې دانستیتوت رئیس وؤ وظیفه وسپارل شوه چې د بروشور دچاپ چارې سرته ورسوي. هغه زه دلاس څخه ونیولم او د شعبې خواته یې روان شو. په لاره کې راته مخامخ ودریده او راته ویې ویل. ستا د سر څخه د قورمې بوی راځي. ملک دې روسانو نیولې. ددنیا کتابخاني د مارکس او

لنین په کتابونو ډکې دي. او ته دهغوی نظریات ردوې. زه دا بروشور نه شم چاپولې. او پدې ډول بروشور د چاپ اجازه پیدا نکړې شوه.

کله چې زه داردو د سیاسي چارو په ریاست کې مقرراو په ډیر مشکل سره مې په ۱۳۶۵ هجري ش کال کې دغه بروشوروروسته له ډیرو هلو ځلو چاپ شو او په حقیقت کې یوه بله بلوا راولاړه شوه. د غه کتاب «د عینیت فلسفه» نومیده او د هر چا دمخه داردو د سیاسی چارو مشاور زما شعبې ته راغې او په تریو وچولي یې وویل. «خبر شوم ستا کوم کتاب چاپ شوېدې؟» ما زر یو جلد را وا خیست، ورمې کړ او ومې ویل. هو! ویې لولۍ. غلطي به ولري. اصلاح یې کړۍ. هغه کتاب واخیست او ولاړ. خبر شوم چې داردو په سیاسي نظامي اکادمۍ کې یې دفلسفې داکتر پروفیسور فوکین ته ورکړې وو. شپږ میاشتې وروسته دهغه ترجمان زما شعبې ته راغې، کتاب یې راوسپاره او ویې ویل. مونږ پښتون ترجمان نه درلود. ما ځواب ورکړ. واخلۍ! داده په دری ژبه یوه مقاله. «دغه مقاله همدغه د (فلسفه علم دې) رساله وه» هغه مقاله واخیسته او دا ځل کله چې درې میاشتې وروسته راغې د مقالی سره یې په روسي ژبه په مقاله باندې دداکتر پروفیسور فوکین یو لیکل شوې تقریظ هم را وسپاره. ددغه تقریظ ترجمه په لاندی ډول ده

۱ ۰ موضوع ډیره مهمه او مبرمه ده،

۲ ۰ د مختلفو فلسفي جریانونو او مکتبونو نقاط نظر دفلسفي موضوع په باره کې ډیر ښه تحلیل شوېدي،

۳ ۰ دمختلفو فلسفي عقایدو او نظریاتو له مخې په فلسفي موضوعاتو باندې ډیرښه انتقادي نظر وړاندې شوې دې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۰۴ د فلسفې او نورو علومو ځانګړتیاوې او مناسبتو نه ډیر ښه توضیح شویدي.

څه شی په موضوع کې نه په سترګو کیږي:

۰۵ د مارکسیزم – لینینیزم کلاسیک پوهانو نقل قول پکی نشته.

وروسته د دغه رسالی له مخی ما یو مختصر ریفرات Referat په روسي ژبه ولیکه او د خپلی شعبې څخه مې د افغانستان د دفاع وزارت د لارې د پخواني شوروي اتحاد دفاع وزارت ته د لینن د اکادمۍ د فلسفې انستیتوت په ادرس ولیږه چې د دکتورا د تیزس په حیث ترې دفاع وکړم. د لینن د اکادمۍ د فلسفې انستیتوت ما ته مکتوبي ځواب راولیږه چې د دې کار لپاره زه باید خپل ټول کتاب په روسي ژبه ترجمه کړم. زه پوه شوم چې دا کار سرته نه رسیږي ،نور ورپسي ونه ګرځیدم.

په ۱۹۹۰ کال کې زه اکراین ته ولاړم او د کیف د ښار علومو اکادمۍ ته مې مراجعه وکړه. ما د فلسفی دیوه داکتر پرو فیسر سره په موضوع خبرې وکړې او هغه یوه بل ډاکتر پرو فیسر ته معرفي کړم چې په نړیواله کچه وتلې او مشهور فیلسوف وو. کله چې ما هغه ته د خپل کتاب د لومړۍ مقالې لومړۍ جمله تکرار کړه هغه ما ته وویل. مونږ په شرق او غرب کې دا سره منلې ده چې ذهنیت ته به عینی واقعیت نه وایو. ته کولې شې عینیت ورته ووایې او یا واقعیت هم ورته ووایې خو عیني واقعیت ورته نشې ویلې. ځکه مونږ دا منلې ده او د کمیسیون په وړاندې د دې تیزس څخه زه دفاع نشم کولې. او ته یې هم نشې کولې. ته کولې شې کتاب ولیکې خو د ډاکترۍ تیزس نه. په اخیر کې هغه وویل. زه حاضر یم تا سره یو ځای کار وکړم. ما ته

یې خپل یو کتاب او د نورو کتابونو لست راکړ او دا یې راته وویل. په ژمي کې دا کتابوه ولوله. په پسرلي کې به په لیکلو پیل وکړې. د هغه کتاب د لینن دیوه نقل قول په تائید چې د شلم قرن د سترو اختراعاتو څخه ګڼل کیده لیکلې شوې وو. ما د هغه کتاب په یوه هفته کې ولوسته او یو فصل مې پرې د هغه د نظر په مقابل کې نوشته کړ. ما دغه لیکنه د هفتی په اخیر کې هغه ته وسپارله او ورته ومې ویل. ما دیوه فصل پلان جوړ کړې ، تاسی یې وګورۍ که سم وي چې زه پرې کار وکړم. هغه دغه لیکنه په غور سره ولوستله او ما ته یې وویل. ته همداسې فکر کوې ؟ ما وویل هو. بیا یې وویل. سمه ده. لیکن دا پلان د کار نه بلکه اصل کاردې. ته ضرورت نه لرې د دی څخه اضافه څه ولیکی. نورې لیکنې به زما په مشوره کوو. ما هم ورسره قبوله کړه. پدې ډول هغه زما تیزس ومنه. په او په دې ډول فلسفي زما لپاره د دوهم مسلک حیثیت پیدا کړ او په واقعیت کې رښتیا هم نن دغه کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام لړزولې او زه او ټول بشریت یې یې هم د یوه عظیم رسالت په مقابل کې درولې ده. په اخیر کې یې راته وویل ته د تخنیک ډاکتر یې ستا د فلسفې سره څه غرض ؟ دغه کیسه اصلاً ډیره اوږده وه چې ما په لنډ ډول وړاندې کړه. خو ضروري ځکه وه د دغه موضوع د پاملرنې وړ ده او د ټولو پوهانو او عالمانو جدي توجه ورته را اړول غواړم.

د دغه خسته کن داستان څخه یو ځل بیا په ډیر معذرت سره، چې ستاسې با ارزښه وخت به پرې ضایع کیږي ، خو وروسته به پرته له شکه ستاسې هره توجه او زیارد نورو لپاره ستر ارزش پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفې اساسي مسايل

دمخه په فلسفي بحثونو کې مونږ په منطقي قانونمند او ثبوتي ډول وښودل ، د فلسفې اساسي مسّله چې دمادې او شعور دمناسبت په بنیاد رامنځته شوې وه او په فلسفه کې د مختلفو عقیدوي او نظریاتي ډلګیو ،سیستمونو او مکتبونو دظهور او مخالفت سبب ګرځیدلې وو ،کوم اساس نلري او دواقعیتونو څخه لیرې بریښي . د فلسفې اساسي مسّله دشعور او مادې دیو پر بل باندې د تقدم له مخې رامنځته شوې ده . هغه څوک چې ماده پر شعور مقدم ګڼي هغوی ته ماتریا لستان وایي او هغه کسان چې شعور مقدم بولې اید یا لستان ګڼل کیږي.ایدیا لستان پخپلو منځونو کې په ذهني لکه کانت ، فیختې ،اوینا ریوس او نورو او عیني لکه افلا طون ، هګل او نورو ویشل کیږي. ماتر یالستان هم پخپلو منځونو کې په ولګار لکه فوګت،متا فیزیستان لکه فییر باخ چې د دیالکتیک څخه منکر وو او ددیا لکتیکي ماتریالیزم پلویان لکه هېرا قلیطوس ، مارکس ،انګلس،لینن او نورو ویشل شویدي. څرنګه چې د شعور او مادې ترمنځ ذاتي بنیادي توپیر وجود نلري او دواړه خواوې د یوشان قوانینو تابع دي ،اصلاً په دغه بنیاد د فلسفي اساسي مسّلي مطرح کول او یا د فلسفي عقایدو ،نظریاتو او تیوریو ویشل بې بنیاده او بې دلیله کار معلومېږي

.ددې کار لپاره نه څوک قانونمند مقنع منطق ، نه قانونمند دلیل او نه قانونمنده افاده وړاندې کولې شي. په همدې دلیل هغوی یو هم په خپلو عقایدو او نظریاتو نه معتقد ، نه باوري او نه ولاړ پاتی کیدلې شول . دوی ښه پوهیدل چې دخپلو نظریاتو لپاره مقنع دلایل نلري او اګاهانه او غیراګاهانه یې خپلې عقیدوي قبلې بدلولې او انحرافي تیوریګانې یې رامنځته کولې.

دعینیت فلسفه پدې عقیده ده چې ماده اوشعور ذاتي توپیر نلري او دا مسّله د «ذهنیت نسبی عینیت اوهر مشخص ذهنیت عیني واقعیت» په لنډه جمله کې په پوره دقت سره افاده شوېده. دا ددې معنا لري چې دغه دواړه ورشوګاني دواحدې قانونمندۍ تابع دي. او کله چې دشعور او مادې تر منځ ذاتي فرق موجود نه اوسي ، دفلسفې اساسي مسّله د شعور او مادې په بې بنیاده طرحه مطرح کول هم کوم اساس او منطق نلري. پوښتنه دا پیدا کیږي .کله چې دشعور اومادې ذاتي توپیر موجودنه وي ،کله چې دغه دواړه محیطونه د واحدې قانونمندۍ تابع وي ، ایا ممکنه ده د واحد واقعیت په بنأ مختلفې تیوریګانې رامنځته شي؟ نه ! په دې صورت کې دبې بنیاده مختلفو فلسفي تیوریګانو او عقایدو مجموعا لجزائُر تشکیلېدل هم ناممکن بریښي.

شاید له ما سره داخبره څوک ونه مني او پوښتنه وکړي چې ولې شعور او ماده ذاتي توپیر نلري ؟مونږ او تاسې دفزیک، کیمیا ، بیولوژي اونورو طبیعي قوانینو څخه دښوو نځي اوفاکولتې له دورو څخه څه ناڅه خبر یو .که زه دهمدغه قوانینو له مخې په شعوري مسائِلو اوقضایاوو بحث وکړم اوستاسې دقناعت وړ هم واوسې.امیددې، په دغه صورت کې پورتنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرحه هم راسره ومنئ .

۱ــــ شعور او عقل پخپل ذات کې یوه پروسه ده چې ظهور، تکامل او انحطاط مني. پروسه په عالم الاسباب کې دخدايي قوانينو له مخې ،چې مونږ او تاسې ورته طبيعي قوانين وايو ، د زمان او مکان تابع ده يعنې زمونږ او ستاسې شعور زمونږ د پيدايش څخه زمونږ په وجود کې چې مکان دي او د هغه وخت څخه چې لا دمور په نس کې يو د مرګ تر ورځې پورې چې زمان دې زمونږ شعور ايجاد ،تکامل او انحطاط مومي.زمان او مکان د طبيعي قوآنينو له مخې شکل دموجوديت د مادي ګڼل کيږي.نو دادې ومو ليدل چې د شعور او مادې په قوانينو کې رښتيا هم فرق وجود نلري. دا مفاهيم او قوانين د هراقليطوس د «صيروريت» ، د کانت د « شئً فى نفسه» دهګل د « ايديا ليستي ديالکتيک » او د مارکس د «ديالکتيکی او تاريخی ماترياليزم » دقوانينو څخه هم څه توپير نلري. خو دوی ټول مختلف فلسفي او عقيدوي نظريات لري ،يو ذهني ،بل عيني ايدياليست ،بل ماترياليست او هريو د مختلفو تيوريو طراحان دی ، يعنې داچې د دوئ دغه تيوريګانې او فلسفې په علمي او قانونمند بنياد ندي ولاړې يا داچې په دغه تيوريګانو کې اصلاً علمي قانونمندي وجود نلري . اوس پخپله قضاوت کولې شئ چې ايا دغه ډول ليکنو ته رښتيني علمي قانونمندي او يا په مجموع کي تيوري ويلي شو؟ زه وايم چې هو ! اصلاً هلته قانونمندي موجوده ده او داهمغه دذهنيت دعينيت او ماديت په معني ده .دمثال په ډول که چيري دغه قانونمندي موجوده نه وې ، هګل چې پخپله عيني ايدياليست وو ، څه ډول به دديالکتيک دقوانينو مخترع

جوړ شوې وې . خبره يوائې په دې کې ده چې دغه قانونمندي د عيني واقعيت په توګه زمونږ په ذهن کې وجود لري او زمونږ شعور ترې دشعور او لا شعور دديالکتيکد عينيت له لارې دلارې متأثر او متحسس دي . د هغې قانونمندې پايلې په لاشعوري توګه دځيني پوهانو دذهن څخه تراوش کوي خو دوی ددغه قانونمندی په دليل او علت نپوهيږي او په نتيجه کې دغه ډول مشت نمونهً خروار ماهيوی مختلف نظريات او تيوري ګاني په يوه ماهيوی اوسوبستانسيو نل واحد بنياد باندي رامنځته کيږي . خو په حقيقت کې څرنګه چې دغه پوهان په واقعيت کې د قانونمندی څخه په عدم اکاهئ کې دغه تيوريګاني رامنځته کوي ، معمولاً دقيقي نه وي او تخيلي تحريفي بڼې لري.

۲ــــ دذهنيت،شعور او عقل دعطالت مسًله ده.پرته له ټاکلي وخت څخه هيڅوک نه کومه پديده درک کولې او نه دهغې په مورد کوم حکم صادرولې شي. پدې ترڅ کې حد اقل نيمي ثانيې وخت ته ضرورت ليدل کيږی. يعنې داچې شعور عطالت لري او عطالت هم شکل دموجوديت دمادې دي. او دا پديده د طبعيت په ټولو خلقتونو کې په عين شکل ده. نو دغه فاکتور هم دشعور په ماديت دلالت کوي.

۳ــــ دزماني او مکاني قيديت مسًله ده چې شعور زماني اومکاني قيديت لري. دا پدې معنا چې شعور پرته له زمان او مکانه نه موجوديدلې شی او نه ظهور کولې شی. اولکه چې په لومړی ماده کې ورته اشاره وشوه زمان او مکان هم شکل دموجوديت دمادې دې او هر هغه خلقت چې زماني او مکاني قيديت ولري دخدای او طبيعي قوانينو له مخې مادي بنياد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري.

۴ ـــ د مادي موجودیت د قانونمندۍ مسٌله ده. دا جهان د خدای دلوی علم له مخې قانونمند پیدا او قانونمندي هم شکل د موجودیت دمادې دې. دخدای ټول خلقتونه قانونمند پیدا ،قانونمند پایي ، قانونمند انحطاط مومي ، له منځه ځي او تغیر او تکامل کوي. نو پدي علت هم شعور مادي پدیده ده.

۵ ـــ پخپله حرکت ، چې دشعور دظهور ،تکامل او انحطاط پروسه یوله انواعو دحرکت څخه ده او هم دخدایې خلقتونو او پدیدو دپیدایش ،تکامل او په عالم اسباب کې د ټول مادي جهان دبقأ مسبب ګڼل کیږي او دذهنیت په مادیت دلالت کوي.دا لوی جهان موجوددی ځکه چې متحرک دې اومتحرک دې ځکه چې موجوددې ،داجهان همغومره متنوع،متفاوت او متغیر دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع،متفاوت او متغیر دي.دا جهان همغومره ابدي دې لکه څومره چې حرکت ابدي دې.لوی خدای دخپل لوی علم د عامې قانونمندۍ او مقضی الامر ارادې له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تر بله سره ابدي علت او معلول او همداسې قایٌم با الذ ات او خلل نا پذیر ګرځولي او یوائې دقضأ او قدر د خدایي قانون له مخې پکې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدلې شي.

پدی ډول لوی خدای دخپل لوی علم له مخې دا جهان مادي پیدا کړې او د انساني مقدراتو په تناسب یې ورته مسخر ، قابل دشناخت او قابل داستفادې ګر ځولې دې. فلسفه یوائې دانسان دمقدراتو او شعور په کچه د معرفت علم ته ویل کیږی. فلسفه دهمیش لپاره نسبي معرفت او نسبي علم دې، ځکه دا

جهان لوی دې او په همزمان او هم مکان تحول ، تکامل ، دینامیزم او ستاتیزم کې قرار لرې.

دا ټول هغه څه دي چې خدای دقضاً او قدر دقانون له مخې خپل عالم،خلف او مقدر انسان داو سني او راتلونکې علمي اوتخنیکي امکاناتو په کچه دهغې په معرفت مأمور او مکلف ګرځولې دې. په نتیجه کې ویلې شو : د شعور او مادې تر منځ ذاتي توپیر وجود نلري ؛ ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده ؛ مطلقه بې شعوره اومطلقه باشعوره ماده وجود نلري ؛ دقضأ او قدر قانون حکم کوي چې مطلق مجبور او مطلق مختار هم وجود نلري ؛قانونمندي دټولو خلقتونو او پدیدو لپاره عامه ده اوهیڅ ډول غیر فانونمنده پدیده او خلقت وجود نشي لرلې ؛ خدای لوی ذات دې او انسان په عالم الا سباب کې دهمیش لپاره دخدای د پیژندنې او توصیف څخه عاجز دې ؛ ... . خدای واحد ، لاشریک او د بې شمیره او بې ساري خلقتونو خالق ذات دې. په خدای دخدای د بې ساري خلقتونو له مخې ایمان لرل پکاردي . دین د هرڅه څخه دمخه فردي او اجتماعي ضرورت دې او که څوک ددین دبطلان په خاطر ددین څخه دځیني کړیو دسوٌ استفادې دلیل راوړي نو ددولت ، حکومت ، اداري ،قانون ، حقوق ،صلا حیت ، قدرت ،مطبوعات او نورو څخه هم همیش سوٌ استفادې شویدي . خدای واحد دې ، جهان یې واحد دې او علم یې واحد دې . دبې شمیره فلسفي مجموع الجزایرٌ وجود مفهوم او منطق نلري . پدي توګه دما بعدا لطبیعت ، ما قبل الطبیعت، مافوق الطبیعت ،ماتحت الطبیعت او متا فزیک فلسفو وجود هم دواقعیت څخه لیري بریښي . هرچا چې ورسره کار لرلې کوچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ترې نه دې حاصل کړې پرته له دې چې د خپلې ناپوهۍ لپاره یې دلیل پرېښې اوسي.

په ټولو فلسفي بحثونو او قضایاوو کې په پورتنیو قانونمندیو سترګې پټې شوي ،هیڅ په نظر کې نه دي نیول شوي ، په غلطه د فلسفې اساسي مسئله مطرح شوې او په همدې علت،ډېر پوهان چې اصلاً د خپل وخت او زمان اګاه ترین انسانان وو او لکه څرنګه چې ورته پورته اشاره وشوه ،هغوی اکثر مسایل درست درک کړي وو او په دغه مسایلو کې یې خپل نظریات هم وړاندې کړي وو .خو څرنګه چې په شعوري لحاظ یې د هغې په باره کې علمي منطقي دلیل نه شو وړاندې کولې یا به د خپل واقعي نظره وګرځېده او یا به یې په واهي شکل په غیرعلمي غیر منطقي انحرافي تیوریو او سفسطو پیل وکړ . زه غواړم پدې باره کې څو محدود مثالونه راوړم او هغه هم د ماتیریالیزم د پلویانو چې په نورڅه باور نلري.

«...معنویت پرته له مادیت څخه بل څه نه دې ، یوازې د انسان په مغز کې یې ځای نیولې او تغیر یې پکې موندلې دې »د (کارل مارکس او فریدریش انګلس کلیات ،روسي چاپ ،جلد ۲۳، صفحه ۲۱) او یا

« مفکوره په مادي قوه بدلیږي، کله چې اولسونه د تاثیر لاندې راولي».

« بې له شکه د مادې او شعور مطلق تقابل یوازې په ډېره محدوده ساحه کې موجود دې ،په اوسنۍ قضیه کې په خاصه توګه د معرفت په مسألـه کې چې شعور مقدم دې که ماده ؟ د دې ساحې څخه وتلې د دغه تقابل نسبیت د شک وړ نه دي» . یا بل ځای لیکي « چې په دغه تقابل کې ډېره مبالغه او ډېرزیاتوالې

باید ونشي او متافزیکي نه وي» او یا « هم شعور هم ماده یو واقعیت دې یا په بل عبارت حقیقتاً وجود لري» خو بل ځای لیکي

« لیکن شعور مادي ګڼل معنی دا چې د ماتیریالیزم او ایدیالیزم د شریکولو په لور غلط قدم اخستل» (د لینن کلیات،۱۸ جلد ، ۲۵۱ ، ۲۵۷ او ۲۵۹ صفحې» .

« شعور مادي دې ،ځکه چې د مادې محصول او زیږنده ده او همداسې د هغه مادې څخه ژور فرق لري چې محصول یې دې» (اي.س .نورسکي، دیالکتیکي اضداد او د شعور منطق ، مسکو ۱۹۶۹ ،۳۳او ۳۴ صفحې ».

پدې ډول مونږ وینو چې سرسخترین او اګاهترین ماتیریالیستان د فلسفې په اساسي مسٌله کې څومره ناپایداره دي او نپوهیږم چې په شعوري او که لا شعوري ډول خپلې جبهې د ایدیالیزم او ماتیریالیزم په سنګرونو کې په څومره وارخطایې سره بدلوي او د استقرار موضع نشي موندلې .

حقیقت دا دې چې ماتریالیستان په شعوري او ټولنیزو مسایلو کې ایدیالست پاتې وو او ایدیالستانو د خپلو ذهني عینیتونو په بناء ماتیریالیستي فورمولبندۍ او افادې وړاندې کړیدي . د مثال په ډول کارل مارکس ماتیریالیزم په تاریخي او دیالکتیکي باندې ویشي ،حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ وجود لري او دواړه د قانونمندۍ په حیث د مادیت مستلزم ګڼل کیږي.او هګل ماتیریالیستي دیالکتیکي قوانین فورمولبندي ، حال دا چې فکر یې کاوه د مطلقې ایده یا جهاني روح د تکامل د طبقه بندۍ مراحل یې فورمولبندي کړیدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ کوشش کوو ځیني فلسفي اساسي مسایل په لاندي ډول فورمولبندي کړو :

ــ « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي»؛

ـ «قانونمندي شکل دموجودیت د مادي دي » ؛

ــ « ماده یواځي په قانونمند حالت کې وجود لري او یواځې په قانونمنده بڼه سره تغیر او تکامل کولې شي. یعني قانونمندي شکل دموجودیت دمادې دې »

ــ «ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجودیت د مادې دې »؛

ـ «مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري»؛

ـ «مطلق مختار او مطلق مجبور نشته »

ــ «فلسفه دین او دین فلسفه ده، ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي» ؛

ـ « ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ــ« ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کې په مستقل ډول وجود نه لري »

ــ « غیر مادي ایدیا لیستي فلسفې په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري » ؛

ــ« حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندۍ او دهغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پدیدو دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کیږي» ؛

ــ «دا جهان همغومره متنوع ،متفاوت ، رنکارنګ او متغیر

دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت ، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دې.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول ، قائم با الذات اوخلل ناپذیر ګرځولې او یواځي دقضاء او قدرد عام قانون دجبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

ـ « ... او داسي نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفي مجموع الجزایر

د فلسفي داساسي مسئلې په موضوع کې مونږ دا خبره ومنله چې فلسفي مجموع الجزایر دفلسفې داساسي مسئلې د بې بنیاده طرحې په نتیجه کې رامنځته شویدي. په هرجوړښت، هر ترکیب او هره عملي ساحه او مورد کې د خامو او نارسه موادو استعمال کولې شي په نسبي فیصدي کچه مطلوب هدف او چاره سر ته ورسوي او دموجوده عملي تجاربو له مخې کوم جبران ناپزیره مشکل رامنځته نه کړي ، لکن په تیوریکي مسایلو کې ډیري کوچنۍ غلطۍ او اشتباهات کیدلې شي په جبران ناپذیره غلطۍ ،سهوې او ګناه بدل شي ، نوځکه په نظري مسایلو او تیوریکي فورمولبندیو کې د خامو ،نارسه، تخمیني او تقریبي کمیتونو او کیفیتونو استعمال په هیڅ صورت جواز نلري او کیدلې شي پخپله هدف د هدف په ضد بدل او جهت دعمل ۱۸۰ درجې تغیر پیدا کړي. بنیاد د بنیاد په حیث باید هیڅکله بې بنیاده نه اوسې. پخپله بنیاد په حقیقت کې باید ذاتاً او ماهیتاً دهرې پدیدې د اصلیت ، کمیت او کیفیت د تعین او ټاکنې معیار ،محک او مقید اوسي. په انفرادي طرحو ، قضایاوو او مسایلو کې باک نه لري چې هر څوک په مشخصه پیښنه کې څه ډول تصمیم نیسي ، دخپلو ځانګړو شرایطو مطابق په څه ډول کمیت او کیفیت اکتفاء او

قناعت کوي. په دې صورت کې تصمیم او چانس مقید نه ګڼل کیږي او نه دغه ډول پیښې قانونمنده بڼه لرلې شي. خو په هغه صورت کې چې ددې لوی جهان د تکوین ؛ دټولو پدیدو او خلقتونو د تشکل ؛ دهمزمان او هم مکان ستاتیزم او دینامیزم ؛ لحظوي قانونمند بدلون او ابدي پایښت ،استقرار او تکامل؛ په قدیم کې د ابد لپاره د قانونمند نظام تخم کرل او تر هغه ابده پورې چې هیڅکله ورته ابد نه رسیږي د هغې پالل او تعقیبول او دېته ورته دبې شمېره کلي او جزئي ،خاص او عام نظامونو ، دواحد عام قانون له مخې قانونمنده محاسبه ، افاده، فورمولبندي ،شک نه شته چې همدغسې یوه وسیع القاعده بنیاد ته چې د ټولو پدیدو زړې او ریښه په کې خښه او دهرې قانونمندۍ سر اغاز او منبع اوسې ، ضرورت لیدل کیږي. دغه ډول یو بنیاد باید جهان نما آیني ته ورت قد و قامت ولري چې هره پدیده او خلقت په کې د خپلې بودې او تنستې په تناسب د خپل پیدایښت ،پایښت ، بدلون او تکامل ننداره وکولې شي. په غیر صورت کې هر بې بنیاده بنیاد ددغه ډول عظیمو نظامونو د برداشت او تحمل له حوصیلې نه شي لرلې او نه یې د افادې او قانونمندې تیوریکي ارزونې له عهدې څخه وتلې شي. کله چې ځانګړي نظامونه او پدیدې پخپل بنیاد د تکیه او ډډې لګولو امکان او دخپلو ارزو ګانو انعکاس ونه لیدې شي ، هیڅ نظام پایداره نه شي پاتې کیدلې او حتماً سلیقوي تمایلات د مختلفو ټولنیزو تنګنظرانه امراضو له لارې ظهور کوي او کورکورانه تعصبات په انحرافي ډول د قانونمندو تیوریو او منطق ځای نیسي او واحد جهان او واحده علمي قانونمندي معرض د فردي ذهنیګریو او هوس واقع کیږي. بشري ټولنه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پیدا ایښت له ابتدا څخه تر نن ورځې پورې ددغه مبتذلې غمجنې مستندې ډرامې عملي لوبغاړې ،تندارچې او زیان ګالونکې دې ،کومه یوه چې د مادې او شعور د ناسم تضاد دبې بنیاده بنیاد په غولي پرون پیل شوېده.

فلسفي مجموع الجزایراو نظري او عقیدوي تمایلات د همدغه ټولنیزو خامو او نارسه مناسباتو او ذهني نیمګړو قیوداتو او انحرافاتو څخه سر چینه اخلې او پایلې یې باید همدغسې غیر متجانسې ،متضادې او نه پخلاکیدونکې دښمنانه سلیقوي تمایلات نظریات او عقاید اوسې .مونږ په وار وار خپله عقیده او نظر د احسن تکرار او په دې باره کې د کافي وضاحتونو په منظور وړاندې کړې ، تر څو د علمي مسایلو سره علمي کره وړه رواج پیدا کړي او انساني ټولنیز شعور چې د تیرو بې بنیاده انحرافي تخلي تیوریو د خاملیتې او سر تر پایه مجهولاتو او مهملاتو د انجړ مشوړې څخه د یواځیني علمي صراحتونو او وضاحتونو حقیقي مستقیمي لارې ته پرییستل شي ، شک نه شته ،چې نه یواځې بې شمیره او په ټپو ړوند تیوریکي ازدحام او ټیلماټیل له هر چا څخه د حقیقت لار ورکه کړې ،بلکه په همدغه بنیاد دبې شمیره مجازي خدایانو ،ادیانو ،مذاهبو او نورد قدرت ډول ډول مرکزونو ایجاد ،چې هریو د تقدس او زورواکۍ له مخې یو بل ته نه تسلیمیدونکي قدرتونه لري ،لا هم دغه وضعه کړکیچنه کړي او د حل لار میندل یې نا ممکنه ګرځولي دې. مونږ هڅه کوو تر هرڅه دمخه ددغه غمجنې معما حل او پوهاوې د هر چا لپاره اسان شي او حتا ډیر کرت په متودولوژیکي او نورو غوره ارزښتونو سترګې پټې کړو. تاریخ ددي ګواه دي چې د خداي

رسولانو او د حق او عدالت دلاري مبارزینو ، عالمانو ،پوهانو او فیلسوفانو څومره ستونزي پدي لار کي ګاللي او په دې کې یې سترې مالي او ځاني قربانۍ ورکي ، خو بیا هم لا تر اوسه پورې دغه هري یوي قضي او مسٔلي د بشرپه مقابل کې د هر ډول تعرض څخه مصئون موقف ساتلې او غیر قابل عبور او نه فتحه کیدونکې سرحد او پوله ګڼل کیږي.بشریت نن هغه دوه لاري ته رسیدلې چې باید یوه له دغه دوؤ لارو څخه انتخاب کړي :

ـ په پټو سترګو موجوده وضعې ته دوام ورکول. پدي ډول علم او فلسفي هم نه دي کړي شوي په داسي مقیدو شرایطو کي ازادانه او واقعبینانه څیړنې وکړي ، لازم حقایق ترلاسه او د خپلي عقیدي اظهار وکولي شي. علم او فلسفه نن هم په ترګمۍ کي پاتي او هر څوک په دغه ترګمۍ کي بیلي بیلي لاري تعقیبوي او یوتر بله بي خبره پاتي دي. ځیني ماتریالیستان ماده مجرد مفهوم ګڼي او د «مُثُل» دمثالونو له مخي ئي څیړي، څوک ئی ساده میخانیکي تکرار او په یو حال پیدا او په همغه حال فناء او یواځي متا فزیکي استمرار بولي ،هغوئ چي مادي دیالکتیک ته قایل دي ، هم د مادي ټولو حالتونو او کیفیتونو څخه منکر او بي خبره ، د ټولنیزو او شعوري پدیدو په باره کي ایدیالیستي مفکوره لري او طبعاً د څیړنو قانونمند تسلسل تري شلیږي او د ګمراهۍ لار نیسي. ایدیالیستان په مجموع کي ځرنګه چي ایدیالیستي نظریات او عقاید لري ، په غیر قانونمنده تخیلي او تصوري فورمولبندیو باور کوي ، نو ځکه ئي نظریات او تیو رئ قانونمند منطقي تسلسل او بنیاد نه لري .همدا سبب دي چي دوئ ټول په خپلو عقایدو ،نظریو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

فورمولبنديو او تيوريو پوره باوري او معتقد نه دي. نه تري په جرئت او قاطعيت سره دفاع کولي شي ، نه ورته مقنع ثبوتي دلايل لري او نه ئی د انکار او ترديد په خاطر کوم نظر او ثبوت وړاندي کولي شي. دوئ هميشه د متضادو او ضدو نقيض،بي بنياده ،تخيل او تصور له مخي تل شکمن ، مترددد ،ناقراره او بي باوره او خود اګاه او نا خود اګاه خپلي عقيدوي نظرياتي قبلي بدلوي ،اشتباه په اشتباه او ګناه په ګناه تلافي کول غواړي او تر شاه د انحرافي او کاذبو تيوريو سلسلي او سفسطي پريږدي.

په نتيجه کي فلسفي خپل اصليت او رسالت دلاسه ورکړي، په هرډول سليقوي ،مسلکي ،او عقيدوي تورونو تورنه ، چا دکلام ،چا دمنطق، چادمتماتيک ،فزيک او نورو په نورو اصالتونو پوري تړلي.حال داچي اکثر له دغه علومو څخه پخپله دذاتي علمي قانونمندی، څخه برخور داره ندي او يواځي تري دفلسفي علمي قانونمنديو د افادي د وسيلي په توګه کار اخستل کيدي شي او بس. دماترياليستانو او اديااليستانو په دغه ډول ناسم کړو وړو سره فلسفي خپل علمي ماهيت او اهميت بايلوداو په يوه نابکاره وسيله بدله شوه . څوک ئي خاص علم بولي خو نه پوهيږي چي خاص يعني څه ؟ څوک ورته دعلومو علم واي يعني هغه ځه چي نورو علوموهضم او فورمولبندي کړي فلسفه پري دوباره شخوند وهي او يا داچي فلسفه مړ بنامار په توره وهي.ځيني کسان اصلاً دفلسفي علميت ته قايُل ندي ځکه چي که علم ورته ووائي دليل ورته نلري . څوک فلسفه دوني د تني او نور علوم دوني دڅانګو سره تشبيه کوي ،دا هم سمه نده ځکه چي دا جهان واحد دي او

جداګانه ورشوګاني چي جداګانه قوانين پکي جاري وي وجود نلري.څوک ئي متودولوژيک علم ګڼي او دا هم سمه نده ځکه چي ډير متودولوژيک علوم شته چي هيڅکله ئي مونږ فلسفه نه شو بللي. او داسي نور... په نتيجه کي فلسفه زر سريزه او زرپښيزه بلا او معما جوړه شوي چي نه څوک ورنژدي کيدي شي او نه چاته ددغه معما دحل چل ورځي . په همدي علت،دکومي ورځي څخه چي لومړنئ فلسفي فورمولبندئ رامنځته شوي ، تر نن ورځي پوري دفلسفي نظرياتو په ماهيت کي هيڅ ډول بنيادي تغير ندي راغلي او هر څه دپخوا په څير زړه په زړه پاتي دي . ۲۵۰۰ کاله پخوا هرقليطوس دديالکتيک په واقعي مفهوم په عالم الاسباب « مادي جهان » کي تغير او تکامل ته قايل وو .خو ايما نويل کانت د هرقليطوس څخه ۲۳۰۰ کاله وروسته د « شيئ في نفسه » په تيوري کي دغه تغير او تحول تردي اندازي بنيادي او قهقرائي وګانه چي مادي خپل ټول ماهيت او شکل پکي دلاسه ورکړ او کانت يواځي «داحساساتو د کمپلکس» دزيارت مجاور وګرځيده . حال داچي ، ماده يواځي دخپل شکل او ماهيت په يو تر بله لازم ملزوم موجوديت سره قابل د احساس ده ، مکان او بعد شکل دموجوديت دمادي دي او دکانت په اصطلاح «کمپلکس داحساساتو» هم يواځي د مادي په څو بعدي او څوا ړخيز موجوديت سره منځته راتلاي شي. دشکل او صورت مفهوم هم دغه پوهان په غلطه د مادي واحد په خارجي صورت چي هميشه تغير پذيره دي ، اطلاقوي .خو به حقيقت کي دصورت څخه مقصد د مادي واحد داخلي ماليکولي ، حجروي او بلکه ذروي جوړښت دي چي تغير نه مني او دهر عنصر خصوصيات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خواص تعینوي اوددي لوي جهان د بناء دجوړښت خښتي ګڼل کیږي. .کانت دفزیکدان او استره نوم په حیث ټول فزیکي ــ میخانیکي قوانین ،قانون دتحفظ دانرژي ،قانون دبقاٌ دمادي نادیده انګیرلي ،پدي لوي لایتنا هي مادي جهان ئي هم سترګي ندي ډکي شوي او دخپل ذهن دعطالت دتأثیر اوتأثر لاندي هم ندي راغلي او دخپلو مادي علمي ذخیرو سره سره دافلاطون د «مثُل» دعقیدي دتأثیر لاندي یواځي ذهني ایدیالیست پاتي شویدي. که نه خو د هغه په آند هغه د «شي في نفسه» د مقولي له مخي خورا ژور «صیروریت» او دیالکتیک ته قایل وؤ .هغه کولي شول دخپل عصر دعلمي ــ فلسفي انکشافاتو او دهغه دشخصي علمي سویې په بنیاد پخوانۍ بې بنیاده فلسفي تقسیم بندئ له منځه یوسي ،فلسفي مجموع الجزایُر ته دپاي ټکي کښیږدي ،او واحده فلسفه په واحد علمي بنسټ باندي ودروي . اوکله چي دغه کار سرته ندي رسیدلی ، څرنګه چي ما دمخه اشاره ورته کړي ، دغه ټول لوي فیلسوفان دپخوانیو ابتدا اي فلسفي نظریاتو محکوم پاتي شوي اوحتي دیوي کوچنۍ ناقانونه پولي په له منځه وړلو ندي بریالي شوي .

زه پدي عقیده یم چي هګل په موجوده فلسفي اومنطقي نظام کي محوري او مرکزي موقف لري. که مونږ وکولي شو دهګل دمنطقي استدلال اوفلسفي فور مولبند یو په بناٌ منطقي قضایا او فلسفي قانونمندئ وڅیړو او د هغوئي مثبت او منفي اړخونو ته دتاییُد او تنقید ګوته ونیسو، پرته له شکه به مونږ نه یواځي دعینیت دفلسفي او مختلفو پخوانیو فلسفي نظامونو تر منځ اساسي مشکل حل کړي اوسي بلکه فلسفي علم اوفلسفي نظام به دتل لپاره پخپل حقیقي بنیاد ودریږي او خپله

حقیقي موضوع او علمي ماهیت به پیدا کړي.

ګیورګ. ویلهلم. فریدریښ ملقب په هګل د اتلسمي م پیړۍ په دیرشو اخري او دنولسمي م پیړۍ په یودیرشو لومړیو او جمله یوشپیته کلونوکي داروپا په زړه المان کي ژوند کړي او دخپل عصر وتلي، پر تحرکه او پرثمره فیلسوف پاتي شویدي. هګل دلوي عقیدي ،لوي منطق اولوي فلسفي څښتن وو. او همدا دهغه لویه نقیصه ګڼل کیدلي شي. هګل په خپل لوي منطق او لوي پوهي سره په یوه قضیه کي ذهني روح ،عیني روح او مطلق روح په اصطلاح یو شان په اثبات رسوي او په هغي کي پرته دهیڅ ډول توپیره یوشان دیالکتیک ته قایٌلیږي اودي خبري ته نه متوجه کیږي چي دیالکتیک خو دمطلقیت ماتوونکي او ټول مادي خلقتونه اوپدیدي په ابدي تحول او تکامل کي ویني او یا څه ډول ذهنیت ،عینیت او مطلقیت په یوه پدیده «روح» کي تحقق او دعمل بڼه پیدا کولي شي ؟ پوهان هغه عیني ایدیالیست بولي خو زما په نظر هغه ذهني ــ عیني ایدیالیست او دیالکتیکي ماتریالیست ګڼل کیدلي شي یا په بل عبارت په یو له دغو هم باوري نه وو. ځکه په مختلفو مخالف اړخونو یو شان باور لرل په ټولو باندي دنه باور په معنا دي. هګل تر اخره پدي نه وو پوهیدلي چي دده لویه او غیر محاط پوهه پخپله دده دلوي فلسفي دپاره لویه بلا ګرځیدلي ده . دهګل بله ستره اشتباه داوه ، سره ددي چي ده عملاً هراړخیز وسعت دنظر درلود ، خو ذهناً هغه دعیني ایدیالست په حیث دماتریا لیزم په مقابل کي دښمنانه تنګنظري درلودله او پدي ډول دهغه بزرګمنشانه لویي پوهي او ناخود اګاه ګمراهۍ حق او نا حق په اصطلاح هغه ته علمي تیوریکي لاري هوارولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددي پـه عـوض چـي د خپلـي لـوي عينـي د يـالكتيكي فلـسفي بنيـاد كـښېږدي ، د پخوانيـو ناقـصو فلـسفي نظريـاتو پـه چنګكونـو كـي لـه هـري خـوا زوړنـد پـاتي شـو او خپلـه ناقـصه فلسفه ئي په ميراث پرېښوده.

هګـل پـه ابتـدا كـي د شـلينګ د نظريـاتو پيـروي كولـه . د شـلينګ نظـر د مطلـق او حقيقـت پـه بـاره كـي د هګـل د پـاره د منلو وړنـه وو. هګـل د خپـل منطـق لـه مخـي دا نـه شـوه منلـي چـي مطلـق دي هـيڅ ډول تغيـر ونـشي منلـي. يعنـي هګـل عمـلاً ديالكتيـك تـه قايـل وو خـو دا سـوال هغـه تـه پيـدا نـه شـو چـي د مطلـق اصلـي مفهـوم خيـر پـه څـه كـي دي او د څـه شـي لـه مخـي پـه مطلقيـت اطـلاق كيـدلي شـي ؟ هګـل د شـلينګ پـه څيـر دا هـم نـشوه منلـي چـي ګونـدي ذهـن او عـين يـو ډول ديـالكتيكي سيرلري (حـال دا چـي د مخـه مـونږ دي خبـري تـه اشـاره وكـړه چـي هګـل ذهنـي روح ،عينـي روح او مطلـق روح تـه يـو ډول ارزش او پـه هغـي كـي عينـي ديالكتـك تـه قايـل وو) او پـدي عقيـده وو چـي ذهـن پـر عـين بانـدي غالـب دي لـيكن بيـا هـم د ذهـن قـاطع رجحـان تـه قايـل نـشو او مطلـق (چـي هګـل ئـي معمـولاً د خپـل خـداي او خـارق العـاده ذات او ځينـي وخـت د ټـولنيز شـعور پـه حيـث پيژنـي) ذو وجهـين وبالـه يعني هغـه ئي هـم ذهني او هـم عينـي وګانـه (يـوائي پـه د غـه څـو جملـو كي مـونږ وينـو چـي هګـل څـومره ناپايـداره بريـښي او خپلـي جبهـي او عقيـدي تـه څـه ډول تغيـر وركـوي. د عينيت فلسفه پـدي بـاور ده چي پـه عـا لـم الاسباب كـي مطلـق وجـود نلـري. هـر خلقـت او هـره پديـده نـسبي خـصلت لـري او هګـل هـم پـه همـدي خـاطر د شـلينګ مطلـق د ټوپـک لـه خـولي څخـه وتلي مرمـۍ او يـا هغـه شـپي سـره تـشبيه كـوي چـي پـه هغـي كـي ټـولي

غواګـاني تـوري معلـوميږي. او بيـا ليكـي: «مقـصود او از مثـال اول ايـن اسـت مطلقـي راكـه فهـم مـا نتوانـد بـا طـي كـردن مراحـل نظـري معقـول دريابـد نبايـد مفهـوم فلـسفي دانـست،ومنظوراو از انتقـاد دوم ايـن اسـت كـه تفاوتهـا رانميتـوان بـا توسـل بـه مطلـق منكـر شـد (يعنـي همزمـان هـم مطلقيـت تـه قايـل دي او هـم تحـول تـه او دا دواړه پديـدي ممكنـه نـه ده همزمـان وجـود ولـري) بلكـه بايـد انهـارا توضـيح دادو جـاي انهـا رادر مطلـق معـين كـرد بـه بيـان ديګرمفهـوم مطلـق بايـد قابل تـشريح عقلـي و نمايـشګر تفاوتهـا باشـد ». (فلـسفهٔ شـرق وغـرب ،جلـد دوم ،صـفحهٔ ٢٦٧) كلـه چـي د هګـل څخـه پوښـتنه كيـږي چـي څـه ډول دومـره مختلـف او متنـاقض مـسائِل پـه يـوه مفهـوم كـي ځايـدلي شـي ؟ هګـل ځـواب وركـوي چـي: « چګـونګي را بايـد در روش ديالكتيـك جـست». پوښـتنه دا پيـدا كيږي. كلـه چي پـه يـوه پديـده كـي تفاوتونـه وجـود ولـري ، كلـه چـي د عقـل د مراحلـو پواسـطه قابـل د درک ،تـشريح او معـرض د ديالكتيـك اوسي نـو مطلقيـت بـه ئـي پـه څـه كـي وي ؟ دا مفكـوره چـي هګـل پـري تاكيـد كـوي اصـلاً سـر تـر پايـه د ديالكتيـك سـره پـه تنـاقض كـي ده . هګـل پـه اصـطلاح د خپلـي عقيـدي ،منطـق او فلـسفي پـه قـوت نـا متجـانس افكـار او مفـاهيم پـه يـوه قالـب كـي پـه زور هـډماتي كـوي او نتيجـه ئـي همدغـه ماتـه ګـوډه فلـسفه كيـږي . هګـل ديـالكتيكي روش دا ډول توضـيح كـوي: « از منظـر هګل،فلـسفه علـم اسـت ،يعنـي كـه دانـشي اسـت نظـام دار. حقيقـت فقـط بـه صـورت دسـتګاهي مـنظم قابـل درک اسـت وكـشف ايـن دسـتګاه مـنظم كـه همانـا نظـام عقـل محـض اسـت (كلـه چـي مـونږ د دسـتګاه څخـه بحـث كـوو ، څـه ډول عقـل محـض مـورد بحـث كيـدلي شـي ، څـه ډول دسـتګاه د عقـل محـض د نظـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صفت پیژندلي شو ؟دا اوراو اوبه هیڅکله نشي یو ځاي کیدلي) کار فلسفه است. فلسفه با روش خاص خود که از روشهاي علوم ریاضي وعلوم تجربي فرق دارد ، (دا ډول خاص روش نه وجود لري او نه ئی ماته څوک ښودلي شي) این نظام را در مي یابد ». (تاریخ فلسفهٔ شرق و غرب ،جلد دوم ،صفحه ۲۶۸، ». هګل ادامه ورکوي: « روش دیالکتیک که روش خاص فلسفه است ، به اعتقاد هګل خود ازموضوع فلسفه ناشي مي شود . براستي روش دیالکتیک ،هما ناحرکت ذاتي مسایل فلسفي است... این روش از خارج در مورد مسایل فلسفي بکار بسته نمي شود ،بلکه خود از ذات ان مسایل مي تراود ». (همانجا) . اول خو دیالکتیک روش ندي. ما دمخه لیکلي وو چي: «دیالکتیک دمادي هغه مسمي بهِ نوم دي چي دهغي په ابدي دینامیزم دلالت کوي یعني مادي وجدي حالت ته ویل کیږي چې د مادي واحد په قانونمند موجودیت دلالت کوي. پخپله فلسفي مسایل او قانونمندي یواځې د افادې ، استفادې او محاسبو وسیله ګڼل کیږي او په دغه مسایلو کې ذاتي دیالکتیکي حرکت وجود نلري او نه د کوم مادي واحد ذاتي توکو د وجدي حالت ،کمیت ،کیفیت او دیالکتیک انګیزه او علت او معلول جوړیدلې شي ».یا په بل عبارت دیالکتیک دمادي ابدي متحول وجدي حالت ته ویل کیږي اود فلسفي مسایلو پوري هیڅ ډول ذاتي اړه نلري . فلسفه ، لکه چې دمخه مونږ ویلي ، دعامو او مجرد مفاهیمو او قوانینو څخه بحث کوي چې اصلاً خارجي وجود نلري . نه په هغي کي ذاتیت شته او نه حرکت. ذاتیت او حرکت په مادي وجدي دیالکتیکي حالت کي وجود لري او فلسفه ددغه حالت دقانونمندې افادې

فور مولبندۍ او علم ګڼل کیږي. هګل فلسفه نظامداره علم بولي او وايي چې حقیقت دیوي منظمې دستګاه په صورت کې قابل ددرک،او دغه منظمه دستګاه همغه نظام دعقل محض دې چې دفلسفي پورې اړه لري .خو مونږ عقل او ټولې ذهني پدیدي د پروسې په حیث د مختلفو کیمیاوي ، بیولوژیکي ، فیزیولوژیکي او داسې نورو پروسوي میخانیکیتونو پورې ، چې بالذات زماني ،مکاني او یا په کل کې په لنډ ډول ووایو چې مادي قیودات لري او یا په بل عبارت په کل او جز کې ددیالکتیکي وجدي حالت ، پیدا ایښت ،پایښت بدلون ،تکامل او انحطاط لرونکي دي ،په دې صورت کې په کوم دلیل مونږ په عالم الاسباب کې ،عقل ته محض او یا مطلق ویلې شو ؟ مګر یواځې د هغه ذات لپاره چې د مطلق حقیقت او مطلق ذات نسبت ورته کیدلې شي.د عینیت فلسفه پدي عقیده ده چي په عالم الاسباب کې مطلقه بي شعوره او مطلقه با شعوره خلقت اوپدیده وجود نلري. نو نه عقل محض وجود لري ،ځکه چي هرعقل مقید او مستلزم د مکان او زمان دي او نه مطلقه باشعوره ماده چیري وجود لري چي دعقل محض او عقل ناب اطلاق پري وشي. سقراط او افلاطون « مثُل »دعام مفهوم او کائن کلي په حیث محمل دعقل ګڼه او دارسطو د « اولی فلسفي » اساسي محور هم همدغه مثُل جوړوه او دمعرفت اساسي رکن همدغه همیشه ثابت متا فزیکي عام مفاهیم ګڼل کیدل او جزیئ محسوس موجودات دهغوی، او ځیني نورو په نزد معرض دکون و فساد او دمعرفت د پروسې له منځپانګې څخه پوچ همیشه متغیر احساس بلل کیده او په ذهني ختمه کې یي هیح ډول قانونمند استقرار او استمرار نشو درلودلي، حال داچې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساکني او متافزيکي ثابتې پديدي په ذهن کې د انعکاس قابليت نه لري. نو هګل هم البته د هغوی په تقليد فلسفه د عامو مفاهيمو د منظمي دستګاه په حيث عقل محض ګڼي او د رياضي او تجربي علومو څخه يي مافوق نظام بولي. حال دا چې د ټولو قانونمنديو دافادي ډيره اسانه او دقيقه ژبه رياضي او نور تجربي علوم ګڼل کيږي. زه پدي عقيده يم هره مسئله او قضيه چې فورمولبندي شوه ،حتماً د رياضي په ذريعه قابل دافادې هم ده او فلسفه چې دمادې دوجدي حالت انساني قانونمند علم او وسيله ده نو رياضي هميشه د فلسفې د افادې ژبه او دواړه جدايي ناپذيره دي . فلسفه با الذاتهِ اوفي نفسهِ دهيڅ ډول کميت ،کيفيت او قانونمندۍ مبينه نده او نه بايد دغه تهمت په فلسفي علم پوري وتړل شي .فلسفه د قانونمندۍ دافادې ژبه ده.

هګل همدا سي ليکي: «روش ديالکتيک از منطق متعارف بدور است (په هغه صورت کې چې خورا لوړ او عالي منطق پخپله د ديالکتيک قانونمندې افادې ته ويل کيږي ، هره عامه قانونمندي فلسفي علم دې او هر ديالکتيک د مادي موجود هميشني وجدي حالت ته ويل کيږي چې فلسفه ، ماده يوائې او يوائې په همدغه حالت کې مطالعه کولې او څيړلې شي ، نو ځکه دغه مثلث دهميش لپاره تړلې پاتي کيږي او په دې ځای کې حق د هګل پلوي نه شي ګڼل کيدلې) ،اعلام ميدارد که ما بوسيلهٔ حکمی منفی می توانيم به مفهوم والا تر برسيم ، (څه ډول ؟) بنا بر اين، چنان که سپينوزا ګفت، هرګونه نفی، خود به منزلهً اثبات است. هنګامی که يک حکم مثبت نفی مې شود ،البته تناقض پيش می ايد .تناقض بر ذهن ګران می ايد ،ازين رو ذهن بار ديګر حکم نفی شده را نفی می کند . وبا

نفی نفی اول تناقض را فرو می نشاند(يعنې په نفي باندې هم تناقض منځته راځي او هم رفعه کيږي) .نفی دوم نه تنها ما را به حکم مثبت قبلی بر می ګرداند بلکه حکم مثبت قبلی را برای ما پرمايه تر می کند . ډيره عجيبه خبره خو داده چې هګل ديالکتيک د متعارف منطق څخه ليرې ګڼي او دا ځکه چې هګل پخپله د خپل غير متعارف منطق په زور نا خوداګاه د ديالکتيکي مفاهيمو څخه د خپل قانون د اثبات لپاره لکه هميش په ناروا ګټه اخلي اودې په عوض چې په خپل منطق ديالکتيکي قانونمندي افاده کړي غواړي ديالکتيکي قانونمندي د منطقي کلام تابع وګرځوي او نوم پري هم د ديالکتيک د «نفي نفي» دوهم قانون کښيږدي او مونږ هم ناخود اګاه دري قرنه په پټو سترګو د ديالکتيکي د قانون په حيث منلې دې.بله د تعجب وړ خبره داده چې څه ډول ذهني حکم په ديالکتيکي قانونمندۍ کې تغير راولي او دهغي نتايج پرمايه تر ګرځولې شي. د دغه ډول استدلال لپاره هيڅ ډول قانوني دليل او منطق وجود نلري او حتي دډيرو معمولي قوانينو له مخې د منلو وړ ندي . ليکن هګل پرته د کوم حکمي دليل د دغه ناقص استدلال په بناُ د ديالکتيک دوهم (نفی نفی) قانون طرحه کړيدې چې په هره جمله کې ډيري پوښتني راولاړيدلې شي. زه د دغه قانون په طرحه همدومره بحث کافي بولم او دغه طرحه د جدي تأمل وړګڼم ځکه دغه طرحه د ډيرو معمولو قوانينو سره په تناقض کې ده او دبلې خوا په دغه طرحه کې قانونمند منطقي تسلسل او تداوم وجود نلري او نه منطق پخپله کله هم واجد د کومي قانونمندۍ ګڼل کيدلې شي !(د موضوع علاقمندان کولې شي د «تاريخ فلسفهٌ شرق وغرب،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلد دوم ،صفحهٔ ۲۶۸ ، ۲۶۹ » ته مراجعه وکړي).

هګل د خبرو په دوام لیکي: «... مراحل سیر دیالکتیکی مراحل انتزاعی است ، (په دیالکتیک کي انتزاعیت وجود نلري ځکه چي دیالکتیک مشخص قانونمند مادي وجدي حالت دي)ولی نتیجهٔ انها وصول به حقیقت انضمامی است (انتزاعي مفاهیم څرنګه چي خارجي وجود نلري ، نو په انضمامي حقیقت باندي هم نشي بدلیدلي) . هر ترکیبی که در جریان سیر دیالکتیکی اصل ومتقابل بوجود می اید ،به نوبهٔ خود ، اصلی شمرده می شود که همچنان زایندهٔ نفی وترکیب جدید است. ترکیب های مراحل پایٌین کاملاً انضمامی نیستند ولی به تدریج از صورت انتزاعی دور وبه صورت عینی وانضمامی نزدیک می شوند تا جای که سرانجام به صورت ترکیب مشخص تامی که دیګر تقابل پذیر نیست در می ایند. ترکیب،در این صورت نهای،همانا ذات مطلق است . ... فلسفه،نزد هګل،علم عقل محض یا خرد ناب است ». (همانجا ،صفحهٔ ۲۶۹) . زه خو دا منم او باور لرم چي دانسان دذهن په انتزاعیت کي دشعور اولاشعور دیالکتیک موجوددي،شپږم حس موجوددي ،الهام موجوددي ،ایقاظ، ایقان او دپیغمبرانو «ع» لپاره وحي موجوده ده .زه دا منم چې دغه «انتزاع »رښتیا هم په انضمامي حقیقت بدلیدلې شي. ځکه چې زما په نزدهر مشخص ذهنیت عیني واقعیت او باالذاتهِ انضمامیت ګڼل کیږي)لکن هګل خوپدي باورنه وو او نن هم یو تن که ایدیالستان دي اوکه ماتریالستان دي پدي عقیده اونظر نشي پیدا کیدلې چې ذهنیت دعیني واقعیت په توګه ومني، او هګل هغه وخت یوائې نا خود اګاه دخپل ذهن د

دیالکتیکي تاثیر د تأثر له مخې خپلي طرحي په تصادفي ډول، او هغه هم په سمه او ناسمه توګه وړاندي کولي. هګل لیکی .د ټیټو مراحلو ترکیبونه کاملاً انضمامي ندي ولي په تدریجي ډول دانتزاعي شکل څخه لیري ووځي او عیني انضمامي شکل ته پدي توګه نژدې کیږي چې تام ترکیب وګرځي اونور تقابل پذیر نه اوسي .یعني هګل ددي په عوض چی عام او کلي موجودات انتزاعي اومجرد مفاهیم وګڼي،جزئ موجودات او ځانګړې پدیدي انتزاعي بولي چې په دوامداره تدریجي پروسه کې انضمامي اوعیني بڼه غوره کوي او دهګل په قول دغه ترکیب پدي صورت کې همغه ذات مطلق ګڼل کیږي. دذات مطلق نسبت هګل خپل خدای او کله نا کله ټولنیز شعور ته هم کوي. داچې ترکیب انضمامي دې اوکه نه او داچې څه ډول قابل د احساس یوځانګړې جزئ موجود په مطلق ذات بدلیدلي شي یوائې دهګل په منطق برابریدلې شي. هرڅوک پدي ښه پوهیږي چې په انضمامیت کې درجي وجود نلري لکه څرنګه چي په مادیت کي دا ډول درجي موجود نه شي لرلي ، چې لږ مادي اویا ډیر مادي. دلته یوله دوو حالتونو څخه ممکنه ده. یا مادي او په اصطلاح انضمامي دې او یا نه دي. خو هګل دلږ انضمامیت څخه دومره اوږده لار وهي چې مطلق ذاتي انضمامیت ته رسیږي.د بلي خوا هر څوک پدي ښه پوهیږي چې محسوس موجودات او پدیدي یوائیني داحساس وړ او څرګند انضمامي واقعیتونه دي او هر څومره چې قضیه دکلیت په لور حرکت کوي او که دقیق وویل شي ، کله چې دانضمامیت څخه ووځي ،انتزاعي بڼه غوره کوي. لیکن هګل له بده مرغه په دغه یوطرفه جاده پر ښ حرکت کوي او معمول اصول او رواجونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې جاده په کوم لوري د انتزاعیت په خوا تللي ، په پام کې نه نیسي .

دمخه وویل شول سره دد ي چې د ارسطو د «اولی فلسفي » اساسي محور د افلاطون « مثُل » تشکیلاوه بیا هم هغه دخپل استاد پرضد چې د اجزاوو او ځانګړو پدیدو پرځای عامو انتزاعي مفاهیموته ارزش قایل وو او یواځې مثل ته په نژدې کیدو سره د عامو مفاهیو له لارې یې ، فلسفه قابل د افادې ګڼله، ارسطو دعامو مفاهیمو په عوض یواځي جزي موجودات داحساس اومعرفت مرجع او منبع ګڼل. زه په دې عقیده یم چې هر مفهوم ، که مجرد دې او که ځانګړې محسوس په خپل خپل وختونو کې خپل خپل ځانګړې ارزش لري او هیڅکله یو د بل ځای نه شي نیولې. مارکس پر ځای ویلي دي ،چي که څوک دحقیقت په څېړلو کي یواځې په احساساتو تکیه وکړي ، دعلم څخه به ذره هم پاتي نشي ،زه غواړم دا پرې زیاته کړم ، چې که غواړي د عامو مفاهیمو له لارې ثبوتي حقایق او واقعیتونه ترلاسه کړي ، دا په هغه څه پسې ګرځېدل دي چې وجود نه لري. ارسطو چې مجبوروو د خپلو فورمولبندیو لپاره د مجرد مفهوم په حیث ، یواځې د محسوساتو له لارې انتزاعي بنیاد پیدا کړي او هغه معرف د خپل معرفت وګرځوی ،دا یوه بله مشهوده ناکامه هڅه ګڼل کیږي . نو ځکه ، لکه چې مې دمخه وویل ، مفاهیم هر یو پخپل ځاي ارزش لري او هر یوه ته پخپل ځاي خپل ارزش قأیلیدل پکار دي. پدي باره کي دنور اضافي بحث لزوم زه نه وینم او قضاوت محترمو لوستونکو ته سپارم.

په دې خبره کې به څوک تردید ونلري چې دمنطق بنسټ ایښو دونکي افلاطون او ارسطودي خو دا هم یو څرګند حقیقت

دي چې په ورستیو نژدي دري پیړیو کي هګل د خپل منطق په مټ دمنطق او دالمان دکلاسیکي فلسفي سلطان پاتي شویدي . هګل دخپل منطق په قوت دجهاني روح ،مطلقي ایده ، مطلق ذات ، عقل محض ، خرد ناب او نورو نومونو سره ځان لپاره مجازي خدایان جوړ کړي او کله چې یي زړه منلي بیرته ړنګ کړي دي. هګل ډیري ستري چاري سرته رسولي او دسراب ټولي ویالې، خوړونه، سیندونه او بحرونه یي چاڼ کړي ، دذهن ټول تنګ کګلیچونه یي پسي لټولي او هیڅ په لاس ندي ورغلي ، ځکه چي واقعي مرغلري خو داصلي بحرونو په ژوروکي میندل کیدلې شي. دمخه مونږ اشاره وکړه ،چې دهګل په عقیده ،فلسفه دعقل محض او خرد ناب علم ته ویل کېږي، کوم یو چې په حقیقت کې وجود نه لري . دکانت په فلسفه کي فهم دمقولاتو او دهګل په فلسفه کي خرد ناب « خالص» د مفاهیموپواسطه افاده کیږي.دغه ناب مفاهیم دانسان پواسطه نه رامنځته کیږي « بلکه از ذات دیالکتیکي مفاهیم ناشي مي شود ـــ دا دهګل خبر ي دي » اول خو عقل محض اوخرد ناب وجود نلري ، دوهم داچي ،که چیري عقل محض « عقل مطلق » اوخرد ناب وجود هم ولري ،په هغي کي دیالکتیک وجود نشي لرلي. ځکه چي په مطلق کي هیڅ ډول حرکت ،تغیر اوتکامل وجود نلري.نو دهګل اشتباه داوه چي په مطلق کي حرکت، تحول ،تکامل او دیالکتیک ته قایل وو او دو همه اشتباه یي پدې کې وه چې دغه مفاهیم او دهغې بشپړ جریان یي دمنطق په علم کې سپړه. دریمه اشتباه داوه چي هګل پدي عقیده دي چي: « مفاهیم یا مقولات هګل صرفاً همان صورتهای اندیشه که در تجارب ما منعکس میشوند نیستند ؛این مقولات ذواتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعی به شمار می روند ووجود مطلق يا حقيقت را به ما معرفی می كنند ،واز اين رو معرفهای وجود مطلق محسوب ميشوند». (همانجا صفحهٔ ۲۶۳) اوياهګل ليكي: «... منطق مفاهيم ناب نمايشګر خدا است در ذات جاويدان خود .به اين معنی كه اين مقولات كه در منطق مورد بحث قرار می ګيرندهم زمينهٔ انديشه اند وهم زمينه وجود». زه پدي عقيده يم چې نه ناب مفاهيم وجود لري، نه دناب مفاهيمو منطق او نه دا سې مفاهيم چيري وجود لري چې دخداى دجاودان ذات نمايشګر اوسي. خداى خپل عالم ،خلف او مقدر انسان دهغه څه په معرفت مكلف ګرځولي چې دهغه لپاره يې مسخر كړي او هغه دعالم لا اسباب تولي پديدي اوخلقتونه دي او په مروج ډول دطبعيت دمقولي پواسطه افاده كيږي.متا فزيكيت ، مابعد الطبيعت او ماقبل الطبيعت يا خو هيڅ وجود نلري اوكه وجود هم ولري د انسان لپاره مسخر ندي ګڼل شوي ،نو يې په معرفت هم نه قادر دي او نه مكلف. ډير پوهان لوي شپي په بي خوبۍ سبا كوي او غواړي دتصور او تخيل له لاري په مابعد الطبيعت اوماقبل الطبيعت كې قانونمندۍ ولټوي.په دې صورت كې كه مونږ ماقبل او مابعد الطبيعت ته ځانګړې صورت هم قايل شو ، دمخه په دې خبره مونږ بحث كړې چې صورت پخپله مبين دهيڅ ډول قانونمندۍ ندي او يواځې د مادي محتوا په لرلو سره قانونمنده بڼه او ماهيت پيدا كولې شي. ارسطو خوشي په خوشي صورت عامل اومنبع دمعرفت ګڼله. كه هګل خپله فلسفه دديالكتيك په بنياد عيار كړې وې، برې يې حتمي او دتل لپاره به دفلسفې سلطان پاتي شوې واى. خو هغه په سراب كې قانونمندۍ لټولې او په سراب كې قانونمندي وجود نلري،

اوكله چې يې د خپل منطق په زور قانونمندۍ برابرولې همغه منطق يې دبې منطقۍ عامل وګرځيدهاو فلسفه يې په سفسطه بدله شوله. وروسته هګل ليكي: «وجود ،عدم،وصيرورت ـــ نخستين مقولهٔ كه انتزاعيترين تعريف وجود مطلق است همانا مقولهٔ وجود است. (ايا دا ممكنه ده چې دوجود مقوله ، دمطلق وجود دانتزاعيترين تعريف په حيث ومنل شي؟)حد اقل وصفی كه می توان در بارهٔ وجود مطلق كرد اين است كه بګوييم وجود مطلق ،وجود دارد. (چا په ډير ساده منطق كې د مجهول تعريف په بل مجهول او يا پخپله په همدغه مجهول سره كړې دي ؟يا ، وجود هغه وجود دي چې وجود ولري. كه وجود معلوم وي ،نو تعريف ته ضرورت نشته اوكه مجهول وي ، نو ديو مجهول تعريف په بل مجهول كيدلي شي؟ كه چيري دا خبره سمه نه وي. نو ايا دا ممكنه ده دمطلق وجود تعريف او بلكه دهغه انتزاعي ترين تعريف د عادي موجود په وجود سره وشي ؟وروسته هګل دمتناهي ،كاذب نامتناهي،نامتناهي او مطلق مفاهيمو په باره كې ،دطبعيت فلسفه ، دذهني ،عيني اومطلق روح او فلسفهٔ محض په باره كې سوال برانګيزه بحث كوي چې دلزوم په صورت كې به پرې بحث وشي .

دتيرو بحثونو څخه څرګنديږي ،چې فلسفه دخداى د لوى علم دانساني ذهني خلف علم په حيث د هر چا په ذهني محاط محيط اوكوچني شعوري طيف كې د ځايدو نه دي او نه دفلسفي بحثونو د انجړ مشوړې د نري تارونو په متقابلو ديالكتيكي اړيكو او رازونو پوهيدل او د ۱۰۰۱ جهتونو څخه د اصلي جهت تعين او تر پايه پايداره تعقيبول دانسان دامكاناتو او قابو څخه وتلي كار ګڼل كيږي. مونږ د«وشو ،ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو» یا «ګټې او تاوان» په لوبو کې د نورو علومو د سترو بریاوو او پرمختګونو شاهد یو ، خو فلسفه چې ترټولو علومو خورا قدیمي علم ګڼل کیږي ،هیڅ ډول ماهیوي بنیادي خو لا څه چې خورا کوچنې پرمختګ په کې نه په سترګو کیږي. او دا ځکه چې فلسفه د کوّن و مکان علم او قانونمندي ده او نور علوم خو اصلاً وجود نه لري او مونږ یې یوائې د «وشو ، ونه شو» او «ګټې او تاوان په لوبو کې انساني ورځني مجبوریتونه، ضرورتونه، کره وړه او مصروفیتونه ګڼلې شو . په فلسفه کې دا ډول لوبې ځای نه لري. فلسفه د لوی جهان او ټولو خلقتونو په کچه د مناسباتو او اړیکو دهر اړخیزي افادې علم دې. په فلسفه کې ټولې محاسبې د سود او زیان په کچه نه، بلکه د علمي ارزښونو ، معیارونو او نورماتیفونو له مخې کیږي. په فلسفه کې په اصطلاح کچه او خام مناسبات پایداره نه شي پاتې کیدلې. که په فلسفه کې دا ډول اړیکو پایښت درلودلې شوې ، په اصطلاح د شعور او مادې په بنیاد دفلسفې اساسي مسئلې بنیاد به نه وې رنګ شوې. په ورځنیو چارو کې د سود او زیان او یا نورو معیارونو له مخې هر ډول قمار او خطر منل کیدلې شي ،خو په علمي نظري مسایلو کې دغه ډول روشونه او کره وړه په قطعي ډول ځای نه لري. اوس پخپله ددې عظیمي معما او قضي سنجش کولې شو چې ددغه بې شمیره مناسباتو او مجهو لاتو محاسبه په انساني ذهني امکاناتو سره ممکنه ده او که نه ؟ ایا بشر د نننې علمي ــ تخنیکي سترو پرمختګونو سره سره ،بیا هم ددغه محاسبو له عهدې څخه وتلې شي ؟ځواب معلوم دي. نه. په دې صورت کې خیر چاره څه ده ؟د چارې په باره دمخه مونږ خپل نظر وړاندې کړې ، او هغه

داچې ، دا جهان خدای قانونمند پیدا کړې او قانونمندي یوائې خدایي مخلوق دې او انسان ددغه قانونمندۍ په معرفت مقدر او مکلف ګرځېدلې دې.خو ددې ټولو خبرو په منلو سره سره بیا هم دا کار نه اسان دې او نه د هر چا له لاسه پوره دې. په همدې علت خو هر څوک چې نه دې برلاسې شوې ،خپله لار یې بیله کړي او په نتیجه کې فلسفي مجموع الجزایر جوړ شوې او دمختلفو موضعګیریو څخه د نه پخلاکیدونکو دښمنیو شخړو، اوتو بوتو او سفسطو بازار لا تر اوسه هم تود دې.

هو !داکار مشکل دې ، خو ناممکن نه دې. له یوې خوا مونږ وینو، چې همدغه مختلف عقیدوي او نظریاتي جریانونه د خپلو دښمنانه او مخالفو نظریاتو په لرلو سره سره یې سترې تیوریکي زیرمې جوړې کړي او دیوه سالم روش او لارې په غوره کولو سره ،خپلې تیوریکي زیرمې تنظیم او دعمرونو مشکل باندې په اسانۍ سره برلاسي شي. د بلې خوا مونږ د عینیت د فلسفې د لارې او ځانګړي روش په غوره کولو سره دډیرو مشکلو او په اصطلاح تر نن ورځې پورې ناشوني مسایلو او قضایاوو په فورمولبندیو کې د ورځني علمي ارزښونو او معیارونو مطابق د قناعت وړ نتایج تر لاسه کړي دي.په کار دادي دغه نتایج د فلسفي علمي معیارونو مطابق وارزول شي او حتا تر عامه اذهانو پورې ورسول شي.فلسفه سادګي نه مني ، تجاهل العارفانه کره وړه نه مني او د بته ورته هیڅ روش او عمل نه مني. فلسفه دقیق علم دې. فلسفي مسایل او قانونمندي نه د شاعر په یوه بیت او مصرع سره افاده کیدلې شي او نه مغلق ،مهمل ،مجهول کلمات ،ادبي صنعتونه لکه

مبالغه، غلو، اغراق، استعاري، کنایه، رومانتیزم، سوریالیزم
او نور په کې د استعمال وړ نه ګڼل کیږي. شک نه شته چې
فلسفي څېړنو لپاره ډیره ژوره او هر اړخیزه پوهه پکار ده. په
غیر صورت کې د فلسفي غیر محاط محیط د بې شمیره
مسایلو دکثیر الجوانب څو بعدي متداخل سیستم فلسفي
ارزونه او نتیجه ګیري کیدلې شي ډیره مشکله او حتا ناممکنه
وګڼل شي. همدا سبب دې چې د فلسفي مسایلو او قضایاوو له
محراق څخه حتا ستر پوهان هم د لیري محیط په لور د ځانګړو
علومو، هغه چې دوی په کې د کافي معلوماتو څخه برخمن دي
، د اصالتونو په لور په تیښته کې دي او هڅه کوي فلسفه په
اصطلاح د ځانګړي علم د حاکمیت او اصالت لاندې راولي. او
نتیجه دا شوې چې زموږ نیمکړې او ناکافي پوهه او علم د
فلسفې په بې علمۍ او د اساسي مسایلو او علمي موضوع په نه
لرلو تمامه شي. یو متل دې چې د سلو هو څخه یو نا ښه دې او
یالاس مې نه رسي انګور تروه دي، فلسفه هم چې علم نه دې
څوک پرې څه کار لري. په همدې علت د ډیرو پوهانو په آند
فلسفې تر اوسه د انحطاط په نزولي قوس لار وهلې او هندي
فیلسوفان په دې باور دي چې هندي فلسفه د بودا له وختونو له
معیارونو هم شاته تللې. غواړم د شوپنهاور، فیخته او شلینګ
ځیني اظهارات د اروپایي ځیني نامتو فیلسوفانو په باره دلته
ذکر کړم. شوپنهاور وای: «مردم با خواندن اثار کانت ناګزیر
متقاعد شدند که هر چیز مغلق ومبهم را نمی توان بی معنی
دانست.» فیخته وشلینګ ازین معنی استفاده کردند ودر
فلسفه تار عنکبوت زیبای بافتند. «ولی انکه در یاوه ګویی
جسارت را به حد اعلی رسانید و چنان سخنان بی معنی ومغلق

ګفت، که تا ان وقت جز در دیوانه خانه ها سابقه نداشت، هګل
بود. وی با بی شرمی سخنان بیهودهٔ فریبنده ای ګفت که تا ان
وقت کسی نګفته بود وبه نتایجی رسید که در نظر ایندګان
افسانه ای خواهد بود وهمچون بنا وخاطره ای از حمق وکودنی
ملت المان بر جای خواهد ماند.» (تاریخ فلسفه، ویل دورانت،
ترجهٔ فارسي، صفحه ۲۶۳.) خدای دې نکړي، زه هیڅکله
هیچاته دغه ډول نسبت کول نه غواړم او خصوصاً کانت،
هګل،... او نورو پوهانو ته چې ستري علمي زیرمې یې وروسته
نسلونو ته په میراث پریښي دي، دخپل وخت بې بدیله لوړ
پوهان او شخصیتونه وو او اوس هم هغوی ته د کامل احترام
حق محفوظ او پرځای پاتې دي. خو ددې ټولو خبرو سره سره زه
غواړم وو ایم، په کومه لار چې فلسفه تر نن ورځې روانه ده، په
اصطلاح د ترکستان په لور ده. نن علم او تخنیک پوره
پرمختګ کړیدې، پکار دادي چې پخوانۍ علمي زیرمې د نوي
علمي ـ تخنیکي امکاناتو او لاسته راوړنو په بنیاد دکره کتنې
لاندې ونیول شي، د سفسطو، مغلقاتو، مبهماتو او مهملاتو
زړې برستنې ترې ټولې او ټول مطالب د قانونمند نظم مطابق
ترتیب او تنظیم شي.

[هګل در سالهای (۱۸۱۲ ـ ۱۸۱۶) کتاب «منطق» خود را
نوشت که تمام المان را به جهت صعوبت فهم واغلاق ان متحیر
ساخت وموجب شد که به استادی فلسفه در دانشګاه هایدلبرګ
برسد. در هایدلبرګ به سال ۱۸۱۷ کتاب عظیم خود را به نام «
دایرة المعارف علوم فلسفي» نوشت ودر سایهٔ آن در سال
۱۸۱۸ به استادي دانشګاه برلین رسید. ازین تاریخ تا اخر
زندګی خود پادشاه بلا منازع فلسفه بود، همچنانکه ګوته در

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبیات وبتهون در موسیقی بودند .روز تولد او یک روز بعد از روز تولد گوته بود وملت پر غرور المان در هر سال به افتخار ان دو ، دو روز تعطیل میکرد .

روزی یک نفر فرانسوي از هګل درخواست کرد که فلسفهٔ خودرا در یک جمله خلاصه کند . ولی موفقیت او مثل موفقیت ان کشیش که از وی پرسیده بودند تا بر یک پای استاده است تعریفی از مسیحیت بکند ، نشد . کشیش به سادگی جواب داده بود که « همسایه ات را چنان دوست بدار که خودرا دوست میداری» هګل ترجیح داد که جواب ان فرانسوی را در ده جلد بدهد ؛کتابها نوشته شد و به طبع رسید وتمام عالم در بارهٔ ان سخن می راندند ولی خود او شکایت داشت که « فقط یک نفر سخنان مرا فهمید ،ولی او هم نفهمید . » بسیاری از اثار هګل مانند اثار ارسطو یادداشتهای است که برای تدریس تهیه کرده بود و بد تر از ان آنهای است که شاگردان او هنگام اصغای دروس او نوشته اند . فقط کتاب « منطق » و « علم ظواهر روح (فنومنو لوژي) » به دست خودش نوشته شده است واین دو آیت ابهام و اِغلاق واطلاق وایجاز است. این دو کتاب مملو از اصطلاحات عجیب مخصوص به خودش است وهر عبارت و جمله ای به دقت به جملات حصری فراوان که خاص روح گو تیک است تبدیل شده است. خود هګل کتاب خود را چنین وصف میکند : « کوششی است برای یاد دادن زبان المانی به فلسفه» و درین کار موفق شده است.] (تاریخ فلسفه ، ویل دورانت ،ترجمهٔ فارسي ،صفحهٔ ۲۶۵) . د پورتنۍ لیکنې دراوړلو څخه ما دوه هدفه درلودل: اول دا چې ګرانو لوستونکو ته په ذهن کې دهګل دلیکنو او عقیدې به باره کې

ابتدايي شمه ښکل شي او دوهم دا چې دهګل دخپل قول چې پخپل قلم يي ليکلي ځينې مطالب دمثال په ډول ذکر کړم.

هګل پخپل اثر «فنو منولوژي» (پديدر شناسی یا علم ظواهر روح) کې د سوبستانسيون (ماهيت) تيزس لکه سوبيکت (ذهني موجود) ، دعملي فعالې مبدا په حيث په اثبات رسوي . دهګل دفلسفي اساس دهستۍ او شعور په وحدت او يوشانوالي ولاړ دي او پدې عقيده دې چې حقيقي پديدې بايد دايده ،مفهوم اوروح دمظاهرو په حيث ومنل شي. د هګل غه خبرې سمې دي ، خو يا پرې باور نه لري ، يا يي نا خود اګاه د ذهني جبر له مخې اظهاروي او د قانونمندۍ د افادې څخه يي عاجز دې ، نو ځکه يي سمې او ناسمې خبرې په يوه جمله کې ردوبدل کيږي او منطقي تسلسل په کې نه شي مراعاتولي. دغه وحدت ته ،هګل دمطلقي ايده دځان پيژندنې د تاريخي تکاملي پروسې په حيث کتل او په مشرح ډول دهګل دغه مطلق عيني ايدياليزم د «فلسفي علومو په دايرة المعارف» کې په لاندې ډول توضيح شويدي. دټولو طبيعي او ټولنيزو پديدو په بنياد کې مطلق،روحي اوعقلي مبدأ ـ«مطلقه ايده» «جهاني عقل» يا «جهاني روح » قرار لري.دغه مبدأ فعاله او عملي ده او يا وايم دهغې عمل په تفکر کې نغښتي دي او که دقيق وويل شي په ځان پيژندنې کې.په پرمختيا يي پروسه کې مطلقه ايده له درې مرحلو څخه تيريږي: ۱) دايده باالذاتهِ پرمختيا ،« په عقل محض کې دننه حادثه» ـ منطق،چيرته چې ايده په يو تربله سره تړلو او يو پربل باندې بدليدونکو منطقي مقولوکې خپله محتوا سپړي ؛ ۲) « دغير هستۍ » په شکل کې دايده پرمختيا ، يا په بل عبارت دطبعيت په شکل کې دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختیا ، ـــ د طبعیت فلسفه؛ طبعیت پرمختیا نه مومي، یوائې د منطقي مقولو د خود بخودي پرمختیا خارجي مظاهر برابروي ، کوم یو چې د هغې ماهیت ګڼل کیږي ؛ ۳) دایده پرمختیا په تفکر او تاریخ کې (په « روح کې. ») ـــ د روح فلسفه. پدې مرحله کې مطلقه ایده پخپله خپل ځان ته رجعت کوي او خپل ماهیت د انسان د شعور او فعالیت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي. (ترجمه له « روسي فلسفي قاموس» ، هګل صفحه ، ۸۲). پورته مونږ د هګل د فلسفې په ځیني مسایُلو بحث وکړ. په وروستي قسمت کي هم ډیري پوښتني راولاړیږي او هره پوښتنه د ډیر دقت او تأمل وړده. ویره یوائې پدي کې ده چې بحث تکراري نشي. زه یوائې دومره ویلې شم چې هګل پدې بحث او بلکه پخپلو ټولو بحثونو کې د ډبري سکرو، طلا او الماس ته یوډول ارزش قایل شوې او په یوه تله یې تللي دي. عقل محض، مطلقه ایده ، جهاني روح... او العیا ذ با الله خدای څه ډول د منطق په مقولو کې خپل ماهیت سپړلې شي ؟ طبعیت څه ډول د منطقي مقولو خود بخودي پرمختیا خارجي مظاهر برابرولې شي ؟ مطلقه ایده څرنګه خپل ماهیت د انسان د شعور او فعالیت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي ؟ یوائې پدیدي او خلقتونه تحول پذیر دي ځکه چې کم و کاست لري او یا مقدر او مجبور دي . خدای لوی ذات دې. کامل ذات دې او تغیر نه منونکې ذات دې. په خدای باید یوائې د هغه ذات د خارقالعاده خلقتونو له مخې باور ولرو ، ویې منو او ایمان پرې راوړو. په پورتني بحث کې هیڅ ډول قانونمندي نده افاده شوې او نه منطقي تسلسل وجود لري. هر څه هګل د خپل « منطق» په جبر برابر

کړیدي او په حقیقت کي یې مونږ تخیلي او تصوري منطق ګڼلي شو چې د قانونمندۍ سره په هیڅ صورت ډډه نشي لګولې.

سره ددې چې هرڅه مخې ته نقد پراته دي او په معرفت مسخر او مقدر ګرځیدلي ، خو پوهان او فیلسوفان او حتا د اسلام علمأ ددې په عوض چې د موجوده علمي ـ تخنیکي فوق العاده امکاناتو په لرلو سره د خدای خلقتونه د علمي قانونمندیو او شواهدو له مخې وڅیړي ، د خدای د ذات او صفاتو په باره کې تصوري او تخیلي تیوري ګاني جوړوي. حال داچې انسان د همیش لپاره په عالم الاسباب کې د خدای د ذات د پیژندلو او توصیف څخه عاجز دې.

ډیر پوهان پدې اخته دي چې ددي جهان اول او اخر پیدا کړي. یو شاعر وایي:

ما زآغازو ز انجام جهان بیخبریم
اول واخراین کهنه کتاب افتا ده است

دا خبرې سره ددې چې د مخه هم ما په مقنع دلایلو سره رد کړي او اوس هم په پوره جراُت سره وایم چې ددې کهنه کتاب هر څه پر ځای دي. یوائې پکار دادي چې د تخیلي ، تصوري... او واهي فلسفو څخه راووځو ، د عینیت او حقیقت بینا سترګي وغړوؤ او د قضاُ او قدر له مخې عیني قانونمندۍ ته قایل اوسو. که یې محترم لوستونکي را سره ومني ، غواړم یوڅو ، ساده مثالونه راوړم :

ـــ لا کوچنې ووم چې زمونږ په کلي کې دیوچا په کور ، چې نوې له هندوستان څخه راغلې وو او حتماً پنځه روپۍ او څه سامان به یې هم له ځانه سره راوړې وو ، غله راغلل. چیغي شوي ، د کلي خلک په منډه مرستي ته ورغلل ، توره شپه وه ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غله په تیښته بریالي شول او یوځه سامان یې له ځانه سره یوړ. سبا د سهار له لمانځه وروسته خلک زمونږ دیرې ته چې د دغه کور په څنګ کې وه راغلل او پدې سوچ کې شول چې غله څه ډول پیدا کړي. با الاخره فیصله پدې وشوه چې «پل شناس» راوغواړي. پل شناس د کور شاوخوا ولیدله او بیا یوي خواته روان شو، ته ته... یوه غره ته ورسیده. په غره کې چې یوه ټوټه ولاړ فیصله یې دا وکړه چې دا غله د همجواره درې څخه راغلي دي. نور پرې زه خبر نه شوم خو وروسته له څه مودې دومره خبرشوم چې غله یې پیدا کړي وو او د جرګې له لارې یې مال له جریمې سره ترې اخیستي وو.

ــــ محترم لوستونکي شاید پخپله هم د داسې حوادثو شاهد اوسي چې په اروپایي لویو تجارتي مرکزونو کې چې دورځې په لسګونو زره کسان ښکته پورته کیږي، کله چې د کومي کسي څخه غل پیسي تختوي څو دقیقې وروسته پولیس د یوه سپي سره راپیدا کیږي او سره ددې چې د زرګونو انسانانو د عطرونو او خولو بویونه یوتر بله سره ګډ وي سپي پکې یو تشخیصوي او پل یې تعقیبوي تر څو چې غل پیدا کړي. دغه بلا تشبیه فیلسوف سپي د کومو نښو نښانو له مخې دغه بوی تشخیص او تعقیب کړې شو. حتماً یې نښې نښاني په محیط کې پاتي وي او چې څرنګه دغه سپې دهغې په پیدا کولو قادر شو البته چې خدای پدې کار مقدر ګرځولي دې او پرته دبې حسابه انتګرالي او دیفرنسیالي معادلو او د هغوی مشتقاتو د حل او دهګلي منطق پرته په منطقي او قانونمند حل بریالي شو. دا دیوي بلې خبرې دلیل هم کیدلې شي چې نه یوازې اکرم المخلوقات خدای په خارق العاده رسالتونو مقدر

ګرځولي بلکه دغه ټول خلقتونه په شکل د اشکالو د مختلفو رسالتونو په سرته رسولو مقدرشویدي او پرته له بغاوته چې د انسان خاصه ده، نور مخلوقات د خدای د قانون سره سم د خپل شعور له مخې چارې سرته رسوي.

ــ ما په یوه لیکنه کې لیکلي وو چې په یوګوسلاویا کې د سر بیانو له خوا د مسلمانانو د ډلیزو وژنو اته میاشتي وروسته چې ډلیزٌ قبرونه پیدا شول د DNA (له مخې د ۸۰۰ کسانو جینیتیکي تسلسل او هویتونه تثبیت شول. دغه جسدونه چې د لس متره خاورو لاندې یو د بل لپاسه اته میاشتې پراته وو او هلته ژورو, بیولوژیکي ،کیمیاوي او نورو ډول ډول تعاملاتو صورت نیولې وو ،څه ډول دغه جینیتیکي نښې نښانې له منځه ولاړې نشوي ؟

کیدلې شي ځیني نور مثالونه چې موضوع لا په هر اړخیز ډول واضح کړي ولټول شي ،خو فکر کوم پورتني دري نسبتاً ساده او واضح مثالونه هم ددې دلیل کیدې شي وو ایو چې پدې لوی جهان کې کوچني ترین حرکت ،تغیر ، تکامل او انحطاط بې پله (spurlos) او بې نشانه له منځه نشي تللې. د همیش لپاره دهغې اثرات باقي پاتي دي او په همدې دلیل ویلې شو چې «اول واخر این کهنه کتاب نیافتاده است !» هر څه په قانونمند شکل سره منځته راځي ، باقي پاتي دي او یا په قانونمند شکل سره تغیر مومي او مشخصې نښې نښانې له ځانه پریږدي. او تاسې کولې شئ د «عینیت فلسفي» د قانونمندۍ له مخې مسایٌل او قضایا وڅیړۍ او د مختلفو پدیدو او خلقتونو د تحول، تکامل او انحطاط پروسې دهرې پدیدي او خلقت په بوده او تنسته (عرض او طول) او همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجهان دعام خلقت دپیدایش ،تغیر ،تکامل او انحطاط تسلسل او ځنځیر له ابتدا څخه تر انتها او یا په هر بل لوري چې وغواړی تعقیب کړی. تاکیداً یوځل بیا دا وایم چې دا هرڅه ددې لوی جهان چې خدای قانونمند پیدا کړې او دانسان اوټولو مخلوقاتو لپاره یې په شکل داشکالو مسخر اومقدر ګرځولې ،په قانونمندی کې پراته دي ،د قانونمنده کړو وړو له لارې هره سلسله او هره پروسه په هرلوري تعقیبیدلې شي او ددې خبرې هیڅ ضرورت نشته چې دخپلو مقدراتو څخه پورته تصوري، تخیلي اونوري بې بنیاده فلسفې جوړې کړو. دبلې خوا خورا منطقي پریکړه به همدا وي ،ومنو چې دا جهان دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې د «کن فیکون» دامر په صدور سره پیدا اودټولو مخلوقاتو په وړاندې په مسخر او مقدر حالت کې قرار لري او یواځې همدغه ممکنه او خورا معقوله منطقي لار د قضئي د حل ګټل کیږي. لیري دي هیڅوک نه ځي ، بې ځایه تخیل او تصور ته هم ضرورت نشته ،څه چې یې دلاس لاندې دي ،تجربو ته دې پرې دوام ورکړي او په هر لور دې د منطقي اوعلمي تحلیل لارې ګز وګام کړي .

دین او فلسفه

بشر دخپل پیدایښت له لومړی ورځې څخه په یوه مافوق انساني طاقت، قدرت او ذات عقیده درلودلې او نن هم دنړی د ۶ ملیاردو څخه زیات خلک په حقیقت کې په واحد خدای عقیده لري او که هر څه ځینو کسانو دلویې غوښتنې له مخې په ځینو وختونو کې ظاهراً دخدای څخه منکر شوي او حتا دخدائی دعوې یې کړیدي خو په ډیروو وختونو کې یې پرته دخدای دلوی ذات څخه بل مددګار ندې پیدا کړې او دوباره یې خپل خدای ته مراجعه کړې او دبنده ګۍ او کمزورۍ په منلو یې خپل سر ټیټ کړیدې.زه نپوهیږم ولې انسانانو دننني عصر دعظیمو علمي ــ تخنیکي امکاناتو او معرفتي حقایقو په رڼا کې ندي کړې شوي پدې باره کې نهایي پریکړنده تصمیم ونیسي، حق ومني او دباطلو څخه تیر شي. ولې نن هم داسې عقیده موجوده ده چې ګوندې دین دانسان پوچه عقیده او فلسفه علمی واقعیت او دغه دواړه پدیدې دبشري درک او شعور په دوؤ متضادو قطبونو کې قرار لري او دتل لپاره نه پخلا کیدونکي حقیقتونه جوړوي؟ ولې نن هم انسانان داسې فکر کوي چې ګوندې خدای یواځې دبشر دشعور په ترګمۍ او دانسان په بی وسۍ کې ژوند کوې او کله چې دانسان دشعور څراغ بلیږي، پخپله شخصیت جوړیږي، دشعور دترګمۍ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووځي، دمایوسی او بې وسی څخه خلاصیږي، دخدای څخه بې نیازه کیږي اودعقیدي دزولنو څخه نجات پیدا کوي؟ زما پوښتنه داده. آیا ممکنه ده داسې یوه عظیمه مسئله چې په حقیقت کې هر انسان زوروي او غواړي خامخا پدغه حقیقت پوه شي او دخدائي خلقت دپیدایښت، تناسب او تکامل په پروسه کې د ټولو پدیدو او مظاهرو دنیک او بد، حق او باطل، رښتیا او دروغو او داسې ډیر نور مناسبتونه وریپورې تړلي دي پداسې سادګۍ او سطحي کړو وړو سره حل شي؟ زما په فکر نه! ایا لازمه ده پدې باره کې دتعصب او لویی غوښتنې څخه پرته یواځې دعلمي حقایقو او واقعیتونو له مخې نهایي تصمیم یواځې ددې په خاطر چې رښتیني "صراط المستقیم" لاره غوره شي ضروري دي؟ زما په فکر هو! خدای لوی ذات دي "الله اکبر" او دانسان دشعور په طیف کې هیڅکله نه ځائیږي نو ځکه باالذات دخدای لیدل او پیژندل ناممکن کار دې. خدای عالم دي "والله اعلم" او په خدای یواځې په عالم اسباب کې دخدای دبې ساري قدرت، بې ساري لوی علم او قانونمندی له مخې دبې ساري خلقتونو دپیدایښت، پایښت، همزمان تحول او تکامل، ستاتیزم او دینامیزم اودخدایی قدرت دمشهودو نښونښانو له لارې دانسان عقیده او ایمان پیدا کیدلې شي او باید یې ولري. خدای ذاتي حقیقت دې او هیڅ حقیقت په یووار نشي پیژندل کیدلې. انسان دخدای دذات دپیژندلو څخه دتل لپاره عاجز دې نو ځکه یې دصفت او توصیف څخه هم عاجز ګڼل کیږي. په عالم اسباب کې خدای ټول حقایق او واقعیتونه د انسان لپاره مسخر او مقدر ګڼلی او په معرفت یې مکلف ګرځولې دې. دخدای ذات مسخر نشی ګڼل کیدلې نو ځکه یې

باالذاتهِ مستقیمه پیژندنه هم ممکنه نده. خو انسان عاقل مخلوق دې باید فکر وکړي او دساده منطق له مخې داومني کله چې دا لایتناهي خارق العاده خلقتونه اوصنعتونه موجود دي حتماً خارق العاده ما فوق د هرڅه لوی خالق، صانع او قدرت هم وجود لري. او دین ددغه خالق او صانع قانون دې چې دخپل خارق العاده خلقت او نظام دپایښت او نیکې سالمې استفادې په خاطر یې وضع کړې او خپل مخلوق یې دهغې په معرفت مکلف ګرځولې دې. د ۱۳۵۵ هـ ش کال دحوت په میاشت کې دعلامه سید جمال الدین افغاني دمړینې داتیایمي کلیزي په ویاړ جوړ شوي سیمنار کې شهید ډاکتر سید بهاوالدین مجروح د سید دژوند، مبارزی او فلسفي ـ سیاسي نظریاتو په باره کې د "سید جمال الدین افغانی و برخورد شرق و غرب" تر عنوان لاندې اوږده علمي تحلیلي مقاله دسیمنار برخه والو ته اورولې وه. دغه مقاله دافغان اطلاعاتي مرکز دخپروني "افغانستان" د ۱۳۷۶ هـ ش کال دثور میاشتې په یوولسمه ګڼه کې یو ځل بیا خپره شویده. پدغه مقاله کې ددین او فلسفې په باره کې داسې لیکل شویدي. بصورت عموم میتوان گفت که: چه درتحولات بی سابقه خود جهان غرب و چه در برخورد آن تمدن با شرق اسلامی مهمترین نکته عبارت است از برخورد دین وفلسفه. تصادم دین و فلسفه حادثه ایست که در ساحه تلاقی شرق وغرب درعصر سید عمده ترین مسأله بود وامروز بهمان اهمیت خود باقیست. سید این مسأله عمده را درجوابی که در رد "رنان" فیلسوف فرانسوی درپاریس نشر کرده به وضاحت و روشنی قابل وصفی طرح میکند. دریک بخش از متن فرانسوی این مقاله، سید چنین گوید: "ادیان به هر نامی که

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامیده شوند همه انها با یکدیگر شباهت دارند. بین این ادیان و فلسفه هیچ نوع تفاهمی، هیچ نوع امکانات آشتی موجود نیست. دین انسان را وا میدارد تا ایمان وعقیده را بپذیرد درصورتیکه فلسفه اورا ازین عقیده د ایم یا بکلی یا تا حدی آزاد میسازد...هر فرصتیکه دین غلبه کند فلسفه را از بین میبرد. و معکوس قضیه هنگامی رخ میدهد که فلسفه قدرت مطلق را دردست گیرد. تا وقتیکه انسان وجود داشته باشد مجادله بین عقیده وتفکر ازاد، بین دین و فلسفه خاتمه نخواهد پذیرفت ما میترسم که درین مجادله شدید پیروزی بجانب تفکر آزاد نخواهد بود. چه عوام تعقل را دوست ندارند و هم تعلیمات آنرا فقط عدهٔ محدودی از خواص درمی یابند و نیز از سببیکه علم گرچه خیلی زیبا باشد باز هم به ارضاء کامل انسان نمی پردازد. چه انسان تشنه ایدیال است و خوش دارد درقلمروهای اسرار امیز و دوردستی تهداب گذاری کند که فلاسفه وعلماء از درک آن وتجسس درآن عاجزند". کارل مارکس او فریدریش انگلز المانی عالمان لیکي: "دین د ټولنیز شعور دیوه خاص شکل څخه عبارت دي چې په خاص او ځانګړي ډول دیوه داسې مافوق حاکم فنتا ستیک «فوق العاده» قدرت په څیر د خلکو په شعور کې انعکاس مومی او دهغې په ترڅ کې ځمکنۍ قوې دآسماني قوؤ بڼه غوره کوي". "دمارکس، انګلز کلیات، روسی چاپ، ۲۰ جلد، ۳۲۸ صفحه" یا "فلسفی قاموس، روسی چاپ، ۴۰۹ صفحه". په مجموع کې مارکسیستی -لینینستی تیوري پدې عقیده ده چې دین دبشر په اجتماعی شعوري پروسه کې یوه ګذرا او مؤقتي پدیده ده او دعلمي، تخنیکي، اجتماعي او اقتصادي شرائطو په تغیر سره

تغیر مومي. دغلامۍ په اجتماعی -اقتصادی نظام کې او یا دهغې څخه پخوا ددین درامنځته کیدو علت هغه وخت دطبیعت دقواوؤ په مقابل کې دابتدایی انسان بې وسي ګڼي او په طبقاتي اجتماعي -اقتصادي نظامونو کې ددین پایښت بیا هم دطبقاتي استثمار، ټولنیزي بې عدالتۍ، لوږي او داستثمارګر قوت په مقابل کې دزیار ایستونکي انسان دبې وسۍ پوری تړي چې ګوندې زیار ایستونکې بې وسه انسان مجبوردې هر څه دخدای لخوا داذلی برخې او قسمت په حیث ومني. پدې باره کې لینن لیکي "استثمار شو طبقه داستثمارګري طبقی په مقابل کې دمبارزی دبې وسۍ له مخې خامخا دمرګ څخه وروسته په ښه ژوند باندي عقیده پیدا کوي لکه چې دطبیعت په مقابل کې وحشی انسانانو دمبارزې دبې وسۍ له مخې په خدایانو، شیطانانو، ارواح او نورو عقیده لرله" "دلینن کلیات، روسی چاپ، ۱۲ جلد، ۱۴۲ صفحه". دمارکسیزم -لینینیزم پلویان باور لري چې دین ژوري ټولنیزي ریښې لري خو دهغوی په نظر دغه مناسبات داجتماعي -اقتصادي شرائطو په تغیر سره تغیر مومي او ګوندي په کمونیستي مناسباتو کې دغه ریښې له بیخه ووځي او له منځه ځي چې له نیکه مرغه تاریخي واقعیتونو او حقائقو دهرډول فشار او ناروا سره سره عکس دقضیئ په ثبوت ورسوه. مارکسیزم -لینینیزم پدي عقیده هم دي چې دین ګنو سو لوژیکی "معرفتی" ریښې هم لري او داسې توجیه کوي چې ګوندي مذهبي ټولنې حقیقتونه تحریفوي او عمده اجتماعي مسائل چې پدې نړۍ باید حل و فصل او ټولنیز عدالت تأمین شي اخرت ته یې سپاري، دخلکو فعالیت او اکتیویتې راکموي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د مبارزې څخه یې پرېیاسي او په همدې علت مارکس ، دین د "اولسونو لپاره اپین" په نامه یادکړیدی. دا ډول دی د دین او فلسفې په باره کې د ډیرو مشهورو متدینو عالمانو او پوهانو نظر او همداسې د بې دینه مشهورو پوهانو نظر د دین په هکله او د هغوی د فلسفي نظر په هکله چې نن یواځینې خورا علمي نظر ګڼل کیږي ، ما جداګانه بحث کړې او پدې مقاله کې به د هغې ځینې ټکي راوړل شي او د حرکت په خپرونه کې به په راتلونکیې ګڼو کې په مسلسل ډول خپور شي. زه غواړم خامخا د خپل ناقص درک او فهم له مخې پدې مسئله بحث وکړم خو دا به یواځې د طرحې بڼه ولري. لکن نننۍ نړیوال اجتماعي - سیاسي مناسبات او وضعه او علمي - تخنیکي امکانات حکم کوي هغه مسایل او قضایا چې سراسري نړیوال ارزښت او اهمیت ولري په هر اړخیز ډول او سراسري نړیواله کچه داړونده پوهانو او عالمانو لخوا وڅیړل شي، حتی الامکان په نهایي ډول فورمولبندي او یا لا اقل د هغې رښتنې تکاملي جهت او مسیر تعین شي او په راتلونکي کې نورد سیاسي لوبغاړو د ناوړه ګټې اخیستنې څخه ووځي. کومه فورمولبندي چې د دین او فلسفې په باره کې علامه سید جمال الدین افغان پورته وړاندې کړې او د مرحوم پوهاند سید بهاوالدین مجروح لخوا تائید شوې د هغه وخت او نننې وخت د واقعیتونو سره کاملاً سمون لري او یواځینۍ عالي علمي منطقي فورمول بندي ګڼل کیږي ، لیکن د حقیقت سره سمون نلري او د مارکسیزم - لینینیزم پلویان چې ځانونه د علمي دیالکتیکي متود او تحلیل مدعیان ګڼي د دې مهمي قضې سره ډیر سطحي او په اصطلاح تجاهل العارفانه برخورد کړیدې او د حقیقت او واقعیت تناسب هیڅ په

نظر کې ندې نیول شوې او سترګې یې پرې پټې کړې دي. که چیرې د دین او فلسفې مناسبت یواځې د سید جمال الدین افغان او ډاکتر سید بهاوالدین مجروح د نظر له مخې چې د دین او فلسفې دیالکتیک "مناسبت، تحول، تکامل" ته قائل دي او همداسې د مارکسیزم - لینینیزم د پلویانو د دې نظر له مخې چې دین ګنوسولوژیکی ریښی لري وڅیړو دا معنا لري او زه هم پدې عقیده یم چې دین او فلسفه د "کن فیکون" د حکم د صدور په یوه ورځ او بلکه یوه لحظه پیدا شویدي. دین او فلسه یو شان د حقیقت او واقعیت معرفت او پیژندنه ده او که څوک غواړي د هغوی تر منځ کشرولۍ او مشرولۍ ته قایل شي زما په نظر دین مشر ګڼل کیږي چې لمړنۍ معرفت او تعلیم د دین لخوا شروع شوي او د غه معرفت په پوره منطقي بناء "ځان، جهان او خدای" پیژندنه باندې ولاړ دي. د دین بناء د علم په بنسټ ولاړه ده. ملائیکې ځکه ادم ع ته د خدای لخوا په سجده مؤظفي او مکلفي شوي چې د علم خاوند وؤ. نو ځکه دین او علم د لومړۍ لحظې څخه تړلي او نه شلیدونکې پیوند لرې او جوش یې خوړلې. انسان ډیر نور خواص او اوصاف لري لکه نفس، غریزه او داسې نور چې د دین یا په بل عبارت د علم سره په دښمنۍ کې دي آدم (ع) په همدې سبب د جنت څخه وایستل شو. خو که دا کار نه وې شوې نننۍ دنیا یې ژوند به وجود نه درلودلې او د ازمېښت او امتحان ډګر به نه وې رامنځته شوې او د نیکۍ او بدۍ مفهوم به یو وې او چا به نه شوې جدا کولې. فلسفه یوناني مرکبه کلمه ده "فیلیو - Phileo دوست لرم، سوفیا - Sophia - پوهه" دا کلمه د لومړې ځل لپاره فیثاغورث چې د قبل المیلاد په شپږم قرن کې یې ژوند کاوه پخپلو لیکنو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال کړیده. ددغه وخت څخه نژدې ۲۵۰ کاله وروسته افلاطون نوموړې کلمه دیوه خاص علم لپاره استعما کړه. په بشري ټولنه کې فلسفې دیوائیني علم په حیث تبارز وکړ او دپوهې په ټولو اړخونو یې دلالت کاوه. دعلم او تخنیک په انکشاف سره ورو ورو مختلف علمي شقوق دفلسفې څخه جدا شول او نن ډیرې زیاتې اختصاصي ځانګې په علومو کې جوړې شویدي. خو حقیقت دادي چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نه لري او ټول علوم همزمان او هم مکان په متداخل ډول د متداخلو پروسو او تعاملاتو په جریان کې عمل کوي. په فلسفي پوهه کې هم ډیر مختلف مکتبونه او نظریات رامنځته شویدي. فلسفي تقسیم بندي دفلسفې داساسي مسئلې سره دکړو وړو او دهغې په باره کې دنظر او عقیدي له مخې رامنځته شویده. هغه کسان چې باور لري چې ماده دشعور څخه دمخه پیدا ده هغوی ته ماتیریالیستان وایی. برعکس هغه څوک چې شعور پر مادې مقدم ګڼي هغوی ته ایدیالیستان ویل کیږي. ماتیریالیستان او ایدیالیستان بیا هر یو پخپل وار دځیني نظریاتي اختلافاتو له مخې په مختلفو ډلو او ګروپونو تقسیمیږي. داټولي خبرې دفلسفي علم په بحث پورې اړه لري او دلته پدغه مسائلو دبحث څخه صرف نظر کیږي. زه غواړم یوائې دا ووایم، ماده چې په عالم الاسباب کې دټولو پدیدو او خلقتونو ماهیوي بنیاد او سوبستانسیون جوړوي تراوسه پورې په صحیح ډول نده تعریف شوي او دهغې ټول شکلونه څوک نه پیژني. لینین ماده داډول تعریفوي"ماده عیني واقعیت دې. دانسان دشعور څخه بیرون موجوده ده، دانسان دشعورپوری اړه نلري خو په هغې کې انعکاس مومي" »دلینین

کلیات، ۱۸ جلد، ۱۳۱ مخ، روسي چاپ« پدی تعریف کې دمادې دحقیقت او واقعیت دپیژندني معیار شعور دانسان ګڼل شوېدې حال دا چې دمادې هغه ډولونه چې انسان یې پیژني او پیژندل شوې پدیدي جوړوي دانسان په شعور کې انعکاس نه پیدا کوي دمثال په ډول رنتګن امواج دسرو او بنفش رنګونو څخه بیرون دنوری شعاعاتو نوری طیف دانسان په شعور کې نه منعکس کیږي یا صوتي امواج چې دڅپې اوږدوالی یې دیوه هرڅ څخه تر شلو زرو پورې وي دروغ انسان غوږونه یې اوریدلې شي. ذهنې ایدیالستان بیا پدي عقیده دي چې هیڅ شي وجود نلري هغه څه چې وجود لري یوائې کمپلکس داحساساتو دانسان څخه دې او داسې نور. دفلسفې اساسي مسئله چې دهغې له مخې فلسفي نظریاتي تقسیم بندي او نظریاتي اختلافات راپیدا شوېدې ما په یوه بحث کې توضیح کړې چې دتأمل وړ دې، ځکه چې زما په نظر ټولي پدیدي او په هغه جمله کې دانسان شعور، کوم ځای چې قانونمندي موجوده وي حتمأ به مادي ماهیوي بنیاد لري. نو وتلي ماتیریالستان چې پدې خبره باور نلري په ډیرو مسائلو کې ایدیالستان پاتي شویدي. ډیر فلسفه پوهان پدې عقیده دي چې فلسفه یو شې دې او علم بل شې. یعني دفلسفې دعلمیت څخه منکر دی لکه اکزستنسیالیستان یعني دوجودي فلسفې پیروان لکه ژان پول سارتر، یا سپر او نور. ځیني کسان چې فلسفه خاص علم، متودیک علم، دعلومو علم بولي او یا یې دوني له تنی سره تشبیه کوي داټوله بې ځایه فوق العاده ګي او دفلسفي علم نیمګړتیاوې دي چې لا ځان نه پیژني. تر اوسه پورې تعریف نلري، موضوع نلری، اساسي مسئله یې بې بنیاده ده. که څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی علم بولي هم ورته دلیل نلري او که څوک یی علم نه بولي هم دلیل ورته نلري. دا ډول دي دفلسفي علم علمي ماهیت. نن پرون. پدې باره کې مفصل بحث شوېدې چې امید دې په راتلونکي ګڼه کې نشر شي. حقیقت دا دې چې یو او واحد لایتناهي لوی جهان دلایتناهي خلقتونو سره دخدای دلوی علم او لویی قانونمندۍ له مخې پیدا ، پایی او یواځې دعلمي قانونمند معرفت له مخې دهغې څخه معقوله، سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده. دا جهان واحد جهان دې. دیوې کوچنۍ ذرې په اندازه زیاتوالې او کموالي پکې نشي راتلای او یواځې دواحد عام قانون "قضاء او قدر" له مخې یواځې شکلي او نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون خدایی قانون دې او خدای ددې جهان او ټولو خلقتونو یواځینې خالق او صانع دې. ځیني کسان دا عام قانون دطبیعت قانون بولي او طبیعت دټولو خلقتونو خالق او صانع ګڼي. دا خبره دعلم او منطق له مخې غلطه ده. ځکه چې د طبیعت په نامه کوم مشخص خارق العاده موجود او طاقت وجود نلري. طبیعت دمختلف پدیدو او خلقتونو ارګانیکه دیالکتیکي او دعلت او معلول په بناء یو تر بل سره اړونده او یو له بل څخه زیرنده مجموعه ده. هغه پدیدي چې یو تر بله سره دعلت او معلول په بناء تړلې وي یو دبل حقیقي خالق او مخلوق نشي ګڼل کیدلې. انسان چې اکرم المخلوقات او یا دځینو په اصطلاح دطبیعت عالیترین متکامل موجود دې مونږ هر یو دخپل ځان څخه په قیاس سره وینو چې څومره نیمګړې او ناقص دې. انسان تر اوسه ندي کړې شوي یو داسې عام قانون جوړ کړي چې نسبې ټولنیز عدالت پکې تأمین وي. دموکراسي چې ټول ورته په همدغه سترګه

ګوري دهمیش لپاره دحاکمې طبقې دیکتاتوري وه او په راتلونکې کې به هم همداسې وي. انسان دخدای عاقل مخلوق دې او یواځې کولې شي دقدر په اندازه دخپل خلافت رسالت سرته ورسوي. خو هغه څه چې دقضاء پورې اړه لري دهغې څخه دتل دپاره عاجز دې. دمثال په ډول زه دیوې قضي په شکل ددې لوی جهان دفزیکي استقراریت مسئله دنړۍ ټولو فزیک پوهانو ته وړاندی کوم چې فکر پری وکړي او دهغی ساده نسبي فزیکي شمه جوړه کړی. زه مخکی له مخکی وایم چی دا یو ناممکن کار دی. په نتیجه کی زما عقیده داده چی دالوی جهان، لوی نظام او دابی ساری او خارق العاده خلقتونه په علمی بنیاد دخدای دلوی علم " قضاء او قدر" له مخی په قانونمند شکل سره پیدا دی، پائی او تغیر او تکامل کوی او یواځی دعلم په بنیاد دمعقولی او منطقی استفادی وړ ګرځی. دټولو پدیدو دمعرفت او پیژندنی دپاره علمی، معقوله او منطقی لار دعلمی کړووولارده. هغه چی دخدای په احکامو، او امرو او هدایاتو کی په هغی تاکید شویدی او خپل مخلوق ئی پری مکلف ګرځولی دی. په عملی او پراګماتیک ډګر کی دغه موازی لاری یوه ددین او دوهمه دفلسفی لاره ده. سره ددی چی دخدای علم دټولو پدیدو او خلقتونو دپیدایښت، پایښت ، تغیر او تکامل په پروسه کی په ټولو حالتونو محیط ، ملسط او مشخص دی او یواځی دقضاء او قدر په تناسب دخدای مخلوق مقدر او مقضی ګرځیدلی دی بیا هم دخدای دمخلوق معرفت او پیژندنه که ددین دلاری څخه ده او که دفلسفی دخدائی خلقت دحقیقت او واقعیت دواړو په باره کی دتل دپاره نسبی ده او د "لیس للانسان الا ما سعی" »سوره نجم، ۳۹ آیت، ۲۷ سپاره« دمعیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مخی دزمان او مکان په بعدونو او علمی تخنیکی امکاناتو دانکشاف په پروسی کی تخمنیدلی شی. دمخه مالیکلی چی دین او فلسه په یوه لحظه کی دیوه هدف لپاره پیدا شویدی او یو رسالت لری. دا چی دخدای جهان، دخدای علم او دخدای دخلقتونو دمعرفت قانون هم یو دی زما په عقیده اول ددین او فلسفی دجدا کولو لپاره دلیل نه لیدل کیږی او همدا سی دمختلفو ادیانو او فلسفی مکتبونو ظهور، دیفرنسیشن" تقسیمات" او تعدد منطقی نه بریښی. دی کی شک نشته چی دخدای مخلوق خصوصاً انسانان دخپلو مقتداراتو له مخی درحمانی او شیطانی معقولو او نا معقولو لارو دلتهون په هڅه کی دی چی په دنیای ژوند کی دنیکی او بدی معیارونه جوړوی او دمخلوقاتو دا ذات البینی مبارزی او فعالیت انګیزه او سبب ګرځی خو دا هیڅکله ددی معنی نلری چی تل دی شیطانی قوتونه لکه چی نن برلاسی دی تل برلاسی اوسی عقل او پوهه به په جهل برلاسی کیږی او حوادث به دمعقولیت له مخی سالمی دحل لاری پیدا کوی.

فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابديت کې

مادي قدامت ،حال او ابديت درې واړه زماني مقولې د عامو مفاهيمو په حيث د مشخصو پديدو د ګذرا حالت په شکل او ماهيت هيڅکله وجود نه درلود او هيڅکله به يې هم ونشي لرلې. مادي قدامت ،حال او ابديت د هرې پديدې هغه فلسفي قانونمند شکل او ماهيت دې چې په هيڅ زماني مقطع کې دچا په واک او ګورت (موټې) کې نه ورځې خو د فلسفي قانونمند حقيقت او زړي په حيث هميشه وجود لري او د فلسفي علم داساسي مسايلو او قضاياوو ټولي سرچيني ورپوري تر اوسه ډب پاتي شوي او دبهير مجال او پوتنسيال يې ندي پيدا کړې. همدغه مفاهيم دننني فلسفي مبادي ،مباني ، ابعاد ،ارزښتونه او افقونه تشکيلوي ،فلسفه په همدغه مفاهيمو کې نغښتي او تړلي پاتي ده. د فلسفي موضوع او عمده مشکل په حقيقت کې تر اوسه په همدغه محور څرخي او فلسفي شور و شعف ، تخيلي فنتازي ،شاعرانه لوړ تخيلونو ، خوزښت او حرکت نه يواځې دغه ساحه مشبوع او احتوا کړي بلکه عالم الارواح او «العياذ باالله» دخداى لوى ذات د ځان لپاره مقدر او مسخر ګڼي . خدايان «العياذ باالله» دوی پخپله جوړوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانوي ، د خداي او بنده مناسبات ټاکي ، دخلکو سرنوشت تعینوي او دلوی خدای په لوی علم ، فلسفه ، واقعیتونو او اړونده تیوریو باندي «العیاذبالله» ملنډې وهي. د خدای د لوی علم ، لوی کلام او د هغه دلوی ذات د بې ساري خلقتونو اعجاز چې هر څوک یې هره لحظه په سترګوویني ، د سرمایې لیونیانو ترې د خپلو هوسونو وسیلي جوړې کړې او په خپل تخیلي بازار کې دبوقلمون غونډې څیره وربدلوي او حقیقت په حقیقت کې د هر چا څخه پټ ساتي .

هو ! مادي قدامت ، حال او ابدیت لکه چې دمخه مو وویل د عامو مفاهیمو او واقعیت په حیث ځانګړې خارجي وجود نلري . د « کن فیکون »د حکم په صدوراود لحظوي قانونمند بدلون او پرمختګ « دیالکتیک » په صورت کې د هرې ځانګړې پدیدي قدیم په قدیم کې دقدیم په شکل او ماهیت سره نښي پاتې کیدلې . یوائې هغه قانونمنده رابطه چې مونږ یې فلسفي قانونمندي یا فلسفي علمي زړې بولو د حال سره په رابطه کې پاتې کیږي. په یوه پدیده کې د قدیم دغه همزمان بود ونبود مونږ د پدیدې د همزمان ستاتیزم او دینامیزم او یا د ابدیت د اصلي لازمي عامل په نوم هم یاد کړېدې . قدامت اصلاً په قدامت کې وجود نلري او د انسان په وړاندې په حقیقت کې یوائې دینامیک لحظوي بدلیدونکي مادي واقعیتونه وجود لري او انسان د همدغه لحظوي متغیر تکاملي جهان په معرفت مکلف ګرځیدلې دې ، حال هم د ابدیت په لور تل په ابدي لحظوي دینامیزم او بدلون کې دې او ابدیت دبشر لپاره په قبضه کې راوستل ناممکن کار دې یعني چې ابدیت هیڅکله ابدیت ته نشي رسیدلې او مونږ

هم په ابدیت کې د حضور څخه د همیش لپاره عاجز یو. پدې ډول قدیم او ابد هیڅکله زمونږ په واک او قبضه نشي راتلای. یوائې حال دلحظوي ګذرا فلسفي واقعیت په حیث د نسبي سکون د فرضیئ له مخې دهر انسان دپیدایښت او بلکه د شعوري درک له لحظې څخه د خدای د لوی جهان د قانونمند مقدر او مسخر عملي ، تجربي مادي پدیدو او خلقتونو په بڼه وجود لري . نو ځکه په فلسفه کې دفلسفي قدیم او یا ابدي مستقبل لټول بې ثمره هڅه ده .په همدې دلیل ،فلسفه مونږ خورا ځوان او فوق العاده دینامیک بشري علم بللې شو .

څله فلسفه قدیمي ، نابکاره ، پارازیت علم ګڼي او یایې په کلي ډول د علمیت څخه منکریږي ، ددې لپاره زه مقنع او بلکه هیڅ دلیل نه وینم . داچې فلسفه د لومړي باشعوره انسان د پیدایښت سره په یوه ورځ پیدا شوي ، داچې فلسفه د خدای دلوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي ، داچې فیلسوفان فلسفه دجهان د پیدایښت سره تړي او غواړي ددې جهان دپیدایښت مبدا او منبع پیدا کړي ، داچې ایراني شاعر فلسفه زوړ کتاب بولي چې اول او اخر نلري او فلسفه یوائې ددغه پاڼو دپیدا کیدو علم ګڼي ،داچې یوائې سپین ګیري د فلسفي سره سروکار لري اویا چې په سویس کې زړو ته په فلسفي مکاتبو کې دوباره د شمولیت حق ورکول کیږي او داسې نور. زما په عقیده پدې باندې فلسفه او جهان نه زړیږي او نه ځوانیږي.

جهان او فلسفه په همزمان زړښت او نوښت کې قرار لري ، همزمان د مرګ اوژوند بچې په غیږ کې روزي او همزمان د نوي ژوند او مرګ په لور قدم پورته کوي او په همدې پروسه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجهان د ابديت او دخداى دخدايي راز پروت دي.

حال هميشه په ديناميک لحظوې تحول او تكامل كې قرار لري او همدغه ديناميک بدلون او پرمختګ د مادي ابديت لپاره لازمي شرط ګڼل كيږي. كه چيرې حال په لحظوي ديناميک بدلون كې قرار نه درلودې، كه چيرې هر مرګ دنوي ژوند او هر ژوند د نوي مرګ اغاز نه وې، كه دې جهان په همزمان ستاتيزم او ديناميزم او همزمان زېښت او نوښت كې قرار نه درلودې، همغسې چې په لحظوي تحول او تكامل او ابديت كې قرار لري په همدې ډول به په لحظوي توګه په نابودۍ محكوم شوي واى اودا هم دخداى په لوى قدرت دلالت كوي. دا جهان پرته له الهي ذات څخه چې په كل او جز كې واحد دې، نوري ټولې پديدې او خلقتونه دكل او جز مجموعه تشكيلوي. كل او جز همزمان مستقل او يو په بل پوري تړلي دي يعني دقضاء او قدر د عام قانون تابع ګڼل كيږي. څرنګه چې قدامت په قديم، حضر په حال او ابديت په ابد كې وجود نلري او همزمان هر دري واړه حالتونه يو تر بله په متداخل جينيتيكي او ديالكتيكي حالت او وضعيت كې يود بل بچي روزي او همزمان قدامت، حال او ابديت په قانونمند شكل يو بل سره په خپله غيرك ټينګ ساتي. ماديت هم په كل كې همزمان په هر دري واړو حالتونو كې قرار لري او دقديم، حال او ابد همزمان تداخل په نتيجه كې دا لوى جهان همزمان قديم، حال او ابدي پاتي شوېدي.

يو كوچني مثال: د انسان وجود تخميناً د لس تريليونو (... ... . ۱) حجرو څخه جوړ شوېدي. دغه لس تريليونه حجرې لومړې د بدن په مختلفو سيستمونو، قسمتونو، غړو...

او بالاخره په حجرو او د حجرو په اجزاوو تقسيميږي.

د حجرې د اجزاوو څخه نيولې د انسان د بدن د اعضاوو او كامل وجود په شمول هر يو مستقل او هم جمعي مشترک فعاليت لري. د انسان د مرګ څخه وروسته هم ځيني غړي تر يووخته پورې ژوندي پاتي كيږي. كيدلې شي ځيني كوچني واحدونه د انسان د بدن له زندان څخه د ازاديدو وروسته په مستقل ډول خپل ژوند ته دوام وركړي. دا هم امكان لري چې ځيني ډير كوچني ذرات د جهان دابديت سره سم متناسب ابدي ژوند ولري. والله اعلم.

د ځانګړي انسان په مثال كې مونږ دعام مادي موجوديت دقدامت، حضر او ابديت مسايل په لاندي ډول ارزولې شو. انسان ددوه متقابل جنونو د جوړه كيدو له مرحلې څخه د خداى دعاقل، عالم او خلف مخلوق په حيث عرض وجود كوي. د زيږيدني په لومړۍ لحظه كې، دغه نوې موجود،

له يوي خوا كاملاً نوي پديده ده چې دجنين له مرحلې څخه د كامل انسان تر مرحلې پورې ټوله پروسه په خورا مساعد محيط كې د ډيروكلونو په عوض په نهو مياشتو كې (نور خلقتونه په متناسب ډول هر يو په ټاكلې كم كمه يا زياته موده كې)تكميل شويده. ددې افادې څخه پوهيدلې شو چې دشرايطو په مساعدت سره كيدلې شي د دغه ډول پروسو موده لنډه او يا اوږده كړو. د بلې خوا دهمدغه نوي مخلوق سره چې د خدايي خلقت په صنعت كې نوي پيدا شوي، د نوې پديدې په حيث كړه وړه كيدلې شي، ددې سره سره دډيرو نورو اړيكو په څنګ كې دجينيتيكي قدامت او جينيتيكي ابديت تسلسل او تخمونه هم له ځانه سره لري. پدې ډول وينو چې په خدايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلقت او صنعت کې په زماني او مکاني لحاظ څومره لیري پرتې پدیدي او خلقتونه څومره نژدي موقعیتونه هم لري. یعني د پیدا ایښت له لحظې څخه په وجود کې د قدامت، حال او ابدیت توکي موجود او له همدغه لحظې څخه د نوي مخلوق په وجود کې د نوي ژوند او مرګ پروسه او استازي روزل کیږي.
په دغه نا ممکناتو د امکان او واک اعجاز یوائې د خدای د لوی علم او یا په بل عبارت، په نسبي لحاظ، دهغه د بشري ذهني خلف «فلسفې» له لارې تر لاسه کیدلې شي. ددغه هر ارشي (زیني) له لارې مونږ په استقرائي او قیاسي قانونمند تفکر او تعقل سره په هر لوري چې وغواړو، کولې شو اوږدې او لنډې مسافې ګز و ګام او د معرفت په لار کې هر ډول خنډونه له منځه یو سو. له بده مرغه، په فلسفي څیړنو کې تر نن ورځې پورې، ددې په عوض چې د علمي تحقیقاتو په لار کې خنډونه له منځه یوړل شي، د پښتو متل په تائید «د هغه چا چې جنګ ته زړه نه وي، داسې تیرې ته لاس غزوي چې نه پورته کیږي»، دوی هم په فلسفي او علمي څیړنو باندې په جرئت سره ورتګ په عوض په ناممکناتو پورې په نښتلو سره د علمي څیړنو په لار کې خنډونه رامنځته کړیدي. کوم کوچني مثال چې مونږ ذکر کړ، ټولې مادي پدیدي او خلقتونه د عام مادي موجودیت «یونیورسیوم» په شمول د جوړښت، کمیت، کیفیت او عامو قانونمندیو له مخې پوره شباهتونه لري او د علمي څیړنو د پرمختګ او پراختیا لپاره همدغه ډول اسانتیاوې او امکانات پکې موجود دي. یعني که د یوې خوا د «کن فیکون» د حکم په صدور سره د «عالم آمر» په حیث، په کل کې، دد ې لوی جهان او دهغې د اغاز او انجام معرفت د

انسان د مقدراتو څخه نه ګڼل کیږي، د بلې خوا، ددې جهان ټول خلقتونه او پدیدي د عالم الاسباب په حیث خدای مسخر او مقدر پیدا کړي او انسان یې د هغې په معرفت مکلف ګرځولې دې. پدې ډول همغه «عالم آمر» چې معرفت یې نا مقدر او له نا ممکناتو څخه ګڼل کیده، د زماني او مکاني فاکتورونو او دوسایلو په امکاناتو سره د «عالم خلق» بڼه غوره کوي او معرفت یې ممکن ګرځي. زه نه غواړم د مشابه مثالونو په تکرار سره دغه لیکنه اوږده کړم، خو د موضوع د ډیر درنښت، پراختیا او پیچلتیا په خاطر به هڅه وکړم د موقع په مساعد یدو د ځیني تیپیکو موضوعاتو په مثالونو کې یو ځل بیا ځیني مسایل په ځیني تفاوتونو سره وڅیړم.

په تیرو بحثونو کې ځیني فلسفي مسایل لکه د فلسفې اساسي مسًله، د مادې او شعور ذاتي یووالې، شپږم حس یا د شعور او لاشعور دیالکتیک، مقضي او مقدره اراده، فلسفه او ځانګړي علوم او پدې باره کې د عینیت د فلسفې د لید لارې له مخې د ځیني فلسفه پوهانو نظریات مونږ په خپل آند وارزول او ځیني پایلو ته ورسیدو. موجوده موضوع هم زما په عقیده ډیره پیچلې او اکثره فلسفه پوهانو ځانونه تر اوسه پورې پدې مشغول کړي، لکه چې ایراني شاعر وائي: «ما ز آغاز و ز انجام جهان بي خبریم اول و آخر این کهنه کتاب افتاده است». په تیرو موضوعاتو کې د عینیت فلسفي د عقیدي په بناء ما دغه نظر ونه منه او ومې ویل چې ددغه کتاب ټولې پاڼې پرځای او ددغه پاڼو لټول نه فلسفه ده او نه مثمر کار ګڼل کیږی. هغه کسان چې غواړي ددغه پاڼو له محتوا څخه ځانونه خبر کړي، څرنګه چې قدیم په قدیم کې پاتې ندې او ابد هیڅکله په ابدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام کې، ابد ته نه شي رسيدلې او يوائې د حال په نسبي سکون کې کيدلې شي په قانونمنډول د قديم او ابد په لورلار تعقيب او د دغه پانهو له محتوا څخه ځانونه خبر کړو . په پورتني بحث کې مونږ و ښودلې شوه چې رښتيا هم د حال د نسبي سکون د فرضيئ له لارې ممکنه ده د دغه موضوع په قانونمنده ښه وڅيړل شي. اميد دې دغه نظر مونږ پوره او درست افاده کړې اوسي.

دمخه مونږ دا هم وښودله چې د مختلفو فلسفي مکتبونو او نظريو پلويان د فلسفې له علميت څخه منکر او يا د شک په سترګو ورته ګوري. د مارکسيزم پلويان چې هرڅه د علم او قانونمندۍ په تله تلي ، پدې باره کې لا د شک له ورشو څخه ندي وتلي او د ډيرې رواداري له موضع او موقف له مخې هغوی فلسفه يو خاص علم بولي چې په فلسفه کې نه د خاص علم لپاره تعريف او نه منطق وجود لري او نه داسې قانونمندۍ څوک په ګوته کولې شي چې خاص علم دې پرې افاده شي . دا چې ولي يې له علميت څخه نه منکريږي ، يا ولي ورته علم نه وايي ؟ ځکه چې که يې د علميت څخه منکريږي دليل ورته نلري او که علم يې بولي ،پدې باره کې چې کومې پوښتنې پيدا کيږي هغې ته ځواب ويل مشکل کار دې .

پدې هم مونږ پوره باور لرو چې دا لوی جهان د خدای د لوی علم له مخې قانونمند پيدا شوې دې او فلسفه يوائېنې بشري ذهني خلف علم دې چې عيني واقعيتونه په نسبي شکل منعکس کولې شي. او په همدې سبب انسان په ځمکه کې د خدای خليفه ګڼل شوېدې. ځانګړي علوم په واقعيت کې اصلاً ځانګړې وجود نلري. حقيقت دادې چې ټول علوم د هرې پديدې

او خلقت د ماهيت او کيفيت په تناسب فلسفي متناسب تداخل او علمي ذات البيني ارګانيک انتګريشن تشکيلوي او په نتيجه کې متناسب مرکب يا مخلوط جوړيدلې شي. ځانګړي علوم کيدلې شي د مختلفو پديدو د ظهور په وخت کې د ماهيوي او کيفي تفاوتونو له مخې يو له بل څخه تفکيک او د فلسفي علم د خصوصي حالتونو او ګذراء پديدو په شکل قبول شي. شک نشته چې ځانګړي علوم د علمي تخنيکي پر مختګ په پروسه کې عملي رول لري او عملاً د دغه پروسې سره مرسته کوي او د نورو ملاتړو ځانګړو علومو تداخل په نسبي توګه د ځيني ضريبونو په استعمال سره تلافي کيږي او ددې لارې ځانګړو علومو ته حق ، جايګاه او ورشو قايليږو . نن که ديوې خوا ټولې مادي زيرمي په همدغه بنياد توليديږي ، د بلې خوا د فلسفي تحقيقاتو لپاره يې عملي تجربي نسبي امکانات برابر کړيدي . دا خبره بايد تأکيداً وشي ، د هغه روشونو څخه چې په عملي ساحه کې يې استفاده روا ګڼل کيږي او ټول مالي سود او زيان ورپوري تړلې دې ، په تيوريکي ساحه کې د اولسونو سرنوشتونه بدلوي ، شيطانان «العياذ باالله» د ځانونو څځه خدايان جوړوي ، ثواب په عذاب او نيکي په بدۍ بدليږي. اکثراً ، پوهان دغه ډول خصوصي او عمومي حالتونه يو له بل څخه نه تفکيکوي ،د کل او عمومي حالتونو او خاصو او ګذراء قانونمنديو ترمنځ پرته له تفکيک څخه يو شان قضاوت کوي ،د موقت او ګذرا پديدو او قانونمنديو په بنياد حتا مطلق حکمونه صادروي او تيورۍ او قوانين تحريفي بڼه غوره کوي.

ددې بحث څخه مونږ دې نتيجې ته رسيږو چې: « که په هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه کې د خامو او نارسه موادو په استعمال د هدف په لور په نسبي لحاظ خپله لار لندوو ، په تيوريکي مسايلو کې ددغه ډول موادو استعمال زمونږ جهت تر ۱۸۰ درجو پورې مخالف لورته اړولې شي ». شايد داسې پوښتنه پيدا شي ،کله چې ټولې مادي زيرمې د ځانګړو علومو په واسطه توليديږي اول په څه دليل هغې ته علم نه شو ويلې ؟ دوهم ، که علم ورته ووايو مشکل او خطا به څه وي ؟ دريم ، د حل لار يې کومه يوه ده ؟

علم ورته پدې دليل نه شو ويلې چې ټوليمحاسبې ډيرې تقريبي دي. مونږ ډير فاکتورونه او قواوې په نظر کې نه نيسو. مونږ نه شو پوهيدلې چې د قوې او مومنت واقعي محصله څومره (Kg) يا (Kg . cm) قوه يا مومنت عمل کوي او د هغې په مقابل کې د ديوال ، بش او ډاکې څومره مقاومت پکار دې. له بلې خوا مونږ مقاومتي توکي په هغه کيفيت چې لازم دي نه شو توليدولې . دلته ډيرې د (ولې ؟) نوري پوښتني هم پيدا کيدلې شي. په پاى کې به دومره ووايم ، څرنګه چې ټولې محاسبې غير دقيقې وي ، په حقيقت کې محاسبه وجود نلري ، يا ووايم غير دقيقه ده او مونږ هرڅه په تخميني ډول انتخابوو ،او ددې لپاره چې د خطر مخه مو نيولي اوسي ، هرڅه دوه او درې چنده محاسبه کوو . يعنې هرڅه مونږ ته دوه يا درې چنده قيمته تماميږي. ددې لپاره چې مچ په مګس کش مړ کړو ، د توپ ډز پرې کوو .

که علم ورته وايو سمه به ځکه نه وي چې يوائې په ځيني مواردو کې لکه راکټ ،طياري ، موټر او ځيني نورو انجينري مسايلو کې تقريبي محاسبې سرته رسيږي ، په نورو حالاتو کې

اکثراً د سترګو په تول او پيمانه باندې په تخميني ډول چارې پر مخ وړو او اکثراً د شخصي ګټو په خاطر بې کيفيته مواد استعمالوو. همدا سبب دې چې په ترکيه ، هند ، چين ، او حتا په اروپا او امريکا کې مونږ ددغه ډول بې سنجشه حوادثو او دهغې د بدو عواقبو شاهدان وو .

يوائينى د حل لار يې داده چې فلسفې ته باالاخره علم ووايو او هر څومره چې ځانګړي علوم په خپل ذات البيني فلسفي متداخل انتګريشن کې کثرت پيدا کوي ، انتګرالي او ديفرنسيالي معادلاتي سيستمونو د حل امکانات او دلوړو مشتقاتو د استفادې طريقې پکار اچول کيږي ،په همغه اندازه به په فلسفي انتګريشن کې د ځانګړو علومو کچه او سطحه لوړيږي ، په همغه اندازه به محاسبه دقيقه کيږي ، د تعمير ، توليد کچه او کيفيت به ښه او ارزانه او ډاډمن کيږي.

د پورتني بحث څخه مونږ لاندې پايلو ته رسيدلې شو :

ــ دخداى لوى جهان د همزمان زړښت او نوښت ،ستاتيزم او ديناميزم ، بدلون او پر مختګ په حالت کې دې او همدغه حالت د لوى جهان دابديت لازمي شرط ګڼل کيږي ؛

ــ دا لوى جهان د بې شميره خلقتونو ،بې حسابه واټونو ، د ډيرو کوچنيو ذرواو بې حسابه لويو اسماني موجوداتو او په کل کې دا لوى جهان دمشابه جوړښتونو څخه جوړ او يوتربله سره مشابه څيړنيز بنيادونه او شباهتونه سره لري او دهغې په بنياد مونږ کولې شو د علمي استقراء او قياس له مخې نسبتاً دقيقي محاسبې سرته ورسوو ؛

ــ دا جهان د کل او جز په حيث دمادې د خورا کوچني مادي واحد څخه تر خورا لوى مادي موجود پورې د مادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدامت ،حال او ابدیت اثار همزمان له ځانه سره ساتي ،خو ځیرنیز معلومات یواځې د حال د نسبي سکون د فرضیئ له لارې په هر زماني او مکاني بعد کې ممکن ګڼل کیږي او ددې لارې زمونږ ځیرنیز معلومات او محاسباتي امکانات پوره پراختیا پیدا کولې شي ، پدې معنا چې د قدیم او ابد په لور ، هره زماني مقطع کې چې مونږ ځیرني کول غواړو دکار د پیل مبدا یواځې او یواځې حال ګڼل کیږي ؛

ــ د پورتني بحث څخه مونږ دې نتیجې ته هم رسیږو چې د خدای دټولو خلقتونو پیدا ایښت لاندې ځانګړي ماهیوي تفاوتونه سره لري:

لومړي عالم خلق ، هغه چې په عالم الاسباب کې د انسان داستفادې پوري اړه لري ، دانسان لپاره مقدر او مسخر ګڼل شوې او انسان یې په معرفت مکلف ګرځیدلې او دحیواني شعور دځان ساتنې د غریزي څخه نیولي تر انساني ارثي دځان ساتنې دغریزې د شعور اود علمي فلسفي شعور تر لوړو مرحلو پورې د هغې څخه متناسباً برخمن ګرځي.

دوهم عالم آمر ، لکه «کن فیکون» ، یا «وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً (۸۵) » . ترجمه:او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کیفیته د) روح څخه ،ووایه (اي محمده !دوئ ته) چې روح له امره درب ځما دي او نه ده درکړې شوي تاسې ته (برخه)له علم (پوهني)څخه مګر لږه. (سبحان الذي «۱۵» ، سورة بني اسرائیل «۱۷» ،آیت «۸۵» پښتو تفسیر شریف صفحه « ۱۶۵۶ » . تفسیر: په موضح القرآن کې دي چې یهودانو دامتحان په مقصد له رسول ال الله څخه دا پوښتنه وکړه نو پاک الله په

واضح صورت دوئ ته دغه ورونه ښود .چې دوئ دهغه دپوهیدو حوصله نه درلوده.پخوانیو انبیاوو هم له مخلوق سره داسې دقیقې خبرې نه دي کړي دومره پوهه کافي ده چې دالله په حکم سره یو شي په بدن کې لویږي. کله چې هغه روح له بدن څخه ووځی سا هم خیژي او انسان مري .

عالم آمر دحیواني او انساني ارثي غریزوي شعور پواسطه په مستقیم ډول د معرفت وړ ندي بلکه د علمي فلسفي شعور په لوړو اُفقونو کې یواځې د زماني او مکاني امکاناتو او د علمي ـ تخنیکي انکشاف د پرمختللو وسایلو او وسایطو په ذریعه د هغې ځیړنه ممکنه ګرځي او د عالم آمر له بېنې څخه د عالم خلق بڼه غوره کوي . دمثال په ډول دمخه مونږ وویل چې قدیم په قدیم کې نور وجود نلري او ابد هیڅکله ابد ته نشي رسیدلې . پدې صورت کې ، که چیرې علم او تخنیک کافي انکشاف نه وې کړې او لازم وسایل ،وسایط او زماني او مکاني مساعد شرایط وجود ونلري ،د مادي قدامت او ابد ځیړنه ممکنه نه ګڼل کیږي.

لکن نن چې په کافي اندازه علمي ـ تخنیکي انکشافات ، وسایل او وسایط او او زماني اومکاني مساعد شرایط وجود لري او داچې دا لوی جهان قانونمند پیدا ،قانونمند پایې او قانونمند تحول او تکامل کوي ، نو ځکه مونږ پورته وښودلې شوه چې د حال دلحظوي سکو ن د فرضیئ له مخې کیدلې شي علمي ځیړني په قانونمند ډول د قدیم او ابد په لور تر هرې زماني مقطع پورې چې ارزو یې لرو وغزولې شو . په همدې ډول په پورتني آیت شریف کې واضح ویل شویدي چې : «.او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کیفیته د) روح څخه ،ووایه (

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي محمده ! دوئ ته) چې روح له امره درب ځما دې او نه ده درکړې شوې تاسې ته (برخه) له علم (پوهني) څخه مګر لږه »او نده تاسي ته برخه له علم څخه مګر لږه. ددغه مبارک آيت په تفسير کې داهم ويل شوي چې پاک الله په واضح صورت دوی ته دغه ورونه ښود. چې دوی دهغه دپوهيدو حوصله (سويه) نه درلوده.پخوانيو انبياوو هم له مخلوق سره داسې دقيقي خبري نه دي کړې دومره پوهه کافي ده چې دالله په حکم سره يوشي په بدن کې لويږي.

دريم عالم ذات ،خدای لوی او په کل او جز کې واحد او لاشريک ذات دې. د انعکاس ، ترکيب او تجزيئ څخه مبرا او د انساني شعور په کوچني طيف کې نه ځائيږي او دتل لپاره يي انسان د معرفت او توصيف څخه عاجز دې. انسان يواځې دومره د خدای په معرفت قادر او ايمان پرې لرلې شي ، څومره چې يي د بيساري خلقتونو له مخې امکان موجود دې او يا څومره چې يي دخدای په کلام ک ذکر شوېدې. والله اعلم.

لکن څرنګه چې دمخه پدې موضوع بحث وشو ډير پوهان ، حتا اسلامي

علماء دخدای دذات ، عالم الارواح ،د جهان دپيل اوختم ، « مُثُل » او ديته ورته موضوعګانو باندي تخيلي بحثونه کوي او دموجوده حال مسايلو او پديدو سره چې عملاً يي ورځنې ژوند ورپورې تړلې او د ممکناتو څخه يي ګټل کيږي نه غواړي علاقه ونيسي. مونږ دخپل چاپريال او خپل وجود په ټولو کوايفو نه خبريږو او نه پوهيږو. خو زمونږ اړتياوې ،زمونږ مشکلات ، زمونږ پرابلمونه او ټولې ننني بشري خوشبختۍ او بد بختۍ د هر څه څخه دمخه زمونږ په ګاونډ چاپيريال او زمونږ

ددي کوچنۍ ښکلي نړۍ په چاپيريال کي پرتي دي. راشئ پدي باره کي فکر وکړو ، ايا مونږ دخپل ګاونډ په ټولو مسايلو پوهيږو او پوهيدلي شو ؟کوم پرابلمونه زمونږ دمقدراتو او ممکناتو څخه دي او کوم زمونږ دمقدراتو څخه وتلي دي ؟د ازموينې په وخت کي يو محصل او متعلم هڅه کوي لومړي اساني پوښتني حل کړي ، ورپسي هغه چي يو

څه فکر کول غواړي او هغه چي مشکلي وي اخري مرحلي ته پريږدي. راشئ په فلسفي مسايلو کې هم دهمدغه پرنسيپ څخه کاروا خلو او هغه دناشوني مدرکاتو او تخيلاتو له وضعي څڅه د شوني معقول احساس او ادراک چاپيريال ته راپريباسو. راشئ دهرڅه دمخه خپل ممکنات او نا ممکنات يو يو له بل څخه تفکيک کړو. هغه چي ممکن دي ، پخپل واک او قبضه کي يي راولو. هغه چې ممکن دي ،خو ژور فکر او ډير کار ته ضرورت لري ، دهغي لپاره هڅه وکړو. او هغه چي زمونږ په مقدراتو کې نشي راتلای د مقنعو دلايلو له مخې پرې باور او يقين ولرو او ويي منو. مونږ په دغه يو طرفه جاده له بلې خوا قدم ايښې او په همغه بله خوا روان يو. له انجام څخه د هغه انجام په لور روان يو چې انجام نلري. مونږ دمخه وويل چې فلسفه په تخيلي ډول (يعني بي بنياده) هغه قديم لټوي چې په قديم کې نور وجود نلري او يا هغه ابد پسي روان دې او لټوي يي چې ابد ورته رسيدلې نشي.مونږ عملاً په خپل چاپيريال کې وينو چې حتاز مونږ متخصصين د ډيرو مدرنه تخنيکي وسايلو له لارې قادر ندي حقايق کشف او پرې و پوهيږي. زمونږ حواس دډيرو رنګونو ، ډيرو خوندونو ، ډيرو غږونو او ډيرو نورو هغو حقايقو داحساس او درک څخه عاجز او حتا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخنیکي مجهزو وسایلو دهغې د احساس څخه عاجزدي چې مونږ ورته اشد ضرورت لرو ، خو لاس مو نه ور رسیږي. زمونږ مریض مغز تر اخره پورې د خپلو ځینې مرضو نو څخه بې خبره پاتي کیږي. خو بیا هم مونږ هڅه کوو په ناممکناتو ، په هغه څه چې مونږ بالکل قادر نه یو غواړو ځانونه خبر کړو.

دا جهان بې له هغې هم له یوې خوا په همزمان او هم مکان ستاتیزم او دینامیزم ، لحظوي تغیر او تکامل ، همزمان زېږښت او نوښت ،دبې شمیره پدیدو تراکم ، تکاثف ، غیر متراقبه ګذرا قانونمند حوادث لکه سیلابونه ، زلزلې ، اتشفشانونه ،انقلابونه او ذات البیني ارتباتات ، پخپله څیړنیز شرایط او امکانات دومره پیچلي کوي چې که چیرې څیړنیز متودونه او روشونه ، اغیزلرونکي فاکتورونه ، زماني او مکاني شرایط او داسې نور په دقت سره په نظر کې ونه نیول شي ، دقناعت وړ نتایج به هیڅکله تر لاسه نشي . سره ددې چې زمونږ نړۍ ډیره ځوانه بریښي او ډیر پخواني حقایق لا نن هم دافسانو په شکل په

جمعي شعورکې باقي پاتې دي ، خو له هغه وخت څخه چې د ځمکي کره په اوسني حالت سره راټوله شوې څلور نیم بیلیونه کلونه تیریږي او دلومړي غر دجوړیدو څخه دري نیم بیلیونه کلونه تیریږي. د یورانیوم دزیږښت مکمله دوره (رنګیدل) ۹۰۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. د نورو عناصرو د زیږښت دوره د یورانیوم په نسبت کمه ده . اخري عکس چې دهابل په نوم امریکایي فضایي تلسکوب د کهکشان څخه اخیستې دي څلویښت ملیونه نوري کاله له ځمکي څخه فاصله لري او یو بل

عکس چې درادیویي تلسکوپ په ذریعه اخستل شوي له ځمکي څخه ۱۸ بیلیونه نوري کلونه مسافه لري . دا ځینی ارقام د نسبي تخمین او تصور

په خاطر وړاندي شول . یوه نوري دقیقه ۱۸ ملیونه کیلو متره یا ۱۱ ملیونه ۱۶۶ زره میله او یو نوري کال پنځه تریلیونه ۸۶۵ ملیارده ۶۹۶ ملیونه میله کیږي. اوس پخپله قضاوت کولي شو چې پداسي زماني او

مکاني ابعادو کي ایا ممکنه ده په تخیلي او تصوري شکل سره ، تر څو چې دقیق قوانین ، قانونمندي ، ټاکلې متود او متودولوژي وجود ونلري ، د قناعت وړ نتایج او تیوری رامنځته شي ؟

شک نشته ، کله چې د تخیلي علم لارویان د خپلو تخیلي څیړنو ، قانونمندیو او فورمولبندیو په تپه تیاره تنګو او تاریکو کګلیچونو کې پرته د ډاډ من لاربنود د عمرونو لارې لنډوي او د دغه ډول فضایي کهکشاني ارقامو او یا نورو نا ممکناتو سره مخامخ کیږي ، خامخا به د تخیل له مخې اسمان ته دتخیل زیني ږدي ،یا به په سحر او جادو خرافاتي

عقیده پیدا کوي او یا به دتخیلي قراینو ،قیاس، استقراء او فنتازي په مشکوکو لارو د خپل قناعت زمینه برابروي . خو زما په آند « دیر رسیدن بهتر از نه رسیدن» ښه به داوي چې یو اځې په فرهادي همت او عزم د علمي اهدافو د لاسته راوړلو په خاطر علمي قانونمندې لارې تعقیب او هدف ته ځان رسول او یا په خپله بیوسی باندي شرافتمندانه اعتراف او دچارو واګې خپلو اخلافو ته سپارل لازمي او ضروري شرط ګڼل کیږي .

پدي صورت کې به لا اقل دتحریفي او غولوونکو تیوریو د بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورده خپرېدو څخه جلوګیري شوېباوسي.

زمونږ کوچنۍ نړۍ ډېره ځوانه او زمونږ د ټولنې د تاریخي دوري لا سل سلیزي ندي پوره شوي ، د سلم نسل پښه د ابتدایي انسان انګړ ته وراوړي. سل کاله دمخه مونږ په واقعیت کې الوتکي نه درلودي ، د موټرو ، یوائې خورا ابتدایي نموني موجودي وي . مونږ ټول خپل لومړني نیکه په ټولو خصوصیاتو او مشخصاتو سره پیژنو . په حقیقت کې ټول نړیوال یو ټبر جوړوي. د رنګونو او جوړښت تفاوت یوائې دمحیطي شرایطو اغیزمن موًثریت دي.زمونږ دنړۍ خلکو خپلي ټولې تیري کیسي او حتا د حیواناتو کیسي چې په شفاهي ډول دیوه نسل څخه بل ته نقل شویدي لا تر اوسه په خپلو حافظو کې ژوندۍ ساتلي دي. زمونږ نړۍ څومره ښکلي ده .ددي نړۍ استوګن څومره با استعداده دي. مونږ پدي ډېره کمه موده کې د علم او پوهې څومره لوړ افقونه اشغال کړیدي. خو بیا هم دا به سمه نه وي چې هر څوک دې مدعي شي چې ټولي لاسته راوړنې په خپلو سترګو ویني او یایي په خپلو نومونو ثبت کړي . تمدنونو تر اوسه دوراني لړۍ درلودلي او وروسته له دي به هم همداسې وي. هغه څوک چې غرور په ذهن کې روزي او ظلم او ناروا کوي په زوال محکوم دي. یوائې یو خداي په یو حال

دي. دا حقیقت دې ، یوائې منل او باور پرې پکاردې ، دا جهان په همیشني لحظوي ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیکي بدلون او پر مختګ کې قرار لري او هره لحظه نوي کمي او کیفي پدید ي او خلقتونه په نوي مناسباتو او قانونمندیو کې دنوي واقعیتونو ،حقیقتونو په شکل او ماهیت سره ظهور

کوي ،څېرني د تل لپاره په نوې بڼه د نوي واقعیتونو مطابق دوام پیداکوي ،زاړه علوم له منځه ځي او یوائې دخدای د لوی علم بشري خلف فلسفي ، علمي زړي بقاء لرلې شي . پخوا هم پدې باره کې مونږ اوږده بحثونه کړي چې دا جهان ډېر غني دې.بې حسابه انرژیتیکي ، غذایی زیرمي او دټولو خلقتونو د هر اړخیزي پالني او روزني لپاره هر ډول امکانات لري. حرص ،تنګنظري ،سود جویی ، اسراف او دعلمي ، قانوني او منطقي نورمونو څخه سرغړونه د ځان او نورو لپاره نه ځای لري او نه پرته له خسران څخه بله پایله.

پدې ډول هر ظهور ، هر نمایش ،هره پدیده او هر خلقت یوائې په علمي قانونمند بنیاد منځته راتلای شي. حتاد خدای او بنده مقضي او مقدره ارادي به هیڅکله عملي بڼه پیدا نکړي ، مګر یوائې په قانونمند شکل سره . علم او قانونمندي بنیاد دموجودیت دې ، بنیاد دبقاء دې ، بنیاد دتحول او تکامل دې. ځدای وائي « لا یتحرک شیئ الا باذن الله » . زما په عقیده د خدای اذن همغه دخدای لوی علم او لویه قانونمندي ده چې د هغې له مخې د خدای خلف انسان کولط شي هره چاره ، چې بالذاتهِ دحرکت مستلزم ګڼل کیږي ،دخدای په اراده سرته ورسوي .قانونمندي د هرې پدیدي ذاتي نه جداکیدونکي خدایي نظام دې چې هیڅ انسان یي له خارج څخه په دغه نظام په ذهني ،تخیلي او بله هره وسیله نشي تحمیلولې. خدای هم په دغه قانونمند نظام کې تغیر نه راولي ، ځکه که تغیر راولي د الله د ذاتي او توصیفي صفاتو سره به په مغایرت کې واقع شي. دانظام د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر کل پوري یو وار سنجول شوې او هر تغیر او تکامل لکه څرنګه چې قانونمند پیشبیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې پیښبیدلې شي. اوس پخپله پوهیدلې شو چې د ذهني او عیني ایدیالستانو ، ماتریالستانو او نورو ایزمونو چې د علم او قانونمندۍ څخه خالي بې بنیاده قوانین ،تیورۍ او حتا مادي موجودات زاده د ذهن او کامپلکس د خپلو حواسو ګڼي ، څه معنا لري ؟ د کارت هڅه کوله مادي ارزش له قانونمندۍ څخه وباسي او ددې لارې دا لوی قانونمند جهان د خپل تخیل او تصور د لوبو وسیله وګرځوي .دمخه مونږ پدې بحث کړي چې ماده قانونمنده او قانونمندي مادي ده .عالم الاسباب او دخدای لوی جهان همدغه معنا او مفهوم لري ،او خدای خپل خلف انسان یواځې په دغه ډول قانونمند جهان مقدر او په معرفت مکلف ګرځولې شو ، لکه څرنګه چې یې ګرځولې دې. خدای عالم ،عادل او منصف ذات دې. خپل بنده یواځې په هغه څه مکلف ګرځوي چې ممکن او سي. شک نشته چې علمي څیړني اسان کار ندې خو زما په عقیده له هغې څخه ،لکه چې ځیني پوهان تخیلي او تصوري تحریفي دروغجني تیوریګاني جوړوي ، ډیر اسان کار ګڼل کیږي. علم دروغ نه مني. په علم کې یوه اضافي خبره ځای او ګنجایش نلري. علم خپل علمي منطق مني ،علم ساده ژبه او ساده بیان مني یعني چې ننني ترمنولوژي او ژبه باید ډیره ساده شي.شعر ، خاص ادبیات ، هنر ،منطق ، کنائي ، استعاره ، مبالغه ، طنز او نور ادبي صنعتونه په علم کې د استعمال مورد نلري. علم مقدس او یواځي خدای خلقت دي چې انسان یې

په معرفت مکلف ګرځیدلې دې. د علم تحریف ، د علم څخه سوء استفاده او په علم تهمت لویه او نه بخښونکي ګناه ده. هر عالم په علمي کړو وړو سره د خپل کار پایلي پیشبیني کولې او

پخپل اغماض هم پوره پوهیږي ، نو ځکه یي ګناه په هیڅ صورت او هیڅ قانون د بخښني وړ نده. هغه پوهان چې د خپل تخیل او تصور قانونمندو پایلو ته سترګي په لار دې. په حقیقت کي هم ځان غولوي او هم نور ،او که رښتیا وویل شي ، نور غولوي. هرې خبري چې قانونمندي او حقیقت نه افاده کاوه ، دروغ ده او دروغ د منلو وړ ندي. هره علمي قانونمندي ، فورمول بندي او افاده د هرچا لخوا چې وي یواځې د منلو وړده .د خدای دین دخدای علم او قانونمندي افاده کوي ، ځکه پرې ایمان او باور حتمي او ضروري دې. سره ددي چي انسان خدای

مختار پیدا کړي ، بیاهم هغه ادیان چې د علمي منطق په بنیاد یي ظهور ندې کړې ، حتماً پرې په جمعي ډول سوچ او تصمیم پکار دې. خدای یودې ، جهان یي یودې ،علم یي یودې ،قنونمندي یي یوه ده. پدي صورت کي ډیر ادیان څه مفهوم لري ؟

اوس پخپله پوهیدلې شو چې دیوه فیلسوف مسؤلیت او رسالت په یوه ټولنه کې څومره اُچت دې او په حقیقت کې یواځې واقعي فیلسوف په عالم الاسباب کې د رښتیني خلف په حیث د خدای د لوی علم استازیتوب کوي ، د دغه علم مفسر ګڼل کیږي ، دځانګړو علوموا و یا په بل عبارت د جهاني دیالکتیکي بدلون او پرمختګ لاري او جهتونه تعینوي ، نو ځکه خو یی ګنا ه او سهوي هم د بخښني وړ ندي. فلسفه که په مجموع کې د قدیمي او ابدي علم په حیث چې په قدامت کې ژوري ریښي لري او یواځې د حال له لارې د ابدیت په لور ریښي ځغلوي ،په حقیقت کې دحضر علم وو او د تل لپاره به د حضرِ عَلم پاتي کیږي. فلسفه همیشه د حضر څخه تغذیه او ثمره یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په عمده ډول په حضر کې د استفادي وړ ګرځي . د ايراني شاعر په قول:د فلسفي « کهنه کتاب » په حقيقت کي د بشر د مقدراتو او امکاناتو څخه وتلي کار دې ، او هغه څه چې د خداى دمقضي ارادې له مخې ظهور کوي دخداى په قضاء پورې اړه لري ، او هغه څه چې په بشري مقدراتو پورې اړه پيداکوي ، د هغې لار زما په عقيده يواځې د حضر دنسبي سکون د فرضيئ په لحظوي مقطع کې په قانونمند شکل د قديم او ابد په لور غزيدلې ده. ددغه اوږده او فوق العاده مغلق سفر کونجي يواځې او يواځې پدې راز کې نغښتي ، چې **دا لوي جهان خداى قانونمند پيدا کړې ، قانونمند پايي او قانونمند بدلون او پرمختګ کوي**. د همدي رسالت لپاره خداى انسان د خپل خليفه په حيث مامور او مکلف ګرځولې دې .

مونږ پدې پوهيږو ، زمونږ ښکلې نړۍ چې زمونږ دلمر په ګاونډ کې پرته ده ، دلمر څخه نږدې ۱۵۰ مليونه کيلو متره مسافه لري او د لمر رڼا تر مونږ پوري په ۸ دقيقو او ۲۰ ثانيو کې رارسيږي . د خداى په لوى جهان کې مختلف نظامونه دومره سره ليري پراته دي چې د هغوى تر منځ مسافې ،

نور چې په يوه ثانيه کې دري سوه زره کيلومتره سرعت لري، په مليونونو او مليارډونو نوري کلونو کې وهلې شي. يعني کله چي نور ۱۵۰مليونه کيلومتره مسافه په ۸ دقيقو او ۲۰ ثانيو کې وهي نو په ورځ ،مياشت ،کال ، زرونو ،مليونونو او مليارډونو کلونو کي به دغه مصافه څومره شي، په تصور تصورکي هم نه ځائيږي. داسي هم ممکنه ده چي که کوم

نظام

مليارډونه کلونه عمر هم ولري او لا پخوا له منځه تللې او سي ، کيدلې شي

نن دهغي په باره کي مونږ ته معلومات راورسيږي او په داسي وخت کې مونږ د هغي په باره څيړني پيل کړو چي هغه د نظام په شکل اصلاً وجودو نلري. ددي بحث څخه مختلفي پوښتني راولاړيدې اويا په بل عبارت مختلفو پايلو ته رسيدلې شو :

ــ څه ډول يو فيلسوف چې په متوسط ډول ۶۰ کاله عمر لري د مليارډونو نوري کلونو پروسو څيړني سرته رسولې شي ؟

ــ هغه معلوماتونه چې مونږ پورې رارسيږي ، کولې شي حقايق هغسې چي لازمه ده افاده کړي ؟

ــ ايا ددغه اطلاعاتو نسبيت به دڅيړنو د فاکتورونو په حيث دمحاسبې لپاره کافي وي ؟

ــ که په پاى کې داسې پوښتنه مطرح شي ، څه ډول ممکنه ده چې ددومره ليري مسافو څخه دومره لوى او کوچني موجودات و څيړل شي ؟

دمخه مونږ پدې خبره تأکيدوکړ چې دا جهان د ميکره (کوچني) ذراتو څخه تر (ډير لوى) ماکره اسماني موجوداتو پورې په داسې يوه قانونمند نظام کې قرار لري چې ټول سهولتونه او امکانات د بشر دمعرفت لپاره پکې ممکن ګرځيدلي دي.ددې جهان ټول خلقتونه همغسې چې ډير تفاوتونه لري ، شباهتونه يې هم کافي دي او په کل کې با المثل جوړښتونه تشکيلوي . د مثال په ډول که مونږ ديوه کوچني

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاميل ټول خصوصيات ،اوصاف او مناسبات په نظر کې ولرو د تفاوتونو په څنګ کې ډير زيات شباهتونه دکورنۍ ،طايفي ، قبيلي ، قوم ، ملت ، ملتونو او دبشري ټولني سره لري. همدغه ډول تفاوتونه او شباهتونه د ذري ، اتم ، ماليکول ، کرستال ، مادی واحد ، شمسي نظام ، ګلاکتيک «کهکشان» ، اُنيورسيوم (کلي مادي موجوديت) او نورو جوړښتونو او همداسې د بيولوژيکي او فزيولوژيکي حجراتو په تسلسل او نورو جوړښتونو کې مېندل کيدلې او دعلمي قانونمند ادراک ، تخيل او تصور او دفلسفي قانونمندو قراينو ، استقراء اوقياس لپاره کافي مواد برابريدلې او ځيرني سرته رسيدلې شي .

پدې لوی جهان کې ځيني نظامونه له منځه ځي او په عوض يي نوي نظامونه ظهور کوي ، خو دهغوی په باره کې معلوماتونه پاتيږي اوداچې بې شميره کلونه وروسته تر مونږ پورې رارسيږي دتل لپاره پاتي کيدلې هم شي . همدا سبب دې چې فلسفي ځيرني د حضر د شرايطو په بنياد د قديم او ابد ، زمان او مکان دعموديت او افقيت په ټولو جهتونو کې په قانونمند شکل تعقيبيدلې شی. نو ځکه فلسفه دحال او موجوده وضعيت او شرايطو علم دې او دټولو زماني او مکاني ابعادو سره يي ارتباط او مناسبت د حال د قانونمنديو له مخې ټينګيدلې شي .

هغه پوهان چې د ايراني شاعر د وينا له مخې د فلسفي زاړه کتاب ورکو پاڼو په لټه کې دي ، خواري يي عبثه اود دې لارې هيڅکله د فلسفې د زاړه کتاب اول او اخر نشي مېندل کيدلې ، او نه ټوله فلسفه پدې خلاصه کيدلي شي چې د جهان

ماهيت په څه او دژوند معنا څه ده ؟فلسفه دهر څه دمخه د مليياردونو انسانانو شعوري او اګاهانه فعاليت ،قانونمندي افادي او تيوريکي فورمولبندۍ ته ويل کيږي. تر څو ددغه لوي نظام د پيژندني او معرفت په بنياد صادقانه د نظام ساتنه وکړي. د نظام دساتني او پايښت دپاره دوه عام قوانين ، تعادل او قضاء او قدر اساسي او لازمي شرط ګڼل کيږي . په غير صورت کې قضايي جبر د عکس العمل په توګه نه پخلاکيدونکې او نه جبرانيدونکې انقلاب ، انفلاق ،سيلاب ، اتشفشان ، زلزله ،Bagng Big او بلا تشبيه قيامت هم جوړيدلې شي.

دا نړۍ د ازميښت نړۍ ده.دجنت او دوزخ پريکړه په همدي دنيا دخدايي احکامو ،قوانينو او دنيکۍ او بدۍ د معيارونو له مخې لکه عدالت.انصاف ، سخاوت ،خساست ،ظلم ،ناروا او داسي نورو له مخې کيږي او جبر او اختيار د هغې لپاره معيار او عام قانون ټاکل شوېدې. ټول دنيايي

قوانين د خدايي قوانينو په بنياد ايجاد او دبا صلاحيته حقوقي او قانوني مراجعو لخوا توشيح او ساتنه يي کيږي. دهغې له مخې د نيکۍ او بدۍ جزاءويني او دهمدغه معيارونو له مخې د مقدراتو څخه په سر غړونه د قضايي جبر سره مخامخ کيږي او د قيامت په ورځ د همدغه اعمالو په بناء دجنت يا دوزخ سزاوار ګڼل کيږي. پدي صورت کې په دنيا د نيکۍ او بدۍ سزاوار هم ددولت ،پوليسو او محاکمو لخوا د نيکۍاو بدۍ سزا ويني او هم د خدايي قانون قضاء او قدر له مخې مستوجب دهمدغه شان جزاء ګرځي.يعني چې نه يواځې داخرت سرنوشت ددنيا داعمالو او نيت له مخې تعينيږي بلکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای له جانبه پدې دنیا ددې دنیاداعمالو سزا هم وینې ،یواځې په دومره تفاوت سره چې که په هغه دنیایواځې شخص پخپله د خپلې ګناه سزاویني او نور کسان ترې نه متضرر کیږي ، پدې دنیا پرته له ګناهکار شخص څخه بې ګناه کسان هم د ګناهکار په ګناه اخته کیږي . همدا سبب دې چې دنیایي او اُخروي چارې نه شلیدونکي اړیکې سره لري او څرنګه چې د معضلې او مشکلاتو اساسي ریښه په دنیاکې ښخه ده ،ځکه چې ځانګړي ، ټولنیز ،فامیلي ،قبیلوي ،قومي مناسبات ، نفس ،غریزه ، شیطان ،حرص ،لویي غوښتنه ، او ډیر نور منفي اغیزمن تأثیرات او تأثرات یواځې پدې دنیا موًثر ګڼل کیدې شي نودتوجه اساسي وجوه هم دې دنیا ته اووختي دي. پدې دنیا انسان ، اشرف المخلوقات او خدای خپل خلف ګرځولې ، دهغه دلارښوونې لپاره دې دنیا ته خدای ۱۲۴۰۰۰ پیغمبران او اسماني کتابونه او صحیفي رالیږلي او دا نړۍ یې پخپل علم ، قوانینو ،دین او شریعت سمباله کړیده.د انسان داستفادې لپاره یې نه ختمیدونکې لایتناهي زیرمې او د هغې څخه یې داستفادې هر ډول امکانات او لارې چارې پیداکړې دي. سره ددې چې د حرص ،آز ،غبن او غصب څخه د احتراز په خاطر اصراف شیطاني عمل ګڼل شوې او ټولې دغه ډول لارې چارې یې د امکاناتو په محدودیت او حتاد ځاني زیان دقیوداتو له مخې مقید ګرځولي او د « خیرالامور اوسطها» په بناء یې وسط لار غوره ګڼلې ده.لکن بیا هم ځیني انسانانو حرص ،آز او اصراف غوره ګڼلې او دانړۍ یې د نورو لپاره بلاتشبیه په ربښتیني دوزخ اړولي او خدایي ټول نعمتونه یې په ټولو اصلي موًلدینو حرام ګرځولي . ښه به داوې دغه لیونیان جبراً هم ددې

او هم دهغه جهان د عذاب څخه وژغورل شي.

ترڅودټول بشریت لپاره پدې دنیا واقعي جنتي ژوند جوړول ممکن شي. فکر نه کوم چې ګوندې پدې کار خدای له مونږ څخه ناراضه شي . زه چې د قرآن شریف او دین عالم نه یم لازم نه ګڼم پدې موضوعاتو بحث وکړم. ښه به داوي ، ددغه علومو پوهان پدې باره کې ضروري مفصل بحثونه وکړي. ما یواځې غوښتل وو ایم چې د خدای په کلام کې ددې جهان لپاره دنمونې او سرمشق په حیث نه یواځې د اخرت د ممثل ژوند یا دعبرت په خاطر د تاریخي حوادثو څخه بحث شوېدې بلکه دخدای کلام په زیاته اندازه د پیغمبر ، داصحابانو ،د هغه محیط د خلکو دژوند ،حکومت ،اداري ،قانون ،جهاني مناسباتو ،همداسې د انسان او محیط ،انسان او انسان ، انسان او حیوان ، انسان او خزنده او داسې نورو ورځنیو مسایلو ته وقف شوې او په هره ساحه کې دقیق معیاري نورماتیفونه او قیودات وضع شوي او د عدل ،انصاف ، مساوات ،تقوا ،سخاوت ، ځوانمردۍ ، صلهً رحم او ډیرو نورو متقابل تعاوني اړیکو باندې تأکید شوې دې .زما په عقیده مونږ باید خپله دغه نقده نیکي ،احسان ، فداکاري او نور په نسیه ځکه عوض نکړو چې په اخرت کې زمونږ دغه نیکۍ او احسان ته څوک احتیاج او ضرورت نلري ،او که دنیا اساسي او یواځیني وخت داحسان اوسي ، عبث به مو له لاسه ورکړي وي. د بلې خوا ،که چیرې همدا نړۍ د مبارزې اساسي ډګر نه وي د خداي قانون ،د خداي کلام ، د پیغمبر کلام او دهغه عملي ژوند پدې نړۍ کې د بشریت لپاره د عملي ژوند دود ،دستوراو رسم څخه برعلاوه د ذات البیني متقابل فرضي او سنتي حقوق او وجایب ، د کورنۍ د مهربانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار ، د فساد او خرافاتو د له منځه وړلو او په جهان کې د واقعي علمي انقلاب قاطع انقلابي شخصیت ،داولس لپاره هوښیار او زیرکه سیاسي رهبر ، د جنګ په ډګر او جبهه کې تاکتیکي او ستراتیژیکي اګاه او بیدار قوماندان ، په ټولنه کې بې کیني او له حسادت څخه لیري با حوصله او بردو باره انسان ، په معاملاتو او مناسباتو کې د کامل اعتبار وړ او د امین په صفاتو موصوف او په بین المللي ، بین الا قوامي او بین العقیدوي مسایلو کې د کاملي دموکراسۍ ، دقت او جرئت ښتن په حیث د عملي ژوند د طرز او اصولو نموني او مثالونه قدم په قدم عملي کولو باندې څله دومره ټینګار کیدلې ؟دا هم پرته له خارق العاده معجزي بل څه ندي چې یوه امي انسان « محمد(ص) » دغه ستر رسالت د خدای درضاء او قضاء سره سم سرته ورساوه چې دهغه د اخلاقو په اړه یې قرانکریم فرمایي: (انک لعلي خلق عظیم). « ای پیغمبره ! یقیناً ته د لوړو اخلاقو درلودونکې یې»

جورج برنارد شاه وایي:

ـ ما هغه (محمد صلی الله علیه وسلم) مطالعه کړ ، هوهمغه زړه راښکونکې انسان ، زما په اند خو د عیسیٰ علیه سلام په ځای باید همده ته د انسانیت د ناجي یا خلاصون وربخښونکي لقب ورکړل شي.

ـ زه په دې عقیده یم که چیرې د هغه په څیر یو شخصیت ته ددې نوي وخت دیکتاتوري هم ورسپارل شوی وای نو هغه به په دې توانیدلای وای چې ستونزې په داسې یوه طریقه حل کړې چې ترټولو اړینه سوکالي او خوښي وروبخښي.

ـ ما د محمد (صلی الله علیه وسلم) د عقیدې په اړه دا

وړاندوینه لا دمخه کړې ده چې دا ګروهه به ارومرو د سبانۍ اروپا لپاره داسې د منلو وړ وي لکه څرنګه چې ننۍ اروپا ته یې منل پیل شوي دي.

میکایل ایچ هارټ په خپل کتاب [د نړۍ د سلو سترواغیزلرونکو انسانانو مراتب] کې په خپل اند د نړۍ سل نوماند شخصیتونه پرتله کړي او محمد صلی الله علیه وسلم ته یې ترټولو لومړې مقام ورکړې

زما دا غوراوی چې ولې مې محمد د نړۍ د سلو سترو اغیزلرونکو انسانانو دلست په لومړي سر کې راوست شاید ډیرو ته عجیب وبریښي او کیدلای شي نور ډیر زما داکار د پوښتني لاندې راولي خو لیکن هغه (محمد) په انساني تاریخ کې یوا ځیني سړې دې چې د ژوند په مذهبي او غیرمذهبي دواړو اړخونوکې له حده وراوښتې کامیاب وو .

ـ لامارټاین چې یو مشهورتاریخ پوه دی کله چې د بشري ارزښت او عظمت په اړه غږیږي نو په ډیر ډاډ سره وایي چې: که چیرې د مقصد سترتوب ، د امکاناتو کموالې او د پایلو په زړه پورې والې او ارزښت د یو انسان دنبوغ یوا ځیني درې شرایط وي نو بیا څوک دا جرائت کولای شي چې د معاصر تاریخ کوم ستر شخص د محمد (صلی الله علیه وسلم) سره پرتله کړي.

ـ هغه د شلو نړیوالو او یوی سترې روحانی امپراطورۍ بنسټ ایښودونکی وو که هغه ټول مقیاسونه وګورو چې د یو انسان لوړتیا او سترتوب پرې کچ کیدلای شي نو باید وپوښتو چې: ایا له هغه (محمد) څخه کوم بل ستر شخصیت هم شته.

توره نه بلکه اخلاقي لوړتیا:

ماغوښتل د هغه بهترین انسان په اړه وپوهیږم ،هاغه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلیونونو انسانانو په زړونه واکمن دی

کله مې چې د هغه د ژوندلیک دوهم ټوک بنداوه نو په دې مې افسوس کاوه چې ما د دغه ستر شخصیت د ژوند په اړه کافی معلومات نه درلودل..

زه په دې خبره له حده هم زیات ډاډه شوم چې د ژوندانه په هغه ورځوکې یوائې توره نه وه چې د اسلام لپاره یې ځای ګټلی وو.

دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند ساده توب، پرځان بشپړ ډاډ، د خپل هدف به اړه ژمنتوب، د ملګرو سره وفاداری، د هغه زړورتیا، د ډار نه موجودیت او په خپل کار او هدف کې د الله بشپړ اطاعت او مننه وه، هو همدغه شیان وو او نه توره چې هرڅه یې د هغه مخې ته راوړل او پرټولو ستونزو او خنډونو یې هغه ته بری وروباخښه. «مهاتما ګاندي»

هر اړخیز او بشپړ شخصیت:

د ملتونو د یوالي هغه ټولنه چې محمد صلی الله علیه وسلم رامنځ ته کړې وه د انسانی ورورولۍ او نړیوال یووالی داسې اصول یې وړاندې کړي چې د نړۍ د نورو ملتونو لپاره د رڼا د څرک بېلګه لری."

" د نړۍ هیڅ قوم او ملت د ملتونو د یووالي انځور ته د حقیقت د جامو په اغوستوکې د اسلام سره سیالي نه شي کولای."

محمد صلیٰ الله علیه وسلم یو ښوونکی وو، یو ټولنیز اصلاح راوړونکی وو، د اخلاقو یو لارښود وو، یو اداري مشر وو، یو رېښتونی او ایمان لرونکی ملګری وو، یو زړه راښکونکی دوست وو، یووفالرونکی مېړه وو، یو مهربان

پلاروو......دا ټولې ځانګړتیاوې په یو شخص کی راټولې شوې وې.

پروفېسر هورګ رنج:

« ان الله لا یغیرما بقوم حتي یغیروا ما بانفسهم ». پدي کي به څه بدي وي چي که مونږ د یوه داسي انسان د رسالت لاندي چي هم خداي (ج) او هم ټول بشریت «لعلي خلق عظیم» په صفاتو ستایلي، لومړي په خپل ځان او بیا پدي جهان کي بنیادي تغیر راولو، د ظلم او ناروا مخه ونیسو او د خدائي عدالت، سخاوت، انصاف، قانون او احکامو مطابق یو ممثل متناسب نظام جوړ کړو. که چیرې د بشریت په نوم، د انسانیت په نوم مونږ یو انسان د غم او درد او بچیان یې د ناامیدۍ او مایوسۍ څخه وژغورو پدې به څه بدي وي؟

د خدای عدل، انصاف، دین، مذهب او قانون خو همدا ډول حکم کوي! او که نه یو انسان یې د ظلم کولو، بل یې د ظلم پر ځان منلو، یو یې د خوشحالۍ او مستۍ او بل یې د غم او درد ګاللو په خاطر پیدا کړېدې؟

سید جمال الدین افغان چې د قرآن او دین لوی عالم وو په حقه ویلي چې «زه د ظالم او مظلوم دواړو سره عداوت لرم. د ظالم سره د هغه د ظلم په خاطر او مظلوم سره پدې خاطر چې د ظالم ظلم پرځان مني». خدای په حقه رشوت اخستونکي او رشوت ورکوونکي، سود اخستونکي او سود ورکوونکي یو ډول د جزاء وړ ګڼلي.

عمل او عکس العمل، جبر او اختیار په دې جهان، په عالم الاسباب کې د خدایي علم عام قوانین ګڼل کیږي

او همغسي چې هر انسان د خپلو نیکو او بدو اعمالو جزا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخرت کې ویني ، پدې دنیا هم د ښو او بدو اعمالو د جزا وړ ګرځي. د خدای په دین ،احکامو او قوانینو کې په عدل، انصاف ، مساوات او حتا سخاوت سره د انسانانو په متقابلو حقوقو او وجايبو خولا څه ،حیوانات چې خدای د انسان لپاره پیدا کړي ، ظلم او ناروا یې پرې منع کړي او حتا د حلالولو په وخت کې باید کمترین درد اوزجر ووینې.

په یویشتمه پیړۍ کې انسان ډیر علمي — تخنیکي امکانات او هرډول نه ختمیدونکې زیرمې په واک کې لري (۴۵ کاله پخوا یو چا په ډیره مأیوسۍ سره په یوه علمي بحث کې وویل ، چې که پطرول خلاص شي نو څه به کوو؟ ما په ځواب کې ورته وویل ،وارخطا کیږه مه ، اول خو پطرول نه خلاصیږي ، بیا هم کله چې پطرول خلاصیږي هغه وخت به ډبرې هم اور اخلي). خدای انساني طبعیت داسې پیدا کړې ، هرڅه چې زیات وخوري هغه ورته زهر ګرځي. خو دا د ظالم زامن پدې هم نه پوهیږي ،بیاهم د بل چا د خولې مړۍ په خپله خوله ننباسي، وایي ماته دي زهر شي ، خو چې ووینم بل زما په مخ کې له لوږې مړ شو. دا ظالمان د پنځو تنګو په خاطر په حقیقت کې زهر تولیدوي او په خلکو یې خوري او په مرضونو یې اخته کوي. دوی په خپله خوښه ځیني امراض په ځیني منطقو کې ترویجوي چې نفوس کم شي . دوی په قطعي ډول د ډیرو امراضو مخنیوي کولی شي ،خو نه یې کوي چې د دوی لپاره د تنفس ساحه پراخه شي. دا د اقتصادي بحرانونو ، د غذايي او انرژیتیکي زیرمو د کمبود ډنډورې پوچې او عبث دي ، د نړۍ د نیم څخه زیات نفوس د پرخورۍ په مرضونو اخته دې ، چې که د دغه حرص او تنګنظرۍ څخه تیر او لږ څه انساني فکر

وکړي ، هر څه به سم شي.

مونږ ټول پدې پوهیږو چې ډیرې پیسې په ډیره ناروا ، ډیر ظلم ، ډیره غلا ، ... سره پیدا کیږي. هغه څوک چې ډیرې پیسې لري ،دانساني ژوند د هیڅ نعمت په لذت او خوند نه پوهیږي . د ده ژوند د غله په څیر دې. لکه غل د پولیس ، قاضي ، دولت ، خپل ،پردي ،ښځي ، اولاد ،ورور ،پلاراو هر چا څخه په ډار کې وي. یو اځې دروغ وایي او د بل هر چا څخه زیات شکایت کوي ، چې بل ترې طمع ونه کړي. پکار دادي دغه بیچارګانو ته له دغه بدبختۍ څخه نجات ورکړل شي.

پدي باره کي زما وړاندیز په لاندي ډول دي:

— بین المللي انستیتو تونه او موًسسات لکه ملګري ملتونه ، بین المللي محکمه ،بین المللي بانکونه ، ... او نور بین المللي موًسسات او ارګانونه چې تر اوسه وجود نلري باید تأ سیس شي ؛

— ددې د پاره چې د پیسو فزیکي موجودیت د هر ډول غیر قانوني بڼو له لارې ملي او شخصي ثروتونه غصب نه کړي شي «لکه چې برهان الدین رباني، احمد شاه مسعود او عبد الرشید دوستم چې د خپل حاکمیت په دوره کې د ټولو افغانانو ټول ملي او شخصي ثروتونه او شتمنۍ غصب کړلي» له منځه ولاړ شي او په عوض دې د کار په تناسب معیاري واحد وټاکل شي او اقتصاد پوهان دي په لازم شکل د ننني علم او تخنیک امکاناتو څخه د پوره ګټي په اخستلو ، د هغې لارې چارې وسنجوي ؛

— که چیرې د پیسو په راکړه ورکړه کې اسلامي قوانین او احکام په نظر کي ونیول شي ، فکر نه کوم عمده لا ینحله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشکل او پرابلم پیدا شي. بیا هم د شخصي او خصوصي سرمایي د بې حده زیاتوالي په صورت کې که ځیني شرایط وضع او یا دعامه ښیګڼو ځیني وړاندیزونه لکه نن چې یې په نړۍ کې رواج موندلې او په افغانستان کې مونږ د بیات بنیاد مثال راوړلې شو، د متقابل مساعدت او سهولتونو په څیر ومنل شي ، ددې او ډېرو نورو ټولنیزو پرابلمونو د له منځه تلو پیل به وي ؛

— هیڅ بانک دې اجازه ونلري چې د چا توري او دغلا پیسي وساتي ،او په هر چا د هر ملک چې وي ، که د غلا تور د ملي او بین المللي محاکمو لخوا ثابتیږي ، مربوطه بانک باید نوموړي پیسي قانوني مرجع ته ولیږدوي ؛

— د بین المللي تنظیم لپاره دې بین المللي اساسي قانون جوړ او په وړو او لویو هیوادونو دې شرافتمندانه یو ډوی تطبیق شي ؛

— د اجتماعي ، کلتوري ، علمي ، ... ارګانیک تعادل او انتګریشن په خاطر دې پرته له جبر او میخانیکي روشونو څخه د هر چا لخوا د هرډول مساعدت څخه دریغ ونه شي ؛

— ما د نموني په شکل دغه مثالونه وړاندي کړل ، د چارو کارپوهان کولې شي زما پورتني وړاندیزونه اصلاح او نور کمبود اړخونه دي تکمیل کړي.

روح ـ ظهور ،بدلون او پایښت یې

وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّي وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلٗا (۸۵) ترجمه: او پوښتنه کوي له تا نه له روح څخه ،ووایه چي له امره د رب ځما دي او نده درکړي شوي تاسي ته له علم څخه مګر لږه . که چیري ددي مبارک آیت معنا او تفسیر ته ځیر شو او همداسې هغه تذکر چې د قرآنکریم په نورو آیتونو کې د روح د پیدایښت او ظهور په باره کې شوېدې ، سره ددې چې د روح عام هر اړخیز ماهیت افاده کوي ، خو په حقیقت کې ددغه مسئلې په ټولو تاریکو اړخونو او کنجونو رڼا اچوي او هیڅ ډول شک او شبهې ته تاریکه ساحه نه پاتي کیږي. د خدای په کلام کې په ځانګړي او مشخص ډول یو اځي د انساني روح د پیدایښت په باره کې دیوې پروسې په حیث بحث شوېدې. د پروسې د مختلفو اړخونو ،او په معینه مرحله کې یعني دڅلورمې میاشتې په پوره کیدو سره د انسان مخ په تکامل وجود کې د روح دابتدایي ماهیوي مفهوم په کچه دلومړې تحرک رامنځته کیدل، په شپږمه میاشت د قوام او پایښت مرحلې ته رسیدل او په دوه نیمو کلونو کې پر ځان ابتدایي اتکاء پیدا کول او بعدي پروسه په څرګند ډول ددغه حقیقت مبین او څرګندوی ده چې د هر موجود او خلقت د پیدایښت او بقاءد پروسې په مختلفو مراحلو کې د ظهور ،تکامل او انحطاط په منحني لاروهي او په ځانګړي ټاکلي وجدي حالت او وضعیت کې قرار لري. د قرآنکریم په تفسیر کې دغه مفهوم په پوره دقت سره دا ډول افاده شوېدې: «د روح علم او شعور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړ صفات په تدريج سره په کمال رسيږي او په ارواحو کې د کمال د حصول په اعتبار يې حده تفاوت او د مراتبو فرق وي تر دې چې د الله تعالی له تربيته يو روح داسې لوړ او اعلی مقام ته رسيږي چې نور ارواح هغه ته له سره نشي رسيدې... ». په پورتني عبارت کې چې يوائې انساني روح ته پکې اشاره شوې، په حقيقت کې د انساني روح ذهني ،جسمي او ټولنيزو سترو تفاوتونو ته ګوته نيول شويده او دا په ګوته کوي چې روح کوم مجرد مفهوم ندې ، نه يوائې عقل ، پوهه او شعور افاده کوي ،لکه چې ځيني پوهان روح ، جوهر ، عقل ، شعور او دغه ډول نورو مسايلو ته برابر ارزش قايل دي.هګل عقيده لري چې بشري تاريخ د مطلق عقل د پلوشو مظهر دي.محمد نادر ايوبي « کندهاري» پخپل کتاب (فلسفه)کې د هګل نظر په لاندي ډول ليکي: «د هګل په عقيده په عالم کې يو جهاني او مطلق عقل چې پوهه يې د افرادو تر خيال او تصور لوړه ده چې د بشر په تاريخ کې څرګند شوېدې.کله چې يوه ټولنه بله ټولنه له منځه وړي او بري حاصلوي ،همدغه جهاني مطلق عقل چې د مخه د مغلوبې ټولنې سره وو و دوهمې غالبې ټولنې ته درومي،دغه جهاني مطلق عقل د عالم د نظام او پالنې محرکه قوه ده چې د افرادو په يوه خپلواکه ټولنه کې بشپړيږي ،دې وايي چې په ټولنه کې هم هغه حرکت او پرمختګ چې په کايناتو کې موجود دې سته ،شتمني او مالونه هم د انسان د تکامل د پلوشو نتيجه ده او قانون هم د جهاني مطلق عقل د اغيزو څخه د خپلواکو افرادو په ټولنه کې بشپړيږي او هر فرد خپل فردي عقل بايد د هغه جهاني مطلق عقل سره عيار کړي او کوم څوک چې محض د خپل هوس تابع وي په حقيقت کې خپلواک ندې هر کله

چې فرد د ټولنې سره (يو)سي خپلواکي مومي ،تاريخي سير د کاملو دولتو ظهور څرګندوي...» « ۶۰۶ مخ »همداسې په « تاريخ فلسفهٔ شرق وغرب »چې د سروپالي راداکريشنان په مشرۍ د پوهانو يوې ډلې لخوا تاليف او جواد يوسفيان په فارسي ژبه ژباړلې د هګل د روح د فلسفي تر عنوان لاندي ليکي: « که منطق د هګل د نظام بنياد وګڼو(حال دا چې منطق د هيڅ ډول نظام بنياد نشي جوړيدلې) ،د روح فلسفه د دغه فلسفي بنياد افق ګڼلې شو » (دوهم جلد ۲۷۴ مخ) زه د هګل په پورتني نظر او عقيده او د روح په فلسفه پدې ليکنه کې تبصره نه کوم ،او دغه تبصره هغه فرصت ته ساتم چې که ژوند ماته راکړ او په ټوليزه توګه مې د روح په باره کې د پوهانو په نظرياتو څه ليکل غوښتل ، پريږده چې د هګل په پورتني نظر محترم لوستونکي پخپله قضاوت وکړي چې څومره منطقي تسلسل او قانونمند منطق په کې وجود لري؟ زما په عقيده هر څوک که د روح مفهوم د عقل ، شعور او يا د هګل په څير د ټولني د تاريخ سره پرتله کوي او په يوه سترګه ورته ګوري،روح ته ډير کم ارزش قايل شوېدې.ځکه چې روح کلي مفهوم دې او د انسان د وجود د ټولو اعضاوو او اجزاوو د کلې فعاليت وجدي وضعيت او ديالکتيک پوري اړه لري ،لکن ځانګړې پديدي لکه احساس ،عقل ،شعور ،تحرک او نور، سره د دې چې د نورو اعضاوو نسبي او متداخل رول پکې بې تاثيره نه دې ،خو پريکنده رول پکې په مشخص ډول يوله اعضاوو لکه مغز په عقل او شعور ،حسي اعضاء په احساس او داسې نور په نورو پديدو کې لوبوي او د دغه ځانګړو اعضاوو د قسمي يا کلي ضرر په صورت کې اړونده پديدي هم متضرري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي . همداسې که څوک جهاني روح او یا د بټه ورته مفاهیم دخدای د لوی ذات او حتا د یوه کوچني مادي واحد د سبستانسیون (ماهیت) سره په یوه تله تلي یا یو شان ارزش قایلیږي، یا په ډیره سادګۍ دغه ډول نامتناسب مقیاسونه ردوبدل کوي ، یا هغې ته ځانګړې ماهیت او بعد قائیلیږي یعنې د مادي واحد دجمعي هرارخیز دیالکتیکي وجدي حالت یواځې په یوه اړخ ډډه لګوي او یا د تناسخ د تصوري او تخیلي موهومي تیورۍ له مخې له یوه خلقت او حتا له یوې ټولنې څخه بلې ټولنيې ته دجهاني روح په لیږدونې باور کوي، ما لپاره دمنلو وړنه بریښي. شک نشته چې روح د کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر کلي مادي موجودیت او همداسې دزمان او مکان د ابعادو په عمودیت او افقیت کې همغسې چې روح همیشه نسبي مفعوم لري ، په هره لحظه کې مشخص او ځانګړې مفهوم هم دې. دغه ځانګړتیاوې نه یواځې د ځانګړې نوعې بلکه د ټولو خلقتونو په زماني اومکاني ابعادو کې هیڅکله دمقایسې وړ ندي. دمخه مونږ پدې موضوعاتو پوره بحث کړې چې په هر ه پدیده ، خلقت او هر مادي واحد کې ټولې پروسې ،حرکتونه او قانونمندۍ همزمان او هم مکان په متداخل ډول پر مخ ځي او دخپل مادي واحد په کچه مُحصل وجدي حالت رامنځته کوي او روح په هره کتګوري او په هر معنوي موقف کې چې اوسې دډیر ابتدایي حالت څخه نیولې تر خورا عالي مغلق وضعیت پورې ددغه وجدي حالت ددیالکتیکي وضعیت د محصلې په توګه ظهور کوي ،نه دکوم ځانګړي جز د وجدي حالت ددیالکتیکي وضعیت د نماینده په حیث. په همدې سبب مونږ په هیڅ دلیل نه شو کولې چې انساني روح دهغه د عقل او یا

جهاني روح د خدای د علم او ذات سره پرتله او یا په شرک ومنو. ددې موضوع دپوهاوي په خاطر زه غواړم یو ساده تخنیکي مثال راوړم. په تخنیکي جوړښتونو کې محرکه قوه او یا په اصطلاح محرک روح ،چې د ټاکلي هدف د ترلاسه کولو په خاطر باید ایجاد شي ، دمغلقو میخانیزمونو یو کامپلکس سیستم او یا سیستمونه ایجادیږي. دمثال په ډول له یوه ځایه څخه تر بل ځاي پورې د مسافرینو او یا د ټاکلي وزن دلیږدولو په خاطر الوتکې ته ضرورت پیښیږي. الوتکه پخپله مدرن او ډیر مغلق تخنیکي کامپلکس او دهغې د محرکې قوې د ایجاد لپاره انجن یو بل مغلق سیستم ګڼلې شو. په انجن کې د کشش د قوې د ایجاد په خاطر مختلف تخنیکي سیستمونه او قسمتونه فعالیت کوي او هر یو خپل ټاکلي رول لري ،خود کشش د قوې په ایجاد کې مرکزي او اساسي رول توربین او آیرودینامیکي مجرا پورې اړه پیدا کوي چې پرته له هغې اصلاً د کشش قوه نه ایجادیږي. ایا مونږ کولې شو د انجن د کشش قوه د هغې د مادي ذاتي موجودیت په حیث ومنو آو یا یې ورسره پرتله کړو ؟ او یا ،ایا ممکنه ده د انجن د کشش قوه د یوه قسمت او یا یواځې د یوه میکانیزم مولود وګڼو ؟ د انسان په وجود کې د روح موقف هم همداسې دې. د حرکت د انتقال دوسیلې اویا په هر مادي واحد کې دوجدي حالت دعلت په موخه او نوم کوم مشخص میکانیزم او موجود وجود نلري ،او نه مشخصي ځانګړي وسیلې او حتا کومې برخې ته د محرکې قوې د انګیزې او علت په توګه ګوته نیول کیدې شي ، بلکه دهغې ترشا ځانګړي میکانیزمونه په مشخصو فعالیتونو سره وجود لري چې په کل کې ددغه ځانګړو فعالیتونو قانونمند ارګانیک انتګریشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودیفرنسیشن د معین کمیت او کیفیت په تناسب معین وجدي حالت ایجادوي. په همدي ډول د خدای دمقضي ارادې له مخې انساني او یا دبل هر خلقت روح هم ،دساده څخه تر مغلقه پورې ،د نظام د قانونمندۍ په بنیاد په معینو زماني او مکاني ابعادو او د کمیت اوکیفیت په ټاکلې منځپانګه سره په ټاکلي او مشخص ماهیت او وضعیت سره دظهور ، بقاء ،تکامل او انحطاط په مسیر لاروهي او ترڅو چې ټاکلي وجدي حالت او مشخصه منځپانګه وجود ونلري روح هیڅکله د خپل سفر په لارکې په هیڅ یو ددغه وضعیتونو کې واقع کېدلې او برقرارېدلې نشي. په همدې علت دانسان دروح دظهور په خاطر څلور میاشتینې او داستقرار او قوام په خاطر یې لا اقل نور دوه میاشتیني زماني بعد ته ضرورت لیدل کیږي. دخدای په علم کې دروح مسًله ددې څخه هم ډیره مغلقه او دقیقه ده. د طب علم اټکل کوي چې د انسان وجود د لس تریلیونو (10 000 000 000 000 000) نه د زیاتو حجراتو څخه جوړ دی. دخدای دکلام په قول ، دمخه مونږ وویل چې روح یوه پروسه ده ، یعنې د قضاء او قدر دقانون له مخې په دیالکتیکي لحظوي تحول او تکامل کې قرار لري. د انسان دوجود دلس تریلیونوڅخه زیاتو حجراتوهره یوه حجره، په حقیقت کې ، ځانګړې مادي واحد جوړوي او دهري حجري د وجدي حالت څخه نیولي دبدن دمختلفو ارګانونو او اعضاوو دیالکتیکي انتګرالي او دیفرنسیالي موجودیت د روح او مادې کلي وجد کې ځانګړې رول لوبوي. په همدې علت ممکنه نده د څلورو میاشتو څخه دمخه، تر څو چې د کوچني وجود لا لازمه کمي او کیفي منځپانګه نه ده تر لاسه کړې، دانساني روح ابتدايي او یا بعدي

تکاملي او انحطاطي مراحل نشي رامنځته کېدلې . دبلې خوا مونږ پوهیږو چې په هره لحظه کې دانسان د بدن د لس تریلیونو حجراتو څخه ډیر حجرات مري او دهغې څخه څه زیات یا کم نوي پیدا کیږي. تر څو چې د نوي حجراتو شمیر د مړو حجراتو د شمیر څخه زیات وي ، وجود تکامل کوي. کله چې د مړو حجراتو شمیر د نوو حجراتو له شمیرڅخه زیات شي ،د ژوند منحنی مخ په زوړ شي ،یعنې انحطاط شروع کیږي. کله چې دانسان په وجود کې د یوي ذري په کچه بدلون پیښیږي ،د خدای د لوی علم په حافظه کې محفوظ او هیڅکله لا درکه نشي پاتي کېدلې او بې پله له منځه نه ځي او همداسې دهر کوچني تغیر په پیښیدو سره دبدن په وجدي حالت یا په بل عبارت د روح په وضعیت کې متناسب بدلون رامنځته کیږي. د بلې خوا د خدای په علم کې معما ، موهومي ،نامعین او متوالي حالتونه او وضعیتونه وجود نلري او نه خپل مخلوق د ناممکناتو او لا چارۍ سره مخامخ کول غواړي.د خدای د لوی علم له مخې بې شمیره پروسې ،قضي ،فورمولبندۍ او افادې په متداخل ارګانیک انتګریشن او دیفرنسیشن کې د حل واحدځواب پیداکوي او هیڅکله د شک او تردد په څلورلاري او دوه لاري کې ځوک نشي واقع کېدلې. دمخه هم ما په خپل ناقص آند او فکر د خدای دلوی علم خارق العاده سمبنت او دقت کچې ته داسې اشاره کړې وه چې: د انساني وجود په بیولوژیکي حجره کې ۲۳ جوړې ، یا په بل عبارت ۴۶ کروموزومه وجود لري. که چیرې یو له دغه کروموزومونو څخه کم وزیات شي ،دانسان دوجود ارثي تسلسل شلیږي او انسان د مونوګلوئید په بڼه په جهان کې سترګې غړوي او معفیتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیستم یې هم پر ځای نه پاتې کیږي. نن علم او تخنیک د «
Embryology جنین پیژندنې» په برخه کې دومره پرمخ تللې او
لابراتواري څېړنې په ډېره چټکۍ سره روانې دي چې د غیر
متراقبه پیښو څخه پخپل وخت مخنیوې وکولې شي. نن په
امریکا ،اروپا او ځینې نورو هیوادونو کې په تجربي لحاظ
ددغه ډول تربیه شووؤ څارویو غوښې خوړل کیږي. په ټولنیز
لحاظ به دا خبره سمه او ګټوره وي ، خو که د شخصي مقاصدو
لپاره وکارول شي نه جبرانیدونکي فاجعې به رامنځته کړي. په
همدې خاطر د علمي پر مختګونو سره هم باید مسؤلانه کړه وړه
وشي او تل په باوري او خوندي مصؤن موتې کې یواځې د خیر
ښیګڼې ټولنیزو ارمانونو د پاللو او ترلاسه کولو په خاطر
وساتل شي. کله چې امریکایي فضاء نورد N.Armstrong په
۲۱ د جولای د ۱۹۶۹ م کال کې د Apolo د قوماندان په حیث
سپوږمۍ ته تللې وو د کونړ دیوه مشهور شخص د مړینې په
مراسمو کې ډېر پوهان او مشهور دیني عالما راټول شوي وو او
ددغه تګ په امکاناتو او عدم امکاناتو باندې ډېر تود بحث
کیده. ځینې دیني عالمان چو په خوله پاتې وو او د نورو خبرو ته
یې غوږ نیولې وو . لکن ځینې نورو سخت مخالفت کاوه. ماهم
ددوی خبرو ته غوږ نیولې وو . کله چې یوه دیني عالم په قطعي
ډول مخالفت ښکاره کړ او د مقابل لوري په ځواب کې یې وویل
، « که په رښتیا ارم ستراڼګ سپوږمۍ ته ختلې وي نو یو تور
څادر دې د سپوږمۍ په مخ وغوړوي ، چې له مونږ څخه پټه شي
بیا به یې ومنم . زه چې د مولوي صاحب اړخ ته نژدې ناست ووم
په ټیټ اواز مې ورته وویل چې استاده سپوږمۍ دومره کوچنۍ
نده چې په څادر کې پټه شي او که په تور څادر کې پټه هم شي

،بیا به هم سپینه ښکاري . که چیرې د خدای (ج) او پیغمبر (ص
)په قول کې سپوږمۍ ته ختل نا ممکن ګڼل شوي وي ، ښه به
داوي هغه آیت او حدیث شریف دلیل راوی. مولوي صاحب په
ځواب کې وویل « ستازړه دې وواېم چې ختلي دي او ځان کافر
کړم. په علمي مسایلو کې هره منطقي او قانونمنده وړاند وینه
او خوشباوري ممکنه او منطقي هم ګڼل کیږي خو یو اړخیزه
مطلق مخالفت، موضعګیري ،تعصب او تنګنظرۍ ته په کې
ځای نه پاتې کیږي. مونږ نن وینو چې سپوږمۍ ، د شمسي نظام
نورو سیارو او زمونږ له شمسي نظام څخه وړاندې نورو ستورو
ته سفرونه تقریباً په ورځني معمول کار او چار اووختې دې.نو
مولوي صاحب چې د خدای(ج) او پیغمبر(ص) د علم او کلام د
پوهې او تفسیر وارث ګڼل کیده خو په حقیقت کې د هغې څخه
بیخبره وو او د خپلې بیخبرۍ د پټولو په خاطر یې د تعصب او
حتا جهالت څخه هم کار اخیسته ، په حقیقت کې د خدای لوی
علم ته یې د خپلو سترګو د تنګو کسو څخه کتل او په خپله
ناپوهۍ سره یې ټول بشریت د خدای د لوی علم په هکله «
العیاذ بالله»یې باوره کاوه او د خدای د ذات او علم څخه د
منکرانو لپاره یې د اعتراضونو او دروغجنو دلایلو ختَه
برابروله . کله چې خدای دا لوی جهان د خپل لوی علم له مخې
قانونمند پیدا کړې دې ،کله چې خدای یواځې په انسان کې
علمي ،منطقي ظرفیت او استعداد ایجاد ،علم یې په ښځه او نر
فرض او د همدغه علم له مخې یې انسان د عالم خلف په حیث
دجهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې او دغه ټول
خلقتونه یې دهغه لپاره پیدا کړي او دهغه په خدمت کې یې
ګمارلي ،کله چې اسلام د ټولو ادیانو په نسبت خورا علمي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورا منطقي دین ګڼل شوې ، د بشریت په قاموس کې چیرې دغه ډول حماقت ،جهالت ، ناروا دروغجنې تنګنظرۍ ته ځای پاتي کیدلې شي ؟ ډیر خلک او حتا پوهان داسې فکر کوي چې خدای ټولې دنیایي او اخروي چارې باالفعل او باالاراده پخپله سرته رسوي.زما په عقیده دا خبره به سمه نه وي.که خدای خپلو مخلوقاتو ته تیار خواړه رسولې ،ځله به آدم(ع)او نور انسانان دعالم الاسباب عملي ازموینې ډګر ته راوتلي ؟د څه لپاره خدای انسان د علم څخه برخمن کړي ؟او د څه لپاره یې د خپل لوی ذات د خلیفه لقب ورکړې دې ؟دا ډول نظر د قضاء او قدر دعام قانون سره سمون نلري او د خدای عدل او انصاف د پوښتني لاندي راولي . پدې صورت کې به ضرورت نه وو چې خدای دا جهان قانونمند پیدا کړې وې ، ځکه خدای په هر شکل چې وغواړي د خپل نظام دادارې او کنترول له عهدې څخه وتلې شي او د انسان هر کوچني فعالیت به «العیاذ باالله» په خدایي کارونو کې مداخله ګڼل کیدلې او انسان ته به هیڅکله د خدای دمقضي ارادې له مخې انساني مقدرات او اختیار نه وې ورکړې شوي او دا به «العیاذ باالله» هم دخدایي انصاف څخه لیري وې چې که بیا یي هم انسان د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې وې ، ځکه چې انسان به بې له هغې هم ددغه کار له عهدې څخه نه وې وتلې.د بلې خوا د انسان لپاره دخدای دلوی ذات دلوی علم د سرمشق نمایش به څه ډول شوې وای ؟او یا څه ډول به یي په خپل ځان باور او لازم جرئت پیدا کړې وای ؟پدې صورت کې به د انسان دپیدایښت څخه هدف څه وو ؟څه ډول به یي ژوند کولې ؟او څه ډول به یي د خپل عبودیت رسالت او مسؤلیت سر ته رسولې ؟خو مونږ پوهیږو

چې خدای الرحمن الرحیم ،عادل ، منصف او ډیري لویي پیرزوینې او لورییني لوی ذات دې او په ټولو مخلوقاتو او په ځانګړې توګه په انسان یې ستري روادارۍ او پیرزوینې لرلې. په حقیقت کې خدای انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر دقانون له مخې مقدر او مقضي ګرځولي دي .زما په عقیده که خدای ټولې چارې پخپله سرته رسولې ، د انسان لپاره د خدایي خلا فت نه څه ضرورت لیدل کېده او نه به ددې لپاره کوم امکان او وسیله موجوده وې چې انسان د خدای دعالم خلف په حیث د خدای دلوی علم څخه اګاهي پیدا کړي. په حقیقت کې انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر دقانون له مخې مقدر او مقضي ګرځیدلي ، دا لوي جهان یي په کل او جز کې قانونمند پیدا کړې او دخپلې مقضي ارادې له مخې یي د لوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تر بله لازمي ابدي علت او معلول ، قایم باالذات او خلل ناپذیر ګرځولې دې.ددې په عوض چې خدای د خپلو بنده ګانو پرځای ټولې چارې پخپله سرته ورسوي او پاخه خواړه ورته وویشي ،د پوهې او عمل استعداد یي ورکړې ،هر چاته یي پخپل نژدې چاپیریال کې د عدالت ،انصاف او هر اړخیزي روادارۍ له مخې پرته له خوړو د هر ډول مصروفیت ،مشغولیت او علمي ځیړنو په خاطر بې شمیره امکانات او بې حسابه زیرمې موجودي کړي او انسان او نور مخلوقات هر یو یي دخپلو امکاناتو په تناسب مقدر او مکلف ګرځولې دې.ددې جهان ټول خلقتونه ، دخورا کوچني څخه تر خورا لوی او دخورا ساده څخه تر خورا مغلق پورې خپل خپل مقدرات او د هغې په تناسب مختلف هر اړخیز امکانات او اختیارات لري چې د خدای د مقضي ارادې له مخې د خپل ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بد سرنوشت ،نیک او بد روح او دنیایي او اُخروي ځانګړو او ټولنیزو سرنوشت سازو قضایاوو او مسایلو کې صلاحیت ورکړې شوې او پرې مکلف ګرځیدلې دې.یعنې خدای هر خلقت دقانونمند نظام په شکل مقدر او خود مختاره پیدا کړې دې. نو ځکه روح هم دامري خلقت دمقدراتو په تناسب دخپل ظهور ، تکامل او انحطاط په پروسه کې د خپل نیک او بد سرنوشت او د خپل پیدا ایښت ،بقاء ،تکامل او حتا د انحطاط اختیار پخپل واک کې لري. یعنې چې د روح سرنوشت هم دخدای د لوی علم او د هغې د عامو قوانینو له مخې ، مخکې له مخکې نه تعینیږي ،بلکه د ورکړې شوي اختیار او مقدراتو په تناسب ، کولې شي هغه په خپله خوښه تعین کړي. روح د امري خلقت په حیث با الذات تغیر پذیر او فنا پذیر دې او دخپل ظهور ،تکامل او انحطاط په پروسه کې منحیث دهر قانونمند حرکت او قانونمندۍ په شکل د مادې د ابدیت په بناء ، ابدي شهودي قانونمند حقیقت جوړوي او دزمان او مکان په مختلفو مقاطعو او ابعادو کې دمادي عامو قوانینو له مخې نه یواځې د روح او وجدي حالت په کل کې، بلکه د هغې پورې داړونده اجزاوؤ حالت او بدلون قابل د محاسبې او قانونمنده افاده یې هر وخت ممکنه ده.په همدې علت د خدای په کلام کې ویل شوي چې د حساب او کتاب په موقع کې دانسان دبدن ټول اعضاء په جداګانه ډول پخپله په انسان د نیکو او بدو اعمالو شاهدي ورکوي.که چیري روح مجرد مفهوم او په یوحال پیدا او باقي پاتې موجود وې نو د ځانګړو اعضاوو د ځانګړې شاهدۍ مسئله نه شوه مطرح کیدلې او یواځې په کل کې به د روح د عام مفهوم او موجود په حیث د شاهدۍ ذکر شوې وای. د خدای په

لوی جهان کې دخدای د لوی علم له مخې مرګ نسبي او ژوند ابدي مفهوم لري . هر مرګ دنوي ژوند اغاز او هر ژوند همزمان دنوي ژوند او مرګ په لور حرکت کوي او په متوازن ، متعادل او متناسب ډول دخدایي نظام دبقاء ساتندوی او همدغه دخدای د لوي نظام دبقاء او ابدیت لوی او انکار نه منونکې دلیل دې. د خدایي نظام قانونمندې ساتني او حفاظت ته خدایي طریقت ،شریعت او عبادت ویل کیږي او دهمدغه نظام څخه دسالمې ګټې په اخیستني او حفاظت پورې د بشریت او ټولو مخلوقاتو ټولې خوشبختۍ هم تړلې دي . نو ځکه د خدایي نظام ساتنه او معرفت او دخدای د علم تحصیل د بشر لپاره د خدای د بې ساري نعمتونو څخه د اعظمي منطقي ګټې اخیستنې په مفهوم او معنا ده، خدایي شریعت ددغه اعظمي استفادې لپاره یواځینۍ لار او خدایي رښتیني عبودیت ددغه ګټې اخیستنې خورا احسنه امکانات او طریقه ګڼل کیږي. مهمه خبره داده چې دغه تسلسل له پیله تر پای پورې ټول دخدای دلوی علم او د هغه ذات د لویې رواداری او پیرزوینې په محور څرخي اود خداي په کلام کې د انساني روح د پیدا ایښت په پروسه کې زماني قیدیت ته اشاره شویده. زمان نسبي مفهوم دې اودهر مادي واحد په تناسب مختلف نسبي مفاهیم افاده کوي.د بلې خوا پخپله قیودات هم کیدلې شي دشرایطو په تغیر سره تغیر وکړي. روح مجرد مفهوم نه دې او نباید هغه مجرده پدیده وګڼل شي . ځیني پوهان د روح د زماني او مکاني ابعادو څخه منکر دي یعنې هغوی روح عام مفهوم ګڼي چې هیڅکله خارجي وجود نلري او چې څرنګه دغه ټول فعالیتونه سرته رسوي، ځکه خو هیڅوک نشي پوهیدلې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید هم پوه نشي. ځیني نور روح ته هر ډول زماني او مکاني ابعاد او تناسخ قایل دي. هغوی پدې عقیده هم دي چې بد روح دتناسخ پروسه کې د بدې او خبیثه ارواح په حیث په ځیني په اصطلاح کثیفو حیواناتو کې تر هغې دوام کوي، تر څو چې یې د نفس تزکیه وشي. خو زما په عقیده روح په هر زماني او مکاني بعد کې مشخص او ځانګړې دې او یواځې په مشخص خلقت او پدیدې پورې اړه لري او د اسلام د مقدس دین حکم هم همداسې دې، او په هره پدیده او خلقت کې دهغې د اجزاوؤ د وجدي حالتونو د قواوؤ دویکتورونو محصله جوړوي. خو دغه محصله کومه ساده میخانیکي تجمع او انتګریشن نه دې ،بلکه همغسې چې د خدای دلوی علم دقانونمندۍ له مخې دا لوی جهان دټولو علومود قوانینو او ټولو اجزاوؤ دوجدي حالتونو په ارګانیک تداخل سره ددی لوې جهان او هر خلقت او اجزاوؤ بقاء پایداره ساتي، خود هر حالت او وضعیت په کمترین تغیر سره همزمان تغیر مومي. دروح د پیدا ایښت او بقاء په پروسه کې همداسې تفاوت او دیالکتیکي تحول او تکامل ته اشاره شوې، او تکامل او تحول پخپله مختلف اشکال د حرکت ګڼل کیږي. هر حرکت با الذاته کثیرالجوانبه او کثیرالبعدي پدیده ده. پدې معنا چې هیڅ حرکت په ځانګړې محدوده کې مقید نشي پاتې کیدلې او همزمان په متوالي ډول په نورو او نورو حرکتونو بدلیږي او هر حرکت پخپل نوبت د انرژي مختلف ډولونه منځته راوړي او هغه د نوي کمي او کیفي پدیدو د ایجاد سبب ګرځي. حرکت ابدي دې او د خدای د مقضي ارادې سره سم د ابدیت ضامن ګڼل کیږي. دغه پروسه په متواتر، مستمر او متداخل ډول دوام پیدا کوي او د مختلفو

خلقتونو او پدیدو د رنګینۍ او تنوع علت او انګیزه ګرځي. مونږ دمخه د فلسفي اساسي مفاهیمو په باره کې دا هم ویلي وو چې «ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده». کله چې حرکت مجرد مفهوم او پدیده نشي پاتې کیدلې نو هیڅ مادي واحد او په هغه جمله کې روح هم د آمري خلقت او حقیقت په حیث مجرد مفهوم او پدیده نشي ګڼل کیدلې. د انساني روح د پیدا ایښت په پروسه کې د انساني وجود د کمي او کیفي متکامل او متحول خلقت په حیث څلور میاشتیني میعاد د روح دظهور لپاره مناسب او متناسب ګڼل شوې دې او یا په بل عبارت دا هغه زماني بعد جوړوي چې انساني وجود پدغه زماني مقطع کې د انساني روح د پیدا ایښت متناسب کمي او کیفي حالت او وضعیت ته رسیږي. پخپله میاشت، کال او یا ورځ، ساعت، دقیقه، ثانیه او یا نور زماني واحدونه ټول نسبي مفاهیم دي. د مثال په ډول د نجوم علم دا خبره معلومه کړې چې حتا زمونږ په شمسي نظام کې د عطارد د سیاري یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۵۹ برابره او یو کال یې د ځمکې ۸۸ ورځې کیږي؛ د زهره یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۲۴۳ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۲۵ ورځې کیږي؛ د ځمکې یوه شپه اوورځ ۲۴ ساعته او یو کال یې ۳۶۵ ورځې او شپږ ساعته کیږي؛ د مریخ یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې نیمایي یعني ۱۲ ساعته او یو کال یې دځمکې ۳۸۷ شپې او ورځې کیږي؛ د مشتري یوه شپه او ورځ د ځمکې ۱۰ ساعته او یو کال یې دځمکې د ۱۲ کلونو برابر دې؛ د زحل یوه شپه او ورځ دځمکې ۱۰ ساعته او یو کال یې د ځمکې د ۲۹ کلونو برابر دې؛ د یورانوس یوه شپه او ورځ دځمکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ ساعتونه او یو کال یې د ځمکې د ۸۴ کلونو سره برابر دې ؛ د نپتون یوه شپه او ورځ د ځمکې ۱۶۰ ساعته او یو کال یې د ځمکې د ۱۶۵ کلونو سره برابر دې او بالاخره د پلوتون یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۶ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۴۸ کاله کیږي. دا هغه ارقام دي چې اکادمیسن عبدالاحد عشرتي په خپل کتاب (اعجاز علمي قرآنکریم ، دوهم چاپ په صفحه ۹۱) ذکر کړیدي. لمر څرنګه چې شپه نلري تقریباً په ۲۵ ورځو کې یو وار پخپل محور څرخي او انتقالي سرعت یې په یوه ثانیه کې ۱۵۰ میله او د انتقالي حرکت یوه دوره یې پخپل مدار یعنې یو کال یې تقریباً ۲۰۰ ملیونه کاله او یا په بل عبارت د « Milchsrasse ــ شیري جاده، د (کهکشان) » سفر ۲۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. (Qur’an und moderneWissenschaft ,Dr.Zakir Naik , s, 14) . پدې ډول ساعتونه ،دقیقې او ثانئې او د انسانانو او نورو خلقتونو او موجوداتو عمرونه د کلونو په حساب هم تغیر کوي او کاملاً نسبي مفاهیم لري .

د روح په باره کې د خدای په کلام کې ددې ذکر هم شوې دې ، کله چې روح له بدن څخه ووځي انسان مري. د بلې خوا مونږ د انساني آناتومۍ ، بیولوژي او نورو اړونده علومو له مخې پوهیږو چې د انسان مرګ د مختلفو عواملو له مخې پیښیدلې شي. د مثال په ډول که چیرې پانقراس پخپل وخت تاکلې اندازه انسولین او ګلوکاګون تولید نکړي ،په وینه کې د شکرې اندازه د لازم مقدار څخه ډیره زیاتیږي او یا کمیږي او د انسان د مرګ سبب ګرځي. د تایرایت غده چې په مرۍ کې ده په بدن کې د متابولیزم او نورو سترو وظایفو په څنګ کې د

ایودین د تنظیم دنده هم لري . که د غه غده له فعالیته پریووځي ،برعلاوه له دې چې د انسان د سترګو ، مرۍ او مخ جوړښت بدلوي ،د مرګ سبب هم کیدلې شي. زړه په بدن کې مرکزي او ډیر مهم ارګان ګڼل کیږي . کله چې ځیني ارګانونه ، غدې لکه تریخې ، ځیګر ،پښتورګي او نور پخپل وخت لازم فعالیت ونکړې شي او یا په کافي اندازه انزایمونه ترشح نکړي ، په وینه کې غوړي ،مالګي ،اسیدونه او نور مواد جمع کیږي او د انسان د مړینې سبب ګرځي. پدې ډول ډیر نور مثالونه راوړل کیدې شی چې د ځیني ارګانونو د ناسم غیر متناسب او یا د نه فعالیت په صورت کې لازم مقدار ترشحات صورت نه نیسي او انسان مري. پدې صورت کې کولې شو ووایو چې هر یو له دغه ارګانونو څخه ذاتاً په شکل د اشکالو د روح دنده سرته رسوي .خو زما په آند دغه ډول قضاوت او پریکړه به ساده لوحانه ،نئیف(ساده) او پریمیتیف (ابتدایي) وي.

ځیني پوهان روح او نفس یو شې ګڼي ،خو ځیني نور د هغوی په منځ کې فرق او تباین ته قایل دي. هغه کسان چې نفس او روح یو شې ګڼي ، شاید د تنفس د مفهوم او ماهیت په بناء یې دغه ډول نتیجه ګیري کړي وي ، ځکه چې د تنفس په بندیدو هم انسان مري . ابو علي ابن سینا د روح د وجود د اثبات په باره کې خپلې رسالي او کتابونه د « نفس » تر عنوانونو لاندې لیکلي دي لکه: « د ناطق نفس پیژندنه » ، «د نفس په باره کې د خلکو اختلافات» ، « د بدن سره د نفس اړیکې « ، « علم النفس» او د « نفسي قواوو څیړنه » .مولانا جلال الدین بلخي د روح لپاره د خواجه سنایي په مرثیه کې د جان کلمه استعمال کړې او کثیر الوجهي شخصیت او ابعاد ورته قایل دې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

گفت کسی خواجه سنای بمرد — مرگ چنین خواجه نه کاریست خرد
کاه نبود اوکه ببا دی پرید — آب نبوداو که به سرما فسرد
شانه نبود اوکه به موی شکست — دانه نبوداو که زمینش فشرد
گنج زري بوددرین خاکدان — کو دو جهان رابجوی می شمرد
قالب خاکی سوی خاکی فگند — جان خرد سوی سما وات برد
جان دوم را که ندانند خلق — مغلطه گوییم به جانان سپرد
صاف درامیخت به درد می — بر سر خم رفت جدا شد زدرد
در سفر افتندبهم اي عزیز — مرغزی ورازی و رومی و کرد
خانهٔ خودباز رود هر یکی — اطلس کی باشد همتاي برد
خامش کن چون نقط ایراملک
نام تو از دفتر گفتن سترد
«کلیات شمس تبریزی ،ص ۳۶۸»

سره ددې دغه ډول اظهارات څه ناڅه دواقعیتونو سره سمون هم لري او دځانګړو اعضاوو څخه نیولي دحجراتو تر کچې پورې د ځانګړو مادي واحدونو وجدي حالت او یا په بله معنا د هغوی روحي حالت به افاده کوي ، او یا که دغه تسلسل ته دانسان دنوع د عمودیت او افقیت څخه نیولې دټولو خلقتونو په ټولو ابعادو کې دټولو وجدي او روحي حالتونو د انتګریشن او دیفرنسیشن سلسلې او ځنځیر دجهاني روح او وجدي حالت پورې ورسوو ،یواځې په هغه صورت کې مونږ دځانګړو مادي واحدونو او په کل کې د جهاني روح او وجدي حالتونو د ماهیت او واقعیتونو په باره کې علمي منطقي تصور پیدا کولې شو .دخدای برحق کلام ځکه تأکید کوي چې: «قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً». په رښتیا چې انساني روح ډیرپیچلې هراړخیز خدايي آمري خلقت او یواځې دخدای په اراده او معینو شرایطو او وسایلو سره انسان دهغې په معرفت لاسبرې کیدلې شي.

ځیني پوهان د همدغه مفکورې له مخې خدای جهاني روح

بولي ، حال دا چې جهاني روح هم خدايي مخلوق دې او په هیڅ کمي او کیفي ارزش سره د خدايي ذات او صفاتو سره د شرک جوګه نشي ګڼل کیدلې او نه خدای ته دغه ډول نسبت مناسب او متناسب ګڼل کیدلې شي . په قرآنکریم کې د اخلاص د سورة ترجمه پدې ډول ده (ووایه چې الله یو دې. الله بې نیازه دې .نه له چانه زیږیدلې او نه یې څوک زیږولې دې. او نشته خدای لره برابر سیال څوک) . که چیرې دا خبره ونه منل شي خدای به هم «العیاذبالله» د خلقتونو او پدیدو د پیدایښت دعلت او معلول په تسلسل کې واقع شي ، چې ممکنه نده.

همداسې ډیر پوهان «العیاذ بالله» مطلق عقل ،عقل محض ، عقل اول ،عقل کل ، عقل خالص ،سوچه عقل، مطلق جوهر ،جوهر محض ، مطلقه ایده ،طبیعت او دیته ورته خارق العاده اوصافو او خصوصیاتو لرونکې پدیدې چې اصلاً بالذات خدايي خلقتونه ګڼل کیږي دخدای سره په شرک مني او «فلسفهٔ اولي» (لومړۍ فلسفه) هم دخدای علم ګڼي ، حال دا چې فلسفه یواځې او یواځې د خدای دلوی علم بشري ذهني بدیل ګڼل کیدې شي . انسان ، که په پرنسیپ او نظري لحاظ د خدای د خلف په حیث ، دخدای د علم له لارې د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونې او محاسبه قادر دې ، خو دعملي امکاناتو له مخې نه د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونه او محاسبه قادر دې او نه ورته ضورت لري چې قادر واوسي .دمخه مونږ لیکلي چې عقلانیت یعني علم او قانونمندي شکل دموجودیت دمادي دې. هیڅ موجود ،حتاډیر بسیط موجود ، وجود نلري مګر په قانونمند شکل سره. ایادا ممکنه ده چې مونږد یوه بسیط مادي واحد قانونمند موجودیت ، شعور ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني عقلانیت او حتا جهاني عقل ، مطلق عقل ، سوچه عقل او حتا بل کوم خارق العاده خدایي خلقت چې اصلاً خدایي خلقت دې ،کیدلي شي او یا ډیر ساده منطق دا منلې شي چې د خدای په حیث ومنل شي ؟د جوهر په نامه کوم خاص وجود ، پدیدي او خلقت ته زه قایل نه یم. زه پدي عقیده یم چې هر مادي موجود ځانګړي کمي او کیفي اوصاف او خصوصیات لري. هر ځانګړې کیفیت کیدلې شي دځانګړي مادي واحد او پدیدي د نسبي جوهر په حیث ومنل شي. که دغه کیفیت ته مونږ هر نهایي حالت او موقف هم قایل شو بیا هم دخدایي ذاتي او توصیفي معیارونو سره سیال جوګه نشي ګڼل کیدلې. **پدې توګه خالص جوهر ،مطلق جوهر او یا مطلقه بې جوهره پدیده او خلقت هم وجود نلري.** د طبیعت په نامه هم کوم خلقت ،پدیده او موجود نه شته. په طبیعت کې مختلف موجودات ،پدیدي او خلقتونه په میخانیکي ، فیزیولوژیکي ،بیولوژیکي او یا نورومادي ارګانیک انتګرالي او دیفرنسیالي وضعیتونو او حالتونو کې په ټاکلي نظام سره قرار لري. شک نشته چې لوی جهاني نظام په لوی جهاني وجدي وضعیت او حالت کې قرارلري او یا په بل عبارت د لوی جهاني روح څخه برخمن دې. خو دغه نظام ، دغه وجدي وضعیت او حالت او یا په بله معنا جهاني روح د خدای دلوی علم ،لویي قانونمندۍ او مقضي ارادې مخلوق او محصول او په لحظوي ستاتیک دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې قرارلري او خدای تغیر ناپذیره او تغیر نه منونکې ذات دې. ایا کیدلې شي مخلوق دخالق سره سیال

جوګه بدیل جوړ کړي ؟ایا ممکنه ده نسبي وضعیتونه او حالتونه کله هم په مطلق حقیقت بدل شي ؟او هغه هم په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې ؟هیڅکله نه !!! مونږ پوهیږو چې د نړۍ ډیرو مشهورو پوهانولکه کانت د «عقل محض» هګل د «مطلقې ایده» «جهاني روح» او ډیرو نورو د همدغه ډول مسایلو په باره کې ثیړنې کړي دي. هګل د ایدیالستي دیالکتیک تر عنوان لاندې دیالکتیکي قوانین د مطلقې ایده د مراحلو د پیژندلو په حیث فورمولبندي کړي ، خو پدې نه دې پوهیدلې چې ایدیالستي دیالکتیک او قوانین وجود نلري. خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې دا لوی جهان د خپلو مخلوقاتو د استفادې په خاطر مسخر او مقدر پیداکړې دې. ډیرو پوهانو دا جهان همغسې چې خدای پیداکړې ، همغسې یې ثیړلې او پیژندلې دې.دې کې شک نه شته چې مونږ ډیرو کوچنیو ذراتو ، تششعاتو ، ساحوي ، پلازمایي او د پدیدو او خلقتونو د ډیرو نورو حالتونو او وضعیتونو د احساس او ادراک څخه د تل او یا تر یو وخته پوري عاجز یو. خو دا خبره هیڅکله دا معنا نلري چې دغه محیطونه غیرمادي ، ما بعدالطبیعه ، متافزیکي او یا د مادیت د محیط څخه وتلې کوم بل ډول حالت غوره کړې.د خدای دا لوی جهان هرډول نسبي حالت غوره کولې شي ، خو د مادیت د ساحې څخه وتل یې ناممکن دي.ځکه چې د خدای جهان د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر خورا لوی مادي موجود پورې دخدای دارادې له مخې په قانونمند شکل سره واحد تړلې جهان جوړوي .هغه پوهان چې دخدای دارادې په خلاف موضع غوره کوې او یا دناسم تحلیل له مخې بیا هم غواړي د «مُثُل»

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مابعدالطبیعه» «متافزیکي» او د هیڅ په بنیاد تخیلي او تصوري فورمولبندۍ او تیوري ګاني جوړي کړي، پایلي یي معلومي دي چې تر اوسه یي په دغه بې بنیاده بنیاد حتا یوې هڅې هم مثبته نتیجه نده ورکړي.

ځیني کسان شاید مدعي شي چې ډیر پوهان لکه هګل، کانت، دکارت او نور چې پخپله ایدیالستانوو عیني قوانین کشف او فورمولبندي کړي او ډیر حقایق یي ترلاسه کړیدي. دلیل یي دادې، سره ددي چې دوی د ذهني او شعوري پدیدو مادي قانونمند موجودیت ته قایل ندي، خو عملاً دخپل داخلي ذهني چاپیریال څخه متأثر او په خپله ذهني هنداره کې د واقعیتونو ننداره کوي او په دغه بنیاد یي رحماني او شیطاني خوبونه لیدلي، دتصوراو تخیل په پوړیو کې د الهام، کراماتو، نبوغ او پیغمبرانو (ع) د وحي احساس او ادراک کړې او اړونده فورمولبندۍ یي د هغوی په آند په تخیلی او تصوري شکل طرحه او فورمولبندي کړیدي. خوزه پدې عقیده یم چې د تصور او تخیل جالې (کشتۍ) همیشه په کاږ خیژي او لکه د سحر خوبونه تل په مایوسۍ بدلیږي. همدا سبب دې چې د ډیرو فلسفي مسایلو په باره کې حقایق لا تر اوسه په ترګمۍ کې پاتې دي. یواځې علمي قانونمندي څیړني کیدلې شي مثبتې او دقیقي پایلې ولري.

همغسې چې د خدای په کلام کې د روح د قانونمند ماهیت پیژندنه مشکله تعریف شوې او لکه څومره چې د پوهانو هڅې تر اوسه پدې باره کې بې نتیجي پاتې دي، په حقه سره د روح موضوع په بیساري وسعت او عمق سره د خدای دلوی علم او لوی قدرت اساسي مفهوم او زړي جوړوي. روح په واقعي

مفهوم او معنا د خدای دلوی علم دقانونمند عملي او نظري دیالکتیک منتجه دقیقه محصله او په کل او جز کې د خدایي خلقتونود دقیق نظام دعظمت نمایش دې. د روحي مسایلو دقیقه علمي محاسبه په عالم الاسباب کې نه عملي، نه ممکنه او نه ضروري ده. دغه محاسبه یواځې د خدای دلوی قدرت، لوی علم او لوی جهان په امکاناتو کې ممکن ګڼل کیدې شي. اصلاً د عالم الاسباب په عملي ژوند کې ډیري دقیقي محاسبې ضرور هم ندي او نه چا کله د ډبري سکاره د طلا خرڅوونکو په تله تللي. پوهانو ته پدې هم پوهیدل پکار دي چې په کومه محاسبه کې څومره دقت ضرور دې؟ په همدې خاطر د خدای په کلام کې دروحي مسایلو دمحاسبې اشکالو ته ګوته نیول شوې چې پوهان خوشې په ناممکناتو پورې ونه نخلي. لکن، لکه څرنګه چې ما دغه مسًله په خپلو کمو امکاناتو څیړلي، د روح د قضي په دغه روحیه او ماهیت پوهیدل حتمي دي. نه چې پوهان هم خپل او هم دنورو قیمتي وخت په عبثو خبرو ضایع کړي. خو ددې ټولو خبرو سره سره، همغومره چې خدایي نظام مغلق او پیچلې دې، په همغه اندازه دقیق او قانونمند هم دې. د مثال په ډول، ایراني شاعر ویلي وو:

ما زاغاز وزانجام جهان بي خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است

خو ما په خپلو دلایلو سره وښودل، سره ددې چې قدیم په قدیم کې هیڅکله وجود نه درلود، حال په لحظوي ډول ګذرا پدیده او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه رسیږي، بیا هم څرنګه چې جهان قانونمند پیدا، قانونمند پایي او قانونمند بدلون مومي، په پرنسیب کې د هرې پدیدي افاده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاسبه په هر زماني او مکاني بعد او مقطع کې ممکنه ده. خو په دغه بوده او تنسته (عرض وطول) کې يوائې د علم او قانونمندۍ مزي غزيدلې شي او د تصور او تخيل خودخواهانه او جاه طلبانه قد تل پدي طول و عرض کې کوتاهي کوي. نو ځکه دروح دعلمي قانونمند خلقت په روحيه پو هيدل حتمي او ضروري کار دې. ډير خلک له دې څخه ډار لري چې څه ډول د ديني مسايلو په باره کې بحث وکړي.زه پدي عقيده يم ، کله چي خدای انسان ته دعلم اوپوهې استعداد ورکړې ،پدي نړۍ کې يي خپل خليفه ټاکلې ، ددغه ټولو خلقتونو په معرفت يي مکلف ګرځولې چې خدايي خلقتونه وپيژني اود خدای د مخلوق د استفادې وړ يې وګرځوي او همدغه د بشري خلقت او ژوند اساسي هدف او همدغه د خدايي طريقت ،شريعت ، دين ، عبادت او ثواب يوائيني هدف او لار هم ګڼل کيږي ، که چيرې يو انسان پخپل خدای پوره ايمان ولري ، جمعي د خير ښيګڼي سپيڅلې ارمان ،تقوا ، صداقت او کافي پوهه ولري نو ډاريې په څه کې دې ؟ زما په عقيده ،دغه ډول انسان په پوره جرئت سره کولي شي دخداي درضاء اوقضاء سره سم هر خدايي خلقت د نيک هدف او مقصد د ترلاسه کولو په خاطر وڅيړۍ او فورمولبندي يي کړۍ ،اجر به يي حتماً احسن او پايله به يي هم نيکي او ثواب وي.

زما په عقيده ، څرنګه چې د روح موضوع د خدای د علم او همداسې دهغې د بشري ذهني خلف ، فلسفي اساسي زړي تشکيلوي ،پکار دادي په راتلونکي کې په دې موضوع تم شو او زما په عقيده ښه به داوي که مونږ خپل نظر د پخوانيو نظرياتو په مقابل کې د علمي منطقي ديالوګ په شکل وړاندي

کړو حتا د هغه لوستونکو لپاره چې يوائې لومړني (ابتدايي) فلسفي معلومات هم ولري ، پوهاوې به يي ورته ډير مشکل نه وي. د اوس لپارّ په پورتنۍ سريزه بسنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دین :ـ زیږنده او پرمختیا یې

سپتمبر ۲۰۰۹ م کال

دهغه پدیدو او ارزښتونو په باره کې چې د تقدس حیثیت او مقام ترلاسه کوي ، څه لیکل ، څیړني کول او عقیده څرګندول خورا مشکل کار ګڼل کیږي. خو زما په عقیده ، دا دې څخه هم مشکل به ، بې ارزښته او بې بنیاده پدیدو ته ارزښ او د تقدس حیثیت ورکول او قایلیدل او یا په دغه ډول پدیدو بې باوره او بې یقینه ایمان لرل وي.

ادیان که حقیقي دي او که مجازیي، په منلو سره، د هر انسان د عقیدوي تقدس او توجه په خورا لوړ مقام کې قرار لري، د شک څخه ووځي او ګوتنیونه او ګوتڅنډنه ورته غیر مجاز ګرځي . نو ځکه دین د انساني عقیدي په حیث هره بڼه او رنګ چې ولري ،حقیقي وي او که مجازي ، هم د اسلامي او هم د نړیوالو بشري قوانینو له مخې مقدسه ، د تعرض څخه مصؤنه او همغسې چې انسان خدای مختار ګڼلې د خپلې عقیدي په انتخاب کې آزاد ، مختار او هیڅوک پرته له ابلاغ څخه خپله عقیده په نورو په جبر سره د منلو حق نه لري.په ملي او نړیواله کچه د هر ډول عقایدو لکه سیاسي ،کلتوري ،ایدیولوژیکي ،دیني ،مذهبي او نورو د درناوې په خاطر د مختلفو هیوادونو ،قومونو ،ټولنو ،طبقو او مختلفو اقشارو تر منځ په هره کچه

منل شوي ملي او نړیوال قوانین ،اصول او نورماتیفونه وجود لري او ټول په حقیقت کې یو شان د درناوي او پام لرنې وړ ګڼل کیږي . د بشر د پیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه ډیرو ادیانو ، هم د خدای (ج) له طرفه د پیغمبرانو په لیږلو سره ظهور کړې او هم د شخصي اقتدار او شهرت د تر لاسه کولو او یا د بشري ژوند د سمون او د ټولنیزو چارو خیر ښېګڼې په منظور مجازي ادیان هم د ځیني اشخاصو او افرادو له خوا ، لکه زردشت ،فرعونیان ،بودا او ډیرو نورو له خوا رامنځ ته شوی دی. سره د دې چې د خدای داخري پیغمبر ،محمد (ص) په نبوت اخرې او اولې سراسري عالمی دین ،اسلام ، په ظهور نور ټول ادیان منسوخ ګڼل شوې ،خو نن هم په نړۍ کې په سلګونو او زرګونو مجازي ځانګړې ادیان موجود او لا دغه سلسله دوام لري ، او د دی ټولو خبرو سره سره انساني عقیدي ته د درناوي اصل پرځای پاتې دې. څوک په چا په جبر خپله عقیده نه شي تحمیلولې او د مختلفو ادیانو د متقابل ارګانیک امیزش او انتګریشن په خاطر د ابلاغ اصل اوس هم مشروع او منلې وسیله او طریقه ګڼل کیږي. په کل کې عقیدوي پریکړه د منازعې څخه منزه، مبراء او یواځې ځانګړې او ټولنیز اختیاري ،شعوري او منطقي اصل په کې معتبر ګڼل شویدې . نن هم دا پوښتنه لا پرځای پاتې ده چې ، ایا په رښتیا هم دین وجود لري ؟که لري یي ،ا یا حقیقي دې که مجازي ؟د دین مالک څوک دې ؟کیدلې شي ، په اوسنیو شرایطو کې ډیر ادیان وجود ولري ؟که موجود اوسي ، څه بدي به ولري ؟کیدلې شي هر ټولنیز قانون ته دین ووایو ؟دا ممکنه ده چې د دین خالق انسان اوسې ؟... .

هو ! دا ډول نوری بې شمیره پوښتنې نن هم پیدا کیدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي.

که څوک مدعي شي چې دین اصلاً وجود نلري ، اول خو تاسې داسې کس نه شئ پیدا کولې چې د تعقل ، فهم او منطق له مخې دې د خدای او دین څخه منکر شوې اوسی. معمولاً دا ډول پیښې د ناپوهۍ او بې بنیاده احساساتو له مخې را منځ ته کیږي. هر څوک چې د دین څخه منکریږي ، که یو ځل د دین د موجودیت د منطق په دلایلو فکر وکړي ، هیڅکله به منکر نه شي. مګر په یو صورت کې ، کله چې د عقل د کمښت او نشتوالي په سبب د دې کار جوګه نه وي. تاسې په نړۍ کې داسې کوم مثال نه شئ پیدا کولې چې یوه ټولنه بې دینه اوسي .که چاپه کومه ټولنه کې جبراً په دین باندې بندیز لګولې ، لکه په پخواني شوروي اتحاد کې (حال دا چې دغه ډول بندیز د کمونیستي رژیم په وخت کې هم مطلق او عملي نه وو او د لاچارۍ په وخت کې د خورا سرسخت کمونیست له خولې هم خپل خدای ته د مراجعې او مرستې غوښتنې جیغې وتلي) او د خورا کم فرصت په تر لاسه کولو سره مونږ د دې شاهد وو چې په کوم عطالت سره یې خپلو پخوانیو دیني عقایدو ته مراجعه وکړه .بشري ټولنه د خپل پیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه تر نن ورځې پورې یوه ورځ بې دینه نه ده پاتې شویې، خو اکثر وختونه د خپلو ناسمو احساساتو، ناسم درک او د خپل خالق د ناسمې لټې په نتیجه کې په کثرت او تعدد دادیانو او خدایانو او وختې ده .د نړۍ سترو عالمانو او پوهانو په خپل خدای باور او ایمان لرلې او ستاینه یې کړیده. سره د دې چې په نړۍ کې ډیر ادیان موجود دي ، خو په واقعیت کې ټول پیروان یې په واحد خدای ایمان لري ، په دې معنا چې د خدای د

وحدانیت باور د هر متدین مؤمن په ضمیر کې وجود لري. دې کې شک نشته چې خدای هغه لوی حقیقت دې چې د انسان په شعور کې نه ځاییږي او په هکله یې څوک ثبوتي دلیل نه شي وړاندې کولې ،خو د دې لپاره هم څوک قانونمند منطقي دلیل نه شي لرلې چې خدای وجود نه لري. پرته له ثبوتي دلیله په خدای باندې د انسان د باور او ایمان دلیل دادې ،چې دا بې ساري خارق العاده خلقتونه یې پیدا کړیدي.هغه څوک چې له خدای څخه منکر دي ، د هغوی په آند د دغه خارق العاده خلقتونو خالق څوک دې ؟ایا دوی العیاذ باالله د خدای د نه موجودیت لپاره قانع کوونکي منطقي دلایل لري ؟هره پدیده چې پیژندل کیږي خدای نه شي ګڼل کیدلې او یواځې د همغه واحد خدای خلقتو نه دي چې ټول مخلوقات پرې ایمان لري. انسان د خدای د پیژندني او توصیف څخه د همیش لپاره عاجز دې. خدای لوی دي او دانسان په شعور او ذهن کې نه ځاییږي. پدیدي یواځې د کم و کاست ،تزاید او بدلون له مخې د انسان او نورو مخلوقاتو په حواسو ،ذهن ، ادراک ،شعور او فهم کې انعکاس پیدا کولې او د معرفت وسیله او علت جوړیدې شي. د خدای په ذات کې کم و کاست ، زیاتوالي او بدلون څرنګه چې هیڅکله نه شي پیښیدلې ، ځکه خو یې د انسان په حواسو ، ذهن ،درک ، شعور او فهم کې د انعکاس دلیل او علت هم نه شي جوړیدلې او انسان د خدای د مستقیمې نظارې ، احساس درک او فهم توصیف څخه د همیش لپاره عاجز دې .په همدې علت هغه پوهانو چې د خدای د ذات او صفاتو په باره کې خبرې او بحثونه کوي حقیقت نلري او یواځې بې بنیاده غیر قانونمند تخیل او تصور ګڼل کیدې شي. غیر قانونمند تخیل او تصور

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅکله معیار د حقیقت نه ګڼل کیږي ، نو ځکه هغه کسان چې د خپلو دغه ډول بې بنیاده تخیلي دلایلو او پوچو تصوراتو له مخې د خدای د قادر کامل ذات د اقتدار څخه انکار کوي دفهم او تعقل له مخې نه بلکه یوائې بې بنیاده کورکورانه احساسات ګڼل کیدې شي. دلته ددې پوښتنې راولاړیدل په ځای ګڼم چې: « څه ډول او د کومې لارې انسان د خدای معرفت حاصلولې شي ؟ ددغه مناسبت طریقه به څه وي ؟ او په خدای د ایمان ، باور او کامل یقین وسیله به څه وي ؟ په خدای باندې د کامل یقین لپاره د هر څه دمخه د دې لوی عالمي قانونمند ابدي نظام ، خارق العاده خلقتونو او پدیدواو د هغې د لحظوي همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک بدلون څخه به نور څه لازم او کافي وګڼل شي ؟

هو !د انسان د شعوري امکاناتو له مخې دخدایي معرفت اود خدای د لوی ذات په مقابل کې د انساني خلافت امکانات او عملي طریقي او لارې چارې تر نن ورځې پورې او یا که دقیق ووایم تر هغې ورځې پورې چې د «عینیت فلسفې» تیوري نه وه فورمولبندي شوې او د شعور او مادې مناسبت لا د فلسفې د اساسي مسئلې په زاړه بنیاد همغسې زړه په زړه پاتې وو ،د بشریت په تاریخ کې د یوې سترې لا ینحله معما په څیر لا ینحله پاتې وه او ټول علوم په عام او فلسفه او دیني علوم ، سره ددې چې قرآنکریم په ټولو اساسي مسایلو کې صراحت درلود ،په خاصه توګه ،تجاهل العارفانه او یا عمداًد «صراط المستقیم » څخه عُدُول کړي وؤ او په شړو شو دیارو روان وؤ. په تیرو فلسفي بحثونو(شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک ،مقضي او مقدره اراده... ، او نورو بحثونو کې) د څیړنې له

لارې ما د خپلو امکاناتو په کچه وکولې شول ددغه متقابل مناسبت نا مرئی ، نا محسوس او لا مدرکه لارې چارې د متماتیکي ګرافیکونو ، ارقامو او په کل کې د منل شوو علومو د قوانینو ، قانونمندیو ، اصولو او نورماتیفونو له مخې په ګوته کړم ،د نوموړې معما حل اعلان او د بشریت لپاره ددغه طریقه د خدای د رضاء او قضاء په مرحمت او استعانت د خدایي معرفت دغیر مستقیم امکاناتو کړکۍ خلاصې کړو. کله چې په عالم الاسباب کې انسان او یا بل کوم خلقت ددې لوی جهان د خارق العاده نظام او خارق العاده خلقتونو صانع نه شي جوړیدلي ، خو عملاً هم دغه ډول یو خود کفاء او خود بقاء ابدي نظام او هم دغه ډول سرشاره غني زیرمې او خلقتونه وجود لري. ایا همدا تاسې د یوه عالم ، با شعوره او منطقي انسان په حیث د علمي قیاس او استقراءپه بنیاد ، په الرحمن الرحیم قادر ذات نه باوري کوي ؟ایا همدغه علمي شواهد ، دلایل او قراین ستاسې د کامل یقین د حاصلولو لپاره به کافي نه وي ؟ په هغه صورت کې که پورتني دلایل تاسې نه شي قانع کولې ، په مقابل کې ستاسي مقنع دلایل به ځه وي ؟

ځینی پوهان خدای ته د مستقیم با لفعل عامل ذات نسبت کوي. په دې صورت کې، زه په دې باور یم چې اصلاً به قانونمند نظام ، قانونمند جهان او خلقتونو ته ضرورت نه وي .ځکه چې خدای په با الفعل عمل کې قانونمندۍ ته ضرورت نه لري او په هر وخت هر څه چې وغواړي په کولو یی قادر ذات دې او انسان به د خدای د خلیفه په حیث ددغه کارونو د تکرار څخه همیشه عاجز وې او د خدای خلیفه به هم نه ګڼل کیدلي. نو ځکه دا سمه خبره نه ده. خدای دا لایتناهی خارق العاده لوی جهاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام په خپله مقضي الامر اراده سره د علت او معلول په قانونمند بنیاد پدي خاطر پیدا کړې چې خپل خلف انسان لپاره یي مسخر، مقدر او په معرفت او استفادې مکلف وګرځوي. خدای د خپل لوی علم له مخې دلوی قانومند جهان صانع ګڼل کیږي او انسان یي دعلم په سبب خپل خلیفه او ددې جهان په معرفت مکلف ګرځولې. دا نظام د لوی خدای په اراده قانونمند پیدا شوې، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. لوي خداي دخپل لوي علم دعامې قانونمندی له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول، قائم با الذات او خلل ناپذیر ګرځولې او یوائې دقضاء او قدر دجبر او اختیار له مخې په کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي. انسان د خپلو مقدراتو له مخې د خدای د عالم خلف په حیث یوائې د قانونمندو پدیدو او خلقتونو په معرفت مکلف ګرځیدلې، او یوائې د قانونمندی له مخې د هغې د معرفت، پیژندني او بدلون جوګه ګڼل کیږي. په همدې سبب علم په نر او ښځه یوشان فرض ګرځیدلې او ددې جهان سره یوائې عالم اشخاص د قانونمنده کړه وړه کولو جوګه او سیال ګڼل کیږی.

له پخوا زمانو څخه انسانانو د مختلفو طبیعي پدیدو لکه لمر، باران، اور، ... ؛ انسانانو، حیواناتو، خزندو، د خپلو لاسي مصنوعاتو (لکه بوتان، ...)، پرستش کاوه او اوس هم دوام لري. خلقتونه او پدیدي چې محکوم په ذوال او د بل چا نیازمند اوسي، هیڅکله خدای نه شي جوړیدلې. دې کې شک نه شته چې، انسان د خدای د خلف په حیث، ځیني خدایي صفات لرلې شي، خو دا هغسي صفات نه دي چې انسان د

خدایي مقام او درجې ته ورسوي. خدایي صفات خاص صفات دي چې یوائې خدایي ذات پرې متصف کیدلې شي. د مثال په ډول لکه چې د اخلاص په سورة کې ددغه ډول ځیني صفتونو ذکر شویدي.

قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ (١) ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ (٢) لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ (٣) وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ (٤)

ترجمه: ووایه (ای محمده دوی ته) چې الله یو دې. الله بې نیازه دې. نه له ده څخه څوک پیدا دې او نه دې له چا څخه پیدا دې. او نه شته(الله)ته برابر سیال.

دا داسې صفات دي چې پرته له ذات الهي پرې بل کوم خلقت او پدیده متصف کیدلې نه شي. په نتیجه کې ویلې شو، ټولې پدیدي چې یو تر بله سره علت او معلول جوړوي، یوه له بلې پیدا، یو تر بله سره مرکب، یو د بل جز او کل تشکیلوې او یا یو بل ته نیازمند او یو بل پورې تړلي دي، څه ډول یو تربله د خدای په حیث منل کیدلې شي. انسان دخپلو ذهنیګریو، نیمګړتیاوو او اړتیاوو په سبب په خپله ګټه او یا د یوه یا بل په پلوی حقایق او واقعیتونه تحریفوي، حال داچې خدای د عادل او منصف ذات په حیث په دوست او دشمن د خپلو نعمتونو، سخاوت، او کرم یو ډول رواداري او پیرزوینه لري. ایا ممکنه ده یو انسان د یو بلا نفساني، غریزوي خواهشاتو ؛مالي، ځاني نیمګړتیاوو ؛روحي، ټولنیزو فشارونو او ډول ډول نورو اړتیاوو او نیازمندیو د تأثراتو سره سره متأثر نشي او تل عادل او با انصافه پاتي شیي؟ دپور تنیو جملو څخه په نتیجګیری سره ویل شو، سره دد چ د اسلام خدایي دین په عالم الاسباب کې دټول عالم بشریت او ټولو خلقتونو تر منځ د عدل او انصاف په بنیاد د قانونمند عمل او مناسباتو د تأمین په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطر ټول شرایط په نظر کي نیول شویدي ، خو څرنګه چې انسان مختار او داجهان د هر خلقت لپاره د ازمویني ګذرا مرحله ګڼل شوې ،نفس او شیطان هم په ډیرو غلبه پیدا کوي او انساني قوانین ولو که هر څومره په پراخ ټولنیز بنیاد جوړ شوي اوسي ، حتماً به د ځانګړیبطبقې ،اقشارو اوډلو ټپلو دعلاقمندیو نماینده ګي کوي او هیڅکله به دخدایي عادلانه ،منصفانه قانون واقعي دموکراتیکه بڼه ونلري. پدې معنا چې هر دین ټولنیز قانون ګڼل کیږي ،خو هر ټولنیز قانون دین نشي ګڼل کیدلې او یواځې په نسبي ډول هغه وخت د دیني رسالت ځیني دندي سر ته رسولې شي چې منل شوي قوانین د عامه خیر ښیګڼي په بنیاد تدوین او په عادلانه او منصفانه بڼه په عمل کې پلې شي . روسي تزار چې پخپله هم حاکم ، هم قانونګذار ، هم دقانون مجري او هم حامي وو ، دخپل قانون څخه دا ډول سر ټکوي:

pishut zakoni ,esli ikh ne sabludaut » **Naprasno** » (ترجمه:عبث قوانین لیکي ، کله چې یي نه مراعات کوي) . دا د بشر د حقوقو ، دموکراسۍ ، انسانیت ،عدل ، انصاف او ... مدعیان ، مدافعین ، علم برداران ، ... هم عبث دغه ټول قوانین د نورو لپاره لیکي ، کله چې پخپله یواځې د هغې په ضد عمل کوي . دین په حقیقت کې د بشري سراسري ګټواو علاقمندیو تمثیل او نمایش دې او هیڅکله په ځانګړو طبقاتي ، قشري او ډلییزو سلیقو او ګټو پورې اړه نه لري. مختلف مذاهب چې معمولاً په شخصي او ډلییزو سلیقو پورې اړه لري ،نه یي دي کړې شوي حتا په اسلامي ټولنه کې چې دواحد قرآني کلام د احکامو ، اوامرو او نواهیو له

مخې جوړ شوې ، نه یواځې بې طرفه پاتي شي ، بلکه خورا زیات پرابلمونه یي ایجاد کړیدي. نه عامې بشري او خلقتي ګټې او ضرورتونه تمثیلولې شي او نه د دغه ډول سراسري بشري عادلانه قانون او موًسسي د تأسیس جوګه ګڼل کیږي . یواځي خدایي عامه پیرزوینه ،رواداري ،عدل ، انصاف او لوی علم د حقیقي دیني اساساتو او تأسیساتو جوګه ګڼل کیدلې شي. **دین په حقیقت کي هغه جامع علماً او عملاً تنظیم شوې خدایي قانون دی چې په دوامداره توګه د بشري مادي او معنوي هر اړخیزه عادلانه بسیا ژوند تحقق او تأمین تضمین کوي. دین د خوشبخته ژوند ،پوهې او عادلانه مناسباتو قانون او اصول دې.**

هو ! دین ، الهي قانون دې او یواځې قادر او بې نیازه ذات کیدلې شي د دغه ډول جامع او بې پرې قانون واضع او حامي اوسي. زما په عقیده ،په دې باره کې کوم ثبوتي دلیل وړاندې کولو ته ضرورت هم نه لیدل کیږي ځکه مونږ محض د تخیل او تصور له مخې د خدای(ج) د ذات ، صفاتو او خارق العاده خلقتونو په باره کې د مبالغو او اغراق څخه ډک شاعرانه بحثونه نه کوو او نه څوک دیته اړباسو چې د خوشباورۍ له مخې په پټو سترګو زمونږ وړاندیزونه ومني او د لنډ دیالوګ په ترڅ کې خپل شکونه رفع او ځانونه کامل یقین ته ورسوي . مونږ د خدای د لوی علم ،قانونمندۍ ، قانونمند منطق او یواځیني عالي خلاق خدایي تکویني کلتور څخه چې پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود ګویا او خود ثبوت ګڼل کیږي بحث کوو ، چې عملاً دا لوی عالمي نظام پرې بناء ،ټول مخلوقات ترې عملاً مستفيداو دذرې په اندازه تغير او خلل په کي څوک نه شي راوستلې . همغسې چې په اغراق اميزه بې بنياده تخيلي او د قانونمند منطق څخه بې محتوابحثونولپاره د علمي قانونمند منطقي دليل لټول بې معنا او بې مفهومه کار ګڼل کيږي ، په همدې ډول د علمي قانونمند منطقي بحث څخه ،چې نظري او عملي ثبوتي دلايل يې يواځيني لازمي او کافي شروط ګڼل کيږيي،انکار او اضافي ثبوتي دلايلو په غوښتنه جاهلانه تأکيدونه کول پرځای نه برېښي او دهر ثبوت لپاره د بل ثبوت د توالي څخه پرته به بل مفهوم هم ونلري.

ښه به داوي د الهي دين په اساساتو او ارزښتونو باندي بحث وشي ترڅود خدای د حقيقي دين اود دغه بې شميره مجازي اديانو چې دچا دشخصي ګټو په خاطر دمجازي تقدس او اعتبار څخه برخورداره پاتي شوي،تفکيک ، اود علم او حقيقت په بنياد د بشري عادلانه هوسا ژوند اومناسباتو رښتيني شرايط تحقق پيدا کړي.

ولي پوهانو ، ديني عالمانو او فيلسوفانو په داسې بنيادي او مهمو حياتي مسايلو کي سکوت اختيار کړې او د خپلي عقيدي او نظر داظهار څخه ډډه کړي ؟يا ولي يي نظرياتو او څرګندونو يواځې تخيلي او تصوري اغراق اميزه بڼه درلو دلي ؟ولي دحقايقو او واقعيتونو په سپيناوي او دحق اوباطل په تميز نه دي بريالي شوي ؟يا ولي دغه حريم تت او په طلسماتي شکل دهر ډول ګوتنيوني اوګوتڅنډني څخه مصؤن او مبرا پاتي شوې ،ولي د بشر ټول مقدس او دامن مکانونه

(صومعي،چله خاني ،خانقاوي ،کنيسی ،مندرونه ،کليساوي ،تکايا ، مساجد او ډيرې نورې مقدسي ورشوګاني) په متضاد ډول د مرموزو او مجهولو خارق العاده قوتونو په واک کي پريوتي او د نيکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ،رښتيا او دروغو ،مناجات او خرابات په شريکه پوله په تقابل او سازش کې پاتې شوي ، اوهره خواد ټولو خلکو دټولو بدبختيو سره سره احساس د ارامش او اسايش کوي ؟ په ټولنه کې يي مافوق دټولنې او په حکومت کې يي مافوق د حکومت داسې مصلحتي موقف غوره کړې چې نه سيخ وسوزي او نه کباب خو په حقيقت کې په دغه مرموز سازشکارانه روش سره نوموړې حريم د هر ډول فرصت طلبانو او جاه طلبانو په ځاله بدل او په يوه تله او يوه بيه د نيکۍ او بدۍ سودا کوي ؟ولي د نيکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ، صداقت او خيانت او نورو متضادو ارزشونو مدعيان او محافظين دغه سکوت نه ماتوي؟ مجازی خدايان او شيطانان په شريکه د اولسونو سرنوشت ټاکي او د ثواب او عذاب فيصلي کوي ؟ ولي ددغه تباين اوتضاد د تفکيک او سپيناوي په لټه کې ندی ؟ يعني چې: خير ما ، خير شما ، او که دا نخښه رښتيا وي چې:

(خوش ګوشهٔ امنيست خرابات ، که دران
صد توبه شکست و نشنيديم صدای)

خو مونږ په دې عقيده يو چې د خدايي احکامو په رازونو ځانونه پوهول پکار دي . د هغې په معنا او مفهوم کې کوم تغير نه دې راغلې ،بلکه نن زمونږ شعور ددغه احکامو د معرفت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلوغ کچې ته رسيدلې دې نو صوفي ته وايو :

صوفی از صومعه گو خيمه بزن در گلزار
وقت آن نيست که در خانه نشينی بيکار.

دين د چاد ګناهونو پټنځای نه دی‌او نه بايد څوک د تش په نامه سپيڅلي شعارونو او د عباء او قباء‌لاندې خپل خيرن او لعنتي نيتونه د عامه انظارو څخه پټ وساتلې شي. دين تقوا ،پاکي او رښتينولې مني ، نه دا چې په خپلو ناولو اعمالو ديني ورشو دومره مکدره شي چې د ښو بدو تميز په کې ورک او سره ددې چې دين تر هر څه د مخه علم او معرفت دې ،نه يوازې د علم او معرفت څخه مجزا او مبرا وګڼل شي بلکه دين د علم د دښمن په حيث معرفي شي. مجازي اديان چې د خپلې تقوا او پاکۍ لپاره دليل او امکانات نه لري او نه يوازې د بې بنياده شخصي يا ډلييز ذهني تخيل او تصور ، بلکه د شخصي ګټو او منفعت په اصولو چليږي او لکه د غله د سپوږمۍ په شپه د ديوال سيوري لټوي ،پدې هم قناعت نه کوي او د انسان په شعوري تاريکۍ ، مايوسۍ او بيوسۍ پسې ګرځي ، چې ګوندې « خدای هغه څوک ښه پيژني چې ويې نه پيژني » او همدغه وضعيت يوائينۍ ديني زيارتګاه ، منزلګاه ، بناګاه او قرارګاه بولي.مجازي اديان چې د خپلې بقاء په خاطر نه علمي او حياتي زير بناء ،نه قانونمند منطق او نه بې نيازه قادر حامي ذات لري ،که خصلتاً خپل اصلي ماهيت په هزار تزوير او تحريفاتو سره پټوي او څه کوي چې ټولی ډلې ټپلې که اصلي دي که نقلي ، که صادق دي که منافق ،که جاه طلب دي او که فرصت طلب د يوې عباء او قباء لاندراټولوي ، پرته له دې بله چاره هم نه لري ترڅو د دين سپين څادر و رنګوي او د حق او

باطل تميز مشکل کړي. د پوښتنې اساسي مسئله داده ،کله چې حقيقي دين د علم ، معرفت او قانونمند منطق په احکامو او اصولو ولاړ او بشريت ته د سوکاله سولئيز بسيا ،عادلانه ژوند او هراړخيزه امکاناتو ته دلاس رسي تضمين کوي ، ولې د دين عالمان او وارثين په خپل خدای ، په خپل علم او خپل دين باور نه لري او د هرچا څخه د مخه دوئ د بې باورۍ ، حرص او د دين دښمنانو په چوپړ کې واقع شويدي. دوئ په دې هم پوهيږي چې بشري ټولنه تر ابده احمقه نه شي پاتې کيدلې او د علم په بنياد د اسلام د کامل دين د لمر په راختلو سره د جاهليت توره دوره په رڼا ورځ بدله او د علم و معرفت رڼو پلوشو دنړۍ هره ترګمۍ رڼا کړي او هره رڼايي دال په حقيقت او واقعيت ګرځيدلې او نور د دروغو په کيسو ، دسيسو ، پلمو او چلوټو چليدل ګران شويدي ، خو ددې ټولو خبرو سره سره دغه د دين او علم مدعي وارثان تل په نوي او نوي بدعتونو ،نوي تحريفاتو او تخلفاتو او نوي ګمراهيو لاس پورې کوي ،هر ديني رکن او حکم د خپلو ګناهونو لپاره وسيله ګرځوي چې ګوندې ذهنيتونه لا مکدر او د علم و معرفت پلوشې لا د تورو وريځو تر شا پټې دي او حتا داديانو په ورشو کې لا د پام وړ سپيناوې نه دې راغلې او مونږ شاهد يو چې په افغانستان کې د دين وارثانو په کعبه شريفه کې د قسم په يادولو هم ستر ګې پټې کړې چې ګوندې د هغوئ د بدعتونو او فسادونو لپاره لا پوره فرصت نور هم پاتې دې. دا هغه خبرې ته ورته ده ، چې کله باز په زرکو او سيسيو راشي ، نو خپل سرونه په وښو ننباسي او فکر کوي چې پدې چار به د باز له منګولو څخه خلاصي شي او يا ځيني بې شعوره حيوانات هم دليوه په ليدلو ستر ګی پټوي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوندې زه يې نه وينم ، ما به هم نه شي ليدلې.

بشري ټولنه ،هيڅکله دومره حق ناشناسه نه وه چې بې دينه واوسي او اديان له ابتدا څخه په ټولنه کې اوسيږي او تر اوسه پورې يې دانسان په روح او ضمير کې ژورې هراړخيزې ريښې ځغلولې دي. خو دا بايد په زغرده ووايو چې نه هر دين حقيقي دين او نه هر حقيقي دين اکمل دين ګڼلې شو ،نه د مجازي اديانو پلويان له الف څخه تر يا پورې په ټولنيز او عقيدوي لحاظ بد خلک وو او نه د حقيقي دين ټول پلويان په ديني ، ټولنيز ، عقيدې او تقوا له لحاظه په خپل دين پابند او ښه خلک ګڼل کيدې شي . په دې باره کې انسان نه پوهيږي او يوائې خدای پوهيږي چې څه ډول پريکړه وکړي.مونږ يوائې په دی پوهيږو چې ښه او بد اعمال شته او دشو او بدو اعمالو په مقابل کې خدای د ثوابونو او عذابونو او متناسباً دجنتونو او دوزخونو وعده ور کړي دي. د ديني نصوصو له مخې يې په مختلفو زماني مقاطعو کې مختلفو اقوامو ته دديني احکامود تبليغ او پوهاوي لپاره په يوه روايت ۱۲۴۰۰۰ ، او په نورو روايتونو له دې څخه زيات يا کم نبيان ، پيغمبران او رسولا ن په نبوت مشرف کړې دي.دوی هريوه دين او اُمتيان درلودل . ددوی اديانو موضيعی او قومي ګروهي بڼې درلودلي. دوی يو دبل د دين او پيغمبری په ايمان درلودلو مکلف او موظف نه وو او پرته له څلورو پيغمبرانو « داود(ع)، موسی(ع) ،عيسی(ع) او محمد (ص) » چې اسماني کتابونه(زبور ،تورات ، انجيل او فرقان) يې لرل او ځينو صحيفي درلودلي ، نورو پيغمبرانو ليکلي څه نه دي پريښي. يوائې محمد (ص) چې علم ،پوهې ، شعور ،امکاناتو او وسايلو په نسبي لحاظ پراختيا او پر

مختيا درلودله د ټول عالم بشريت آول او آخر پيغمبر او د اسلام دين آول اوآخر اکمل دين يوائې پدې دليل ګڼل شويدې چې ټول اصول ،احکام او قوانين يې د خدايي علم داصولو ،احکاماو قوانينو سره سمون لري او بايد سمون ولري .

داسلام ددين پيروانو سره ددې چې په ټولو پيغمبرانو او اسماني کتابونو ايمان راوړې ،بيا هم داسلام د دين په ظهور او بعث سره نور اديان منسوخ او ټول بشريت بايد په واحد خدای اودهغه په پيغمبر محمد (ص) ايمان راوړي او په غير صورت کې ، دقرآن د احکامو له مخې کافر ګڼل کيږي. داسلام دين ته د قرآنکريم داحکامو له مخې اکمل دين ويل شويدې ، ځکه چې د خدای دمقضي الامر ارادې او لوی علم له مخې د زمان او مکان په ټولو ابعادو کې ماهيتاً تکميل او د يوې مقبولې مکملې ماهيوي علمي وثيقي په حيث ، لکه چې په قرآنکريم کې يې ذکر شوېدې ، باشعوره ،با فهمه ، اکرم المخلوقات ،د خدای خلف مخلوق انسان يې په منلو ،تعميل او پلی کولو مکلف ګرځيدلې دې.

ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ (ترجمه :نن ورځ مکمل کړ ما تاسي ته دين ستاسي او تمام مي کړ پر تاسي نعمت او غوره کړ ما تاسي ته اسلام له جهته د دين .)

دايهً کريمه له عبارت څخه څرګنديږي چې دخدای دين کوم اضافی بار نه دې چې خدای (ج) په خپل بنده دهغه احسان په بدل کې چې يې پيدا کړې ، دقيامت تر ورځې پورې پرې د محنت په حيث بار کړې اوسي. دلومړيو څو کلمو څخه معلوميږي چې دين او د خدای کلام د علم او ټولنيز قانون په حيث

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبشري اوږدې مودې عملي او نظري تجربې او مناسباتو په بنیاد جوړه کړې شوې علمی وثیقه ده چې اوسنۍ او راتلونکې بشري ټولنې یې یوشان د اصولو ،احکامو او قوانینو په پلي کولو مکلف ګرځیدلي دي. یعني دا پروسه چې په نظري لحاظ د علمي وثیقي په بڼه مکملاً د حضرت محمد(ص) دنبوت په وخت کې افاده شوي ،عملي پلې کونه یې د قرآني ارشاداتو له مخې په راتلونکي نسلونو پورې اړه لري. منځنۍ څو کلمي داسې عالي مفهوم افاده کوي چې دغه علمي وثیقه او خدایي احکام لکه د مجازي خدایانو او ادیانو پوچ او بې مفهومه تخیلي الفاظ او کلمات نه دي ، بلکه د هغې معرفت او پوهه بشریت ته د ټولو نعماتو د کسب لپاره هر ډول وسایل او امکانات په ګوته کوي . وروستۍ کلمي بشریت ته دخورا مناسب ټولنیز نظام «اسلام» چې د ډیرو نورو ښیګڼو او ارزښونو په څنګ کې ،دسولې ،عدل او انصاف ضمانت ،سپارښتنه او هدایت کوي. هغه کسان چې ددغه علمي وثیقي او احکامو منلو ته حاضر نه اوسي ، کولای شي ویې نه مني . ځکه د خدای په قانونمندۍ او احکامو کې جبر وجود نه لري. خو هغه څوک چې د خدای دقانونمندۍ څخه په سر غړونه سره غواړي په نورو جبر روا وګڼي ، څرنګه چې خدایي قانون د یوې ډیري کوچنۍ ذري په اندازه هم بې قانوني نه شي منلې ،نو ځکه دخدای د قانون څخه د هر چا سر غړونه ، د خدایي قانون د جبر سره مخامخ کیږي. خدای هر انسان ته د مقدراتو له مخې ډیر اختیارات ورکړیدي . دهغې څخه سر غړونه د خدای دقانون څخه د سر غړوني په معنا ده ، او دخدای په قانون کې خلل نه شي پیښیدلي او هر څوک پرته له تفکیکه باید دغه

قانون ته غاړه کیږدي. دقانون د تطبیق په مقابل کې ادعا او مخالفت ، که څوک یې کوي ، پخپله غیر قانوني عمل دې.

داسلام د اکمل دین د ظهور څخه دمخه کله چې بشري ټولنه دپزیرش علمي ـ شعوري بلوغ ته نه وه رسیدلي ، جامع احکام او ډیر ژور علمي بحثونه لکه دبشر د پیدایښت او د کائناتو د تکوین او دهغوۍ د مناسبتونو او نورو خصوصیاتو په باره کې ژور علمي معلوماتونه هم د هغه وخت په دیني احکامو کې نه صادریدل او په دیني نصوصو کې یې هم کم په سترګو کیږي ، او که کله د کومې موضوع په باره کې ددغه ډول بحث ضرورت پیښ شوې ، د توضیحي ثبوتي دلیل په عوض د عالم آمر لکه (کن فیکون)او یا « وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً » په شکل یې اظهار شوي دې . خود شعوري بلوغ لازمي او کافي کمي او کیفي معیارونو ته د رسیدلو په اولین فرصت کې ،دعلم په ټوله ژورتیا او ابعادو سره لکه د انسان د جوړښت او خلقت څخه نیولې تر جهاني تکوین او نورو خلقتونو دتخلیق پورې سر تر پایه علمي او قانونمنده پروژه، چې لا نن یې هم بشریت دډیرو مسایلو له پوهې څخه عاجز دې ، په نظري او عملي توګه دیوه امي انسان په امکاناتو سره عملي کیږي .چې پخپله همدغه موضوع دخدای دکلام او دخدای د پیغمبر د نبوغ او اعجاز او همداسې د خدای په لوی او بې ساري ذاتي حقیقت دلالت کوي.

هو ! په کوم عظمت ،ژور علمي ماهیت او اهمیت سره چې د خدای کلام پیل کیږي ، پخپله ددین د ماهیوي او شکلي عظمت څرګندوی دې . یوه امي انسان ته ویل کیږي ، ولوله او هغه لولي ، د همدغه امي انسان سره په داسې موضوع بحث کیږي چې نن هم لا انسان پرې د ټولو پرمختللو وسایلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره نه پوهیږي او همدغه ډیره ژوره علمي برنامه او سراسري بشري نړیوال علمي پروګرام یواځې د علم او قانونمندۍ له مخې په عملي او نظري ډول د خدای په استعانت او همدغه امي خو معجزانسان په همت او جرئت سره عملي کیږي او په حقیقت کې، په دیني مسایلو کې هرډول موهومي تخیل او خرافاتو ته د پای ټکي ږدي.

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (٤) عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (٥) كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ (٦) أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ (۷) إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ (۸) ترجمه:

«ولوله په نامه درب خپل چې پیدا کړي یې دي ټول مخلوقات. پیدا کړي یې دي انسان د تړلیو وینو څخه. ولوله چې ستا رب لوی کریم دي. هغه چې ښوولي یې دي په قلم سره. ښوونه یې کړې ده انسان ته د هغو شیانو چې پرې نه پوهیده. رښتیا ده داخبره بې شکه انسان خامخا سرکشي کوي ددې له امله چیبویني. خپل ځان بې پروا. بې شکه رب ستا ته بیرته ورتلل دي.» (سورة العلق، جز ۳۰، ایات، ۱ـ۸).

حقیقي ادیان د ټولنیز علمي شعوري بلوغ په نتیجه کې د اکمال مقام ته ورسیدل او دهغې د پرمختګ سره به متناسب پرمختګ کوي او مجازي ادیان چې په پوچو او بې بنیاده خبرو لکه سحر، جادو، منتر، جنتر، اوراد، مداری ګرۍ، غیر علمي منطقي تخیل، تصور او یا نورو چالاکیو بناء شوي وو منسوخ کړل.

نن بشریت د علم، پوهې او علمي ــ تخنیکي پراختیا او پرمختیا په هغه مرحله کې دي چې ښه له بدو او واقعیتونه له خرافاتو څخه بیل او دعلمي برنامي او وثیقي په حیث د دین په

ارزش پوه شي، خو دا هم کوم پټ حقیقت نه دي چې نړیوال امپریالیزم چې د سرمایې د ناروا تصاحب ټول سنګرونه یې تسخیر کړي دژوند په وروستیو مرحلو کې د بشري ټولو ارزشونو لکه انسانیت، ازادي ،وجدان، شرف، عزت، ناموس، اولاد، مینه ،اخلاق ،نظام ،اداره، قانون، حقوق ،دین ،مذهب، ... او داسې ډیرو نورو ارزشونو د بې ارزشه کولو په خاطر غیر مسؤلانه د سرمایې د قمار په بې ارزشه تخته لوبولي او په دغه تسلسل کې د انسانیت اخري ارزش یعني ژوند ته هم څه ارزش نه دې پاتې او په حقیقت کې دغه ټولنې په کل کې عاري له ارزشه پاتې دي، ځکه ژوند دارزشونو په خاطر دې او دفاع او قرباني هم دارزشونو په خاطر منل کیږي.

سرمایداران دغه ټولنو د تحرک او انګیزې په خاطر هیڅ وسیله په لاس کې نلري او د خپل باخت نزولي قوس طې کوي. سرمایداران هڅه کوي، په نورو ټولنو کې هم ټول ارزشونه بې ارزشه کړي. لکه په افغانستان، عراق او نورو سنتي مذهبي ټولنو کې د ماشوم څخه نیولې تر سل کلن پورې پرته له تفکیک په دستوري شکل بې عزته، بې پته کیږي. یا جنګي بندیانو ته غیر قانوني جنګیالیان ویل او د ټولو انساني حقوقو څخه هغوی محرومیږي، فکر نه کوم چې سرمایداران به، په نورو ټولنو کې دارزشونو په بې ارزشه کولو بریالي شي. یواځې دوی وو چې ټول ارزشونه یې د سرمایې د بې ارزشه ارزش په خاطر له لاسه ورکړل او عاري له هر ډول ارزشه پاتې شول. سنتي عقیدوي ټولني لا تر اوسه هر ارزش ته جدا جدا ارزش قایل دي او ددې لپاره د سرمایې ژوند به تر هغې یاري ونه کړي تر څو نورې ټولني هم ددوی په څیر بې ارزشه شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن چې سرمايه د دوامداره لا علاجه بحرانونو په سرطان اخته شوېې ،نن چې د امريکې په مشرۍ نړيوال امپيرياليزم د خپلې ټولنې د stimulation او تحرک په خاطر يو با ارزښه ارزش نه دې پريېښې ،نن چې امريکا د نړيوال مونيپولار يکه تاز ، سرکشه او غير مسؤل طاقت په حيث نه ددې جوګه دې او نه حاضر دې چې نړۍ په عادلانه او پايدار شکل په خپل محور و څرخوې ،ځکه پخپله دامريکا داخلي ټولنيز نظام د سترو بحرانونو په وجهه پر ځان متکې نه شي پاتې کېدلې .د بلې خوا امريکا حاضره نه ده په ټوله نړۍ کې د خپلو آزمندانه ګټو او حرص په څنګ کې نورو اولسونو ته اندکترين حق او حقوق قايله شي.په حقيقت کې امريکې خپلې ټولنيزي ګټې نه يواځې د خصوصي بلکه د شخصي ګټو تابع ګرځولي او دغه اشخاص د ګوتو په شمار دي ، او په ټوله نړۍ او افغانستان کې هم غواړي دا ډول نظام برقراره شي، او دا پخپله نه يواځې د نړيوال ټولنيز نظام بلکه ، باالذاتهِ د امريکې دداخلي جوړښت سره په فاحش تضاد کې ده. په حقيقت کې نن ټول نړيوال نظام د شخصي مافيايي ګټو او علا قمنديو په محور چور لي ،اودا کارنه د چا لپاره د منلو وړ دې او نه بقاء لرلې شي او په نتيجه کې موجوده بحرانونه او نړيوال غيرمسؤلانه کړه وړه به موجوده تمدن په نابودۍ محکوموي. په اوسنيو ترينګلو شرايطو کي د نړۍ په لوی ستراتيژيک جنګي تياتر ،يعنی د تيرو پيړيو د لويي لوبي مرکزته ، د ټولو نړيوالو جهنمي طاقتونو نظامي سوق الجيش او سفربري ، له پاکستان ، مرکزي اسيا ،خليج ،عربو او د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د مذهبي او په خاصه توګه په اصطلاح د اسلامي افراطيانو راټولول او په پاکستان ، دغه د نړيوال

افراطيت په مرکز کي په بې حسابه سرمايو د هغوی روزل اود BIG BANG (جهاني تکويني لوي چاودني) ته ورته د BIG GAM (لويي لوبي) په مرکز کي د افراطيت د نابودۍ تر شعار لاندي ، بيا هم په اصطلاح په حقيقت کي د اسلامی افراطيت نابودول ، په هيڅ صورت کوم نيک فال نه شي ګڼل کيدلې ،دا پرته له ليونتوب ، حماقت او جنايت څخه بله پايله نه شي لرلې. دا به په دغه منطقه کي د BIG BANG په کچه بلا تشبيه يو کوچنی قيامت وي چې دعواقبو وړاند وينه يي نه شي کيدلې .دا جنګ به هيڅکله ګټونکې او بايلونکې ونه لري ، بايلونکي به ټول ددي لوبي لوبغاړي ، نننې بشري تمدن او نړيواله تباهي وي. دا ليونتوب او حما قت نه دې نو څه دې ؟ په نتيجه کي ويلې شو چې د نړۍ په هر لحاظ دې ستراتيژيکه منطقه کي دداسې بې مسؤليته لوبي جوړول ددي څرګنده ګواهي ده چې، بشر د خپل پيدا ايښت له ورځې څخه ډيرڅه زده کړي ، خو په خپل خير او شر ترا اوسه نه پوهيږي . که نه نو دا ډول کارونه چې نن په افغانستان او چاپيريال کې په پوره بې مسؤليتۍ او بې قانونۍ کي کيږی او يا يي ځينې افغانان پخپل اولس او هيواد روا ګڼي ، پرته د ليونتوب او خيانته بل کوم نوم ورکولې شو ؟د بن د بې بنياده او سرا پا بې مفهومه او بې منطقه کنفرانس څخه نيولي ،سلسلتاً د نن ورځی (۲۸ دجنوری ۲۰۱۰ م کال) د بې مفهومه او بې شرمانه لوبو ، اوتو بوتو اوتش په نامه د لندن کنفرانس پورې کومه منطقي پايله لرلي او يا به يي ولري ؟

زه په زغرده وايم چې پيسي هيڅکله حقيقي ارزش نه وو او ډير زر به خپل دروغين ارزش له لاسه ورکړي. پيسي هغه بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښه ناروا بدیل دې چې سرمایدار د تور بازار، تورو پیسو ،سوء استفادې، غلا ،چورو چپاول ، تجارتي قمار،د کالیو او اجناسو دصدور په عوض دتوري سرمایي او پیسو صدور او په ناروا سره دپردیو د سرمایو د غصبولو په خاطر ایجاد کړې دې ، لکه چې د میلادي شلمي پیړۍ د ۹۰ یمو کلونو راوروسته چې د پروفیسور برهان الدین رباني ، احمدشاه مسعود او عبدالرشید دوستم په مشرۍ ټولې شمالي ټلوالې په پخواني شوروي اتحاد او هندوستان کې دتورو چاپ شوو پیسو په واسطه په شریکه سره هم د افغان اولس ټوله دارایي غصب کړه او هم یې پخوانۍ ناولي او ناروا «لویه لوبه (بازی بزرگ)» په همغه ناولو لارو د ناولو مقصدونو په تر لاسه کولو سره اوس هم غواړي پر مخ بوځي . روسي چې د سوسیالیستي دموکراسۍ چیغې وهلې او هندوستان چې د تش په نامه دموکراسۍ سره یې طبقاتي تضادونه د څلورم اسمان او اسفل السافلین په مسافو کې پراته دي ، دکوم قانون له مخې دغه توري پیسې چاپولې شوي چې غلامانو یې پرې د افغان اولس ټوله دارایي غصب او پخپله یې نه یوازې خپل ټول ورځني مصارف د همدغه کیسې څخه اجراء کول بلکه ، دهمدغه کیسي څخه په نړیوال تور بازار کې د ډالرو سره په تبادله یې فضیحت باره افساني را منځته کړې. دا ډول مسایل حتماً یوه ورځ د محاسبې او پوښتنې ډګرته راووځي !

د خدای قانون دعدل ،انصاف ، خپل حق ، دبل حق ، ... په نظر کې نیولو په اصولو چلیږي. په غیر صورت کې د قضاء دجبر څپیړه د هر ظالم او جابر مخ ته رسیدلي او رسیږي به. کله چې شاته تاریخ ته مخ اړوو ، تر اوسه پورې دخدای درضاء او

قضاء له مخې دهر یرغل ګر د کړې خولي د سمولو په خاطر اکثراً د افغان څپیړه کاریدلي ده . وګورو چې په راتلونکي کې افغان اولس دغه اهلیت له ځانه سره ساتي او که د څو بې ننګو په خاطر به یې له لاسه ورکوي.

شک نه شته چې ځیني ارزښونه لکه ځیني علوم هم موقتي بڼه لري او د شرایطو په تغیر سره خپل ارزښ له لاسه ورکوي او پرځای یې نور حقیقي یا موقتي ارزښونه ځای نیسي. خو حقیقي ارزښونه لکه بنیادي علوم هیڅکله خپل ارزښ له لاسه نه ورکوي او نه څوک باید هڅه وکړي چې هغه بې ارزښه وګڼي یا بې ارزښه کړي. ارزښونه د ټولني د تحرک اساسي lokomotive او یوازینۍ محرکه وسیله او قوه ګڼل کیږي. دارزښونو څخه عاري ټولني له تحرکه پریووځي او دژوند او بقاء امکانات او حق له لاسه ورکوي چې د نړۍ دد موکراسۍ او د بشر د حقوقو علمبردارانو او دهغوی افغاني پلوي وطن خرڅوونکي چوپړیانو دغه هڅه په افغانستان کې روانه کړې ده . شاید دا خبره نن له ما سره څوک ونه مني ،خو کله چې یې ټولني په رښتیا پدې مرض اخته شوي ، بیا به یې ددې خبرو په ارزښ سر خلاص شي. ارزښونه لکه مینه په هیڅ قیمت نه شي خرڅیدلي بلکه یوازې په سیال ارزښ بدلیدلي شي. مختلفي ټولني د ارزښونو په بنیاد جوړیږي ،پایي ، بدلون او پرمختګ کوي او یو په بل پسې نوي افقونه تسخیروي. ارزښونه دوړو دلوبو او مشغولتیا څیزونه نه دي چې لکه د شګو کوډلي او بندونه هره ګړۍ جوړ او وران شي ! ! !

په نتیجه کې ویلې شو چې دین دابدي علمي او ټولنیزي برنامې او دجهان د تکوین او خلقت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همیشني علمي قانونمند ماهیت په لرلو به د جهان دابدیت سره سم په متناسب ډول د بنیادي علمي ارزش په حیث باقي پاتې وي او د هغې ارزشي بڼه به د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د موجوده عیني او ذهني شرایطو او امکاناتو په تناسب خورا علمي ، خورا انساني ټولنیز، متمدن او دموکراتیک نسبي بدلون او تکامل مني .

په تېرو او تېرو فلسفي بحثونو کې په وار وار مونږ ددې شاهد وو چې نه یوازې په دیني مسایلو کې دیني عالمانو ، پوهانو او فیلسوفانو د دیني ،علمي او فلسفي مسایلو او قضایاوو سره څومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ کړه وړه لرلې او دخپل ځان په باره کې یې دراتلونکو نسلونو قضاوت په پام کې ندې لرلې او نه یې د خپلو دنه بخښني لویو ګناهونو په باره کې کوم تشویش ښکاره کړېدې. دیني عالمانو د انبیاوو د وارثانو په حیث چې دد یني احکامو ،اصولو او قوانینو د تبلیغ ،ترویج ،تفسیر او بیان دنده درلودله ، دین یې په خپل لمځي کې کلک تړلې په شایي ګرځولې او خلک یې یوازې د خدای ، دوزخ او پل صراط څخه دومره ویرولي چې هیڅ ته د جنت دتلو امیدواري نه ده پاتې او د دنیا او اخرت دواړو څخه یې زړه ور تور کړې او نا امیده کړې او ددوی ټول زور پدې اړخ وو چې خلک په شعوري او عقلي ترګمۍ کې وساتي او هغه څه چې د خلکو په کندو او جیب کې دي ، په اسانۍ ترې خپل کړي . دوی ددغه خصلت له مخې هم پخپله د خدای ، قرآن او دین د لوی علم څخه بې برخې پاتې او هم یې خلک بې برخې ساتلي دي.

دوی یو ددین په رسالت او دخدای دلوی ذات په رواداری ،عدل ،انصاف او عام سخاوتمندانه بې حسابه او نا تمامه غني نعمتونو څخه هیڅ اګاهي نده لرلې. لوی خدای دا جهان دخپل لوی علم له مخې قانونمند پیداکړې ، قانونمند پایي او قانونمند تغیر او تکامل کوي او دهمدې لپاره یې خپل عالم خلف انسان ، ښځه او نر ،په علم او معرفت مکلف کړي چې هم یې پخپله او هم یې نورو ته زده کړي او دهمدغه دیني علومو له مخې د بشر لپاره داسودګۍ او رفاه وسایل جوړ کړي ، نه داچې خلک دیته راوبولي چې دا دنیا خدای د کافرانو لپاره پیداکړي او مسلمان چې هرڅومره ذلیل ،خوار ،بیچاره او بد بخت اوسي خدای په هغه جهان اجر ورکوي. بر خلاف اسلام یوازینې علمي او قانونمند منطقي سیال دین دي چې په علم بناء ، یوازې په علم باور لري او یوازې د قانونمند عمل له لارې بشریت کار او فعالیت ته هڅوي.مونږ پوهیږو چې د خدای عبادت، قوانینو او احکامو معرفت یوازینۍ طریقه او وسیله ده ترڅو دخدای د بنده ګانو سره د زیاتي مرستي او نیکۍ امکانات ولري اوپخپله د ظلم ،ناروا او ګناهونو څخه د پرهیز په ارزش ښه پوه شي. خو دا خبره دوی له ځانه سره پته ساتي او حتا علم او فلسفه ددین دښمن بولي او خلکو ته ددي توصیه کوي چې بچیان مکتبونو ته و نه لیږي چې کافر نه شي. مونږ عملاً ولیدل چې پاکستان د خپلو سیاسي اهدافو د ترلاسه کولو په خاطر په همدې بهانه د طالبانو پواسطه څومره مکتبونه او د قرآنکریم په شمول کتابونه وسیزل او شاګردان یې ووژل. دوی بې کسي ،بیوسي او ذهني او عقلي ترګمۍ ددین او مذهب لپاره مناسب محیط او شرایط ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیني عالمانو د بدعتونو په باره کې د پورتني تذکر په نسبت د فیلسوفانو بدعتونه هم څه کم او لا د مقایسې ور نه دي. په مختلفو نومونو لکه دیني، عصري، فلسفي شرقي، غربي او داسې نورو د علومو د ویش سره د مخه مونږ کلک مخالفت ښودلې او اوس هم یوائې د خدای په لوی علم باور لرو چې د هغې له مخې یې دا لوی ابدي جهان په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک لحظوي تغیر او تکامل سره پیدا کړیدي. ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري. ټولې علمي پروسې او قانونمندۍ په متداخل شکل همزمان او هم مکان جریان پیدا کوي او پرنسیباً ټولې محاسبې هم باید په متداخل شکل پر مخ یوړل شي، خو دا کار یوائې د علمي ـ تخنیکي نیمګړتیاوو او بشري لازمي کافي امکاناتو د نه موجودیت په سبب سر ته نه رسیږي. په ځیني حالاتو کې چې ډیر دقت ته ضرورت نه اوسي، د ځیني محاسبو څخه صرف نظر کیږي او په ځیني موارد و کې د ځیني ضریبونو په استعمال د غه تشه ډکیږي. خو که د ضریبونو په استعمال کې دقت و نه شي د غلطۍ د تخفیف په عوض کیدلې شي غلطي زیات والې پیدا کړي.

زه پدې باور نه لرم چې یو عالم دې د خپلو ځیرنو د سم او ناسم بهیر او د هغې د پایلو په واقعیتونو پوه نه شي. نن پخواني وختونه نه دي چې یو عالم به مختلف مواد سره مخلوطول او نا خود اګاه به د هغې مختلفو پایلو ته سترګې په لار وو. بې محاسبې، بې قانونه، بې له مشخص متود او ارزوني څخه په او سنیو ګلو بال تعاملاتو او پروسو کې یو قدم وړاندې په پټو سترګو ایښودل، کیدلې شي بلا تشبیه قیامت

جوړ کړي. هر څوک پدې پوهیږي، خو خپله غلطي نه شي منلې او هڅه کوي هغه په نه بخښونکو ګناهونو او تحریفاتو کې د خلکو له انظارو څخه پټ کړي. همدا سبب دې چې فلسفه د نا بکاره لفاظیو او درغلیو په علم خو نه، بلکه سفسطه باندي اووختې او نن ددې په عوض چې هر څوک خپله ګناه ومني او په خپله بې علمۍ اعتراف وکړي، په فلسفه د بې علمۍ تورونه او تهمتونه تړي. ما داډول مثالونه په تیرو بحثونو کې ډیر راوړي او په سلګونو نور هم کیدلې شي راوړل شي او شاید دا کار د واقعیتونو د سپیناوي او د عینیت فلسفې د بنیاد د پخلي په خاطر هم وکړم. دلته به بې ځایه نه وي که زه خپله پخوانۍ خبره تکرار کړم، کله چې ما د اُکراین په پلازمینه، د کیف ښار د علومو په اکادمۍ کې خپله رساله په فلسفه کې د دکتورا د تیزس په حیث وړاندې کړه، مسؤل ډاکټر پروفیسور سرګي باریسویچ کریمسکي د تیزس اساسي زړي یعنی چې: «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې»، و نه منه او ویې ویل «مونږ په شرق او غرب کې سره منلې چې داسې خبره به نه کوو». کله چې ما خپل دلایل وویل، هغه په ځواب کې داسې وویل، «ددې فیلسوفانو مغزونه د دومره لفظي انجړ مشوړو څخه ډک دي، چې که یو ځل څوک په کې ښکیل شو ،راوتل ترې مشکل دي. نو زه چې د هغوی په مقابل کې ددې تیزس څخه دفاع نه شم کولې، نو ته هم دا کار نه شې کولې». س . ب. کریمسکي چې په نړیواله کچه د فلسفی مشهور ډاکتر پروفیسور وو، هم ددې خبرې څخه منکر نه وو چې فلسفه نن پرون یوائې په انجړ بنجړ بحثونو بدله شویده.

دا به یوائې زما ابتکار نه وي چې د موجوده فلسفې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي بهير څخه منکر يم، خو د هغي په مقابل کې د خداى د لوى علم او بې شميره خارق العاد خلقتونو په بنياد مې د «عينيت فلسفې» بديل تيزس چې دمخه ذکرشو وړاندي کړې، بلکه له پخوا څخه دډيرو پوهانو په ليکنو کي دا ډول مفاهيم او حقايق پراته وو، خو هيڅچا نه دي کړې شوي خپل بديل تيزس وړاندې او يا کومه فلسفي قضيه او مسّله د موجوده قوانينو، تيزسونو او متودونوپه خلاف په قانونمند منطقي بڼه فورمولبندي کړي. ما د شلمې پيړۍ په شپيتمو کلونو کي د خيبر په شخصي اخبار کي چې د محب الرحمن «هوسا» له خوا خپريده د مولوي «فيضاني» مقالي د «نړۍ د قرآن په تلسکوپ کي» تر عنوان لا ندې لوستې وي، د اکادميسن عبد الاحد عشرتي د «اعجاز علمي قرآن کريم» لومړې او دوهم جلد مکمل چاپ (ثور ۱۳۷۶ او حمل ۱۳۷۹ هجري شمسي)، د ګوهرالرحمن ګوهرپنځه جلده کتابونه چي له ۱۹۹۶ څخه تر ۲۰۰۲ م پورې د «د قرآن او ساينس» تر عنوان لا ندي چاپ شوي، مونږ د انټرنيټي پاڼو، اريانا تلويزيون او ډيرو نورو خپرونو له لارې د «ساينس او قرآن» او ډيرو نورو عنوانونو لاندې د خپرونو شاهديو، د توحيد په نامه په مختلفو ژبو د مختلفو ليکوالانو اثار مونږ هرځاى لاسته راوړلاى شو، په امريکا کي د افغاني خپرونو له لارې هم مونږ ډيروعلمي حقايقوچې ډيري يي دافغاني پوهانو له خوا خپريږي لکه په ۵۶ CD ګانو کې د محترم ډاکټر عبد الستار «سيرت» يا د استاد سادات او همداسې د نورو پوهانو علمي بحثونو موادو د تر لاسه کولو امکانات لرو. خو اى کاش دغه خپروني د دښمنۍ او عناد او د پردې تر شا د ډول ډول سياسي، مادي او نورو غير

مجاز او غيرمشروع اهدافو پرځاى د واحد حقيقت او علم په خاطر، حقيقې دين او دخدايي پيرزويني، عدل او انصاف له مخې دټول بشريت دعامه سوکالۍ او په راتلونکي کې د هر ډول احتياج او اړتيا څخه د بشريت دخلاصون لپاره ټولې علمي او مادي زيرمې په کار اچولې شوې واى، نو به انحرافي او غير علمي تيوريو او مجازي اديانو ته د ربښتيني علم او ربښتيني دين په څنګ کې ځاى نه وې پاتي .

دا واضحه خبره ده چې خداى (ج) د غير علمي تصور، تخيل، استقراء، قياس او نورو د شک او شبهې د عواملو او عوارضو څخه مبراء او دخداى په کلام کې، کله چې مونږ دغه کلام معيار او محک دحقيقت او واقعيت ګڼو، قرون وسطايي او قبل الميلادي تخيلي او تصوري غير قانونمندو فورمولبنديو او منطق ته بايد ځاى نه اوسي. خدايي علم تبعيض، دښمني، سرحد او ويش نه مني. دا انسان دي چې، علم د خپلو ناولو او ناروا غوښتنو په مقصد تحريفوي او په مختلفو نومونويي ويشي او ناوړه ګټه ترې اخلي . هغه څوک چې دخداى په ذات، علم، عامه پيرزوينه او روادارۍ، عدل، انصاف او کرم ربښتينې باور ولري، هيڅکله به ورسره د حرص او تنګ نظرۍ احساس او تشويش پيدا نه شي. د خداى دلوى علم له مخې دا لوى لا يتناهي ابدي جهان په همزمان او هم مکان لحظوي ستاتيک ــ ديناميک تغير او تکامل سره، د يوي کوچنۍ ذري څخه نيولي ترخورا لويو ډول ډول سماوي اجرامو او کهکشانونو پورې په يوه واحد ابدي نظام کې سره تړلي پيدا کړي دي. پدې نظام کې لکه څرنګه چې سکون نه شته او هرڅه په لحظوي بدلون، تکامل او تجدد کې قرار لري،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقيقت کې زړښت هم وجود نه شي لرلې او يواځې په ځانګړو پديدو کې نسبي بڼه لري او لحظوي تغير او تکامل همغسي چې د نظام دابديت تضمين کوي ، دنظام د لحظوي تجدد تضمين هم په غاړه لري. ددې نظام غذايي او انرژيتيکي زيرمې چې هيڅکله پای او زړښت نه لري ،نو حرص او د قارون په څير په هرڅه خيټه اچول دڅه لپاره ؟

هغه چې ايراني شاعر ويلي وو چې:

«ما زآغاز وزانجام جهان بی خبريم
اول واخر اين کهنه کتاب افتاده است »

هم سمه نه ده ،ځکه چې د ذري څخه نيولي تر لويو خلقتونو او موجوداتو پورې په همزمان لحظوي تجدد کې دي. پدې باره کې په تيرو وختونو کې کافی بحث شوی دی او په راتلونکي کې هم که ضرورت وو د احسن تکرار په توګه به بيا ياد اوري وشي .

کله چې منو ، دټولو خلقتونو او موجوداتو خالق خدای دی او ټول دغه خلقتونه او موجودات يواځې قانونمند پيدا ،قانونمند پايي او بدلون او پرمختګ مومي ،يعنی چې قانونمندي پخپله شکل د موجوديت دمادې او عالم الاسباب دی ، بې له شکه دا معنا هم لري چې دعلم او قانونمندۍ خالق هم پرته له ذات الاهي بل څوک نه شي کيدلې. ځکه ددې لوی او لايتناهي جهان خالق يواځې خدای ګڼل کيدې شي. په هغه صورت کې چې د علم او قانونمندۍ خلقت يواځې په پروردګار عالم پورې اړه پيداکوي ، نه نور ځانګړي جهانونه او نه ځانګړي علوم او قانونمندۍ وجود لرلې شي او نه دخدای په علم کې تعدد د معادلو ، مجهولاتو ،کارديناتو، تعدد

دقضاياو او نوره کومه ستونځه کوم مشکل نه شی ګڼل کيدلې او نه د خدای په علم او قانونمندۍ کې ،نا معين ، موهومي ، متوالي ، نا معلوم اودا ډول نور مشکوک مفاهيم ، اعداد ،ارقام او نتايج وجود لرلې شي. پدي خاطر د هغه پوهانو څخه چې قرآنکريم يعني د خدای علم د ساينس په ژبه او قوانينو له مخې افاده ، فورمولبندي او تفسيرول غواړي زما خواهش دادي چې بايد په قرون وسطايي بې منطقه منطق ډډه ونه لګوي او په تخيلي او تصوري استقراء ، قياس او منطق باور ونه کړي . تر اوسه پورې هيڅ يوه عالم ،پوه او فيلسوف ددې لارې مطلوب منزل ته نه دې رسيدلې او هر يوه د افغانانو په اصطلاح دترکستان لار نيولي او که په بل عبارت يي ووايم هر يو په اصطلاح د سد سکندر دديوال تر شا په مطلقه ترګمۍ ور ننوتې او چې لار ترې ورکه شوې ،د هغی وروسته يې چې هرڅه له لاسه شوي ، هم يې ځانونه او هم يې نور غولولي دي. پدې باره کې دمخه ما ځيني وضاحتونه وړاندې کړی ،زه نه وايم چې ټول به پرځای او سم وي ،خو زه حتماً غواړم دا خبره د بل چا څخه واورم چي يا يي راسره ومني او يا يې د رد دلايل وړاندې کړي.

دې کې شک نه شته چې د هند ،چين ،مصر او عراق تمدنونه داروپايي او په مشخصه توګه د يوناني تمدن څخه په فلسفه کې قدامت لري.تر اوسه پورې يونان په دغه امتياز پخپله خيټه اچولي ده. د لومړي ځل لپاره د هند د تعليم وزير ابوالکلام آزاد دې موضوع ته متوجه او په ۱۹۴۸ م کال کې يي ، په يوه کنفرانس کې وړانديز وکړ چې دهند د برجسته فيلسوفانو څخه دي يوه کميټه د ډاکټر رادا کريشنان تر مشرۍ لاندي دغه موضوع وڅيړي تر څو د فلسفې په تاريخ کي هندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه خپل غوره ځای ونیسي. پدې کمیټه کې د شپیتو کسانو په حدود کې برجسته فیلسوفان راټول او د ډاکټر سرو پالی رادا کریشنان ،د جناتا پارټۍ مشر او وروسته دهند صدراعظم تر ریاست لاندې په دوه غټو جلدونو کې چې له زر مخونو څخه زیاتوالې کوي دغه تاریخ د « تاریخ فلسفهٔ شرق و غرب» تر عنوان لاندې تکمیل شو .د لومړي کتاب چې ۶۸۰ مخه لري ،مقدمه داسې پیل کیږي: «شاعر ایرانی جهان را به کهنه کتابی تشبیه می کند که اوراق اول وآخر آن افتاده اند . دیگر نه می توانیم بگو ییم که کتاب چگونه آغاز شده و نه می دا نیم که چه گونه انجام خواهد یافت.

ما ز آغاز و ز انجام جهان بی خبریم
اول و اخر این کهنه کتاب افتاده است

بشر از زمانی که دارای شعور شد ،در پی کشف این اوراق گمشده برآمد .این جستجو ونتایج آن ،فلسفه نام دارد .فیلسوف برای توضیح فلسفه و ماهیت آن کتابها می نویسد ،ولی شاعر این کار را در بیتی انجام می دهد . مقصود از این جستجو یافتن معنی زندگی و وجود است. ... » (تاریخ فلسفهٔ شرق وغرب ، صفحهٔ اول) . له دې څخه دمخه په « پیشگفتار» کې هڅه کیږي د مشابه او سینو نیم کلماتو او الفاظو په استعمال او وړاندې وروسته کولو سره وښيي چې فلسفه جدا او علم جدا ځانګړي شیان دي.

زه په پورتنیو څو جملو ، نه غواړم قضاوت وکړم ،خو حتماً ، دومره وایم چې که رښتیا فلسفه دومره پسته او کوچنۍ شي ، پایلې یې باید همدا وي چې یې لرلي دي.خوزه کلک پدې باور یم چې فلسفه همغسې د خدای د لوی علم یوائینې خلف علم

دې ، لکه څرنګه چې انسان د خدای عالم خلف مخلوق دې. بعدی قضاوت په محترو پوهانو او لوستونکو پوری اړه لري.

ددې ډول بحثونو او نتیجه ګیریو علت او هدف یوائې او یوائې دادې ، او لکه څرنګه چې زه د بشر د تاریخي دورې دفلسفي اساسي او وتلي نظریاتو څخه کومې نتیجې ته رسیدلې یم او دمخه یې ذکر هم شوې دې ،او دغه د سترو فیلسوفانو شپیته کسیزه کمیټه هم په همدې عقیده ده ، باور نه لري چې ګوندې په فلسفي افکارو کې دې د بشر په تاریخی دوره کې کوم پر مختګ شوې اوسي ، حتائیني عقیده لري چې شاید د هغوی کمال او بینش د « بودا» او « افلاطون »څخه وروسته پاتې وي .نوزه په زغرده ویلې شم ، په دغه طرز تفکر ،په دغه اساسي او غیر اساسي فلسفي مسایلو ، په دغه متودولوژۍ ،افاقی نظریاتو او عقایدو سره کومه تخیلی فلسفه چې د یوه شاعرپه بحراني احساساتي متلا طم څپانده حالت کې چې دشعور او لا شعور په پوله د شاعرانه غلو ، اغراق او نوروصنعتونو په رنګارنګ غولوونکو ګګلیچونو کې مدهوشانه تهالۍ او خویندۍ وهلو ، پریوتو ولاړیدو سره سره په یوه بیت اغاز او انجام پیدا کولې شي ،شک نه شته چې دغه ډول فلسفه به په ذهني جذام اخته او د خپل انحطاط د منحني د انعطافي قوس اخري مرحله طی کوي او هیڅ ډول پرمختیایي قابلیت به و نه لري. نو ځکه خو دهند د فلسفی کمیټې پریکړه پرځای او منطقي ده چې دا ډول فلسفي افکار او قانونمندۍ دعلمي -شعوري پر مختګ توانمندي نه لري او حتماً په ذوال او عقب ګرایي محکومه ده.

دکومې فلسفي څخه چې زه بحث کوم ، هغې ته ما د خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلوی علم بشري ذهني علمي بدیل ویلې او په حقه په عالم الاباب کې دخدای دعلم خلف او وارث علم ګڼل کیږي. څومره چې دخدای علم لوی ، ابدي ، متکامل او بې ساري دې ، دغه فلسفه هم د بشري ذهني توان او مقدراتو په تناسب ټاکلې مناسبت لري. لکه څرنګه چې انسان د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې د خدای بې بدیله خلیفه ګرځیدلې ، همدغه شان بشري علم په دې جهان کې د خدای د لوی علم بې بدیله خلف ګڼل کیږي. دمخه مونږ وویل چې جهان په لحظوي تجدد کې دې ، نو ځکه ابدي دې او ابدي دې ځکه چې همیشه په لحظوي بدلون او تجدد دې یعنې یوتر بله سره متقابلاً علت او معلول ګڼل کیږي. دایراني شاعر د کهنه کتاب خبره په هر صورت د منلوړ نه ده ځکه چې په دغه ډول یوه تړلي نظام کې چې د کوچنۍ ذرې څخه تر لویو اجرامو او کهکشانونوپورې د لحظوي همزمان ستاتیک دینامیک بدلون او تکامل په شرایطو کې ، قدیم هیڅکله نور په قدیم کې وجود نه شي لرلې ، حال په دوامداره لحظوي بدلون کې قرار لري او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه شي رسیدلې، ځکه چې دا نظام مستلزماً باید د خدای د ذات او لوی علم د ابدیت په تناسب هم ابدي اوسي . ځانګړې پدیدې ،خلقتونه او نظامونه کیدلی شي د ځانګړې مادي واحد په حیث له منځه ولاړ شي خونظام په کل کې ابدي پاتې کیږي او د خپل قانونمند پیدایښت ،پایښت ، بدلون او تکامل له مخې ممکنه ده هره څېړنیزه قانونمنده محاسبه په هره زماني مقطع کې سرته ورسیږي. نو په زغرده ویلې شو چې د فلسفې د زاړه کتاب د پیل او پای ټولې پاڼې پرځای دي او دلټون لپاره یې ضرورت نه شته څوک زیار وباسي

.د بلې خوا په هره زماني مقطع کې د یوې پدیدې او خلقت دپارامترونو او خصوصیاتو معلومول یوازې دحال د قانونمندۍ د معلومې قانونمندې مبدا څخه معلومیدلې شي .نو په قدیم او ابد پسې ګرځیدل هم عبث کار دې.دخدای لوی علم همیشه کامل دې ، دا جهان او بشري علم هم د قانونمندۍ له مخې همیشه د خدای د لوی او کامل علم په لور په تکاملي بدلون کې دې.خو همغسې چې انسان دخدای د معرفت او ځینې صفاتو د لرلو څخه عاجز دې په همغه اندازه او تناسب دخدای دعلم او په کل کې د خدای د لوی حقیقت په توګه دلوی جهان د ځینې پدیدو او مادي واحدونو دمعرفت څخه یا موقتاً او یا د تل لپاره عاجز ګڼل کیږي. د خدای دین د خدای دلوی علم له مخې په دې جهان کې د بشري عملي ژوند شریعت ،طریقت ، اصول ، قوانین او مناسبات ګڼل کیږي . خدای په خپل کلام کې خپل دین د انسان او ټولو خلقتونو لپاره دژوند او په حقیقت کې د ژوند د ټولو امکاناتو د وسیلې په نامه یاد کړې دې.«یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُواْ اسْتَجِیبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاکُم لِمَا یُحْیِیکُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ یَحُولُ بَیْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَیْهِ تُحْشَرُونَ... »(سورة انفال ، ۹ جز ، ۲۴ آیة). په دې معنا چې د خدای دین ددې لوی جهان د ټولو خلقتونو د پیژندلو او معرفت یوازینۍ لار ،طریقه ،شریعت او وسیله او انسان کولې شي یوازې ددې لارې خپل دژوند وسایل او امکانات او ذات البیني مناسبات د قرآني او دیني احکامو ،قوانینو او اصولو په بناء تنظیم او دژوند مستقیمه او ډاډمنه لاره غوره کړي. دا به یې یوازینۍ نسبي ایدیال بڼه او طریقه وي.

څرنګه چې خدای یو دې ، جهان یو دې او په حقیقت کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو ادیانو پلویان سره ددې چې ، په ظاهر کې به دخپلې ټولنې مروج ځانګړې عقیدوي دود پالي ، په واحد خدای باور لري. منطق خو دا وايي چې ټول بشریت هم دیوه دین پیروان اوسي او پدې توګه د همیشني عداوتونو ، دښمنیو او جنګونو جرړې په بشری مناسباتو کې د همیش لپاره پرې او وچې شي.

د پورتنې بحث څخه د نتیجه ګیرۍ په ترڅ کې ویلې شو چې خدایي هر خلقت او په هغه جمله کې خپل خلف ، انسان ، ته د هغه دضرورتونو په تناسب د احساس ،درک او عمل امکانات ورکړي دي.مرغان الوتلې شي ، ماهیان او نوربحري حیوانات په اوبو کې ژوند کولې شي ، انسان ته یې دعقل ،پوهې ،خبرو او تجربو د سنجش ا و شراکت لوی طاقت ورکړې او نورو ته یې هم د هغوی د ضرورتونو له مخې نور امکانات ورکړي دي . د هغه زاړه کتاب دلادرکه شوو پاڼو میندل چې د رادا کریشنان تر سرپرستۍ لاندې شپیته کسیزي کمیټې د فلسفې موضوع ګڼلې ،زما په عقیده یوه بې مورده هڅه او هدف ټاکنه ده او انسان هیڅکله د هغې په میندنه قادر نه دې ، ځکه چې نه زاړه کتاب کله وجود درلود او نه یې کومه پاڼه ورکه شویده. همدا سې د کانت ، لاپلاس او چمبرلاین هڅې او وړاند وینې چې د جهان د تکوین په باره کې یې جرړې دي ، بې بنیاده ګڼل کیدلې شي. او دا ځکه چې د خدای ذات ، دخدای علم او دخدای جهان خلقت د عالم آمر په حیث په کل کې دانسان لپاره مسخر او مقدر نه ګڼل کیږي او په دې باره کې یوائې دخدای د «کن فیکون» حکم صدق کوي او انسان د خدای د خلیفه په حیث دخپلو ضرورتونواو امکاناتو په تناسب یوائې د هغې د ځینو اوصافو په احساس، درک او معرفت قادر ګڼل کیږي. دا

دې ماسره لطفاً محترم لوستونکي هم ومني چې په دا سې وضعیت او دا سې موقف کې چې انسان یې په خپلو امکاناتو او خپل درک او فهم سره د خدای دذات ، دخدای د علم او دخدای د جهان په مقابل کې لري او لکه څرنګه چې دمخه دا موضوع ما توضیح کړه چې دا جهان په لحظوي قانونمند بدلون ،تجدد او کیفي تکامل کې قرار لري ،قدیم په قدیم کې وجود نه لري ،حال په لحظوي ګذرا حالت کې دې او ابد ته په ابدی نظام کې رسیدل هیڅ ممکن نه دي ،نو ایا د «کن فیکون» له حکم بله منطقي او عملي پریکړه په تصور کې هم راتللې شي ؟ همدغه دهمزمان لحظوی بدلون او تجدد خصوصیات د خدای ددې لوی نظام د پایښت او ابدیت تضمین کوي .همدا سې د قانونمند پیدا ایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل له مخې په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې پرنسیباً ممکنه ده هره څیړنیزه محاسبه سرته ورسیږي او مورد نظر پارامترونه ، اوصاف او خصوصیات په عددي ،ګرافیکي ، کمي او کیفي بڼه ترلاسه شي. د جهان د تکویني پیل په باره کې د کانت ،لاپلاس او چمبرلاین نظرونه کیدلې شي ددغه تکویني پروسې د ځانګړې پدیدې د خصوصي حالت په حیث ومنل شي ،خو هغه هم یوائې د همغه تخیلي او تصوري نا سمه تیوریو او فورمولبندیو له مخې چې فلسفه یې تر اوسه په متحجر او دګم علم بدله او په ذوال محکومه کړې ده. پکار دادي هره څیړنه د موجوده حال حالت او وضعیت څخه پیل او دضرورتونو له مخې یوائې د علم او قانونمندۍ په بنیاد د ماضی او حال په لور غزول کیدلې شي.

دهمدغه ډول یوه خصوصي ګذرا حالت او پروسې قانونمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریان ، د خدای دکلام په استعانت او الهام او دعینیت فلسفی د قوانینو په استمداد ،زه هم غواړم د خپل ناقص او محدود فهم او درک له مخې د خدای د لوی نظام د یوه کوچني مثال ، اړخ او قضیي دڅیړني په توګه څرګند او وارزوم چی څه ډول د خدای دمقضي ارادي له مخې دغه ابدي خود بقاء ، خود کفاء او خود ګردانه نظام پیدا ، پایي ،بدلون او تکامل مومي ؟

د خدای په لوی کلام کې راغلی: « وَٱلشَّفۡعِ وَٱلۡوَتۡرِ (٣) (٣٠جز ، ٨٩ سورة الفجر ، ٣ آیة) ترجمه: (قسم په جفت قسم په طاق). خدای(ج) په خپل کلام کې د ډیرو خاصو او ډیرومهمو مسایلو په باره کې دا ډول ذکر کوي .دغه لنډ او دوه کلمه یي آیة شریف لکه څرنګه چې د تفاسیرو څخه معلومیږي ډیر نور لوی مفاهیم هم افاده کوي ،خو دجهان د تکوین مسّله

به هم ،زما په عقیده له نورو مسایلو کم ارزښه نه ا وسي. نن چې نه یوائې د هند دفیلسوفانو شپیته کسیزه کمیټه بلکه ټول بشریت د خپل پیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه د اوسني علمي– تخنیکي پرمختګونو او نورو بې ساري امکاناتو سره سره دخدایي ساده خلقتونو د راز په میندلو کې صم ،بکم ،عمی او هک پک پاتې دي ،څه ډول ١۴٠٠ کاله دمخه د یوه امي انسان په ژبه ددې لوی جهان د ابدي تکوین او ټولو خلقتونو د قانونمند مستمر خلقت راز په دوه کلمو کي د عوام الناسو تر غوږو رسیږي او دخدای د لوی علم او لوی نظام تکوین افاده کوي ؟

زه چې د قرآن ویونکې وم او یم ،خو د قرآن عالم هیڅکله نه وم او نه به شم ،ځکه چې زماني فاکتور به دغه چانس ماته نو ر په لاس را نه کړي. لکن په دې یوه خبره پوره ایمان او باور لرم

چې قرآن اکمل ،فسیح ،بلیغ کلام ،قانون ،احکام ،دین او علم دي چې شک او تردید په کې وجود نه شي لرلې.خو پکار دادي چې د قرآن په احکامو او حقایقو نسبي کامله پوهه پیدا او بشري غیر قانونمنده تخیلي ذهنیګرۍ له دغه حقایقو او واقعیتونو څخه چاڼ او چغجال شي. نپوهیږم ولې د قرآن عالمانو لا پخوا دغه علمي مبدا ، بنیاد او قانونمندي نه ده میندلې ، نه یي ده منلې او باور یي پرې نه دې پید کړې ؟زه دخپلې وینا د ثبوت لپاره د پورتني دوه کلمیي آیة شریف ستر اعجاز او ځیني دلایلو باندې خبرې کول غواړم تر څو دغه بحثونه چې نن له نیکه مرغه پیل شویدي ، پرته له بشري ذهنګریو ، دعلم په واقعي بڼه او ماهیت په قانونمند ډول اصلي مجرا او مسیر ته پریوځي .

هو !که مونږ د عناصرو متناوب سیستم او جدول ته زیر شو ،ټول عناصر په نوبت سره د الکترونونو او پروتونونو د طاق او جفت تعداد څخه دا ډول تشکیل شوي چې پروتونونه د مثبت چارج په لرلو هسته تشکیلوي او په عین تعداد الکترونونه چې منفی چارج لري په ټاکلو مختلفو مدارونو کي په ډیر سرعت سره د هستې ګرد چاپیر چورلي او په دغه تسلسل کې تکرار نه په سترګو کیږي او نه کوم تنقیص او تقصیر وجود لري . د عناصرو په هسته کې نیترونونه چې د چارج له مخې خنثی دي د مستقل مادي واحد په حیث د ویده ښامارانو په څیر په هسته کې وجود لري .د هغه عناصرو په هسته کې چې د نیترونونو شمیر یي زیات وي د درونو هستولرونکو عناصرو په نومونو یادیږي ، لکه یورانیم او نور چې زیاته انرژي په کې ذخیره او دانرژي د منابعو په حیث د سولئیزو او نظامي اهدافو په منظور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تري سمه او ناسمه ګټه تري اخستل کیږي. په عادي حالت کې یوائې د هایدروجن په هسته کې چې یو پروتون لري ،نیترون وجود نه لري .خو په درنو اوبو کې د هایدروجن په هسته کې هم یو یا دوه پروتونه وجود لري.

زه خپل دغه بحث د یوي داسې سمبولیکي زماني یا پروسوي مقطع څخه شروع کوم ، کله چې داتم په تشکل سره لومړې عنصر تشکیل شوې او د عالم الاسباب د لومړۍ خښتې په کښیښودو د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی جهان د لوی نظام خود بقاء ، خود کفاء او خود ګردانه پروسه پیل او پروتونونه او الکترونونه په نظام کې راغلل او نیترون د نا بللی میلمه په څیر د اتم په هسته کې کوربه وګرځیده او هستۍ په مختلفو بڼو او مادي واحدونو کې د لومړې ځل لپاره استقرار پیداکړ . همدغه دې ددی لوی جهان ، لوی نظام او لوی خلقت(عالم الاسباب) دتکوین راز چې د

خدای (ج) د عالم آمر د « کن فیکون» د حکم په صدور په لحظوي شکل سرته رسیدلې دې. د خدای (ج) دعالم آمر په دغه راز چې څه ډول الکترونونه او پروتونونه په نظام کې راغلل او په قانونمند علمي ډول د عالم الاسباب دخود ګردانه ،خود کفاء او خود بقاء نظام د خلقتونو او پدیدو د پیدایښت ،پایښت ،بدلون او تکامل بنیاد یوائې په علمي قانونمنده بڼه کښیښودل شو. هو !دغه اعجاز یوائې دمختلفو اتمونو او یا په بل عبارت د مختلفو عناصرو د تشکل د تسلسل په بنیاد چې نن یې د

مندلیف په جدول کې شمیر ۱۱۸ ته رسیدلې اولومړې عنصر یې هایدروجن Hydrogen » او وروستې عنصر یې اُ

نونوکتیوم «Ununuctium » نومیږي.

دغه عناصر د خدای دکلام د حکم سره سم له یو څخه ،یعنی چی یو پروتون او یو الکترون لري ، شروع اود جفت او طاق په ترتیب چې هیڅ تکرار او تنقیص په کې وجود نه لري نن ورځ چې یې شمیر ۱۱۸ عناصرو ته رسیدلې او په راتلونکي کې به لادغه جدول تکمیلیږي . ددغه عناصرو څخه ځیني د لابراتوار په شرایطوکې هم ترلاسه شویدي. دالکترونونو او پروتونونو شمیر لکه چې دمخه هم وویل شول ، همیشه مساوي او الکترونونه په ټاکلو مدارونو کې د هستې ،چې د الکترونونو په تعداد پروتونونه لري ،ګرد چاپیر چورلي. په مدارونو کې د الکترونونو اعظمي شمیر د « 2n2 » دفورمول له مخې معلومیدلې شي. پدې معنا چې په لومړي مدار کې اعظمی تر دوه ، دوهم مدار کې اعظمی اته ، دریم مدار کې ۱۸ او ددی څخه پورته دلوړې انرژۍ په مدارونو کې دالکترونونو شمیر د پورتني فورمول مطابق نور هم لوړیږي. کله چې دکمې انرژۍ په مدار کې حد اقل د یوه کوانت د کوچني واحد یعني د یوه فوتون په اندازه انرژي زیاتیږي ، الکترون د ټیټ مدار څخه لوړ مدار ته خیز وهي اوکه دغه انرژي نوره هم زیاتیږي ،کیدلې شي الکترون د اتم د مدارونو له ساحې څخه ووځي. برخلاف که د الکترون انرژي دیوه فوتون په اندازه کمیږي الکترون له لوړ مدار څخه ټیټ مدار ته رالویږي. دا محاسبې د «کوانت میخانیک» د قوانینو له مخې سرته رسیږي چې د عادي فزیکی قوانینو څخه فرق لري. په واقعیت کې الکترونونه همیشه د مختلفو هستو تر منځ په حرکت کې وي او د هغوی تر منځ یو ډول وریځ جوړوي چې د الکتروني وریځ په نامه یادیږي. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه چې د لیکلو وړ دي، مشکله او اصلاً ممکنه نه ده چې ولیکل شي. دا یوازې د خدای مُعجز کلام دې چې په دوه کلمو سره د جهان د ټولو قانونمندیو او جوړښت ارزونه افاده کولې شي. محترم لوستونکي دې زما بیوسي او تقصیر، چې حتماً به را څخه په دغه اباده کې سر وهي

، په دې هکله ومني. خو زه به حتماً هڅه وکړم په خپلو محدودو امکاناتو سره د دغه دوه کلمه اي ایة شریف اعجاز وارزوم. ایا دا به کافي نه وي که ووایم اتم چې د دغه کلام د کوچني عبارت د افادې په بنیاد د عالم الاسباب د لمړۍ خښتې په حیث عرض وجود کړې، هغه جنراتور دې چې د دې لوی جهان په کچه کافي ضروري انرژي تولیدوي؟ اتم هغه اکمولاتور دې چې د دې لوی جهان ټوله انرژي په کې ذخیره ده؟ دا به کافی نه وي که ووایم چې، د اتم په تشکل سره د مختلفو عناصرو د اتمونو تر منځ د رابطو له مخې د خدای په مقضی اراده د « ویلانس » قانون رامنځته کیږي او د هغې په بنیاد د دې لوی جهانی نظام ابدي تکوین خود ګردانه، خود کفاء، خود بقاء پروسه پیل کیږي او دا لوی نظام ابدي تړلی پاتی کیږي او د بې شمیره خلقتونو د تخلیق سبب او علت و معلول جوړیږي .

هو ! بیا هم د اتم د تشکل په باره کې، یعني چې د خدای د عالم آمر د « کن فیکون » د حکم په صدور د اتم په تشکل سره د عالم الاسباب خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء نظام تشکل پیدا کړ. ولي خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء؟ او په په څه ډول؟ غواړم په همدې باره کې څه نا څه تم شم.

د مخه ما د اتم د هستې او د هغې په ګرد چاپیره مدارونو کې د مساوي تعداد چور لیدونکو الکترونونو خبره یاده کړه چې د

یوه ټاکلي قانونمند فورمول له مخې تنظیمیږي یاده کړه. د دغه فورمول له مخې، هغه اتمونه چې په اخري مدار کې کم اتمونه ولري، چې اکثراً فلزات د دغه ډول خواص لري، هڅه کوي د دغه کم تعداد اتمونه له لاسه ورکړي او خپل اخري مدار په بشپړ حالت کې وساتي، یعني چې په خپل اخري مدار کې پوره اتمونه ولري، ځکه دا ورته مناسبه او غوره معلو میږي. هغه اتمونه چې په خپل اخري مدار کې د الکترونونو کم کمبود لري او اکثراً غیر فلزات دا ډول خواص لري خپل دغه کمبود له بل اتم څخه، یعني فلزاتو پور واخلي. همدلته د مختلفو اتمونو او یا ښه به داوي، وویل شي د مختلفو عناصرو تر منځ د ارتباط او اړیکو وسایل او یا په بله معنا علت او معلول رامنځته کیږي. دا ارتباط او علت و معلول دغه اړیکي قانونمنده بڼه لري او د کیمیا په علم کې ورته د ویلانس قانون ویل کیږي چې د خدای د مقضي ارادې او عالم آمر د «کن فیکون» د حکم له مخې د عالم الاسباب د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء د لوی جهاني نظام د تکوین علت او معلول او عامل

جوړیږي. د دغه پروسې بعدي دوام، او بقاء به څه ډول وي؟ د ویلانس د دوه اړرخیزو او څو اړخیزو قانونمندو اړیکو د بنسټ تیره ځرنګه چې، د متقابلو اړخونو په مشترک رغبت، ګډه غوښتنه او شریکو ګټو ولاړه ده، ځکه د دې لوی جهاني تکوین په پروسه کې د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء سراسري قانون په حیث پایداره پاتې شوې دې. په همدغه بنیاد د مختلفو عناصرو د ترکیب، تجزیې او بې شمیره نورو قایم بالذات خودګردانه، خود کفاء او خود بقاء پروسو ، قانونمندیو، نظامونو، پدیدو، خلقتونو، مادي واحدونو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په کل کې ددې لوی ،واحد ،پایداره ،ابدي قانونمند جهاني نظام سبب ګرځیدلې او دا کار اصلاً د خدای په مقضي ارادي سره قایم بالذات ګرځیدلې دې . سره ددې چې په دې باره کې زه ځان لپاره دزیات او ژور بحث حق او صلاحیت قایل نه یم ، خو بیا هم که پوهان او راتلونکي نسلونه دا ګستاخي بولي یا یو ډول جرئت ، ما دغه بحث حتی الوسع د موجوده منل شوو علمي قوانینو ،متودولوژۍ ،اصولو او نورماتیفونو په بنیاد ،چې دکیفیت او ابعادو ارزونه او قضاوت بیا هم په محترمو پوهانو پورې اړه لري ، پیل کړې او غواړم ووایم چې ټول عیني او ذهني شرایط ، امکانات او ننۍ وضعه همدا نن په دې باره کې د پریکړنده تصمیمونو د نیولو حکم کوي او که سبا ته پاتې شوه نو ددې ځمکې د اوسیدونکو لپاره فکر نه کوم دغه چانس بیا په لاس ورشي. ځکه ځیني بې مسؤلیته انسانانو په ټیټو سترګو د حماقت او جهالت لار غوره کړې او په ډیره چټکۍ سره نړۍ او نړۍ وال د نابودۍ ګندې ته کشوي.

زما په عقیده داتم او عنصر تشکل د عالم الاسباب د تکوین او د ټولو پدیدو او خلقتونو د پیدا ښت په پروسه کې دخدای د مقضی الامر ارادې او تصمیم ستره بیلګه ګڼل کیږي او د عالم ذات او عالم الاسباب ، دخالق او مخلوق تر منځ ټولې رابطې ، همغسې لکه چې مونږ د شپږم حس که دشعور او لاشعور ددیالکتیک ، مقضي او مقدرې ارادې او ځیني نورو مسایلو کې پرې بحثونه وکړل ، د جهان په دې ستره تکویني عظیمه پروسه کې لا دقیق او په زړه پورې مناسبات او رابطې میندل کیدلې شي. زه غواړم د ساینس او قرآن او نورو علمي مسایلو مینه والو لپاره د ویلانس او نورو قوانینو په بنیاد د

مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او مناسبتونو په باره کې لنډ بحث وکړم.

دمخه مونږ د مختلفو اتمونو او عناصرو تر منځ د الکترونونو د راکړې ورکړې په نتیجه کې د ویلانس قانون او باالنتیجه د عناصرو د ترکیب او تجزیې او یا په بل عبارت د مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او دیالکتیک پروسه پیل کیږي. یواځې د خدای په کلام کې په لنډو عباراتو سره کیدلې شي داسې ژور او بې شمیره دقیق مناسبات افاده شي. انساني شعور او پوهه یې اول ددرک او پوهې څخه عاجزه ده او له بلې خوا دومره بې شمېره هر اړخیزه قانونمند اړیکې د بشري علمي امکاناتو په واسطه نه افاده کیدلې او نه ترې لازم نتایج او پایلې تر لاسه کولې شي، خوله شمېره وتلې نمونې یې په خپل چاپیریال کې عملاً لیدلې شو. د همدغه اتم د تشکل د اساس په قبلولو سره مونږ وینو او دمخه مونږ دې خبرې ته اشاره هم وکړه چې اتم په هسته کې د پروتونونو د مثبت او دهغې ګرد چاپیر دچور لیدونکو الکترونونو د منفي چارج په لرلو سره د یوه جنراتور حیثیت لري او برق تولیدیږي. هر برقي جریان خپل شاوخوا مقناطیسي ساحه جوړوي او الکترو مقناطیسي امواج په هر لوري خپریږي ،ځانګړي قوانین لري او پخپل مسیر کې هم پخپله او هم نور موجودات متأثر کوي ، نوي حرکتونه ،انرژۍ او قانونمندۍ رامنځته کوي او دغه ځنځیري پروسه تر ابده دوام پیدا کوي.

د خدای په علم کې له خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر ډیرولیرې لویو اسماني کتلو پورې په پوره دقیق نظام کې واقع دي او خورا کوچنې حرکت او بدلون یې تر شا قانونمندې نخښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نښاني پرېږدي او بې پله نه شي ورکيدلې. دغه نظام هم د اتم له تشکل څخه پيل کيږي او ټولې دغه پروسې هم په ځنځيري متداخل شکل دوام پيداکوي او يو تر بله سره په متقابله انګيزه او زيږنده بدليږي. د اتم په تشکل سره همداسې د هستې او ګرد چاپير چورليدونکو الکترونونو تر منځ د کشش او فرار قوي منځته راځي او دهغې په نتيجه کې پخپله اتم مشخص اوځانګړې وضعيت ، شکل او صورت اختياروي. د دغه شکل او صورت په عوض چې افلاطون ،ارسطو ،کانت ، دکارت ، هګل او نورو په غلطه اويا اشتباهاً د هر جسم او مادي واحد خارجي شکل منلي وو ما مفصل بحثونه کړي او فکر کوم لازم وضاحت شويدي. ما دغه شکل او صورت د هر عنصر او مادي واحد داخلي جوړښت ګڼلې چې ددې لوی جهان دا لوی ابدي نظام پرې برقراره پاتې او دهر ډول تعامل او متقابلو متضمن هم ګڼل کيږي. د اتم تشکل همداسې د مختلفو ډولونو انرژۍ لکه حرکي ، پوتنسيال ، برقي ،مقناطيسي ، ذروي او نورو انرژيو ، حرکتونو په مولّد ، اکومولاتور او جنراتور بدليږي او اړونده قانونمندۍ ايجادوي.د اتم په تشکل سره دويلانس د قانون په بنياد د الکترونونو د تبادلې په نتيجه کې ، هر ترکيب او تجزيه هم پخپله مؤلد د ډول ډول انرژۍ او اړونده قانونمنديو ګڼل کيږي او مختلفې ترکيبي ، تعاملاتي پروسې چې په خپل نوبت ، کميت او کيفيت سره مختلفې ساحې لکه ميخانيکي ، فزيو لوژيکي ، بيو لوژيکي ،هوا ،اوبه ،نور ،ساحه ،تشعشعات ،.. . او نور چې دځانګړو قوانينو او علومو په اصولو سره څيړل کيږي ،جوړوي. داتم له تشکل، چې مونږ په خپل سمبوليک ډول سره غوره کړې ،څخه نيولي د کهکشانونو تر تشکل پورې

خدای د خپلې مقضى الامر ارادې له مخې ټول نظامونه په کل او جز کې مشخص ،مقضي او مقدر ګرځولي دي .

هر څوک پخپل آند او امکاناتو سره د اتم په بنياد د خدای د لوی جهان او لايتناهي خلقتونو د ايجاد د اعجاز اټکل او تصور کولې شي چې يواځې د خدای د لوی علم له مخې تحقق پيدا کوي او د « کن فيکون» د حکم په صدور د خود ګردانه ،خود کفاء او خود بقاء نظام په حيث ابدي پايښت مومي . که چيرې مونږ دغه نظام د خدای د خلف انسان دنيايي نظام سره پرتله کړو ،چې په ټولو کائناتو کې د خورا ښکلې او دسترو بې حسابه نعمتونو او هر ډول ګټورو زيرمو څخه ډکه ځمکه يې زمونږ په واک کې راکړې ، څه مو پرې کړي او څه پرې کول غواړو ،په يوڅه تعمق او تأمل سره مو کولې شول پخپله او بې له شکه د خدايي نظام په اعجاز او عظمت او د خدای د ذات په حقانيت او رښتينولۍ باور او ايمان پيدا کړو. مونږ څه ډول ځانونه د خپل خدای خليفه ګڼلې شو ،کله چې خدای په ټولو امکاناتو سره چې مونږ ته د خپلو ځانونو او خپلې نړۍ د ساتنې په خاطر راکړي او په خپل رحم وکرم هم د قضا او قدر د قانون له مخې دهغې حفاظت کوي ، مونږ پرته له تخريبه او يو بل وژنې څخه بله لاره نه ده غوره کړې. حال داچې انسانان کولې شي دانسانانو په حيث خپل منځي انساني ژوند کول غوره کړي. خدای دا جهان او د هغه ټول خلقتونه قانونمند پيداکړي دي. په دې جهان کې هيڅ بدلون نه شي راتلای ، مګر يواځې د قانون له مخې.نو ولې انسانان په دې نړۍ کې ، سره ددې چې د ټولو چارو د سمون لپاره قوانين وضع کړي ، لکن اعمال يې ټول يواځې غير قانوني دي ، نو ځکه يې پايلې هم يواځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخريبي بڼه لري. دمخه مونږ د سورة انفال په ۲۴ اية کې ولوستل چې خدای خپل دين ، يعنې قانونمندي او قانونمند عمل د انسان او په حقيقت کې د ټولو خلقتونو لپاره حيات ګڼلي دي يعنې چې يوازې له دغه طريقه ژوند کولې شي او ژوندي پاتې کيدلې شي. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ ج» (ترجمه: اې هغو کسانو چې ايمان يي راوړيدې حکم منئ تاسې «خاص» دالله او درسول «د الله». کله جې وبولي تاسې لپاره دهغه کار چې ژوندي کوي تاسې «په دنيوي او اخروي ژوندون سره» نوځکه د انسانانو هر غير قانونمند عمل او کردار هم د ځان او د نورو لپاره ځاني او مالي زيان ګڼل کيږي او تر اوسه پورې په کومه طريقه او روش چې انسانانو خپل ژوند او مناسبات اختيار کړي ، هميشه په خسران کې وو او نه يي کله هم له دغه لارې د خوشبختۍ کوم چانس په ستر ګو کيدلې شي. په هم دې خاطر د خدای په علم او د خدای په نظام کې ځيني بنيادي عام تنظيمونکي قوانين لکه «قضاء او قدر» ، «تعادل» ، «توازن» ،«تناسب» ، «وراثت» ، ... وجود لري چې فرعي او موضيعي قوانين بايد په کلکه د هغې سره مطابقت ولري او په حقيقت کې د دې لوی جهان د لوی نظام دحفاظت او حراست ضامن او سر غړوونکي په همدې دنيا په هر ډول عذاب او بد بختۍ مبتلا کولې شي.

زه نه غواړم دغه مسايل د تخنيکي مثالونو او ناقصه او ضعيفو دلايلو په راوړلو سره لکه چې تر اوسه داکار شوې ، په غامضه ، مغلقه اوجړه مشوره او يا دلارې د سر په فلسفي بحثونو او سفسطو بدل کړم. ښه به داوې چې ماد عالم الاسباب

د تشکل علمي منطقي فرضيي ته په همدې ځای د پای ټکې ايښې وې؟ ځکه کوم ستر بنيادي انقلاب چې د «کن فيکون» دآمر په صدور سره رامنځته شوې او نن زمونږ په وړاندې دلوی حقيقت په حيث وجود لري ، يوازې الله (ج) پرې علم لري او بشر د هغې د کامل معرفت څخه د هميش لپاره عاجز دې. خو دا هم عام هر انساني خصلت او کرکتر دې ، چې د خپل فهم او درک اخري خبره او نظر اظهار او د خپل امکان اخري عمل عملي کړي .خو اميد دې چې زه په خپله دغه هڅه کې، لکه چې پخوا له ما څخه نور په دغه مرض اخته کسان ، دناوړه پايلو او پريکړو سره مخامخ شوي وو ، مخامخ نه شم.

د هرې پديدې او خلقت په تکوين او ايجاد کې بې شميره عوامل تأثير او اغيزه لري ، خو د بشري امکاناتو ، اقتصادي ملحوظاتو او ځيني نورو عواملو له مخې کيدلې شي يوازې ځيني انګيزې او تأثرات په نظر کې ونيول شي ، نو ځکه خو ممکنه نه ده بشريت دا لوی جهان دلوی حقيقت په توګه په ټوله معنا او ماهيت سره وپيژندلې شي او معرفت پرې حاصل کړي ، بلکه يوازې د خارق العاده خلقتونو او پديدو له مخې کولې شي په خپل خدای يقين او باور ولري . لکه چې يو شاعر وايي

برګ درختان سبز ،در نظر هوشيار
هرورقی دفتريست معرفت کردګار

مونږ د الله (ج) د معرفت په خاطر د هرې شنې پاڼې د کلوروفيل په حجره کې د بې شميره مختلف النوع ،او په کمي او کيفي لحاظ د بې ساري غذايي نعمتونو دايجاد په محاسبه کې يوازې زمونږ د شمسي نظام دلمر د فوتونونو تأثيرات چې له مونږ څخه ۱۵۰ مليونه کيلومتره ليرې دې ، په نظر کې نيسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

. حال داچي ،ددغه زیرمو د ایجاد په پروسه نه یوائې زمونږ دکهکشان ۱۰۰ ملیارده نور لمرونه تأثیر لرلي شي ،بلکه د خورا ډیرو نورو کهکشانونو د لمرونو تأثیرات به هم بې تآثیره نه وي خو مونږ هغه په خپلو محاسبو کي په نظر کي نه نیسو . په دې جهان کې د ذرې څخه نیولي تر لویو سماوي اجرامو پورې هر یو خپل خپل ځای او تاثیر لري او دهغې تاثیر یوائې په لویوالي او کوچنیوالي او نژدیوالي یا لریوالي پورې اړه نه لري او که ویې لري یوائې خدای پرې پوهیږي او د انسان لپاره یې تفکیک او تمیز مشکل دې .

ما په واروار دمخه یادونه کړې چې په دې جهان کې د غذایي او انرژیتیکي زیرمو اندازې زمونږ په شعوري امکاناتو او محاسبو سره نه شي افاده کیدلې او نه زمونږ په تصور کې ځائید لې او نه یې کچه تعیند لې شي. که یوائې په کمه کچه هم د اتمونو جوړښت رنګ او الکترونونه ،پروتونونه او نیترونونه ازاد شي ،په ربښتیا بلا تشبیه قیامت جوړولې شي او څومره انرژي تولیدولي چې غرونه به یې په اسانۍ په مقابل کې تاب او مقاومت ونه شي لرلي. مونږ د الله(ج) د دوه کلمه یې کلام څخه دا هم وپوهیدو ،دغه عناصر چې ټول کائن عالم الاسباب ترې متشکل دې په څه سادګۍ د الکترونونو ،پروتونونو او نیترونونو څخه دیو څه عددي تفاوتونو او تناسبونو له مخې په بې شمېره کمي او کیفي مختلف النوع خلقتونو او پدیدو بدلیدلي شي. همدا او س مونږ شاهد یو چې ځیني ددغه عناصرو څخه د لابراتوارونو په شرایطو او امکاناتو کي ترلاسه شویدي. نود قدیمی کیمیا ګرانو هغه تصور او فنتازي چې ګوندي په خپلو بټیو کې یې طلا ترلاسه

کوله او س په عملي واقعیت بدلیدلي شي. کله چې مختلف عناصر ددې لارې ترلاسه کولې شو او دهمدغه عناصرو څخه په ډیره سادګۍ مختلف مرکبات ،د څښاک ،خوراک ،پوشاک توکي ، عضوی ،غیر عضوی مواد ، تیزابونه ، القلی ، کاربوهایدریدونه ...او نور او نور هم په طبیعي او هم په لابراتواری طریقه ترلاسه کیږي، دا هرڅه دخدایي سخاوتمندانه نعماتو وفور او نورو ټولو امکاناتو څخه پرته نور څه ګڼل کیدې شي ؟

هر انسان پدې لوی جهان کې د خدای د لایتناهي خلقتونو د موجودیت اټکل کولې شي. مونږ محض د یوه تذکر په حیث دمخه ددغه جهان او خلقتونو عظمت او کمي او کیفي ابعادو ته اشارې کړیدي او په دې رساله کي مو دا هم وویل چې څه ډول د اتم په تشکل سره په ټاکلي ابدي خود کفاء ، خود بقاء قایم با الذات داسې یوه نظام کې راغلل چې هر مادي واحد ،ددې لوی جهان څخه نیولي تر خورا کوچنۍ ذرې پورې، په کل او جز کې د خپل ذاتي داخلي تشکل او صورت په بنیاد په خپل ځانګړې جوړښت سره پایښت لري او هر بدلون او حرکت یې یوائې دخدای د علم او ارادې له مخې ممکن دې. دغه نظام نه یوائې په کل او جز کې ابدي پایي ، بلکه ابدي حرکت کوي ، ژوند کوي ، فکر کوي ، احساس لري ، درک لري ،شعور لري ، دښه او بد تمیز لري ،متقابل با المثل عکس العمل لري ، یعني چې د خدای د مقضي ارادې له مخې هر څه لري. مونږ وینو چې د زمانو وړې د یوې مرې ډوډۍ په ترلاسه کولو او خوړلو سره مړیږي.یو وحشي حیوان چې په ډیر مشکل سره خپل ښکار تر لاسه کوي ،د خپلې زړې له خوړلو څخه وروسته ، پاتې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاته پرېږدي چې د ښکار توان ونه لري. څه ډول دغه د مړښت احساس او درک رامنځته کېږي؟ حتا همدغه حیوانات، الوتونکي او خزندې د مورنۍ، پلرنۍ، ورورلۍ، نوع او جنس په کچه یو تر بله مینه، محبت، عشق، شهوت او دخواخوږۍ احساسات او مناسبات او یا د دښمنۍ له مخې بغض، کینه او حسادتونه او ورسره شرم او حیا هم لري او دغه دود او دستور په کلکه مراعا توي. عجیبه دا ده یو وحشي حیوان د مړښت، مورنۍ مینې او یا د دښمن په مقابل کې د نفرت او کرکې حسادت لري. نو دا ځیني انسانان او که دقیق ووایم ولې دا زموږ ځیني هیواد وال نه د مورنۍ، نه د وطنۍ مینې، نه د مړښت احساس کوي او نه په وجود کې کومه د غیرت حجره ورپاتې ده چې د هیواد او هیواد والو د دښمنانو په مقابل کې یې د کرکې او نفرت احساس راوپاروي. حال دا چې همدغه احساسات او مناسبات په همدغه وحشي حیواناتو، الوتونکو او خزندو کې د ټولنیزګډ ژوند، هڅو او عمل ختېه برابروي او یو تر بله د همدردۍ، همکارۍ او د مشترک ټاټوبي، چاپېریال او وطن څخه د دفاع او فداکارۍ په علایقو او اړیکو بدلیږي او په نتیجه کې د نننۍ بشري او عام خلقتي ژوند روبنایي او زیر بنایي منځپانګه جوړوي.

په دغه ډول زما په عقیده د خدای د مقضي ارادې له مخې عالم الاسباب او ورسره مادي او معنوي ژوند تشکل موندلې او د معینو اصولو او قوانینو په بنیاد دوام پیدا کوي. په دې مسایلو باندې بحثونه هیڅکله هم پای نه لري، نو ځکه ما تش ګوته ورته ونیوله او د پای ټکې به ورته کښېږدم، او که ضرورت پیښیده بیا به ور ګرځو.

دمخه مونږ دې خبرې ته هم اشاره وکړه چې هر اتم غواړي په خپل اخري مدار کې پوره تعداد الکترونونه ولري، ترڅو په اصطلاح خپله قلعه یې وتړل شي او مستقل او بې نیازه شي. ددې کار لپاره هر اتم چې په خپل اخري مدار کې کم الکترونونه ولري، هڅه کوي هغه له لاسه ورکړي او که په اخري مدار کې، کم تعداد کمبود ولري، غواړي له بل څخه یې واخلي. هغه عناصر چې د اخري مدار الکترونونه یې پوره او سې نیترال پسیف حالت کې قرار لري، لکه ارګون «Ar» او نور نجیبه غازات چې د ترکیب پروسه یې ډېره بطې ده او حتا د ترکیب علاقمند نه دي. د معین کاتالست د موجودیت په صورت کې کیدلې شي دغه بطې تعاملات کافي سرعت پیدا کړي. د همدغه علاقمندۍ له مخې د ویلانس قانون رامنځته او د هغې په بنیاد د اتمونو د دوه اړخیزو او څو اړخیزو اړیکو له مخې مالیکولونه تشکل پیدا کوي او د مختلفو عناصرو د ترکیب او تجزیې خود ګردانه پروسه پیل او د بې شمیره خلقتونو او پدیدو د خلقت له لارې د ټولو عناصرو تر منځ د راکړې ورکړې، مناسبت او ارتباط په قانون بدلیږي. ځیني عناصر دومره ناپایداره دي چې د خپل اتمي تشکل په بڼه نه پیدا کیږي او پخپل ذاتي مالیکولي جوړښت بدلیږي او ځیني نور د نورو عناصرو سره دوه اړخیزه او څو اړخیزه مالیکولي جوړښتونه جوړوي. ټول مرکبات د مالیکولي جوړښتونو له لارې رامنځته کیږي او تجزیه یې هم په همدغه کچه او جوړښتونو له لارې رامنځته کیدلې شي، او دا ځکه چې یو اځې مالیکولي جوړښتونه دي چې فزیکي، کیمیاوي او یا بل هر ډول خواص لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضایا او مسایل په دې ډول ډېر زیات مطرح کیدلې شي د مثال په ډول ،د هر یوه ځانګړي عنصر په کتله کې څرنګه چې دویلانس قانون وجود نه لري او خصوصاً په فلزاتو کې چې مالیکولي تشکل نه لري ،څه ډول لویې کتلې تړلې پاتې کیږي ؟په دې صورت کې د دوه ډوله نورو قواوو د پیدا کیدو امکان شته:

ــ فلزات معمولاً اتمونه له لاسه ورکوي ،نو ځکه مثبت چارج لري. غیر فلزات الکترونونه اخلي او منفي چارج پیدا کوي. د بلې خوا د برقي چارج په پیدا کیدو سره مقناطیسي ساحه ایجادیږي او په دې دواړو صورتونو کې د جاذبې قوه منځ ته راځي او اتمونه یو تر بله سره جذبوي او لویې کتلې تړلې پاتې کیږي .

ــ کله چې مې دغه مسَله د ډاکټر فضل ا لربي ساپي سره شریکه کړه ،هغه په توضیحي ډول وویل: «معمولاً الکترونونه همیشه د حرکت په حالت کې وي اود پنجرې (Gitter) » په څېر پروتونونه یعني اساسي کتله او بدنه (Rumpf) په خپله الکتروني پنجره کې ساتي . په فلزاتو کې مالیکولي جوړښتونه وجود نه لري » . ځینې فلزات او غازات په خپل منځ کې مالیکولي تعامل کوي او کریستالي جوړښتونه جوړوي ،لکه سوډیم (Na) او کلورین (Cl) چې د مالګې کریستال جوړوي. الماس چې هم د کاربن خاص کریستالي جنس دی لوی ارزښ یې د هرڅه څخه د مخه دهغه د بې ساري مالیکولي جوړښت پوري اړه لري. د ۲۰۰۹ م کال د دسمبر د میاشتې په یوه تلویزوني راپورتاژ کې یې وښوده چې یوه تور زلمي په افریقا کې ، نپوهیږم له څومره ژوروالي څخه یو رنګه الماس راوکیښ

چې د څېړنو له مخې یې دری (۳)ملیارده کاله عمر درلود .

همغسې چې حجروي جوړښتونه په حیواناتو او نباتاتو کې یو تر بله سره فرق لري مختلف مالیکولي جوړښتونه هم هیڅکله یو شان نه وي. کله چې مونږ د جهاني جوړښت، مختلفو خلقتونو او پدیدو شکل ،صورت او بڼې مفهوم افاده کوو هدف مو همدغه مالیکولي او حجروي جوړښت دي. د موادو کیفیت او مقاومت په زیاته کچه په مالیکولي جوړښت او ځینې نورو خصوصیاتو پوري اړه لري. همدغه جوړښتونه او اوصاف موادو ته د حرارت ، فشار او نورو انرژیتیکي قواوو مقاومتي تفاوتونو په مقابل کې الستیکي قابلیت ورکوي او له بلې خوا کوچنیو واحدونو لکه بکتیریاوو ،مکروبونو ، ویروسونو او نورو ته د استوګنې امکانات ؛ کوچنیو ذراتو ،حرارتي ، الکترو مقناطیسي ،جاذبې او نورو ډول ډول امواجو او تشعشعاتو لپاره د عبور و مرور ، تاثیر او تأثر ،معلوماتو د تبادلې او ضروري راکړې ورکړې شرایط ؛د مختلفو غازاتو په واسطه د موادو د تهویې او د یو تر بله سره د تعامل ، ترکیب او تجزیې او ډېر نور لازم وسایل او شرایط برابروي. له بده مرغه لکه چې د مخه هم ورته اشاره شوې ،دغه مفهوم او اصل د فلسفې د ظهور د هغه لومړي ورځې او یا په بل عبارت کله چې افلاطون ،ارسطو ،کانت ، دکارت او یا دهغوی څخه د مخه یا وروسته نورو فیلسوفانو په دغه باره کې خپل نظر او عقیده نا سمه او په غلطه، افاده او تعبیر کړې ، یعني چې شکل ، بڼه او صورت یې د شي د خارجي جوړښت د شکل په صفت منلې ، تر اوسه پوري هم همدغه غلط تعبیرونه پرځای پاتې دی.دکارت چې دقوی ذهن څښتن اود هندسې لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبتکر وو ، باید د هندسي ارزښ په ارزښ ښه پوهیدلي وي. زما په عقیده دغه ارزښ په داخلي هندسي جوړښت یعني مالیکولي هندسي جوړښت پورې اړه لري ، نه د جسم په خارجي هندسي جوړښت پورې.خارجي جسمي هندسي جوړښتونه چې کوم ارزښ لري ، هغه هم د همغه داخلي مالیکولي با کیفیته جوړښت په اعتبار دې ، کوم یو چې د زیاتې قوي برداشت او مقاومت کولې شي. دکارت د هندسې د قهرمان په حیث نه یوازې ددغه ارزښ په ماهیت نه وو پوه شوې او دیوه ستر ارزښ په حیث یې ترې دفاع نده کړې شوي ، برخلاف ددغه ټولو مادي ارزښونو په ړنګولو پسې یې ملا وتړله او ټوله اتکاء یې په خپله تحلیلي هندسه او د هغې په متماتیکي فورمولبندیو او افادو باندې وکړه او غوښتل یې چې ټول مادي ارزښونه د هندسې څخه محو او هندسه د ټولو علومو لپاره په واحد مشترک مخرج او بنیاد باندې بدله کړي . حال دا چې متماتیک بالذاتهِ قانونمندي نه ده ، بلکه د هندسي اشکالو له مخې د هغې د مادي محتوا مقاومتي او نور خصوصیات او یا په فزیکي ،بیولوژیکي ،فیزیو لوژیکي، هایدرودینامیکي ، ترمودینامیکي ،آیرودینامیکي ، تشعشعاتو ،ذراتو او نورو حرکتونو د قانومندیو د افادې ژبه او طریقه ده.

عناصر د حرارت په عادي درجو کې معمولاً د جامد ،مایع او غاز په حالت او د ماهیت او کیفیت له مخې د فلزات ،غیر فلزات او غازاتو په بڼه پیداکیږي. د مخه مونږ وویل چې د اتمي ویلانس د قانون له مخې د مالیکولي تشکل له لارې د مختلفو عناصرو کیمیاوي مرکبات جوړیږي او اتم که د ځانګړي عنصر د ځانګړو خواصو درلودونکي دي، مالیکول د مرکب په کچه د

هغې د کیمیاوي او نورو خواص لري او همدغه ویلانسي علاقمندي او ارتباطات د لویو کتلو او بالاخره ددې لوی جهان د تکوین سبب ګرځي. پدې ډول د خدای په مقضي اراده د ویلانس د قانون له مخې په مشخص او ټاکلي شکل ځیني مالیکولي مرکبات دي چې ددې لوی جهان ټول خلقتونه او پدیدي ترې متشکل او همدغه مرکبات دي چې د عملي ژوند په مختلفو مواردو کې د استفادې وړ ګرځي.انسانان ،حیوانات او نباتات هم د ټولو عناصرو څخه یوازې د مرکباتو په بڼه استفاده کولې شي. عناصر په طبعیت کې هم یوازې په مرکب او کله ناکله په مخلوط ډول پیداکیږی او اکثراً په همدغه بڼه د استعمال قابلیت هم لري . په خالص ډ ول یې هم پیداکیدل او هم یې استعمال او استفاده د نادراتو څخه ګڼل کیږي.

په پورته ډول مونږ د دین په باره کې خپل نظر د موجوده واقعیتونو او حقیقت له مخې د خپلو انساني امکاناتو ،سعی او تلاش په بنیاد په خورا ساده لفظي منطقي فورمولبندیو سره ،پرته د متماتیکي دیفرنسیالي او انتګرالي محاسبو ، کیمیاوي عضوي ، غیر عضوي او هایدرو کاربوني مغلقو ترکیباتو ، د فزیک د نیوتن د قوې ،کتلې او تعجیل د عام قانون د معادلې ، دانشتین د نسبي تیورۍ د انرژي ،کتلې او د نور د سرعت مناسبتونه او د مکان او سرعت په تناسب د زمان تغیر ، په هایدرولیک او آیرودینامیک کې د برنولي د ستاتیک او دینامیک فشارونو د ثابت پاتی کیدلو عام قانون او ډیر نور په لسګونو او سلګونو ساینسي قوانینو چې حتماً به یې د خدای د کلام داعجاز څرګند ثبوتي دلایل لا پسې څرګند

(c) ketabton.com: The Digital Library

او واضح کړي وای ،خو مونږ تری د قضیی دڅیړنې او فورمولبندۍ دا ساانتیا اود خپلو محدودو امکاناتو او ناممکناتو له کبله صرف نظر کړیدي. خو دا هیڅکله ددې معنا نه لري چې ګوندې مونږ هم یواځې په پوچو تخیلي او تصوري لفاظیو اکتفا کړې او یا په بل عبارت ، په اوبو کې مو لوټه ایښي او دموضوع څخه موپه پټو سترګو قدم اړولې دې. نه ! داسې نه ده. په حقیقت کې زمونږ ددغه ساده لفظي مقولو او فورمولبندیو ترشاټول همدغه غنی قوانین پراته دي او ما داهم کولې شول په خپلو کمو امکاناتو خپلې لفظي مقولي او فورمولبندۍ څه نا څه په متماتیکي ژبه د دموجوده منل شووقوانینو له مخې افاده کړم ، لکه دمخه په حقیقت کې ، دغه کار په تیرو بحثونو کې ، لکه « فلسفه علم دې ؟» ، « د عینیت او ذهنیت دیالکتیک » ،« شپږم حس که دشعور او لاشعور دیالکتیک » ،«مقضي او مقدره اراده» ، « روح ـ ظهور، بدلون او پایښت یي» او نوروساینسي فورمولبندیو له مخې ، البته بیا هم دموضوع دافادې دا ساانتیا په خاطر د لفظي منطقي مقولو په قوت هر څه افاده شویدي. (لطفاً تیرو بحثونو ته دی مراجعه وشي) . شک نه شته متماتیکي افادې اسان کار نه دې ،او نه ممکنه ده چې ټولې قضیې پرې افاده شي ، برخلاف کولې شي بحث فوق العاده مغلق کړي.

اوس هم دا بحث ډیر اوږد شو ،خو په اخر کې یو ځل بیا دا وایم چې ،خدا ی هر کار په هر شکل سره چې وغواړي کولې شي ،خو نه یې کوي ، ځکه چې داد خدایي خصلت او صفت په خلاف دي. خدای عالم دې اودا جهان یې د خپلو مخلوقاتو او خپل عالم خلف مخلوق، انسان د معرفت او قانونمندې

منصفانه او عادلانه استفادې لپاره پیدا کړې دې. علم پرته له مستمرې قانونمندۍ او بالاخص په عالم الاسباب کې د انسان لپاره په عمل کي وجود نه لري. نو ځکه یي دا جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند او په لحظوي ستاتیک ،دینامیک بدلون او تکامل کې پیدا کړې دې ، تر څو ابدي پاتې شي. یعنې په دې جهان کې هرڅه په لحظوي بدلون او تکامل کې دي. ددې سره انسان تغیر کوي ،حیوان تغیر کوي ، د انسان علم ،تخنیک او مناسبات تغیر کوي. دخدای دین او شریعت چې ددغه ټولو امورو تنظیمونکې او د هر څه څخه دمخه خورا عام او ایدیال ټولنیز قانون ګڼل کیږي ، لکه څرنګه چې دخدای دین او روح ماهیت تر اوسه ثابت پاتې ، خو شکلاً او په فروعو کي یي تغیر موندلې ، او دخدای په کلام کي هم په اجماع ،اجتهاد ، علم ، منطق او حتا د منسوخو ادیانو سره د کامپرامایز ، روغې جوړې او یواځې د حقیقت په ابلاغ تأکید شوې او زور او جبر مردود ګڼل شوې دې.زما په عقیده په راتلونکې کې هم دخدای دمقضي ارادې او احکامو مطابق روش او سلوک غوره کول پکار دې اوددین عالمان دې په دې باره کې ژوري ارزونې او څیړنې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېطان

داسې وايي « شېطان هغومره بد شکله نه دي لکه چې رسموي يي»

شېطان عربي کلمه ده. په عربي او ځينې نورو ژبو کې شېطان ته ابليس او عزازيل هم ويل کيږي. ددغه کلمو د بنيادي جرړو ، معنا(مانا) او مفاهيمو په باره کې ډول ډول او ضد ونقيض نظريات او عقايد وجود لري. څوک دغه کلمات ټول په عربي ژبې پوري مربوط ګڼي. ځيني کسان عزازيل په عبراني او ابليس په عربي پوري تړي ، ځيني ابليس هم عبراني کلمه ګڼي. د شيطان د کلمې په باره کې هم دعلماوو او پوهانو دقيقه موضعګيري او ټاکلې دريز معلوم نه دي. د شيطان د کلمې معنا ، او دا چې، په کومې ژبې پوري اړه لري ، هم لا د شک او ترديد څخه ، سپيناوي ته نه ده راوتلې. آيا شېطان خاص او که عام نوم دي ، تر اوسه زه پوره نه پوهېږم او په همدې خاطر مې د بحث موضوع ټاکلې ده. ولې مې پرې لعنت ويلې ځکه چې خدای پرې لعنت ويلې او شېطان چې هر څوک وي بايد هم لعنت پرې وويل شي.

د شيطان کلمه په قرآنکريم کې په مفرد ډول ۷۰ کرته او د جمعې په حالت ۱۸ واري راغلی ده شوې ده. (المعجم المفهرس الفاظ القرآن الکريم ،ص ۳۸۲، ۳۸۳ ،مؤلف عبد

الباقي ،محمد فواد) او يا (شيطان ، ص ،۲ ،امين الدين سعيدي) .همداسې د قاضي محمد نسيم امين د يادونې له مخې د شيطان ، شيطانُ ، شيطانِ ،شيطانٌ ، کلمو ذکر په قرآنکريم کې ۶۸ واري ،شيطاناً دوه واري،شياطين ۱۷ واري او شياطينهم يو وار ذکر شوېده. داسې وايي چې د شيطان کلمه د «شطن» له کلمې څخه مشتق شوي چې د ليرېوالي او مصافې معنا(مانا) لري ، او شيطان ته ځکه شيطان ويل شوې ،چې د خدای له فرمان څخه د تمرد په خاطر له حق څخه ليري پاتې شوې دې او د « شاطن» کلمه د « خبيث او پست» په مانا راغلې ده.)

ځيني کسان په دې عقيده هم دي چې د شيطان کلمه له «شيط »څخه اخستل شوې چې د يوه شي د له منځه تللو معنا لري او لکه څرنګه چې په سورة «ص ،۷۶ آية» او « الرحمن ،۱۵ آية» کې يي ذکر شوې چې شيطان د اور (نار)څخه پيدا دي. خو په صورت «کهف ،۵۰ آية» کې راغلي « فسجدوا الا ابليس کان من الجن» . ترجمه: ټولو ملائکو سجده وکړه ،په غير له شيطان څخه چې له جن څخه وو ، او داسې هم ويل کيږي چې د ډيرې پرهيزګارۍ له مخې دخدای په مقرب ملائيک تبديل شو خو کله چې آدم(ع) ته په سجده مأمور شو ،تمرد يي وکړ او د خدای له دربار څخه ورټل شو. شيطان له خدای څخه مهلت وغوښت او خدای تر ټاکلې مودې (دقيامت تر ورځې پورې) هغه ته مهلت ورکړ.

په قرآنکريم کې دا ذکر هم شوې دې چې د هر پيغمبر لپاره دوه ډوله ، يعنې اِنسي او جني شيطانان مقرر وه . په دغه آية شريف کې د اِنسي شيطان کلمه د جني شيطان له کلمې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه ذکر شوې، چې د اِنسي شیطان دخطر زیات والې د جني شیطان په نسبت په ګوته کوي. دا چې شېطان دمفهوم او یا خاص یا عام موجود په حېث د خدای په کلام کې دومره د توجه او بحث وړ ګرځېدلې او دخپل خدای څخه د مهلت تقاضا کوي او هغه منل کیږي، رښتیا هم کوم ساده مفهوم او موجود نه معلومیږي !دا خبره کېدلې شي زمونږ د ارزونو په ترڅ کې معلومه او دغه دافهام وتفهیم زړې او ریښه هم باید د خدای (ج) د کلام په عباراتو کې ولټول شي. نو ځکه ویلې شو، چې دا ارزونه په عمده ډول د قرآني او دیني عالمانو، چې په خواکې ساینسي پوهه هم ولري او یا بهتره به وي دغه رسالت د قرآني، دیني او ساینسي پوهانو په مشترکه مساعي سره سرته ورسیږي.

د إبلیس کلمه، چې د مأیوس او غمناک په معنا ده په قرآنکریم کې ١١ کرته ذکر شوې او همدومره وارې د خدای له درباره، په قرآنکریم کې د شیطان له شره څخه د پناغوښتلو ذکر شوې دې. دا هم ویل شوي چې په قرآن کې له دې کلمې څخه مراد ژوندې، باشعوره، مکلف، نامرئي او فرېب کاره موجود دې چې د خدای له امره یې سر غړونه وکړه او د خدای له درباره ورټل شو. له دې عبارت څخه معلومیږي چې شېطان د مفهوم او خلقت په حیث کوم خاص، ځرګند، او ځانګړې مفهوم او افاده نه ده چې له نظره او توجه پریووځي بلکه سره ددې، چې خدای له خپل درباره رټلې او لعنت یې برې ویلې، بیا هم د خدای په دې لوی جهان کې یو ټاکلې تناسب جوړوي، خپل خدای ته شرطونه او وړاندیزونه کوي او منل کیږي هم.

داسې معلومیږي چې رښتیا هم دا جهان په کل او په جز کې

د اضدادو د وحدت او مبارزې په بنیاد، دخدای د مقضی الامر ارادې له مخې، دهمدغه نظام چې نن په عالم الاسباب کې برقراره دې، جوړ شوې دې او د سالم، متعادل، متناسب او متوازن بهیر په خاطر یې عملي، ضروري شرایط او متناسباً د نېکۍ او بدۍ پاداش ټاکلې ډې. د شېطان له مفهوم څخه، چې پورته پرې بحث وشو، خو همداسې معلومیږي.

شیطان په قرآنکریم کې، اکثراً د شیطان په نامه ذکر شوې دې. په قرآنکریم کې بل ځای دا ډول ذکر هم شوې دې (انه یراکم هو و قبیلة من حیث لا ترونهم) «الاعراف، اية، ٢٧» ترجمه: شیطان او قبیله یې تاسې له هغه ځایه، چې تاسې یې نه وینۍ، په نظر کې ساتي. بل ځای په قرآن کریم کې داسې راغلي (... واجلب علیهم بخیلک و رجلک) «سورة اسراء، اية ٦٤» ترجمه: په ټولو سورو او پیاده لښکرو سره یې کلا بند کړه. په همدې ارتباط محترم طبا طبایی په تفسیر المیزان کې لیکي: د قرآن عظیم الشان له ایاتونو څخه معلوموېږي چې د شیطانانو لښکرې په چټکۍ او سستۍ کې یو تر بله سره برابرې نه دي، ځیني تندې او ځیني سستې دي، او د قرآن دآیاتونو په شهادت یې ځیني سواره او ځیني پیاده معرفي کړي دي (شېطان، امین الدین سعیدي).

د شیطان د خلقت د ضرورت په باره کې لیکل شوي دي چې: شیطان، دخدای (ج) په واسطه د انسان دامتحان او ازمېښت وسیله ده چې د شر او پلیدۍ په لور په خپل لمسون او دعوت سره د انسانانو ماهیت او عزم څرګندوي، او همدغه تمایل، ضعف او لغزش ته، نفس «أماره بالسوء» یا نفس شیطاني ویل کیږي چې انسانان، هوا، هوس او ناجایزه کار ته هڅوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

،او بالمقابل هغه نفس چې انسان له دغه ډول ناوړه چارو او عمل څخه منع او ساتي ،نفس«لوامه» یا نفس رحماني او سالم وجدان ګڼل کیږي.

د انساني ذات ،روح وجدان او نفس ماهیت او ترکیب په حقیقت کې ، بالذات د لوامه او اماره دیالکتیکي تقابل څخه متشکل،اولکه چې پورته په خدایي کلام کې ،شېطان او ځیني شېطاني قوتونو او انګېزو ته په ځیني مثالونو کې اشارې شوې دي ،پخپله د شیطان ځانګړې مشخص موجودیت نفي کوي او په اصطلاح په جرئت سره ، دا منلې شو ،همغسې چې په خدایي علم ،قانونمندۍ،صنع او خلقت کې متوالي ،موهومي، نامعلوم حالتونه وجود نه لري ، همغسې د شېطان مجهول، نامعلوم او مشکوک موجودیت «العیاذ بالله» د شېږمې ګوتې په حیثیت د منلو وړ نه دې.خو ځیني کسان، بیا هم د خدای او انسان تر منځ د شیطان وساطت ته د کاتالیزاتور حیثیت قایل دي چې ګوندې تعامل تسریع او پوره څرګند او واضح حالت ته رسوي او له شک او شبهې څخه یې باسي.لکن زه په دې پوره باور او عقیده یم ، همغسې چې د خدای په خلقتونو او صنع کې متوالي ،موهومي ،نامعلوم او نیمګړي حالتونه وجود نه لري ،نو نه دخدای په صنع کې دکاتالیزاتور پورې تړلي او اړوند تعاملات، مصنوعات او خلقتونه وجود لري او نه دهغې له لارې وضاحتونوته کوم حاجت او ضرورت شته. دا یواځې انساني ناسم ،ناقص او ناکافي مصنوعات او مرکبات دي چې د کاتالیزاتور په قوت او په اصطلاح دناسم ، ناجایزه مرستندوی په مرسته غواړي ناقص ، غیر متناسب او بې کېفیته موادو او مصنوعاتو ته کذبي تحریفي رنګونه او

خوندونه ورکړي.

د شیطان د پېدایښت د فلسفې په باره کې ویل کیږي ، چې شیطان د الهي درګاه سپي ته ورته دې او د شیطان دنده،دخدای درګاه ته ،د نا اهلانو د ننوتلو د مخنیوي څخه عبارت دې. په بل عبارت شیطان هغه سپي ته ورته دې ، چې دخدای درګاه ته دهغه کسانو دداخلیدو څخه مخنیوې وکړي چې دخدای سره د ملاقات او لیدلو لیاقت نه لري او دې ته ورته ډیر نور عبارات چې په هېڅ صورت د خدای دذات او جلال سره هېڅ سمون نه لري او په دې خاطر د دنیایي مناسباتو په کچه او سویې افاده شویدي چې د انسانانو لپاره معمول او مفهوم اوسي.

د پورتني مثالونو او لنډو عباراتو څخه واضح معلومیږي چې دغه مناسبتونه،مشابهتونه ، تفسیرونه ،تحلیلونه ، فورمولبندۍاو نورې څرګندونې چې د خدای په کلام کې ذکر شوې دي ،د دنیایي او عالم الاسباب په هغه اموراتو پورې اړه لري چې د خدایي خلقتونو او پدیدو تر منځ یواځې دعلت او معلول په بنیاد رامنځته کیږي ،د عالم الاسباب بې شمېره پدیدي او خلقتونه جوړوي او ټول د بشري متضاد رحماني او شېطاني خصوصیاتو او اوصافو متناقصه ذهني زیږنده ګڼل کیږي او په هیڅ صورت دخدایي ذات او صفاتو سره هیڅ ډول مطابقت ،مناسبت او سمون نه شي لرلې او نه سیال رقیب جوړېدلې شي.

ددی ټولو اضدادو موجودیت او دبشر دټاکنی فرصت او موخه او دلنډ دنیوی امتحان دوره د بشر د ضرورت، اړتیا او اختیار لپاره دی نه دالله تعالی د ضرورت لپاره.

د شیطان په باره کې ذکر هم په کوم ټاکلي خلقت دلالت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ،بلکه هر وار مختلف خلقتونه او د هغوی تر منځ مختلف مناسبتونه او دریزونه په ګوته کوي. حتا په ځیني مواردو او حالاتو کې د ځیني ځانګړو اشخاصو او افرادو په کړو او اعمالو پورې اړه پیدا کوي. لکه د الاعراف د سورة (۱۷۵) ایت د تفسیر له مخې چې شیطان له سپي سره تشبیه شوې ،خو په حقیقت کې دغه ایت د « بلعم بن باعوراء» چې یو عالم وو ،په حق کې نازل شوېدې.

په هر صورت ، شیطان که إنسي ، جني ، ملائیک ،انسان یا بل هر خلقت که اوسي ،که له اور څخه پیدا وي او که د ملا ئیکې په حیث له نور څخه پیدا اوسي په ټولو حا لاتو کې تر هرڅه دمخه خدایي حلقت ګڼل کیږي ،او خدایي خلقتونه ټول یواځې دخدای د « کن فیکون» د حکم په صدور د عالم الاسباب د مادي قوانینو د علت او معلول په دیالکتیکي مناسبتونو او قانونمندیو پورې تړلي دي ،دخدای د لوی علم د قانونمندیو له مخې پیدا ،پایي او تغیر او تکامل مومي ، یواځې په عالم الاسباب پورې اړه لري او په هیڅ حالت کې په هیڅ صورت سره خدای رقیب اوسیال نه شي جوړېدلې. د خدایي کلام ټول احکام ،اصول او قوانین یواځې په دې جهان کې ،ددې جهان په شرایطو او امکاناتو سره د ټولو مخلوقاتو د درک ،فهم، ضرورتونو او مجبوریتونو په تناسب سنجول شوي او یواځې په دې جهان کې د استفادې وړ ګرځي. یواځې خدای (ج) د دواړو کونېنو په واقعیتونو ، حقیقتونو او حالاتو خبر دې او تر اوسه پورې د دواړو جهانونو لپاره هیڅ کوم داسې ذوحیاتېن خلقت د خدای په کلام کې شهادتاً ،دلالتاًاو اشارتاًنه دې په ګوته شوې او نه چاته کله په دې دنیا د هغه جهان او د جنت او دوزخ

کلي ګاني سپارل شوي دي.که چېرې دغه ډول ذوحیاتېنو موجوداتووجود درلودلې ، په یوه نه ،یوه لاره به مونږد هغه جهان له احوال څخه هم خبرېدلې ،او لکه هغسې چې یو شاعر وایي «آن کس که خبر شد خبرش باز نیامد » نه د هغه جهان څخه څوک راستون شوې ، نه یې کوم احوال رارسېدلې او نه دخدای په کلام کې دغه ډول کوم صراحت او وضاحت وجود لري.

شاید ځیني کسان داسې ادعا او پوښتنه ولري ، چې ولې د خدای په کلام کې د شېطان ، روح او ځیني نورو مسایلو په باره کې پوره وضاحت وجود نه لري ؟ راشئ لومړې د خدای دکلام درسالت او ضرورت د ماهیوي ،زماني ،مکاني او ستاتیک ــ دینامیک ابعادو په باره کې فکر وکړو .دا خبره ومنو چې دا کلام دخدای د مخلوق داګاهئ لپاره رالیږل شوې دې.که مونږ قرآن او قرآني احکامو ته دقیقه او کره مراجعه وکړو ، وبه وینو ،یواځې په هغه مسایلو کې لازم وضاحت شوې دې ،کوم چې انسانان یې ددرک او پوهې قابلیت لري او دهغه مسایلو په باره کې چې انسان یې له درک او پوهې څخه عاجز دې ،واضح ویل شوي دي: **وما اتیتم من العلم الا** قلیلا یعني انسان ته چې کوم علم ورکړې شوې دې ،ډیر کم دې .د خدای په کلام کې دا نه دي ویل شوي چې ګوندې انسان ته په هر څه باندې علم ورکړې شوې دې. له بلې خوا ددې جهان زماني بعد له قدیم څخه تر ابده پورې غزېدلې دې یعني چې لا یتناهي دې. او په مکاني لحاظ هم همدومره ساره او اوږده لري.که دینامیکي او ستاتیکي ابعاد او کېفیتونه یې وڅیړو ، نو دا ټول جهان د کوچنئ ذرې څخه نیولې تر لویو سماوي اجرامو پورې په همزمان لحظوي ستاتیک دینامیک او دټولو او صافو او کېفیتونو سره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظوي بدلون کې قرار لري او ټول بدلونونه د دغه علم د قانونمنديو په واسطه افاده کيږي. قرآن کريم د الله تعالی کتاب دی، مدعي هم دی چې دين يې تکميل کړی او دين ددې په معنا دی، چې ددې جهان په ټولو زماني، مکاني او ديناميکي ابعادو کې ټولې قانونمندۍ، چې د هرې کوچنۍ ذرې څخه نيولې تر هر لوی سماوي جرم پورې د کوچني حرکت څخه تر مليونونو نوري کلونو پورې دوراني حرکتونه افاده کوي، په کې په نظر کې نيول شويدي. اوس پخپله قضاوت کولی شو چې د قرآن دغه په ظاهر کې کوچنی کتاب، معناً څومره لوی او څومره معجِز دی.

د شيطان په باره کې چې د خدای په کلام کې کومې يادونې او نسبي وضاحتونه شوېدي ،لکه چې دمخه مونږ وويل ،په دې جهان کې د ځانګړو افرادو ،اشخاصو ،حوادثو ، پديدو ، حقايقو او واقعيتونو پورې اړه لرلې ، نو ځکه د موجوده واقعيتونو په تناسب د خدای د مقضي ارادې له مخې افادې يې هم ځانګړې دنيايي مشخصات لري .

دنيايي پديدې او خلقتونه په دنيايي خصوصياتو او امکاناتو سره د خدايي ذاتي خصوصياتو او اوصافو سره د هيڅ ډول متقابل اړيکو او مناسبتونو جوګه نه ګڼل کيږي ، نو په اصطلاح د شيطان په څير ياغي ، باغي، دګلې او رټلي مخلوق به څه ډول د خدای سره د سيالۍ معاملې جوګه وګڼل شي ؟

په دې ځای کې داسې پوښتنه به پر ځای وي چې: خير شيطان څه ډول پديده او په څه خاطر يې د خدای په کلام کې ډير وارې نوم اخستل شوی او دومره د توجه وړ ګرځېدلی دی ؟

مونږ که نه پوهيږو بايد ځانونه په دې خبره پوه کړو او باور

پرې ولرو چې ،زمونږ نړۍ خدای ډيره ښکلې پيدا کړې ده. په دې نړۍ کې ژوند ډير هر اړخيز او ښکلی دی ، اوبه ، هوا او طبيعت نعمتونه يې ډير ښکلي او مزه دار دي او د هر ډول ښکلي او مزه دار ژوند د لاښکلي کولو په خاطر هر ډول شرايط او امکانات په کې وجود لري. هرنعمت يې جنتي دی ځکه خو په ناشکرۍ يې هر سړی د عذاب سزاوار او دوزخ ته ځي. په دې دنيا کې هيڅوک هيڅکله په هيڅ نعمت نه مړيږي او دا ځکه چې خدای په خپل مخلوق ته همدغه ډول دنيايي ژوند پيرزو کړی او همزمان لحظوي لمسوونکې او قانع کوونکې متضاد ديالکتيکي طبيعت يې ورته غوره کړی دی ، چې هم پيرزوينه ده او هم ازموينه. يوائې په همدغه ترکيب سره هغه مورنۍ مينه وجود لرلی شي ،چې د خپلو بچو په خاطر ځان د بلا په خوله کې ورکوي او د بلا له خولې څخه ، د ځان لپاره نه ، بلکه د بچو لپاره يوه ګولۍ خواړه راشوکوي او يا اکثر وخت پخپله د هغه بلا ښکار ګرځي. کله چې يې په بچو حمله کيږي ، د بچو په ځای خپل ځان د بلا په خوله کې ورکوي. يوائې په همدغه ترکيب کې ددې جهان ټول خوندونه ،رنګونه ، هوسونه ،عشق ،علاقه ،مينه ،عاطفه ،باور ،ددې خدايي قايم بالذات خودګردانه ، خود کفاء او خود بقاء ابدي پايداره نظام بې پايه انرژي ،طاقت ،نيرو ،قوت ،... ، يوائې او يوائې د خدای په مقضی الامر ارادې سره په همدغه رحماني او شيطاني ديالکتيکي ترکيب کې پروت دی. هر څوک به په دې باره کې ځانګړی نظر لري ، خو زما په عقيده دا جهان ځکه ډير ښکلی او ډير غني پېدا دی ،چې خدای ورته همغسې د هر چا د علايقو او طبيعت سره متناسب لازمي او کافي ترکيب او ماهيت غوره کړی دی. او

هیڅوک د حرص او بخل لپاره هیڅ دلیل او اعتراض نه شي لرلی. دخدای عدل، انصاف، غنا او پېرزوینه هم د هیچا په حق کې محدوده نه ده او د ټولو مخلوقاتو لپاره یې د هر چا د علاقې او ضرورت وړ متناسب کافي کمي او کیفي خواړه او نعمتونه پیدا کړي دي. شک نه شته هغسې چې نعمتونه مختلف دي، ذوقونه، علایق، طبعې هم ډول ډول دي. باز د ښکار غوښې خوري، توتکۍ په حشراتو پسې ګرځي، بورا د ګل شیره ټولوي، ښارونۍ او کارغه څه خوري، مچ هم په مردارۍ پسې ګرځي. اوښ زوز خوري، څوک خواږه خوښوي، څوک ترخه، څوک ډېره خوري او څوک لږه. دغه ټول خصلتونه، علایق، خویونه، طبعې، نعمتونه، کمیتونه، کیفیتونه او ټول نور خصوصیات د ټولو مخلوقاتو د نفسي خواهشاتو او غریزو په تناسب د خدایي نظام په کمي او کیفي منځپانګې کې په نظر کې نیول شوي دي. په جهان کې د بې شمېره خلقتونو په موجودیت او هر اړخیزه ذوقونو او علاقمندیو سره ممکنه نه ده یو نواخت حالتونه او وضعیتونه دوام پیدا کړي. مختلف عواطف، احساسات، غریزي، شهوت، بزمي، رزمي وضعیتونه، جنسي علایق او مناسبات، ځان، مال، واک او مقام غوښتنه بوګنوونکي او غولوونکي تحریک امیزه انګېزې او پایلې رامنځته کوي او یواځې په همدغه شعوري خلاکې او ډول ډول امکاناتو او ذوقونو کې ځانګړي شیطاني خواهشات، ځانګړتیاوې او تفوق طلبۍ ریښې ځغلوي او اکثر وخت دولتي، حکومتي، ډلئییز، قومي او نور امکانات هم د دغه کار سره په مساعدت کې په ستر عطالت او بې قبزې او بې واکې دینامیزم بدلیږي. څرنګه چې دغه شیطاني کیفیتونه په حقیقت کې د

دنیایي با کیفیته هر اړخیز ژوند اصلي توکي برابروي او له بلې خوا دا زموینې لپاره ښه وسایل هم ګڼل کېدې شي او د هر انسان لپاره ډېر رنځور او ضعیف اړخونه هم همدغه ځانګړتیاوې جوړوي او دیوه انسان په اندکه لغزش سره ستر جهاني انساني ستونزې رامنځته کولې شي. نو ځکه په دغه څو اړخیزه، باریکه او خورا مهمو خصوصیاتو او اوصافو، چې له هره پلوه ډېر اهمیت وړ ګڼل کېږي شیطاني عمل ګڼل شوي، ټول بشري مسایل او پرابلمونه په همدغه محور څرخېدلي او دخدای په کلام کې یې هم زیات ذکر شوی دی. په حقیقت کې شیطان ذاتاً د لعنت سزاوار نه دی، دلعنت سزاوار همغه لعنتي شیطان صفته انسانان دي چې په شیطان باندې د خپلو عظیمو ګناهونو په بارولو یې د شیطان اصلي څېره ور بدله کړې او دهغې ترشا خپل تور مخونه له خلکو پټ ساتي.

نو لعنت دې وي په دغه تور مخو شیطان صفته لعنتي انسانانو !

پخوا مونږ د هندي فلسفې په خواب کې، چې د جهان د پیدایښت او پایښت د زاړه کتاب د ورکو پاڼو په لټه کې سرګردانه وو او همدغه لټه او پایلې یې فلسفه ګڼله او آن په دې آند وو، ولو که فیلسوفان په دې باره کې بې شمېره کتابونه لیکي، خو شاعر دا هرڅه په یوه فرد سره:

ما زآغاز و زانجام جهان بی خبریم
اول آخر این کهنه کتاب افتاده است،

ټول فلسفي مفاهیم چې «د ژوند او وجود معنا» ګڼل کېږي، افاده کولې شي. دا ډول افادې، د دې په عوض چې د فلسفې په ساده توب دلالت وکړي، زمونږ ساده توب ثابتوي او دا ځکه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر اوسه پورې مونږ نه د ژوند ، وجود او نه د فلسفې په معنا پوهېدلي یو او نه مولازمې پایلې ترلاسه کړي دي.

په دې موضوع همغلته مونږ لازم بحث کړې دې او ومو ښودله چې نه د زاړه فلسفي کتاب اول و آخر پاڼې ورکې دي ، نه د شاعر په یوه فرد سره فلسفي مفاهیم او ټوله فلسفه افاده کېدلې شي ، نه د دغه ورکو پاڼو میدنې ته څوک فلسفه ویلې او نه ټوله فلسفه افاده کولې شي .هندي فلسفې په حقیقت کې نادوده او ناشونې هدف غوره کړې وو .نادوده په دې چې ملیونونه او ملیاردونه کلونه پخوا فلسفي لیکل شوې پاڼه هم که دوی ته په لاس ورشي ، څه ارزش به ولري ؟ مادي واقعیتونه خو هغه دي چې حاظر یې هم څوک په ګورت کې نه شي رانیولې، یعنې چې جهان دغه ډول په لحظوي بدلون کې دې ، بیا هم مونږ په هغه ځای بحث کې د تاریخ په ټولو زماني مقاطعو کې د فلسفي محاسبو امکانات په ګوته کړي دي. د دې مسئلې د ذکر څخه زما هدف دا وو چې د شېطان په باره معلومات هم د عالم امر حیثیت لري او پدا ډول مواردو کې ، څرنګه چې د انسان د درک او پوهې په قابو کې نه راځې ، د خدای په کلام کې یې همغومره ذکر کیږي ، چې انسان یې د درک او فهم قابلیت ولري .دغه ډول بې شمېره پوښتنو ته د خدای د کلام په احکامو کې لکه چې د جهان د پېدا ایښت په باره کې چې په دوه ډېرو لنډو کلمو او اوه حرفي لنډې جملې « کن فیکون » سره مکمل ، قانع کوونکې منطقي ځواب ویل شوې دې ،ځواب ویل کیږي .

زه په دې عقیده یم ،چې دنیایي ژوند د خدای د مقضی الامر ارادې له مخې د مختلفو نفسي خواهشاتو ، غرایزو ،عواطفو ، متضادو پدیدو د وحدت او مبارزو د مختلفو اړخونو او یا که

په لنډ ډول افاده شي ، د دې جهان د تکویني جوړښت ،طبیعت،خلقت او سرشت ،همدغسې چې دې او باید اوسي ، د خدای په اراده تر هر څه لومړې د بشر د بشپړې منطقي او معقولې ګټې اخستنې او همداسې د ثواب او عذاب ، ... ،د رحماني او شېطاني قوتونو د ازمېښت او مبارزې د ګټنې او بایلنې په ډګرکې د نیک او بد ، ثواب او عذاب ،جنت او دوزخ د پاداش لپاره جوړ شوې دې .دا شېطان او شېطاني قوتونه او طینتونه په حقیقت کې ، هغه نفسي ،غریزوي او دې ته ورته خواهشات ،غوښتنې او هڅونې وې چې ادم او حوا (ع) یې په جنت کې د مېوې خوړلو ته ولمسول او په همدغه لمسوونکي ذاتي خلقت ،سرشت او منځپانګې سره د خدای په مقضی الامر ارادې سره ادم او حوا (ع) په دې جهان کې مېشت او د همدغه لارې مختلف رحماني او شېطاني خصلتونه جز د کون و مکان، خو په حقیقت کې د کون و فساد لوکوموتیف ، انګیزه او محرِک وګرځېدل.

په دې باره کې دقیق معلومات یوازې د خدای د کلام له عباراتو او احکامو څخه استنباط او تعبیرېدلې او یوازې د قرآني ، دیني او طبیعي علومو عالمانو او پوهانو په مشترکه مساعي ممکنه ده، چې باید په دې باره کې خپلو څېړنو ته دوام ورکړي او لازمو ممکنو نتایجو او افقونو ته ځانونه ورسوي .

خو د دنیایي خلقتونو او پدیدو د سرشت او خلقتي ترکیب په پیدا ایښت کې د لوامه (رحماني) او اماره (شیطاني) انفس دیالکتیکي موجودیت ،چې په بنیاداو تناسب یې ټول مخلوقات په نیک او بد ویشل کیږي او د جنت او دوذخ سزاوار ګرځي ، هم کومه پټه خبره نه ده .نیک عمل ته بلل او له بدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعمالو څخه مخنيوې ، پخپله ظلم نه کول او د بل ظلم په ځان او نورو مظلومانو نه منل او په کلکه يي مخنيوې کول او ډير نور مسايل چې د ښو بدو تفکيک يي په الهي احکامو او نبوي ارشاداتو کې راغلي دي ،د هر انسان او په خاصه توګه د هر مؤمن مسلمان انساني ،اسلامي ، اخلاقي او ديني دنده او رسالت دي.

همغسې چې د عالم الاسباب پيدايښت ، پايښت ،بدلون ، تکامل او انحطاط د خدايي «عالم آمر» يعني« کن فيکون» په حکم تعميل شوې ، د رحماني او شيطاني قوتونو متناسب، متعادل او متوازن جوړښت هم د همدغه آمر او همدغه حکم لازمي او کافي شرط ګڼل کيږي او دعادلانه، عامه ټولنيز، معنوي، او غيرعادلانه شخصي ، خصوصي ،مادي ارزښتونو په تناسب يو له بله څخه تفکيک کيدلې شي. په همدغه بنياد د حق او باطل په پوله د رحماني اوشيطاني قوتونو تر منځ نه پخلا کيدونکې تضاد رامنځته کيږي او يوائې د نيک او بد ،ثواب او عذاب ،عدل او ظلم تر منځ د سليم عقل او وجداني قضاوت له مخې يي پريکړه هم د تکويني جفتو مقولو (ای ولوشن يعني ريفورم او ريولوشن يعني انقلاب)په ديالکتيکي تقابل ، داډول ممکنه او شوني ګڼل کيږي ،چې رحماني ځواکونو د عادلانه سولئيز ريفورم او بدلون او شيطاني قوتونه د غير عادلانه جګړئيز جبر له لارې د خپلو نا روا موخو سر ته رسول غواړي.په دغه ډول ديناميزم کې شک نه شته چې تکاثف او تراکم د قوت ،دولت او کتلو منځته راځي، شيطاني قوتونه په دغه امکاناتو سره يوائې د جنګ او جبر لار غوره کوي،هر څه په خپله ولکه کې نيسي او له دغه طريقه د

نړيوال طاقت په حيث په نړيواله جبهه کې يوائې د جنګ له لار ددغه پروسې سرعت او ديناميزم لا پسې زياتوي او رحماني قوتونه لا پسې په محاصره او مضيقه کې راچاپيروي ، لکه چې نن يي په ټوله نړۍ کې رحماني قوتونه په مضيقه او محاصره کې راګيرکړي اوپه رحماني قوتونو يي هم پرته له جنګه نورې لا رې تړلي دي. په داسې شرايطو کې،رحماني قوتونه پرته له قاطعيت او نړيوال پيوستون څخه بل بديل ، بله لاره او چاره هم نه لري. اسلامي طريقه هم پخپله د ظلم نه کولو او د بل چا ظلم پرځان او نورو مظلومانو د نه منلو او د الکبر مع المتکبرين عبادة ،سپارتنه کوي. قانونمندي يعنې حق ،تل ګټونکې دې او د رحماني خصوصيتونو ،خصلتونو او اوصافو څښتنان هميشه قوی الاراده ،حکيم النفس ، صبور ،حليم،متين او په ټولو مثبته اخلاقو اوصافو متصف ،له هيچاڅخه ويره او ډار نه لري او هېڅکله د شيطاني قوتونو په جال کې نه کيوځي او همېش د خپل عزم ،تصميم او ارادې په اصولو په خپله ټولنه او چاپيريال کې ديوه سيال قوت په حيث اګاهانه ژوند کولې شي. برخلاف شيطاني قوتونه د دروغو ،غلا ، استفاده جويي او نورو خاينانه اعمالو په نسبت ضعيف النفسه، سست عنصره ، پر ځان بې باوره ، بې ارادې ، مرتجع ، ډارن او طامع انسانان دي ، تل اسيب پذيره او له هر چاڅخه په ويره کې وي او نن همدغه انسانان چې د نړۍ ټول بانکونه او ټولې شتمنۍ په ولکه کې لري او په ټوله نړۍ يي د قيسۍ غوندې خپټه اچولې او ددې خاورې اصيل خدمت ګاران حتا تش سا کښنې ته هم نه پريږدي ، په يوه خبيث شيطاني لعنتي دجال بدل شوې او د خپل دوزخي نفس مړولو په خاطر يي بلا تشبيه دا جنتي نړۍ په جهنم بدله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړېده.

دداغــه ډول شــېطاني خــود ســریو ، نــاروا او ظلمونــود مخنیــوي پــه خــاطر یــوا ځینی لاره او چــاره ، قــانوني، حقوقي اداره ده چــې ټــولنې او اولــسونه یــو شــان د عــدل او انــصاف لــه مخــې پــه خپــل حاکمیــت کــې وســاتي او هــر ســر غړوونکــې د مقــضي قوانینــو مطابق د هغې په منلو مجبور کړي ! ! !

فلسفه بې ثمره علم دې ؟

دې کې شک نه شته ، چې یو بې سواده یا نیمه با سواده انسان د ځیني ساده وسایلو په لرلو سره ، په یوه کلي یا ښارګوټي کې د خپل ژوند لپاره لازم شرایط برابرولې شي ،خو یو عالم او فیلسوف به په دغه ډول شرایطو سره د یوې مړۍ ډوډۍ خاوند هم نه شي. نو ځکه ځیني ساده کسان په ساده قضاوت سره فلسفه بې ثمره او بې روزي علم ګڼلې شي !

یا هندي ټولنه چې ، په فلسفي څېړنو کې ترنورو ډېرو اولسونو پوره قدامت لري ، پدې عقیده ده ،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه یې نه لري ، یعنې چې فلسفې د هغوۍ له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره غیر ضروري او بې ارزښه علم جوړ شوې او دهېڅ. داسې ډېر مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنیاده او بې مورده پېل کړو، قانونمند منطقي نتایج نه شو ترلاسه کولې او په پایله کې مونږ له هدف څخه لیرې ووځو. هغه څوک چې د ډبرې د سکرو په تله طلا او د طلا په تله د ډبرې سکاره تلل غواړي ، څېړنې او ارزونې به یې هېڅکله منطقي قانونمند نتایج و نه لرلې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په خپلو تېرو څېړنواو ارزوونو کې په مستدل قانونمند ډول وښودلې شول ،چې فلسفي مسایل او قضایا ،ددغه مسایلو د علمي تعمق او ژورتيا په نسبت ،د تاريخ په اوږدوکې د هر چا د توجه وړ نه دي ګرځېدلي او نه هر څوک ددې جوګه وو چې ددغه مسایلو سره کړه وړه ولري . هغه چا چې تر اوسه پورې ، ځانونه ددغه کار جوګه ګڼلي اود فلسفي مسایلو سره يې سروکار لرلې ، اکثراً دفلسفي مسایلود علمي څېړنو څخه عاجز وو او نه يې دي کړې شوي دغه مسایل علماً په ټولو اعماقو او ابعادو پر مخ بوزي ، ناچار يې په شخصي تخيل ډېره لګولې او اکثراً د قضایاوو په شکليلاتو کې ښکېل پاتې شوي ، فلسفه په سفسطه ، جړه مشوره او تړلي نظام بدله شوېده .

هندي فلسفې ، چې تر نن ورځې پورې په تخيلي تيوريو او اکثراً په رنګارنګ مذهبي تخيلاتو او خرافاتو عقيده لري ، سره ددې چې د ډيرو نورو اولسونوپه نسبت ، په فلسفي څېړنو کې پوره قدامت لري ،حق لري پدې عقيده اوسي،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه يې نه لري ، يعنې چې فلسفې د هغوی له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره ، غير ضروري او بې ارزشه علم جوړ شوې او دهېڅچا د علاقې او توجه وړ بايد نه اوسي او دا ځکه چې پخپله فېلسوف د فلسفې د علمي ماهيت په ارزش ، معنا او مفهوم باندې نه پوهېږي . داسې ډير مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنياده او بې مورده پېل کړو ، قانونمند منطقي نتايج نه شو ترلاسه کولې او په پايله کې مونږ له هدف څخه ليرې ووځو . هغه څوک چې د ډبرې د سکرو په تله طلا او دطلا په تله دډبرې سکاره تلل غواړي ،يعنې چې د ډبرې سکاره او طلا ورته يو شان ارزش لري ، طبعاً ، د ډبرې سکاره بايد زيات وارزول شي ، ځکه

چې ، کوټه خو پرې ګرمېږي . د طلا څخه خو دغه استفاده هم نه کيږي .په دې ډول که څېړنې او ارزونې د علمي قوانينو ،ارزښونو او اصولو په بنياد نه وي هېڅکله به منطقي قانونمند نتايج او پايلې ونه لرلې شي .

د بلې خوا ، په تېرو فلسفي بحثونو مونږ په دې موضوع هم بحث وکړ چې دين او فلسفه دواړه ، يوتربله سره علمي ماهيوي تضاد نه لري او دواړه يوشان د جهاني پديدو او خلقتونو دمعرفت طريقې او وسيلې ګڼل کيږي ، حال داچې له ډير پخوا څخه اکثر ديني او فلسفي عالمان سره نه پخلاکېدونکې تضاد لري او دا يوه ډېره مشهوره مقوله تر نن ورځې پاتې ده « چېرې چې فلسفه وجود لري ، دين وجود نه لري او چېرې چې دين وجود لري ، هلته فلسفه وجود نه لري » . ډير ديني عالمان فلسفه د کفر علم ګڼي. که دا خبره رښتيا وي نو په عربي ژبه کې به دې مقولې ، چې: «اطلب العلم ولوكانه فی السين» ترجمه: (طلب د علم وکړۍ ، ولو که په چين کې هم اوسي)وجود نه درلودلې . علم ، همغسې چې په څرګندو او واضحو عباراتو مونږ تأکيد کړې انساني مخلوق نه دې چې د چا په اسلام او کفر پورې اړه ولري او يا دې جداګانه اسلامي او کفري علوم موجود اوسي . علم يواځې الا هي مخلوق دې ، چې دالاهي کلام ، الاهي احکامو ، الاهي شريعت او اسلامي دين او مذهب په طريقه او بنياد يې کسب په انسان ، ښځه او نر ، فرض ګرځېدلې دې. ما په دې باره کې يو مطلب د « الاهي ، قرآني او انساني فلسفې (علم) »ليکلې وو چې بايد د همدې مطلب پر ځای خپور شوې وای، خو سهواً راڅخه کوم بل مطلب پرې ثبت او حذف شوې دې . امېد دې ، دوباره يې وليکم.

که چېرې ټول فلسفي قضايا د علمي قوانينو او اصولو مطابق حل و فصل او فورمولبندي کېدلې شوې ، هېڅکله به چارې د خنډونو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مخامخ کېدلې. په الاهي علم کې خنډونه ، بن بست ،نیکړ تیاوې او یا نا معلوم ، متوالي ، نا معین او دې ته ورته حالتونه منځته نه شي راتلای . دا یوائې انساني نیمګړتیاوې ، نا ممکنات او یا عمدي ګناهونه او خطاوې دي ، چې دغه ډول حالتونه رامنځته کوي او چارې د افرادو او ځانګړوکسانو د ځانګړو اغراضو په لور بیایي . مونږ دالاهي استعامت او انساني مقدراتو او امکاناتو برابر دغه د علم لار نیولي او ټول بشریت په ټول جمعي شعور سره ددغه ارمان تحقق ته رابولو . مونږ په دې باور یو ، چې د بې شمېره فلسفي قضایاوو او مسایلو د بن بست او جرړې مشوړې د غمیزې جرړې چې ګوندې، د کوم ذهن د نا پېدا ځمکې دحقایقو په ما وراء ترګمۍ او تخیلي پلندۍ کې ترلي دي ، چې د حقیقت دنور پلوشې هم نه ور رسي او فلسفي بې شمېره قضایا او مسایل یې په لاځوابه معما او کثیرالمجهوله لا ینحله معادله بدل کړي دي، عبث بحث بولو او په دې پوره باور یو ، چې الاهي علمي لاس رسې د ټولو مخلوقاتو لپاره ، دهغوی د مقدراتو او ضرورتونو په تناسب عام او پرته د کوم تعصب یوشان دې. مونږ ددغه جرړې مشوړې د تار سر موندلي او دالاهي علم ، احکامو او هدایاتو په رڼا کې د خپلو انساني مقدراتو په تناسب « صراط المستقیم » تعقیبول غواړو . مونږ دحقیقت رڼاله لیرې وینو او ز مونږ داحساس ، ادراک او عقل په واک کې راغلې او زړه مو هم منلې ، له خپل خدای څخه دومره جرئت او باور غواړو ، چې دعام بشري درایت او همت په مټ دپخواني بې نظمه او انجړ بنجړ عظیم عطالت او دینامیزم مخه وتړیاو دعام بشري جمعي شعور د قانونمند منطق په بنیاد د الاهي هدایت سمه لار ونیسي .

هو ! مونږ د حقیقیت او واقعیت د بنیادي قانومندې څېړنې په بنیاد دغه عظیم عطالت ته اوږه ورکړې او د فلسفي لا ځوابه معما او کثیر

المجهوله لا ینحله معادلو جرړې ،چې د فلسفې د تش په نامه اساسي مسئلې په په پلندۍ کې لا درکه خښې پاتې وې، سپینا وي ته مو را وایستلې ، ومو څېړلې ، ومو ارزولې او پخپل نه ماتېدونکي تصمیم ترې دفاع کوو . امېد دې ، زمونږ دلارې باوري لارویان په نه ماتېدونکي عزم له مونږ سره ودرېږي او هغه کسان ،چې لا تر اوسه د شک او تردید په دوه لاري کې ولاړ دي ، ددغه څېړنو او ارزونوله مخې ځانونه دپوره یقین تر کچې ورسوي او زمونږ د لارې مصمم لارویان شي.

دغه سد سکندر تش په نامه د فلسفې اساسي مسئله ده ، چې « د مادې اوشعور د ،بې بنیاده، یو پر بل باندې د قدامت» له مخې جوړه شوې او فلسفي لوی نظام یې د« محبوبې» په بې لارې او بې دروازې لوړ پوړې کلا اړولې ، چې هیڅوک د ورننوتلواو ورا ووختلو توان نه لري .

په نوي قانونمند څېړنیز نظام کې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۶۲ هـ ل کال کې « د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک » تر سرلیک لاندې رسالې لومړۍ جملې « ذهنیت نسبي عېنیت او هر مشخص ذهنیت عېني واقعیت دې » زوړ نړیوال فلسفي نظام ،چې تر اوسه پرې ټولو زړو فلسفو ډډه لګولې وه ، ونړوه اومونږ په مقنع دلایو سره وښودله ،چې ماده او شعور ذاتي توپیر نه لري او په دې بې بنیاده بنیاد ،فلسفې ته د اساسي مسئلې تر سرلیک لاندې بنیاد لټول هم بې بنیاده کاردې. همدا سبب وؤ ،د نړیوال فلسفي ښار ګوټي ، چې پرته له ترلو کوڅوڅخه یې د خوځښت او حرکت لپاره لارې چارې نه لرلې او دهندي فلسفې په قول ، فلسفې چې د خپل قهقرایي ژوند سلګۍ وهلې ، دوباره روح پېدا او په رګونوکې وینه وچلېده او نن یې درښتیني الاهي خلف علم په حیث د زوال له حالت څخه د پر مختګ لار ونیوله . ټول زوړ نړیوال فلسفي نظام ، که په شرق کې وو او که په غرب کې ،ځکه ونړېده ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهمدغه فلسفي اساسي مسئلې په بنیاد دپېرېو پېرېو راپدې خوا ټول یوتر بله سره ضدو نقیض اونه پخلاکېدونکي دښمنانه تیوریک مکتبونه او سیستمو نه، چې بې بنیاده راپېداشوي وؤ ، باید هم د فلسفې ددغه ډول بې بنیاده بنیاد په ړنګېدو ړنګ او یو واحد ، نړیوال علمي فلسفي قانونمند نظام جوړ او هر ډول تخیلي سفسطه ګرایي ته د تل لپارهد پای ټکې کېښېښودل شو .

په ۱۳۶۳ هجري لمریز کال کې د« عېنیت فلسفه » تر سرلیک لاندې د فلسفي ډیرو مهمو مسایلو لکه : (د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک ،شعوري پدیدي او دجبر او اختیار دیالکتیک ، ایدیالیستي او ماتیریالیستي دیالکتیک ، شعور او لا شعور ، مرګ او ژوند ، شپږم حس که د شعور او لا شعور دیالکتیک ، ... » اثر تألیف اوله ډیره ځنډه وروسته د ۱۳۶۵کال د جدي په میاشت کې چاپ اودفلسفي مسایلومینه والو لپاره وړاندې شو . نن مونږ هم په دې نظر یو ،چې فلسفه یوائینې الاهي خلف علم دې ،چې په نسبي لحاظ د ټولو الاهي خلقتونو دقانونمندې منطقي نسبي افادې جوګه ګڼل کیږي . زه په اګاهانه او پوره شعوري قانونمندو دلایلو سره دا خبره کوم ،چې همدغه یوې کوچنۍ جملې دغه لوی مفهوم افاده کړ ،چې د پېړیوپېړیو زوړ فلسفي نظام ړنګ او ټول نړیوال با شعوره بشریت اګاهانه یوائینۍ علمي لار یعنې دالاهي هدایت اوکلام «صراط المستقیم» لار غوره کړي.

مونږ په دې عقیده یو ،چې علم ، الاهې مخلوق او دلوی جهان او دالاهي ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت لازمي شکل او بڼه ګڼل کیږي یعنې چې دالوی جهان او الاهي ټول خلقتونه او پدیدې د الاهي علم د قانونمندیوله مخې قانونمند پېدا ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او پرمختګ مومي . الله خپل علم ،خپل خلف انسان

ته د قرآني احکامو ،قانونمندیواو اصولو په بڼه په انساني ژبه رالېږلې او د انساني شعوري پوهې او زماني او مکاني ابعادو د قیدیت په تناسب په ټولنیز جمعي شعور کې تراوش او انعکاس پېداکوي . په مشخص او ځانګړي ډول باید وویل شي چې : علم خدایي مخلوق دې ،چې د قرآني کلام له لارې په محمد (ص)د اکمل غوره شوي اسلامي دین په طریقه نازل اوټول پخوني ادیان ، چې تر دې دمخه دنورو اسماني کتابونو له لارې په نورو پیغمبرانو نازل شوې وو ،خو اکمل نه وو ګڼل شوي اوټول مجازي ادیان او خرافات منسوخ وګڼل شول .دالاهي کلام له لارې، چې په انساني ژبه لیکل شوې ، ټول انسانان د الاهي علم په وسیله د الله د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او موظف ګرځېدلي دي ،تر څو هغه وپېژني او په لازمه کچه یې د ځان او ټول بشریت د استفادې وړ وګرځوي . د پورتني عبارت څخه په استنباط سره ویلې شو ،چې : الاهي علم ، قرآني علم او کلام اودین ،چې د قرآني علم په طریقه ژوند کولو په معنادي او فلسفه ، چې په عالم الاسباب کې د الاهي علم یوائینې خلف علم ګڼل کیږي ، په کل کې ، د معرفت لار او طریقه ده ،او هرعلم او معرفت په خپل ذات کې د ژوند یوائینۍ لار او وسیله ګڼل کیږي، نو ځکه خویي اطاعت په ټولو مخلوقاتو فرض ګرځېدلې دې.

ځینې کسانوته شاید پوښتني پېداشي ، چې الاهي علم ، یعنې څه ؟ مونږ چې د الله دذات د لیدلو ،پېژندلو او توصیف څخه عاجز یو ، ځکه چې الله لوی دې او زمونږ په ذهن ،شعور او عقل کې نه ځائیږي ، نو د الله په علم ، امکاناتو ،کېفیت او اوصافو پخپله الله ښه پوهیږي او انسان د الله د خلف په حېث ،په عالم الاسباب کې ،دانساني مقدراتو په کچه د ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او مقدر ګرځېدلې دې. معرفت د ټولو مخلوقاتو د ژوند اساسي او بلکه یوائینۍ وسیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل کیږي. شاید پوښتنه پیدا شي ، چې د الله ،قرآن او انسان علوم څه تفاوتونه لري ؟ په دې خبره هم یوازې الله ښه پوهیږي.خو دهغه علم او پوهې له مخې چې الله انسان ته ورکړي ، دومره ویلې شي چې الاهي علم په ټول جهان او دهغې په ټولو خلقتونو محیط او کامل علم ګڼل کیږي. قرآني علم څرنګه چې د الاهي علم افاده ګڼل کیږي ، د الاهي علم سره کوم توپیر نه شي لرلې ، خو دبشري ذهني شعوري نیمګړتیاوو له مخې ممکنه نه ده ، چې انسان د قرآني علم د ټولو اسرارو او احکامو په پوهه قادر اوسي او په ځیني مواردو کې ،کېدلې شي د ټولو حقایقو پوهېدلو ته به ضرورت هم نه اوسي او په همدې سبب انساني معرفت همېشه نسبي بڼه لري.

د پورتني لنډ بحث څخه پخپله محترم لوستونکي د فلسفي علم د مؤثریت د کچې په هکله قضاوت کولې شي. کېدلې شي په راتلونکو بحثونو کې ،په ځانګړو مسایلو کې ، دفلسفي علم په مؤ ثریت ، په ځانګړي ډول نور بحثونه هم وشي.

دوهمه برخه

د ادب فلسفي څېړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري تیورۍ علمي څېړنه

د فلسفې تر عنوان لاندې بحث کې وښودل شوه چې کله نا کله د دقیقو علمي مسائلو او مفاهیمو د څېړنو په ترڅ کې ډېر خام، ناقص، کاذب او حتا غلط فکري تراوشونه د غلطو مقولو، قوانینو، فورمولبندیو په بڼه تشکل مومي، د شک، تردید او ابهام خته برابروي، عالمان، پوهان او محققین د غلط فهمیو په څلور لارې کې دروي او د حق او واقعیت صراط المستقیم ترې لا درکه کوي.

د شعر او شاعرۍ په باره کې د دغه ډول ابهامات، نیمګړتیاوې، تناقصات او تناقضات د شاعرانه مبالغی، غلو او اغراق په کچه همدومره زیات دي او یوه داسې لیتهۍ تری جوړه شوی چې غلبیلول ئې د ډېرو پوهانو او پخپله د شاعرانو لپاره هم ناشونی کار برېښي. ښه به دا وي پوهان، ادیبان او شاعران د دغه عمده مسائل په کره توګه وڅېړي، د بشري کلتور، فرهنګ او ادب پر دغه ورشو رڼا واچوي او وروسته لدې پدې باره کې د شک او ابهام فضاء رڼه شي.

دې موضوع ته زه هغه وخت متوجه شوم چې کله ځوان شاعران او لیکوالان د یوه ځوانیمرګ شاعر د مړینې په تلین سره

راټول او په ژورو شاعرانه احساساتو او عواطفو سره یې د هغه په وړاندی خپل د ملګرتوب اخری دین ادا کاوه. د وی د محفل ټول حاضرین د خپلو شاعرانه احساساتو په غیږ کې ټینګ رانیولي او د شعر او شاعرۍ د اباسین په څپو کې یې داسې ځنګول چې یوه لحظه هم د چا فکر له موضوع څخه بل خوا نشو او وختلې. نپوهیږم په څه ډول زما د توجه پښه وښوئیده د روانې موضوع له دینامیزم څخه پریوتم او په لحظوي سکون کې د غه فکر او نظر راته پیدا شو او فی البدیهه مې د خپلې عقیدې اظهار وکړ. زه پخپله پدې پوه شوم چې زما لخوا پدغه وخت کې د غونډۍ د یو خاص ډول نظم او بهیر سکوت ماتول په چا ښه ونه لګیدل او د هغوی د سملاسي شاعرانه عکس العمل سره مخامخ شوم. ما هم د بعدي استدلال څخه ډډه وکړه او ډیره موده مې پدې باره کې د څه ویلو او یا څه لیکلو هڅه ونکړه.

څه موده وروسته چې د غه موضوع یو ځل بیا په ذهن کې راولاړه شوه، بهتره مې وګڼله چې د شعر پیژندنې په باره کې د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي د مقالو مجموعه چې د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد رحیم الهام په سریزه تکمیل شوې وه او ځینې نور اړونده مطالب ولولم. د دغه رسالې له لوستلو څخه وروسته پدې نظر شوم چې ګوندې پدې باره کې د نورڅه لیکلو لپاره کوم دلیل نه لیدل کیږي او ګوندې همدغه لیکنه کفایت کوي. خو د یو څه د قت څخه وروسته د څه لیکلو په باره کې زما تصمیم لا پسې قوي شو. کوم نظر چې ما ته پیدا شوې وؤ غواړم د یوې طرحې په شکل د محترمو شاعرانو او پوهانو حضور ته وړاندې کړم. هیله ده د خپلې بزرګوارۍ له مخې یې په پوره د قت سره ولولي، وي یې ارزوي او نیمګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواوي يې پوره او بشپړې کړي.

نظم او نثر دژبني ادب دويلو او ليکلو دوه اساسي ډولونه، دبشري ټولنې دمختلفو هر اړخيزه متقابلو مناسباتو اوضرورتونود افادې او افهام او تفهيم ډيره اسانه، معقوله، منطقي، فصيحه، بليغه او په تاريخي او ټولنيز لحاظ مکمله انساني هر اړخيزه رنګارنګ احساساتي او قانونمنده منطقي بڼه دثبت وسيله ګڼل کيږي. ژبنې ادب په بنيادي لحاظ بشري جمعي شعوري لاسته راوړنه ده خو داديبو، عالمو او پوهو کسانو خاص رهبري کوونکې څرګند او ځانګړې رول هم پکې هيڅوک نشي نفې کولې. همغسې چې اقتصادي زير بنايي او علمي تخنيکي انکشافات ديوې ټولنې په نورو رو بنايي او زير بنايي پديدو باندې څرګنده او مشخصه اغيزه لري په ژبني ادب باندې هم دهغې تاثير څرګند، مشخص او مستقيم دې. هره ادبي ليکنه دخپلې ټولني داجتماعي ــ اقتصادي ژوند سره مستقيم اړيکې لري او دهغې مبين او ښکارندويه ده. ديوې ټولني په عملي ژوند، ژبه او ژبني ادب کې ايديال افقونه، انتزاعيت او تجرد وجود نلري. يوازې دشاعرانه او اديبانه تشخص او عيني حقايقو او واقعيتونو او شاعرانه او اديبانه انتزاعيت او تجرد د قانونمند منطقي ارګانيک ديالکتيک په بنياد ،يو اديب او شاعر دخپلی ټولنی او ټولنيزو مناسباتو سره په حقيقي او عملي مناسباتو کې پاتې کيدلې شي . په غير صورت کې شاعر او اديب او ټولنه يو تر بله سره بيګانه کيږی او د ارتباط او پوهاوي لارې يي تړل کيږي او يو دبل په ژبه سره نپوهيږی. شک نه شته چې مختلفې کلتوري ماهيوي او شکلي سويي او بڼې د مختلفو هيوادونو ، ټولنو ، قشرونو ،

سازمانونو او ډلو تر منځ د متقابلو مناسباتو او ضرورتونو دديالکتيک په بنياد يو له بل څخه متأثر او دتعادل د عام قانون له مخې د مشترک مخرج په کرښه واقع کيدلې شي ، خو دغه کار او چار به هيڅکله په نورو کلتوري ارزشونو او ايديالونو باندې ، دکوم ځانګړي کلتوري ارزش د تحکم او يا د نورو وروسته پاتې کلتورونو له خوا ، په پټو سترګو ، دحاکم کلتور د جبري حاکميت دمنلو په معنا نه وي . بلکه مختلف ژبني او کلتوري ازرشونه يوازې دمتقابل احترام داصولو په بناء دډيري اوږدې مودي دهمه جانبه بې تبعيضه مناسباتو ، متقابل تاثير ، پرورش او ارګانيک انتګريشن او پيوستون په پروسه کې دټولو لپاره په يوې منلې ژبه، ادب او کلتور بدليدلې شي، خو په ميخانيکي او يا جبري ډول دبل ژبه او کلتور منل او يا تحميلول دواړه ناسم کار ګڼل کيږي. ځکه بشري تاريخ ددې شاهد دې ،کله چې د نړۍ هيوادونه ددغه ډول کلتوری ارزښتونو د استعمار او استشمار له لارې د نورو هيوادونو د ډول ډول استعمار او استثمار لاندې واقع شوې ، لا نن يې هم د خلاصون امکانات او لارې چارې نه په سترګو کيږی. هو ! دبشريت دپيدا ايښت دډير پخوا وختونو څخه داستعمار او استشمار ټول ډولونه دکلتوري ارزښتونو دتفاوت له لاری په نورو اولسونو تحميل شوي او نن هم عملآ دوام لري. په همدې علت استعمارګر امپرياليستي هيوادونه د خپل اشغال د سباوون څخه دمخه چې لا د د اولسونو دشعور سترګې نه وي غړيدلې او لا دغفلت او جهالت له خوبه نه وو ويښ شوي، لومړۍ حمله ددغه هيوادونو په کلتوري ارزشونو کړي ،تر څو هغوی د خپل ماضي ،خپل تاريخ ، خپلو افتخاراتو ، خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښونو څخه وشلوي او په يوه ابدي احمقانه لاشعوري تورتم کې يې واقع کړي او نن دهمدغه نړيوالو کلتوري تباهيو ، بربادیو او استعماري امپریالیستید ینامیزم په مټ ،ځینې کلتوري یرغلګر قوتونه ، حتاپه اصطلاح خپلې بشري پرمختللې ټولنې په پټو سترګو ،لاس تړلي او لاچاره کلتوري حماقتونو ته راکشوي او خپل شخصي شوم اغراض پرې تحمیلوي. مونږ نن په نړۍ کې د همدغه ډول يوې احمقانه کلتوري ناوړه وضعې او نتيجتاً دنړيوال سراسري شعوري کلتوري انقلاب د ذهني او عيني پړسيدليو شرايطو شاهد يو ، چې باشعوره بشريت يې بايد د يويشتمې پيړۍ په امکاناتو کې په روشنفکري مسؤ ليت او امانت دارۍ سره سرته ورسوي. دا اوس کومه پټه خبره نه ده چې دنړۍ پرمخ تللي او وروسته پاتې هيوادونه يو شان د خپلو خپلو کلتوري يرغلګرو له خوا په خورا نا اميدۍ او بېوسۍ سره د کلتوري حماقت کندې ته کش کيږي. که پوښتنه وشي د څه په خاطر ؟بيا هم خبره معلومه ده. د بې ارزښه سرمايداري ارزښ د افق تسخيرول او که بيا هم پوښتنه وشي چې ګټه به يې څه وي ؟پخپله پرې هم نه پوهيږي !نه ، دوی په هرڅه ښه پوهيږي ،خو نه غواړي د خپلو خود خواهيو او شخصي ګټو په څنګ کې د بل حد اقل هوساينه او د ژوندي پاتې کيدو لپاره د خوړو حد اقل زرۍ وځغملي شي ، نو په داسې قضاوتونو او انصاف سره پايله هم پرته له نړيوالې سراسري تباهي بل ډول ممکنه ګڼل کيدې شي ؟

مونږ بيا هم يوائې د سيالو متقابلو مناسباتو او مختلفو کلتوری ارزښونو دتقوي او يو دبل سره دارګانيک انتګريشن او هڅه په هڅه دټولو لپاره دقابل قبول مشترکو کلتوری

ارزښونو منځته راتلو سپارښتنه کوو .

په نظم او نثر سره دبشري کلتور، تاريخ، عقايدو او ټولو علمي خيړنو لاسته راوړنې او مظاهر افاده او ستري زيرمې پکې ذخيره شويدي. يوائې ددغه دواړو ادبي مقولو څخه په خپل خپل ځای او معقولي استفادي په نتيجه کې ممکنه ده بشري هر اړخيزه مناسبات، احساسات، عواطف، مختلف وجدي حالتونه، علمي قانون مندی او دټولو پديدو ظهور په ټولو شکلي رنګينيو او ماهيوي ژورو مناسبتونو سره په علمي قانونمند او شاعرانه احساساتي بڼه افاده کيدلې شي. نظم او نثر هر يو په ځانګړې توګه ددغه پديدو دافادې په پروسه کې ځانګړی انګر، موقف او ارزش لري، په هيڅ صورت يو دبل تشه نشی ډکولی او نه يې ځای نيولې شي. دبلې خوا همغسې چې دشعور، ادراک او تعقل دروازې داحساساتو په کيلي خلاصيږي شعور، ادراک او تعقل هم پخپل وار او لازم وخت کې ځانګړې مشخص احساسات تحريکوي او پدې لاروتل بې کنترولہ او بې پاسپورته لارويان په ازادانه ډول تلای او راتلای شي . دنظم او نثر تر منځ هم داسې جيګې پولې وجود نلري چې ديوه څخه بل ته دې ترې څوک وانه وړيدې شي. په شکلي لحاظ هم دنظم او نثر تر منځ داسې غير قابل عبور قيودات وجود نلري او دډير پخوا څخه دازادو شعرونو او مسجع نثرونو نموني شته دي چې دمثال په ډول دپير روښان دخير البيان او مرحوم سيد بهاوالدين مجروح دځانځاني ښامار او نا اشنا سندرې، نومونه اخستلای شم اودازادنظم نموني هم ډيرې دي او دهر چا لپاره يې دنظم دليکلو چارې اسانې کړيدي.خو که چيرې عملي شعري او نثري لاسته راوړنې ، هغه ډول چې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعران او ليکوالان افاده ،تعبير او تعريفوي ،دغه دواړه محيطونو ته څوک مشترکې پولې نه شي قايليدلې. پخپله د شاعرانو په آندښه شعر هغه ژبنۍ ادبي پديده ده چې معنا نه لري او که لري يي يواځې پخپله شاعر د خپل شعر په معنا پوهيدلې شي ، هيڅ شاعر حاضر نه دې بل څوک او حتا پخپله خپل شعر په بله ژبه ترجمه کړي ، شعر تعريف نه لري ، هر نظم شعرنه دې ، شعر مخيل کلام دې ، شعر د احساساتو مظاهره ده ،شعر د مبالغې ، غلو ،اغراق ، کنايو ، استعارو او نورو ادبي صنعتونو او ډول ډول قيو داتو پرته شعر نه ګڼل کيږي او يواځې خوار سپيره نظم ګڼل کيدلې شي. لکه د شيخ سعدي دغه نظم:

بنی ادم ز اعضای يکديگر ند
که در افرينش زيک جوهرند
چو عضوی به درد اورد روزګار
دیګر عضوهارا نما ند قرار

په دې ډول اوصافو ، قيو داتو او ځانګړتياوو سره شعر ځانته ځانګړې امتياز ،مقام او ارزش اختياروي او په حقيقت کې د نثر سره د هر ډول ارتباط په شلولو سره په اصطلاح غوره موقف اشغالوي ، د فساحت ،بلاغت ،توضيح ،تشريح ،تفسير ،افادې او داډول نور اوصاف له لاسه ورکوي او ځکه خو معنا نه لري ، تعريف ،اوداسي نور نه لري او ځکه خو د هر چا دلاس رسي قابليتپيداکوي او هر سړې شاعر جوړيدلې شي. زه پخپله ددغه ډول افادو او تعبيرونو سره موافق نه يم اونه څوک بايد شعري لوړ مقام دا ډول پست وګڼي.دا چې ښه ، باکيفيته او عالي شعر څه خصوصيات او اوصاف بايد ولري چې يو ضعيف ، بې کيفيته او تش په نامه شعر طبعاً هغه نه شي درلودلې ، دا

هرچا او هر شاعر او غير شاعر ته بايد څرګنده وي ، خو زما په عقيده د شعر او نظم تر عنوانونو لاندې د شاعرانه بحثونو ډرامو جوړولو ته به ضرورت نه وي او کيدلې شي په اصطلاح شعر ي او نظمي تباين او تفاوتونه د نورو طريقو ،کيفيتونو او ارزشونو له مخې فورمولبندي ،تعريف او وارزول شي.

نظم ته په پښتو ، فارسي، عربي او ځيني نورو ژبو کې شعر ويل کيږي. مرحوم محمد صديق روهي ليکي چې د شعر کلمه دعبراني ژبې د شير د کلمې څخه چې سندرو ته وايي اخستل شويده. معمولاً ډيرشعرونه سندريزه بڼه لري او په سندرو کې ويل کيږي. له بلې خوا په فارسي او پښتو ژبه کې نازکخياله شاعرانو ته موشګاف وايي لکه چې حميد مومند ماشو خيل په همدی نامه مشهور دې. په عربي ژبه کې شعر ويښته ته وايي او شعر و شاعري هم په عربي نړی کې له ډيرپخوا څخه ډيره پر مخ تللی وه او موشګافۍ ته رسيدلی وه. کيدلې شي د شعر نوم هم د مو شګافۍ په نسبت په همدی نامه نومول شوې وي. په هر صورت داد اديبانو او شاعرانو پوری اړه لری چې پدی باره کی لازم سپيناوی او وضاحتونه رامنځته کړی.

زما په عقيده د شعر کلمه د نظم د کلمې لپاره اسم با مسمیٰ نه بلکه دهغی غير مستقيم اغراق اميزه توصيفی، تشبيهی مستعار نوم ګڼل کيږی او پخپله د شاعرنوم او شعروشاعری هم ددغه هنر او مهارت او ذاتی فطری استعداد سره همدغه ډول مناسبتونه سره ولري. ډير وخت داسې پيښيږي چې ځيني نومونې د پديدو سره مستقيم مناسبت نلري ، نه دهغې د ماهيت ښکاروندیه او نه يې د ماهيوي قانونمندۍ افاده کولې شي خو په اصطلاح کې دهغی د پاره په منل شوی او مانوس نوم بدليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن د شعر کلمه هم د نظم لپاره په منل شوي نوم بدله شویده. زه د دې سره کوم مخالفت نلرم او وروسته لدې به زه هم پدې لیکنه کې د نظم د کلمې پر ځای د شعر کلمه استعمالوم.

د شعر او نثر دیوه پر بل باندې د قدامت مسئله همغومره مغلقه او پیچلې ده لکه څومره چې د شعر او موسیقي تر منځ دیوه پر بل باندې مخکې والي تعینول مشکل ښکاري.

شاعران او ادیبان ،شعر د احساساتو، عواطفو، مینې، غریزو او اخلاقي ارزشي تعلقاتو څرګندونه او مظاهره ګڼي او دغه اظهارات لکه څرنګه چې مونږ پخپل چاپیریال کې وینو، حیوانات، الوتونکي او خزندي او نور کاملا په بې ریا احساساتو، عواطفو، رنګارنګ هنري حرکاتو او منظمو غږونو سره څرګندوي. کیدلې شي انسانانو به هم لا هغه وخت چې جداګانه او غوڅ مفهوم کلمات یې نشو اداکولې د خپلو احساساتو او عواطفو افاده په هنري حرکتونو او منظمو غږونو، اهنګونو او کمپوزونو سره کوله او د شعري تخلیق زیږندې به هم د همدغه ځایه سرچینه اخیستې وي او هنري او شعري زیږنده به په دغه دلیل د نثر په ادبي جوړښت باندې قدامت ولري. د بلې خوا کله چې ویالې او سیندونه بهیږي، سیلۍ چلیږي، کنډې تولیږي او اورغورځونکي غرونه غوریږي هم کله کله خوندور غږونه او یا د موسیقي په اصطلاح کمپوزونه جوړوي. که چیرې دغه استدلال سم وي نو ددې خبرې منل هم پکار دي چې ګوندې د بې روحه موسیقي ګروه د ساز او کمپوز له مخې لومړې په اصطلاح د بې شعوره ژوندیو مبهم شعري تخلیق رامنځته او یوائې له هغې څخه وروسته د باشعوره او مفکر انسان مفهوم او منطقي شعر او نثر زیږیدلې

دې. خو دغه تواتر او تسلسل د همیش لپاره عملي او ثابت نه بریښي او هروخت د دغه پدیدو دیوه پر بل باندې قدامت لپاره دلایل وړاندې کیدلې شي. نن هم کله د خوږو شعرونو له مخې خواږه کمپوزونه او یا بر خلاف د خوږو کمپوزونو له مخې خواږه شعرونه لیکل کیږي. زه پدی عقیده یم چې پدې باره کې هر ډول خوشبیني او خوشباورې ممکنه او معقوله ده خو تنګ نظري او تعصب پکې کاملاً بې ځایه او بې بنیاده ښکاري.

د شعر او نثر تر منځ که څه هم د تګ راتګ ټولې کوڅې او لارې ندي تړلې او نه یې تر منځ داسې دیوالونه موجود دي چې مینه وال دې پرې وانه وړیدې شي، بیا هم دغه دواړه پدیدې کامل یو شان والې او یا ډیر نژدیوالې نلري.

ـــ شعر د قافیوي، عروضي ،ردیفي، ترکیبي، بدیعي صنعتونو او روحي وجدي حالتونو له مخې مقید کلام ګڼل کیږي او د دقیق، علمي، فلسفي، تاریخي او داسې نورو دقیقو او ژورو مسائلو او قضایاوؤ توضیح، تشریح، تفسیر او بیان پرې که نا ممکن نه وي نو مشکل، ناقص او یا لاا قل نامانوس او غیر منطقي ګڼل کیدې شي. د بدیع او بیان صنعتونه چې د شعر رنګیني او ښکلا ګڼل کیږي او پرته له هغې شعرته شعر نه ویل کیږي او د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي په اصطلاح شعر په معر بدلیږي، په حقیقت کې حقایق او واقعیتونه میکیاژ کوي، خیره یې وربدلوي او د پیژند ګلوۍ څخه یې باسي. روحي وجدي حالتونه هم که د غم وي که د خوښۍ، د بې هوشۍ وي او که د مدهوشۍ او یا نورو ټولو کې ذاتي فطري احساساتي شاعر خو لاڅه چې حتا ډیر لوی عالمان او پوهان هم د تعقل او سنجش په ورشو کې نشي پاتې کیدلې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقانونمندیو دټولو کړیو څخه ووځي او ټول کړه وړه یي داحساساتو په محدوده کې محصور پاتې کیږي او په دې ډول نثردعلمي ټولو مسایلو دتوضیح او بیان یو اځینۍ ژبه ګڼل کیږي.

ـــ دمخه مونږ دا خبره یاده کړه چې ،پخپله د شاعرانو په آند ،شعري خلاقیت احساساتي، عاطفي او غریزي سر چینې لري. احساسات داحساس په مرحله کې په شعوري لحاظ پټې سترګې او ړانده دي او کله چې په غریزه بدلیږي دتل لپاره ړانده پاتې کیږي او یو اځې دشعور او لاشعور ددیالکتیک په پروسه کې کیدلي شي دمختلفو پدیدو په شکل په انساني شعور کې انعکاس ومومي او مختلف رواني او ډول ډول نور حالتونه او وضعیتونه رامنځته کړي . انساني عاطفه تل خوشباوره ده او خوشباوري پخپله دډیر سطحي برخورد او کړو وړو معنا لري او هیڅکله دپدیدو ماهیوي قانونمندیو ته نشي متوجه کیدلې. یو عالم وایي: که چیرې دقضایاوؤ او واقعیتونو په باره کې داحساساتو له مخې قضاوت او پریکړې وشي دعلمیت څخه به هیڅ نښې نښاني پکې ونه لیدل شي. رښتیا هم کله چې شعري تخلیق داحساساتو، عواطفو اوغرایزو په طوفان او سیلاب کې رازیږیدلې، دادبي صنعتونو په رنګینو خټو تپل شوې او دکنایو، استعارو، ابهام او نورو مجهولاتو په پردو پوښل شوې مخلوق او ترکیب او سي نو دکوم غلبیل او ذره بین پواسطه به دعیني واقعیتونو توکي ترې څوک جلا کړې شي .پدې دلیل هم شعر ددقیقو او عمیقو مفاهیمودافادې لپاره ناقصه او مقیده وسیله ګڼل کیږي او دغه ډول مفاهیم یو اځې او یو اځې باید دنثر په ژبه افاده کړل شي.

ـــ دپورتني لنډ تذکر سره سره هم ډیرو عالمانو، پوهانو او فیلسوفانو خپل نظریات، عقاید او علمي قضایا په شعري ژبه لیکلي او توضیح کړیدي. دهغې لپاره یي علمي فورمولبندۍ او قانونمندۍ پلټلي، تعریف او تفسیر کړیدي او علمي مقام ورته قایل شویدي. ډیرو نورو غیر شاعرپوهانو او عالمانو پدغه اشعارو علمي تقریظونه لیکلي او دهغې دعلمي مقام او ارزش لپاره یي دخپل ذهن څخه دلایل طرح کړي او لټولي دي. په ډیرو اشعارو کې لکه چې دمخه ورته اشاره وشوه انساني عقیدوي مسایل ځای په ځای شویدي او نن پرته له شکه دغه اشعارو دتقدس مقام حاصل کړې او لاس وهل او په مقابل کې یي نظریاتي مخالفت کول بلا تشبیه کفر او یا لااقل ددغه عالمو شاعرانو او پوهانو په مقابل کې دعدم احترام او یا لوی سپین سترګتوب په معنا او مفهوم تلقي کیږي.

زما پورتنۍ لیکنه باید هیڅکله دامعنا ونلري چې ګوندې علمي، فلسفي، تاریخي ادا ډول نور اشعار وجودنلري. کله چې دتاریخ، فلسفې او نورو علومو پوهانو شعر لیکلی وي حتماً به پکې دهغوی علمي نظریات افاده او ځای په ځای شوي وي. ځکه عالم او فیلسوف باید علمي مفاهیم افاده او حتما بایددغه علومو ورته ځانګړې ارزښونه ولري. خو اصلي خبره پدې کې ده چې ولې هغوی دغه ډول ژور علمي مطالب په شعر سره افاده کړې دي؟ او ولې هغوی هڅه کوي دخپلو شعري مجموعو لپاره عامه فورمولبندي، چې نه یي لري ولټوي او تعریف یي کړي؟ هغه چې وایي "هره ورځې چې راخیژي هغه بیل بیل لمر دې" او یا دا چې "هیڅوک دوه واري په یوه سیند کې نشي لمبلې" همداسې واقعي، ذاتي فطري شاعر تاسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅکله دوه واړي په یو شان احساساتو سره نشي پیداکولی نو څه ډول به تاسي په شعر کي مستمره او پایداره قانونمندي پیدا او وروسته له هغي هغه تعریف او فورمولبندي کړی . پدې توګه شاعرانه ذاتي، فطري خصلت او کرکټرد تل لپاره یوه ګذرا پدیده ده. په هغي کي انتزاعیت، تجرد او پایداره مستمره قانونمندي او یا په بل عبارت قانونمند مستمر ستاتیزم وجود نلري نو ځکه په عام ډول فورمولبندي کیدلي او تعریفیدلي هم نشي.

اشعار یواځي کیدلي شي هر شعر په ځانګړی ډول یواځي دشکلي قیوداتو ، لکه قافیه، عروض، ترکیب، ردیف ، شعري مشخصو انګیزو ، شعري محیط، موضوع او یا ځینی نورو خصوصیاتو له مخي تعریف او فورمولبندي نه بلکه تشخیص، توضیح، تفسیر او لازم مقام او ارزش ورته ثوک قایل شي.

شاید ځینی کسان داسی ادعا وکړی چی خیر علمی، فلسفی او داسی نور دعلمی مفاهیمو لرونکی اشعار خودی تعریف شی . زه دا وایم چی په شاعرانه ذاتی فطری محیط کی دعلمی، فلسفی او داسی نورو په نومونو شعرونو ته ځای وجود نلری او دداسی شعرونو نوم یواځی هغه وخت اخستل کیدای شی چی مشخصه نمونه مخی ته پرته وی او زه بیا دا وایم چی ثله دا ډول مطالب په شعر سره لیکل کیږی ، حال داچي شعري ادبي افاده په واقعیت کي هیڅکله د علمي قانونمندو مفاهیمو د افادي ،توضیح او تفسیر جوګه نه شي ګڼل کیدلي ؟ شاید په شعر سره د هر ډول مفاهیو لیکل به هغه وخت دهنر په صفت رواج وو. او که ثوک پوښتنه وکړي چي نن ولي دغه ډول مفاهیم په شعر سره لیکل کیږي؟ زه ددې کار لپاره هیڅ دلیل او برهان نه وینم پرته

له دې چي په ځان دا ګناه ومنم او په نورو په ناحقه دا تور ولګوم چي دغه کسان خپلي نیمګړ تیاوې غواړي په شعري شعر رنګینیو او ښکلي شعري کلام سره پټي کړي.

ددې ټولو خبرو سره سره پخوا هم ډیرو شاعرانو خپل اشعار تعریف کړی لکه حمید مومند لیکی:

شعرندې داخوناب دزخمي زړه دې
یا وتلې دستي دم دخولې دمړه دې
یا دوینو اباسین وهلې موج دې
یا دښاره دحیرت وتلي فوج دې
یا نغمه دنیم بسمل مرغه دخولې ده
یا مجنون ته معما ښکلي لیلي ده

او نن یي هم تعریف کوي. زه په زغرده ویلي شم چي شعرتعریف نلری ! پدی باره کی بعدی تبصری دمحترمو لوستونکو او په خاصه توګه دمحترمو پوهانو او پخپله شاعرانو پوری اړه لری.

ډیر شاعران او حتا ځیني پوهان شعر او شاعری ته یواځي معنوي مقام او ارزش قایل دي او دا ځکه چي دشعر او شاعری ورشو یواځي داحساساتو په محیط محاط او احساسات داحساس په مرحله کي رانده دي. پرته له خپل ځان څخه بل څه نه ویني. هر څه ورته خپل ځان او ځان ورته ډیر لوی ښکاري. نو که منصور دآن الحق چیغي وهلي او دخدایي دعوه یي کوله یا نن هم شاعران که ځانونه تلا میذ او دهغوی په اصطلاح دخدای شاګردان او حتا کوچني خدایان، خپل کلام الهي الهام، دمادي مناسباتو او تعلقاتو څخه مبرا ، دنورو انسانانو لپاره دفهم او درک څخه پورته او یواځي پخپله شاعر پری پوهیږي، یواځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنوي ارزش او مقام ورته قایل او پخپله شعر غایه او هدف بولي ، هم ملامت ندي. لیکن هغوی دې خبرې ته متوجه ندي چې خدایي کلام خو نامفهوم کلام ندې او یوائې پدې خاطر دانسانانو په ژبه نازل شوې چې دهغوی لپاره قابل دفهم اوسي او دخپلو ذات البیني تعلقاتو او مناسباتو دښه تنظیم لپاره دخدایي کلام داحکامو ، اصولو او قوانینو څخه استفاده وکړي. دخدایي کلام احکام، اصول، او امر، هدایات، قوانین دخدای لوی علم او د خدای دلوی مخلوق دخلقت راز که دانسان لپاره قابل دفهم نه وي په کوم دلیل انسان پدې نړۍ دخدای خلیفه ګڼل کیدلې شې؟ پنج بناء داسلام چې دخدای د عبادت اساسي جهتونه ګڼل کیږي هم هدف او غایه نه بلکه دخدایي احکامو مطابق دانسانانو تر منځ دعادلانه مناسباتو دښه تنظیم وسیله ګڼل کیږي. بیا هم که شاعران خپل ځانونه او خپل کلام دبشري تعلقاتو او مناسباتو څخه پورته ګڼي دادهغوی کار دې. خو زه وایم هیڅوک ماته دداسې شعر نمونه نشي ښودلې چې دبشري مناسباتو دورشو څخه بیرون واقع وي او نه شعر او شاعري ددی لارې او صفاتو له مخې لوړ مقام حاصلولې شي.

په چلم دوه سکروټې کښیږده
لکه دوه بنې په سیالۍ خوله ورکوینه

سپیلني ورته لوګې کړه
ګودرته تللې چا به یې مخ لیدلې وینه

که چیری دپورته دوه پښتو لنډیو څخه مادي ارزشونه لیرې شي څه ډول به جوړې او څه ارزښت به ولري؟ ارزښتونه مادي دي. معنوي ارزښتونه چې وجود لري په مادي معیارونو تلل کیږي او پیژندل کیږي .

ځینې شاعران دشعر قیمت ګذاري دشعریت له مخې کوي او هغه ددې کار لپاره یوائېنې محک بولي او پدې عقیده دي چې که شعر شعریت ونلري په ساده او بې ارزښته نظم بدلیږي. دکاندید اکادمیسن مرحوم محمدصدیق روهي یو مضمون پدې باره کې دوفا په جریده کې نشر شوې دې او همداسې دشعرپیژندنې تر عنوان لاندې دنوموړې دمقالو یوه مجموعه چاپ شویده چې یوه مقاله یې د "شعریت یعنې څه؟" داسې شروع کیږي. "دځینو شعرونو په باره کې کله کله داسې خبرې کیږي چې شعریت نلري. ددې خبرې معنا داده چې دغسې شعرونه تش په نامه شعرونه دي، شکل او کالبد یې شعرته ورته دې، خو جوهر پکې نشته" او هغه دسړي او سړیتوب دکلمو دمناسبت دتوضیح په مثال سره پرتله کوي. پدې مقاله او بلکه نورو مقالو کې دشعر او شعریت دمتقابل مناسبت او یا دشعر لپاره دلازمي توکي په حیث د شعریت موجودیت او ضرورت په هر اړخیز ډول څیړل کیږي چې محترم لوستونکي دزیاتو معلوماتو په خاطر کولې شي دغه مرجع ته مراجعه وکړي.

محترم لطیف ناظمي دمحبت دجریدې د ۱۳۸۱ کال دجوزا دمیاشتې په ۶ ګڼه کې دشعریت په باره کې داسې لیکي " پوهان وایي یو کلام که هر څومره عالي مفکوره او انکار نه منونکې حقیقت بیان کړي، او ډیر ښه وزن او قافیه هم ولري خو که شعریت پکې نه وي، یعنې په شعري منطق نه وي ویل شوې او دتخیل عامل یې کمزورې وي نو هغه شعرنه بلکه نظم دي".

نپوهیږم کوم پوهان به داسې وایي خو زه پدې عقیده یم، هغه کلام چې هم عالی مفکوره ولري او هم یې انکار نه منونکې حقیقت بیان کړې وي او ډیر ښه وزن او قافیه هم ولري نو حتما

(c) ketabton.com: The Digital Library

به په اصطلاح شعریت هم ولري او که نثر هم وي هیڅوک به دهغې له ارزش څخه منکر نشي.

دشعر او شعریت او سړی او سړیتوب دمشابه پرتله کولو په باره کې زما نظر دادې چې سړې او سړیتوب یوتربله سره مستقیم مناسبت لري. دهغوی ترمنځ نه دتشبیه، کنایې، استعارې، رمانیتزم او داسې نورو ادبي صنعتونو له مخې او به خړې پړې شوې او نه دمبالغې، غلو او اغراق له مخې کمې یا کیفي توصیفي زیاتې یا کمې راغلې دې او په اسانۍ یو بل په نسبي لحاظ افاده کولې شي. حال داچې د شعر کلمه د نظم دکلمې لپاره اسم با مسمیٰ نه بلکه دهغې غیر مستقیم اغراق امیزه توصیفي، تشبیهي مستعار نوم ګڼل کیدلې شي او دا هم ممکنه نده چې دشعر دکلمې دنحوي او صرفي ګردان او اړولو راړولو له لارې دشعر دڅرنګوالي او کیفیت په باره کې څه ترلاسه شي.

ځینې پوهان او شاعران دشعري کلام مقیدې ورشو او نیمګړتیاوؤ ته متوجه شویدي. خو ددې په عوض چې هغوی دشعري ذاتي فطري انګیزو مطابق شعري ورشو او چاپریال، محتوا او ماهیت وڅیړي او دواقیعتونو له مخې ورته لازم مقام او ارزش قایل شي، برخلاف دیوه نهایي افراطي حالت څخه بل نهایي افراطي حالت ته اووختی او دشعر او شاعرۍ مقام دومره راټیټوي چې نه باید راټیټ شي. ابوالمعانی بیدل وایي: ښه شعر معنی نلري. یا لکه چې کاندید اکادمیسن محمدصدیق روهي لیکي چې دالمان مشهور شاعر "ګویته" څخه وغوښتل شول دخپل مشهور اثر "فاوست" مفکوره په نثر ولیکي. هغه ددغه کار څخه معذرت وغوښته. همداسې دایران مشهورشاعر

"یداله رویائ" لیکي "مختصر آنست که شعر به کارها وروزگارها کاری ندارد، نه نقل میکند ونه می اموزد، شعر تنها است واز هر اجباری رها. برسرنوشت خودش حکومت میکند ونه بر هیچ سرنوشت دیگری. بدهی نه به جامعه دارد، نه به اخلاق، نه به ایمان ودانش و درعین حال بیم دارد ازینکه چیزی پست وحقیر باشد" په همدې ډول ډیر نور مثالونه هم راوړل کیدې شي.

دی کې شک نشته چې په شعر و شاعرۍ کې دډیرو بې معنا شعرونو دنمونو یادونه کیدې شي لکه "اکوبکو، سرسندکو، غوامې لاړه په ترپکو...." یا دهغه انګلیسي بې معنا شعرترجمه چې مرحوم محمدصدیق روهي یې په خپله دمقالو مجموعه کې ذکر کړیدې. دادشاعرۍ ذاتي فطري وجدي حالت یا مقید او ځانګړې محاط محیط لپاره بیګانه او نااشنا خبره نده او پخپل ځای یې معقوله توضیح او استدلال کیدلې شي. نه داچې ټولې شاعرانه رنګینۍ او عالي ارزښونه دومره راټیټ او حقیر، فقیر او بې ارزښه وګڼل شي.

دبلې خوا که مونږ شاعرانه محیط او ارزښونه په دقیق ډول وڅیړو او یا په هغه څه اکتفاء وکړو چې تراوسه پوهانو او شاعرانو څیړلي او نومولي دي یواځې دعشقي، کمیدي، تراژیدي، مدحي، هجوي، مزاحی، حماسی، بزمی، حتی ریشخندی او مسخره یې او دیته ورته نموني له ځانه سره لرو. دفلسفي، علمي، ادبي، او ځینو نورو شعرونو نومونه لکه چې دمخه ورته اشاره شویده یواځې هغه وخت اخستل کیږي چې په مشخص شعر باندې بحث کیږي او مشخصه نمونه مخې ته پرته وي او دعام مفهوم او نوم لپاره هیڅکله دغه ډول نومونې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمالیږي او باید هم استعمال نشي. واقعیت دادي چې پورتنی شعري ورشوګاني چې مونږ یې نومونه واخستل او عملاً شعري محیط دخپل فطري ماهیت له مخې په همدغه ساحو ویشل شوې او دواقعیت له مخې په همدغه نومونو یادیږي ټولې داسې وجدي احساساتي ورشوګانې او حالتونه دي چې شاعران خولاڅه چې پوهان او عالمان هم نشي کولې دتعقل او فکري سنجش دقیوداتو او اصولو په قید کې مقید پاتې شي.

انسانان په ټولینز ګډژوند کې هراړخیز ذات البیني مناسبات، حالات، حوادث، وقایع او دهغې پورې اړونده فردي او اجتماعي مسئولیتونه، حقوق او وجایب لري چې مشخص افراد، ټولنې، ډلې ټپلې او اقشار باید دهغې مسئولیت په غاړه واخلي او په ټاکلي وخت یې سرته ورسوي. دشعر او شاعرۍ محیط او ورپورې مربوط مسایل او قضایا یوائې شاعران کولې شي په ښه او مناسب شکل وروزي، وپالي او وستایي. دمصر ډیر مشهور لیکوال، ژورنالست او سیاست پوه حسنین الهیکل دجمال عبدالناصر په توصیف کې لیکي چې «دناصر په څپلیو کې دنورو لپاره ګرځیدل مشکل کار وؤ». شاعرانه محیط دپاک زړه، پاک طینت، بې ریا، پاکو احساساتو او عواطفو محیط دې. هلته چل ول، ټګي، استفاده جویي او غلطي ځای نلري، نو غیر شاعر، نفساني، فرصت طلب او کسبي منفعت طلب شاعرانو لپاره هم دذاتي، فطري شاعرانو په څپلیو کې ګرځیدل مشکل کار دې او نباید هغوۍ دغه پاک محیط ملوث کړي..

کلتور ـ د هغې صحیح او غلط تعبیرونه

دا مقاله د ۱۹۹۶ کال دثور دمیاشتې په ۲۶ نیټه لیکل شوې او دهمدغه کال دانځور اخبار په ۵ او ۶ ګڼو کې چاپ شوې وه، غوښتل مې یو څه تغیرات پکې راولم خو وروسته مې پریکړه وکړه دخپرونې دمحترمو لوستونکو لپاره یې په پخوانۍ بڼه چاپ کړم .

کلتور دنړیوال نظام او بشري ژوند دتأمین او حفاظت په لار کې دانسان په ټولو سالمو فعالیتونو او دهغې دلاسته راوړنو په ټولو پدیدو دلالت کوي.دکلتور کلمه یوه له ډیرو مأنوسو کلمو او مقبولو څخه ده چې په بشري ورځنیو مناسباتو، چارو او خبرو اترو کې ډیره استعمالیږي. لکه کلتوري مناسبات، کلتوری نماینده، دکلتور وزارت، کلتوري ټولنه، کلتوري کمیټه، کلتوری انقلاب، باکلتور، پرمختللې کلتور، وروسته پاتې کلتور، زراعتي کلتور، تخنیکي کلتور، سیاسي کلتور او داسې نور ډیر مفاهیم او مناسبات دکلتور دکلمې دډول ډول صرف و نحو او ګردانونو له مخې افاده کیږي.داچې څومره دغه مفاهیم پخپل مسمیَ بهِ دلالت کوي دهغې وضاحت دهمدې بحث موضوع او هدف ګڼل کیږي. ډیر داسې کلمات شته چې خلک هغه پخپلو خبروکې ډیر استعمالوي او پوره رواج لري لیکن په حقیقت کې ددغه کلمو لغوي او اصطلاحي مفاهیم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماهیوي پروسې یو تر بله سره ډیرې لیرې پرتې وي. کله داسې هم پیښیږي چې اسم په مسمیَ بهِ هیڅ دلالت نه کوي او حتا دخپل مسمیَ بهِ ماهیوی پروسې او واقعیتونه په غلط ډول تعبیروي او یا یواَځې دهغې په خصوصي حالت او شکل دلالت کوي. دا ډول برخوردونه او حوادث یا عمدې وي چې ځینې کسان قصداً خپل شوم پلانونه دمقدسو ارمانونو، انسان دوستانه شعارونو او ډیرو مأنوسو او هر چاته په زړه پورې مفاهیمو، مقولو او کلمو تر پردې لاندې عملي کول غواړي. یا سهوي وي چې داجتماعي شعور دسطحې دټیټ والي په نسبت خام، نیمګړې او حتا غلطو فکري تراوشونو په نتیجه کې دغلطو مفکورو، فورمول بندیو، تعریفونو او تیوریو درامنځته کیدو سبب ګرځي او دمفاهیمو او مقولو تحریف عملی پروسې او فعالیتونه داصلي لارې او مجرا څخه بل خوا ګرځوي او دعملي فعالیتونو غلط او انحرافي جریان مقولي، مفاهیم او فورمول بندی بې ماهیته او بې مفهومه کوي، دعمل او مفاهیمو په مطابقت کې تناقضات راپیدا کوي او دغلطو فلسفو او غلطو تیوریوو دایجاد باعث ګرځي. دمثال په ډول داستعمار او سوسیالیزم کلمات او مقولې څومره انسان دوستانه او انساني عطوفت او هیومانیزم څخه ډکې دي خو هغه ناروا او ظلمونه او دکرکې او نفرت وړ انساني ضد عملونه چې په تیرو پیړیو کې غربي مملکتونو داستعمار په نامه کړي او یا په شلمه پیړۍ کې روسانو دسوسیالیزم په نامه وکړل هیڅکله یې ددغه مقولو دماهیت او افادو سره مطابقت نه درلود او نن خلک په حقه سره دهغې دنومونو څخه نفرت لري. یا لکه چې داتم بم مفهوم تر ننۍ ورځې پورې په ټوله نړۍ کې

رواج لري حال دا چې عملأ داتم بم په حقیقت کې وجود نلري. همداسې د اسلام کلمه هم دلغوي مفهوم او هم دالهي دین او قانون په حیث څومره داجتماعي عدالت، انصاف او انساني متقابلو حقوقو او وجایبو او انسان دوستانه مناسباتو په بناء ولاړ احکام، هدایات او قیودات لري خو هغه بی قیدو حده فجایع او سل په سلو کې د اسلامیت او انسانیت ضد عملونه چې نن په افغانستان کې د اسلامیت تر شعار لاندې کیږي، او نن پخپله افغاني اسلامي رهبران افغان مسلمان اولس د خپلو شخصي ګټو او اجنبي شومو اغراضو په خاطر وژني او زوروي ،دافغانستان خلک حق لری دغه ډول نا مسلمانو او تورمخو مسلمانانو څخه کرکه او نفرت ولري. پدې توګه ډیر نور مثالونه هم راوړل کیدې شي چې دمقولو دلغوي او اصطلاحي مفاهیمو او عملي پروسو تر منځ فرق او تباین پکې په ښکاره ډول لیدل کیدلې شي. دکلتور مقوله چې نه یواځې مأنوسه بلکه فوق العاده دینامیکه او دفردي، اجتماعي، ملي او بین المللي متقابلو مناسباتو او خلاقه مثمرو فعالیتونو راز پکې نغښتې دې هم تل دتاریخ په اوږدو کې دمغرضو کسانو او بې مسؤلیته تیوریستانو لخوا دشخصي ګټو دساتلو او دمتقابل لوري داغفال په خاطر د هر ډول تحریف او حریصانه تجاوز لاندې واقع شویده.

دکلتور مقوله چې دلاتیني کلمې Cultura څخه اخستل شوې او دتجدد، اجتهاد، نواورۍ ،جوړولو او داجتماعي سالم، مفید او خلاقه کار او فعالیت مفهوم او معنا لري، په هره معینه زماني مقطع کې دبشري ټولنې دفکري او عملي فعالیتونو پوتنسیال، معیارونه او افقونه په ګوته کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه فعالیت تولـه ورشو په غیر کي نیسي دهر اړخیز تحریف په نتیجه کې نن ددغه پراخ بنسټه او کثیرالجوانبه مقولې ماهیت، مضمون او مظاهر څوک دچلتار په ولونو ، څوک دلنګ په غوټو ، څوک په شمله، څوک په عباء او قباء او یا یواځې دخپلو خبرو اترو ،ناستې ولاړې، رسوم، عادات،اخلاق ،عقیدي او یا په اصطلاح ملي محلي ذات البیني کلتوري مناسبتونو او نزاکتونو کې لټوي او یواځې پورتنیو ذکر شوؤ مسایلو ته چې دکلتور دمقولې محدوده شکلي بڼه ،طیف او ورشو تشکیلوي دمطلقیت حق قایلیږي او په نتیجه کې پدې باره کې دپراخه پرګنو درک او پوهه خو لاڅه چې د مسلکي کارپوهانو ،کلتوري ټولنو ،کلتوري بنیادونواو اکادمیکو مؤسسو ، ارګانونو او مسؤلینو دکار محصله هم ناکافي اوپه یوه محدود تنګنظرانه محاط محیط کې پاتې کیږي.دا چې ایدیالیستان، ماتیریالیستان، بورژوازان او کمونستان دکلتوردمقولې په باره کې په مشخص ډول څه نظر لري ، ضرورت به نه وي ځانګړي بحثونه پرې وشي ، ځکه دمخه مونږ د مختلفو فلسفي او علمي مسایلو په باره کې د هغوی پر مشخصو او ځانګړو نظریاتي اړخونو کافي بحثونه کړي او په مقابل کې یې مونږ خپل ټاکلي او څرګند نظر هم وړاندې کړې دې. همغسې چې د نورو علمي مسایلو او قضایاوو په باره کې دوی دقانونمند منطقي تسلسل او پایداره علمي قانونمندیو او فورمولبندیو په مسیر کې ثابت قدمه نه دي پاتې شوي او یواځې کله نا کله او هغه هم تصادفي او نا خود اګاه یې علمي قوانینو ، منطق او اصولو ته مراجعه کړې او ډیر زر په دغه سرا پا ذهني غیر قانونمند تخیل کې د شک او تردید په څلور لاري کې دریدلي

او پرته په پټو سترګو له ګوتو جنګولو څخه یې د بل مستدل علمي ثبوتي بدیل چانس هم نه دې درلودلې ، نو خامخا یې د ذهنیګرانه تحریفي تیوریو ، فورمول بندیو او ګمراهیو لارې نیولې دي.د کلتور کلمه چې د یویشتمې پیړۍ د شرایطو او سوپر ګلوبال امپریالیستي آزمندانه غوښتنو مطابق ډیره مانوسه ، دینامیکه،بدلیدونکې او اسیب پذیره ده ،ځکه خو دنړۍ اکثره وروسته پاتې هیوادونه د مرګ او ژوند په پوله په لعنتي ډول د شیطاني قوتونو د شیطاني ناوړه ګټې او کلتوري یرغل هدف ګرځولي دي . همغسې چې سرمایه د تورو پیسو په بڼه نړیوال امپریالیزم دنړیوالودملي ،خصوصي او شخصي شتمنیو دغصب وسیله ګرځولې په همغه ډول یې د کلتور د بشري انسان دوستانه، خلاقه او جوړوونکي فعالیت څخه د تور وتبلیغاتو په بڼه د بشري ټولو ارزښونو د بې ارزښه کولو او دخپل تور زنګانه لاندې کولو ډیره خچنه وسیله ګر ځولې ده. دوی نن ضرورت نه لري تیورۍ او فورمولبندۍ تحریف کړي ،بلکه په پوره سپین سترګتوب ،رډ په رډه او بربنډه توګه پخپل موټي کې هرڅه نیول او یواځې د خپلو شومو او ناروا اهدافو لپاره پکارول غواړي ، او دا هغه مرحله ده چې یوه پدیده دازاد سقوط په زوال او حتمي مرګ محکومیږي.هیڅوک ضرورت نه لري ،که ظالم دې او که مظلوم دغه ډول وضعه پر ځان ومني او یا پر بل باندې تحمیل کړي. په دواړو حالاتو کې د عذاب او برخلاف د ثواب کچه به یې د میزان په تله کې یو برابر وي. زه پدی عقیده یم همغسی چی عمل پرته دنظری تحقیق او تحقق څخه ړوند او نظر چی عملی د تحقق ورشو ونلری بی مفهومه ګڼل کیږی ،بشری کلتوری فعالیتونه هم په یو ددغه اړخونو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

محصو رول بی مفهومه او بی بنسته کاردی.

دکلتور دمقولې په باره کې داوسني لنډ اظهار نظر مفکوره ځکه په فکر کې راولاړه شوه چې په اوسینو شرائطو کې زمونږ دهیواد نږدې نیم نفوس په پردیو ملکونو کې ژوند کوي او عملاً افغاني کلتور د پردیو کلتورونو سره سخت په تصادم او مجادله کې دې. زمونږ زلمیان دخپل کلتوري متحول او پذیریشي طاقت او توان په لرلو سره د پردي کلتور منلو ته حاضر دي خو زمونږ مشران دخپلې متحجرې او کلتوري مفکوري له مخې دافغاني کلتور دسوچه ساتلو په منظور کلتوري کمیټې، ټولني او سازمانونه جوړوي او هڅه کوي دکلتوري تنګ نظرۍ او تعصب زولني دځوانانو په پښو کې واچوي او نن دغه مبارزه دهر فامیل، میندو، پلرونو او اولادونو تر سرحده رسیدلې او په اکثره مواردو کې ځیني فامیلونه او کلتوري کمیټې په حقیقت کې دبې کلتورۍ په زندانونو بدل شویدي. حال دا چې ددې مشکل چاره په منطقي کړو وړو سره کیږي نه په تعصب او تنګ نظرۍ. دې کې شک نشته چې دبشر دتکامل په پروسه کې کله چې انسانانو دلومړي ځل لپاره دخبرو او نطق قدرت پیدا کړ نو کلتوري اجتهاد او برلاسې هم لومړی دمنطق او خبرو په ورشو کې رواج او پراختیاومونډ له او یو وخت پخپله دفلسفې او دهغې دعمده اصل او میتود دیالکتیک اصلي مضمون او مفهوم هم په خبرو او منطق کې یو پر بل باندې برلاسي او رجحان ته ویل کیده، خو کله چې انسانان لباس پوش شول، کلتوري اجتهاد او مبارزه هم دلباس ورشو ته داخل او پخپله لباس دمختلفو قومونو تر منځ دسیالۍ، تفریق او دیفرنسیشن وسیله وګرځیده. کله چې

انسانانو دښکار غوښې خوړلې په بشري ټولنه کې دښکار دوسلو جوړولو او ښکار کولو کلتور رامنځته شو. دزراعت او کر کیلې په رواجیدو سره دزراعت کلتور او دتخنیک او تخنیکی انقلابونو ددینامیکي انکشاف په ترڅ کې تخنیکی کلتور رواج پیدا کړ. بشري ټولنه همداسې داجتماعي ـ اقتصادي تکامل په مسیر کې کله چې دکورنۍ، طائفې، قومونو، ملیتونو، سیاسي ـ اجتماعي قشرونو، ګوندونو، دولتونو، او مختلفو اقتصادي ـ اجتماعي نظامونو لرونکې شوه دهغې مطابق په ټولنو کې کلتوري مفاهیم، مقولې، قوانین، مختلفې سیاسي، اجتماعي او اقتصادي سیالۍ، دښمنۍ، جنګونه او یو پر بل باندې برلاسې اویو دبل په مقابل کې داستعمار او استثمار وسایل اماده کول شروع شول. پدې ډول کلتور دانسان دفعالیت په ټولوانواعو او اشکالو دلالت کوي. هر بشري خلاقه مفید کار او فعالیت کلتوري فعالیت او هر بشري شعوري یا غیر شعوري تخریبي کار او فعالیت غیر کلتوري بې کلتوره فعالیت ګڼل کیږي. هغه څه چې دکلتوري فعالیت په نتیجه کې جوړیږي کلتوری لاسته راوړنې شمیرل کیږي. کلتور په حقیقت کې دانسان ـ انسان، انسان ـ ټولنې، ټولنې ـ ټولنې، ټولنې ـ طبعیت او انسان ـ معبود تر منځ عملي خلاقه مناسباتو او دیالکتیک ته ویل کیږي. که لږ څه نور هم دقیق وویل شي کلتور په حقیقت کې دپورته ذکر شوؤ فعالیتونو او مناسبتونو هغه تجدد طلبه او تحول طلبه بشري مفکورې او عملي فعالیت ته ویل کیږي چې بشري ټولنه پخپل تاریخي تکامل کې دخپل خیر او فلاح په صراط المستقیم رهبري کوي. دکلتوري فعالیتونو او لاسته راوړنو شفاهي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحریري افادې ته ادب او دهغې عملي تجسم او استفادې ته هنر، صنعت او عملی کار او فعالیت ویل کیږي. کلتور د بشري فعالیت عملي او نظري دواړه خواوې په غیږ کې نیسي او د کلتوري فعالیت څخه بیرون بشري فعالیت ته هیڅ ورشو نه پاتې کیږي. عملي او نظري کلتور بیا پخپل نوبت په مختلفو عملي او نظري علومو، د بشر د عملي کار او فعالیت او ذات البیني مناسبانو په مختلفو ساحو ویشل کیږي. کلتور هیڅکله یواځې په جیګه یا ټیټه شمله، اوږدو یا لنډو کالیو، چلتار یا نورو پورې اړه نلري. لباس په حقیقت کې د محیطي شرائطو، انساني ضرورتونو، او ذوقونو، اقتصادي امکاناتو او موجوده رسم ورواج او یا په اصطلاح د مود له مخې انتخابیږي او جوړیږي. دافریقا او هند په ګرمو منطقو کې هیڅوک ضرورت نلري وړین بالاپوش او وړینه خولۍ ولري. په نتیجه کې ویلې شو هر انساني فعالیت کلتوري فعالیت، هر ادب کلتوري ادب او هره تاریخی هرارشي چې انساني فعالیت پکې مضمر او دهغې محصول وي کلتوري تاریخ ګڼل کیږي. دبا کلتوره، بې کلتوره، عالي کلتور، ټیټ کلتور او داسې نورو افادو د مفاهیمو د ارزښونو قیمت ګذاري هم لازم دي د همدغه معیارونو له مخې تعین او په همدغه تله او وزنونو وتلل شي. اوس پخپله قضاوت کولې شو ایا او سنۍ کلتوري افاده او مفاهیم د کلتور د کثیر الجوانبه او د بشري فعالیت د ټولې مشمولې ورشو محتوا ډکولې او هغه په واقعی مفهوم سره افاده کولې شي؟ که څوک ووایي چې هو. دا به هغه افادې ته ورته وي لکه چې نن هم په اصطلاح ځیني عالمان پدی عقیده دي چې جهان د څلورو عنصرو څخه جوړ شویدي. دا چې په ځیني

هیوادونو کې د کلتور وزرات، کلتوري مؤسسات او په سفارتونو کې د کلتوري نمایند ه یا اتشه په نامه اشخاص موجود دي چې په اصطلاح د خاصو امورو متصدیان دي، یا په کابل کې د ادبیاتو په نامه پوهنځې موجودوو یا د غه کلتوري کمیټې، کلتوري انقلاب او ډیر نور مفاهیم په اوسنیو محدودو افادو سره زما په نظر د جدي تأمل او اصلاح وړ مطالب ګڼل کیږي .

خو د دې ټولو خبرو سره سره باید هیر نکړو، په کومه اندازه چې کلتور عام او په بشري ټولو فعالیتونو او مناسبتونو محیط مفهوم دې په همغه اندازه مشخص مفهوم هم دې. کلتور په مشخصه توګه د یوې ټولنې او دهغې د افرادو د اجتماعي - اقتصادي میکره او ماکره محیط د شرایطو، د انکشاف او ودې د دینامیزم او دهغې مطابق د دغه ټولنې د اجتماعي شعور څخه نماینده ګي کوي. کلتوري مشخص توب هیڅکله د کلتوري تحجر معنا نلري بلکه د شرایطو د تغیر سره سم کلتوري تغیر او تحول ته ویل کیږي. همدا سبب دې چې یوې ټولنې ته عالي کلتوري ارزښونه نه څوک له بیرون څخه په یو وار او میخانیکي شکل وارد ولې او نه څوک په یوه پرمخ تلونکې ټولنه کې زاړه اجتماعي ـ اقتصادي مناسبات په جبر ساتلې شي . په یوه ټولنه کې د زړو کلتوري مناسباتو د ساتلو لپاره هڅه کول او یا په انفرادي توګه د خپلې ټولنې د کلتوري مناسباتو څخه ځان ایستل دواړه مثبت عمل نه ګڼل کیږي. همدا رنګه کلتوري مشخص توب باید هیڅکله د کلتوري ځانګړیتوب سره مغالطه نشي. په بشري ټولنو کې ځانګړي کلتورونه وجود نلري. ځانګړې کلتور او بلکه کلتور په مجموع کې په مجرد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتزاعي شکل سره نه وجود لري او نه ارزش. که چيرې دا سې کلتوري ارزښتونو وجود درلودلې نو د هغې مضمون او محتوا به څه وې او د تکامل جهت به يې په څه ډول تعينيدلې. همدا سې دا به حتماً د فوکوياما« د تاريخ پای او نهايي انسان (The End of History and the Last Man, 1992)» د نظر تائيد وې حال دا چې نه وخت او نه تاريخ پای لري او نه د جهان ديالکتيکي پروسه پر ځای دريد لې شي. خدای ابدي دې، جهان ابدي دې ، وخت ابدي دې او تحول او تکامل ابدي دې. ځانګړې ، تل ثابتې ټولنې ،اقتصادي نظامونه او د هغې ځانګړي انکشافي جهتونه په حقيقت کې وجود نلري. کلتوري ځانګړېتوب همغسې چې ممکن ندې کوم افتخار هم نه ګڼل کيږي. ايا افغاني کلتور ځانګړې ګڼل کيدلې شي؟ که مونږ غواړه او که نه، خوښيږي مو او که نه افغاني کلتور د هغه قومونو ، مليتونو ، او ټولنو چې په مستقيم ډول يې د افغانستان په خاوره کې ژوند کړې او د هغه ټولنو چې مونږ ترې په غير مستقيم ډول متأثر وؤ او پخپله د افغاني کلتور د ارګانيک ترکيب او ديالکتيک څخه متشکلهمجموعه ده. مونږ په هيڅ صورت سره په افغاني کلتور کې د هخا منشيانو، موريانو، يونانيانو، عربو، مغلو او نورو د مستقيمو او غير مستقيمو مشهودو متقابلو کلتوري تأثراتو څخه انکار نشو کولې.اکثر کسان ځيني اجتماعي اخلاقي ارزښتونه کلتوري ارزښتونه ګڼي او هغې ته د مطلقيت او عمده اصل او محور حق قائليږي. د کلتوري معيارونو تميز او قيمت ګذاري هم د همدغه اصولو او نتيجه ګيرۍ په اساس کوي او طبعاً دا ورته ډير بد بريښي چې په اخلاقي لحاظ ځان له چا څخه کم وبولي. له همدي ځای څخه د خپل محلي او ملي کلتور

د سوچه ساتلو او تفوق تعصب منځته راځي. شک نشته چې اخلاقي معيارونه کلتوري معيارونه او ارزښتونه ګڼل کيږي خو په هيڅ صورت سره اساسي او يوائيني ارزښتونه نشي ګڼل کيدلې. کلتوري وروسته پاتې والې عيب دې خو هغه په بې ځايه تعصب سره نه رفع کيږي او نه پټيږي لازم دا دي د هغې علتونه ولټول شي او له منځه ولاړ شي.کلتوري تعصب او کلتوري ځانګړېتوب نه ممکن دې او نه معقول او نه تر اوسه پورې د چا دغه تعصب او ځانګړيتوب نه کوم ځای نيولې او نه سر ته رسيدلې دې.په همدې ډول کلتوري خوشباوري او کلتوري بې بند وباري او په ميخانيکي شکل کلتوري اشتراکيت هم فوق العاده منفي عمل دې ځکه چې د بشري ټولنو تر منځ ټول تضادونه او بد بختۍ د کلتوري تضادونو او تعصبونو په نتيجه کې منځته راځي. يوه ټولنه په بله ټولنه باندې د کلتوري تفوق له لارې تحکم او برلاسې پيدا کوي او هغه استثمار وي. نو ځکه په يوه ټولنه کې د هغې د افرادو او اشخاصو کلتوري بې بند وباري پخپله د هغه ټولنې د استثمار وسيله ګرځي.دا هم يو پيژندل شوې واقعيت دې چې مختلفې ټولنې د خپل تکامل په مسير کې د کلتوري تقرب په لور حرکت کوي. خو دغه تقرب هيڅکله ميخانيکي تقرب ته نه ويل کيږي او نه خپل کلتور ترک کول او د بل کلتور بې قيد و شرط منل د دې معنا او مفهوم لري بلکه مختلف کلتورونه د زمانو په اوږدو کې د متقابلو ضرورتونو او منطقي تماسونو له لارې په ارګانيک شکل سره يو بل تکميلوي او غني کوي او يو د بل د تقابل، ضديت او د تعصب څخه يې د توافق موازي مسير ته راپريباسې.هغه اشخاص او خصوصاً ځوانان چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشباورانه یا غیر شعوري خپل کلتور ترک کوي او پردي کلتورونه بې قید و شرطه په میخانیکي ډول سره مني دخپلې ټولنې څخه بیګانه کیږي، دخپلو تاریخي افتخاراتو او بین المللي متقابلو مشروعو سیالیو په مقابل کې دمسؤلیت احساس له لاسه ورکوي، دملي وحدت په محکم ځنځیر کې زنګ وهلې کړۍ تشکیلوي او حتمأ دپردیو په ګټه دخپلو خلکو داستثمار او بد بختۍ وسیله ګرځي چې مونږ متأسفانه پخپل تاریخ کې ډیرې داسې ناولې نمونې لرو اوزمونږ ډیر مشران چې نن د خپسۍ غونډې دافغان ملت په ستوني پراته دي دهغې ژوندي مثالونه ګڼل کیدلې شي. بشري ټولنې او دهغې افراد او اشخاص تل دخپل ماضي، حال او استقبال سره په ټینګ دیالکتیکي ارتباط کي ژوند کوي او مجبور دي چې ژوند وکړي او دغه ارتباطات یوائې او یوائې دکلتوري ارزښونو او معیارونو له لارې ساتل کیدلې شي. که چیرې ممکنه وې چې بشري ټولنې او دهغې افراد دخپل ماضي سره اړیکي وشلوي او یا دادومره بې ارزښه کار ګڼل کیدلې نو دتاریخي واقعیتونو دکشف په خاطر به بې حسابه مصارف او سرمایه ګذارۍ نه کیدلې، دهغې پورې مربوط مؤسسات به نه ایجادیدلې او بې شمیره علمي کدرونه به نه روزل کیدلې. ماضي په حقیقت کې زمونږ دحال او استقبال تهداب او بنسټ تشکیلوي نو دهغې دکامل شناخت څخه پرته دحال او راتلونکي جوړول که ناممکن نه اوسي نو غیر اساسي او ناپایدار خو به حتمأ وي. حال په اوسنیو دینامیکو شرائطو کې مشکله ده چې وجود ولري. یوائې محققین او مسلکي پوهان چې غواړي مختلف قضایا او پروسې تحقیق او فورمولبندي

کړي مجبور دي هغه په نسبي سکون کې فرض او مطالعه کړي .همداسې که څوک خپل کلتوري مناسبات دخپل مستقبل پورې تړل نه غواړي، هغې ته دبعدي تحول او تکامل ارزش قایل نه اوسي او غواړي خپل زاړه کلتوري مناسبات وساتي نو هغه کمي او کیفي تحولات چې یې پخپل ژوند کې په بشري ټولنو او حتا پخپله ټولنه کې مشاهده کړي څه ډول ارزیابي کوي او دا چې مختلفې ټولنیې دراتلونکو نسلونو په خاطر سرمایه ګذاري کوي خیر دڅه لپاره؟ یا هغه سرمایه ګذارۍ چې ۵۰ یا ۱۰۰ کاله پخوا شویده دهغې نتایج مثبت او که منفي بولی؟واقعیت دادې همغسې چې بشري ټولنه په اجتماعي، اقتصادي او تخنیکي لحاظ نشي کولې دخپل ماضي، حال او استقبال سره په عدم ارتباط کې اوسي او خپل اړیکي حتا یو له هغوۍ سره وشلوي په کلتوري لحاظ هم دا ډول استقلالیت غیر ممکن ګڼل کیږي .مونږ افغانان شپږزره کلن تاریخ لرو چې پرته دحماسي کیسو او افسانو څخه یې کومې مادي وجودی داسې څه زیرمې ندي راپاتې چې زمونږ دتیر شمتن کلتوري میراث زیرمې یې تشکیل کړې وي. مونږ هم نه یوائې چې یوه لوټه په بله کنبینښبوده بلکه هغه ولاړه لوټه مو هم اوراه کړه او راتلونکی پلان مو هم پوره څرګند دي چې څه کول غواړو. دادې په دوه جملو کې دماضي، حال او استقبال په لحاظ زمونږ دکلتوري شمتنیو هست وبود. نن هم ټولو نړیوالو د ځیني بې وطنه افغانانو سره په شریکه ملا تړلې چې ټول افغاني کلتوري ارزښونه ، شتمنۍ یې غصب او د افغانستان په نوم هیواد نوم د نړۍ له نقشې څخه پاک کړي ،خو دا خبره له یاده باسي چې په دې ارمان ډیرو لویو طاقتونو خپل سرونه له لاسه ورکړي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی سرنوشت هم همدا ډول وګڼي.

نن نړیوال په حقه افغانستان یو له دوه درې ډېرو وروسته پاتې هیوادونو څخه ګڼي. راشئ چې مونږ او تاسې په ډېر خجالت سره هغه یو اځینې ډېر وروسته پاتې هیواد وبولو. دا به سمه وي. مونږ به دا هم وو ایو: مرګ دې وي په هغه بې پته او بې احساسه افغانانو چې ځانونه، تاریخي افتخارات او ملک د څو ناچله تورو ټنګو په بدل کې د وطن په دښمنانو خرڅوي. اور دې وګرځي د هغوی د لعنتي قدمونو لاندې دا سپېڅلې خاوره. ورک دې شي ددغه لعنتیانو تور مخونه. او اخري قضاوت به بیا هم هغه وخت ته پرېږدو چې کله یو ځل د تاریخ څرخ د افغانانو په بخت وڅرخي.

استقلال چې یو اځینې لوی میراث مونږ ته راپاتې وؤ د کلتوري شعور د ټیټ والي په نسبت هیڅکله دهغې په ارزش نه یو پوهیدلي او ددغه لوی نعمت څخه مو لازمه ګټه نده پورته کړې. دډېر پخوا څخه مونږ اجتماعي او اقتصادي استقلال د سیاسي استقلال د لرلو سره سره ندې لرلې او پرته د اجتماعي - اقتصادي استقلال څخه سیاسي استقلال نه وجود لري او نه ارزش. پدې صورت کې د استقلال مقدس ایدیال یو اځې د ځان وژلو او بل وژلو مفهوم افاده کوي چې په هیڅ صورت سره د افتخار وړ نه ګڼل کیږي. اصلي افتخار ځان ساتلو او جهان ساتلو او په نړۍ کې د نورو قومونو سره سیال ژوند کولو ته ویل کیږي. له بده مرغه تل داسې پېښه شوې چې مونږ خپل دښمن او دوست ندې پیژندلې او تل د «ځانځانی ښامار» غوندې د ځان لپاره بلا ګرځیدلي وؤ. بل را باندې خپلې غوښې خوړلې او مونږ نه یو پوه شوي. مونږ تل د بل په لاس کې مناسبه وسله او د خپلو

خلکو لپاره راڅخه هزاراتشه چنګیز، هلاکو او بله بده بلا جوړه شویده. دهر څه څخه ډېره بده داده چې ددغه ترخو واقعیتونو منلو ته هم حاضر نه یو. دکلتور دمقولې په باره کې ددې لنډ، خو ډېر متراکم او متکاثف بحث څخه چې زما په آند ټولو کلتوري ارزښتونو او دهغوی مثبتو او منفي اړخونو ته ګوته نیول شوي، اوس په ځوانو او ددې نوې سلیزې په ادبي کلتوري کار پوهانو پورې اړه لري چې خپل بحثونه په مسلکي لحاظ په هر لوري وغزوي او غني یې کړي.

اوس چې مونږ د کلتور په باره کې د لنډ بحث بای ته ځانونه رسولي ایا ښه به نه وی په دې باره کې ځیني دا ډول پوښتنې را ولاړې شي؟ ډېر با کلتوره انسان به چاته ویل کیږي؟ ایا دغه لوی با کلتوره به هغه څوک وي چې په اصطلاح د مشرانو په مجلس کې خبره له خولې نه را باسي او که هغه خبرلوڅ ته به ویل کیږي چې د خپل چاپیریال څخه سالم برداشت او آګاهي ولري او پخپل منطقي استدلال سره زاړه فکرونه د نوي واقعیتونو منلو ته اماده کړي؟ ایا هغه چاته ویل کیږي چې په فناتیک ډول په پخواني دود او دستور او زړو کلتوري مناسباتو پورې تړلی او د تمدن د کاروان په مخالفه خوا روان وي ؟یا هغه چاته به ویل کیږي چې د اقتصادي اجتماعي انکشافاتو او دوخت غوښتنې مطابق خپل فکري دینامیزم تنظیموي او ددغه تحولاتو مطابق تحول او بدلون غواړي؟ آیا دغه با کلتوره به هغه چاته ویل کیږي چې نه غواړي د پلار نیکه تورتمې کوټه، زړه بوساړه او د کرکیلې زاړه وسایل او دود بدل کړي او جوارې یې په غنمینه بدل شي او که هغه چاته به ویل کیږي چې دغه ټول زاړه مناسبات له بیخه رنګ او د ځان لپاره د نوي شرایطو محیط

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زیست او کار جوړ کړي او په هر لحاظ د نړیوالو سره ځان سیال
کړي. زه پدې عقیده یم چې د کلتور مقوله په نوې لید توګه
ځېړل پکار دي. کلتور په واقعیت کې د هر څه څخه د مخه
د طبیعی او اجتماعی سرکشیو په مقابل کې د قاطع ټولنیز
ډیر کې په ګټه اصلاحانه او بشر دوستانه مبارزي، اجتهاد او
قانونمند عمل ته ویل کیږي. هر تخریبي او د ځان په ګټه
مغرضانه عمل ولو که هر څومره شعوري او آګانه او د هر څومره
عالم انسان لخوا هم وي بې کلتوره عمل ګڼل کیږي. زما په نظر
د نړۍ ډیر لوی بې کلتور انسان لمړې هغه څوک دې چې د بشریت
د تباهۍ لپاره یې ذروي یا نوره ډلئیزه وژونکې وسلې جوړې
کړي او ورپسې هغه څوک دې چې د هغې د استعمال او ازمایش
هڅه کوي. بین المللي نظامي ارتجاعي کړۍ چې په نړۍ کې
پخپله ګټه جنګونه جوړوي او د نوي استعماري او استثماري
پالیسیو طرحې کوي په حقیقت کې ډیر بې کلتوره انسانان دي
. لوی باکلتوره هغه چا ته ویل کیږی چې په ټولنه کې د حق او
عدالت د تأمین او د اجتماعي ـ اقتصادي سالم انکشاف او
د استوګنې د چاپیریال د پاک ساتلو په خاطر مبارزه کوي او
قربانۍ ته حاضریږي. لوی باکلتوره هغه قاضي او څارنوال ته
ویل کیږي چې د قانون په دفاع کې دریږي او په ټولنه کې
د قانوني عدالت د تأمین په خاطر قهرمانانه مبارزې ته ملا تړي
. لوی باکلتوره هغه سیاست پوه دې چې په خپله ټولنه کې
د سیاسي فهم او درک له مخې د سیاسي وضعې د سالم انکشاف
پیشبیني کوي او د دغه سالم انکشاف په خاطر په ټولنه کې
صادق او سالم سیاسي ـ اجتماعي قوتونه راڅخوي او د نورو
ټولنو سره سیال سیاسي ـ اجتماعي اړیکي ټینګوي، نه دا چې

د خپلو شخصي ګټو په خاطر ځان او هم خپله ټولنه د پردیو
غلامان کړي. لوی باکلتوره هغه ژورنالست ته ویل کیري چې
په پوره مسلکي پوهه او درک سره حقایق راټولوي او د خپلو
خلکو د ذهنیتونو د تنویر په خاطر یې نشر ته سپاري او د دغه
لارې څخه یې هیڅ خطر او تهدید ونه ګرځولې شي نه دا چې
د شخصي منفعت په بدل کې حقایق تحریف کړي، په دروغو په
چا د ګناه پیټې وربار کړي او یا د حقیقت څخه لیري او په دروغو
د چا د برئت لارې چارې لټوي ،او یا یې د پنځو ټنګو لپاره
ځانونه د چا دلعنتي میډیا بلبلان ګرځولي او ۲۴ ساعته یې ژبه
چلیږي . لوی باکلتوره هغه ډاکتر، انجینر، تاریخ پوه او هر
مسلکي شخص ته ویل کیږي چې د مسلکي تقدس، تقوا او
د نورو مسلکونو په لړ کې د خپل مسلک د قانوني موقف څخه
په ډیر جرئت او شجاعت سره قانوني دفاع وکړي نه دا چې د خپل
مسلک مسلکي فاحش وګرځي او د پیسو په مقابل کې هغه
د ځانګړو افرادو او اشخاصو لپاره د خدمت ګذارۍ وسیله
وګرځوي. دې کې شک نشته چې پیسې د ژوند وسیله ده خو
هدف هیڅکله ندې. هر هغه څوک چې پیسې د خپل ژوند هدف
ټاکي مجبور دې منل شوي اجتماعي قوانین او ارزشونه د پښو
لاندې کړي. دا ډول کسان نه یوازې د مسلکي بلکه د هیڅ ډول
ملي خیانت څخه هم ډډه نه کوي نو ځکه د ضعیف وجدان او ټیټ
کلتور خاوندان ګڼل کیږي. په یوه ټولنه کې واقعي کلتوري
ایدیالونه هغه وخت تحقق موندلې شي چې پدغه ټولنه کې
پروفیسونالیزم د ټولنیز نظم د عمده اصل په حیث قبول او لکه
چې قضاء د اجتماعي نظم لپاره یو له اساسي قواوؤ څخه منل
شوې او د قانون د دفاع او تعمیل په خاطر قضا یې محاکم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقانون دحراست کمیټې او کمیسونونه موجود دي او یا نن ژورنالیزم دڅلورم اجتماعي تنظیمي ارګان په حیث پیژندل شوې په همدې ډول په ټولنیز لحاظ مهم حیاتي مسلکونه داجتماعي نظم دښه تأمین او دواقعي دموکراسۍ دپلي کیدو په خاطر دجداګانه او مستقل اجتماعي ارګانونو په حیث په رسمیت وپیژندل شی او دهر مسلکی قانونیت او مسلکي تقدس دحفاظت په خاطر مسلکي محاکم، کمیتې او کمیسونونه په ملي او بین المللی سویه تشکیل شي. پدې صورت کې په بشري ټولنه کې واقعي نظم او عدالت تامیندلې شي. پورتنۍ موضوع البته ما د خپل فهم او درک له مخې په نوې لید توګه دعمیق فهم خاوندانو دنظر دتحریک لپاره راولاړه او وړاندې کړه. زه په نړۍ کې د سولې او امنیت د تأمین په خاطر د پورتني کلتوري ارزښتونو، اصولو او قوانینو مراعاتول لازمي او ضروري شرط ګڼم. په غیر صورت کي، په نړۍ کې دسولې او امنیت تأمین نا شونې بریښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاندې سرچينو څخه په ګټه اخيستنه

١ - په پښتو ژبه د قرآنكريم تفسير (لومړی او دوهم ټوک) ،.
٢ــ سيد بهادرشاه ظفر كاكا خيل «پښتانه د تاريخ په رڼا كې».
٣ــ مير غلام محمد غبار «افغانستان در تسير تاريخ » لومړی او دوهم ټوک .
٤ــ مولانا جلال الدين محمد بلخي مشهور به مولانا «متن كامل مثنوی معنوی»
٥ــ مولانا جلال الدين محمد بلخي مشهور به مولانا «كليات شمس تبريزی»
٦ــ الفت ګل پاچا «د الفت مرغلرې»
د شهرت ننګيال په زيار
٧ــ رحمان بابا «كليات»
د حنيف خليل سريزه ، يادښتونه او وييپانګه
٨ــ پوهاند ډاکټر سيد بهاوالدين مجروح «نا اشنا سندرې»
٩ــ پوهاند ډاکټر سيد بهاوالدين مجروح «ځانځاني ښامار»
١٠ــ حركت سيد شير اقا «دعينيت فلسفه» ،لومړۍ برخه ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ١٣٦٥ هجري ش. كال
١١ــ حركت سيد شير اقا «ايرو ديناميک ،ديناميک پرواز» ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ١٣٥٢ هجري ش.كال
١٢ــ اقبال لاهوری «كليات »
١٣ــ روستا يار سيد عليشاه معاون سرمحقق «جهان بې انتها» انديشه های عرفانی حكيم سنايی غزنوی.
١٤ــ اساسات روانشناسی اجتماعي
له روسي څخه فارسي ژباړه: دكتور يحيا يی
١٥ــ محمد جعفر مصفا «انسان در اسارت فكر !»

١٦ــ پی يير آلن و ديتر كلی «حقيقت تجاوز شوروی بر افغانستان »
فارسي ژباړه:عبدالرحيم احمد پروانی.
١٧ــ ديه ګو كوردو ويزو سليک اس.هاريسون «پشت پرده افغانستان »
فارسي ژباړه : اسدالله شفايی.
١٨ــ جنرال م ا.ګارييف «افغانستان » زما وروتی جګړه.
په پښتو ژباړن : محمد طاهر كانې
١٩ــ جنرال لياخوفسكې «دافغان ميړانه او غميزه»
په پشتو ژباړن : محب الرحمن .
٢٠ــ ستر جنرال الكساندر مايوروف «په افغانسان كې رښتيا څه تيريدل ؟»
په پښتو ژباړن ډاکټر داود جنبش.
٢١ــ سر اولف كارو «پښتانه (پټانز)»
په پښتو ژباړن : الحاج شير محمد كريمي.
٢٢ــ محمد حسنين هيكل «ابوالهول او كميسار»
پښتو ژباړه محمد اصف اكرام .
٢٣ــ دكتر مهدی بهار «ميراث خوار استثمار»
٢٤ــ شجاع الدين شفا «تولدی ديگر »
ايران كهن ،در هزارهای نو
٢٥ــ سرو پالي رادا كريشنان او دلاس لاندې پوهانو ډله يي. «تاريخ فلسفی شرق و غرب» «لومړي او دوهم ټوک »
فارسي ژباړه: خسرو جهانداري.
٢٦ــ تاريخ فلسفه سياسي «لومړي ، دوهم او دريم ټوک».
پازارګارد ډاکټر بهاء الدين .
٢٧ــ ويل دورا نت «تاريخ فلسفه »
فارسي ژباړه: عباس زرياب
٢٨ــ ويل دورانت.«لذات فلسفي .»

(c) ketabton.com: The Digital Library

فارسي ژباړه: عباس زرياب.

۲۹ـ حنا فخوري او خليل جر . «تاريخ فلسفه در جهان اسلام»

فارسي ژباړه: عبد المحمد آيتي.

۳۰ـ ګي پلانتي ـ بونژور «هګل واندیشهٔ فلسفی در روسیه».

فارسي ژباړه: محمد جعفر پوينده.

۳۱ـ ګ. و. هګل «فنومنو لوژي روح»

ترجمهٔ فارسی: دکتر زيبا جبلی

۳۲ـ ګ. و. هګل «عقل در تاريخ»

ترجمهٔ فارسی: دکتر حميد عنايت

۳۳ـ ګ. و. هګل «دفلسفي علومو دايرة المعارف» په الماني ژبه

۳۴ـ در بارهٔ هګل و فلسفهٔ او «د مقالو ټولګه».

مجتهد ي ډاکټر کريم.

۳۵ـ اتين ژيلسون «روح فلسهٔ قرون وسطی

فارسي ژباړه: ع. داوودی

۳۶ـ اتين ژيلسون «نقد تفکر فلسفي غرب . از قرون وسطي تا اوايل قرن حاضر».

فارسي ژباړه: دکتر احمد احمدی

۳۷ـ لوسين ګلدمن «کانت و فلسفه معاصر»

فارسي ژباړه: پرويز بابايي

۳۸ـ سپينوزا «شرح اصول فلسهٔ دکارت و تفکرات ما بعد الطبيعی

فارسي ژباړه: دکتر محسن جهانګيري

۳۹ـ دکترکريم مجتهدي «دکارت وفلسف او»

۴۰ـ مور تيمور جي. آدلر . ده اشتباه فلسفي:

فارسي ژباړه: انشا ء الله رحمتي .

۴۱ـ ګوهر الرحمن ګوهر « قرآن او ساينس».

«لومړی، دوهم، دريم څلورم او پنځم ټوک»

۴۲ـ ډبليو. کي. سي. ګاتري « تاريخ فلسفه ي يونان» (۱۵) افلا طون (بخش سوم)

فارسي ژباړه: حسن فتحي.

۴۳ـ فرويد ډاکتر زيګموند. «اصول روانکاوي باليني.

ټولوونکي او فارسي ژباړه: ډاکټر سعيد شجاع شفتي

۴۴ـ سر محقق محمد ناصر)ناصر ستانکزي « تاثيرات تغير ارزش پول در معاملات اقتصادي.»

۴۵ـ سرمحقق محمد ناصر (ناصر ستانکزي مطالعه و تحقيق وضع دموګرافي افغانستان.

۴۶ـ ډاکټر سيد ابو الفضل قاضي «شريعت پناهي» حقوق اساسي و نهاد هاي سياسي.

۴۷ـ ډاکټر علي شريعتي روش شناخت اسلام.

۴۸ـ بهاءالدين خرمشاهي. قرآن شناخت (مبا حثي در فرهنګ آفريني قرآن).

۴۹ـ ايان مک لين. «فرهنګ علوم سياسي آکسفورد»

فارسي ژباړه: احمد ي ډاکټر حميد

۵۰ـ محمد نادر ايوبي کندهاري «فلسفه.»

۵۱ـ فلسفي روسي قاموس کال ۱۹۸۷

د ای. ت. فرا لو ا تر نظر لاندي ډلي لخوا

۵۲ـ سياسي روسي قاموس مسکو ۱۹۸۳کال چاپ

۵۳ـ ک. مارکس ـ ف. انګلس «فلسفه ـ پوهنتوني چاپ» په الماني ژبه.

۵۴ـ ک. مارکس ـ ف. انګلس «منتخبات» په روسي ژبه.

۵۵ـ ک. مارکس ـ ف. انګلس «کليات» په روسي ژبه.

۵۶ـ لنين. و. ای. «منتخبات» په روسي ژبه.

۵۷ـ لنين. و. ای. «کليات» په روسي ژبه.

۵۸ـ ګروميکو. آ «خاطرات» په الماني ژبه.

۵۹ـ ټولنيز شعور او دهغې ډولونه، سياسي خپرونه، مسکو ۱۹۸۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمقالو مجموعه ، دمختلفو ليکوالو له خوا ، په روسي ژبه.
۶۰ـ س. ب. کريمسکي او ف. اي. کوزنيڅوف «په نوې طبعيت پيژندنه کې د نړۍ ليد مقولې» په روسي ژبه.
۶۱- رضا داوری اردکانی «فارابی مؤسس فلسفهٔ اسلامی»

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library